שערי טהרה.

ספר

מקוה ישראל

הלכות מקואות.

בו נקבצו כעמיר גורנה, ובאו בסדר נכון. כל הדינים וההלכות הכתובים בש״ע י״ד ונו״כ עם כל הדינים המפוזרים בשו״ת האחרונים המפורסמים אשר נתקבלו דבריהם להלכה.

....עם....

שני באורים נחמדים.

השני.	הראשון
מקור מים חיים.	**מקוה מים**
מקורי הדינים מים התלמוד. ופוסקים ראשונים. ופלפול אמיתי בראיות מבבלי וירושלמי. ומעלה פנינים יקרים.	מראה מקום הוא כל דין ודין איפא היא נמצא בש״ע או בהאחרונים. וטעמו ונימוקו עמו בקצרה. קב ונקי.

—אשר חנן ד׳ אותי—

צבי גראדזענסקי, רב דק״ק אמאהא
אשר במדינות אמעריקא הצפונית.

שנת תרנ״ח לפ״ק.

שערי אורה.

בדפוס מ. פ. גינצבורג, 473 ס. האלסטעד סטריט, שיקאגא.

כל החפץ בחבור הלזה להביא ברכה אל ביתו יפנה בטובו על האדרעססע של המחבר
RABBI H. GRODZINSKY,
1120 South 13th Street, OMAHA NEB.

הסכמת

הגאון הגדול רשכבה"ג המפורסם בכל קצוי ארץ בקדש"ת

מוהר"ר יצחק אלחנן ז"ל.

אב"ד דק"ק קאוונא.

ב"ה יום ה' ט' טבת תרנ"ו, קאוונא.

כבוד הרב המאוה"ג המפורסם חריף ובקי וירא וכו' כש"ת מו"ה צבי הירש נ"י הרב דאמאהא במדינת אמעריקא שוכט"ס

אחרשה"ט מכתבו עם חדושי תורתו היקרים הגיעני. במה שביקש ממני ליתן לו הסכמה על חדושיו על ה' מקואות הנני להודיעו כי זה זמן רב אשר הנני מונע א"ע מליתן הסכמה על ספרים חדשים, כן הנני להודיעו כי לא הי' לי כח לעיין הרבה בחדושיו רק מעט. והוטבו בעיני. ויתן ד' שיפוצו מעיינותיו חוצה. ויתקבלו לרצון בעיני הלומדים ויראי אלקים ב"ה. וד' יהי' בעזרו להוציא מעשהו לפועל, ויעלה ויצליח מעלה מעלה כנפשו ונפש המברכו, ולמען כבוד התורה באתי עה"ח

יצחק אלחנן, החופ"ק.

הסכמת

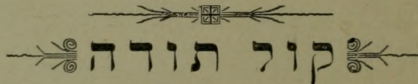
הרב הגאון המפורסם מוה"ר **גרשון מענדיל זיו,**

אב"ד דקק טאוורינ..

כאשר הודיעני ידידי הרב הגאון חו"ב צמ"ס י"א מפורסם לשום ולתהלה כש"ת מו"ה צבי הירש גראדזענסקי, שליט"א, הרב דעיר אמאהא במדינת אמעריקא. כי ברצונו להדפיס חיבור על הלכות מקואות. וכאשר ידעתי את הרב הג' הנ"ל מזמן רב יען כי הי' מתושבי עירינו. מצא הדבר חן בעיני מאוד. כי ידעתיו אשר הוא ראוי לאותו איצטלא וידיו רב לו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וגם שלח לידי עלים אחדים מחיבורו היקר למבחן. וראיתי אשר חיבורו ראוי להתבדר בעלמא. יען כי קבץ פעלים להלכות מקואות. אסף מכל הפוסקים הראשונים והאחרונים, וערך בסדר נכון, למען לא יצטרכו להפש, כי בו ימצא כל דבר על מקומו. גם הוסיף מחידושיו הישרים, פנינים יקרים, והערה את המקורים כראוי. אקוה כי החיבור הזה יהי' לתועלת גדול להלומדים. לכן אמינא לפעלא טבא יישר חילו, ויפוצו מעיינותיו חוצה, הכו"ה לכבוד תוה"ק ולומדיו, ולכבוד הרה"ג ידידי המחבר. יום ד' ט"ו טבת, שנת ששון לפ"ק פה טאוורינ.

נאום גרשון מענדיל זיו, בהרב מו"ה יהודא ליב זיו,

הרב החונה פה טאווראג.

אלה יעמדו על הברכה.

הטיבה ה' לטובים, ולישרים יראי ה' נדיבי עם אלקי אברהם, עדת ישורון, קריה נאמנה, אשר אנכי שוכן בה זה שש שנים. ק"ק אמאהא יע"א. אשר הטו שכמם לסבול עולי ופרנסוני בכבוד. אנא ה' השקיפה ממעון קדשך לברכם בברכה משולשת. תן להם כפעלם אשר מטיבים עמי. ומחזיקים בידי. ה' יברכם בברכת בני חיי עושר וכבוד. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות. שלום שלום לרחוק ולקרוב אקרא בקריאה של חיבה.

ה' יברך את עמו בשלום, ויזכו לראות בנחמת ציון וירושלם. כנפש.

המחבר.

כן כוס ישועות אשא לברך מקרב לב ועמק נפש. את כבוד ידיד ה' וידי"נ ה"ה הרב הרח"נ החו"ב המפורכם לשם ולתהלה. נאה דורש ונאה מקיים כש"ת מו"ה אברהם שמואל ברוידא נ"י. רבומ"מ דחברת „אוהבי שלום מאריאמפאל" בשיקאגא. והנני מגיש לו תודה וברכה. על רב טובו וחסדו עמדי. והגיה את ספרי זה חנם. אין כסף. וברם זוכר אני אותו לטובה ולברכה. שאילמלא הוא נשבתה הדפסת ספרי.

יואל נא ה' ויברך אותו בעושר ואושר. יפרח כתמר וכארז בלבנון ישגה. ויעלה ויצליח מעלה מעלה, כנפשו ונפש ידידי.

המחבר.

התנצלות המחבר

מקוה ישראל ה' מושיעי בעת צרה. והגדיל טובו וחסדו עמדי. ובדרך אמת הנחני. ושם חלקי מיושבי בהמ"ד. ולהשתעשע בנועם אמרות טהורות. ממגד ים התלמוד. ודברי רבותינו גדולי הראשונים ז"ל שמה המורים המגלים לנו כל נסתרות ובדברי רבותינו גדולי האחרונים ז"ל אשר משיבין אנו חיין. ובדבריהם יגעתי ושקדתי לברר וללבן בקו הצדק והיושר כפי קט שכלי. לאוקמא גירסא אליבא דהלכתא ואף כי ידעתי מך ערכי. ועני אנכי. כי שמתי לבי לפרש בים הגדול והנורא. להיות יוצא בשורא עם גדולי התורה. ודעתי קלישא. הי בעית אימא קרא. ואי בעית אימא סברא. כי השכל אשר חנן ה' את האדם בהיותו מורכב בחומר הרכבת חומריות. ושעבודי הנפשיים. ימשיכוהו מהשיג הדברים על אמיתתן. ואין ליירש האמת הגמור רק להשי"ת שחותמו אמת ומי בלעדו יזכה לבל יפול בפח הטעות. כמו שאמרו חז"ל כ"פ דברים שאמרתי טעות הן בידי. ואדון הנביאים שודה פ"א שטעה. ואנן מה נענו אבתרייהו. זאת התורה אם מפיו תאכל גחלים הקשים עם הגדולים. כי ה' אלהינו אש אוכלה הוא תורה לוה לנו אש דת לנו מתוך האש רשפי אש כי הלא דברו כאש ומי זה ילך במו ולא יכוה. כויה תחת כויה. שלהבת יה. דבאתר דזיקוקין דנור. ובעורין דאשא. מאן עייל בר נפחא לקמן. והנה ידעתי גם ידעתי מבקרי מומי זולתם. יחפשו נקים להתגדר בו ויטילו מום עובר וקיים. ויריבו עלי בעלי שפנה. וכהתל אנוש יהתלו בי לומר. ה"ש מלא שגיאות. אגב חריפתא שבשתא. אמנם אחרי בושי כאמתי וכמכתי יהודתי כי לא הבינן לנ"ד. כי באמת אין כוונתי בחיבור זה רק להועיל לבני גילי לאנשים כערכי. וכמ"ש הגרש"א ז"ל בהקדמתו שאין כוונת החיבור לגדולי ערך ממנו. רק להועיל לאנשי ערכו. ואנן מה נעני אבתריה. ואקוה לה' כי אנשי ערכי ימצאו בחיבורי זה תועלת גדול. ומה גם שעיקר תכליתו. הוא נקיבץ מכל דברי הראשונים והאחרונים ז"ל בסדר נכון. דבר דבר על מקומו וטעמו ונמוקו עמו בצדו. ודברים שחדשתי מלבי בעה"ש אין רצוני כי יסמכו עלי להלכה למעשה. ולא באתי רק לעורר לב המעיין והישרים בלבותם. אוהבי אמת רודפי צדק. להם משפט הבחירה והם יבררו האוכל מתוך הפסולת. ויבקרו בין טוב לרע. את הטוב יקבלו ואת הרע לא יקבלו. ויבדילו בין האור לחושך. ואל ישימו עלי תפלת אשר שגגתי. כי בשגגה הוא. ואם סיפוק לגלות אזני בזה. להם תהיה הצדקה. לכל הבודק אחיך. ואולי אמלא טענה לכון להתגלל ולהסיר כל סיגי ובדילי. או לזה ברבים כי טעות בידי. ומחמת זה לא ידחו חיבורי מכל וכל. כי קוה קויתי לה' שהמעיינים בכל חיבורי זה. דברים טובים ונאמנים הרבה ימצאו. דהטעמים גם באמתחת העני ימצא דבר טוב (ובירושלמי סנהדרין פ"א אמר הקב"ה אם שמעת דבר מפי קטן ישראל יהא דומה בעיניך כשומעו מפי קטן אלא כשומעו מפי גדול. ולא כשומעו מפי גדול אלא כשומעו מפי חכם ולא וכו' אלא כשומעו מפי נביא ולא וכו' אלא כשומעו מפי רועה ואין רועה אלא משה וכו' ולא כו' אלא כשומעו מפי הגבורה ניתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקב"ה כד"א שמע ישראל וכו') ויש כאדם די התגלות על השגיאה במה שהוא אדם. כי שיג וכי שיח לו. לכן הנני מחלה את פני המעיין לדון אותי לכף זכות והמקום ידון אותו לכ"ז:

המחבר

וכדי שלא ישאר הנייר חלק אציג פה פרפרת אחת בשם הרב הג' מהו' ר' **אברהם שמואל ברוידא** נ"י. רב ומ"מ לקהלת **אוהבי שלום** מאריאמפאלער **בשיקאגא.**

(יבמות דף מ"ד ע"א) ואימא כי איכא חדא תתקיים מצות יבום, כי איכא תרתי לא תתקיים מצות יבום. ותו יהי ה"נ ערוה דאסר רחמנא ל"ל וכו' ופריך אלמה לא אצטריך סד"א עד ה חברא קיימא ותתייבם צרתה קמ"ל דאסורה. אלא יבמתו יבמתי ריבה שכל"ה וז"ל התוס'. הקשה הר"י אכתי צרת צרה היכי מבכחת לה. שהרי צרת ערוה איכא יכולה להנשא לאחיו הכי דאסורה לו מדאורייתא דגבי דידיה ערוה לאו אברהי' קיימי עכ"ל. ונראה ליישב קושיא זו דהנה קי"ל דספק דאורייתא לחומרא וס"ס לקולא (לבר לשיטת התוס' ב"ק י"א. ד"ה דקא. דהיכי דנמשך מהס"ס ב' קולות דסתרי אהדדי לא אמרינן ס"ס]. והר"י מטרני כתב דבכל דוכתא דס"ל בספק להקל כגון בס"ם ודכוותיה אמרינן דמתחלה כשנכתב הלאו והאיסור לא נכתב כלל על זה הספק דומיא דברינן שתיקי בישראלית וממזרת אף ליכא שתי"ן ביחד דאי הוי האיסור מטעם ספק ה"ס אסור בשתיהן כאחת דממ"נ חד מינייהו אסורה. אלא הטעם דמתחילה כשנכתב הלאו שלא יבא ממזר בקהל ה' לא קאי אלא על ודאי ולא על ספק. ומינה ילפינן לכל הספיקות המותרים כגון ס"ם וכו' אמרינן דבשעה שנצטוו על הלאו לא נצטוו על הס"ם ולא קאי עליה הלאו כלל:

והנה מצאתי ב' ספיקות במשניות בש"ס יבמות. א) בפ"ג משנה ח' וכולן שהיה בהם גירושין או קדושין בספק הרי אלו צרות חולצות ולא מתייבמות. ב) בפ' י"א משנה ו' מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון יש כמה ספיקות לענין חליצה ויבום אם היה לו אחים מן הראשון ואחים מן השני וכו' ולפ"ז י"ל קושית התוס' דאצטריך יבמתו יבמתו ריבה דאי לאו קרא ס"א לעולם כי איכא תרתי ליכא יבום. ואם הקשי לך צרת צרה היכי מבכחת לה י"ל דאצטריך כגון בכה"ג בב' ספיקות ביחד. שהיו כאן ב' אחים. כגון ראובן ושמעון ואה שלישי לוי שהוא ספק בן ט וכו' וא"כ אחיהם הוא. או בן ז' וכו' ואינו אחיהם ונשא ראובן בת שמעון בקדושי ודאי. וקידש עוד א"ת בקידושי ספק. ומת ראובן. שתיהן אם רות לשמעון. אחת משום בתו ואחת משום ספק צרתה. דהוי תרי ספק ואסירה מדאורייתא. והלך לוי ונשא צרתה. וזיא מותרת לו מחמת ס"ם ואינה אסירה משום ב' בתים מטעם ספק שמא היא נכרית ואינה מקודשת כלל לראובן ואת"ל שהיתה מקידשת לראובן שמא הוא אינו אחיו של ראובן כלל ונמצא כשנתקדשה ונשאת ללוי היא מקודשת גמורה ממש ולא קאי עלה האיסור של ב בתים כלל כסברת השיכרי"ט ז"ל שלא נאמר האיסור במקום ס"ם כלל. וללוי עוד אשה אחרת ומת לוי נמצא אי לאו ריבויא דלצרור בב' רישי"ן היתה לותה אשה האחרת מותרת להתייבם ולהנשא לשמעון ולא מתסרי עלים משום ב' בתים מחמת שיש ג"כ ס"ם. ספק שמא אינו אחיו של לוי כלל. ואת"ל אחיו הוא שמא שקדושין שקידש ראובן היה קדושין כראוי ונאסרה עליו המקידשת מחמת שהיתה צרת ערוה. וכיון שנאסרה עליו שוב אחת אסירה ג"כ עליו אחרי מות לוי והוי לגביה כערוה וקיימי אברהי' ומתרת צרתה מטעם דליכא ב' בתים להכי כתיב ריבוי דלצרור בב' רישי"ן לאיסר צרת צרה ואסורן תרווייהו לשמעון אחת משום ספק צרת ערוה דאסירה בלא"ה ואחת משום דהוי חד ספק. ספק אם לוי הוא אחיו. דאם כאמר דלוי הוא אחיו אסורה במת"כ דהיינו אי לאו תפסי קדושין דראובן ושתיהן אסירות מחמת ב בתים דסבירא לן השתא דאסירין ואי תפסי קדושי ראובן מיתסרי חדא משום צרת ערוה ואידך משום צרת צרה ולעולם כי איכא תרתי לא תתקיים מצות יבום. להכי אצטריך יבמתו יבמתו ריבה ודו"ק:

הקדמה ודרוש

למעלות התורה

רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעשיה. ותפארת לו מן האדם. (ריש פ"ב דאבות)

בפ"ק דקדושין (דף מ':) וכבר היה ר"ט וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד. נשאלה שאלה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול. נענה ר' טרפון ואמר מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה:

וכבר עמדו בזה המפרשים אם כונת ר"ט דמעשה בלא לימוד גדול. איך אפשר מעשה בלא לימוד. הא לא עם הארץ חסיד ועוד למה חזר בו ר"ט מסברתו. ועוד ר"ע שאמר תלמוד גדול למה לא נתן טעם לדבריו מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה כמו שאמרו אח"כ. ועוד כיון שהלמוד מביא לידי מעשה. נמצא המעשה הוא התכלית והלימוד הוא האמצעי שע"י יבא לידי מעשה. ולמה תהיה האמצעי מעולה וגדול מן התכלית. ועוד מה שייכות הך וכבר היו ר"ט וזקנים כו' להא דלעיל שם. ועיין במהרש"א שם:

ובספ"ק דב"ק (דף י"ז.) ר"י משי ידיה ומנח תפילין והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרינן. ופריך והאמר מר גדול ת"ת שהתלמוד מביא לידי מעשה. ופרש"י מי נתלה במי קטן נתלה בגדול. וא"כ כיון דאמר קיים כ"ש לימד אלמא דמוכח מזה איפכא דכיון דתלמוד מביא לידי מעשה. מעשה גדול. והוא נגד משמעות הסוגיא שם בקדושין ועיין בתוס' שם א);

הנה אחת מפינות העקריות. ומשרשי תורתינו הקדושה היא להאמין באמונת אומן. שנפש המשכלת אשר באדם, שרשה נטוע למעלה בעולם העליון. והיה לה מציאות רוחני טרם נזרקה בגוף ושהיא נבדלת הבדל עצמי מכל הנמצאים שבעולם התחתון. והבורא יתברך גזר אומר שתתחבר עם הגוף למען תוסיף שלימות בעוה"ז עולם המעשה באמצעית תורתנו הק' המשיבת נפש אל מקורה העליון ביתר שאת ויתר עז ממה שהיתה בראשונה כמו שאנו אומרים בכל יום בתפלת שחרית אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראת אתה יצרת ואתה נפחת בי. כי בצלם אלהים עשה את האדם. דהוא נפש המשכלת שהיא חלק אלוה ממעל כמ"ש הרמב"ם. והיא ניצחיי וגם לאחר פטירת האדם תשוב אל מקורה העליון. והיינו השארת הנפש אשר היא מעקרי ושרשי אמונתנו. ואיש נבוב ילבב וישים אמונה זו תמיד לנגד עיניו. לבלתי התנאל בהבלי גילולי הכופרים. אשר לא ידעו ולא יבינו בהוד נשמת האדם ומעלתו. וגזרו אמר שהנפש המשכלת שרשה למטה. הוה בהויות הגוף. ומתחדשת בחידוש. ומטבעה ההעדר כרוך בעקבה ומעותדת לכליון בכלות הגוף. והנה אף שאין אנו צריכים לעדותן של חוקרים על הוד נשמת האדם ונצחיותה. כי תורת ה' אתנו. והיא תלמדנו כי נפח באפיו של אדם נשמת חיים. היים נצחיי. בכל זאת לא אחדל מלהביא מה שהעלו חקרי לב משלומי אמוני ישראל בענין זה. למען ידע כל אדם. כי ישרים דרכי ה' וגו':

החכם

דבר הלכה

(א) ובדרך הלכה י"ל. ע"פ מ"ש בירושלמי שהביא הטור. בי"ד סימן שמ"א, וז"ל ר"א שלח לר"ח בריה לטבריא (פי' ללמוד) אמרו לו גומל חסד הוא (פי' בגומל חסד למתים ללוותם). שלח לו המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריא. שכבר נמנו וגמרו בעליית בית ארזא בלוד. התלמוד קודם למעשה. רבנן דקסרין אמרין. הדא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה. אבל אין שם מי שיעשה מעשה. המעשה קודם לתלמוד. ע"כ. וכה"ג אמרינן במ"ק (דף ט:) כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה. הא חפצי שמים ישוו בה. וכתיב וכל חפצים לא ישוו בה. ואפילו חפצי שמים. ל"ק כאן במצוה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים. כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. וכן פסק בי"ד סי' רמ"ו סעיף י"ח:

ולפ"ז י"ל דשאלה זו שנשאלה לפני ר"ט וזקנים בלוד. אם מעשה גדול, או תלמוד גדול נשאלה בסתם. בכ"ע בין במעשה שאפשר לעשות ע"י אחרים. ובין במעשה שא"א לעשות ע"י אחרים. ונענה ר"ט ואמר מעשה גדול אפילו באפשר לעשותה ע"י אחרים. ור"ע אמר כיון דאפשר לעשות ע"י אחרים תלמוד עדיף. וכ"ז במעשה שאפשר לעשות ע"י אחרים. אבל בא"א לעשות ע"י אחרים. כ"ע מודים דמעשה עדיף. ולכן נענו כולם ואמרו. תלמוד גדול שמביא לידי מעשה. כלומר דכל עיקר חשיבות וגדלות התלמוד הוא מפני שמביא לידי מעשה. וא"כ מעשה עדיף. דהוא עיקר התכלית מהלימוד. ולכן במעשה שא"א לעשות ע"י אחרים מעשה עדיף לכ"ע. ואף ר"ע לא אמר שתלמוד גדול ממעשה אלא ממעשה שאפשר לעשות ע"י אחרים. דכיון דאפשר שיתקיימו שניהם. אין לבטל למודו שכבר עוסק בה בשביל שיעשה המעשה ע"י. אבל בא"א לעשות ע"י אחרים. גם ר"ע מודה דמעשה עדיף. דזהו עיקר התכלית. והלימוד אינו אלא אמצעי להמעשה כמ"ש. ולכן שפיר פריך הגמ' בב"ק שם. דמוכח מהכא דמעשה עדיף. וכיון דאמרינן קיים. כ"ש לימד כפירש"י שם. ועז"ז משני הגמ' שם הא למיגמר הא לאגמורי. פי' למיגמר מעשה עדיף. אבל לאגמורי לימוד עדיף ממעשה. אפילו ממעשה דלא אפשר ע"י אחרים.

ועפ"ז יש ליישב מה שהקשו המפרשים. על הא דאמר ר"א בתענית (דף י"ד:) אל תרגזו בדרך. א"ל יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה. שמא תרגז עליכם הדרך ויתעכבו. והוא היה רוצה שימהרו ויעלו אל אביו. והקשו הא ת"ת גדול מכבוד או"א. ולפ"ז ניחא דכיון דא"א לעשות ע"י אחרים. מעשה דכיבוד או"א גדול מת"ת. כדאמרן. (ועי' בי"ד סי' ר"מ סעיף י"ג ובפ"ת שם):

אמנם התוס' שם הביאו. דבמדרש אמרו אל תפסיקו מדבר הלכה. ושמא י"ל דס"ל להמדרש. דכיון שהיו אחיו לומדים זה מזה. הוי לאגמורי. דעדיף טפי אפי' ממעשה שא"א לעשות ע"י אחרים. א"נ י"ל דפליגי בפלוגתא דפליגי בירושלמי בהא דתנן (בפ"א דפאה) ות"ת כנגד כולם. ר' ברכיה ור' חייא. חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה. אפילו לדבר אחד מן התורה, וחד אמר אפילו כל מצותיה של תורה. אינן שוות לד"א מה"ת (והביא ר"ש שם) גמ' דידן ס"ל כמ"ד אפילו כל העולם אינו שוה. אבל מצותיה שוה. ולהכי א"ל יוסף אל תתעסקו בדבר הלכה. דכבוד או"א עדיף. אבל המדרש ס"ל כמ"ד אפילו כל מצותיה של תורה אינם

שוות

החכם ר' יהודה אבן תבון בספרו היקר רוח חן הכה על קדקוד אנשים הכופרים האלה. באמרו אם כדבריהם כן הוא הם מלהזכיר שנפש המשכלת שרשה למטה. מתהוית בהיות הגוף. וכמקרה הגוף יקרה אותה. מן הראוי הוא א"כ שתחלש השגתה עם הזקנה. וכאשר יגיעו ימי הזקנה והשיבה. כן ירבה וכן יפרוץ הטרוף בהשגת הנפש. ואנחנו רואים היפך הדבר. כי בהחלש כחות הגוף לעת הזקנה. תתגבר ותתחזק כח השגת הנפש באדם. ומאמר מפורסם מחז"ל (קנים פ"ג מ"ה) זקני ת"ה כ"ז שמזקינין דעתן מתישבת עליהן שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה. וכל האומות מודים ומסכימים. שהחכמה והעצה מצוי עם הזקנה והוא מופת וראיה שהנפש המשכלת שרשה למעלה. ועם הזקנה היא נפרדת מעט מעט בהדרגה מסבך החומר. ויותר שהחומר עם כליו הרעים אשר אתו להמרות עיני השכל הולך ודל. השגת הנפש הולכת ומתגברת. כי קרובה עתה לבוא שתתהלך בארצות החיים ותשכון בטח בין רעותיה ההולכת בית ה' וטוב לה סלה. ולכן כל מה שהאדם יותר חלוש בחומרו. שכלו וחכמתו יותר גדולה. כמ"ש המחקרים כי בכל דבר שהצורה יותר מעולה חומרו יותר חלוש. וכ"כ בכל דברים הטבעיים. רוב מיני מהדומים השונים. הם חזקים כראי מוצק. ככל מיני מתכות ואבנים. כמו שאמר הכתוב (איוב ו') אם כח אבנים כחי. והם בכל זאת בבחינת צורתם פחותי הערך מכל הנמצאים כולם. והצומח הכי נכבד הוא ממנו. אבל פחות הערך מבע"ח. וחזק הוא לפי חומרו. ובע"ח הם אשר נקלים ושפלי ערך נגד אדם בבחנת צורתם. יש להם בכ"ז יתרון רב ממנו ברוב תקפם וגבורתם. וכ"כ מצאנו בעצי השדה כי הגפן וכל עץ עושה פרי. חלוש הוא בחמרו עד שלא יוקח ממנו למלאכה. כי לא יוצלח לכל מלאכה מרוב חלישת מזגן. כ"א לאש לאחר שתתיבש ונפסד ממעלתה. ועמדה מליתן פריה. אבל כל אילני סרק. הם גדל החמר חזקים וגבהים. וחומרו יוצלח למלאכת הבונים וחרשי עץ. וכ"כ האדם. כי החכמים ואנשי מדע אשר כח שכלם חזק. וצורתם האנושית יותר שלמה מצורת זולתם. הם לרוב חלושי הכח הנופני. ורפה ידים. תחת כי האכרים והיוגבים אשר כח גופם חזק ואמיץ. הם לרוב חסרי הדעת והתבונה. ולכן כאשר הוכיח משה רבינו עה"ש את ישראל אמר. עם נבל ולא חכם. כלומר אף כי הוא עם חלש בגופו וחמרו (ולשון נבל כמו ועליהו לא יבול (תהלים א') א"כ ראוי הוא להיות עם חכם במעלות השכלה. ובצורתם האנושית. ואפ"ה. לא חכם. וא"כ יש אצלם ב' החסרונות יחד פחיתת הגוף והשכל. ולכן האומה הישראלית אשר היא יותר שלימה בצורתה מכל העמים. כאשר תחטא ותעמוד מליתן פריה. היא נפסדת בבחנה כפולה. בבחינת צורתה. ובבחינת חומרה. וע"כ דמה אותה הנביא (יחזקאל ט"ו) לעץ הגפן אשר תעש באושים. דמעתה לא יוצלח לכל מלאכה. והיא נפסדת יותר מכל אילני סרק.

ועיין עקידה שער מ"ה:

וכמו שיש לגפן ג' מיני פירות שונות בברכותיהם. בוסר. וענבים. ויין. כי על הבוסר מברכים בפה"א. ועל הענבים בפה"ע. ועל היין בפה"ג. שהיא הברכה יותר חשובה. כן יש באדם ג' פירות הללו בג' זמנים שונות. בימי הנערות והשחרות. המה עדיין בוסר בהשכלה ובצורה האנושית. ואח"כ ימי העמידה שאז הבשילו אשכולותיה ענבים. בהשכלה ובבינה. וכמו שאמר התנא (אבות פ"ה) בן ארבעים לבינה. ואח"כ ימי הזקנה. ימי הירידה. בהחלשת גופו וחמרו. ומתוך כך צורתו ושכלו מתגבר ביותר בהשגת המושכלת. ודעתו מתיישבת עליו ביותר. ואז הוא בבחינת יין. שחשוב יותר בברכה מיוחדת לו. אחרי שנפרש מחמר הענבים. ואז הוא עיקר חשיבת הגפן. ומברכים עליו בפה"ג. וע"ז י"ל דכוונו במאמרם ז"ל (בפ' המפלת) ג' חדשים הראשונים דר במדור התחתון. ואח"כ במדור האמצעי. ושליש האחרון דר במדור העליון וזהו מופת נאמן על השארת הנפש:

וע"פ הדברים האלה נבין כוונת סבי דבי אתונא בפ"ק דבכורות דריב"ח אזיל ואשכח ינוקי מלעיל וסבי מתתאי. אמר אי יהיבנא שלמא להני קטלי לי הני. סברי אנן עדיפן וכו'. משום דלכאורה מהנערים מצינן לחוכיח איפכא. דהא חזינן דינוקי אף שפרא אדם יולד. עכ"ז

כל

דבר הלכה

שוות לד"א מה"ת. להכי א"ל אל תפסיקו מדבר הלכה. וכה"ג איתא במדרש כתוב אחד אומר וכל חפצים לא ישוו בה. וכתוב אחד אומר וכל חפציך לא ישוו בה. חפצים אלו מצות ומעשים טובים. חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות טובות. חפצים וחפציך לא ישוו בה. אלא כי אם בזאת יתהלל המתהלל. השכל וידוע אותי (ר"ל השכל בלימוד התורה. והיינו כמ"ד דאפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לד"א מה"ת. והמדרש לשיטתו (אמנם ראיתי בת"כ א"ג ככ"ד שהביא מדרש הנ"ל ופי' דקאי על השגות אלהות דהיא הנכבדת שבשלמיות ואין להתהלל רק בהשגתו ובידיעת דרכיו ותאריו ר"ל פעולותיו. והיינו ע"ד שכתבתי בפנים).

(ב) וא"ת דהכא משמע דמצות ת"ת הוא ממש כל היום, ובכל עת ובכל שעה מחוייב ללמוד. וכדכתיב לא ימוש כו' והגית בו יומם ולילה. ובמנחות (דף צ"ט:) אר"י משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש. וכיון שכן. אמאי נדחה מעשה דאפשר לעשות ע"י אחרים מפני ת"ת הא מצות ת"ת קיים בק"ש שחרית וערבית. וי"ל דכבר כתב הר"ן בפ"ק דנדרים (דף ח'.) דל"ד קאמר דבהכי מיפטר. דהרי חייב כל אדם ללמוד תורה יום ולילה כפי כחו, דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל'.) ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך. שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו כו'. וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי עכ"ל. וכ"כ התוס' בפ"ק דברכות (דף י"א:) ד"ה שכבר דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו וגו'.

ועיין בר"ן בפ"ק דמגילה דכתב. דהא דאמרינן משפחה ומשפחה להביא משפחות כהנים ולוים שמבטלין עבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה. הוא דוקא בשיכולים אח"כ להשלים העבודה. אבל בלא"ה לא. דאין מצוה דאו' נדחית מפני מצוה דרבנן. אמנם הט"ז בסי' תרפ"ז סק"ב השיג על הר"ן בזה. ודעתו דנדחית לגמרי מפני מקרא מגילה שהיא דברי קבלה וכד"ת דמיא. והביא ראיה מדבטלין ת"ת. ובת"ת כיון דביטל שעה זו מת"ת א"א בתשלומין (ועיין מ"ש לקמן באות (ג) בשם הרשב"א בחידושיו לברכות וע"ש. ובי"א שם כתב לתרץ דגם ת"ת אינו דיחוי אלא לשעה. שהמצוה שמוטלת עליו בת"ת אינו כל היום כולו. אלא כדאמרינן אפי' קרא ק"ש שחרית וערבית כו'. ולפי הנראה במחכת"ה איסתמיעתיה דברי הר"ן דנדרים שהבאתי לעיל דמ"מ הוא מחוייב ללמוד תורה יום ולילה משום ושננתם שיהיו ד"ת מחודדין בפיך. וא"כ שפיר השיג עליו הט"ז על הר"ן במגילה מח"ת לשיטת הר"ן עצמו:

ומ"מ י"ל לדברי הר"ן. דת"ת לא דמי לעבודה ולשאר מצות דאורייתא המפורש בהדיא בתורה דהא מ"מ כתב הר"ן בנדרים שם דמש"ה חל שבועה עליה כיון דאי בעי פטור נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא בק"ש שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי. אע"פ דמ"מ מחוייב ללמוד כל היום. מ"מ כיון דאינו מפורש בתורה בהדיא. ואתיא מדרשא אע"פ שהיא מה"ת. חלה שבועה עליה. וה"נ קיל בזה שנדחית מפני מצות מגילה שהיא דברי קבלה וכד"ת דמיא. משא"כ שאר מצות דאו' המפורשים בתורה אינם נדחים לגמרי מפני מקרא מגילה:

אמנם בפ"ק דברכות (דף יו"ד:) א"ר מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מעוסק בתורה מדקתני הקורא כו' וקשה מאי רבותא פשיטא. דהא כיון דקורא ק"ש א"כ קיים בזה גופא ג"כ מצות ת"ת דשחרית וערבית. ולא פה אלא מצות לימוד דושננתם שיהא ד"ת מחודדין בפיך. וכיון דאינו מפורש בתורה. נדחית מפני ק"ש בעונתה שמפורש בהדיא בתורה בשכבך ובקומך למ"ד ק"ש דאו'. וכמו דת"ת נדחה מפני מקרא מגילה מה"ט. וכ"ש מפני ק"ש. ועי' רש"י שבת (דף י"א.) ד"ה חברים:

ומצאתי בחידושי הרשב"א ברכות שם שכתב הא דר' מני וז"ל נראה דל"ד תורה דא"כ פשיטא דאף היא תורה. ועדיפא משום

דבעונתה

כל מה שנתגדל גופו וכחותיו יותר ויותר. נתחזק ונתגדל עמו יחד ג"כ כח שכלו הולך וגדול. עד שנעשה בן דעת בחכמה ותבונה. ושכלו חריף ושנון ביותר. א"כ לכאורה מזה הוכחה דהשכל והגוף שניהם משורש אחד. וכאשר נתגדל החומר מעלה מעלה. כן יעלה עמו גם כח השכלתו ולכן סבי דב"א דרצו להכחיש מופת זה דהשארת נפש מהזקנים התחכמו והשיבו ינוקי מלעיל וסבי מתתאי. להראות דהינוקי הם חריפים בשכלם יותר מהזקנים. מפני חזקת חומרם. והשכל והחומר המה שורש אחד עולה עמו ויורד עמו. וכמות זה כן מות זה. וכשבא ר"י הבין כוונתם. אמר אי יהיבנא שלמא להני. כו' כלומר להזקנים שמהם יש מופת להשארת הנפש. קטלי לי הני. כלומר ידחו אותי לומר כלך אצל הינוקי שהם חרפים ביותר ועדיפן עד שיתבא מלעיל מהזקנים בשכלם החד. מה עשה ריב"ח: אמר שלמי לכו. כלומר כאשר תצטרפו יחד הנערים והזקנים ויעמדו למבחן זה מול זה. תראו במי מתישבת דעתן יותר. אם בהזקנים או בהנערים. דהנערים אף ששכלם חריף ושנון כחרב חדה. עכ"ז אין דעתם מתישבת עליהם כמו הזקנים. וכ"פ אנב חורפא שבשתא. כמ"ש מהר"ם אלמושנינו בביאורו לס' קהלת על הפסוק זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט (קהלת יו"ד). דהישרים בשכלם אינם חריפים כ"כ. והחריפות אינו אלא אנב שבשתא. ולפי שאלו שאין שכלם ישר ויש להם מעכב בשכלם כאשר יגבר השכל עולה השכל בחריפות גדול. כאשר אנו רואין בהבערת האש כאשר יוצק עליו מעט מים אז יתגבר ויתלהב האיש ביתר שאת ויתר עז ממוקדה מקדם בלעדי מעט המים. כן הדבר הזה. אם יש לשכל קצת מנגד והוא הסכלות מעט. ואז יתגבר עליו השכל. ויהיה מחודד יותר ויותר ע"ש.

ולכן אמרו חז"ל אם יאמרו לך נערים בנה וזקנים סתור וכו' :

עוד כתבו מופת נאמן על השארת הנפש. הנה עינינו רואות דלכל הדברים המצטרכים לקיום הגוף. יש לבע"ח יתר שאת ויתר עז. על בני האדם כפלי כפלים. כי הבע"ח נולדים במלבושיהם. ועל פני כל הארץ ישכונו ומזונם מצוי להם. בכ"מ אשר תדרוך כף רגליהם יבלו ימיהם בטוב. אין דאגה ואין פחד לנגד עיניהם מיום המיתה. כי אין להם ידיעה מוקדמת טרם בואו. לא כן בני האדם. כי הם נולדים ערומים וצריכים לבקש להם מלבושים להתכסות בהם ערומיהם ולבנות להם בתים להיות למחסה ולמסתור להם בחורף מפני הקור ובקיץ מפני החום. ובזיעת אפם יאכלו לחם. עד שנוכל לומר בטח עליהם מה שאמר שלמה. כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינו וגו'. ואם ימצאו לפעמים שלוות רגעים קטנים בין מכאובים רבים. חרדו זכרון יום המות כחמת עכשוב בחדרי לבבם. ותהפוך לאבל כל משושם. אף בזאת יתנחם האדם מעצבונו. לאמר אחרי בלותי תהא לי עדנה. עוד אשוב ואראה עולם טוב מזה. שם מלך ביפיו תחזנה עיני אתענג מזיו כבודו. וטוב לי כי עניתי כל ימי חיי אשר אני חי פה על האדמה. בעבור מלא כף נחת אשר משיג שם בעולם העליון. ועוד תנחומים רבות כמו אלה אשר ידבר האיש הישר על לבו. אולם לפי דעת החטאים בנפשותם שנזרו אומר שאין שם ושארית לנפש האדם אחר המות. והיא נפסדת ח"ו בהפסד הגוף. בריאת האדם הנכבד שבכל יצור מטה. היא לו לא לעזור ולא להועיל. כ"א לראות בעמל ויגון כל ימי חייו. ולכלות בבושת ימיו :

ואולי לזה כיון שהעה"ש בקהלת (ג' י"ח) אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם לברם אלהים ולראות שהם בהמה המה להם. כי הרד"ק פי' מלת לברם כמו לבררם שבירר אותם מכל ברואי מטה. כי האדם לבדו הוא חי מדבר הו"ה בקומה זקופה. משכיל ומבין. ומושל בכל מעשי השם בארץ. והנה תואר בני האדם שאמר פה הוא על אנשי הזדון והרשע האומרים. שאין יתרון לאדם מן הבהמה אחר המות. כדמפורש במקרא שאחריו. כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה וגו'. וזהו שאמר אמרתי אני בלבי על דברת ב"א. הבוזים חכמה ומוסר. ומכחישים בהוד נשמת האדם

דבר הלכה

דבשונהה. אלא אפילו מן השונה קאמר. וה"מ להפסיק ולבטל זה מפני זה. ודוקא נמי במי שתורתו אומנתו. הלא"ה מפסיק וקורא ואפילו אי עדיף שונה מק"ש בשונתה. לפי שיכול לקרות בשונתה ואח"כ ישלים אותה שעה שהיה שונה מן השמועות שהוא מתבטל ומתעסק שהן בצרכיו. והכי משמע בירושלמי. ומיהו בירושלמי איפלגו אי עדיף מן הקורא בתורה דוקא ולא מן השונה. או אפילו מן השונה. דגרסינן התם א"ר יוסי בשם רשב"י כגון אנו שאנו עוסקים בת"ת. אפילו לק"ש א"א מפסיקין. ר' יוחנן אמר על גרמיה כגון אנו שא"א עוסקין בת"ת. אפילו לתפלה אנו מפסיקין וכו'. ולית ליה לרשב"י שמפסיקין לעשות סוכה לעשות לולב. ול"ל לרשב"י הלומד לעשות לא הלומד שלא לעשות. שהלומד שלא לעשות. נוח לו שלא נברא כו'. טעמא דרשב"י זה שינון ואין מבטלין שינון מפני שינון. והא תני הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה הא בשונתה חביבה הוא יותר מד"ת. אר"מ לא תני אלא כאדם הקורא בתורה הא בשונתה כמשנה היא. רשב"י כדעתיה דרשב"י אומר העוסק במקרא מדה ואינה מדה. ורבנן עבדין מקרא כמשנה. עכ"ל. (וזה דלא כגמ' דילן בפ"ק דשבת שם דמבואר דגם רשב"י וחביריו היו מפסיקין לק"ש ולא לתפילה. ועיין בגליון הש"ס לרעק"א בפ"ק (דף פי:) שתמה על מ"ש התוס' שם אבל בהפסקה דתפלה וק"ש אין מפסיקין לרשב"י הא להדיא איתא בשבת שם דלק"ש מפסיקין והניח בצ"ע. ולא ידעתי מה קשיא ליה הא התוס' אליביה דירושלמי קאמרי. והירושלמי ס"ל דרשב"י גם לק"ש לא היו מפסיקין דלא כגמ' דילן) :

ובאמת הדבר תמוה למה לא היו מפסיקין גם לק"ש: אף דזה שינון וזה שינון. מ"מ ק"ש דאו' מפורש בקרא דבשכבך ובקומך. ושינון דתורה אינו מפורש בהדיא כק"ש כה"ג. וא"כ ראוי להיות בהשינון דתורה שאינו מפורש בהדיא יבא נדחה מפני ק"ש בשונתה דמפורש בהדיא. כמו דאל השעה עליה מה"ט משום שאינו מבואר בהדיא בתורה. ונראה דמה"ט באמת בגמ' דילן ס"ל דגם רשב"י וחביריו היו מפסיקין לק"ש. אלא לתפלה הוא דלא היו מפסיקין משום דתפלה דרבנן כפירש"י בשבת שם. א"כ מפני דק"ש זמנה קבוע דכתיב בשכבך ובקומך משא"כ תפלה שאין לה זמן קבוע דאורייתא. טעם זה כתב הרע"ב בשבת שם. ונל"ד דהולך הרע"ב לטעם זה. ולא ניחא הטעם כפירש"י. משום דזה דאו' וזה דרבנן משום דס"ל להרע"ב כהרמב"ם שכתב בפ"א מה' תפלה דמ"ע להתפלל בכל יום. שנאמר ועבדתם את ה' כו'. ואין מנין התפלה מה"ת ואין לתפלה זמן קבוע וע"ש. וא"כ כיון דתפלה פ"א בכל יום הוי דאו'. א"כ גם רשב"י וחביריו היו מתפללין תפלה אחת בכל יום. כמו שמצינו בפ"ב דשבת (דף ל"ג:) גבי רשב"י ובנו שהיו במערתא כולא יומא גרסי. בעידן צלויי לבשו מכסו ומצלו. אלמא דהיו מפסיקין גם לתפלה: ומ"ש התוס' שם (בדף י"א.) ד"ה כגון דהוא מצלי היינו ק"ש. הוא דוחק. וגם התוס' גופא ברכות (דף ע"ו.) ד"ה אמאן כו'. מוכח דלא רצו לפרש שם הלשון בעידן צלויא דקאי אק"ש וע"ש. ומזה נראה דהוכיח הרמב"ם דאף דאמרינן דתפלה דרבנן. היינו ג"פ בכל יום ובזמן קבוע הוא דרבנן. אבל בפ"א בכל יום הוא מה"ת להכי רשב"י אף שלא היו מפסיקין לתפלה דרבנן. מ"מ היו מפסיקין פ"א לתפלה דאורייתא כמו בק"ש. ועי' בש"א סי' י"ד שהקשה על הרמב"ם הנ"ל. דא"כ במאי מיירי הא דמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. אי מיירי שלא יצאו עדיין י"ח ק"ש של תורה. א"כ בכה"ג לתפלה נמי מפסיקין. אם לא יצא עדיין י"ח תפלה של תורה ואי מיירי דכבר יצאו י"ח ק"ש של תורה. כגון שכבר קרא פרשה ראשונה של ק"ש והזכיר נמי י"מ. א"כ בכה"ג לק"ש נמי אין מפסיקין. ומאי פסקא דתני גבי ק"ש דמפסיקין. וגבי תפלה דאין מפסיקין. כיון דלשניהם יש להן עיקר מד"ת ותוס' מד"ס. שניהם שוין דמפסיקין לעיקר של תורה. ואין מפסיקין לתוספת של דבריהן וע"ש. אבל לפי טעם הרע"ב ניחא. דלעולם מיירי בשלא יצאו עדיין י"ח ק"ש ותפלה דאו'. ואפ"ה כיון שהגיע זמן ק"ש היו מפסיקין מיד משום דק"ש זמנה קבוע מה"ת דכתיב בשכבך ובקומך להכי היו מפסיקין אפילו באמצע הענין. משא"כ לתפלה לא היו מפסיקין באמצע כיון שאין לה זמן קבוע מה"ת וזמנה כל היום. ורק דרבנן קבעוהו זמן לתפלה לכן לא היו מפסיקין באמצע הלימוד. והן הן

האדם והשארותה. וראיתי שהם דוברים דברים מתנגדים זה לזה. וסותרים בעצמותם. לברם אלהים. ר"ל שהם מודים שאלהים ברום ובחרם מכל יצורי מטה. שחנן אותם בנה דעה והשכל. אולם לאיזה תכלית עשה ה' כן. לראות שהם בהמה המה להם. ר"ל שידעו ויכירו בבהמיותם וחסרונם משא"כ בבע"ח זולתם להיותם נעדרי כח השכל לא ירגישו חסרונם. ויבלו בטוב ימיהם. ולדעת הזרה ההוא חלק ה' דעה ובינה לב"א למען הכאיבם ולהחרידם וחלילה לאל מרשע ושדי מעול. (ועי' בדרשות מהר"י מינץ) : י"ל בזה דזהו נ"כ כוונת התנא באבות (פ"ב משנה ט"ז) אם למדת תורה הרבה. נותנין לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך. שישלם לך שכר פעולתך. כלומר הבורא ית' שהוא בראך בצלם אלהים. וברר אותך מכל יצורי מטה בבינה ודעת. בטח לא בחנם עשך כן. ולא למען הכאיבך והחרידך. כי חלילה לאל מעשות כזאת. אלא נאמן הוא שישלם שכר פעולתך לעוה"ב. וזהו נ"כ כוונת הנביא (ישעיה נ"א) בנחמת. אנכי אנכי הוא מנחמכם. מי את ותראי מאנש ימות. ומבן אדם חצר ינתן. ותשכח ה' עשך וגו'. ענין הנחמה הוא לבל יתייאש האדם השלם מהשארת הנפש. ולזה אמר אליו „מי את ותראי מאנוש ימות" כלומר זכור נא מי את. הלא את הוא מבחר היצורים. ובך בחר ה' מכל יצורי מטה. וחנן אותך בדעת ובינה. ואיך תראי כי האנוש ימות. מיתה נפשיות. ומבן אדם חציר ינתן. ותשכח ה' עשך. כי ה' בחר בך יותר מכל בע"ח ובטח לא למען להכאיבך ולהחרידך. וחלילה לאל מרשע ונוטה שמים ויוסד ארץ מעול. ובודאי שכרך הרבה מאד לעוה"ב :

ע"כ ברור הוא הדבר והדעת מכרעתו שנפש האדם היא עצם נבדל העליון והבורא ית' חברה בגוף ויהי האדם לנפש חיה לעשות מעשים ישרים וללכת בדרכי התורה והחכמה. למען יוסף שלימותו בעוה"ז כמ"ש למעלה. וכל הדברים האלה נרמזים במקראות תהלים. שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו וכו'. דהנה ידוע לכל כי העולם העליון נקרא בשם בית. ועוה"ז בשם חצר. שהוא לפני הבית. ע"ד מאמרם ז"ל העוה"ז דומה לפני עוה"ב כפרוזדור לטרקלין. ולזה אמר דוד שתולים בבית ה'. ר"ל ידעתי כי נפשות ב"א, שרשיהם נטועים ושתולים בעולם העליון. הנקרא בית ה'. בחצרות אלהינו יפריחו. ר"ל את אשר נגזר עליהם שיתחברו בגופות בעוה"ז. הנקרא חצרות אלהינו. שהם לפני בית ה'. הוא בעבור שיפריחו ויציצו. ע"י התורה והמצוה בעולם המעשה. ולקבל גמול עליהם בעולם העליון. והמופת לזה. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. ר"ל שהרי אנחנו רואים שהשגות הנפשיות הולכות ומתגברות. וינובו פרי תבונה עם הזקנה והשיבה. ואם היו שרשיהן למטה בגוף האדם. מן הראוי הוא שיהיו הולכות ודלות. ואחר שהוכיח באורח מישור. כי לא במות הגוף תמות הנפש. כ"א כאשר בא ממרומים כן תשוב למחצבתה. ותתענג מזיו כבוד ה' יותר מבראשונה. חתם מאמרו. להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו. כי לפי דעת הכופרים יש עול גדול ח"ו ביצירת האדם. אולם לפי הדעה הטהורה והנאמנה הוא ישר ה' צורי ולא עולתה בו (ועיין בס' ת"ע) :

ועי"ן אמר ד"ה ע"ה מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי. ירצה מה שנצרתי חקיך לא היתה מצד הקבלה לבדה אבל גם מצד החקירה הטובה. והיינו מזקנים אתבונן. פי' התבוננתי בזקנים אשר לעת זקנותם בהחלש כחות הגופניות תתגבר כחות הנפשיות. וזו מופת נאמן כי נפש האדם היא עצם נבדל מעולם העליון. וזהו אשר גרם לי נ"כ כי פקודיך נצרתי : והנה הפילוסופים הקדמונים, חכמי אוה"ע בהיותם אינם מאמינים בתורה. רק ע"י חקירת שכלם נודע להם שיש בעולם בורא ית'. מתוך חקירתם דרכו מעט בדרך התורה. אבן מיד נטו ממנה. כי חקרו בשכלם והבינו ענין השארת הנפש. שנשאר חי וקיים. אחר פטירת האדם.

ואמרו

דבר הלכה

דברי הרע"ב וכן הן דברי ר' בא בירושלמי. דגרסינן בירושלמי אהא דתנן דמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה אמר רב אחא ק"ש דברי תורה ותפלה אינה ד"ת (והוא כפירש"י) ר' בא אומר קרית שמע זמנה קבוע ותפלה אין זמנה קבוע :

(ג) ועפ"ז אמרתי לתרץ דברי הרמב"ם. שכתב בפ"ד מה' ת"ת דאין שואלין בבה"מ מעומד. וכן פסק הש"ע בי"ד סי' רמ"ו. והרמ"א חולק עליו מהא דאמרינן בברכות (דף כ"ז:) עמד השואל ושאל ת"ע רשות או חובה. ועי' בד"מ שם. ותי' מהר"י (הובא ביו"ד ח"ב) דשואל בבה"מ דרך הלכה ופלפולא. צריך לישב כשאר בני בה"מ. אבל השואל דבר לעצמו בבה"מ לשרות לו הלכה למעשה. הוי כבעל דין דצריך לעמוד לשמוע דינו. וקשה הא השואל שם הוא רשב"י כדאמר שם בגמ'. ורשב"י הא לא היו מפסיקין כלל לתפלה אפילו לתפלת שחרית ומנחה שהם ודאי חובה. וא"כ לרשב"י עצמו אין נ"מ אם ת"ע רשות או חובה להלכה למעשה. וא"כ לא שאל רק דרך הלכה ואפ"ה עמד ושאל. וא"כ ראיית רמ"א נכונה. ולפמ"ש ניחא. דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דתפלה פ"א ביום הוי מה"ת אלא שאין לו זמן קבוע מה"ת. וא"כ גם רשב"י היה מתפלל פ"א ביום שהוא מה"ת. וא"כ יש נ"מ גם לדידיה אם ת"ע רשות או חובה. דאם ת"ע חובה. א"כ יכול להתפלל האי תפלה של תורה גם בזמן ת"ע. ויקיים בזה תרתי תפלה דתורה ודרבנן. דזמן תפלה הוא לכל אדם מדרבנן. אבל אי ת"ע רשות, א"כ ראוי לו יותר להסדר להתפלל האי תפלה של תורה או בזמן תפלת שחרית. או בזמן תפלת מנחה. דאז הוא זמן תפלה דרבנן נ"כ. ולא להתפלל האי תפלה דתורה בת"ע. דאז אינו מקיים בזה רק תפלה דתורה ולא דרבנן כלל. וכיון דנ"מ גם לדידיה לדינא ושאל הלכה למעשה מש"ה עמד ושאל. וא"כ הרמב"ם לשיטתו ניחא. אבל רבינו רמ"א ז"ל ס"ל כהרמב"ן שהשיג על הרמב"ם בזה. וס"ל דכל עיקר תפלה הוא מדרבנן. ורשב"י וחבוריו לא היו מפסיקין כלל לתפלה אפילו פ"א נמי לא. וא"כ לרשב"י עצמו אין נ"מ אם ת"ע רשות או חובה. ולא שאל רק דרך הלכה ואפ"ה עמד ושאל א"כ מוכח מזה דבעינן דוקא בעמידה : אמנם עיקר ראיית רמ"א ז"ל מהא דעמד השואל ושאל. הוא לכאורה תמוה לפי מה שכתב התוס' בשבועות (דף ל'.) ד"ה מלוה. דוע"ד שאין מעשה לאחריו משמע ודאי עמידה. אבל לעמד שיש מעשה לאחריו כמו עמד ואמר. לא משמע עמידה. אלא הוא סיפור דברים בעלמא כמו עמדה וקדשה ועמדה ונשאת (בכתובות דף כ"ב) וכיו"ב. דלא משמע עמידה דוקא. וא"כ ה"נ לשון עמד השואל ושאל. כיון שיש מעשה אחריו לא משמע עמידה. והוי כמו עמד ואמר. וי"ל דדוקא היכא דאין קפידא אם בעמידה או בישיבה. כמו בעמדה וקדשה. ועמדה ונשאת. שפיר שייך לשון עמד. לספור דברים בעלמא. אבל היכא דיש קפידא בדבר. דלדעת הרמב"ם דוקא בישיבה ולא בעמידה. א"כ ל"ש לשון עמד השואל ושאל. כיון דבאמת היה בישיבה דוקא. א"כ הלשון ועמד מחזי כשיקרי. ואין כוונת רמ"א להביא מכאן ראיה דדוקא בעמידה ולא בישיבה. דזה אינו ראיה. דאפשר דשרי בין בישיבה ובין בעמידה ואין קפידא בדבר. לכך שפיר שייך לשון ועמד ושאל. כמו עמד וקדשה. אלא עיקר ראייתו מכאן דלא כהרמב"ם דבישיבה דוקא. והא דפסק רמ"א איפכא דבעמידה דוקא. הוא מירושלמי שהביא בד"מ שהביא התוס' בבכורות (דף לו.) דאמרו דשואל הלכות ואגדות צריך לעמוד. א"כ ממילא יש לנו לפרש נמי הא דעמד השואל ושאל הוא בדוקא בעמידה :

ועפ"ז ניחא מה שיש לדקדק על התוס. למה לא הביאו בהך עובדא דברכות שם הך ירושלמי כמו שהביאו התוס' על ההוא עובדא דבכורות שם. בהא דעמד השואל ושאל אם חלקו בין חבר לע"ה. משום דהתוס' הבינו מירושלמי דדוקא בשואל הלכה למעשה צריך לעמוד. אבל לא השואל דרך לימוד והלכה. מדלמד הירושלמי מדכתיב ועמדו בו"ו דאבע"ד קאי כדאמר בשבועות שם. והך השואל להלכה למעשה נמי כבע"ד דמי. אבל לא השואל דרך לימוד לפלפולא. ולהכי בבכורות שם דהתם השואל ר"ל שאל הלכה למעשה על עובדא דידיה. א"כ בודאי צריך לפרש דהאי עמד השואל ושאל הוא דוקא בעמידה. ולא לספור דברים בעלמא כמו וקדשה וכיו"ב. להכי הביאו ע"ז שם הירושלמי. דשואל הלכה למעשה צריך בעמידה דוקא. משא"כ בההיא עובדא דברכות יש לפרש דהאי עמד השואל ושאל הוא ל"ד אלא כמו עמדה וקדשה.

ומיירי

ואמרו כי השכל שהוא חיות האדם. בידו וברשותו הוא. וכאשר יקח איש איזה דבר בידו. אזי מניחו לכ"מ שירצה. כן הנפש המשכלת הוא ביד האדם. אל אשר יחפוץ יטנו. כי השכל שהוא החיות [והמחשבה שבאדם. בתחלה הוא דבר היולי בכח. שיכולין לעשות ממנו מה שירצה. ובהתחכם האדם באומנות. או שעוסק תמיד להרבות אוצרות ועסקי עוה"ז. נתפזר שכלו וחיותו בעניני עוה"ז. ומי שנותן תמיד שכלו ומחשבתו בהשגת אלהות ית"ש. שם נשמתו וחיותו באלהות שהוא חי וקיים. ממילא עי"ז יש לו השארת הנפש והוא ג"כ חי וקיים. דהרי נתעצם ונתדבק השכל והמשכיל והמושכל. נישוב דבר אחד בעינו עם המושכלת שהם בשכל הפועל (ועי' עקרים מאמר ג' פ"ג) :

אכן מיד נטו מדרך האמת. כי אחר שנתאמת אצלם הקדמה זו. הכחישו במציאות התורה. ואמרו איך אפשר שע"י העסק שיעסוק אדם. בדיני שור תם ומועד וכיו"ב שעי"ז יהיה לו השארת הנפש להיות חי קיים. וכן כל התורה הלא מדבר בענייני גשמיים. שהם כלים ונפסדים. וכן גם נפשו שמעמיק בהם מחשבתו. נעשה כמהם. להיות כלה ונפסד. ולכן ברחו הפילוסופים למדבריות. למען שלא ישתמשו בשכלם בעניינו עוה"ז כלל. רק לעסוק בחקירות אלהות. בדמם שעי"ז ישיגו השארת הנפש. משא"כ ע"י עסק התורה לא די שלא יועיל. אלא יקלקל. לפי דעתם. **אמנם** כעין שאלה זו. כבר שאל הכוזרי לר"י הלוי, איך אתם אומרים שבשבת יש אצלכם השראת השכינה. היתכן שע"י אכילה ושתיה ושאר תענוגים שאתם עושים בשבת. עי"ז תהיה השראת השכינה. והשיבו דרך משל. למלך א' רצה פ"א להתארח בעיר א' וכאשר נשמע הדבר הזה לבני העיר. אשר היו שם שרים רבים ונכבדים וכל א' חפץ שהמלך ילין אצלו. והלך כ"א וקישט את ביתו ברוב עשרו כפי יכלת. בכל כחו. והשב שעי"ז ייטב בעיני המלך ויתארח אצלו. והשר השני עשה ג"כ ועוד יותר. וכן כולם. כ"א קיבץ כל אשר ביכלתו ופיזר כל הונו כדי שיתארח אצלו המלך. אכן המלך שלח פקודה לאותו העיר לשר אחד שאינו עשיר כלל. וצוהו להכין את ביתו עבורו. ושיעמיד כלי הבית כך וכך. השלחן במקום זה. והכסאות במקום הזה. והכל בדברים פשוטים קטני הערך. וכאשר תעשה כך. אזי אתאכסן אצלך. וכהגיע פקודה זו נזדרז האיש בשמחת לבבו בכל דברי המלך. לא נפל דבר אחד מכל אשר צוהו. ונתאכסן המלך אצלו. וכראות המלך טוב זירוזו של אותו האיש. ושאינו מתעצל בכל ציוויו. והבין שמחת לבו והכנעתו לפניו. אז אחר איזה ימים שלח לו מאוצרות המלך לקשט את ביתו כיד המלך כדי שיתאכסן עוד אצלו פ"א. ואח"כ שאלוה האיש מדוע הנחת בתים של כל השרים הגדולים האלו אשר קשטו ופזרו כל הונם. ופנית אצלי וביתי ריקן מכל. והשיבו. כי אלו השרים שקישטו את ביתם ברב פאר והדר. אמרו בלבם כי ראוים המה שיתאכסו אצלם המלך. נמצאו נותנים גבול וקצבה לכבודי וגדולתי. ואלו היו אצלי וראו את כבודי ואת עשרי. היו יודעים שאין זה נחשב לכלום לערכי. לכן בחרתי בך. שאתה לא פיזרת שום עושר. ואתה מבין ויודע בעצמך שאין אתה כדאי. רק שעשית פקודתי מצד שצוויתיך. ויודע אתה שמה שנתאכסנתי אצלך. הוא מצד החסד וענוותנותי :

והנמשל בזה שהקב"ה מושב יקרו בשמים ממעל. וחפץ להשרות שכינתו על בני האדם. וכאשר נודע זאת לב"א. עמדו הפילוסופים. שהם שרים ונכבדים בעיניהם מצד חכמתם. וקשטו את ביתם

דבר הלכה

ומיירי דלא בא לשאול הלכה למעשה. ועוד דהתוס' לשיטתייהו דס"ל בהא דוכתא כשיטת הרמב"ן דכל עיקר תפלה אינו אלא מדרבנן. וא"כ לשואל שם דהוא רשב"י אין נ"מ בדבר להלכה למעשה אם ת"ע רשות או חובה. דבכ"ע לא היו מפסיקין לתפלה. ולא שאל רק לפלפולא. וא"כ צ"ל דהאי עמד השואל ושאל הוא ל"ד בעמידה. אלא הוא כמו עמד וקדשה וכיו"ב. להכי לא הביאו שם הך ירושלמי :

אך י"ל דאף דס"ל להרמב"ם דמ"ע מן התורה להתפלל פ"א בכל יום. ואפ"ה רשב"י וחביריו שהיה תורתן אומנתן לא היו מפסיקין כלל לתפלה אפילו פ"א ביום. משום דת"ת עדיפא גם מתפלה דאורייתא. והא דהיו מפסיקין לק"ש ה"ט משום דבק"ש מקיימי תרתי ת"ת וגם י"ח ק"ש בעונתה. להכי היו מפסיקין. ואע"ג דמ"מ לא מקיימי בזה הך דושננתם שיהיה ד"ת מחודדין בפיך. מ"מ כיון שזה אינו מבואר בהדיא בתורה. נדחית מפני ק"ש בעונתה דמבואר בהדיא בתורה. כמו דחלה שבועה עליה מה"ס. כמ"ש לעיל בשם הר"ן. משא"כ בתפלה דתורה שהיא ג"כ אינו מבואר בתורה רק מפי השמועה למדו בעבודה זו היא תפלה. אע"ג שהוא מן התורה. מ"מ כיון שאינו מבואר בהדיא בתורה היא נדחית מפני ת"ת. להכי לא היו מפסיקין כלל לתפלה. אפילו לתפלה זו דתורה. וא"כ הדר לרשב"י עצמו אין נ"מ לדידיה להלכה למעשה. אם ת"ע רשות או חוב. ואפ"ה עמד ושאל. א"כ מוכח מזה דלא כהרמב"ם וא"כ שפיר הקשה רמ"א מזה על הרמב"ם ונדחה תי' מהר"י שהביאנו לעיל :

לכן נלפע"ד לתרץ קו' רמ"א על הרמב"ם באופן אחר. דהרמב"ם ס"ל כדעת המרדכי שהביא הב"י בח"מ סי' י"ז דהא דבעינן שיהא בע"ד עומדים. הוא רק בסמוכים דכתיב לפני ה' דהיינו לפני דיינים סמוכים. אבל לא שלא בסמוכים. וכ"כ בס' תפארת יעקב על ח"מ שם, להוכיח מצד אחר שהרמב"ם גם סובר כדעת המרדכי הנ"ל. וכיון דהא דשואל מעומד למד הירושלמי מוי"ו יתירא דועמדו. א"כ השואל לא עדיף מעיקר קרא דמיירי בעמידת הבע"ד. דל"ש הך דינא רק בסמוכין. א"כ ה"נ הך דינא דילפינן מוי"ו דועמדו דצריך לשאול מעומד. הוא דוקא בסמוכים ולא בזה"ז דאין לנו סמוכים ולכן בימי ר"ג הנשיא שהיו סמוכים. לכן צריך השואל לשאול מעומד. משא"כ בזה"ז דאין לנו סמוכים אין צריך לשאול מעומד. והרמב"ם בזה"ז מיירי. וכעין זה כתב ג"כ הש"ך בי"ד גם לתרץ ג"כ דברי הרמב"ם הנ"ל וע"ש :

(ד) ונחזור לענינינו דעכ"פ דברי הירושלמי דרשב"י וחביריו לא היו מפסיקים גם לק"ש קשה להולמם ואפשר דירושלמי אליבא דרשב"י ס"ל דק"ש דרבנן. כשמואל דס"ל הכי (בדף כ"א.) דכי כתיב בשכבך ובקומך בד"ת הוא דכתיב. כלומר שמחוייב לקרות בזמן שכיבה וקימה איזה דבר מד"ת אלא שתקנת חכמים שיחדו דוקא פ' ק"ש לקרותה בזמן שכיבה וקימה. כמ"ש בש"א סי' א'. ולהכי רשב"י וחביריו. שעסקו תמיד בתורה. א"כ קיימו בזה מ"ע דשכבך ובקומך. אף שלא קראו פ' ק"ש. ומדרבנן הוא דבעינן דוקא פרשה ק"ש. ולהכי לא הפסיקו כמו לתפלה דרבנן. וכן יש להוכיח מדברי רשב"י במנחות שם דס"ל דבק"ש שו"ע קיים בזה לא ימוש וגו'. ולכאורה מנ"ל לומר כן דהא דכתיב לא ימוש הוא ל"ד. אע"כ משום דס"ל דהא דכתיב בשכבך ובקומך בד"ת הוא דכתיב. ואפ"ה קאמר בשכבך ובקומך דמשמע דכל היום אינו מחוייב רק בשו"ע שני בד"ת. וא"כ ע"כ האי לא ימוש הוא ל"ד. אבל למ"ד דס"ל ק"ש דאו'. והא דכתיב בשכבך ובקומך. קאי על ק"ש. אבל בד"ת מחוייב כל היום וכל הלילה, כפשטא דקרא לא ימוש וגו'. הנה ש"מ דרשב"י ס"ל דק"ש דרבנן ובשכבך ובקומך בד"ת כתיב לומר דשני בשו"ע באיזה ד"ת שיהיה ורק מדרבנן בעינן דוקא פ' ק"ש. ולהכי רשב"י וחביריו לא היו מפסיקין לק"ש דרבנן. אלא דלפ"ז יקשה דרשב"י אדרשב"י. דהא בפ"ד דסוטה (דף מ"ב:) גבי ואמר אליהם שמע ישראל אר"י משום רשב"י א"ל הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אין אתם נמסרים בידם וע"ש. משמע דס"ל לרשב"י דק"ש דאורייתא לקרות דוקא פ' ק"ש. וכן כתב בש"א שם דמהכא משמע דרשב"י ס"ל דק"ש דאורייתא. וכיון דרשב"י ס"ל דק"ש דאורייתא. ובשכבך ובקומך אק"ש קאי. א"כ מנ"ל דקרא דלא ימוש הוא לאו דוקא ושני בק"ש שחרית וערבית. ומיהו יש ספרים דגרסי בסוטה שם משום ר"ש בן עזאי. ולא משום רשב"י :

וי"ל דאע"ג דרשב"י ס"ל דק"ש דרבנן. מ"מ מודה בפסוק ראשון דהיינו שמע ישראל. דהוא מדאורייתא משום קבלת מלכות שמים. ושאר הפרשה אינו אלא מדרבנן. דבשכבך ובקומך דכתיב בה. אד"ת קאי. לומר שמחוייב בד"ת בשחרית וערבית. לבד הקבלת עול מלכות שמים דהוא פסוק ראשון דשמע ישראל. ומ"ד דק"ש דאו' ס"ל דכל הפרשה מחוייב לקרות מה"ת בשכבו ובקומו. ועיין בש"א סי' ב'. ולפ"ז צ"ל דרשב"י דירושלמי דקאמר דלא היו מפסיקין לק"ש היינו לקרות כל הפרשה אבל

מ"מ

ביתב שהוא מהשבתם. ודבקו מהשבתם באלקות. והשבו שעי"ז יהיו להם השארת הנפש. שישאר נפשם חי וקים. ואמנם סכלית הם. כי איך אפשר שיתן אדם שכלו באלקות. כי אם יחקרו כל ב"א בחקירות ושכליות לא יבינו. ולא יהיו להם אפילו השגה מועטת באלקות. כי תכלית הידיעה. שנדע שלא נדעך. ואותם הסכלים אשר ידמו בנפשם כי יש לאל ידם להשיג ידיעות אלהות. עי"ז שיפרישו מכל מחשבות עוה"ז. זהו פחיתת הכבוד נגד גדולתו יתברך ואם ישרה שכינתו בהם. הם יתנו גבול לגדולתו. ויחשבו כי באמת כבר מצאה ידם בידיעת אלהות וגדלו. ולכן השי"ת מאס בדרך הזה. מליתן אכסניא שלו אצלם. אבל לא כן ישראל. שהם מכירים ערכם. כי הם בו"ד. ויודעים שאין בכח ילוד אשה. להשיג גם השגה מועטת מהשגת אלהות. ועושים רק כמו שצווה השי"י לעשות. ע"פ התורה והמצוה. שיתנהגו כך וכך. וביום השבת תתענגו. וכאשר אנו עושים זאת למען כבודו שצוונו על כך. אף שאלו הדברים הם קלי הערך. עניינו אבילה ושתיה. מ"מ הוא מתאכסן אצלינו. כיון דעיקר מחשבתו באלהים חיים. ולשמו הוא עוסק ועושה. א"כ ממילא בא השארת הנפש ע"י התורה והמצוה. שהיא משיב נפש לשורשה. כמ"ש מש"ר עה"ש בהאזינו שימו לבבכם לכל הדברים וגו' לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר רק הוא מכם. כי הוא חייכם. כלומר אל תדמו בנפשיכם כי דבר רק הוא. ענייני עוה"ז. ואיך תוכלו להשיג השארת הנפש. בדברים קלים ונשמיים כאלה. אלא כי הוא חייכם. ועי"ז תשיגו חיי נצחיי אם תשמרו לעשות. כל דברי התורה הזאת. אשר יעשה האדם וחי בהם:

ולפי דרך התורה והמצוה. יוכל אדם להיות בין ב"א. ולנהוג מדת ד"א. לזרוע בשעת זריעה. ולקצור בשעת קצירה. רק שיתנהג ע"פ התורה. ויקבע עתים לתורה. ועי"ז ישיג תכלית השלמות. וא"צ לפרוש מן הישוב ולברוח במרבריות כאשר עשו הפילוסופים לפי דרכם וחקירתם הכוזבת: עפ"ז יובן היטב שאלת אנשי אלכסנדריא (בנדה דף ס"ט:) את ר"י מה יעשה אדם ויחכם. א"ל ירבה בישיבה. וימעט בסחורה. דהיינו ששאלו אותו. איזה הדרך שיעשה אדם שעי"י ישיג תכלית השלימות לחיי נצחיי. אם לפרוש א"ע מכל וכל מענייני העוה"ז. כדעת הפילוסופים. וא"ל שא"צ לפרוש לגמרי. רק שימעט בסחורה. כדי שיוכל לקבוע עתים לתורה, וגם ינהיג בהם מדת ד"א:

וזהו כוונת הברייתא (בסוף נדה) תנא דב"א כל השונה הלכות בכל יום. מובטח לו שהוא בן עוה"ב. שנאמר הליכות עולם לו. אל תקרי הליכות: אלא הלכות. דאתי לאפוקי מדעת הפילוסופים הנ"ל. אשר לדעתם א"א לאדם להיות בן עוה"ב. אא"כ שיפריש א"ע מהליכות עולם. להיות מופרש ומובדל מכל ענייני עוה"ז. קמ"ל התנא דא"צ לכ"ז. אלא יתנהג במדת ד"א. בהליכת עולם. רק שיקבע רוב זמנו לשנות הלכות בכל יום. אזי הוא בן עוה"ב. שנאמר הליכות עולם לו. כלומר הנהג בהן מדת ד"א. וא"א להיות לו הליכות עולם ושיהא בן עוה"ב. אלא ע"י הליכות של תורה שישנה בכל יום, וז"ש אל תקרא הליכות אלא הלכות. לאו שמניה הפסוק מהליכות להלכות. אלא ה"ק דא"א לקיים הליכות עולם לו. אלא ע"י הלכות: פי'. ע"י דרך התורה. משא"כ לפי דעת הפילוסופים. א"א שיהיה לו הליכות עולם. ויהיה בעוה"ב כמ"ש. וז"ש דה"מ אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא. כלומר גם ההולך בדרכיו

דבר הלכה

מ"מ מפסיקין היה לפסוק ראשון דהוא שמע ישראל. משום קבלת עול מ"ש. כמו שמצינו לרבינו הקדוש בפ"ב דברכות (דף י"ג:) דשמע ישראל זו ק"ש של ר"י הנשיא. ובשעה שהיה מעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים:

אמנם לדברי הרשב"א בחידושיו למס' ברכות מוכח דגם לת"ד ק"ש דאו' לא הוי אלא פסוק ראשון (דלא כהש"א) ועי"ז קאי קרא דשכבך ובקומך. דכתב גבי פלוגתא דר"י א"ש ור"א (בדף כ"א.) אם ק"ש דאו' או דרבנן. וז"ל ולא קי"ל כר"י. אלא כר"א דאמר בסמוך ספק קרא ק"ש חוזר וקורא דק"ש דאו' ובר"פ היה קורא דפסוק ראשון דאורייתא עכ"ל. אלמא דהרשב"א ס"ל דגם לת"ד דק"ש דאו'. היינו אלא פסוק ראשון ולא יותר. ועי"ז קאי קרא דשכבך ובקומך. ולת"ד ק"ש דרבנן אפילו פסוק ראשון נמי דרבנן. ולכן צריך לאוקמי הא דשכבך ובקומך בד"ת כתיב. וכ"כ הרשב"א שם (בדף י"ג:) וע"ש:

(ה) ולפי הנראה דפלגי בזה תנאי ואמוראי. בברכות שם (בדף י"ג) דר"מ ס"ל דפסוק ראשון בלבד דאו' וצריכה כונת הלב. ור"ג בת"ע ס"ל דעד על לבבך הוי דאו'. ור' יוחנן שם דאמר כל הפרשה כולה בעמידה ס"ל דכל הפרשה הוי דאו'. כרב אחא דאמר משום ר"י דבעי כיוון בפרק ראשון. משום דס"ל דכל פרשה ראשונה הוי דאו'. והרמב"ם פסק כר"מ משום דרבא דהוא בתרא ס"ל כוותיה וכן פוסקים דפסקו כר"י. ומיהו ר"י א"ש ס"ל דאפילו פסוק ראשון נמי לא הוי אלא מדרבנן. ולהכי בספק קרא ספק לא קרא אינו חוזר וקורא. ומשמע דאפילו בפסוק ראשון נמי קאמר. דסתם ק"ש הוי פסוק ראשון כדאמר בפ' לולב הגזול (דף מ"ב.) קטן היודע לדבר אביו לומדו תורה וק"ש. ק"ש מאי היא פסוק ראשון. וכ"כ הרמב"ן דעיקר ק"ש פסוק א' הוא והוא ק"ש של ר"י הנשיא. והביאו במ"א בס' ר"ה (דף כ"ח:) וע"ש. ועפ"ז נדחה כל הראיות שהביא הש"א שם להוכיח דמה"ת לא סגי בפסוק ראשון לבד. די"ל דכל הני מקומות דמשמע הכי לא אתיא כר"מ אבל לדידן דקי"ל כרבא דהוא בתרא דפסק כר"מ לא הוי דאו' אלא פסוק ראשון בלבד.

ועיקר הראיה שהביא הש"א מהא דבעי בר"פ היה קורא (דף י"ד.) בהלל ומגילה מהו שיפסוק אמרינן ק"ו ק"ש דאו' פוסק כו' והס"ד דק"ש דאו' היינו אלא פסוק ראשון של שמע ישראל לחוד. הא בדידיה אינו רשאי להפסיק אם לא ירא ממנו שמא יהרגנו. והא מלתא דפשיטא היא. דאין לך דבר שעומד מפני פקוח נפש וע"ש יש לדחות ראיה זו. מלבד די"ל דר"מ ס"ל כמ"ד דכל הפרשה הוי דאו'. בלא"ה י"ל דאף בפסוק ראשון מ"מ פוסק אפילו באופן דליכא משום פ"נ כמ"ש הט"ז בריש סי' ס"ו לתרץ קושית הרא"ש והרשב"א על פירש"י שפירש מפני היראה. מכני הדר: בירא ממנו שמא יהרגנו. דא"כ פשיטא שאין לך דבר שעומד בפני פ"נ. ותי' הט"ז דגם פירש"י לא נתכוון לזה שבא עליו אויב להורגו. אלא מיירי דבא נגדו איזה מלך וירא שמא יהרגנו אחר שאינו מפסיק ולא יקבל התירוץ ממנו. אבל באמת סתם מלך אינו הורג תיכף אלא יתפייס בדברים. מתוך היראה שלא עשה כן דרך מרידה בו אלא לכבוד הש"י. ואפ"ה יפסיק ואל יסמוך ע"ז. ובכה"ג מפסיק אפי' באמצע הפסוק כמ"ש הטור שם. וה"ה אפי' באמצע הפסוק דשמע ישראל. דאע"ג דמשום פ"נ ליכא כ"כ כמ"ש בשם הט"ז. מ"מ לא יסמוך ע"ז ויפסיק. ובכה"ג מבעיא ליה לענין הלל ומגילה מהו שיפסיק. דדילמא משום פרסומא ניסא עדיף לא יפסיק. אא"כ משום פ"נ ממש. וא"ל ר"מ פוסק ואין בכך כלום. ועי' בר"ן. ונראה דה"ק דל"מ דפוסק מפני היראה בכה"ג שכתבתי. אלא אפי' מפני הכבוד כגון לאדם גדול פוסק אפילו באמצע וקיל מק"ש בזה. וכענין זה כתב הטו"ב מ"ק סימן מ"א לפרש ע"פ העיקר שהביא הטור בסי' תרכ"ב וע"ש:

והכי משמע שם (בדף י"ז.) דתנית קברו את המת וחזרו. אם יכולין להתחיל ולגמור. אפילו פרק אחד או פסוק אחד עד שלא כו'. ולכאורה יש לדקדק השתא פסוק אחד פרק א' מיבעיא. ואין גומר דזו אף זו קתני, הא כתבו התוס' בפ' האיש מקדש (דף מ"ח.) ד"ה האיש דל"ש לומר לא זו אף זו קתני אלא כשהוא בשתי בבות לא בשתי תיבות. אלא נראה דה"ק פרק אחד לת"ד דכל הפרשה הוא מה"ת. או פסוק אחד לת"ד דבפסוק א' דשמע ישראל סגי מה"ת. ואח"כ מצאתי בב"י סימן ס"ג שכתב וז"ל וכתב ה"ר יונה דמהכא שמעינן דבפרק ראשון ואילך אינו אלא מדרבנן כו' ומתוך מה שנתבאר בסי' זה נראה שפסוק ראשון בלבד הוי דאו'. ומה שהאריכו בפרשה א' יותר מבשאר פרקים. מפני שהוא עקר קבלת עול מ"ש. וכדאמר ריב"ק (בדף י"ג.) למה קדמה פרשת שמע כו עכ"ל. ור"ל מדצריך כוונה ועמידה אם קורא מהלך. וכן אם נאנס בשינה. ודוקא בפסוק ראשון לבד ולא יותר כדאיתא בסי' הנ"ל. ש"מ דפסוק ראשון בלבד הוי דאו'

בדרכיו. ומתנהג במדת ד"א. ואוכל מיגיע כפו. ע"פ דרך התורה והמצוה. אשרו בעולם הזה. שלא יהא צריך לפרוש מן הישוב ומב"א וטוב לו לעולם הבא :

ע"ז אנו מברכים ומשבחים בכל יום ואומרים. ברוך אלהינו שבראנו לכבודו. והבדילנו מן התועים. ונתן לנו תורת אמת. וחיי עולם נטע בתוכנו. כלומר שהבדילנו מן הפילוסופים התועים ומדעתם. ונתן לנו תורת אמת. וחיי עולם נטע בתוכנו. שלא ידרוש לנו לפרוש מחיי העולם הזה לגמרי. כדעת הפילוסופים :

זהו שאמר התנא. איזה דרך שיבור לו האדם. כל שהיא תפארת לעושיה. ותפארת לו מן האדם וק"ל. ועוד יש בה דעת שלישית המכרעת בין ב' הדיעות הללו. כמ"ש העקרים (במאמר ג' פ"ג ובפ"ה) דודאי מי שיש לו השגות אלהות ומקדש מחשבותיו להשיגה בצירוף מעשה המצות ע"פ דרך התורה. יש לו יתרון מדרגה. על הבלתי מתעסק בידיעת אלהות כלל. כמו שמצינו למשה רבינו. שאמר ואדעך למען אמצא חן בעיניך. שיראה מזה שהיודע הוא יש לו יתרון מדרגה על הבלתי יודע. אבל תורת השם לבדה היא שלמה שתספיק להשיב נפש אל מקום אשר היה אהלה בתחלה. כמ"ש תורת ה' תמימה משיבת נפש. כשיעשה אותה בכוונה. לעשות הטוב והישר בעיני השם. ולא להנאת עצמו. ולא לכוונה אחרת כלל. וע"ש שפי' בזה כוונת שלמה שאמר בקהלת סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא. ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. כלומר כי זה השלימות יכלול כל מין האדם (ר"ל דהשגות וידיעת אלהות אין זה אלא ליחידי סגולה וא"כ יהיו מציאת כל המין לבטלה) ולזה ראו שיהיה הוא מבין שאר השלימות האמתי :

ונתבאר בזה הילקוט ריש משלי. והחכמה מאין תמצא. מלמד שהיה שלמה מחפש ואומר. היכן היא החכמה מצויה. ר"א אומר בראש. ר' יהושע אומר בלב. ואתי בדעתו דר"י דאמר החכמה בלב דכתיב נתת שמחה בלבי. ואין שמחה אלא חכמה. שנאמר חכם בני ושמח לבי. מפני מה נתנה חכמה בלב שכל אבריכם תלוי בלב. כלומר דשלמה היה מחפש ואומר. באיזה דרך יוכל האדם להשיג ארחות חיים. אם ע"י החקירה והדרישה בענייני אלהות דוקא. או ע"י דרך התורה והמצוה. ואח"כ הביא פלוגתא דר"א ור"י. דר"א אמר דעיקר שלימות האדם הוא ע"י העיון בראש בידיעת אלהות דעי"ז יעבוד ה' באהבה. לשמור את התורה ומצותיה. בחבה יתירה. ויש לו יתרון מעלה. ממי שאינו עוסק רק בתורה ועבודה. ור"י סבירא ליה דאדרבה דעיקר השלימות תלוי בלב. כלומר ע"י מעשה המצות דהתורה אם עושה בכונת הלב לש"ש. ואין לאדם להכנים את ראשו. בדבר דלא אפשר לילוד אשה להשיגו. כי לא יראני אדם וחי. ובמופלא ממך אל תחקור, הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו. ועוד דהוא דרך מסוכן. לפעמים להמשיך את האדם לדעות כוזבות. ובקל יוכל האדם לנטות מדרך האמת ע"י החקירה (ומסופר בס' אור החיים. דבזמן גירוש ספרד. כל החוקרים אשר דרשו תחלה באמונת יהוד. ע"פ דרך המחקרי. כרעו ונפלו. והמירו כבודם בשעת הגזירה. ורק מדלת העם האומרים שמע ישראל באמונה.

המה

דבר הלכה

אלו. והיינו ממש כש"ס. והא דבעי על הגאון בעל הש"א שלא הביא הם דברי הב"י הנ"ל. וכבר כתבתי לעיל כן בשם הרמב"ן ז"ל. וכ"כ המג"א בריש סי' ס"ז דפסוק ראשון לבד הוא דאו' וע"ש. וא"כ הוי הפר"ח והש"א מיעוטי לגבייהו הכל הוי רבוותא :

(ו) אלא אי קשיא הא קשיא. הא תנן (בדף ט"ו.) הקורא למפרע לא יצא ופי' הרשב"א והרע"ב כגון שהקדים פסוק ג' לב'. וב' לא'. וכ"כ הב"ח בסי' ס"ה. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בד"א בסדר הפסוקים כו'. וכ"כ בהדיא בפי' הרמב"ם למשנה זו. ואם איתא דמדאו' שני בפסוק ראשון לחוד. א"כ מאי איכפת לן בזה שקרא פסוק ב' או ג' קודם לזה. מ"מ כשקורא פסוק זה דשמע ישראל יצא י"ח מדאו'. בפסוק זה לבד. וכי משום שקרא מקודם פסוקים אחרים יעכב. וא"ל דמדרבנן קאמר ולאחר שתקנו רבנן לקרות כל הפרשות. הא בגמ' ילפי מקרא דוהיו לרבנן ולרבי מדברים הדברים וע"ש (בדף י"ג.) ועוד קשה דרבי אדרבה דהא אמרינן שם דשמע ישראל זו היא ק"ש של ר"י הנשיא אלמא דס"ל כר"מ דשני בפסוק ראשון מה"ת וכמ"ש לעיל בשם הרמב"ן והכי דריש לה רבי מדברים הדברים דקורא למפרע לא יצא :

אלא מכאן ראיה לפירש"י שם שפי' דהאי למפרע לאו מפרע דפסוקים. אלא מפרע דהתיבות קאמר. כגון בשעריך ביתך מזוזות. ובזה ניחא מה שפירש"י כן אדברי רבי שדריש גם מדברים הדברים. ולמה לא פי' כן מקודם לזה על דברי רבנן דאמרי דהאי והיו מבעיא ליה שלא יקרא למפרע. ולפי"ז ניחא. משום דאליבא דרבנן היכא לפרש כפשוטו. כפירוש הרשב"א והרע"ב והרמב"ם ותלמידי ר"י שלא יקרא למפרע הפסוקים. וי"ל דרבנן סברי דכל הפרשה הוא מה"ת. אבל לרבי דס"ל דמה"ת שני בפסוק ראשון לבד. א"כ ליכא לפרש כן. אע"כ צ"ל לרבי דקאי על התיבות שקרא מסוף הפסוק לראשו כפירש"י. והא דנקט רש"י כגון בשעריך ביתך מזוזות. לדוגמא בעלמא נקט. אבל באמת קאי על פסוק ראשון דשמע ישראל כמ"ש וא"ש :

וזה מדוייק בלימוד דברים הדברים. שיקרא הדברים כסדרן. דהדברים לשון ריבוי הוא. כלומר כל תיבה ותיבה כסדרן ולא למפרע. ורבנן דריש הדברים לא דרשי. משום. דסבירא ליה דכל כה"ג בהיפך התיבות למפרע לא צריך קרא למעט. דאין זה לא קריאה ולא כתיבה כיון דאין לו שום משמעות. ואין זה אלא כמתלוצץ ומשחק בעלמא (ועי' בפ"א בפרק ב' דמגילה דהקשה כן אפירש"י) וכי איצטריך קרא למעוטי שקרא למפרע הפסוקים. דהקדים הכתוב המאוחר להכתוב שלפניו ובכה"ג מדברים הדברים לא ידעינן. אלא מוהיו, אבל רבי לשיטתו דס"ל דבפסוק ראשון שני מה"ת. וא"כ ל"ש בזה במפרע דהפסוקים. וכי איצטרך קרא למפרע דהתיבות. וזה ידעינן מדברים הדברים. וכי איצטריך קרא דוהיו לק"ש ככתבה. ושמע להשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך.

אלא דא"כ קשה דר"מ אדר"מ. דהא ר"מ ס"ל (בדף ט"ו.) דאין צריך להשמיע לאזניו רק לכתחלה. ואמאי הא ר"מ ס"ל כרבי דמה"ת שני בפסוק ראשון לבד. וא"כ ל"ש בזה מפרע דפסוקים ונמעט למפרע דתיבות הא ידעינן מדברים הדברים. וא"כ האי והיו אתא לק"ש ככתבה. ושמע אתי למעוטי דצריך להשמיע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו וי"ל דר"מ לא דריש כלל דברים הדברים לשום דרש כדאשכחן לר"י דלא דריש דברים הדברים במס' שבת (דף ל"ז:) מדמחייב אהולדה במקום אב. ורבי לשיטתו שם דדריש שם דברים הדברים ל"ט מלאכות וה"נ דריש לה כאן דברים הדברים דאם קרא למפרע לא יצא :

ועוד יש מקום לומר דדוקא לרבי דס"ל דעיקר ק"ש הוא פסוק ראשון דשמע ישראל. איצטריך למעוטי שלא יקרא למפרע התיבות. דהיינו שיאמר אחד ה'. אלהינו ה'. ישראל שמע. דשפיר גם בכה"ג יש לו ו המשמעות כמו כסדרן. דאחד ה'. היינו אחדות אלהות. ואלהינו ה'. היינו עול מ"ש. וכיון דלמפרע נמי יש לו משמעות כמו על הסדר ה"א דיצא גם בכה"ג קמ"ל קרא דלא יצא. אבל לרבנן דס"ל דכל הפרשה הוא מה"ת. ומיעט דלמפרע קאי אכל הפרשה. להכי למעוטי מפרע דתיבות צ"ל קרא כגון שיקרא ובשעריך ביתך מזוזות על כו'. דהא בכה"ג אין לו שום משמעות ואין זה אלא כמתלוצץ. אלא כי איצטריך קרא למעוטי למפרע הפסוקים. וזה לא ידעינן מדברים הדברים. אלא מקרא דוהיו כמו שכתבתי לעיל :

(ז) ונחזור לענינו. ונראה דרשב"י דאמר דאפילו לא קרא אלא ק"ש שו"ע קי"ם בזה לא ימוש כו' הנ"ל לשיטתו ס"ל דמה"ת שני בפסוק ראשון כדמוכח מדברי רשב"י בסוטה (דף מ"ב) ולהכי כשקורא כל הני פרשיות של ק"ש יוצא בהן גם משום חובת ק"ש וגם משום חובת קריאה בתורה. דהיינו ת"ת. דבפסוק ראשון יוצא י"ח ק"ש. ובשאר הפרשה הוי ת"ת. אבל למ"ד דגם פרשת והיה אם שמוע הוא מה"ת כמ"ש הפר"ח ופרשת ציצית הוי ג"כ מה"ת משום הזכרת יציאת מצרים. וא"כ אינו יוצא בהן אלא י"ח ק"ש ולא י"ח ת"ת כיון דקי"ל דמצות צריכה כוונה לצאת

וא"כ

המה' מסרו נפשם על קדושת השם) ועיקר השלימות הוא רק על ידי שמירת התורה ומעשה המצות בכונה ובשמחה. (ויש לפרש בזה נמי פלוגתא דר"א ור"י בפ' הזהב (דף נ"ט.) גבי תנור של עכנאי. אלא כאן קצרתי מפני הוצאות הדפוס):

ובזה יש להבין. שאלה דסבי דב"א. בפ"ק דבכורות דא"ל לר"י: בני לן ביתא באוירא דעלמא. משום דסבי דב"א היו מכת הפילוסופים החוקרים. המכחישים את התורה. לומר דא"א לאדם להשיג השלימות האמיתי ע"י דרך התורה. ומעשה המצות מענייני עוה"ז. כ"א ע"י עיון במושכלות. ולזה רמזו לר"י. שהולך בדרך התורה. דהוי כבונה בית באוירא דעלמא. דכיון דעיקר מעשה המצות הם דברים גשמיים. אף דעושה המעשה לש"ש הוי כבונה בית באוירא דעלמא. כלומר לא בשמים ולא בארץ. משא"כ ע"י העיון והחקירה בידיעות אלקות. הוא בונה בית בשמים. ור"י רמז להם איפכא דדוקא ע"י מצות התורה. יוכל אדם לבוא למדרגה גדולה עד שיגזור אומר ויקם. כמו שמצינו בר"פ בן יאיר בפ"ק דחולין. ור"ח בן דוסא. וכיו"ב. מה שלא מצינו לאחד מן הפילוסופים שהגיעו למדרגה זו. כמ"ש העקרים שם. ולזה אמר להם ר"י אסיקו לי ליבנא וטיני. כלומר אם יש לאל ידכם ע"י דרככם להגיע למדרגה זו.

וזו עצם השאלה שנשאלה לפני ר"ט וזקנים. שהיו מסובין בעליית בית נתזה בלוד. (שהבאתי בפתח דברינו) תלמוד גדול. או מעשה גדול. ולאו לענין לימוד התורה ומעשה המצות היה השאלה איזה מהן גדול. דבזה ודאי לא שייך גדול. דהתלמוד הוי אמצעי להמעשה. וגם בלא לימוד א"א לעשות מעשה המצות. ושניהם צריכים להדדי. אלא לענין התלמוד והעיון. בחקירות ידיעות אלהות. ולימוד דיני התורה הלכה למעשה. איזה מהן גדול יותר. שיזכה ע"י לידי חיי נצחיי. נענה ר"ט ואמר מעשה גדול. ר"ל ע"י מצות התורה יוכל האדם. להשיג התכלית השלימות לנפש האדם. אבל לא ע"י החקירה והדרישה בהשגות אלהות. דס"ל כר"י דלעיל. דאין ראוי לאדם לחקור בגדולות ובנפלאות ממנו. כי נראה כפחיתות הכבוד להשי"ת כמ"ש הכוזרי כמ"ש לעיל. וזהו תכלית הידיעה שנדע שלא נדע.

נענה ר"ע ואמר. תלמוד גדול. כלומר העיון והחקירה בגדלות אלהים הוא מדרגה יותר לשלימות התכלית. כי ע"י שיודע גדולתו של הקב"ה. יעשה כל המצות התורה. באהבה ומסירת נפש. כמ"ש בכל לבבך ובכל נפשך. וכמו שאמר ר"ע (ברכות דף ס"א:) כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה. בכל נפשך. ואפילו הוא נוטל את נפשך: אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנה. ומפני גודל מדרגתו בהשגות אלהות.

כי

דבר הלכה

ואה"כ כשקורא ק"ש צריך לכוין רק לצאת י"ח ק"ש. ולא י"ח ת"ת. דא"כ גם י"ח ק"ש לא יצא. דכוונת תרתי לא הוי כוונה. כדמוכח בפ"ק דשבת (דף י"ד.) דגזרו על הבא ראשו ורובו במ"ש. משום שהיו טובלים במערות סרוחים ואח"כ היו רוחצין במ"ש יפים דרך נקיות והשתא מהנהג כך עד שהיו רוב העם מדמים שלא אלו מטהרים אלא אלו ואלו. ומפסידין הכוונה. דלטבילות טהרות צריכים כונה. כ"כ הרמב"ם הטעם (ועי' מ"ש בענף ט"ז סק"ו) אלמא דכוונת תרתי לא הוי כוונה. והכי משמע נ"י בפ ערבי פסחים (דף קט"ו.) דאמר ר"ח מעיקרא מברך עליה בפה"א ועל אכילת מרור ואכיל. ולבסוף אכיל אכילת מצה בלא ברכה. והא התם כיון דמעיקרא מברך עליה נ"כ על אכילת מרור. א"כ מסתמא כוון נ"כ לשם מרור באכילתו. ואפ"ה עיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני. כמ"ש התום' שם אלא ש"מ דכוונת תרתי לא הוי כוונה. ולכן כיון דמעיקרא כוון באכילתו לשם בפה"א וגם לשם מרור לא הוי כוונה (ועיין בגמ' סוכה דף מ"ו ע"א בהיו לפניו מצות הרבה אומר אשר קדשנו במצותיו וציונו על המצות. רי"א מברך על כל אחת ואחת בפ"ע וקי"ל כר"י (ועי' בתשו' ב"א ח' או"ח סי' ד') ויש להאריך בזה ואכ"מ). ועוד דבלא"ה דק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד. דדברי תחנונים ותפלה להוד. ודברי ת"ת לחוד. וק"ש שמחוייב לקרות לחובתו. כדברי תפלות הוא כמ"ש הב"י ואביא דבריו בסמוך:

ועפ"ז ניחא הא דאמר ר"י א"ש בפ"ק דברכות (דף י"א:) השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך. משקרא ק"ש א"צ לברך. שכבר נפטר באה"ר. והתום' שם כתבו דאמרו ע"ז בירושלמי והוא ששנה על אתר. פי' לאלתר שלמד מיד בא"מ. ובגמ' שלנו לא אמרו כן. משום דר"י א"ש אזיל לטעמו דס"ל (בדף כ"א.) דק"ש דרבנן וכיון שהוא מדרבנן. וקי"ל דבדרבנן א"צ כוונה כמ"ש המ"א סי' ס'. ולהכי יצא בק"ש זו נ"כ י"ח ת"ת על אתר ולא צריך תו לשנות על אתר. וכן אפילו לדידן דקי"ל דפסוק ראשון צריך כוונה. והשאר א"צ כוונה ויצא בהו י"ח ת"ת אבל הירושלמי סובר דאפילו פרשת והיה אם שמוע הוא מה"ת (כמ"ש הפר"ח להוכיח מירושלמי דס"ל כן). וא"כ בק"ש זו לא יצא רק י"ח ק"ש דאו'. ולא משום ת"ת. ולהכי בעינן שישנה על אתר.

ועיין בב"י סימן מ"ז שמסופק ליה אי הק"ש הוי במקום הלימוד מיד. שמצריך הירושלמי. דאפשר דק"ש ותפילה לא חשיבי לימוד לענין זה. דדברי תחנונים ותפלה לחוד, ודברי ת"ת לחוד. וק"ש כדברי תפלות הוא. כדמשמע מירושלמי מדמצריך שישנה על אתר. ולפמ"ש ניחא. משום דהירושלמי ס"ל דב' הפרשיות הוא מה"ת. מש"ה לא עלתה לו נ"כ משום ת"ת על אתר. משא"כ לדידן דקי"ל כר"מ דפסוק ראשון לחוד הוי מה"ת לצאת י"ח ק"ש והשאר בקורא עלתה לו משום ת"ת. ולא בעינן שישנה על אתר. כמ"ש התום' בשם ר"י:

והב"י כתב לתרץ הירושלמי דאפשר שאינו קורא ק"ש סמוך לאה"ר. דהא איכא מ"ד בגמ' (דף י"א:) דהא דא"ל הממונה ברכו ברכה אחת. היינו יוצר אור. וא"כ אחר ק"ש אמרו אהבה רבה. וכל כה"ג אילמריך הירושלמי לאשמעינן שישנה על אתר. ולפ"ז י"ל דהא דאמר ר' אבא בירושלמי והוא ששנה על אתר. משום דאזיל לשיטתיה גם דמספקא ליה מאי ברכה אחת. כדאיתא בגמ' כי הא דר' אבא ור"י ב"א איקלעו לההוא אתרא. בעו מינייהו מאי ברכה אחת לא הוה בידייהו. משום דמספקא להו אם הוא יוצר אור או אה"ר. ולכן אפשר דהוא יוצר אור. ואם כן משכחת לה שאינו קורא ק"ש סמוך לאה"ר וכל כה"ג אילמריך ר"א לאשמעינן שישנה על אתר. אבל ר"י א"ש דלא מסיים כן והוא ששנה על אתר אזיל לשיטתיה דס"ל שם מאי ברכה אחת היינו אה"ר וא"כ לא משכחת לה שלא יקרא ק"ש סמוך לאה"ר. וא"כ פטר נפשיה בק"ש. שקורא מיד על אתר אחר אה"ר:

אמנם לפע"ד אינו נראה תירץ רבינו הב"י בזה. דהא בירושלמי פ"א ה"ה מפרש לה דהאי ברכה אחת היינו ברכת התורה (שהוא אה"ר) וליתא שם פלוגתא בזה. משמע דהירושלמי ס"ל דכ"ע מודים דהאי ברכה ראשונה שהוא אהבה רבה. ולא פליגי בזה אדם דלא כש"ס דילן. וא"כ ליכא לתרץ דברי הירושלמי כמ"ש הב"י:

ועוד י"ל דהירושלמי לשיטתו דס"ל דברכת התורה אינו אלא מדרבנן (ועי' בש"א סימן כ"ד ובק"א שם) וכן דעת הרמב"ם דבה"ת אינו אלא מדרבנן. וכיון דבה"ת אינו אלא מדרבנן והם תקנוהו. בודאי לא תקנוהו אדברי תחנונים ותפלה. רק על ת"ת ממש כמ"ש הט"ז בסי' ו' סק"ה. ולכן ק"ש כיון שהוא כדברי תחנונים ותפלה. לא נתחייב בבה"ת. וכיון דלא נתחייב בבה"ת א"כ לא הוי ק"ש שאחר בה"ת כאלו שנה על אתר. אבל לדידן דקי"ל דברה"ת הוא מדאורייתא. כמ"ש הש"א שם להוכיח מש"ס דילן. וכן דעת הרמב"ן. וא"כ ראוי לחייבו גם על ק"ש אע"ג שהוא דרך תחנונים. דסוף מ"מ תורה היא. ועוד דהא ילפינן ברה"ת (בדף כ"א.) מכי שם ה' אקרא הבו כו'. ומשה אמר נ"כ דרך תחנונים ותפלה לברכה. וכיון דק"ש חייב נ"כ ברה"ת. א"כ כשקרא ק"ש מיד לאחר אה"ר הוי כשנה על אתר:

(ח) ועוד י"ל. דהנה הש"א שם הביא ראיה לדעת הרמב"ם דברה"ת הוא מדרבנן. (ועי' מ"ש בסוף הספר בחתימה מעין פתיחה). מהא דתנן שם (בדף כ:) בעל קרי מהרהר ק"ש בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי. דאם ס"ד לאו כדבור דמי למה מהרהר. וקשה כיון דהתירו לו להרהר בקריאת שמע דתורה הוא, ממילא עי"ז נתחייב מה"ת נ"כ בברה"ת. כמו שמהרהר ק"ש ובשמ"ע את משום דאוי' ניהו. וא"כ לרבינא דס"ל הרהור כד"ד. ראוי לברך ברכת

אה"ר

כי הוא היה מהר' שנכנסו בפרדס (חגיגה דף י"ד:) ונכנס בשלום ויצא בשלום. ואף מלאכי השרת בקשו לדחפו. א"ל הקב"ה הניחו לו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי. וע"י זה בא למדרגה זו לקדש שם שמים בשמחה ובאהבה :

ולכן מצינו דא"ל לר"ע מהלך אצל אגדות. כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות. כלומר ל"ל להתעסק בדברים העומדים ברומו של עולם. אשר אין בכח בו"ד להשינם. כלך אצל נגעים ואהלות. כלומר דאפילו ע"י נגעים ואהלות שאין נוהג בזה"ז. יוכל האדם להשיג תכלית השלימות וארחות החיים. ואפשר שרמזו לו בזה דנגעים באים על גסות הרוח. כדאיתא בערכין. וזה חשיב לאדם כגסות הרוח לחשוב כי יש בכחו להשיג ידיעת אלהות. כמ"ש לעיל בשם הכוזרי. וכ"ה איתא בירושלמי פ"ב דחגיגה. בנאוה ובוז זה שהוא מתגאה לומר. אני דורש במעשה בראשית. סבור שהוא כמתגאה ואינו אלא כמבזה. וכו' :

אמנם בזה גם ר"א ור"ע מודים. דא"א להשיג שלימות התכלית בזה לבד. כלומר ע"י החקירה בידיעת אלהות. בלא מעשה מצות התורה. ואין זה אלא באמצעי להביעשה. לקיימם באהבה גדולה ומס"נ. והיא יתרון מדרגה על הבלתי יודע. ולכן נענו כולם ואמרו. תלמוד גדול. שהתלמוד מביא לידי מעשה. כלומר דעיקר תכלית התלמוד. הן לימוד התורה הן עיון בהשכלות אלהות לר"ע. הוא מפני שמביא לידי מעשה והמעשה הוא עיקר התכלית. והלימוד הוא אינו אלא אמצעי לדתכלית. ובלא המעשה לא יוכל הנפש להשיג תכליתו. לבוא לידי השארת הנפש. דלא כמו שטעו הפילוסופים לומר איפכא. דעיקר תכלית השלימות הוא רק ע"י חקירות וידיעת אלהות ולא ע"י התורה והמצוה. ועפ"ז עולה גם הסוגיא דב"ק לנכון וק"ל :

ומשום דקתני במשנה שם. כל שישנו במקרא ובמשנה ובד"א. לא במהרה הוא חוטא. וכל שאינו לא במקרא. ולא במשנה. ולא בד"א. אינו מן הישוב. דהוא נגד דעת הפילוסופים. דלפי דעהם צריך האדם למען שישיג תכלית השלימות להיות מופרש מד"א וממקרא וממשנה. אבל דרך התורה אינו כן. דעיקר תכלית השלימות ע"פ דרך התורה להיות עוסק במקרא ובמשנה. ובד"א. וכל שאינו במקרא. ובמשנה. בד"א. אינו מן הישוב וזה לא עלתה בידו. ולכן הביא דבבר היו ר"ט וזקנים כו' ונענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה.

דעיקר

דבר הלכה

א"ר ביה אחת מן ברכת קריאת שמע. ואית ביה תרתי ברכת התורה שלפניה וברכה לאחריה בכל ק"ש וע"ש :

ונראה לתרץ. ע"פ מ"ש בתבו של יעקב לתרץ. הא דאיתא בש"ע (סי' מ"ז) הכותב ד"ת אע"פ שאינו קורא צריך לברך. והקשו הט"ז והמג"א שם הלא כתיבה לאו כדבור. ועל הרהור א"צ לברך. ותירץ בתשו' שב"י דה"מ דעשה כל ליווד התורה הוא ושננתם ולמדתם את בניכם. בניסה ליבד לאחרים. הלכך על ידי הרהור דלא אפשר ללמוד לאחרים פטור. אבל ע"י כתיבה יכול ללמוד לאחרים. הוא בכלל העשה וחייב לברך וע"ש :

ונראה להביא ראיה לסברתו. מהא דאמרינן בחגיגה (דף ג'.) גבי פרשת הקהל. דכתיב למען ישמעו ולמען ילמדו. למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע. ולמען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר. ופריך למימרא דכי לא משתעי לא גמר. והא הנהו תרי אילמי כו'. ואיתמא דהוו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס. אמר מר זוטרא קרי ביה למען ילמדו. ופירש"י ואין זה ראוי ללמוד לאחרים. אלמא כיון דאינו ראוי ללמוד לאחרים. אין בו מ"ע דת"ת. ולהכי ממעטו הקרא. וזה ממש כסברת השב"י הנ"ל. וא"ל הא מ"מ אף שאינו מדבר ראוי ללמוד לאחרים ע"י כתב. י"ל מ"מ כיון שאינו ראוי ללמוד לאחרים בפיו גם כתיבה לא מהני. דכל שאינו ראוי לבילה כו'. כעין שכתב התוס' על הא דאמרינן מפיהם ולא מפי כתבם. וכן אמרו (גיטין דף ע"א.) דכי כתיב השמעת ושמע בד"ת הוא דכתיב. וכן אמרו במס' עירובין (דף נ"ד.) וע"ש. אבל הובא ק"ש לצאת בו י"ח ק"ש ס"ד גם ע"י הרהור למ"ד הרהור כד"ד. ולכן רק שיצא י"ח ק"ש ע"י הרהור מ"מ לא קיים בזה מ"ע דת"ת. ולכן אינו חייב לברך ע"ז ברה"ת. ולכן ב"ק אע"פ שמהרהר ק"ש בלבו אינו מברך לפניה ולא לאחריה. ומתורץ בזה קו' הפ"א :

אלא דא"כ קשה מאי מקשה לרבינא בה דאמר זאת אומרת הרהור כד"ד. דא"כ יוציא בשפתיו. דהא הכ יוציא בשפתיו. איכא בקריאה זו משום ת"ת. ובעל קרי אסור בת"ת. ולהכי אינו מהרהר רק בלבו. דבזה י"ח ק"ש יצא. ומשום ת"ת בקרי ליכא. כיון דלא הוציא בשפתיו. וי"ל דזהו המשני בה כדאמרינן בס"ני. ור"ל דעיקר תקנת עזרא טבילה לבעל"ק. משום ת"ת כמו בס"ני. שהפריכו מאשה משום ת"ת. וכפירש"י דכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. כדאמרינן בגמרא שם (בדף כ"ב:) וכן לא כאשר אלא דבור, כדכתיב, והודעת לבניך. וכידוע ה"א בלא דיבור כמ"ש רבינו יונה ז"ל שם. וה"ע משום דעיקר מ"ע דת"ת ע"י דיבור דוקא שראוי ללמוד לאחרים. ולא ע"י הרהור. אבל ק"ש יצא גם ע"י הרהור דכד"ד :

ועפ"ז מתורץ נמי מה שהקשינו לעיל (באות (ג)) על הא דאמר ר' מאי גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מעוסק בתורה. דמאי רבותא פשיטא דהא זה גופא איכא נמי משום ת"ת. וי"ל דקמ"ל דק"ש אפילו ע"י הרהור. אע"ג דליכא משום ת"ת. כיון שלא הוציא בפה. ולפ"ה ק"ש בעונתה גדול מעוסק בתורה :

וגם מתורץ בזה מה שהקשה הב"י על הירושלמי ל"ל ליתר וזאת משנה על אתר. הא בלא"ה הוא קורא ק"ש מיד אחר ברכת א"ר. די"ל דמשכחת לה כגון שקרא ק"ש ע"י הרהור. דס"ל כרבינא דהרהור כד"ד לענין לצאת י"ח ק"ש. אבל משום ת"ת ליכא בקריאה זו שע"י הרהור. ולכן צריך משנה על אתר. משא"כ לדידן דקי"ל כמ"ד דהרהור לכד"ד. כמ"ש התוס'. וא"א לצאת י"ח ק"ש ע"י הרהור. כ"א שיוציא בשפתיו ואז יש בה ג"כ משום ת"ת ע"י קריאה זו דק"ש. וא"צ תו משנה על אתר : כן הוא לשיטת ר"י שהביא התוס' שם דאנן לא קי"ל כהירושלמי הנ"ל.

אבל אנו נוהגים כהצרפתים שהביא התוס' שם. וע"פ שיטת הירושלמי הנ"ל כמבואר בטור וש"ע סימן מ"ז. ונראה דה"ט דהצרפתים משום דס"ל כשיטת הראב"ד. שהשיג על בעה"מ גבי דרבינא דס"ל הרהור כד"ד. די שאינו בעל"ק והרהר בלבו ק"ש יצא בדיעבד. ודעת הראב"ד בזה וז"ל הי"א ז"א כלום. שלא מצינו תנא שיאמר כן שלא יהא צריך להוציא בשפתיו ואפילו ר"מ דאמר אחר כוונת הלב הן הן הדברים לא בא אלא להוציא מדר"י דאמר שצריך שישמיע לאזניו. אבל להוציא בשפתיו צריך דהא כתיב ודברת בם. אלא הא דרבינא הרהור כד"ד. לא אמר אלא לענין ב"ק בלבד משום אונס שלא טבל א"צ לחזור ולקרות. ור"ה סבר צריך לחזור ולקרות. וקי"ל כר"ה כו' ועוד דבעינן ודברת בם ל"ש אנוס וג"ש שאינו אנוס כו'. ולפ"ז א"א לתרץ הירושלמי כמ"ש דמיירי דקרא ק"ש בלבו על ידי הרהור. דהא אחר שאינו ב"ק לכ"ע הרהור לאו כלום הוא. אע"כ צריך לומר כוונת הירושלמי כמ"ש הב"י. ולהכי גם לדידן דינא הכי דצריך משנה על אתר. אבל דעת ר"י כשיטת בעה"מ. דלרבינא דס"ל הרהור כד"ד. אפילו אינו אנוס נמי יצא ע"י הרהור. לכן אפשר דגם הירושלמי ס"ל כן. ומשכחת לה כה"ג. אבל אנן קי"ל כמ"ד הרהור לכד"ד אפילו בבעל"ק ולא אפשר לצאת י"ח קריאת ש"ע כי אם שיוציא בשפתיו. ואז יש בה ג"כ משום תלמוד תורה על אתר :

(ט) כ"ז כתבתי מפני שמצאתי אחרי דברי רבותינו הראשונים ז"ל שמפרשים דהא דתנן ב"ק מהרהר בלבו אק"ש קאי. ובזה נחלקו רבינא ור"ח. אם הרהור כד"ד או לא. וכן פי' התוס' שם בד"ה בעל קרי ובד"ה והרי וע"ש. וכן משמע מפירש"י בסוגיא שם. וכן דעת בעה"מ והראב"ד כמ"ש דבריהם לעיל. וכן כתב רבינו יונה ז"ל וע"ש. אבל לא ידעתי איך יפרנסו רבותינו ז"ל את הברייתא שהביא הגמ' (בדף כ"ב.) דתניא ב"ק שאין לו מים לטבול קורא ק"ש ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ואוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה. אבל מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו דר"מ. ר"י"א ב"כ וב"כ מוציא בשפתיו. אלמא דלר"מ דהוא ת"ק דר"י דמתניתין קורא ק"ש בפה כדרכו ואינו מברך לפניה ולאחריה אבל מהרהר בלבו. וזה ודאי דוחק לומר דהנך דמתניתין לאו ר"מ היא. הנה הוא דעת שלישית דס"ל דאפילו ק"ש לא יקרא בפה אלא בהרהור. דא"כ הו"ל להגמ' לומר מתניתין דלא כר"מ כדרך הש"ס בכ"מ. ושמא י"ל דהם ז"ל מפרשים דהא דהגמ' בברייתא גם קורא ק"ש

ואינו

דעיקר התכלית הוא מעשה המצות. ע"פ דרך התורה. במקרא ובמשנה וד"א. ואז יהיה לו תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם:

כן מי שזכה להיות מחבר חיבור. נכון שיבור לו הדרך. שיהיה מטרת החיבור. להלכה ולא לפלפולא בעלמא. או במאי דהוה. או הלכתא למשיחא. ואף כי גם שם ימצא השכל מקום להתגדר בו. בהמצאות שנונות ומחודדות. וגם בהם ישלים נפשו השכלית. אמנם דרך זה היא תפארת לעושיה. ואין לו תפארת ממין האדם הכללי. כי על כיוצא בזה יאמר. מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו. לדידהו תנו. וע"ז אמר הלל וכשאני לעצמי מה אני. וע"ז אמר שלמה בחכמתו (משלי ד') עיניך לנכח (כלומר לתועלת זולתך) יביטו ועפעפיך יישירו נגדך (כלומר שיהא גם תפארת לעושיה) ר"ל שיבור דרך שיהיה תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ובדרך זה בחרתי במטרת ספרי זה אשר אנכי נותן לפניכם היום. אקוה לה' כי המעיינים בו ימצאו בו תועלת רבה. ומוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' הטוב. כמו שיתבאר לקמן בסוף שער המים תכלית חבור הזה. ותועלתה הגדול. לקטנים ולגדולים. כן יזכני ה' להוציא שארי חיבורי אשר אתי בכתובים. וכפרט ספרי על הלכות נדה אשר סדרתי אותו ג"כ בדרך זה. כאשר סדרתי את הספר הזה על ה' מקואות אשר אני נותן לפניכם היום:

דבר הלכה

ואינו מברך כו'. היינו שקורא ק"ש בלבו בהרהור. ואינו מברך לפניה ולאחריה אפילו ע"י הרהור. והא דמסיים אבל מהרהר בלבו. אסיפא קאי. אאוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה אבל מהרהר בלבו. אבל ברכות של ק"ש גם אינו מהרהר. כ"א בק"ש דאו' הוא. ומחלקים בין ברהמ"ז לפניה. לברכת ק"ש. אע"פ דשניהם דרבנן מ"מ בברהמ"ז לפניה מהרהר. כדי שלא יהנה בלא ברכה. וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל (שם בדף ל"ה) התירו לו להרהר. אבל ברכות ק"ש לא התירו אפי' ע"י הרהור כיון שהוא דרבנן כמ"ש בסוגיין. כן י"ל לדעתם ז"ל שיפרשו הברייתא ע"ד זה. ע"ד שמפרשים המשנה:

(י) אבל מצאתי בתוספתא פ"ב דברכות. וז"ל בעל קרי שאין לו מים לטבול. ה"ז קורא את שמע ואינו משמיע לאזנו. ואינו מברך לפניה ולא לאחריה דר"מ וחכ"א קורא את שמע ומשמיע לאזנו ומברך לפניה ולאחריה. אר"מ פ"א היינו יושבין לפני ר"ע בבית המדרש והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעים לאזנינו מפני קסדור אחד שהיה עומד על הפתח. א"ל אין בעת הסכנה ראיה. הרי שהיה עומד בשדה ערום כו'. ע"כ. הרי בהדיא דר"מ ס"ל דקורא ק"ש בפה אלא שאינו משמיע לאזנו. וא"כ הברייתא שהביא הגמ' שם ג"כ צריך לפרש כן דקורא את שמע אלא שאינו משמיע לאזנו דר"מ לשיטתו דס"ל דא"צ להשמיע לאזנו אף לכתחלה. אבל משום ת"ת ליכא בזה כיון דאינו משמיע לאזנו דבת"ת בעינן כשכת ושמע. כדאמר בגמ' ההוא בד"ת כתיב. ולכן התירו לבע"ק לקרות ק"ש שהוא להוי בכה"ג. אבל חכמים דר"מ היינו ר"י דס"ל דלכתחלה בעינן שישמיע לאזניו. ולהכי ס"ל דקורא ומשמיע לאזניו. ועשאן ר"י כהלכות ד"א כדאמר בגמ' שם:

לכן נלפע"ד דגם הא דתנן במתני' בע"ק מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. דהאי מהרהר אברכות דק"ש קאי. שמהרהר בלבו אבל אינו מברך בפה. לא לפניה ולא לאחריה. אבל בק"ש עצמו לא מיירי מתניתין. ומאי דמייר מתניתין מבואר בתוספתא דק"ש קורא בפה ואינו משמיע לאזנו לר"מ דהוא ת"ק דמתניתין. ור"י ס"ל דמברך לפניה ולאחריה ומשמיע לאזנו בין בק"ש ובין בברהמ"ז. וכ"ש ק"ש עצמו דעשאן כהלכות ד"א. והא דקתני בתוספתא הנ"ל בדברי ר"מ ואינו מברך לפניה ולאחריה לאו דאינו מברך כלל. אלא דאינו מברך בפה קאמר אבל מהרהר בלבו. משום דברכות דרבנן הן סגי בהרהור וסמך הברייתא על המשנה דתנן מהרהר בלבו ואברכות קאי כמ"ש. וכמו דאיתא בברייתא שהביא הגמ' ובזה פליגי רבינא ור"ח. דרבינא הוכיח ממתניתין דהרהור דכ"ד מדתנן מהרהר הברכות בלבו. והא דלא התירו גם ק"ש ע"י הרהור בלבו. משום דבק"ש הרהור לכד"ד דכתיב ודברת בם כמ"ש הראב"ד. ור"ח הוכיח מכאן דהרהור לכד"ד. דאם כד"ד יוצא בשפתיו כו'. ולפ"ז צ"ל דהא דמשני הגמ' שאני תפלה דלית בה מלכות שמים. היינו דאין מלך העולם בברכות של י"ח כלישנא קמא דרש"י שם. לכן א"צ אפילו להרהר. משא"כ ברכות ק"ש דיש בה מ"ש צריך להרהר בלבו. ופריך והרי ברהמ"ז לפניה דאית בה מלכות שמים. ואפ"ה אינו מברך לפניה (וקס"ד דהא דתנן אינו מברך לפניה דאינו מברך כלל אפילו ע"י הרהור) ומסיק דק"ש וברהמ"ז לאחריו דהוא דאו' מברך בפה רק שאינו משמיע לאזניו לר' מאיר משא"כ לפניו דהוא דרבנן מהרהר בלבו כיון דאית ביה מלכות שמים. וכדתניא בברייתא. אבל מהרהר כו' (והא דתנן ואינו מברך לפניו היינו שאינו מברך בפה כמו לאחריו אבל מ"מ מברך בלבו משום דיש בה מ"ש) אבל תפלה דהוא דרבנן וגם אין בה מ"ש. אינו מברך כלל גם ע"י הרהור. ועפ"ז מתורץ קו' התוס' ד"ה וגרי דפריך מתפלה. ואמאי שבק בבא דק"ש דקאי בגוה. וקתני אינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. משום דהאי אינו מברך היינו בפה אבל מ"מ מהרהר כדתנן בע"ק מהרהר בלבו:

ואח"כ מצאתי ברבינו יונה בשיטת דהירושלמי מפרש כן מתניתין דהאי מהרהר בלבו דתנן אברכות קאי. ובק"ש כ"ע מודים שמוציא בשפתיו כיון שהוא מה"ת. וכתב ר"י שזה הפי' נראה לו אלא שהגמ' שלנו אינה הולכת על דרך זה וע"ש. והיינו מפני שהוא ז"ל מפרש דהאי מלכות שמים דקאמר הגמ' כפירש"י בלישנא ב' אבל כבר כתבתי לפרש הסוגיא על דרך הירושלמי וכדמוכח בהדיא מתוספתא שהבאתי:

ועפ"ז מתורץ ג"כ דברי הרמב"ם. דבפ"א מה' ברכות כתב כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזניו מה שהוא אומר. ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו. הלכה דפסק דהרהור כד"ד. ובפ"ב מה' ק"ש כתב וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא. ואם לא השמיע לאזניו יצא. ומדלא סיים ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו כמו שסיים גבי ברכות שם. ש"מ דס"ל דהרהור לכד"ד גבי ק"ש וה"ט משום דבק"ש כתיב ודברת בם. וכמו שמוכח מהתוספתא שהבאתי. דלכ"ע בין לר"מ ובין לר"י בעינן שיוציא בשפתיו אפילו בב"ק. והא דתנן מהרהר בלבו אברכות קאי. ופסק כרבינא דהוכיח מכאן דהרהור כד"ד. דהא רבינא בתרא הוא והלכה כוותיה כנגד הקודמים כמ"ש במעדי"מ שם סק"ג. ודלא כהש"ח שם שכתב דהרמב"ם פסק כר"ח דהרהור לאו כדבור דמי. דא"כ מנ"ל להרמב"ם לחלק בין ק"ש לברכות מדעתיה דנפשיה. ולפמ"ש מוכח כן ממתניתין ומהתוספתא. והא דפסק הרמב"ם בפ' כ"ד מה' שבת. ודבר דבר. דיבור אסור הרהור מותר. היינו משום דהתם כתיב לשון דיבור כמו גבי ק"ש. ועי' בגמ' שבת (דף ק"נ.) ובש"א סי' ן ו' (אמנם הרמב"ם בפי' המשניות מפרש דהא דתנן מהרהר בלבו אק"ש קאי וצ"ע):

שוב מצאתי תנא גדול דמסייע לי. והוא רבינו הגר"א ז"ל בספרו שנות אליהו על המשניות. שכתב ג"כ לפרש דהא דתנן בע"ק מהרהר בלבו אברכות קאי. והוכיח כן מברייתא שהביא הגמ' (ד"ף כ"ב.) שהבאתי לעיל. אמנם כבר כתבתי דמשם אין ראיה כ"כ דאיכא לדחוקי ולפרש ע"ד שכתבתי לעיל. אבל מתוספתא זו שהבאתי היא ראיה גמורה ומקום הניחו להתגדר בו:

ועכ"פ מבואר מדברינו לעיל דהכותב דברי תורה צריך לברך בה"ת. דאף דכתיבה לאו כד"ד לענין שאר מילי. מ"מ כיון דע"י כתיבה יכול ללמוד לאחרים. הוא בכלל השבח וחייב לברך. (כמ"ש בשם תשובת ס"י) א"כ ה"ה וכ"ש בקביעות ד"ת בדפוס לתועלת רבים בדבר הלכה. שזכה ללמוד וללמד. ולכן הודה ה' במעולה שבברכות. אשר בחר בנו מכל העמים. ונתן לנו את תורתו. וחיי עולם נטע בתוכנו. ואני נותן תודה לעבר. ששם חלקי מיושבי בהמ"ד בד"ת של הלכה. בשערים המצויינים בהלכה. ומתפלל על להבא שלא יסיר חסדו ממני לנצח. ויזכני לעסוק בד"ת. ולאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ויעזרני להוציא לאור יתר הספרים אשר המה בכתובים ת"י. ויהיו לרצון הגיון לבי לפני ה' וישראל. א"ס:

שער המים

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אבינו שבשמים שנאמר וזרקתי וגו' ואומר **מקוה ישראל** ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:

(יומא דף פ"ו)

הרמב"ם ז"ל בספרו מ"נ. אחר לגלות טעמים למצות התורה. שגלה לנו השי"ת בתורתו הקדושה. אך למצות טבילה לטמאים במקוה של מ"ס. ככל חוקותיו ומשפטיו א) לא מצינו בכתב הרמב"ם שם טעם בזה. והוא אחד מהדברים אשר הבלתי מאמין מהרהר אחר זה. מדוע אם רחצו בכל מימות שבעולם. בנתר ובורית לא נטהרו. ואם טבלו במקוה של מים סרוחים ועכורים בזה נטהרו מטומאתם:

אמנם אף בדברי הרמב"ם לא מצינו מפורש טעם לזה. מ"מ מתוך דבריו הטהורים מצינו ללמוד טעם קצת. לקרב אל הדעת של האדם באשר הוא אדם. דהנה הרמב"ם שם ח"ג פמ"ז כתב טעם לטומאה וטהרה. משום שמירת המקדש. שלא יהא ירגיל האדם להיות מצוי תמיד בכל יום ובכל עת לבוא אל המקדש. ועי"ז יחסר לו ההתפעלות והמורא והפחד. ככל דבר נכבד כשיתמיד האדם לראותו יחסר מוראת הנפש מפני ההרגל. וימעט מה שיהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות. וכבר העירו החכמים ז"ל ואמרו. שאין טוב להכנס במקדש בכל עת שירצה. וסמכו לזה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך. ומפני זאת הכוונה הזהיר השי"ת הטמאים להכנס למקדש. עם רוב מיני הטומאות. עד שכמעט שלא תמצא אדם טהור רק מעטים. כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחד משמונה שרצים הנמצאים תמיד בבתים ובמאכלים ובמשקים. והרבה פעמים ירמסם האדם דרך הליכתו. ואם ינצל מזה לא ינצל ממגע נדה. או זבה. או זב. או מצורע. או משכבם. ואם ינצל מאלו. לא ינצל משכיבת אשתו. או בקרי ואפילו הטהור מאלו הטומאות (ר"ל אפילו טבל ביומו) לא הותרו לו להכנס למקדש. עד שיעריב שמשו. ולא הותר לו להכנס בלילה למקדש. פי' אפילו מעריב שמשו. כמו שהתבאר במדות ובתמיד. ובלילה שהוא ישכב עם אשתו על הרוב. או תתחדש לו סבה מסבת הטומאה וישכים ביומו כאתמולו. יהיה זה כולו סבה להתרחק מן המקדש. וכבר ידעת אמרם אין אדם נכנס לעזרה לעבודה ואפילו טהור עד שהוא טובל. ובאלו הפעולות התמיד היראה ותגיע ההתפעלות המביאה לכוונה המכוונת. וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת יהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה יותר ארוך. וההתאהל עם המתים וכ"ש הקרובים היא יותר נמצאת מכל טומאה. ואין לך טהרה אלא עם אפר פרה עם רוחק מציאותה ואחר ז' ימים. והזבות והיולדות בקרבן. מפני שהוא מיעוט מציאות מן הנדות עכ"ד. ולזה י"ל דלכן החמירה עליהם התורה להצריכם טבילה דוקא במקוה של מ"ס. ולא סגי ברחיצת הגוף במים. כדי שלא יהיה מצוי להם הטהרה כ"כ. כי מקוה של מ"ס אינו מצוי כ"כ כמו מים בעלמא לרחיצה. וכ"ז כדי להרחיקם מלהכנס למקדש בתדירות. וזב שהוא מעט מציאות יותר מן הזבה ונדה. שהחמירה התורה עליו יותר בטהרתו להצריכו מים חיים דוקא. מה שאין כן נדה וזבה לא החמירה התורה עליהם כ"כ להצריכם מים חיים דוקא. כמ"ש הרמב"ם דכל שאינו מצוי כל כך טומאתו החמירה התורה בטהרתו. ומזה הטעם נמי החמירה במקוה של מי גשמים שלא יטהרו בזוחלין. אלא רק באשבורן. כי מי גשמים הוא יותר מצוי ממעין ובקל יוכל כל או"א לטהר מטומאתו בחרדלית של מי גשמים הזוחלין. לכן החמירה התורה שלא יטהר אלא באשבורן. שאינו מצוי כ"כ. משא"כ מעין שהוא אינו מצוי כ"כ בלא"ה. לכן מטהר אף בזוחלין. וזה הטעם עצמו נמי בטהרת אשה לבעלה כדי שלא יהא רגיל בה ויקוץ בה. כמו דתניא (בס"פ המפלת) היה ר"מ אומר מפני מה אמרה תורה נדה לז' מפני שרגיל ויקוץ בה. אמרה תורה תהא טמאה ז"י כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. ומהאי טעמא הצריכה נמי התורה טהרה ע"י טבילה במקוה של מ"ס. ובאשבורן במ"ג. ובשארי חוקות המקוה. כדי שלא יהיה מצוי לה כ"כ טהרתה. ותהיה אח"כ יותר חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. והוא ע"ד הרמב"ם:

אמנם הרמב"ם גם כתב טעם אחר לטומאת נדה לבעלה. והוא לתת פנים למנהג המפורסם מדעת הצאב"ה עד זמנינו זה בארצות המזרח. שהנדה תהיה בבית בפ"ע. וישרפו המקומות אשר הלך עליהם. ומי שידבר עמה יטמא. ואפילו אם עבר רוח על הנדה ועל הטהור יטמא. ראה כמה דין זה (ר"ל ראה כמה הפרש בין זה ובין אמרו כל המלאכות כו) ובין אמרנו כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה. ולא יאסר מגעה רק בעילתה כל ימי טומאתה עכ"ל. ומבואר מזה כי דעת הרמב"ם כי באמת דעת התורה אינו כן כדעת המנהגים המפורסמים מדעת הצאב"ה. ורק משום דא"א לעקור מנהגם בכל. כי המנהג והגידול ישיבו כמו דבר טבעי. או יש בו רושם גדול כמו הדבר הטבעי. ולכן הטה פנים למנהגם רק בזה שאסרה רק בעילתה (ועיין שם בשם טוב). אמנם בשל"ה בשער אותיות הביא מ"ש במנה"מ וז"ל בימים הקדמונים היה הנדות מרוחקות מאד מבני האדם. כי כן שמם מעולם נדות. כדי שלא יקרבו אל האדם ולא ידברו עמו כי ידעו הקדמונים בחכמתן. שהבלן מזיק. וגם מבטן מוליד נגעי. ועושה רושם רע. כאשר ביארו הפילוסופים. (ועי' בעקידה פ' תזריע בכתב והבהמה ניכרת לא נוכל להכחישה להוזק הנסיון בה. וכבר זכרו החכמים כי האשה בנדתה תרשום בהבטתה כתמים אדומים במראה הזכוכית) והיו יושבת בדד באוהל. לא יכנס בו אדם. ולכן אמרה רחל ללבן ראויה הייתי לקום מפני אבי לנשק ידיו. אבל דרך נשים לי. ולא אוכל להתקרב אליך. וגם לא ללכת באהל

ה ג ה

א) רק בספרו הגדול בסוף ה' מקואות כתב וז"ל. דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזה"כ הן. ואינו מדברים שדעתו של אדם מכרעתו. והה"ס מכלל החוקים. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא. שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים. אלא גזה"כ הוא. והדבר תלוי בכוונת הלב. ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאלו לא טבל. ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר. כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות. שהן מחשבות האון ודיעות הרעות. כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות. והביא נפשו במי הדעת טהור ה"ה אומר וזרקתי עליכם כו' עכ"ל. מ"מ לא נתן טעם לפרט לכל חוקות המקוה ומשפטיו למה דוקא מ"ס. ולמה מקוה של מ"ג אינו מטהר באשבורן. וזב טעון מ"ח.

באהל. שלא תדרוך עפר רגלי. וכות הכריס לה. ולא ענה אותה דבר. נראה שלא היו מספרים עמהם כלל. מפני שאפילו דיבורה טמא. ולפי שנרבות התאוה ובהתגבר הדעת. והיו כ״כ במוסיפין הטעמים בזימה. עד שנתפתחה מלבם רשה זאת. באתה התורה הק׳ לקדש את ישראל. ולהבדילם ולהרחיקם ולשמרם מן הנזק הגדול הזה. וביותר זרעם בקדושה כו׳. ובכן יודע כל נסתרות שהיה הסדו להיות רופא ישראל בסדרו בחכמתו כפי הנוגע הידוע לו. וחכמי ישראל שהבינו סוד ריחוקה אמרו בברייתא (ברייתא זו הביא הרמב״ן בפ׳ תזריע וגם בפ׳ ויגש. ועי׳ בש״ע ר״פ תניקת) כזה. תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה. רבי נחמיה אומר אפילו הדיבור מפיה טמא. אמר ר׳ יוחנן אסור לאדם להלוך אחר הנדה. ונדרוס עפרה כה א טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה. ואם אמרו חז״ל כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה כו׳. הוא לפי שראו את העם. שלא ישבלו יותר מזה בחסרון שפירות. אבל המחמיר בינר מארות כפשו עכ״ל. ולפ״ז מבואר דהתורה נמשכת לדעת הנשים הקדמונים. בכל הרחקות דנדה האמברי. וכן מבואר דעת הרמב״ן בפ׳ תזריע וע״ש. דלא כהרמב״ם הנ״ל:

ונראה דזהו מחלוקת תנאים בשבת (דף ס״ד:) והדוה בנדתה. זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול. ולא תפקוס. ולא תתקשט. בבגדי צבעונים. עד שבא ר״ע ולימד. דא״כ אתה מגנה על בעלה. ונמצא בעלה מגרשה. ואלא מה ת״ל והדוה בנדתה תהא עד שתבא במים. ופירש״י דהזקנים הראשונים היו דורשים בנדתה כמשמעו. כדבר המנודה ומרוחקה מבעלה. וכן פירש״י בפי׳ מצורע (על הפי׳ שבעת ימים תהיה בנדתה) כמו ומתבל יעדוהו (איוב י״ח) שהוא מנודה ממגע כל אדם מפני כם״ל כדעת הרמב״ן והל״ה דהתורה באתה לחזק ולהזהיר הדבר למנהגם הקדמונים המפורסמים. להרחיקה מב״א מכל וכל. וכן דרשו בנדתה כמשמעו. כדבר המנודה ב) אבל ר״ע ס״ל דאדרבה התורה באה להוציא מדעתם. ולכן אמרו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ כו׳ וכדעת הרמב״ם (דהא הרמב״ם פסק כרבי עקיבא) רק ר״ע בא ליתן טעם לזה לא נחמיר מעצמינו שלא תתקשט כדי שלא יבואו לידי הרגל דבר. וכן אמר דא״כ אתה מתגנה אותה על בעלה. וזהו נ״כ דעת ר״מ ג) שנתן טעם אחר להא דאמרה תורה נדה לשבעה כדי שלא יהא רגיל וקץ בה. אבל לא משום שיעור נזק וסכנה כדעת הרמב״ן וכל״ה משום דס״ל לר״מ כר״ע ד) וכדעת הרמב״ם ז״ל:

כל הטעמים שהבאתי הוא רק לקרב קצת אל שכל האנושי. אבל העיקר אצלינו שלא לחקור אחר טעמי המצות. אחר שכל השכל האנושי קצר מלהבינם. ולבוא עד תכלית תכליתו. וגם טעם זה שאמר ר״מ לטומאת נדה לבעלה. כדי להבבה על בעלה. כבר כתב ע״ז הרא״ה ז״ל בס׳ החינוך. שאין זה לדעתם תכלית הכוונה בדברים. רק להודיע כי ענין המצוה יסבול הרבה רמזים. מלבד ענקרים גדולים וחזקים וע״ש. וכ״כ הרמב״ם ז״ל. אע״פ שברח למצות טעמים בג״כ לטומאה וטהרה כמ״ש לעיל. אעפ״כ כתב בספרו הגדול בסוף ה׳ מקואות שהטומאות והטהרות גזה״כ הן. ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו. וה״ה מכלל החוקים. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא וע״ש. וכ״כ בסוף ה׳ מעילה שענין הקרבנות היא סוד גדול והק שלא נגלה לנו. ואע״פ שבמ״נ נתן טעמים נקרבנות. עכ״ז הרגיש הרמב״ם בעצמו שאין זה עיקר אלא נשפקים לב ההדיוטים. רק העיקר אצלינו לבחור דרך אמונה. כמ״ש דהעה״ש דרך אמונה בחרתי. וכ״כ הפילוסוף רש״ד בספרו הנכבד „ירושלים" כי בכל מקום אבר דרכי התורה מתנגדים אל הפילוסופיא. ואל משפט בכל האנושי. אני נזבא תחת מבצר חומת התורה. לפי שאני יודע שבינת אדם קצרה מהבין דעת העליון:

ובדרך דרוש י״ל. ע״פ מ״ש הרמב״ם במ״נ גם וז״ל. הנה התבאר שאמת טומאה נאמרת בשיתוף על ג ענינים. נאמרת על מדות האדם ועברו על המצות בו מעשה או דעת ועל הזהומים ועל הלכלוכים עמתה בבגדים. ועל אלו הענינים המדומים. ר״ל נגע דבר פלוני. או משא דבר פלוני. או לשאת דבר פלוני על כתפיו. וע״ז מין האחרון אמרו אין דב״ת מק״ט עכ״ל. וכיון דהתורה שיתוף אלו ג׳ דברים בשם אחד. בשם טומאה משמע יש לאלו ג׳ דברים יחוס וביכות להדדי. עד שקרא לכן בשם טמא. כי כל הטומאות באים ע״י חטא. דטומאת מגע או משא. בא ע״י חטא העבר על מה שצותה התורה להיות קדושים וטהורים. ה) ובלא לנגוע בדברים המאוסים לטמאות הגוף. והם הוא לא נזהר בזה. הרי טימא בזה גם את נפשו. וכ״ש טומאת מצורע שבאה רע״י חטא לשה״ר בא. כמו שאמרו חז״ל וגם טומאת מגע מת גם הוא ע״י חטא האדם בא כמ״ש האלשיך ז״ל בפ׳ חוקת לפרש מה שאמרו חז״ל. משל לשפחה שטינפה בנה פלטין של מלך. אמר המלך תבא אמו ותקנח. כך תבוא פרה שהיא אמו של עגל ותקנחהו וכו׳. וכתב לפרש כי זוהמת הנחש המביאה מיתה לאדם פסקה בהר סיני. והיה לנו חירות ממלאך המות. לולא העגל שהחזיר הזוהמא למקומה. והישב הטומאה והטומאה. כי כאשר יטמא הנגיע הוא המאהיל על המת מכח היא. כי למה בהזוהמא אשר

הגהה

ב) והא דאמר ר״ע (בר״ה דף כ״ו.) כשהלכתי לגליא היה קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה דא מבעלה היינו דגמולה מבעלה לענין ביאה. ולא מאמר דברים. ולהכי אמרו בכוסה (דף מ״ב.) כל עדה שיש בו חניפה מאוסה כנדה שנאמר כי עדת הנף גלמוד. שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה. מאי גלמ דה גמולה דא מבעלה. ופי׳ שם בפ״י דלרבותא קאמר. דאע״פ שאין הקב״ה מואס בתפילת צבור כדכתיב הן אל כביר לא ימאס אפ״ה בשביל עון זה ממאס בהן וגם קאמר מאיס כנדה. כמו נדה שמתקשטת עצמה ואסורה לבעלה. כן החונף לרשע ועיקר בשביל כנ״י שהוא הקב״ה כי לא לפניו חנף יבוא לכך הוא מאוס כנדה וע״ש (אמנם חכמי קאלאמבוב חולקים ע״ז ואומרים איפכא מסתברא):

ג) אמנם הרמב״ם לא ניחא ליה בטעמא דר״מ. דא״כ בפנוייה דלא שייך טעם זה תהא טמאה ז׳ כמ״ש המנ״י בסי׳ קפ״ג. ומ״ש ב״י שם דר״מ בשיטת ר״ש אמרה דדריש טעמא דקרא ולית הלכתא כותיה כדמבואר בט״מ סי׳ ל״ו. נ״ל לזה דאף לר״ש דדריש טעמא דקרא. מ״מ אינו מוכרח לדרוש הטעם כר״מ אלא י״ל הטעם או כמ״ש הרמב״ן או כהרמב״ם ועוד דהא משמע בר״פ אלו נערות דגם ר״מ ס״ל דיש איסור נדה בפנויה. דהא מוקי לה שם (בדף ל״ו) מתניתין כר״מ. ובמתניתין תנן ועל הנדה. דמיירי בפנויה. אלא נ״ל דגם לר״מ יש איסור נדה בפנויה. ור״מ ה״ק מפני מה אמרה תורה נדה תהא טמאה כל ז׳ לבעלה ולא הם התורה במה עי״ז תתגנה על בעלה מתוך שמרחיקה מבעלה. ודרכיה דרכי נועם כתיב וכמו שאמר ר״ע דא״כ אתה מגנה אותה על בעלה ונמצא כו׳ ע״ז משני דמש״ה לא התגנה על בעלה אלא א רבה תהא חביבה עליו ביותר עי״ז כשעת כניסתה לחופה. ודו״ק.

ד) ועפ״ז ניחא מה שתמהו האחרונים (עי׳ ח״ס ח או״ח סי׳ כ״ג) למה לא חשו בזמנינו למ״ש הרהנ״ל בפרושו בסוף מס תמיד בשם ס׳ מקלעות וז״ל והיכא דאיכא נדה בביתא דכהן. אסור לו למסיק לדוכן. כל אימת דאיתא בנדתה דחיים דלמא נגע במידי דנגעה היא. ואתי לאטמויי. דאמר רבי יודן כל כהן שנושא את כפיו. ואמו או אחתו או נתו טמאה. ונכנס הוא לאותו בית שנדה לשם. הרי תפילתו על ישראל תועבה. ואף גורם לזרעו שיאבד מ״ה. ולא עוד אלא שאינו מוצא את ישראל י״ה כו׳ עכ״ל ועפ״ז ניחא משום דרבי יודן הנ״ל ס״ל כשיטת הזקנים הראשונים. דהתורה באתה לחזק מנהגם ולהרחיקה מב״א מכל וכל. כר׳ יוחנן בברייתא שהביא השל״ה. דאסיר לאדם לפלוך אחר הנדה ולדרוס עפרה. אבל אנן קי״ל כר״ע וכר מ דאדרבה דהתורה בא להוציא מדעתם. ולכן אמרו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה. ולכן לית מאן דחש ליה לדברי ר׳ יודן הנ״ל: ובילקוט סוף פ׳ מצורע. כטומאת הנדה היה דרכם לפני ולא כטומאת מת. מת בבית אין כה״נ נכנס שם. נדה בבית כהן בבית. כך השכינה שורה עם ישראל עכ״ל הרי בהדיא דלא כר יודן הנ״ל (וכבר נדפס זה נשמי בקונטרס „כנסת חכמי ישראל" סי׳ קפ״ב. היו״ל באדעסא).

ה) כמ״ש התוס׳ ריש חולין (דף ב:) ד״ה טמא ובדאיתא בילקוט ובתנא דבי אליהו ועי׳ רש״י שם (דף ל״ה.) ובתוס׳ שם (בדף ל״ד:). ולדעת רש״י צ״ל דאף דקרא דכתיב ובנבלתם לא תגעו דרשו חז״ל (בר״ה דף ט״ז) דברגל קאמר אבל לא בשאר ימות השנה. היינו דאיסור ליכא. אבל מ״מ איסורא איכא נם בשאר ימות השנה. משום והתקדשתם והייתם קדושים. וז״ל הרמב״ם בסוף ה׳ טומאת אוכלין. אע״פ שמותר לאכול אוכלין. טמאים כו׳ חסידים הראשונים היו אוכלין חולין בטהרה. ונזהרין מן הטומאות כולן כל ימיהם כו׳. שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים רעים. וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדיעות הרעות כו׳ שנאמר והתקדשתם והייתם קד שים כו׳ עכ״ל ועיי״ש במל״מ:

אשר כמיתה את המת. כרוכה היא בו המתפשטת לטמא הנגוע או מאהיל עליו. לכן מי הקנה ביניף המדבק בנשמה למת ע"י העגל. תבא אמו כו'. וכן בטומאת נדה וזיבה נ"כ ע"י חטא חוה וזוהמת הנחש בא. וע"י נתקלקלה חוה דלצער דם נדה וזיבה כמ"ש חז"ל (הובא ברש"י שבת דף ל"ב.) היא שפכה דמו של עולם תשמור דם נדה וע"ש. וכיון שכולם ע"י חטא הוא בא. א"כ טמא הגוף והנפש. ולכן לכפר את החטא שע"י בא הטומאה. צריך טהרת הגוף והנפש. וע"י רחיצה במים דעלמא. לא נטהר בזה רק את הגוף והלבוש ולא את הנפש. כמ"ש הרמב"ם גם בפל"ג וז"ל. הפנים נקוי הבגדים. ורחיצת הגוף. ונקוי הזיעה. והלכלוכים. היא ג"כ מכונת זאת התורה. אך אחרי טהרת המעשים וטהרת הלב מן הדעות הפחותות. והמדות המגונות. אמנם. שיספיק לאדם נקוי הנראה ברחיצה. וטהרת הבגדים לבד. עם רוב התאוה בתענוגים ושפלות במאכלים ובמשגל. הוא בתכלית הגנות. אמר ישעי' בזה המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחת בתוך אוכלי בשר החזיר וגו'. אשר שהם יטהרו ויתקדשו במקומות המגולים והמפורסמים. ואח"כ יתיחדו בחדריהם. ותוך בתיהם בפרים והפאתם. בהבתלאם לאכול האסורים. החזיר והשקץ והעכבר. ושמא הוא רומז באמרו אחר אחת בתוך להתיחד המשגל האסור. והעולה מן המאמר בגליהם מנוקים. אבל תוכם הם עם תאותיהם והנאת גופם. ואין זה כוונת התורה. אבל הכוונה הראשונה. למעט התאוה ולנקות הנגלה. אחר נקוי הנסתר. וכבר העיר שלמה על מי שיכוון על רחיצת הגוף. וטהרת הבגדים. והמעשים מלוכלכים והמדות רעות. אמר שלמה דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ וגו'. וע"ז רומז הטבילה שהיא באה אחר רחיצת הגוף לומר לך. שלא די ברחיצת וטהרת הגוף. אלא עם טהרת הנפש. וטהרת הלב מן הדעות הפחותות והמדות המגונות. כמ"ש הנביא (ישעיה א') רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו' ר"ל לא די ברחיצה החיצוניות אך ברחיצת הפנימיות. וטהרת הלב מן הדעות הפחותות. ויכניע לבו ורוחו לשמים בשי הדעת בשים בכל גופו עולה בזן. לטהר את כל אבריו מטומאה הפנימית. לתקן החטא שע"י בא הטומאה. אחרי שיכניע רוחו בכוונה לשמים. כמ"ש הרמב"ם בסוף ה' מקואות. וזהו מה שאמר עבדי נעמן (מלכים ב' ה') אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלא תעשה ואף כי אמר רחץ וטהר. ר"ל כי לא על רחיצת הגוף לבד כוונת הנביא. אלא גם וטהר. בתטהר את נפשך ולבך להכניעם לשמים ע"י טבילה זו שהוא רומז על הכנעת הרוח. להסיר ממנו הגאוה וגודל הלבב. אשר ע"ז בא לו המצורעת (ועיין עקידה פ' תזריע) וכן עשה. וירד ויטבל בירדן. כלומר שהכניע רוחו ולבו לשמים. וישב בשרו כבשר נער קטן. ויטהר מטומאת נפשו: וזהו עומק מאמר ר"ע בסוף יומא אשריכם ישראל וכו. משום דאמר תחלה עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. וע"ז אמר ר"ע דל"ת דבזה לבד שירצה את חבירו נטהר מכל וכל. אלא צריך ג"כ לתשובה על החטא שחטא נגד ציווי השי"ת. וע"ז אמר ר"ע דעו נא לפני מי אתם מטהרים. לפני הקדוש ברוך הוא. ולכן צריכים לטהר טהרה גמורה. טהרה פנימית אחר טהרה חיצוניות. ואומר מקוה ישראל ה'. מה המקוה מטהר את הטמאים כו' ר"ל כי טוהר הנפש ליום שהוא הוא טוהר רוחני כמו טהרת המקוה. שאינו הרחיצה והשטיפה חיצוניות. אלא העברת הטומאה מהנפש. וטהרת הלב מדיעות הרעות ומדות המגונות. שיכניע רוחו ולבו לשמים. כן טהרת יום הכפורים.

והנה טבע המעינות משונה מכל מים. שמה שבכל המים כמו בשטף של מי נהרים הזוחלים. ברעש וברעש ישמיעו קולם. והמעין נובע באין קול ואין קשב. ותועלתו למין האדם יותר מועיל ויותר טוב. להשקות נפש בכל מים. ובחינה הזאת תם בנבעתו בדממה. היא הבדלו משונו להקרא עליו שם מעין. ככה יתנהג אדם במדותיו. איש אשר חננו ה' בעושר וכבוד. או חכמה. יתר על חביריו להשפיע מהודו גם על אחרים. המשרים מהטוב ההוא. לא יחזיק טובה לעצמו. ולא יתגאה לאמר כן אני ואפסי עוד. ולי הכבוד והגדולה. ומי כמוני. כי לא בזה חפץ ה'. ולא בזה הדרך בחר ה'. והוא משיג בזה גבול השי"ת. אשר הוא גאות לבש. במה שיכירו כל באי עולם כי מאתו יושפע כל טוב וחסד. ולו תאות הגדולה והכבוד והתפארת. וזולתו הם רק כלים להושיע הטוב ע"י, והמתפאר בטוב שיושפע ע"י. כהתפאר הגרזן על החוצב בו. והוא מפרש כנגד המשפיע האמיתי להתלבש בטלית שאינו שלו. ומשלו בזה כתרנגולת המקרקרת. תגלול אזנים. תשבר כלי זכוכית לבנה. ואחר תטיל ביצה מחיר קשיטה. ויהיו התועלת כאין אל הנזק יגיע ע"י. ככה הפסידו גדול מתועלתו. כ"ז נלמד מטבע המעין הנוזל ונגר בדממה. אם כי טובתו לב"א יותר שלימה מכל טוב שידמה. כמו שהאריך בזה בס' כ"ר. ולכן אמרה תורה. דשטף של מי גשמים אינם מטהרים את האדם בעת שהם הולכים וזוחלים ברעש. כ"א לאחר שעמדו במקום אחד באשבורן. במנוחה ובדממה, ולא ישמיעו קול תנועתם הולה ברעש. אזי הם מטהרים את האדם ממדותיו הנשחתות. אשר ראש כל מרעין הוא הגאוה. להתגאות אדם על חבירו. ולהשמיע קולו ברבים לומר קבלו דעתי. והוא פתח הקטטות והמריבות. והקנאה והשנאה. אבל מעין שהוא הולך וזוחל בדממה. והלכה לכת. בל יפגום בטובת הבורא על ברואיו. ובל יגע בכבוד שאינו שלו. לכן הוא מטהר את האדם גם בזחילתו באין המולה ורעש ישב נפש בדממה ו) :

לכן בזה יוכל אדם להתפאר בחכמתו. גם אלה אשר חננו ה' בחכמה יתירה. להשפיע מהוד חכמתו גם על אחרים. לא יוכל בזה להחזיק טובה לעצמו. כמו שאמר התנא באבות (פ"ב מ"ח) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. כי לכך נוצרת. ר"ל כי לכך נוצרת להיות רק כלים להושיע הטוב ע"י. והטוב אינו שלו להתפאר בזה. כמו שיוכל להתפאר הגרזן על החוצב בו. עי"כ צריך האדם להיות הצנע לכת. ולהיות נחבא אל הכלים. בל ישמיע בחוץ קולו. ומה גם לאיש כמוני. במקום שיש גדולים וטובים ממני. אשר קטנם עבה ממתני. ואיך ארהיב בנפשי עז. להדוך על במתי הסופרים. האין די בהספרים הישנים. אשר כבר בלתם את הקנאה. והיו לאפר תחת רגלי הזמן הסוגד. כי באתי אני להוסיף עליהם נוספות. למען שאת על המזבח תוקד תמיד לא תכבה. וכבר שומה בפי כל. מי יתן לנו והיו לנו הנאי להגות בספרים אשר חוברו מאת קדמונינו. אבירי הרועים. לבם היה פתוח כו'. כהנה וכהנה תאיות כנגבות. לאלפים ורבבות. ימופו כנשרים. מכל עברים. ולא יספיק בשערים, אומר ודברים. אמנם לא כן אנכי עמדי בספר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום. אחי ועמי. אנשי לבב מבקשי אמת. שפטו נא. ובחנו בכור השכל. את גדל התועלת לאנשים כמוני. בספרי זה על ה' מקואות. אשר דיניהם בש"ע מסודרים בקיצור. וגם הט"ז והש"ך קצרו כאן יותר מאשר מקומות ובכמה מקומות יש אשר אין דבריהם מובנים. אם לא יעיין בב"י במקור הדין. וגם ש"ע א"ע על המעיין בב"י וימלא כל מקור הדין. וטעמו ונימוק עמו. כי הוקשה עליהם האריכות להעתיק כל מוצאי הדין ממשנה או מתוספתא. ולהביא פרושם דרבותינו הראשונים. אשר ע"פ רוב חלוקים המה בפירושיהם ובדיניהם המסתעפים לפי פירושם. וכמו האריכות שבא בב"י בהלכה זו יותר משארי הלכות. מפני שרוב המשניות והברייתות דמס' מקואות. לא פירשו לנו חז"ל חכמי הש"ס. רק רבותינו הראשונים ז"ל הרמב"ם והראב"ד ור"ש והרא"ש והרשב"א פירשו כל או"א לפי דעתו. והב"י הביא פי' באריכות. וכמה פעמים כמה מפוזרים ומפורדים. ואינם נמצאים בב"י על סדר סעיפי הש"ע. ולכן קשה על המעיין באיזה דין הלכה למעשה מקורו וטעמו בב"י ז) כדי להבין עמקי סברותיהם לדמות מלתא למלתא. וגם הש"ע סידר דיניהם ע"ד סדר הטור. ולכן דיניהם כ"פ מפוזרים בכל הסימן. כמו דין פסול זוחלין במקוה של מ"ג, אינם מסודרים בש"ע על

ה ג ה

ו) וזה מה שאמר (ישעיה ח') יען מאס העם את מי השלוח ההולכים לאט. ושילוח מעין הוא והיינו גיחון מעין שמושחין עליו המלכים ומתרגם שילוחא כמ"ש בהגה' ר"ת שהביא הש"ג על המרדכי פ' במה טומנין. והיינו לאט שהולך בדממה בלא רעש. ובמדרש דרשו שמאסו בטבילת מ"ס לאט בגימ' הכי הוי. ואמר ר"ל חזרנו בכל המקומות ולא מצינו מקום ששמו לאט ודו"ק:

ז) ועי' במהרש"א בסוטה (דף כ"ב) שכתב ובדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע והרי הם א"י טעם הענין של כל דבר. אם לא ידקדקו תחלה בדבר. מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח. טעות נפל בהוראתן. והרי הם בכלל מבלי עולם. ולכן יש לגעור בהן. והביא הפ"ת ביו"ד סימן רמ"ב סק"ח וכתב דהאידנא שנתחברו הט"ז והש"ך ומג"א ושארי אחרונים. וכל דין מבואר הטעם במקומו. ש"ד להורות מתוך הש"ע ואחרונים. ואני אומר כי כאשר לא

על הסדר זא"ז. ואנכי בעז"ה קבלתי כל דיני זוחלין בענף אחד מיוחד לזה הדינים (והוא בענף ב') למען לא יצטרך החפוש. וכן בדיני פסול שאובין אשר רבו דיניה וחילוקיה. חלקתי כל מין פסול שאובין בענף מיוחד. למען הקל על המעיין. וכן כל כיו"ב כמו שיראה המעיין בספרי הלז. ובכל דין ודין הראיתי מקומו בצדו בביאורי הקצר „מקוה מים" (במק"מ) הנה הוא נמצא בטוש"ע או במ"ז וש"ך. או באחד מגדו"ת האחרונים המפורסמים. וגם טעמו העתקתי שם בקצרה. ובצדו השני ביאור הארוך הנקוב בשם „מקור מים חיים" (מקמ"ח) הבאתי מקור הדין ממשנה או מתוספתא. או גמ'. כזו שהביא הב"י וברוב פעמים העתקתי לשון הב"י עצמו. רק לפעמים מחמת האריכות קצרתי בלשונו ולא העתקתי רק עיקר ותוכו הדברים וטעמו הנוגע לדינא. וגם ביארתי החלוקי דינים המסתעפים לפי חלוקי הפרטים דרבותינו הראשונים ז"ל. ואנה דעת הש"ע נוטה. וגם כ"פ בארתי דברי רבינו הב"י והט"ז והש"ך במקום הצריך ביאור. וגם כ"פ הערתי בדברים נכונים בעז"ה לפרוק ולתרץ איזה מן הראשונים. או מהאחרונים: וכ"פ הערתי להסתפק בדין חדש. אשר לא מ"כ ונשאתי ונתתי בראיות נכונים. מש"ס וראשונים. עכ"ז לא הבאתי זאת בפנים להלכה למעשה. כי לא אחפוץ שיסמכו עלי. רק באתי להעיר לב המעיין כי ישפוט בצדק שכלו הישר להכריע בדבר. אם דעתו יפה. וגם זאת שמרתי בכל מה דאפשרי שלא לשנות מלשון הש"ע. רק כ"פ הכנסתי בין בריו דברי הט"ז או הש"ך בקיצור. ובכלל הוא ספר מועיל לקטנים ולגדולים:

ועתה אחי ורעי הנני נותן לפניכם היום ספר ש"ע בסדר חדש על הלכות מקואות. הנוהגים בכ"מ ובכ"ז. ובפרט במדינתנו. אשר זה מקרוב באו אחב"י מעבר לים. מקום מנוחה מתלוקת הזמן. ומתיישבים משפחות משפחות. מפוזרים ומפורדים בכל רחבי המדינה. ולכל קהלה ועדה או משפחה. ראשית דבר חובה לעשות מקוה כשרה כד"ת. ולהמורה אשר עליו מוטל הדבר לראות כי המקוה יעשה בהכשר כד"ת. מה רבה התועלת. כי יעיין בספרי הלז ימצא כל דין ודין בענף המיוחד לו עם מקורו וטעמו בצדו דברי הראשונים. הט"ז והש"ך ושו"ת האחרונים המפורסמים. אשר מפיהן אנו חיין. הכל על מקומו כל דין ודין באר היטיב. ולא ידרוש לו לחפוש בש"ע ובטור ובב"י אחרי מקור הדין וטעמם. כי ע"י ספר הזה יקל מעליו כל המשא הזה. דהכל ימצא בענף המיוחד לו. להדין שדרוש לו. אחרי כי יעיין בשער הענפים ולא יתבלבלו רעיוניתיו. לפזר עשתונותיו הנה והנה. והיה זה שכרי מכל עמלי. אשר עמלתי עליו לסדר את סדרו. וברוב עמל ותלאה עפחתיו. לבוש על כל דבר ודבר שבעה עינים. שבע חקירות. ושבע דרישות. בש"ס ופוסקים:

ולכן אחי ורעי זכרו נא את גדל המלאכה. ורב התועלת אשר תמצאו בספרי הלז. סעדוהו וקרבוהו. ותמכוהו בימין צדקיכם. פרשו כנפי חסדיכם. יאספהו אל תוך בתיכם. להניח ברכה בכל מושבותיכם. ובגללו יתברך. גם אני.

המחבר

הגהה

לא ידקדקו אלה כדבר בתוך התלמוד והב"י טעם הענין לא יבין היטב גם לדברי הט"ז והש"ך. וקרוב לטעות בדבריהם. וכ"ש בה' מקומות שקצרו דבריהם כאן יותר מאשר מקומות מפני האריכות. וסמכו על המעיין במקור הדין וטעמו. קרוב הדבר לבוא לידי טעות וידמה מלתא למלתא. מה שאינו שוה באמת לפי עמק הענין. וכיו"ב כתב הרא"ש בתשובה (הובא בכ"מ בהקדמתו להרמב"ם) וז"ל כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ואינן בקיאים במשנה וגמ' לידע מהיכן הוציא דבריו. טועים להתיר האסור. ולאסור את המותר. כי כל הקורא בו סבור שמבין בו. ואיננו כן. שאם אינו בקי במשנה וגמ' ואינו מבין דבר לאשורו ולאמיתו. יכשל בדין ובהוראה. לכן לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו. לדון ולהורות. אם לא שימצא ראיה בגמ'. וכן שמעתי מפי אדם גדול בברצלונ"ה שהיה בקי בשלשה סדרי ואמר תמהתי על ב"א שלא למדו גמ' וקורין בספרי הרב רמב"ם. ומורים ודנים מתוך ספריו. ובחורים שיכירו בהם כי אמר אני מכיר בעצמי כי בשלשה סדרי שלמדתי אני מבין כשאני קורא בספריו. אבל בספרין בה' קדשים וזרעים אינני מבין בהם כלום. וי"ד תי שכך הוא להם בכל ספריו עכ"ל:

שער הענפים

א חיוב טבילה במי מקוה מה"ת. ושיעור מי המקוה. וחלל המקוה:

ב החלוקים שבין מעין למקוה של מי גשמים. ופסול זוחלין במקוה של מי גשמים. וכיוצא בו ודין סדק או נקב בכותל המקוה של מ"ג ודין טבילה בנהרות וימים. ודין מקואות החפורים בידי אדם. ודין מעין שהעבירו ע"ג בריכה או אחורי כלים:

ג דין פסול שאובין. והחילוק בין רוב כשרים לרוב שאובין. וספק שאובין ומקוה של עכו"ם. ומקואות הנמצאות ואינו ידוע אם הם שאובים:

ד דין מקוה שנפסל בג' לוגין שאובים, ואימתי חוזר להכשירו. ודין מעין לענין שאובין:

ה איזה משקין פוסלין בג"ל. ואם משלימין לשיעור מקוה. ודין כתן שאה ונפל שאה. ודין מקוה של שלג או כפור או טיט:

ו דין פסול מקוה בשינוי מראה. ואם נפסל כיצד יעשה. ודין מעין לענין זה:

ז איזה כלים פוסלים משום שאובים. ודיני סלונות וצינורות. ופסול שאובים ע"י ידיו ורגליו של אדם או בהמה. ודין כלי שניקב בשוליו. וסתימת הנקב. ודין הרוצה לנקות המקוה:

ח דין אין שאובין פוסלין אא"כ נשאבין לדעת. ודין המניח כלים תחת הצנור או בחצר ונתמלאו. והשוכח כלים במקוה ונתמלאו:

ט דין הכשר שאובין ע"י המשכה. ושיעור המשכה:

י דין פסול מקוה ע"י דבר המקבל טומאה. והבא לסתום סדק שבכותל ע"י דבר המקבל טומאה:

יא דין פסול טבילה בכלים. ושיעור הנקב שיתבטל מתורת כלי. ודין סתימה בברזא וכיוצא בו. ודין קבעו ולבסוף חקקו. ודין מקוה על הגג. ודין מעין שנקלט לתוך הכלי:

יב דין עירוב מקואות ע"י נקב. ושיעור הנקב. ואם נקבים דקים מצטרפין. ודין מקוה בצד הנהר. ודין קטפרס (שהוא מקום משופע):

יג דין מקוה של מ"ם מלומלמת. ודין טבלו בו שנים זה אחר זה. או הטביל בו יורה ואחר כלים כיו"ב.

יד דין מקוה שמוחזק להיות מימיו מתמעטים. ומקוה שנמדד ונמצא חסר:

טו דין ספק אם נפלו ג"ל מ"ש למקוה. ודין דתולין שאובין לתוך שאובין כפל וכיו"ב. וכל דיני ספק שאובין:

טז אם מותר להטיל חמין למקוה, ודין טבילה בחמין בשבת ויו"ט. ואם מותר לרחוץ במרחץ אחר הטבילה:

מקוה ישראל

ענף ראשון

מקוה מים

(א) לבד בנדה דלא כתיב בה רחיצה במים בהדיא וטבילת נדה ילפינן מקרא אחרינא ועיין במקמ"ח: (ב) ר"ל אפילו עלו עליו דרך שפיכה דזה מועיל לענין ס' קבים שצריכים לתפלה הכא נ"מ. (ס"י סק"א): (ג) מקוה היינו מי גשמים שנקוו לגומא ואם יש באינם מים חיים שא"צ מ"ח אלא לזב דכתיב ביה מ"ח ולא לזבה ולנדה כמ"ש בתוספתא תומר בזב מבזבה שהזב טעון מ"ח והזבה אינה טעונה מ"ח והביא רש"י ותוס' במס' שבת (דף ס"ה:) ור"ש בפ"ד דזבים.

§ חיוב טבילה מן התורה ודין שיעור מקוה:

א אע"ג א) דכתיב (א) בכל הטמאים והחין במים אין הכוונה שירחצו במרחץ דאפילו (ב) עלו עליו כל מימות שבעולם עדיין הוא בטומאתו וכן הנדה חייבים עליה כרת אפילו תרחץ בכל מימות שבעולם אלא הרחיצה ר"ל טבילה (ג) במקוה או

מקור מים חיים

א) דכתיב בכל. כו' לבד מנדה דלא כתיב בה בהדיא רחיצה במים אלא ילפינן לה ממקום אחר ויש בזה ה' שיטות כאשר אבאר.

[א] שיטת בה"ג בהביא התוס' ביבמות (דף מז:) ד"ה במקום דטבילת נדה ילפינן בק"ו ממגעה דטעון טבילה וכ"ש היא עצמה. ולכאורה יש להקשות הא איכא למימר בעיר המפתלה יוכיח וכמו דאמרינן בר"פ דם הנדה (דף נה.) וכמו דם נדה דאעפ"י שנורם בטומאת הנדה מטמא ומוטב אפ"ה הדם עצמו אינו מטמא במשכב ומושב אפשר דה"ה הכא דאע"ג דמגעה טעון טבילה אפ"ה אפשר דהיא עצמה עולה מטומאתה בימים לחוד בלא טבילה. אמנם לפמ"ש הר"ן בחידושיו שם דפש"ה ממעטי קרא דם נדה ממשכב ומושב משום דלאו בר משכב ומושב הוא ניהא. אמנם התוס' שם ד"ה בעיר מוכח דלא ס"ל כסברת הר"ן וע"ש. וי"ל דל"ש הכא לומר בעיר המפתלת יוכיח משום דאיכא למימר דמה לבעיר המפתלת דאין בו טומאה כלל אבל הכא כיון בהיא גבר נזקקה לטומאה צריכה נמי טבילה בק"ו ממגעה. ובה"ג איתא בפ' כל הבשר (דף קט"ו:) גבי הוסס פי פרה ודם בה והורה בבור ובחמור יוכיח וע"ש ברש"י. ובה"ג כתב התוס' בנדה שם (דף נ"ה:) ד"ה כי וע"ש. אמנם התוס' בחגיגה (דף י"א.) ד"ה לא דתו ק"ו זה כל בה"ג מבוס דא"ל דדוקא לטהרות דהמור טפי דהא כמה הלינות וכיוצא מלינו לטהרות ולא לבעלה הנה מ"ש התוס' כמה הלינות כו' נראה דכוונתם למה דאמרינן בפ' בתרא דנדה (דף ס"ו.) אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לא ח"א יבש חולץ כו' וה"מ לטהרות אבל לבעלה כדר"ל וכו'. אמנם רש"י וכן יש הרבה מהפוסקים דלא גרסא הכי אלא ה"ג ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר ר"ל וכו' ולפי גרסא זו לא מלינו בחלילה בטהרות חמור יותר מלבעלה וי"ל דגם בה"ג ס"ל הכי ואי משום כוונה דמלינו דצריכה כוונה לטבילת טהרות ולא לבעלה בפ"ב דחולין (דף ל"א.) י"ל דבה"ג פסק כמ"ד התם דגם לבעלה צריכה כוונה כמו בפסק הרמב"א ז"ל א"כ ליכא מידי דטהרות חמור מבעלה. אך התוס' בנדה שם כתב דבה"ג גרים ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דכי אתמר ההיא לטהרות אתמר. א"כ בפשר דהוו התוס' בחגיגה שם דברי בה"ג לשיטת בה"ג עלמו דגרים דלית הלכתא כו' א"כ מלינו דטהרות חמירא יותר מלבעלה. אמנם י"ל דבה"ג ס"ל דכל הני חלינות גם לטהרות אינו אלא מדרבנן שהחמירו בטהרות ולא לבעלה משום בטול פר"ו. וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מה' מקואות וז"ל בד"א לטהרות אבל להתירה לבעלה ה"ז מותרת כו' בכל הדברים האלו א"ה אלא מדרבנן ולענין טהרות גזרו לענין נדה לא גזרו עכ"ל וכה"ג כתב הרשב"א בחידושיו לחולין שם דהא דמלינו בפ"ק דנדה דאמר ל"ש אלא לטהרות אבל לבעלה א"כ בדיקה היינו לפי דהתם הוא רק חומרות יתירות מדרבנן הבטו שמא לבו נוקפו ופורש וע"ש

[ב] שיטת ר"ת בהביא התוס' ביבמות שם דלמדנו מכלי מדין שנאמר שם אך במי נדה יתחטא ודרשינן בע"ז (דף ע"ה:) במים שהנדה טובלת בהן. אך זה ניחא לשיטת הפוסקים דס"ל דטבילת כלים הדבים הוא מה"ת אבל להרעב"ם דס"ל דטבילת כלים הדבים אינו אלא מדרבנן והאי דרשא אינו אלא אסמכתא בעלמא מאי איכא למימר. אלא דהרמב"ם לשיטתו דיליף לה טבילת נדה מקרא אחרינא כמו שמבואר לקמן בסמוך. אלא דקשה מנ"ל לומר במים שהנדה טובלת בהן לבעלה קאמר דלמא במים שהנדה טובלת בהן לטהרות קאמר. אבל לבעלה מנ"ל. ומטהרות לא ילפינן דטהרות חמירא כמ"ש התוס' בחגיגה שהבאתי לעיל. וי"ל דא"א דלטהרות קאמר א"כ ה"ל לכתוב אך במים יתחטא כמאי מדכתיב במי נדה עכמע דאתי למעוטי דלא בעי רק מי נדה ולא שאר דבר היינו למעוטי כוונה הוא דאתי כטבילת נדה לבעלה דחולין הוא וא"צ כוונה ולא כטבילת נדה ושאר טמאים לטהרות דבעי כוונה. אלא דזה ניחא לרב בחולין שם דס"ל דנדה לבעלה א"צ כוונה משום דבעלה חולין הוא וחולין א"צ כוונה אלא לר"י שם דס"ל דגם נדה לבעלה צריכה כוונה מאי"ל. ולפמ"ש הש"ך בי"ד סימן ק"כ סקכ"א דאפילו להרשב"א דפסק כר"י דגם לבעלה צריכה כוונה מ"מ בטבילת כלים דאינה מטומאה לטהרה לא בעי כוונה י"ל דה"ק קרא אך במי נדה יתחטא. פי' דלא בעי רק מי נדה דהוא מ' סאה אבל כוונה ל"צ כנדה. וא"א בכלמא דנדה לבעלה קאמר מש"ה צריך למעוטי דלא נימא דכמו נדה לבעלה אע"ג דחולין הוא אפ"ה צריך כוונה ה"נ טבילת כלים הדבים אע"ג דאינה מטומאה לטהרה בעי כוונה קמ"ל קרא דאך במי נדה יתחטא לומר דא"ל אלא מי נדה ולא כוונה כמו נדה. וא"א כמו נדה לטהרות קאמר ל"ל קרא למעוטי דכלים א"צ כוונה שבשמא מהיכי תיתא לומר דצריך כוונה דאיצטריך קרא למעוטי דמנדה ליכא למילף דהתם טהרות אבל כלים דאינם מטומאה לטהרה מהיכי ה"א דאיצטריך קרא למעוטי אלא ש"מ דנדה לבעלה נמי צריכה טבילה וכוונה אע"ג דחולין הוא וה"א דה"ה לכלים הדבים מש"ה קמ"ל קרא דמי נדה לומר לך דא"ל אלא מי נדה דהיינו מ"ס כנדה אבל כוונה א"צ וא"כ משלא מוכח כמו דנדה לבעלה צריכה טבילה מה"ת. [ג] שיטת ר"י בהביא התוס' ביבמות שם דלמד טבילת נדה מהא דאמרינן בפ' במה אשה (דף ס"ד:) והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול כו' עד שבא ר"ע ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה כו' אלא מה ת"ל והדוה בנדתה בנדתה תהא עד שתבא במים וכן כתב הסמ"ג ע"ז מכאן לטבילת נדה מה"ת והביא הב"י בי"ד ריש סימן קצ"ז וע"ש. וא"ל דלמא לטהרות קאמר מבים דלטהרות ל"ל קרא דידעינן בק"ו ממגעה כדלעיל וכי אתא קרא לבעלה הוא דאתי. [ד] שיטת הרמב"ם בפ"ד מהא"ב דילפינן טבילת נדה מדכתיב (בפ' מלורע גבי איש כי ישכב את אשה ש"ז) ורחצו במים זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול וכתב ה"ה בם בזה הבנין אב הוא בספרא והביא הב"י שם. ולכאורה יש להקשות על הרמב"ם ל"ל לבקש לימוד אחר וכי כשירה זו שבנה ר"ע שבת שם והדוה בנדתה כו' דהא הרמב"ם פסק כר"ע. ועוד קשה דהא האי קרא דורחצו במים מיבעיא ליה לכא דתניא בפ' יוצא דופן (דף מא:) ורחצו במים וטמאו עד הערב אר"ב וכי מה בא זה ללמדינו אם כו' אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא כו' אלא בגזירת הכתוב הוא. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מאה"ט וז"ל הרמב"ם ס"ל דרבנן דר"ם דהדבי שם פליגא ש"ז כו' דטומאה בפנים כבחוץ מיהיה ל"ל תו קרא דורחצו לטומאת עשום דהיפוק ליה דהוי פליגא ש"ז דטומאה בפנים כבחוץ וע"ש בתוס' ד"ה מה בדהתן נהרך את זה. ולפי הנ"ל ניחא דכי איצטריך קרא דורחצו לבנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול אבל לר"ב בם דס"ל דאין פליגא ש"ז טמאה בפנים כבחוץ וכי איצטריך קרא דורחצו לטומאת דטמאה מקרא דורחצו, ולר"ב ע"כ טבילת נדה נ"ל מקרא אחרינא. וי"ל דבזה פליגי זקנים הראשונים עם רבי עקיבא. דזקנים הראשונים ס"ל כרבנן דר"ם דפולטת ש"ז טמאה מבפנים, כבחוץ מקרא דיהיה א"כ תו ל"ל קרא דורחצו לטומאת דהא תיפוק ליה משום פליטת ש"ז אלא כי אתא קרא דורחצו לומר בכל טמא צריך טבילה וא"כ תו ל"ל קרא דהדוה בנדתה לטבילה אלא כי איצטריך קרא לומר

בלא

או ב) מעין (ד) כדכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיו טהור (ה) וקבלו חז"ל דאין כוונת הכתוב שלא יקבלו טומאה דזה ג) פשיטא כיון שהם (ו) מחוברים לקרקע ומחובר אינו מק"ט אלא כוונת הכתוב (ז) שהטובל בהן יהיה טהור וכל רחיצה האמור בתורה היינו טבילה:

ב כתיב ורחץ בשרו במים ובא השמש וטהר (ח) וקבלו חז"ל דכוונת הכתוב ללמד שצריך שתהיה טהרת הטמא בבת אחת ר"ל שיהא כל גופו ושערו מכוסה בפ"א במים הוקש הטבילה לטהרת ביאת השמש מה טהרתו ע"י ביאת השמש הוא (ט) בב"א ה"נ טהרתו ע"י טבילה

שלא תבחול כו'. אבל ר"ע ס"ל כר"ם א"כ קרא דורחצו אילטריך למשמעת וכי אילטריך קרא דהדוה בנדתה לומר בנדתה תהא עד כו' וכיון דהרמב"ם פסק כרבנן דר"ט לכן הביא האי קרא דורחצו לטבילת נדה. אמנם הפ"ה פסק הרמב"ם כר"ע דאיתר לנדה נתתקבצ לאו מטעמיה דר"ע דקרא דהדוה בנדתה אתא לטבילת נדה אלא משום שהוקים הראשונים דהוו בנדתה כדבר שמודה ומרחיקה מבעלה דהיינו דהתורה רצה להרחיקה לגמרי מבעלה. אבל דעת הרמב"ם אינו כן מדאמרו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה (כמ"ש באריכות מזה בהקדמה ועש"ה). [ה] שיטת הרשב"א בחידושיו למס' שבת בפ"ק (דף י"ג) גבי אותו תלמיד ששנה הרבה כתב לימד אחר לטבילת נדה לבעלה דכתיב בזב כי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים ורחץ בשרו במים חיים וטהר וכתיב בתריה בזבה ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים. ואחר תטהר בטהרה שהזכיר הכתוב למעלה בזב ואף על פי שטבילת הזב במים חיים ושל זבה בפי מקוה שבא מהקיש אחר מיעטו (ועי' לקמן סק"ב) עכ"ל. אמנם אכתי י"ל דהיינו לטהרות אבל לא לבעלה. ולולא משמעות הפוסקים הראשונים והאחרונים. הייתי אומר דבר חדש מה דמלינו כ"פ שהחמירו לטהרות יותר מלבעלה כדאמרינן וה"מ לטהרות כו' לאו משום דטהרות חמירי אלא משום דבימיהם היו רגילין לאחר תקנת ר"ז (שאמר כבר החמירו בנ"י ע"ע דאפילו רואות ט"ד כחרדל יושבות עליו ז"נ) לטבול ב' טבילות אחד אחר ז' ימי נדה דאורייתא לטהרות ושני לאחר ספירת ז"נ דר"ז כמ"ש התוס' בפ"ק דשבת (דף י"ג:) והרא"ש בפ' א"ע. וטבילה הראשונה דמקרי לטהרות והוא מה"ת החמירו בה בטבילתה כל החומרות הנ"ל אבל בטבילה שנייה דהוא רק מדרבנן (ומקרי לבעלה) בזה לא החמירו כיון דכל עיקר הטבילה אינה אלא מדרבנן. ולהכי קאמר בנדה שם דכי איתמר ההיא לטהרות כלומר בטבילה הראשונה; לאחר ז' ימי נדה דאורייתא דהוא מן התורה (ומקרי לטהרות כדאמרן) אבל לבעלה פי' בטבילה ב' שהוא מדרבנן (ומקרי לבעלה) שהוא נתקנה רק לבעלה משום חומרא דר"ז לא החמירו בה כל הני חומרות. ואם כן האידנא שאין טובלין ב' פעמים טבילה הוא מן התורה ודאי לבעלה חמור יותר דהוא איסור כרת מלטהרות כדאמר בחולין שם וצריכה לשמור כל החומרות הנ"ל רק כוונה אינה צריכה משום דבעלה חולין הוא וחולין א"צ כוונה. אבל בשאר דברים לבעלה חמור יותר מלטהרות ועפ"ז מתורץ כמה קו'. אך כיון שהוא נגד משמעות רבותינו הראשונים והאחרונים. לכן בטלה דעתי הקלושה מפני דעתם הגדולה ב) מעין כו' עי' מ"ש בסק"מ סק"ג שא"ל מ"ח אלא לזב אבל לא לזבה ולנדה. אבל רש"י בשבת (דף ס"ה:) גבי אבוה דשמואל דעביד להו לבנתיה מקוואות ביומי דניסן שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין כתב וז"ל ואני קבלתי מרבותי הלוי משום דספק זיבות נינהו וזיבה טעונה מ"ח וא"א להעמיד שמועתו משום דאמרינן חומר בזב כו' וע"ש וכן הקשו התוס' שם על רבותיו של רש"י. והב"ח כתב לתרץ דעסך עובדא דשמואל שמעינן דאע"ג דמדאו' אין זבה טעונה מ"ח מ"מ מדרבנן טעונה מ"ח כמו זב ולהכי עביד להו מקוואות פי' שחפר בארות מקום מוצא מים חיים לטבול בהן בימי ניסן דאל"כ ל"ל לטרוח כולי האי לעשות מקוואות כבר נמצאים בורות מלאים מימי שלגים ביומי דניסן בכל המקומות שבבבל אלא בע"כ דלפי דזבה טעונה מ"ח לא היו טובלין כל השנה אלא בנהרות מ"ח וביומי דניסן עביד להו מקוואות מ"ח עכ"ל ולפענ"ד אין תירוצו של הב"ח ז"ל מספיק לתרץ את רבותיו של רש"י ז"ל דא"א דס"ל דהא דזבה טעונה מ"ח לדעתם אינו אלא מדרבנן אכתי קשה ל"ל לאבוה דשמואל לטרוח כולי האי הא הוי ס"ס שמא לאו זבות נינהו ולא בעי מ"ח וא"ת דזבות נינהו שמא לא רבו הנוטפין על המ"ח. והא ס"ס בדרבנן ומהני אפילו באתחזק איסורא כמ"ש הש"ך בסי' ק"י וא"כ אע"פ דאשה זו הטובלת בחזקת טומאה עומדת מ"מ כיון דלא הוי אלא דרבנן מהני ס"ס. אלא ס"מ דרבותיו של רש"י ס"ל דמה"ת זבה טעונה מ"ח וא"כ הוי ס"ס בדאו' וכיון שהיא בחזקת טומאה ל"מ ס"ס. וא"ל דלהכי לא הוי ס"ס. משום דהאי ספק שמא לא רבו הנוטפין לא הוי ספק השקול דמצוי הוא להרבות ביומי דניסן. דליתא דגמ' משמע דהוי רק ספק שמא ירבו. והכא מוכח בהדיא מהא דהוכיח מהרי"ק מהא דפסול זוחלין בנוטפין הוי דאו' כמו שמבואר לקמן (בענף ב' סק"ה). וגם דוחק לומר דאבוה דשמואל לאו מדינא עביד הכי אלא משום חומרא דעלמא דהא קאמר שם הגמ' ופליגא כו' משמע דאבוה דשמואל מדינא עביד הכי וכן מוכח נמי ממהרי"ק הנ"ל. ולפענ"ד נראה לתרץ קושית רבותיו של רש"י מתוספתא הנ"ל. דאין כוונתם שיהא זבה טעונה מ"ח ממש כמו זב דז"א כדמוכח מתוספתא הנ"ל אלא כוונתם דבעי מעין דוקא. וכ"מ להא דתנן בפ"ח דפרה ובפ"ה דמקוואות רי"א כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת. אבל לטבילת זבה ס"ד כיון דמ"מ דינן כמעין לענין זוחלין אע"ג דלא הוי מ"ח ממש. וכן כ"מ נמי להא דתנן ריש פ"ה דמקוואות גבי מעין שהעבירו לבריכה והפסיקו וחזר המשיכו פסול לזבים ולמצורעים כו'. אבל לטבילת זבה ס"ד דדינו כמעין אבל במקוה של מ"ג לא והוכיחו כן מאבוה דשמואל כמו שכ' הב"ח. ובזה סרה כל התמיהות שהשיגו על רבותיו של רש"י ז"ל אמנם ברמב"ם פ"ט דמקוואות ה"ה כתב וז"ל למעלה מהן מקוה שיש בו מ"ס מים שאינם שאובים שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר כו'. הלמא דזבה טובלת בהן אע"פ שהן מ"ג. ועי' ברמב"ן פ' מצורע שכתב ואחר תטהר גבי זבה מיותר ואע"ג דדרשינן אחר אחר לכולן מ"מ תטהר מיותר להוסיף לה טהרה שלא תצטרך מ"ח אע"ג שהיא זבה מ"מ קיל בזה מזב. ועיין רש"י עירובין (דף ד':) ד"ה במים דמי מקוה המכונסין משמע אע"ג דלאו חיים מדלא כתיב חיים עכ"ל. ועי' בח"ס סימן רי"ג שנראה דאיסתפקותיה באותו שעה פירש"י הנ"ל. אמנם רש"י בחגיגה (דף י"א.) ורשב"ם בפ' ע"פ (דף ק"ט) פירשו באופן אחר ועי"ש. ועי' רש"י סנהדרין (דף פ"ז.) ד"ה הלכות שפי' דזבה טעונה מ"ח וכבר הרגיש בזה בהגהת הרש"ש שם וע"ש. והרשב"א בתה"א הביא סמך מרפ"ק דמקוואות דאיתא שם למעלה מהם מ"ח שבהם זבים טובלין ולא קתני זבים וזבות כמו בשאר מקומות. ולפמ"ש אין מזה סתירה לרבותיו של רש"י דגם רבותיו של רש"י מודים דא"ל מ"ח ממש. ומ"מ להלכה נקטינן דזבה אינה טעונה מ"ח ולא מעין אלא גם במ"ג ס"ד והכי נהגינן: ג) פשיטא כיון כו'. בפסחים (דף ט"ז.) פליגי רב ושמואל רב סבר טומאת משקין דרבנן ושמואל סבר טומאת משקין עצמו דאו'. ופריך הגמ' ת"ש אך מעין ובור כו' ופרש"י דאמעינן הוא"ל ומחוברים נינהו לא מיטמו הא תלושין מק"ט וקשיא לרב ומשני מאי יהיה טהור מטומאתו ופרש"י וה"ק אם יבא הטמא במעין ובור מקוה מים יהיה טהור הוא"ל ועבל הא שאובין לא מטהרי לה. ולכאורה משמע דלשמואל דס"ל דטומאת משקין דאורייתא מפרש הכתוב כפשוטו כדקס"ד מעיקרא דאמים עצמו קאי דאינם מק"ט הוא"ל דמחוברים נינהו ומנ"ל דקאי על האדם הטובל בהן. וצ"ל דפשיטא להו לחז"ל דלמסקנא אף לשמואל קאי הקרא על האדם הטובל בהן ולא על המים ולאשמעינן שלא יק"ט דזה פשיטא כיון שהן מחוברים לקרקע והתירוץ שתי' הגמ' אינו דוקא לרב אלא דכן הוא האמת אפילו לשמואל אמנם רש"י בפירושו על התורה על הך פסוק "אך מעין ובור" פי' וז"ל אך מעין ובור מקוה מים המחוברים לקרקע אין מק"ט ועוד יש לך ללמוד יהיה טהור הטובל בהן מטומאתו עכ"ל ומשמע דהאי ועוד דפירש"י אזלא למ"ד טומאת משקין דרבנן דלדידיה א"א לפרש דקאי על המים שאינם מק"ט מפני דמחוברים נינהו דא"כ משמע הא תלושין מק"ט וכ"כ הרא"ם שם דזהו כוונת רש"י. והנה בחגיגה (דף י"א.) תניא ורחץ את בשרו במים במי מקוה ופרש"י במים נקודתי בפתח משמע מים המיוחדים לאפוקי שאובין כו' והתוס' שם הקשו על רש"י דהא מ"מ לאו מהכא נפקא אך מאך מעין ובור כו' ועפ"ז י"ל דמאן דיליף שאובין מאך מעין ובור היינו משום דס"ל דטומאת משקין דרבנן וא"כ ע"כ הך קרא דאך מעין על האדם הטובל בהן קאי אבל למ"ד טומאת משקין דאו' א"כ האי

קרא

(ד) בפי' שמיני (ה) בפ"ק דפסחים (דף ט"ז.) ועיין מ"ש במקמ"ח (ו) ועיין בפי' הרא"ם סוף פ"ח דטהרות (ז) ולכן דרשו בת"כ מפסוק זה כמה דרשות דמעין בזוחלין וכ"ש ולא מקוה של מ"ג משום דקרא קאי על האדם הטובל בהן ולא על המים. וכן בפ"ב דזבחים (דף כ"ה:) דרשו מיהיו טהור דהוייתו ע"י טהרה בעינן. ועיין מ"ש במקמ"ח. (ח) בספרא והביא הראב"ד בס' בעה"נ והרשב"א בת"ה והרא"ש בסוף נדה והסמ"ג והמרדכי בפ"ב דשבועות וב"י וט"ז סימן קצ"ח ס"א: (ט) דהיינו רגע האחרונה של סוף שקיעת החמה:

טבילה צריך שיהיה בב"א למעוטי אם יטבול כל גופו חוץ מאבר א' ד) או שער א' (י) לא עלתה לו טבילה אע"ג שיחזור ויטבול אותו אבר אח"כ כיון שלא היה בב"א :

ג ועוד כתיב ורחץ את כל בשרו במים(יא) וקבלו הז"ל דר"ל מים שכל גופו עולה בהן ה) בפ"א ו) וקבלו הז"ל שהשיעור הוא אם יש במים כפי שיעור שיחזיק אותו הנומא שהיא (יב) אמה על אמה ז) מרובע וגובהן ג"א ובזה השיעור יהיה מ"ס :

ד (יג) כל אמה שאמרנו תהיה בת (יד) ששה טפחים ח) והצי אצבע אגודל של אדם בינוני :

ה (טו) וצריך שיהא הנומא שבו המים גדול יותר משיעור זה כדי כשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישאר שם מ"ס שלמים (טז) שאם הסר ט) אפילו טפה א' ממ"ס פסול (יז) ובמקוה של מי גשמים וכ"ב צריך שיהא הנומא גדול כ"כ עד כשיכנס אדם לטבול בו לא ישפכו מן המים חוצה (יח) כלום י) אף אם יהיה בתוכה אלף סאין :

ו (יט) ואם המקוה רחב יותר מאע"א ואינה עמיק בענין שעכ"פ יש בה ארבעים סאה מים אם המים עמוקים ממעל מטיבורה יא) זרת (כ) שהוא י"ב גודלין ולכה"פ עשרה גודלין כשר :

ז (כא) ואם המקוה רחב הרבה ומימיה מתפשטין ואינה יכולה להתכבסות בו נותן בו מצד א' (כב)אבנים או הבילי עצים כדי שיתקבצו מימיו אל מקום אהד ויעלו בענין שיהא עמוקים כפי שיעור שמבואר לעיל (כג) ובלבד שלא יהלקו כל המקוה יב) אבל בכלים פסול:

ומיהו

(י) וכן כתב הרמב"ם בפ"א מה' מקואות וז"ל כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בב"א ואם היה בעל שער יטבול כל שערו וה"ה כגופו ד"ת : (יא) בגמ' חגיגה (דף י"א.) מדכתיב כל יתירא לומר דבעינן שיהא כ"כ מים שכל גופו עולה בהן וה"ה בשאר שמאים: (יב) שאדם מחזיק עם המלבושים אמה כדמוכח בפ' ספירות במשנתין דכוכין והשתא יתכן דלא תיקשי היכי מבל אמתא באמתא כ"כ התוס' בחגיגה שם. ועמ"ש במקמ"ח סק"ו: (יג) ש"ע סימן ר"א ס"א: (יד) כ"כ הראב"ד והביא הב"י. והשערין כל אמה ע"פ השבון האצבעות באגודל של אדם בינוני או ע"פ השיעור שנתן הרמב"ם דרוחב ז' גרעיני שעורה שהם מונחים זה אצל זה הוא שיעור אגודל ובלבד שילחלח אותם קצת במים. כ"כ בפי' ג"ע ס"א. ואם יש שם מדרגות ובשרע מדרגות של בנין כעין אצטבאות צריך למדוד כל מדרגה ומדרגה בפ"ע האורך והרוחב והגובה ויראה אם ישאר לו שיעור מקוה אחר ניכוי המדרגות. גם יזהר לראות ולדקדק אם קרקעית המקוה היא ישרה או כעין מדרון ולכך אם יכניס קנה המדה לידע העומק ינסה מכל הצדדים גם יראה אם הזויות נלנות שם : (טו) ש"ע שם : (טז) ש"ך שם בשם הב"י דלא כהרשב"ץ ועי' במקמ"ח : (יז) פ"ת שם בשם תשו' מ"ל : (יח) דאל"כ ה"ל זוחלין ואין מקוה של מ"ג מטהר בזוחלין כדמבואר לקמן בענף ב': (יט) ש"ע שם סעיף ס"ו וסימן קצ"ח סל"ו : (כ) פ"ת שם בשם לב"ש : (כא) ש"ע סימן ר"א סעיף ס"ו: (כב) דהמים שביניהם לא חשיבי הפסק ומצטרפין למ"ס : (כג) דא"כ ה"ל מקוה שהלקו

קרא דאך מעין כו' קאי על המים לומר דאינם מק"מ ולא איירי באדם הטובל בהן דנדרש מה מעין בי"ם אף כו' אלא פסוק שאובין אתיא מדכתיב במים בפתח כפרש"י ולק"מ ק"ו התוס' דרש"י לשיטתו. אמנם התוס' ס"ל דאפילו למ"ד טומאת משקין דאו' מ"מ הך קרא דמעין וכור על האדם הטובל בהן קאי כמ"ש לעיל וא"כ הך דרשה דת"כ מה מעין בי"ב אף כו' הוא אליבא דכ"ע ולכן ל"ל תו במים למעוטי שאובין : ד) או שער א'. בפ"ק דעירובין (דף ד':) תניא ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו וזהו שער ול"ד לאא דקי"ל דמה"ת מיעוטא ומקפיד עליו אינו חוצץ דשא"ה דמ"מ הכל מכוסה במי מקוה וכיון דלא הוי אלא מיעוטו במל לגבי הגוף אבל כשאין כל הגוף מטסה במים אפילו רק מיעוטו מעכב דהוי כאלו לא טבל כלל :

ג ה) בפ"א. ואע"ג דכבר למדנו מדכתיב ובא השמש וטהר שצריך שיהיה בב"א י"ל דאיצטריך תרווייהו דאי מכל בשרו ה"א דלא בעי אלא שיהא מים כ"כ כדי שיוכל לטבול בב"א אבל מ"מ הטבילה עצמה סגי אפילו להלאין דכל הראוי לבילה כו' קמ"ל קרא דבא השמש דגם הטבילה בעינן בב"א. ואי לא כתב אלא ובא השמש ה"א דלאדם גנס דעולה בב"א בפחות ממ"ס סגי קמ"ל אידך קרא דלעולם צריך שיהא מים מ"ס כדי שיעור טבילה בב"א לאדם בינוני. והא דדרים הכא מכל בשרו לרבנן וברים בכורות (דף נ'.) אכנ"ן דר"י דרים מכל בכור אפילו כ"ד בכור כבר כתב שם התוס' דאין למות דרשות חז"ל להדדי ובאמת מרח בזה הגאון בעל שו"א בהגיגה שם : ו) וקבלו חז"ל כו'. בפ"ק דחגיגה (דף י"א.) תניא ורחץ את כל בשרו במים במים מי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הם אע"א ברום ג"א ושיערו הכמים מי מקוה מ"ס וכ' שם התוס' משום שאדם מחזיק בעובי עם מלבושים אמה וכן מוכח בפרק ספירות (דף ק"א) במשנתא דכוכין באיגו מחזיק עם עובי הארון כ"א אמה והשתא יתכן דלא תקשי היכי מבל אמתא באמתא עכ"ל ועי' במעי"ט סוף פי' תינוקת סק"י שהביא דברי התוס' הנ"ל וכתב אע"ג שאדם מחזיק ד"א קומתו כדמוכח במשנתין דכוכין דאורך הגוף ד"א קומת האדם אינו אלא ג"א לבד הראש ומאי להרכין את ראשו מן הגד והא דנקט ד"א משום עובי הארון ואע"ג דמצינו בפ"ק דב"ב גבי היזק ראיה שיעור ראיה ד"א היינו שיכול להגביה א"ע על ראשי אצבעותיו עד שילך ד"א. וכן מוכח בעובדא דבני המן בתרגום של מגילת אסתר שנסדר ע"פ המדרש בגובה קומתה ג"א לבד הראש עכ"ד. ועיין בח"ס סימן ר"מ בשם הריב"ם שם דקומת האדם עם הראש הוא ג"א ועוביו של אדם קרוב לחצי אמה ורוחב גבו קרוב לאמה דהוא חצי שיעור מקוה דהיינו דהאדם מחזיק כ' כאה והמקוה צריך להיות פעמים כשיעור גופו של אדם דהיינו מ"ס והיינו דקאמר בכל גיפו עולה בהן דהיינו חד בחד וע"ש והוא עד התוס' הנ"ל : ז) מרובע. כ"כ הב"י דהכי משמע בפ' עושין פסין דהכי אע"א ברום ג"א במרובע היא ולא בעיגול עכ"ל ובחידושי הגהות בעל המור כתב בלא ידע טוב שמשנות שם באותו פרק וכתב דהוא ע"ש בב"י ונ"ל בפי' ע"פ דקאמר התם (בדף ק"י) אמתא באמתא היכי יתיב ואי ס"ד דהך אמה דמקוה היינו בעיגולא נ"ל הכי נמי דאמתא באמתא יתיבא לא היו יכולין לטבול הבולחן שהיא אמה מרובע בזו האמה דמקוה שהיא בעגול ע"כ ולפע"ד הנ"ל בב"י בפ"ק דעירובין והוא (בדף י"ד:) דקאמר ה"מ בריבוע יש"ם בעיגול היה : ח) וחצי אצבע. דבעינן אמה שוחקת וכן מוכח בפ"ק דעירובין (דף ג':) בכל שעורי תורה להחמיר וכתב הרשב"א דשוחקת יתירה על העוצבת חצי אצבע ולמדה מדאמרינן בפ' אלו מומין (דף מ'.) ובפסחים (דף פ"ו:) ובמנחות (דף נ"ח.) שתי אמות היו במקדש אחת יתירה על של משה חצי אצבע וס"ל להרשב"א ז"ל דעוצבת היינו אמה מדוקדקת. וכן משמע נמי בתוס' ב"ב (דף פ"ג) ד"ה תניא בכתבו בחד תירוצא דבל היכל נמי עוצבת היו. ובתנא הביא עליו בס' ג"ם ס"א וע"ש : ט) אפילו טפה א' כו'. כ"כ הב"י דלא כהרשב"ץ בשם אחד מהגדולים דכ' דבעינן שיהא חסר משקל דינר. וכ"כ התוס' בר"ה (דף י"ג.) ד"ה חסר וע"ש : י) אף אם כו'. כ"כ בתשו' מעיל צדקה דלא כהכם א' שר"ל דבכה"ג לא מקרי זוחלין כיון שאין יולאין מעצמם רק ע"י האדם הטובל בם אלא דווקא אם כשיוצא הטיבל יחזרו המים למקומם הוא דלא הוי זוחלין. וכ"כ בהגה"ה במרדכי פ"ב דשבועות והבאתי לקמן בענף ב' סק"ו וע"ש. ועי' ש"ך ס"ק ק"כ ועי' מ"ש לקמן ריש ענף י"ג :

יא) זרת. כ"כ הרשב"א בתשובה וז"ל מה שאמרו אע"א ברום ג"א ל"ד שיעורו שמכיל מ"ס כדי שיעלו בהן כל גופו ואע"פ שמימיו מרודדין אם הוא בענין שתוכל להעלות כל גופה בבת אחת בלא תצטרך להתהפך כבינייתא עלתה לה טבילה. ואפילו נשתטחה וטבלה מותר אלא שיש לחוש שמא לא תשתטח יפה כל שהמים מרודדים ביותר ובמקום ותיקין אין לסמוך על מקוה כזה שמא לא תטבול בו יפה עד שיהא בו ממעל לטבורה זרת לפחות עכ"ל והביא הב"י בסימן קצ"ח. וכתב בבא"ש בס דזרת הוי חצי אמה של בשה טפחים. ועי' תוס' עירובין (דף כ"א.) ד"ה אחד ועי' בגמ' כתובות (דף ה': ובמנחות (דף י"א:) ועי' בל"ש שהאריך בזה : יב) אבל בכלים פסול. כ"כ הרשב"ץ בתשובה דדוקא בעצים או באבנים אבל בכלים פסול כדאיתא בפ' חומר בקודש עכ"ל וכתב בעט"ז הטעם משום דהוייתן ע"י דבר המק"ב. ולפ"ז אם הם כלים שאינם מק"ט כגון כלי אבנים וכ"ב כ"ד. אמנם הב"ך בס"ק ק"מ הביא עליו דאין ענין הוייתו ע"י טומאה

לכאן

לכאן דהא המקוה כשרה בלא"ה אלא רוצה שיתפתחו מימיו. אלא כתב הטעם משום דהתם כלים אין בהם כשפ"ה אם מקרבם בצמצום זה לזה ונמצא חולק את הנקבים. ואם מותר ליתן נתיכו באובן עד שיתפתחו מימיו דעת הרא"ש בבד"ה דאסור דהוי הוויתו ע"י שאובין. אבל הרשב"א חולק עליו ומתיר בלבד שלא יהיו השאובין רוב דהשם לדעת הראב"ד (שהביא לקמן בענף ג' סק"ג) ואע"ג דהכא מיירי שיש בו מ"ס וא"כ אינו נפסל ברביים גם להראב"ד כד"ש שם מ"מ כיון שצריך מרודדים עד שא"י להתכסות גופו בב"א אם הוי רוב באובין א"כ הוי הוויתו של מקוה ע"י השאובין כנ"ל. דלא כס' ג"ע ס"ק מ"ו בדחק לפרש כוונת הרשב"א בדרך רחוק מאד וע"ש:

ח (כד) ומיהו אם אין מקוה אחרת וא"א לתקן יג) אפילו צריכה להשתטח על פניה אם מתכסה גופה בדרך זה בפ"א טובלת שם (כה) וזה יותר טוב מלטבול בשהיה גדולה:

(יתר דינים של מקוה מלומלמת יתבאר לקמן בענף י"ג)

ח יג) אפילו צריכה כו'. ביומא (דף ע"ח.) א"ר רב יוסף מכאן רמז לנדה שצריכה ליטב עד צוארה במים ולית הלכתא כוותיה. כתב בס"ג ובדגא נפישי מיא למרמא בהו איתתא כולה קומתה מיגנדרא כביתא יע"ד. כן הביא הב"י בסי' קצ"ח ס"ק נ'. אמנם בתשובת ר"ת בהביא בס"ג בעל המרדכי בפ' במה טומנין כתב בזה"ל ובי נפישא מיא לערמא בהו איתתא כו' ופי' ר"ת וז"ל למרמא פי' כביש ולאשמעינן דאע"ג דתגיא ברוב ג' דהיינו היכא דעלורים בכבלים ויכול לטבול מעומד כעודר וכמוסק זיתים קמ"ל דאפי' לאו מעומד ס"ד בפשוט ידים נאפיקי מדרב יוסף דאמר רמז לנדה כו' וקך ישיבה עמידה היא כדמוכח במעתין ופסקינן דלית הלכתא כוותיה אלא אפילו בפשוט ידים ורגלים לאחרי ולרחבו של נהר וכן פחות מעד צוארה וס"ד אלא שצריך מים יותר ממ"ס כדי להתגלגל ולהתכסות כלו במים וביעיתא כלו במים אא"כ כובשין עליו וכדתניא האומר לחבירו כבוש יקך עלי ה"ז מגונה דיש לו להתגורר עד שיתכסה כולו במים עכ"ל. ועיין בסימן קצ"ח סכ"ט אבל ר"ת אינו מפרש כן והו"ק:

שחלקו בזה ונרגותני דהסובל שם לא עלתה לו טבילה כשאין בכיסם כשפ"ה אבל כשיש נקב כשפ"ה כשר. ש"ך שם: (כד) הרב בהגה"ס סעיף ס"ו ועי' מ"ש במקמ"ח: (כה) כ"כ בס' ח"א ול"ם ועי' ש"ך סימן קצ"ח ס"ק מ"ס וט"ז שם סעיף קטן ל"ח:

מקוה ישראל

ענף שני

מקור מים חיים

א א) בכ"ש כו'. אפילו פחות מרביעית. ד"מ בהם ר"ם וכ"כ התוס' בנזיר (דף ל"ח.) ד"ה בר. ומ"מ בעינן שיהא גוף הכלים מתכסה בפ"א דאף בכלי בעינן שיהא מתכסה בב"א כמ"ש הראב"ד והבאתי דבריו לקמן ענף י"ב ס"ק י"ד אבל דעת הראב"ד שם וכן דעת המרדכי דאין מעין מטהר בפחות מרביעית אפילו מתכסה בב"א: ב) לטבילת כלים טמאים. אבל לטבילת אדם אפילו הוא קטן שכל גופו מתכסה בו בפ"א בפחות ממ"ס אפ"ה אין טבילה עולה בהן אא"כ יש בו מ"ס וזהו דעת ר"י והר"ב. אבל הרמב"ם והראב"ד ס"ל דאף לאדם סגי במעין בפחות ממ"ס כל שגופו מתכסה בו בפ"א. ומחלוקתם תליא בהא דתניא בת"כ אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מלא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה ת"ל מעין מה מעין בי"ס אף מקוה בי"ס אי מה מעין מטהר בכ"ש אף מקוה מטהר בכ"ש ת"ל אך מעין מעין מטהר בכ"ש והמקוה במ"ס. ובפ' ג' מינים דף ל"ח.) אמרינן רביעית למקוה בטולי בטלוהו. משמע דמדינא מקוה נמי מטהר ברביעית וכדקאמר בפ"ק דפסחים (דף י"ז:) רביעית חזי להטביל בו מחטין וצינורות. וא"כ הך דתניא בת"כ דבמקוה בעי מ"ס ע"כ לאדם קאמר דצריך מ"ס למקוה ואפ"ה קאמר דבמעין סגי בכ"ש. זהו טעמא דהרמב"ם והראב"ד ז"ל כתב עוד ראיה מדכתיב גבי זב ורחץ בשרו במים חיים ולא כתיב כל בשרו כמו בשאר טמאים הלכך כל היכא דמכסה בהו בב"א עלתה לו טבילה כיון דבעי מ"ח דהיינו מעין מטהר בפחות ממ"ס משא"כ שאר טמאים דלא בעי מ"ח דוקא להכי כתיב כל בשרו דהיינו מ"ס במקוה של מ"ג. אמנם לא זכיתי להבין ראייתו. דהא גם גבי מצורע כתיב נמי ורחץ את בשרו אע"ג דמצורע לא בעי מ"ח אלא לשחיטת צפרים אבל לטבילתו סגי במקוה של מ"ג כדאיתא בתוספתא והביא הרא"ש בפ"ד דזבים חומר בזב שאין במצורע שהזב טעון ביאת מ"ח משא"כ במצורע. ואחר זמן רב מצאתי בשלטי גבורים שעל המרדכי בשבת פ' במה טומנין שהביא תשובת רבינו משולם לר"ת שהביא ראיה זו דהראב"ד. ור"ת השיב לו ממצורע כמו שהקשיתי), אבל ר"י והרא"ש ס"ל דמה דקאמר הברייתא דת"כ דמעין מטהר בכ"ש והמקוה במ"ס לטבילת כלים טמאים קאמר והא דבעי מ"ס במקוה הוא מדרבנן ולאחר שבטלוהו רביעית דמקוה ואע"ג דדריש לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא והביא ר"י ראיה מהא דאמרינן בחגיגה (דף כ"ב.) דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעי מ"ס. ובמקוה ל"ש לומר חלחולי מחלחלא אלא במעין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע וקאמר דבעינן מ"ס ועי' תוס' פסחים דף י"ז:). וכתב הרא"ש בסוף נדה שגראין דבריו כי אין להשיב על ראיה זו בהביא. ועי' בביאור הגר"א ז"ל סק"ו שתמה על ראיה זו. וכן בתשו' מהרי"ט כתב ג"כ דאין ראיה די"ל דחלחול היינו מי תמצית כמו שפרש"י שם בחגיגה חלחולי מחלחלא והמים הנובעים כאן באים מנהר גדול וא"כ ע"כ מ"ת ניגהי כדתני בתוספתא (והביא לקמן בענף ז' ס"ק כ"ב) דמים הבאים מנהר ה"ה לעולם מ"ת ועי' מ"ש עוד במהרי"ט שם ראיה מהתוספתא שהביא רש"י בפסחים (דף י"ז) זה הכלל כ"מ שאין אדם טובל בו אין מטבילין בו כלים וע"ש אמנם הרא"ש דפ"ק דמקוואות הביא בלשון זה כל מקוה כו' וא"כ במקוה איירי ולא במעין וכן השיג עליו בס' ג"ע וע"ש שהביא סמך לדברי הרמב"ם והראב"ד מת"י בכ"מ שנאמר ורחץ בשרו במים מתרגם בארבעין סאוון דמיא וגבי זב לא תרגם כן משום דבמעין לא בעינן מ"ס. ולפע"ד להביא ראיה מירושלמי פ"ו דשקלים גבי מעין שיוצא מבית קה"ק אר"א מבית דוד ועד יושבי ירושלים כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי קעפריסות הן פסולין לנדה ולחטאת. והנה הא דמי קעפריסות פסולין לחטאת הטעם פשוט דכיון דבעינן מ"ח. וקטפרס לא הוי חיבור ופסקה היותן מהמעין. אלא לנדה דלא בעי מ"ח למה פסול. אלא צ"ל בדליכא שם מ"ס במק"א כ"א ע"י צירוף דלמעלה ולמטה וקטפרס לא הוי חבור. וא"א דמעין מטהר בפחות ממ"ס לירוף למה ולמה פוסל קטפרס לטבילת נדה. ובזה א"ל לראיה זו כוון הרשב"א בת"ה בשם ר"ת שהביא הגר"א ז"ל בסק"ה וכתב ע"ז דקשה לסולמו ויעו"ש. (אך אין ס' ת"ה ת"י לעיין בלשונו

א זה שכתבנו (א) לעיל שצריכה שתטבול במקוה או מעין מ"מ אין דיניהם של מעין ומקוה של מ"ג שוים והחלוקים הם (ב) בג' דברים:

דין פסול זוחלין.במקוה של מי גשמים:

ב מעין מטהר א) בכ"ש ב) לטבילת כלים (ג) טמאים משא"כ מקוה של מ"ג (ד) ובי"ב אינם מטהרים אא"כ יש בו מ"ס אלא דבזמנינו אין נ"מ בזה דאין טומאה וטהרה נוהג בזמנינו.

מקוה מים

א (א) בענף א' סימן א': (ב) כאשר נבאר ג' חלוקים בענף זה. וה"נ בענף ו' דין ט': (ג) אבל לטבילת כלים הנקחים מעכו"ם צריך מ"ס כאדם. כמבואר בי"ד סימן ק"כ ס"א. ובש"ך סימן ר"א ס"ק מ"ב. ודעת הרמב"ם והראב"ד דאפילו לאדם סגי במעין בפחות ממ"ס כל שגופו מתכסה בו בב"א. ולא קי"ל כוותייהו ועיין מ"ש במקמ"ח (ד) כגון של שלג לאחר שנימוחו או ברד וכפור כדמבואר לקמן בענף ה' ס"ה:

ג מ"מ נ"מ גם בזה"ז לענין שאבין דאינם פוסלין במעין (ה) אפילו של כל שהוא משא"כ מקוה של מ"ג (ו) בפחות ממ"ם פוסל שאובין בג"ל כמו שיתבאר לקמן ענף ד' סימן י"ז :

ד עוד יש נ"מ בין מעין למקוה של מ"ג (ז) דהמעין מטהר ג) בין (ח) באשבורן ובין (ט) בזוחלין (י) ואפי' אין מ"ם במקום א' אבל בשתצרף כל המים שמתחילה ועד סוף הם מ"ם טובלין בכ"מ שגוף הנטבל מתכסה ד) בין אדם בין כלי (יא) והיינו דוקא במקום שאינו משופע אבל במקום שהוא משופע (יב) אין מצטרפין : אבל

(ה) כן הוא דעת רוב הפוסקים וכן עיקר כמו שכתב הרב בהג"ה סעיף מ'. מ"מ נהגו להחמיר גם במעין כמ"ש הרב שם וכמו שמבואר לפנינו לקמן בענף ז' סימן כ' : (ו) אבל מקוה של מ"ם שלימים אינו פוסלו כל שאובין שבעולם כמו שמבואר לקמן בענף ד' : (ז) ב"ע שם כ"ב : (ח) אשבורן הוא מקום עמוק בגומא שמתכנסים שם המים ואינם זוחלין אלא עומדים במקום אחד : (ט) זוחלין הוא שהמים נמשכין והולכים ואינם מכונסים במקום אחד. וכתב בס' ג"ש דלא מיקרי זוחלין אלא אם המים הולכים ובאים אחרים תחתיהן אבל אם אין אחרים באים תחתיהן כשרים : (י) ש"ך סק"ב בשם ב"י ומקמ"ח : (יא) כן הוכחתי מדברי הב"י ועי' מ"ש במקמ"ח באריכות (יב) דקי"ל דקטפרס לא הוי חיבור בין במעין בין במקוה של מ"ג. כדאיתא בפ"ח דטהרות. ומ"ש בין כלי נ"ל דהיינו הנקחים מעכו"ם אבל כלים טמאים מעין מטהר בכ"ם וא"צ צירוף דרביעית דמעין לא בעלוהו :

בלבושו) אמנם יש לדחות ראיה זו ע"פ מ"ש הט"ז שם בסק"ג לפרש דלהכי אם רבו הנוטפין על הזוחלין פוסלין משום חבב קטפרס דלא הוי חיבור וע"ב. א"כ י"ל דלעולם מיירי ביה בו מ"ם אלא דחיישינן שמא נבו הנוטפין על הזוחלין וכיון דקטפרס לא הוי חיבור חיישינן שמא תטבול במקום שהרון אמנם. לענין הלכה מבואר דעת הש"ע להחמיר. כמ"ש הר"ן בתשובה סימן ס"ו וז"ל אע"פ שהדברים נראים דאפי' לאדם לא בעי מ"ם בטובל במעין כו' ואעפ"כ באיסור כרת ראוי לחוש לדברי המחמירין עכ"ל. וכ"פ הרשב"א בס' ע"ז דלמחמירין בומעין בדבר שאיסורו איסור כרת ולכאורה משמע לפ"ז במקום דליכא איסור כרת כגון בכתם דאינו אלא מדרבנן יש להקל כהני פוסקים דס"ל דבמעין לא בעינן מ"ם (וכ"ב לפמ"ש הפרישה והב"ח שאבית בסמוך דגם להפוסקים דס"ל דבעינן מ"ם אינו אלא מדרבנן) וכה"ג כתב בס' ג"ש דבכלי זכוכית וכן כלי חרס המצופין באבר דאין הטבילה אלא מדרבנן יש לסמוך ולהקל להטביל אותן במעין כ"ם וע"ם. אמנם הרשב"א בתשובה כתב דדברי האומרים דלאדם בעינן מ"ם אפילו במעין נראין עיקר ולכן אפילו בכתם צריכה טבילה במ"ם והכי משמע מסתימת כל הפוסקים האחרונים דלא חלקו בדבר בין רואה ממש לרואה כתם אע"פ שאינה טמאה אלא מדרבנן. והכי משמע בש"ך ס"ק ע"ב דאפילו בטבילת כלי זכוכית דרבנן נמי בעינן מ"ם אפילו במעין וע"ם דלא כג"ש. והנה דעת הב"י בסימן ק"כ דלהפוסקים דבעינן מ"ם לאדם גם במעין הוא מה"ת. אמנם דעת הפרישה והב"ח גם דזה אינו אלא מדרבנן וע"ם טעמייהו. וכן כתב בס' ג"ש. אמנם לא הזכיר דהוא פלוגתא דרבוותא. הב"י עם הפרישה והב"ח. וראיתי בס' הכמת אדם דבר תמוה לפענ"ד בס' וז"ל ואע"ג די"א דמדאו' סגי במעין אם כל גופו עולה בהן אע"פ שאין בו מ"ם מ"מ מדרבנן לכ"ע אפילו במעין לא עלתה טבילה בפחות עכ"ל. והוא תמוה דהא בהדיא משמע מכל הפוסקים דהרמב"ם והרשב"ד ס"ל דאף מדרבנן לא בעי מ"ם במעין כדמוכח מהא שהקשו עליו מסהיא דגל בנתלש ובו מ' סאה (לקמן סימן י"ז) ויעוי' ט"ז סק"ו וב"ך סק"ב ובתוי"ט פ"ה דמקואות מ"ו. והכי מוכח מדברי הרמב"ם בפ"ט דמקואות בכ' למעלה מזה המעין שמימיו מועטים והרבו עליו מ"ם כו' וכו' למעין שהוא מטהר בכ"ש שהמעין אין למימיו שיעור אפילו כ"ש מטהרים עכ"ל ומכאן הוכיחו דהרמב"ם ס"ל דמעין מטהר בכ"ש אפילו לאדם כמ"ש הב"י. וא"א איך שתם הרמב"ם ולא כתב דמדרבנן בעי מ"ם : ג) בין באשבורן. ברייתא דת"כ שהבאתי לעיל בסק"ב וז"ל אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין תלמוד לומר אך מעין. מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. וכתבו התוס' בבכורות (דף נ"ה:) ד"ה במה דלאו דוקא מעין מטהר בזוחלין אלא ה"ה באשבורן ולא אתי למעוטי אלא מקוה בזוחלין. ועי' תוס' חגיגה (דף י"א.) ד"ה במי מה שהשיגו על פירש"י דפי' גם דהא דקאמר גם הברייתא במים במי מקוה למעוטי שאובין דהא שאובין ממעט לה בת"כ מאך מעין מה מעין בי"ם כו' לכן פירשו דאתי למימרבמי מקוה באשבורן וע"ש ולכאורה דבריהם תמוהים דהא קך דמקוה אינו מטהר בזוחלין ג"כ מאך קרא דאך מעין יליף לה בת"כ וא"כ מה תקנו בזה דהא קך קושיא שהקשו על פירש"י יקשה ג"כ על דבריהן. ונראה דהתוס' מפרשים דהאי קרא אמעיין דמעין מטהר אף באשבורן דלא נימא דוקא בזוחלין ולא באשבורן קמ"ל קרא דבמים לומר דבאשבורן מהני בכל מים אפילו במעין. אמנם בסיפה מקובלת בפ"ב דבילה הביא דברי הריטב"א וז"ל דמעין עם מקוה לית הפקה דדוקא מקוה עם מקוה בזה וזה מטהר באשבורן אבל מעין באינו מטהר אלא בזוחלין הוי מין בשא"מ ולא מהני עכ"ל וסוא פלא לומר דמעין אינו מטהר אלא בזוחלין ולא באשבורן נגד כל הפוסקים. וכבר הרגיש בזה בס' ג"ש וע"ש ול"ע. וכתב בס' הכ"ל דלא מקרי זוחלין אלא אם המים הולכים ובאים אחרים תחתיהן אבל אם אין אחרים באים תחתיהן כבריכה שיש לה גידודין מכל רוחותיה כיון שאין המים יוצאים לחוץ אע"פ בגדולה הרבה והמים זוחלין מצד זה לצדה ל"ל בה. וכ"מ בשבת (דף מ') דבריכה שיש לה גדודין דינה ככלי. וכן יש לדקדק מדברי הריב"ש בהביא הב"ך בסק"ל (לקמן ס"ק כ"א) דלא מקרי זוחלין אלא אם הולכים ואינם שבים עכ"ד. וכן מים הזוחלים ובאים אל המקוה מבחוץ לא מקרי זוחלין כמ"ש הב"ך בס"ק י"ב : ד) בין אדם כו'. כ"כ הב"י וז"ל ומשמע שאם המים מכוסים כגון מעין שהוא זוחל ואין בשום מקום ממנו מ"ם. אבל כשתלקף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ"ם מטבילין בכ"מ שגוף מתכסה בו בין שהוא אדם בין שהוא כלי לד"ס. וראיה מדתניא בתוספתא ומייתי לה ר"ב בפ"ה דמס' מקואות אי זו היא הרדלית מ"ג שבאים מדרון רואין אותם אם יש מתחלתן ועד סופן צירוף מ"ם מטבילין בהן דברי ב"ש. בה"א אין מטבילין בהם עד שיהיו לפניו עוגל מ"ם הרי שאע"פ שאין בה מ"ם אלא בצירוף מתחלתן ועד סופן מטבילין בהן לב"ש. וע"כ ל"פ ב"ה עלייהו אלא משום דקטפרס לא הוי חיבור או משום דאין נוטפין מצרפין אלא באשבורן עכ"ל ולפ"ז משמע בפשיטות דהב"י מיירי דוקא בלא במקום מדרון אבל במקום מדרון היינו דפליגי ב"ה ואומרים אין מטבילין בהן עד כו' משום דקטפרס לא הוי חיבור וה"ה במעין. וכן מוכח ממ"ש הב"י לקמן וז"ל כתב עוד בהגהות מרדכי ראבי"ה הקשה היך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו. וי"ל דהא דאמרינן קטפרס אינו חיבור היינו לטבול למעלה מן הקטפרס אבל למטה ב"ד כדאמרינן בפ' אין דורשין (דף י"ט.) ג' גמאות בנחל כו' ובמשמע התם דבין ר"מ ובין ר"י מודים דטובלין בתחתונה אבל בעליונה פליגי וטעמא משום דסוף המים לרדת עכ"ל ודבר זה כתב התוס' בפ"ב דגיטין (דף ט"ז.) בשם ר"ת ומיהו אין זה עולה לפסק הלכה דהא חכמים פליגי אדר"מ ואדר"י ואומרים דאין טובלין אלא באמצעית בלבד ומשמע דהאי דהלכה כחכמים. וכן פסק הרמב"ם וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד (והיינו ההיא שמבואר לקמן בענף י"ב דין ס"ו וע"ש) ומה שהקשה ראבי"ה היאך טובלין בנהר כו' י"ל דנהר שאני דלמטה מהקטפרס לבד יש מ"ם אבל היכא דבחד מינייהו ליכא מ"ם בלא צירוף דאידך אה"נ דאין טובלין בו ואין לומר דבכל הנהר הוי קטפרס מראשו ועד סופו ומש"ה יורדין מצד זה לצד זה. דאפילו לא יהיו קטפרס אלא במקום אחד סגי למעבד הכי. ועוד דאפילו את"ל דכולו משופע קצת י"ל שאין אותו שפוע נקרא קטפרס אלא כשהוא משופע ביותר עכ"ל הב"י אלמא דאם משופע ביותר הוי קטפרס ואינו חיבור אפילו בנהר שהוא מעיין אלא ע"כ צ"ל דהב"י מיירי הכי בלא במקום משופע דאז הוי חיבור ומצטרפין כל המים מראשן ועד סיפו למ"ם וזה פשוט. ולא כתבתי זאת אלא מפני שראיתי בד"מ שהביא דברי הב"י בל"ע. וז"ל וכתב הב"י בשם בשם המרדכי הקשה ראבי"ה כו' וי"ל דהא דאמרינן קטפרס אינו חבור כו' עד אלא כשהוא משופע ביותר עכ"ל ודבריו צ"ע והם כהיפך ממ"ש ר"ס זה דהמעין מצטרף מתחלתו לסופו למ"ם כו' וא"כ מוכרח הוא כדברי ראבי"ה. ומיהו אפשר לומר הא דמעין מצטרף היינו דוקא במקום שאינו משופע וצ"ע עכ"ל. ולא ידעתי מה מספקא ליה הלא דבר זה מבואר בהדיא בדברי הב"י דלא מיירי בקטפרס וכן מוכח בירושלמי פ"ו שהבאתי לעיל בסק"ב דקטפרס לא הוי חיבור גם במעין. וא"ר זמן רב נזדמן לידי שו"ת מהרי"מ וראיתי בס' שם בסימן י"ז בפשיטות דבמעין אינו חושבין לקטפרס ובכן מלא במרדכי בשבועות בס' וז"ל גרסינן בפ"ב דגיטין ובסוף ע"ז הגליון והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה פר"ת דהיינו דוקא מ"ג דעתידין ליפסק אבל נהר שאין עתידין ליפסק הוי חיבור עכ"ל ולפי דבריו יהיו דברי המרדכי הם סותרים זא"ז בהכ"ד

ה (יג) אבל מקוה של מ"ג אין מטהרין ה) מדאורייתא אלא באשבורן אבל אם הם זוחלין פסולין מה"ת לטבול בהן אלא אם כן מעכב זחילתן (יד) ונעשה אשבורן:

ו לפיכך (טו) מקוה של מ"ג שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק אם ישארו בו (טז) מ"ס אחר שיצאו קצתן שעד הסדק ו) כשר ואם לאו פסול משום דה"ל זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין(יז) ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ"ס עד הסדק. ויש לחוש לדבריהם (יח) לכתחלה לסתום הסדק: (יט) וכ"ז דוקא במקוה שאינה באה ממעין אבל אם היא באה

(יג) ש"ע שם ס"ב: (יד) כדלקמן סימן י"ב: (טו) ש"ע סעיף ג' וכדעת הרא"ש שהבאתי במקמ"ח וע"ש: (טז) דכיון דנשאר שם מי כאה דהוא עיקר שיעור מקוה שאינו זוחל כשר דהני מיא יתירים שזוחלין א"צ לו: (יז) רמ"א בהגה"ה שם והוא דעת הר"ש שהבאתי במקמ"ח דכיון שהמים העליונים נגררים לצאת חשיב כולו זוחלין (יח) משמע דאפילו בדבר המקק"ע כיון שאינו אלא חומרא בעלמא נ"ט: (יט) רמ"א שם:

בתב"ד דהא בס הבית המרדכי מ"ס דאבי"ה היאך טובלין בנהרות כו' אלמא דגם בנהר קטפרס אינו חיבור. וגם הב"י בסי"י זה הביא בני דבני המרדכי הנ"ל וא"ו ואיך לא הרגיש דהוי תרתי דסתרי. אבל האמת יורה דרכו דהמרדכי לא קאי אהא דניצוק וקטפרס אלא אסיפא דתנן התם ומבקה מופת אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה ע"ז כתב הר"ת פי' דהייני דוקא מ"ג דעומדין ליפסק אבל מי נהר דאין עומדין לפסוק הוי חיבור מופת ע"מ להטפיח רק דצריך שיהא הנקב כשפ"ה ולא הביא המרדכי ריבא דניצוק וקטפרס רק גליון בעצמא כדרכו תמיד, והכי משמע נמי בב"י בס המפרס דברי המרדכי כמ"ש. והא דכ' הס"ך בס"ק קכ"ע דוקא מ"ג אבל מעין מטהר אף בזוחלין עכ"ל בארתי לקמן בענף י"ב ס"ק מ"ז. והיוצא מדברינו בס דקטפרס בהוא מבופע ביותר לא הוי חיבור כלל אפילו במעין כמו שמוכח כאן. אלא אם אינו משופע ביותר אלא קצת מ"מ בסעיף של מ"ג שזוחלין וגמשכין כיון דמ"ג אינו מטהר בזוחלין ה"נ גרופי אינו מגרפי דרך זחילתן להיות חיבור לט"ס אא"כ עומדו ונעשה אשבורן. והיינו לשון הרמב"ם והש"ע (סעיף ס') שאין הנזחלין מערבין. אבל מעין כשם בהוא מטהר דרך זחילתו ה"נ חיבורי כמי מתחבר דרך זחילתו לט"ס כל שאינו משופע ביותר דאז הוי קטפרס ואינו חיבור אפילו במעין. וזהו כוונת הס"ך שם. והיינו נמי מ"ש הב"י כאן בזה"ל ומשמע שאם המים מבוכים כגון מעין שהוא זוחל כו' והיינו משום דבמעין כל שאינו משופע ביותר הוי חיבור אף כשהן זוחלין כהס"ך הנ"ל. והכי משמע מפירש"י בניטין (דף ע"ז.) שכ' דקטפרס הייני הר משופע שמדרונו מחודד הרבה עכ"ל, ובמתכ"ת בה הגליון בעל הגהת הרא"ש שם לפי הנראה מדבריו שם נעלם ממנו דברי הב"י שהבאתי ולכן דחק הרבה בכוונת רש"י. וכ"כ ר"ש בריש פ"ג דמקוואות בהא דבתי בריכות אחת למעלה כו' דאיירי דליכא מדרון גמור וע"ש. ואח"כ מצאתי בג"ע שהוא כתב ג"כ דקטפרס אינו חיבור אפילו במעין. כל שהוא משופע ביותר ולכן השיג על הס"ך הנ"ל. ולפמ"ש ניחא גם דברי הס"ך. ועי' מ"ש בס"ק שאח"ז: ה) מדאורייתא. כ"כ הרב בהגה"ה בסעיף ב' דפסיל מדאו' והוא ממהרי"ק שהביא הב"י והביא ראיה מדקאמר בבכורות (דף נ"ס) אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוואות כו' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין אלמא משום ספיקא דאו' והביא הב"י. אמנם י"ל דלעולם פסול זוחלין במקוה של מ"ג אינו אלא מדרבנן כדעת המרדכי שהביא הב"י שם והא דאבוה דשמואל דהחמיר מספק אע"פ שהוא מדרבנן מ"מ ל"א ספיקא דרבנן לקולא לפמ"ש הס"ך בסי' ק"י דהיכא דאיתחזק איסורא גם בספיקא דרבנן אזלינן לחומרא. וא"כ הכי הרי הטובלת עומדת בחזקת טומאה (אמנם לשיטת הט"ז בסי' ס"ע ס"ק כ"ד דאפילו בחזקת איסר אמרינן ספיקא דרבנן לקולא ניחא). אך לפמ"ש הש"ע בתוס"י קל"ע לחלק דלעולם בכל דבר שבו נולד הסי' שייך לומר העמיד על חזקתו משא"כ בנולד הס' במקוה כגון בס' אם נפל בתוכו ג"ל מים שאובין דעיקר הספק הוא במקוה אע"ג דא"ל העמיד טמא על חזקתו לא אליס הך חזקה באיסור דרבנן כיון שלא נולד הספק בגוף הטמא וע"ש. ניחא. דה"נ לא נולד הס' בגוף הטמא אלא במקוה אם רבו הנוטפין או לא א"כ ל"ש לומר העמיד טמא על חזקתו. והוי ככל שאר ספק דרבנן ולקולא. אמנם לדעת המרדכי לפ"מ שהבין הב"י דס"ל דפסול זוחלין במקוה של מ"ג אינו אלא מדרבנן א"כ צ"ל הא דהחמיר אבוה דשמואל מספיקא משום דכיון דהיא בחזקת טומאה עומדת ל"א ספיקא דרבנן לקולא אע"פ שלא נולד הספק בגוף הטמא (א"כ י"ל דהמרדכי ס"ל כגרסת הספרים במס' שבת שם דלא גרסי שמא ירבו כו' אלא מיירי בודאי רבו הנוטפין על הזוחלין לכן החמיר אבוה דשמואל. אבל משום ספיקא לא היה מחמיר כיון דלא הוי אלא ספיקא דרבנן. ועי' בתשו' עין יצחק למרן הגאון רי"א ז"ל סי' כ"א ועי' מ"ש לקמן בסק"ו) אמנם הד"מ והב"ח השיג בזה על הב"י דהבין דס"ל להמרדכי דפסול זוחלין בנוטפין מדרבנן אלא דגם המרדכי ס"ל דפסול זוחלין בנוטפין הוי דאו' בנוטפין וודאי בזוחלין על הארץ. אבל איסור טבילה בנהרות משום חשש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין אינו אלא חששא דרבנן וע"ש. ובאמת מלשון המרדכי בשבת שם משמע כהד"מ, וז"ל המרדכי. יש קורין תגר על דברי ר"ת שאוסר לטבול בנהרות שבא לעשות ממזרים לתפרע כל הנולדים מטבילת הנהרות ומועים הם דאפילו נולד מן הנדה בלי שום טבילה אין הולד ממזר כו' כ"ש הכא דעלמא לה טבילה מדאורייתא אלא גזירה דרבנן היא לכתחלה אמו תרדלית של גשמים כו' עכ"ל. משמע דהחשש דשמא ירבו הוא דהוי מדרבנן אבל פסול זוחלין בודאי נוטפין הוא מה"ת. (והדך אגב אאמיר פה במה שראיתי בשו"ת עין יצחק למרן הגאון רי"א ז"ל בסימן כ"א בשם הד"מ שכתב בשם המרדכי בשם ר"י דסובר דפסול זחילה אינו רק מדרבנן וע"ש ואנכי לא מצאתי כן בד"מ שכתב כן בשם ר"י אלא אדרבה הד"מ השיג על הב"י במ"ש דדעת המרדכי דפסול זוחלין במ"ג אינו אלא דרבנן. הכ"ע ס"ל דהוא דאו' בודאי נוטפין. רק איסור טבילה בנהרות משום חשש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ז"א אלא חששא דרבנן. ולפי הבנת ב"י בדברי המרדכי דס"ל דכל עיקר פסול זוחלין במקוה של מ"ג אינו אלא מדרבנן. י"ל דגם רש"י בחולין (דף ל"א:) כ"ל כהמרדכי הנ"ל ולכן לא יקשה על רש"י מה שהקשו התוס' שם בד"ה גזירה וע"ש. די"ל דרש"י ס"ל ג"כ הא דאין מ"ג מטהרים בזוחלין אינו אלא מדרבנן דגזרו אטו תרדלית של מ"ג שאין מ"ס בצק"א כ"א ע"י צירוף שלמעלה ולמטה וקטפרס לא הוי חיבור. משא"כ מעין מטהר בכ"ש אפילו לאדם כדעת הרמב"ם וא"צ צריך להכי מטהר מעין אף בזוחלין דליכא למגזר משום קטפרס. והכי מוכח נמי מפירש"י חולין (דף פ"ה.) ד"ה זוחלין דס"ל דאינו אלא מדרבנן כמ"ש לקמן (בענף ג' סק"א וע"ש). ולהכי שפיר פירש"י משום קטפרס ולא פי' משום זוחלין כמ"ש התוס' שם. דהא זה גופא מה שאינו מטהר בזוחלין היא מה"ע דקטפרס לא הוי חבור להכי נקט עיקר טעמו דקטפרס. אבל התוס' לשיטתייהו דס"ל בפסחים (דף י"ז:) דגם במעין בעינן מ"ס לטבילת אדם. וא"כ ליכא לגזור דס"ע דאין מ"ג מטהר בזוחלין משום גזרה דקטפרס. דא"כ מעין נמי. אע"כ דגזה"כ הוא דמעין מטהר בזוחלין ולא מקוה. ולהכי שפיר כתב התוס' בחולין שם מטעם זוחלין. והכי משמע בהדיא מתוס' חגיגה (דף י"א. ד"ה במי) דס"ל דפסול זוחלין במקוה של מ"ג הוא מה"ת. אמנם חשש טבילה בנהרות משום שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ז"א אלא חששא דרבנן כמ"ש הד"מ. דמה"ת הזוחלין מטהרים את הנוטפים כמו לענין שליבן דמעין כ"ש. וכ"ש מ"ס מטהר אותם אלא דחשש בנהרות משום שמא יטבול בנוטפין במקום מדרון דשם אינו חביר להזוחלין דקטפרס לא הוי חיבור וכמ"ש הט"ז בסק"ג. א"כ משום דמה"ת אמרינן קמא קמא בטיל כמ"ש התוס' בבכורות (דף נ"ו) וע"ש: ו) כשר ואם בו מ"ס כו'. וכדי לבאר הני ב' דיעות צריכים אנו להאריך קצת. וז"ל הטור מקוה שנסדק אחד מכותליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותם אפילו יש בו כמה שאין בענין שישארו בו מ"ס אחר שילאו דרך הסדק לפי שכיון שהמים העליונים נגררים לצאת חשיב כאלו כולו זוחלין וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאם ישארו בו מ"ס אחר שילאו קצתן דרך הסדק כשר אבל אם לא ישארו בו מ"ס פסול. ע"כ. ופלוגתתם הוא בפי המשנה דפ"ה דמקוואות. דתנן עושין שעשוע זוחלין שיוצא אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל ר' יוסי אומר כל דבר המק"ט אין מזחילין בו. ופי' ר"ש ז"ל נוטפין שעשען זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין סייך אפילו מקל או קנה אי זב או זבה סומכין ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים ושומדים במקום אחד ונעשה אשבורן ויורד הטמא וטובל. כל דבר המק"ט. אפילו עצור כיון דמק"ט אין מזחילין בו. כלומר אין מעמיד מקום זחילתן. ומשנה דר"י כדתנן במס' פרה כו' עכ"ל. וז"ל הרא"ש בסיף נדה. פי' ר"ש ז"ל נוטפין שעשען זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו

שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסור לטבול דכיון שמי המקוה נעצרו והתחילו לצאת ה"ה טובל במקוה זוחל ואפילו יטהרו במקוה מ"ס אחר שיצאו הזוחלין מ"מ השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלין והנכון יותר לפרש דמיירי שלא יטהר במקוה מ"ס אם לא משום הזחילה. והשתא ניחא דפוסל ר"י משום דבישור הכשר מקוה נעשה ע"י דבר המקבל טומאה אבל אם יטהר במקוה מ"ס ואינו שותה אלא כדי להרבות מים לא מיקרי הווייתו ע"י טומאה ולכך פירושה אם יטהר במקוה מ"ס לכ"ע מותר לטבול בו אף כשהוא זוחל מלמעלה כיון דעיקר המקוה אינו זוחל. וצ"פ אלא במקוה שלא יטהר בו מ"ס כו' וראיתי אחד מן המחברים האחרונים דכ' מתוך משנה זו שאם נסדק אחד מכותלי המקוה והמים נוטפין דרך הנקב יצא מתורת אשבורן ונקרא זוחלין ופסול, וליכא דנוטפין בעבאן זוחלין לא משתמע כפי' ר"ש כו' ועוד דמעמא דר"י לא מסתבר כלל וצ"ד להאות דמס' פרה כיון דהמקוה כשר ומגוע פסולו ע"י דבר טמא. ועוד דתנן בסיפ' פ"ה דמקוואות בס"א מטבילין בהרדלית

באה ממעין אין לחוש (כ) לזחילתה (כא) כיון שלא הופסק המעין ואע"ג דמקוה מקום מכונס הוא :

ו (כב) ניקב המקוה ומימיו נוטפין (כג) מעט מעט או שנבלע בקרקע או (כד) ברצפת אבנים שבמקוה מעט מעט ז) כשר לפי שאין זחילתן ניכרת :

אין

(כ) דהא מעין מטהר אף בזוחלין : (כא) ש"ך שם ס"ק ק"ח דלא כמהרי"ק דס"ל דאפילו הופסק וע"ש : (כב) ש"ע שם סעיף נ"א : (כג) והיינו נקב שאינו אלא כמוציא משקה שוה דלא מקרי נקב לענין זחילה. אבל נקב שהוא ככונס משקה דהיינו כשעשה או דעביד טיף טיף להדי טיף זה מקרי זחילה. כ"כ בספר נ"ס. ועי' במקמ"ח : (כד) ח"ס סימן רי"ח.

ובס"א אין מטבילין. ומודים בנודר כלים וטובל בהן כו' אלמא דמבטלין הזחילה ע"י כלים שמאיס כו' וכן בת"כ דקאמר אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין משמע שלא בא למעט אלא דומיא דמעין שכולו זוחל והולך. והכי איתא בתוספתא איזו הרדלית מ"ג השאיס מדרון כו' ובס"א אין מטבילין בהן עד שיהא לפניו עוגל מ"ס. משמע הא יש לפניו עוגל מ"ס אע"ג שהרדלית בל מ"ג עוברת דרך אותו עוגל שנכנסו מצד אחד ויוצאו מצד אחר מטבילין בו דאין נוטפין פסולין אלא המטבל בהן דרך זחילתן כמו נהרות שרבו עליהן מ"ג. וכן שנינו בפ"ג דמקוואות בור שהוא מלא מ"ש והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו כשר. וצ"ל לפרש נוטפין בעבאן זוחלין כלומר כו' עכ"ל. ולכאורה משמע מרא"ש דמשום הני קו' חזר ביה גם מפי' השני שכ' והנכון יותר לפרש דמיירי שלא יטהר במקוה מ"ס כו' כיון דבכה"ג לא הוי זוחלין כלל אא"כ שכולו זוחל והולך דומיא דמעין ולא מה בזוחל ע"י הסדק, ולכן פי' הרא"ש פי' אחר דהסיפא דנוטפין בעבאן זוחלין לענין המשכה כמו שיתבאר לפנינו לקמן בענף יו"ד סק"ב. א"כ לפ"ז תמוה דברי הטור שכ' וא"א הר"ש ז"ל כתב ודאי אם יטהרו בו מ"ס אחר שיצאו קצתן דרך הסדק כשר הא הרא"ש לא כתב כן אלא לפי דרך פי' הר"ש יותר נכון לפרש כן מלפרש דאפילו אם יטהרו בו מ"ס נמי פסול כפי' הר"ש. אבל באמת הרא"ש עצמו זה וזה לא ס"ל ופירש פירוש אחר בסיפא דנוטפין בעבאן זוחלין. והנראה דסבור ס"ל דאע"פ דהרא"ש חזר במסקנא ופי' פי' אחר בסיפא דנוטפין בעבאן זוחלין היינו משום דליכא דמתניתין דנוטפין בעבאן זוחלין לא משתמע כפי' ר"ב. אבל מ"מ ס"ל להרא"ש דהך דינא הוא אמת ע"פ סברא דאם לא יטהר בו מ"ס עד הסדק הוי זוחלין דכיון דלא יטהר בו מ"ס הוי כאלו כולו זוחל והולך והסיפא דנודר בכלים משום דיטהרו בו מ"ס באשבורן וראי' לדבר מה"ם הרא"ש בס והכי איתא בתוספתא איזהו הרדלית מ"ג השאיס כו' ובס"א אין מטבילין בהן עד שיהא לפניו עוגל מ"ס משמע הא יש כנגדו עוגל מ"ס אע"ג בהרדלית כו'. אלמא דאם אין בעוגל מ"ס לא משום דהוי זוחלין. דב"ה מתרי טעמא פוסל משום דקפפדא לא הוי חבור ומשום זוחלין כמ"ש הרא"ש בס בפרושו. אלמא דאם אין בעוגל מ"ס הוי זוחלין בכה"ג. אמנם דעת המרדכי בשבועות כר"ש דכתב וז"ל הטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין יזהר שלא יצאו המים מהמקוה בשעת טבילה דא"כ ה"ל זוחלין ואם הוא מעכב זחילתו בדבר המקבל טומאה כגון בנתן שם ידיו או רגליו לעכב זחילתו ל"מ והכי תניא בפ"ה דמקוואות נוטפין בעבאן כו'. פי' כגון מקוה שנפרץ כו'. והייט כפי' הר"ש. וכן הרשב"א ס"ל כהר"ש. ולא באו לגבי לכל הני קו' שהקשה הרא"ש על הר"ש מהתוספתא דמשמע בסדיא דאם יש בעוגל מ"ס אע"ג שהרדלית בל מ"ג עוברת עליו כשר וכן מהסיפא דפ"ג דמקוואות בור שהוא מלא מ"ש כו'. והגר"א ז"ל הוסיף להקשות על ר"ש מהסיפא דלקמן (ענף י"ב סי' ע"ו) דמטבלין באמצעית סים בה מ"ס אע"פ שהרדלית עובר עליו וע"ש. ונראה לפע"ד לתרץ את הר"ש בפו"ד בע"ה. דע"כ צ"ל הר"ש דהוי זוחלין בכה"ג אלא במקוה שכל המים שבו כבר נחו באשבורן יחדיו. ונתחברו ונתערבו בהדדי באשבורן. להכי כי נעצרו אח"כ המים העליונים לצאת ולזחול הוי כאלו כולו זוחלין כיון דכבר נתערבו בהדדי באשבורן. משא"כ בהסיפא דהרדלית בעובר דרך אותו עיגול שנכנסו מצד אחד ויוצאים מצד אחר דלעולם לא נחו בעיגול באשבורן להיות מתחברים עם המים שבעיגול כיון דהני מים שבעוגל הם אשבורן והני דהרדלית זוחלין. ואין הזוחלין מתערבים. וא"כ זחילתן נמי לא חשיב כאלו כל המים שבעוגל שהם אשבורן להיות זוחלין ע"י. דהני לאחודייהו קאי והני לאודייהו קאי. ואין זחילתן דהני חשיב זחילה לגבי הני שבעוגל. וכעין סברא זו כתבתי לעיל בסק"ג בשם הריטב"א שמביא הש"ע במס' בילה וע"ש. וא"כ מתורץ בזה כל הני קושיות שהקשה הרא"ש והגר"א ז"ל. אמנם פה לן לתרץ מ"ש הרא"ש על הר"ש מהסיפא דנודר בכלים דהא א"א להדק כ"כ הכלים זה לזה שלא יצאו קצת מן המים שביניהם וע"ש. והרע"ב תירץ דהאי ומודים קאי אסיפא דכלים שנדר בהן לא הוטבלו. וה"ק מודים ב"ש לב"ה בהנודר כלים וטבל בהם כלים שנדל בהן לא הוטבלו אבל ב"ה סברי דאינו גודר בכלים דה"ל זוחלין וע"ש. אמנם מפי' הר"ש עצמו לא משמע הכי דכ' הר"ש בס וז"ל וב"ה כו' דקפפדא לא הוי חיבור ומיהו מדקתני סיפא ומודים משמע דבזחילה פליגי עכ"ל. אלמא דהר"ש מפרש דהאי ומודים אריפא קאי ולומר דמודים ב"ש דבכה"ג לא הוי זוחלין משמע מזה דהא דפליגי ב"ה אב"ש הוא מטעם זוחלין. ולקמן בסק"ז נבאר. דכבר הרגישו בזה הרא"ד והרשב"א לתרץ מהסיפא דנודר בכלים : ואחר זמן רב מצאתי בס' גדולי טהרה. בסו"ת בסוף הס' בשם התשב"ץ דדעתו לומר דלפמ"ש הרמב"ם והרא"ש לפרש משנה זו דנוטפין בעבאן זוחלין בענין אחר דלא כר"ש. ולא איירי כלל בזחילה. א"כ י"ל דאפילו נקב הניכר אינו פוסל אפילו לא יטהרו מ"ס מנקב ולמטה. ודלא כמ"ש הטור בשם הרא"ש : ז) כשר לפי כו' כ"כ הרשב"א בשער המים בסוף ת"ה וז"ל נפרץ המקוה ומימיו יוצאין וזוחלין פסול ואין לטבול בו לפי שנעשו כל המים זוחלין ונראה לי שאע"פ שניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעין בקרקע מעט מעט כשר לפי שאין זחילתן ניכרת. ואם א"ת אומר כן אין לך מקוה מים כשר שהקרקע מתחלחל ובולע מעט עכ"ל. ובס' התשב"ץ סימן י"ז מבואר הדבר יותר שהביא בשמו דמקוה המטפטף כשר וראיה מסוגית דחגיגה (דף כ"ב.) דהא ארעא אלחולי מחלחלא. ש"מ דמה שנבלעין בקרקע אין לחוש ועוד מהא דאמרינן בריש נדה דמקוה חסר ואתי ש"מ דכ"ז שלא חסר משיעורו כשר אע"ג דהולך ומתחסר ונבלע וע"ש. ומיהו מהא דחגיגה יש לדחות דמיירי במעין כמ"ש ר"י והרא"ש שהבאתי לעיל בסק"ב, וגם הראיה מהסוגיא דריש נדה אינו אלא לשיטת הני פוסקים דס"ל מעין מטהר בכ"ש גם לאדם. א"כ ע"כ הסוגיא דנדה מיירי במקוה של מ"ג ואפ"ה כשר ולא מיקרי בזה זחילה במה שנבלע. אבל לשיטת הפוסקים דס"ל דגם מעין אינו מטהר לאדם בפחות ממ"ס. א"כ יש לאוקמי הסוגיא במעין דאינו פוסלו זוחלין. א"כ מוכח מזה דהרשב"א ס"ל כעיקר כהני פוסקים דמעין מטהר בכ"ש לאדם. א"כ לדידן דפסקינן כהפוסקים דס"ל דגם במעין בעינן מ"ס כמו שפסק הש"ע לעיל א"כ לא ה"ל לפסוק בזה כהרשב"א כאן. אבל באמת הרשב"א כתב בתשובה דהדברי האומרים דלאדם בעינן מ"ס אפילו במעין נראין עיקר כמו שהבאתי לעיל בסק"ב. אע"כ צ"ל דהרשב"א מדייק מדקתני מקוה וסתם מקוה היינו מקוה של מ"ג. ונראה לפע"ד דהרשב"א כתב כן כדי לתרץ לשיטתו שפסק כשיטת הר"ש. וקשה קו' הרא"ש מהסיפא דנודר בכלים דא"א להדק כ"כ הכלים שלא יצאו קצת מן המים שביניהם. ע"ז בא לתרץ דבכה"ג כיון שלא ניכר כ"כ זחילתן לא הוי זוחלין. וכ"כ בפי' הרא"ב"ד בפ"ה דעדיות שכתב בהא דנודר בכלים ואע"ג דהמים יורדים בין כלי לכלי אין בכך כלום שאלו מקוה הנקובה במקוואות הרבה כשר. אמנם הרא"ש ס"ל דבכה"ג הוי זוחלין אם לא יטהרו בו מ"ס. ולפ"ז קשה כיון דהש"ע פסק כהרא"ש בדין סדק שבכותלי המקוה א"כ למה פסק כאן כהרשב"א (ונראה דזהו כוונת הגר"א ז"ל וע"ש) וצ"ל דרבינו הב"י הכריע זאת מדעתו לפסוק בזה כהרשב"א מסברא דא"א אומר כן אין לך מקוה

מים

ח (כה) אין יציאת המים קרוי זוחלין אלא בשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם לא מקרי זחילה:

ט (כו) בארות העשויין בידי אדם אע"פ שאין מימיהם יוצאין לחוץ ח) דין מעיין יש לו לכל דבר:

י (כז) היו הזוחלין מן המעין מתערבים עם הנוטפים שהם מ"ג הרי הכל כמעין לכל דבר ט) ואם רבו הנוטפין על הזוחלין (כח) וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר י) או (כט) אפילו מחצה על מחצה אינם מטהרים בזוחלין (ל) אלא באשבורן לפיכך

נים כבר. ואע"פ דעמתה אין ראיה להרא"ש מההיא דגודר בכלים מ"מ דינו פה הרא"ש אות בהדך בכותל מעמיים אחרים שכתב הרא"ש שם. וכתב בס' נ"ע בחלקה ה' דנקב שאני אנת כשלא מבקה לא מקרי נקב לענין זחילה דהא אפילו לענין מי חטאת ל"ח נקב וכן לענין ל"פ, וכ"ם כאן ואע"ג דלענין טלא. לפסול המקוה אפילו בנקב כמ"מ חשיב נקב כדמבואר לקמן סעיף ז' התם שאני כיון דמ"מ גלי דעתיה דא"א שבוי שוב לקבלה. אבל נקב שהוא כונס עבקה דהיינו כעדשה או דעביד עיף לאדי עיף כלאותא בנדה זה מקרי זחילה הנראית בין בשפת המים בין בנקב עצמו. וכן משמע ברש"י חולין (דף קי"ז.) דנקב כב"ת הוי קלוח הנראה: ולפמ"ש מוכח דלשיטת הרא"ש כל היכא דיש לאר מ"ס אפילו הזחילה הוא מתחתיה וכל המים שע"ג נזחלים אפ"ה כשר כיון שישאר בו מ"ס. דאל"כ יקשה גם על הרא"ש על ו מההיא דגודר בכלים דהא א"א להדק גם למטה סמוך לקרקע שלא יצאו קצת מן המים כמ"ש הרא"ש על הר"ש. אע"כ כיון שישאר בו מ"ס כשר. וזה דלא כמ"ש בח"ס סימן רי"א דכל שהזחילה הוא מתחתיה וכל המים שע"ג נזחלים אפילו בת מאה שנה נמי פסול לכ"ע: ח) דין מעין כו'. עי' במק"ע ס"ק כ"ו שהבאתי לשון מהרי"ק שהביא הב"י. ויש להביא ראיה למהרי"ק הנ"ל מהא דאיתא בע"ז (דף כ"ט.) גבי מים של רבים אין נאסרים ופריך הא דיחיד נאסרים ותיפוק ליה הא מחוברין ניהו ומשני לא צריכא דתלשינהו גלא ופריך סוף סוף. אבני הר שנגלגלו ניהו ואין בו תפיסת יד אדם ומשני דעקרינהו בידים. והתוס' שם כתבו דמיירי בחופר בור דאל"כ קשה מב"ק דאמרינן שם דמעיין בילא מתחלה הוא של רבים אלמא דאפילו חפר בידי אדם מ"מ אין זה תפיסת יד אדם ומיקרי בי"ם. ועי' מ"ש לקמן סעיף ז' ס"ק כ"ב בשם מהרי"ע ומש"כ בזה: ט) ואם רבו כו'. כן הוא ג"כ לשון הרמב"ם בפ"ע מה"מ. משמע מלשון זה דדוקא היכא דרבו מ"ג הוא דנפסלים. אבל לספיקא שמא רבו ל"ח. ובגמ' נדרים (דף מ"א) גבי אבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקוואות משמע בהדיא דחיים לספיקא שמא ירבו. ומזה הוכיח מהרי"ק דפסול זוחלין במ"ג הוא דאו' כמו שכתבתי לעיל סק"ה. ואח"כ מצאתי בעין יצחק למרן רי"א ז"ל שהעיר בזה. וכתב לפרש דעת הרמב"ם והש"ע דס"ל כגירסת הש"ס בשבת (דף ס"ה) דגרסי שם סבר שלא ירבו הנוטפין כו' ולא כגירסת הש"ס בבכורות דגרס שם שמא ירבו הנוטפין וע"ש. לפ"ז יש מקום לומר דס"ל כ"ע דהמרדכי שהבאתי לעיל לפ"מ שהבין הב"י מדבריו דס"ל דפסול זוחלין אינו אלא מדרבנן. דהוכיח כן מגרסת הש"ס בשבת שם סבר שלא ירבו דמשמע הא מספיקא ל"ח. וא"א דהוא דאו' אמאי ל"ח לספק דאו'. אמנם מכל הפוסקים לא משמע הכי. לכן נלענ"ד דגם לפי הגירסא דאיתא בגמ' בשבת שלא ירבו. היינו ג"כ דחיים מספיקא שלא ירבו הנוטפין. והיינו לשמא ירבו וב' הגירסאות אחת הם. וכוונה אחת לשניהם (דאבוה דשמואל חיים מספיקא שלא ירבו הנוטפין. וכן הוא ג"כ כוונת הרמב"ם והש"ע. דאם רבו מ"ג על מי הנהר אין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן. לכן אין טובלין בנהר משום האי חששא דשמא ירבו עד שיקיף כמפך כו' וכמ"ש בע"י שם מתחלה וזהו עיקר לדינא. י) או אפי' אפילו כו'. וז"ל הראב"ד בס' בעה"נ שהביא הב"י. הא דאמרינן (בעדיות פ"ו מ"ג ובפ"ה דמקוואות מ"ה העיד ר"ל על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרין) על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים איכא לאקשויי מינה על הסיא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוואות כו' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא מע"מ לא בעי אשבורן והכא אמרינן על הזוחלין שרבו על הנוטפין הא מע"מ בעי אשבורן. וא"ל הא דר"ל משום דא"א לצמצם ומספיקא בעינן רובא. א"נ א"ל דהא דר"ל לאו לענין אשבורן הוא אלא להכשירן לטבילת זבים ומצורעים דבעי מ"ח אבל לענין אשבורן אפילו מע"מ נמי לא בעי וכן עיקר דתנן בפ"ק דמקוואות למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מ"ם שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש ש"מ. והביא הב"י ובחידושי הרשב"א בשבת (דף ס"ה) הקשה ג"כ קו' הראב"ד ותי' וז"ל דהכא ל"ד שמא רבו הנוטפין ממש קאמר אלא לפי שא"א לצמצם לא דייק בלישנא. והרמב"ן תירץ שהזוחלין שלהם באים למקום הנוטפין ונתערב הרי הן כנוטפין עד שירבו עליהם אבל הנוטפין שנתערבו בזוחלין ה"ה כזוחל עד שירבו עליהן ולכך מימי פרת ביומי דניסן שהנוטפין באים עליהן לא הוה נפסלים אא"כ רבו עליהן הנוטפין עכ"ל. ונראה להסביר תירץ הרמב"ן ע"פ מ"ש הר"ן בע"ז (דף ע"ג.) דגרסינן בגמ' שם א"ר יוחנן המערה יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטיל. ואיתבינן עלה מדתנן יי"נ אסור ואוסר בכ"ש. מאי לאו דנפל איסורא לגוי התירא. לא דנפל התירא לגוי איסורא. וכתב הר"ן וטעמא דמלתא לפי שאיתו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו. ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אוסר את היין שבא עליו ואפילו חביות גדולה בבת אחת משום חומרא דיי"נ. אבל כשהיתר במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל. וזהו כעין שאנו במקוואות פ"ה. דרביעית מ"ש בתחלה פוסלין כו' עכ"ל. וה"נ אם הזוחלין עומדים במקומם והנוטפין באים עליהם ה"ה כזוחלין אא"כ רבו עליהן. אבל איפכא כשהזוחלין באין על הנוטפין שעומדין במקומם ה"ה כנוטפין אא"כ רבו. ולכאורה לפמ"ש בס' פרי תואר בסי' ל"ט שחדש לומר. דלדעת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דספק דאו' לחומרא אינו אלא מדרבנן אבל מדאו' לקולא. ביטל דחד בחד דלא בטיל לא הוי דאו' דהא כל מאי דאמור רבנן דאזלינן בתר רובא הוא מדכתיב אחרי רבים להטות. ולא הוי מע"מ אין הכרח לאסור ולא להתיר מדאו'. דיכולין לומר דאין איסור עד דהוי רובא דאיסורא. ואיכא למימר אין להתיר עד דהוי רובא להתירא. וספק הוא ואינו אסור אלא מדרבנן כשאר הספיקות. והביא ראיה לדבר וע"ש. ולפ"ז אין מקום לקו' הראב"ד די"ל דלהכי אמר שמא ירבו הנוטפין משום דבמע"מ לא הוי אלא חששא דרבנן (לשיטת הרמב"ם והראב"ד) והכא דהוה ספיקא אם יש אפילו מחצה נוטפין לא הוה אלא ספק דרבנן ול"ח. להכי אמר דחיישינן שמא ירבו דאז הוי חששא דאו' וחששין. אבל ר"ל אתי לאשמועינן דאם רבו הזוחלין כשר לגמרי גם מדרבנן. משא"כ מע"מ דעכ"פ אסורין מדרבנן. ולכאורה מלא תי' הראב"ד כן בפשיטות. ש"מ דס"ל דמע"מ אסור מדאו' בעלמא אף לשיטתו דס' דספיקא דאו' מה"ת לקולא. כמ"ש הפ"ת שם בשם הפר"ח: ולפמ"ש הב"י דדעת המרדכי דפסול זוחלין במ"ג אינו אלא מדרבנן. יש לדון לכאורה דמע"מ סגי בדרבנן כדמשמע בבכורות (דף כ"ג:) גבי ניר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש טמא. א"ר זאת אומרת נחשדו ע"ה לערב מחלה בניר. ופריך ל"ל מחלה אפילו בבציר ממחלה נמי כו' אב"א טומאת משקין דרבנן בפלגא ופלגא ל"ג בית רבנן. אלא דיש לדחות דפש"ה דהוי תרי דרבנן דטומאת ע"ה דרבנן וטומאת משקין דרבנן אבל בחד דרבנן בעינן רובא. ועי"ל בסעיף ה' סק"ד מ"ש שם בזה השיטה. ובס' נ"ע מתרץ קו' הראב"ד דהא דבעי רוב היינו לטהר אפילו במקום שלא היו המים הולכים מתחלה. אבל במקום שהיו המים הולכים בתחלה לא בעי רוב אלא אף לו מע"מ כשר וע"ש. אבל באמת לשיטת הראב"ד שהביא לקמן בס"ק י"ב שכ' לתרץ מהסיא דמעין שהוא מגוף כנדל כו' דהתם הוא במקום שהיה מהלך מתחלתו. אבל במקום שלא היה מהלך בתחלה אין טובלין אלא באשבורן. וכן הוא שיטת הר"ן שם. וא"כ במקום שהיה מהלך תחלה אפילו ברוב נוטפין כשר ולא בעינן מע"מ. ובמקום שלא היה מהלך תחלה בעינן רוב זוחלין. ולא סגי במע"מ וא"כ ליכא למימר הכי. ולשיטת מהרי"ק ורפ"ה. דגם בזוחלין רבו אינם מטהרים אלא במקום שהיה מהלך בתחלה. וכ"ש במע"מ שאינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך תחלה. אלא די"ל דלשיטת מהרי"ק אע"פ דס"ל

(כה) רמ"א בהג"ה שם סעיף ג': (כו) ש"ך סק"א בשם הב"י. וז"ל הב"י כתב מהרי"ק בשורש כ"ו דבארות העשויין בידי אדם. שהמים נובעין מהם אע"פ שאין מימיהם יוצאים לחוץ דין מעיין גמור יש לו אע"ג דבת"כ דריש מה מעיין בי"ש אף כו' והני בארות הם עשויין בידי אדם לא קאי אחפירת קרקע כו' וע"ש: (כז) ש"ע שם ס"ב (כח) וה"ה מספיקא שמא רבו חיישינן ועיין מ"ש במקמ"ח: (כט) ש"ך שם סק"י משום דא"א לצמצם באיסור דאו' ועי' מ"ש במקמ"ח: (ל) וה"ה אם היתה כאן גומא ונתמלאה מגשמים אע"פ שנזחלו מבין ההרים כיון שעכשיו הם באשבורן מותר לטבול בתיבה וה"ה כמקוה. ש"ך ס"ק י"ב. ונראה דר"ל דאפילו בשעה שטובל עדיין המים זוחלין ובאים למקוה מ"מ כיון שבמקוה ינוחו באשבורן ואין להם יציאה

לפיכך יא) צריך להקיף (לא) מפין וכ"ב באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהם :

יא (לג) ואפילו אם המי מעין רבו על הנוטפין יב) דעת הרבה פוסקים דאין לטבול רק במקום שהיה מהלך בתחלתו אבל במקום שלא היה מהלך בתחלה

יצאה מותר לטבול בו. וראיה לדבר כתבתי בענף י"ג סק"ג. ובענף י"ב סימן י"ב ופ"ם : (לא) ואע"ג דבתם מפן א"א שלא יצאו המים מעט בין נקביו לחוץ מ"מ כיון שאין זחילתו ניכרת. לא מיקרי זוחלין כמבואר לעיל סימן ח'. וכמו שהוכחתי שם מהא דנודר בכלים וע"ש וכן יש להקפות הא מפן הוא דבר שמק"ם כמו דאיתא בב"ק (דף כ"ם:) ובסוף פ"ק דסוכה. ולקמן בענף י' סימן ז' יש דיעה דאין לסתום בדבר המק"ם. ולמה כתב הכא כתם להקיף במפן. והכי משמע בגמ' גבי אבוה דשמואל דעביד להו לבנתיה מקוואות ביומי דניסן ומפלי ביומא דתשרי ולמה לא עביד להו נמי מפלי ביומי דניסן לשכב הזחילה, וצ"ל לשרות כולי האי לעבוד מקוואות אלא לאו משום דבניסן דאיכא חשש פסול זוחלין צ"מ הקיף מפלי למנוע הזחילה דהוי הוייתו ע"י מומאה. אבל בתשרי דלא עביד להו אלא לצניעותא כמו שכ' הראב"ד כשר נמי ע"י דבר המק"ם ואף דהרמב"ם נמי כתב בפ"ח מקוואות לפיכך צריך להקיף מפן וכ"ב באותו הנהר עד כו'. י"ל דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא גבי זב וכ"ב דבעינן בהו מ"ח אבל לא בשאר טמאים. ועוד דהרמב"ם ס"ל דמפן אינו מק"מ אלא מדרבנן. וס"ל דכל דבר שמק"ם מדרבנן אינו פוסל כמ"ם הש"ך בס"ק פ"ו. אבל אנן קי"ל דכל הטמא טומאת מדרס טמא טומאה מת מה"ת (ועי' מ"ש לקמן בענף י' סק"ו). ואין לומר דאיירי הכא במפן שאינו ראוי לשכיבה דאינו מק"ם. דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש. ודוחק לומר שסמך עצמו אמ"ש לקמן דאין לסתום בדבר המק"ם. ונראה דבא"ה כיון. דהאי הששא דשמא ירבו הנוטפין אינו אלא מדרבנן כמ"ש לעיל בשם הד"מ לכן סמך בזה על הפוסקים דס"ל דמותר לשכב הזחילה בדבר המק"ם. ומאבוה דשמואל אינו ראיה לפמ"ש הכ"מ שם לפרש דברי הרמב"ם ופ"ם : (לג) פ"ד ס"ק י"א בשם מהרי"ק וש"פ ועי' מ"ש במקמ"ח :

דס"ל דאם הנוטפין רבו אפילו במקום שהיה מהלך תחלה נמי אינם מטהרין בזוחלין. היינו שברבו הנוטפין אבל מע"מ מטהר במקום שהיה מהלך בתחלהוכיון דאין לנו הכרע יש להחמיר במע"מ. וכן כתב הש"ך להחמיר דא"א לצאת באיסור דאו'. ועי' בג"ע שהשיג עליו במ"ש דהוא איסור דאו' דכיון שהם מחוברים למעיין דהיינו הנהר אין כאן איסור דאו' דקמא קמא בטיל כמ"ש התוס' בבכורות (דף נ"ו) וכמ"ש הד"מ שהבאתי לעיל סק"ה. אמנם מהריטב"א שאכתוב בסמוך בס"ק שאח"ז מוכח כהש"ך וע"ש : יא) צריך להקיף כו'. מקור הא דינא הוא משנה בתרא דבכורות (דף נ"ה) תניא למה נקרא שמו פרת שמימיו פו"ר מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך. ופליגא אדרב כו'. אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי דניסן ומפלי ביומי תשרי. וכן איתא בשבת (דף ס"ה:) ובנדרים (דף מ.). והקשה בתה"ד דמ"ש נוטפין דפסלי זוחלין ברביתן. ומ"ש דפסלי המקוה לגמרי ואפ"ה אם היה כבר מקוה של מ"ם ונפלו לתוכו אפי' אלף שאין בב"א לא פסלוהו כדאיתא לקמן (ענף ד' ס"א) ומחלק התה"ד בין נוטפין לשאובין דשאובין הוא מטעם גזירה שאני וע"ש והביא הפ"ז בסק"ג. והב"ח תירץ דשאני הא בין שהם כשרים מה"ת. משא"כ בפסול נוטפין שהוא מה"ת. והט"ז הקשה דהא בהדיא תנן בפ"ה דמקוואות מעין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והשיבו ה"ה כמו שהיו. וזה קאי אנוטפין שריבו בהמעיין וע"ש. הנה בעיקר הקו' מנאתי לרבותינו הגאונים הראשונים שהרגישו בזה. ודהקי נתרץ. ואלו הן הרמב"ן והראב"ד והרשב"א והריטב"א והנמ"י בפ"ד דנדרים שם. וז"ל הנמ"י שם והיכא למידק אשמעתין דהא לכ"ע כל שרבו הנוטפין והאי על הזוחלין אין הנהר מטהר אלא באשבורן. והא במס' מקוואות תנן מעין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והשיבו ה"ה כמו שהיה. ומשמע דמילתא דפסיקתא קתני וריבה עליו אפילו כשהיו מים בנתן שם רובא אלמא אמרינן קמא קמא בטיל. והרמב"ן ז"ל תירץ דהא כשריבה אותן בעיקר המעיין ובמקום קביעותם אבל כשנתרבה הנהר במקום שמשכתו נפסל ברבוי וכתב הריטב"א ז"ל ולא נתברר לנו טעם יפה לחילוק זה ויותר נראין דברי הראב"ד ז"ל שכתב דהכיא בריבה עליו והשיבו וקמו כמו נד למעלה ללכת במקומה הראשון. והא דהכא בשנתרבה שמשכתו ונתרבה מן הלדדין שאין טובלין במקום שנתרבה אלא באשבורן. וטעם דבריו משום דהנוטפין היורדין בנהר מתבטלין ראשון ראשון וה"ל כמקוה שיש בו מ"ם דטוב אינו נפסל בשום מ"ם שניתנין שם כו' אבל כשהוא נמשך ונתרחב נראה אותו מקום כאלו הוא מ"ג בלבד כו' עכ"ל. והריטב"א שם כתב עוד ולהאי פירושא דהראב"ד ז"ל היכא שהזוחלין מרובין על הנוטפין אע"פ שנתרחב הנהר ונמשך יותר מטהר בזוחלין וכ"ש כמעין. אפילו בא"מ שנתרחב יותר. וליכא מאן דאמר מ"מ זכ"ע ידעי דכיון דזוהגין מרובין בכל טעמין לגבייהו כו' עכ"ל. עוד הביא שם הריטב"א בשם החכם הגדול ר"פ הלוי ז"ל דכי אמרינן התם במשניות ריבה עליו לא שריבה עליו כ"כ שיהא התוספת מרובה על העיקר. אלא שריבה עליו שהוא יותר ממה שהיה תחלה. דריבה עליו אמעיין קאי. דמעיין גדול ורב ממה שהיה. ולעולם מימי המעיין מרובין מן התוס' אבל הכא דאמרינן ליבנא דרבו הנוטפין על הזוחלין. ריבויא קאי על הנוטפין. למימרא דמים נוטפין מרובין על הזוחלין. ולפיכך אע"פ שלא נתרחב הנהר ולא נמשך יותר ממה שהיו פסולין לטהר בזוחלין. והיכא דזוחלין מרובין ונוטפין מועטין דלא נפסל דוקא לטהר בא"מ שהיו טובלין תחלה. ומסיק א"כ דלשיטה זו דס"ל דכל היכא דרבו הנוטפין על הזוחלין פסולין לטהר בזוחלין אפילו במקום שהיה נמשך תחלה. משא"כ במקוה שלם שאינו נפסל לעולם אע"פ שרבו עליו מ"ם. היכא לפרושי דהאי פסול שאיבה דליתא מדאורייתא אפילו במקוהשהר ואפילו רובה שאובין. ולא מיפסל מקוה הסר בשאיבה אלא מדרבנן כו' ומשו"ה אקילו רבנן בדרבנן כו אבל הא דקי"ל שאין נוטפין מטהרין בזוחלין מדאו' ולפיכך כו' עכ"ל הרי חזינן דהני גאונים כולהו התרו לתרץ קושיא זו מנדל וגם מהאובין. ושיטת הראב"ד הוא כשיטת הר"ן שהביא הב"י. ושיטת רפ"ה כשיטת מהרי"ק שהביא הב"י. ותי' הרמב"ן הוא כשיטת הרמב"ם שהביא הב"י. וכן בחידושי הרשב"א במס' שבת שם. הביא תירץ רפ"ה ומהרי"ק ותירץ הרמב"ן והרמב"ם וע"ש ולפי הנראה גם ר' הב"י לא ראה דברי הרמב"ן הללו. דלקמן בסעיף ע"ו (ולפנינו בענף ד') השיג הב"י על הר"ן שכ' דדעת הרמב"ם לחלק בין אם ריבה בעיקר גומת המעיין כו'. דאילו ראה רבינו הב"י דגם הרמב"ן מחלק בכך וגם הרשב"א הביא תירץ זה לא היה רחוק בעיני רבינו הב"י אם גם דעת הרמב"ם כן. ולקמן בענף ד יתבאר עוד מזה. והרי חזינן דתירץ זה בתירץ הב"ח לחלק בין שאובין דרבנן לזוחלין דאו' כבר קדמו בזה. רפ"ה שהביא הריטב"א. ולפ"ז להפוסקים דס"ל דרובא שאוב פסול מה"ת. צריך לחלק כמו שחילק התה"ד דשאני שאובין דהוא מטעם גזירה. אבל רפ"ה ס"ל דשאובין אינו מטעם גזירה. דגזירה ל"ש אלא גבי מים שמאים דקרא גבי טומאה כתיב. אבל מ"ם הם פסולין מגזה"כ ול"מ שהוא גזירה. כדאמרינן בפסחים (דף ל"ד) דגזירה אינה מטהרת אלא מידי טומאה ולא מידי פסול דהיסח הדעת (ועי' בס' ג"ע סימן י' שהאריך בזה מנ"ל דהפקה דהשאובין הוא מטעם גזירה). א"כ י"ל דהני פוסקים דס"ל דרוב שאובין פסול מדאו'. יסברו כשיטת הראב"ד והר"ן שהבאתי לעיל דגם ברבו הנוטפין אינם צריכים אשבורן אלא במקום שלא היה מהלך בתחלה. ומשום מראית עין דנראה כאלו הוא מ"ג בלבד. אבל במקום שהיה מהלך בתחלה מטהרים גם בזוחלין. אמנם הב"ח כתב דאף לשיטת הפוסקים דס"ל דרובו שאוב פסול מה"ת. מ"מ לפחות כשרובו שהכשר כשר מה"ת א"כ שאובין קילי טפי כו' וע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו. דהא גם בנוטפין דינא הכי דהיכא דרובו שהכשר כשר כמו שהעיד ר"ל על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין ומטהרין בזוחלין. ואדרבה דהא חזינן דנוטפין קיל טפי. דבשאובין גזרו בנ"ל שיפסל. משא"כ בנוטפין דלא גזרו. לכן נלפע"ד לפרש כוונת הב"ח. דבשאובין אם יש רוב שיעור מקוה. דהיינו כ"א סאה. כשר מה"ת אף אם נפלו בתוכה הח"כ שאובין כ"ב סאה. כיון דמ"מ רוב שיעור מקוה יש במים הכשרים. משא"כ בנוטפין אם היה כ"א סאה זוחלין וריבה עליהן כ"ב סאה נוטפין שוב אינו מטהר בזוחלין. ואע"ג דגם זה אינו אלא מדרבנן כמ"ש הד"מ בשם המרדכי שהבאתי לעיל היינו בנהרא מטעם דנהרא מכיפיה מיבריך. הא לא"ה פסיל מה"ת. אע"ג דאיכא רוב שיעור מקוה מהזוחלין. אמנם זה ניחא לשיטת הרא"ש דס"ל כן דכל שיש במקוה כ"א סאה מ"כ שוב אינו פוסלו מה"ת שום שאובין אפילו אלף סאין. אבל דעת הראב"ד ז"ל (והביא בס' ג"ע סק"ע) דבעינן לעולם שיהא במקוה רוב מ"כ. אבל אם יש במקוה כ"א סאה מ"כ ונפלו לתוכו כ"ב סאה מ"ש פסול מה"ת בין שנפסקן בידיו למקוה בין שירדו בהמשכה כמו שיתבאר לקמן בענף ג'. א"כ הוי דינו של שאובין בזה ממש כדין הנוטפין. ואין נוטפין חמור כלל משאובין. וא"כ ליכא למימר כדעת הב"ח : יב) דעת הרבה כו'. כן הוא דעת מהרי"ק. וריטב"א בשם רבינו פנחס הלוי וכן הביא הרשב"א בחידושי למס' שבת דיעה זו. כמו שהבאתי לעיל בס"ק הקודם לזה וע"ש. ומ"ש הב"י להוכיח מדברי הר"ם והרא"ש ומרדכי פ"ב דשבועות דלא ס"ל כמהרי"ק הנ"ל

בתחלה רק עתה מחמת ריבוי הנוטפין נתרחב המעין אין (לג) לטבול שם במקום שנתרחב אלא באשבורן:

יב (לד) ויש מתירין לטבול בנהרות כל השנה אפילו הדך זהילתן יג) אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפין על הזוחלין (לה) משום דעיקר גידול הוא ממקום מקורו וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה ואין למחות ביד הנוהגין להקל כי יש להן על מי שיסמכו (לו) אבל במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אלא בזמן שהנהר קטן מאד שאז מותר:

יג (לז) ומ"מ יש ליזהר מלטבול בנהר המתהוה לגמרי ע"י גשמים וכשאין גשמים פוסק לגמרי אע"פ ששאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהוה על ידן יד) מ"מ

(לג) מפני מראית עין דמחזי שם כאלו שוא כולו נוטפין כמ"ש לעיל במקמ"ח ס"ק י"ב בשם הריטב"א וע"ש: (לד) רמ"א בהג"ה שם ס"ב: (לה) כדשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך כלומר דהמעיין ממקורו מתרבה על הנוטפין שאין לך טפח יורד מלמעלה שאין כנגדו שני טפות מלמטה מן התהום: (לו) ש"ך ס"ק ס"ו: (לז) רמ"א בהג"ה שם:

הנ"ל. אלא כדעת הראב"ד והר"ן מהא דכתבו דהא דהעיד ר"ל (פ"ו דעדיות) על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרין. דאיצטריך לאשמעינן דאפילו במקום שאין בו כדי טבילה בזוחלין אפ"ה נוטפין מבטלין בהם. דאל"כ מאי אשמעינן פשיטא כו' (והם בב"י יש איזה ט"ס שהחליף שיטתייהו דהר"ן למהרי"ק ודמהרי"ק להר"ן) כבר דחה דבריו הש"ך בס"ק י"א. דאדרבה משם מוכח דס"ל כמהרי"ק. דאם איתא דס"ל כדעת הראב"ד והר"ן. א"כ י"ל דהא גופא אתי ר"ל לאשמעינן דאפילו במקום שלא היה מהלך בתחילתו נמי מטהר בזוחלין רבו. אלא ש"מ דס"ל כמהרי"ק דגם בזוחלין רבו אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך בתחלה. ובמקום שהיה מהלך בתחלה פשיטא. ואין לומר דזה גופא אתי ר"ל לאשמעינן דאפילו בזוחלין רבו אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך בתחלה דהא ר"ל קולא אתי לאשמעינן ולא חומרא כדמשמע מלישנא דהעיד ר"ל על כו' שהוא כשר. אמנם י"ל דכוונת הב"י דבשלמא אם ס"ל כדעת הראב"ד והר"ן דאם הזוחלין רבו מטהר נמי אפילו במקום שלא היה מהלך בתחלה. א"כ הרי חזינן דהנוטפין נתבטלו בזוחלין לגמרי ודינם כמעין לכל דבר. א"כ ממילא ידעינן דה"ה דמשלימין בהם. אבל אי ס"ל כמהרי"ק דגם בזוחלין רבו אינו מטהרין אלא במקום שהיה מהלך בתחלה. אבל במקום שלא היה מהלך בתחלה לא. א"כ ס"ל דלא נתבטלו הנוטפין לגמרי ואכתי שם נוטפין עליהם לענין שאינם מטהרים במקום שלא היה מהלך בתחלה וא"כ איך משלימין לשיעור כדי טבילה. כן יש לדחוק לתרץ דברי הב"י. ובלא"ה אני תמה דאיך אפשר לומר דהר"ם ס"ל כשיטת הראב"ד והר"ן. דהא הר"ם כתב על הא דתנן מעין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והעמיקו כו' דריבה עליו היינו שהרחיב הבריכות שהיו מושכת מים מן המעין שהוא והגדילן. ה"ה כמו שהיו דבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהן והרחיבן גם מטהר בזוחלין ומן הצדדין אינו מטהר אלא באשבורן כו' וע"ש. אלמא דהר"ם ס"ל דאפילו בלא ריבה עליהן מים אחרים כלל. מ"מ אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך בתחלה. אבל לא במקום שלא היה מהלך בתחלה. ואם רבה עליהן מ"מ ס"ל דאינו מטהר בזוחלין אפי' במקום שהיה מהלך בתחילה. הרי דהר"ם מחמיר יותר גם ממהרי"ק. ולפענ"ד לתרץ ע"פ מ"ש בס' ג"ע סימן ב' דהר"ם עצמו לא החמיר אלא במעין שלא היה זוחל מתחלתו אלא מעט. ולא לתנא נקט מעין שמושך כנדל אלא לאורויי דהזחילה היתה מועטת. דומה למה דאמרינן ביומא (דף ע"ח) מתחלה דומה לקרני חגבים וכו'. וכ"כ הראב"ד בבעה"נ דמושך כנדל היינו דליכא אלא מטיפה משהו. וכיון דאין כאן אלא זחילה דקה ביותר אין עליהן שם זוחלין גמורין. ולכך כשהרחיב להם מקום אינו מטהר באותם המקומות. אבל מעין שזוחל בשפע וזחילתו נראית אף הר"ם מודה דמטהר בכל המקומות וע"ש. ונלפענ"ד להביא ראיה לזה דאל"כ יקשה לן על ר"ם היאך יפרש המשנה דפ"ה דמקואות דתנן מעין שהעבירו לבריכה והפסיקו ה"ה כמקוה (עי' לקמן סימן) הא אם לא הפסיקו ה"ה כמעין אע"פ שלא היה מהלך תחלה להבריכה. אלא ש"מ כדאמרן דמעין שזוחל בשפע אף הר"ם מודה ובכה"ג מיירי המשנה שם. ועוד קשה על הב"י דהא לקמן (בסעיף ע"ו) כתב הב"י דהרמב"ם והרא"ש לפי פירושם שהיא דנדל לא חילקו בין במקום שהיה זוחל בתחלה למקום שנתרחב. משום דס"ל דהיא תוספתא דמחלק בכך פליגא אמתניתין. והכא כתב הב"י דהרא"ש ס"ל כהר"ן דמחלק בכך. וצ"ע. ולפמ"ש הש"ך כאן להוכיח דהר"ם והרא"ש ס"ל כשיטת מהרי"ק ורפ"ה. ולפי שיטת מהרי"ק צ"ל דכולה שאוב כשר מה"ת כמו שכתבתי לעיל בשם הריטב"א. והא באמת הר"ם והרא"ש ס"ל דכולה שאוב פסול מה"ת וא"כ קשה עליהם קו' תה"ד מהא דמקוה של מ"ם ומעין כ"ש אינו פוסלו שום שאובין ומ"ם נוטפין בזוחלין דפוסל. אלא דהרא"ש לשיטתו דס"ל דהסקה דשאובין הוא מטעם זריעה כמו שתירץ תה"ד. וכן צ"ל להר"ם. א"כ כמו שהי' הב"ח דאפילו למ"ד כולה שאוב פסול מה"ת מ"מ בשאובין קיל טפי דאם יש כ"א סאה מ"כ אפילו נפלו אח"כ שאובין הרבה יותר מכ"א סאה מ"מ כשר מה"ת משא"כ נוטפין בזוחלין דהרא"ש לשיטתו דס"ל כן כמ"ש לעיל ולדינא משמע מש"ך דיש לחוש לדעת מהרי"ק ורפ"ה כיון שכן דעת כל הני רבוותא לדעת הש"ך. אמנם ממשמעות הרב בהג"ה אינו כן כמו שאכתוב בסמוך: יג אף בשעת. כ"כ רמ"א בהג"ה והיינו משום דר"ת פסק כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך כדאמר בתענית (דף כ"ה:) אין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים. ונמצא שלעולם זוחלין רבים על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין. הלכך לשמואל ע"פ מימרא זו מותר לטבול בנהרות לעולם אפילו כשנהרה לעין שנתרבה הרבה מחמת המטר ואע"פ שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחלה ול"ח שמא רבו הנוטפין על הזוחלין. ודלא כדכתב רבינו ירוחם דאפילו לר"ת אותם הנהרות הגדלים לפעמים הרבה ממ"ג צריך להמתין ב' או ג"י עד שיחזור הנהר לדרכו מאחר שאנו רואין שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כ"כ מירידת גשמים עכ"ל. ב"י. ועפ"ז הוא ג"כ דעת הרב בהג"ה. ומדסתם הדבר. משמע דמותר לטבול אפילו במקום שלא היה מהלך בתחלה. דכיון דהזוחלין רבו על הנוטפין מטהרין בזוחלין בכ"מ. והוא כדעת הראב"ד והר"ן שהבאתי לעיל. אבל לפי דעת מהרי"ק וש"פ גם דאפילו כי רבו הזוחלין על הנוטפין אפ"ה אין מטהרין בזוחלין אלא במקום שהיה מהלך תחלה. א"כ אפילו לר"ת דפסק כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך וזוחלין רבו על הנוטפין. מ"מ אין הנהר מטהר בזוחלין במקום שלא היה מהלך בתחלה. וא"כ מדלא חילק הרב בזה משמע דלא פסק כמהרי"ק. אמנם בד"מ כתב דטוב להחמיר כדעת מהרי"ק. ושמא משום דהכא מיירי במקום שאין מקוה. ואילו אתה מצריכם לטבול דוקא באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בתחלה היו צריכות להכנס בספינה לילך עד אמצע הנהר ולטבול שם. וזה טורח גדול בכל פעם כמ"ש הב"י. לכן סמך בזה על הפוסקים דס"ל כהראב"ד והר"ן דבזוחלין רבו. מטהר אפילו במקום שלא מהלך בתחלה. כנ"ל. וכתב בס' ג"ע דבימי הקיץ שרגיל הוא שנהר חוזר לקדמותו בימים מועטים ודאי דצריכה להמתין עם הטבילה וכן משמע מדברי התה"ד שכתב דמקילין שלא תתבטל מצות טבילה לגמרי. אבל לביטול לפי שעה לא חיישינן. עכ"ד. יד) מ"מ הואיל כו'. כ"כ מהרי"ק בשורש קט"ו ע"ד הנהר המתהוה מחמת ירידת גשמים ובהפשר הגשם יכזבו מימיו ואומרים היהודים שהרדלית יורדת מן ההרים ונופלת לתוך נהר אחד עד כי נתמלא על כל גדותיו ומאותן המים הלפין על שפת הנהר הראשון מתהוה השני. דיש לאוסרו מפני מ"ע דמאן דחזי שבימות הגשמים מתהוה ובהכלאת הגשם יבש לגמרי סבר שאינו אלא מי"ג דוקא. ולא שנא מנהר אחר ואם נתיר לטבול בו הכך ואיכא אתי למיטבל בכי גשמים מהם כשהן זוחלין ע"כ. ודבר פשוט הוא דלדעת ר"ת דשרי לטבול בנהרות תמיד הוצרך לכתיב כן. דאילו לדעת האוסרים לטבול בנהרות בלא טעם זה היה אסור לטבול בו. ב"י. ויש להקשות הא לשיטת מהרי"ק דס"ל דאף בזוחלין רבו מ"מ אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך תחלה. והכא הנהר השני לא מתהוה אלא מהנהר הראשון כי נתמלא על כל גדותיו מהשרדלית של גשמים היורדת מן ההרים. וא"כ לא היו מהלך תחלה בלא השרדלית של גשמים ובהכלאת הגשם יבש לגמרי א"כ בלא"ה אין מטהר שם בזוחלין. ואין לומר דבאמת מה"ט אוסר כאן מהרי"ק לטבול בו לשיטתו. דגם הא דאינו מטהר במקום שלא היה מהלך תחלה הוא ג"כ מטעם מ"ע כמו שכתבתי לעיל בשם הריטב"א. א"כ קשה למה פסק הרב בזה כמותו. הא הרב לא פסק שם כמהרי"ק כמ"ש לעיל. ונראה דהרב סבירא כן מדעתו. דאף דבנהר שאין פוסק לגמרי אע"פ שבשעת

הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם (לח) אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיקוו המים שבתוכו:

יד (לט) אבל בנהר שאינו פוסק אע"פ שבשעת הנשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו מותר לטבול בו (מ) בכל מקום לפי סברת המקילים ולפי מה שנהגו:

טו (מא) כל הימים יש להם טו) דין מעין לטהר (מב) בזחילה לפיכך גל שנתלש מהים ובו (מג) מ' סאה טז) ונפלו על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה (מד) וה"מ ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל:

טז (מה) אבל אם הטביל בגל בשהוא באויר קודם שיפול על הארץ (מו) אע"פ שיש בו מ"ס לא עלתה להם טבילה:

מעין

(לח) משום מ"ע דמאן דחזי דבימי הגשמים פוסק לגמרי הכר שאינו אלא מימי גשמים דוקא ולא שבא מנהר אחר ואם נתיר לטבול בו בזחילתו אתי למטבל במי גשמים ממש כשהן זוחלין. וזה ל"מ מה"ת. דמהרי"ק שממנו מקור דין זה לשיטתו דס"ל דפסול זוחלין בנוטפין הוי דאו'. לכן פסק הרב לעיל. אבל לפי הבנת הב"י במרדכי דס"ל דכל עיקר פסול זוחלין בנוטפין אינו אלא מדרבנן א"כ אם נגזור הכא הוי כמו גזירה לגזירה: (לט) רמ"א שם: (מ) אפילו במקום שלא היה מהלך תחלה. וליכא בזה משום מ"ע. דלא כשיטת מהרי"ק ורפ"ה שהבאתי לעיל ועי' מ"ש במקמ"ח: (מא) ש"ע שם ס"ה ממשנה פ"ה דמקואות: (מב) וה"ה בכ"ש דלא כב"ח. ועי' מ"ש במקמ"ח: (מג) משום דכיון שנתלש מן המעין בעי מ"ס בין לאדם בין לכלים. לכ"ע. ש"ך סק"כ: (מד) ב"ח לפי מה שפסק הרב בסימן קנ"ח דגם בטבילת אשה לבעלה צריכה כוונה. וכמו דאיתא בגמ' חולין (דף ל"א:): (מה) ש"ע שם ס"ס: (מו) שאין טובלין באויר. ופי' רש"י בפ"ב דחגיגה (דף י"ט.) שפי' שאין טובלין באויר שלא אמרה תורה מקוה אל אויר לטבילה. והב"י כתב דצריך שיהא דומיא דמעין ומקוה מים והנך אין דרכן להיות באויר. וע"ש ומשמע דהוא מה"ת וכן כתבו התוס' בחולין שם. אמנם הב"י כתב דהרמב"ם ס"ל הא דאין טובלין באויר הוא מדרבנן אבל הב"ח חולק ופי' דגם הרמב"ם ס"ל דהוא מדאו' וע"ש:

ס"ע

גשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו מותר לטבול בו בכ"מ: פי' אפילו במקום שלא היה מהלך תחלה. ול"ח למ"ע. כשיטת הראב"ד והר"ן. מ"מ נהר כזה שמתהוה לגמרי ע"י גשמים וכשאין גשמים פוסק לגמרי דאסור לטבול בו דרך זחילתו משום דהכא ודאי איכא משום מ"ע. כיון דבהכלא הגשם יבש לגמרי הכר שאינו אלא מת"ג. ואם נתיר לטבול בו דרך זחילתו. אתי למטבל במ"ג ממש כשהן זוחלין: ודעת הרמב"ן על נדרים (דף מ) הביאו הרשב"א בחידושיו שם דס"ל דאף ר"ת אינו מתיר לטבול בנהרות ביום שהגשמים יורדים בו והנהרות רבין ביותר. וז"ל שם. וכ"ש ביום שהגשמים יורדים בו והנהרות רבין ביותר דלכ"ע אין המים מטהרין בזוחלין דהא ודאי מן הנוטפין אתי. שהרי אף הנחלים ובלועות של נחלים וחרדלית שבהרים מושכין מים בנהרות ולית בהו כיפא דמברכי מיניה ואינהו הוא דמרבי להו לנהרות. ובהא ליכא מאן דפליג כלל דדבר הנראה לעינים הוא. ומאן דמורי בהנך מילי להתירא לא עביד שפיר וכ"כ רבינו ירוחם והביאו הב"י ודחה דבריו מפני דעת כל הני רבוותא שהביא הב"י שם דס"ל דלר"ת דפסק כשמואל דנהר מכיפיה מיבריך מותר לטבול בנהרות אפילו כשמתרבין הרבה מחמת גשמים. ואפשר אלו ראה רבינו הב"י דגם הרמב"ן כתב כן היה חוזר לדבריו. ועוד דהוי ס"ס דפלוגתא לחומרא. שמא הלכה כהפוסקים דלא פסקו כשמואל. ושמא גם שמואל לא אמר בכה"ג היכא דחזינן שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחלה. אך כבר הורה זקן. רבינו הב"י לקולא. ואחריו רבינו רג"א ז"ל לקולא. ואין להרהר אחריהם. טו דין מעין כו'. משנה בפ"ח דפרה ובפ"ה דמקואות כל הימים כמקוה. שנאמר ולמקוה המים קרא ימים. דר"מ ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה. ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים כו'. ומשמע דהלכה כר' יוסי וכ"פ הרמב"ם והרא"ש ז"ל. ופרש"י בשבת (דף ק"מ.) ר' יוסי אומר כל הימים ויש הגדול תורת מעין עליהם לענין שהן מטהרין בזוחלין וכן פי' ר"ש אבל הרמב"ם מפרש דלכולהו תנאי לענין טבילת שאר טמאים כל הימים דינם כמעין לטהר בין באשבורן בין בזוחלין ולא איפלגו אלא לטבילת זבים ומצורעים וקידוש מי חטאת דכתיב בהו מ"ח. דר"מ סבר כולהו ימים כמקוה ופסולין להנך ג' מילי דבעי מ"ח. ור' יהודה סבר דים הגדול הוא דמיפסל להנך ג' מילי אבל שאר ימים כשרים אף להנך בין בזוחלין בין באשבורן כדין מעין. ואתי ר' יוסי למימר לר"י שפיר קאי עבדת למיפלג בין ים הגדול לשאר ימים. ומיהו לא לאכשורי שאר ימים להנך ג' מילי בין באשבורן בין בזוחלין כדקא אמרת. דלא מיתכשרו להנך ג' מילי אלא כשהן באשבורן. אבל כשהן זוחלין אע"פ שהן מטהרין לכל הטמאים אף בזוחלין. מ"מ פסולין להנך ג' מילי דבעינן בהו מ"ח. ואפשר דטעמיה משום דכשהן זוחלין דמי לנהרות וכיון דכל הנהרות פסולין למידי דבעי מ"ח גזרינן בזוחלין דשאר ימים אטו נהרות אבל בזוחלין מן המעין לא גזרו לפי שעל הרוב הם מים מועטים ולא אתי לאחלופי בנהרות. כ"כ הב"י להוכיח דהרמב"ם מפרש כן. וע"פ פי' הרמב"ם ניחא מה שיש לדקדק קצת בשבת שם גבי הא דרמי הש"ס ים הגדול אים הגדול. דתני חדא רוחצין בו ותניא אידך דאין רוחצין בו, ומשני ר' יוחנן ל"ק הא ר"מ הא ר' יהודה דתניא כל הימים כמקוה וכו'. ופרש"י הא דקתני רוחצין בים הגדול ר"מ היא דמשוי כל הימים כי הדדי ולא מפליג בין ים הגדול לשאר ימים. והא דתני אין רוחצין ר"י היא דמפליג בין ים הגדול לשאר ימים ולכאורה יש לדקדק אמאי לא אמר ר' יוחנן הא ר' יהודה הא ר' יוסי דהא גם ר' יוסי לא מפליג בין ים הגדול לשאר ימים. וא"כ עפי ה"ל לאוקמיה כר' יוסי דהלכתא כוותיה. וגם לאוקמה כר"מ דלא כהלכתא. ולפי' הרמב"ם ניחא משום דגם ר' יוסי מחלק בין ים הגדול לשאר ימים כר"י. לה"ק הא ר"מ והא ר"י. אמנם לפירש"י ור"ש והרא"ש צ"ל דבאמת מוכח מזה דר' יוחנן לא ס"ל כר' יוסי ולהכי לא מוקמי מתניתא כוותיה. ומ"מ אנן פסקינן כר' יוסי משום דכללא הוא דר"מ ור"י הלכה כר' יוסי. ועפ"ז מתורץ מה שהקשה הב"י על הרא"ש דכי דהא סתמא דגל שנתלש כר' יוסי אתיא משום דגל שנתלש משמע מן הים אלמא דמטהר בזוחלין והקשה הב"י דא"כ מאי פריך הגמ' בחולין (דף ל"א:) אי ביושב ומצפה מאי למימרא הא טובא אשמעינן למיסתם מתניתין כר' יוסי למימרא דהלכתא כוותיה וע"ש. ולהמ"ש ניחא דהא שם בחולין קאי אליבא דר' יוחנן ור"י הא לא ס"ל כר' יוסי כדמוכח בשבת שם להכי לדידיה ליכא למימר דקמ"ל למסתם מתניתין כר' יוסי. אבל לדידן אה"נ די"ל כן. ועי' מ"ש בסמוך בס"ק שאח"ז: טז) ונפל על האדם כו'. משנה בפ"ה דמקואות גל שנתלש ובו מ"ס ונפל על האדם או על הכלים טהורים. האחרונים הקשו מכאן על הרמב"ם והראב"ד דס"ל דמעין מטהר בכ"ש אפילו לאדם וא"כ ל"ל מ"ס דהא הגל בא ממעין ומטהר אפי' בפחות ממ"ס ובשלמא להפוסקים דס"ל דלאדם בעינן מ"ס אפילו במעין ניחא דנקט משנה מ"ס משום אדם. אלא להרמב"ם והראב"ד קשה. ותירץ הב"ח דלא אמרו חכמים דכל הימים יש להם דין מעיין אלא לטהר בזוחלין אבל אין הוה למעין לגמרי שיהא מטהר אף בכ"ש. ולפ"ז צ"ל דגל שנתלש מיירי דוקא שנתלש מן הים ולא משאר מעין או נהר. ולפ"ז מוכח דהך משנה לא אתיא כר"מ דהא לר"מ כל הימים כמקוה ובשאר מעין לא בעינן מ"ס דהא מטהר בכ"ש. א"כ קשה מאי פריך הגמ' בחולין שם אי ביושב ומצפה מאי למימרא. הא טובא קמ"ל לאפוקי מר"מ דס"ל דכל הימים דינו כמקוה. וא"ל משום דר' יוחנן ס"ל כר"מ כמ"ש בס"ק הקודם א"כ כ"ש דקשה טפי ר"י כמאן מוקי להי מתניתין. ונראה דלכן הרמב"ם לשיטתו מפרש ההיא פלוגתא דר"מ ור"י ור' יוסי דוקא לענין זב ומצורע וקידוש מי חטאת דכתיב בהו מ"ח. אבל גבי שאר טמאים כ"ע ס"ל דמטהר בזוחלין. ולהכי אתיא מתניתין ככ"ע כמ"ש הב"י שהבאתי לעיל. אבל הרא"ש ור"ש דמפרשי פלוגתייהו בכל הטמאים. משום דלשיטתייהו אזלי דס"ל דמעין אינו מטהר לאדם בכ"ש אלא במ"ס. והיא דגל שנתלש מיירי בין במעין ובין בימים. ור' יוחנן מוקי לה דוקא בשאר מעיינות ולא בימים משום דס"ל כר"מ דכל הימים ה"ה כמקוה. ולפ"ז דברי הב"ח אתיא כהוגן. אמנם הש"ך בס"ק קכ"ג השיג על הב"ח וע"ש. והש"ך בסק"כ תירץ דאע"ג דמעין מטהר בכ"ש היינו במקום חיבור המעין אבל הכא שנתלש הגל צריך מ"ס דכל שאינו מעין ממש אינו מטהר בכ"ש וע"ש. וחילוק זה ס"ל ג"כ מהרי"ק כמו שאכתוב לקמן בסק"כ. אמנם קשה דא"כ מאי פריך בחולין שם אי ביושב ומצפה מאי למימרא הא טובא קמ"ל דבכה"ג צריך מ"ס אף לכלים ושמא י"ל משום דלשון המשנה משמע דקמ"ל קולא דטהורים ולא חומרא ולהכי פריך שפיר דמאי קמ"ל דטהורים פשיטא. ואח"כ מצאתי בתשובת ר"ת (שהביא הש"ע על המרדכי בשבת פרק במה טומנין) שהביא בשם מהרי"ל דגל ראיה דגם במעין בעינן

מ"ס

יז (מז) מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקוים ועומדין יז) יש לה (מח) דין מעין לטהר בין בזוחלין ובין באשבורן (מט) וה"מ דהמעין היה משוך תחלה אלא שעכשיו הוסיף המשיכתו לבריכה יח) אבל אם היה המעין עומד תחלה והמשיכה לבריכה. או שריבה עליו מ"ש. אע"פ שמהני המשכה זו לטהר השאובין לטבול בהם. מ"מ לענין לטהר בזחילה ל"מ אלא באשבורן דוקא הוא דמטהר:

יח (נ) ואם הפסיק ראש הקילוח של המעין מלקלח בבריכה חזר להיות לה דין מקוה ואינה מטהרת אלא באשבורן יט) ואפי' (נא) היכא דאכתי לא נח הקילוח שנפסק ועדיין זוחלין מ"מ כיון שהופסק המעין דין מקוה עליהם:

ואם

מ"ם לאדם. וז"ל שם ותדע דתנן גל שנתלש ובו מ"ם ונפל על האדם ועל הכלים וכו' והאבן מייתי בחגיגה לאפוקי כיפין דאויר נינהו אבל משום דלאו אשבורן לא פסל מכלל דלאו מקוה הוא אלא דמקוה דחיים הם אפילו למ"ד כל הימים כמקוה דלא קתני הכא גל שנתלש מן הים. ועוד דליכא לאוקמי כוותיה דמקוה אין מטהר בזחילתו וזו היא זחילה כדאמר התם (חולין שם) מ"ד ליגזר משום חרדלית של גשמים. קמ"ל מכלל דודאי לאו מקוה הוא ובעינן מ"ם עכ"ל. וכן הביא הרשב"א בתה"א בשם ר"ת וע"ש. יז) יש לה כו'. בפ"ה דמקואות תנן מעין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים כו' עד שידע שאלו הראשונים. הר"ש והרא"ש מפרשי דאיירי דבריכה זו מלאה גשמים שאין מטהרין אלא באשבורן וע"ש. וכשהעביר עליה המי מעין חזרו מי הבריכה כאלו הם מי מעין לטהר אף בזוחלין וכשהפסיק מי המעיין מלקלח בבריכה כיון שאינה מחוברת עכשיו למעין חזרה למשפטה הראשון שדינה כמקוה שאינה מטהר אלא באשבורן. ואם חזר והמשיך מי המעין לתוכה אע"פ שיש לה דין מעין לטהר בזוחלין. מ"מ עדיין הם פסולין לזבין כו' דבעי מ"א עד שידע כו'. ולפי דבריהם אם היתה בריכה זו ריקנית והמשיך לתוכה מי מעין אע"פ שהפסיק הקלוח הנמשך מהמעין אפשר שמים הללו הנקוים בבריכה עדיין דין מעין עליהם. והניח הב"י בצ"ע. אבל הראב"ד מפרש משנה זו בבריכה ריקנית ואפ"ה קאמר דאם הפסיקו ה"ה כמקוה. והרמב"ם מפרש נמי בבריכה מלאה מי מקוה עסקינן. והא דקתני מתניתין והפסיקו, היינו לומר שמי המעיין הוו יורדין לבריכה ולא היה יוצאין הימנה. ולפיכך ה"ה כמקוה. דכיון דאין מי המעין נמשכין ויוצאין ממנה. אע"פ שעדיין קילוח מי המעין יורדים לתוכה אינם מעלים את המים שבתוך המקוה מדין מקוה. ואם אח"כ המשיכו. כלומר שעשה שימשוך ויצא מצד האחר. פסול לזבים וכו'. ומ"מ דינם כמעין לענין טבילה דכיון שמי המעין נכנסין לה ויוצאים ממנה מעלים הם את המעין שבבריכה להיות כמעין. והיכא דאין בבריכה מים כלל והמשיך מי המעין לתוך הבריכה והם נקוים שם ואינם נמשכים לחוץ. איכא לספוקי אי ס"ל להרמב"ם דהוי כמקוה כיון דאינם נמשכים. או הוי כמעין כיון דאין מים אחרים בבריכה. מיהו מדברי הרמב"ם בפי' המשנה משמע דבלא היה בבריכה מים קודם שהעביר המעין עליה מיירי. והניח הב"י בצ"ע וע"ש ודע דכ"ז מיירי במקום שאינו משופע ביותר. אבל אם הבריכה במקום משופע. דהוי קטפרס כיון דקי"ל דקטפרס לא הוי חיבור. א"כ אין מי המעין מתחבר עם המים שבבריכה להיות מעלים את המים שבבריכה מדין מקוה למעין. כמו שנתבאר לעיל סק"ד וע"ש. והנה הטור כתב ג"כ כלשון הש"ע כאן ומשמע דמיירי בבריכה מלאה מים. וכן משמע בב"י דהבין כן דברי הטור. אך הפרישה פי' דברי הטור דמיירי בבריכה ריקנית וע"ש. אבל הש"ע ודאי מיירי בבריכה מלאה מ"ג כמו שהבין הב"י מדברי הטור שכ' ג"כ בלשון הש"ע. וא"כ אפשר דבבריכה ריקנית אפילו הפסיק ראש הקילוח מן המעיין מ"מ דין מעיין יש להמים הללו הנקוים בבריכה זו. כ"כ הט"ז בסק"כ. יח) אבל אם כו'. כ"כ הט"ז בסק"כ. והוכיח כן ממה דתנן בפ"ה דמקואות. מעיין שהוא משוך כנגדל ריבה עליו והמשיכו ה"ה כמו שהיה. היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן. ולמעין להטביל בו בכ"ש. הרי לפנינו שיש חילוק בין מעין משוך למעין עומד דאז אחר הריבוי הוי כמקוה לענין אשבורן. והבין הט"ז דהכא מיירי שמי הגשמים שבבריכה רבו על מי המעין שהמשיכו לתוכו ואפ"ה אמרינן דיש לה דין מעין לטהר בזוחלין א"כ ע"כ מיירי דהמעיין היה משוך תחלה דאי היה עומד כיון שרבו עליו מ"ג הרי דין מקוה יש לו כדאיתא במשנה הנ"ל. אמנם לפי שיטת מהרי"ק וש"פ שהבאתי לעיל דס"ל דכל היכא שרבו המ"ג על מי המעין אינו מטהר כלל בזוחלין. אפילו במקום שהיה מהלך תחלה. ומפרש הסיפא דנגלל דמיירי בשלא רבו הגשמים על המעיין והאי ריבה דקתני אמעין קאי דהמעיין גדול ורב ממה שהיה כמ"ש לעיל בשם הריטב"א דכתב כן בשם רפ"ה וע"ש. וא"כ ל"ל דהסיפא דבריכה נמי מיירי בשלא רבו מי הבריכה על מי המעין. דאם רבו לא היו מטהרים בזוחלין כלל. ואפ"ה ל"ל דהסיפא דבריכה מיירי ג"כ במעין משוך אבל מעין עומד ל"מ אפילו כשלא רבו כדתנן היה עומד כו' ואוקימנא בשלא רבו. ולפי הראב"ד והר"ן וש"פ שם. מיירי הכא אפילו ברבו מי הבריכה על מי המעיין ואפ"ה הוא מטהר בזחילתו במקום שהיה מהלך תחלה בלא ריבוי המים שבבריכה לאחר שנמשך כאן. דהכא אע"פ שלא היה המעין נמשך בתחלה לבריכה זו מ"מ חשיב כאלו היה מהלך תחלה כאן ומטהר בזוחלין דדוקא היכא שהנוטפין גרמו להיות נמשך במקום שלא היה נמשך תחלה אינו מטהר בזוחלין מפני מ"ע. מפני שנראית כאלו הוא כולו מ"ג. אבל הכא דהמעין בא לבריכה שלא מחמת הנוטפין חשיב כאלו היה מהלך כאן תחלה ומטהר בזוחלין. ולשיטת הרמב"ם והרמב"ן לדעת הר"ן דס"ל דדוקא בריבה בנומת המעין עצמו הוא דמטהר בזוחלין כמו שהיה אבל אם ריבה במקום משך המעין למטה. כל שרבו הנוטפין על הזוחלין. אינו מטהר בזוחלין. א"כ ל"ל לדידהו דהסיפא דבריכה מיירי בשלא רבו הנוטפין על מי המעין היורדים לתוכה. דאם רבו לא היו מטהרים בזוחלין כיון שלא ריבה בנומת המעין עצמו, או דמפרשי בבריכה ריקנית כמו שמפרש הראב"ד: יט) ואפילו היכא כו'. כ"כ הש"ך בסק"ל דלא כמהרי"ק. והנה הש"ך קיצר מאוד בדברי מהרי"ק וכדי לבאר הדבר מוכרחים אנחנו להאריך קצת. דמהרי"ק הקשה דהכא קאמר דמעין שהפסיקו ה"ה כמקוה ואינו מטהר בזוחלין. מ"ש מהסיפא דלעיל (סימן ע"ו) גל שנתלש ובו מ"ם ונפל על האדם והכלים דטהורין. ופשיטא שאין הפסקה גדולה מזו שנתלש הגל מהים והלך למרחוק ואפ"ה מטהר בזחילה. שאין לך זחילה גדולה מזו. אמנם קושיא זו אינה אלא למ"ד (לעיל ס"ק י"ח) דה"ה בבריכה ריקנית נמי כשהופסק המעיין חזר להיות לה דין מקוה. אבל אם נימא דדוקא בבריכה מלאה מים אז אמרינן כשהופסק המעין חזר להיות לה דין מקוה כבראשונה. אבל אם היתה הבריכה ריקנית ונתמלאה ממי המעין אע"פ שהפסיק הקלוח של מעין מ"מ יש לבריכה זו דין מעין לטהר בזוחלין כיון דממנה נתמלאה. א"כ לא ק"מ קו' מהרי"ק. דבא"ה דגל שנתלש. דלא היה שם מים אחרים. לכן אע"פ שהפסיק המעין מ"מ דין מעין יש לה לטהר בזוחלין. משא"כ הכא דהבריכה היתה מלאה מ"ג לכן אין בכח המעין להעלות את מי הבריכה להיות לה דין מעין אא"כ שמחובר למעין אבל כשהופסק חיבורה חזרה להיות כמקדם. ותירץ מהרי"ק דהא דקאמר הכא דכשהופסק המעין ה"ה כמקוה היינו דוקא היכא שכבר נחו המים במקוה ונעשה אשבורן. אבל היכא דאכתי לא נחו המים באשבורן כהסיפא דגל שנתלש דעדיין הם חיים וזוחלין מכח נביעת המעין. אע"פ שהופסקו מהמעין. מ"מ שם מעין עליהם עדיין מצד עצמן כיון דאכתי חיים וזוחלין ולא פקע חיותן מינייהו. והנה לעיל (דין ו) במקוה שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק. יש ב' דיעות. דדעת הר"ש שם דאפילו ישארו מ"ם עד הסדק אפ"ה פסול. דהוי כאלו כל המים זוחלין אף שלמטה מן הסדק. ודעת הרא"ש דאם ישאר בו מ"ם עד הסדק כשר. והקשה מהרי"ק להני י"א דס"ל דאפילו אם ישאר מ"ם עד הסדק מ"מ הוי כאלו כולו זוחלין מהסיפא דסעיף כ"ה (ולפנינו לקמן בענף י"ב ס"י ח) ג' מקואות שיש בהם בכל אחד כ' סאה מ"כ ובא' מהם כ"ם מ"ם ועומדין זה בצד זה אם השאוב מן הצד וירדו ג' וטבלו בהן ומתוך כך נתמלאו

(מז) ש"ע שם סעיף י'. וממשנה פ"ה דמקואות: (מח) אפי' בבריכה מלאה מים: (מט) ט"ז שם סק"כ ועי' מ"ש במקמ"ח. דלשיטת הראב"ד והר"ן דס"ל דגם בנוטפין רבו אפ"ה מטהר בזוחלין במקום שהיה מהלך תחלה א"כ אפשר דהכא איירי אפילו במעין עומד וגם אפילו ברבו מי הבריכה על מי המעין אפ"ה מטהר בזחילתו במקום שהיו מהלך בתחלה וה"נ הבריכה הוי כמו מקום שהיה מהלך תחלה וע"ש. (נ) ש"ע שם: (נא) ש"ך סק"ל דלא כמהרי"ק שם דס"ל דכ"ז שלא נח הקילוח שנפסק ועדיין זוחל והולך דין מעין יש לו לטהר בזוחלין כההיא דגל שנתלש דלעיל סימן ע"ו. ודע די"א דאם היתה הבריכה ריקנית אפילו הפסיק המעין דינו כמעין ועי' במקמ"ח:

יט (נג) ואם חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה חזרה לדין מעין לטהר בזוחלין:

כ (נג) מעין שהעבירו ע"ג אחורי הכלים כ) והמשיכו למקום אחר (נד) חזר להיות לו כא) דין מקוה (נה) ובלבד שלא יטבול (נו) על אחורי כלים ממש (נז) ובדיעבד אם טבלה אם הכלי היה של חרס יש להקל אבל לא בשאר כלים המק"ט:

כא (נח) והוא כשכל המעין מקלח ע"ג כלים אבל אם קצת מקלח אצל שפת הכלים (נט) יש לו דין מעין כדמבואר (ס) לקמן:

מעין

מקוה מים

(נב) ש"ע שם: (נג) ב"ש סעיף י"ב ממשנה פ"ה דמקואות: (נד) ואינו מטהר אלא במ"ס ובאשבורן ומיירי בענין דבלאו אלו הכלים היו המים עוברים שם דאל"ה היו נפסלין אפילו למקוה משום דהווייתו עי"ש. תוי"ט. ועי' מ"ש במקמ"ח: (נה) ש"ע שם (נו) דגזרינן אטו תוך הכלי: (נז) ש"ך שם. כדעת הראב"ד ועי' במקמ"ח: (נח) ש"ך שם וס"ז: (נט) משום דמעט המים המקלחים אצל שפת הכלים מעלים את המים המרובים המקלחים ע"ג הכלי: (ס) בענף י"א סי' י"א:

מקור מים חיים

נתמלאו וירדו על שפתם ונתערבו יחד הוכשרו שלשתן כיון שפעם אחד היו מחוברים יחד מ' סאה מים כבריכה טהרו את השאוב ע"י השקה. הרי בהדיא שאע"פ שילאו על שפתו של מקוה אפ"ה הטובלין טהורין. ולא חשיב הני דבמקוה זוחלין משום הני גיאה שילאו לחוץ (אבל לשיטת הרא"ש דס"ל דאם ישאר מ"ס עד השדק תו לא הוי זוחלין בכה"ג. ניחא משום דעיקר הטבילה הוא בשעה שמתחברים המקואות בהדדי והוי ביחד מ' סאה. מג' המקואות. ואז אף שמעט עשה נשפכים וזוחלין על שפתם. מ"מ נשאר מ"ס שעומדים במקום אחד) ומזה הוכיח מהרי"ק דמעין שאני שאע"פ שהופסק הקילוח מ"מ מטהר בזוחלין ומיירי הכיא (דסעיף כ"ה) במקוה הבא מן המעיין ונפסק. ומש"ה בעינן מ"ס לטהר את השאוב אע"ג שמעין מטהר בכ"ש. דכיון שנפסק מהמעין שוב אינו מטהר בכ"ש אע"פ שמטהר בזוחלין. כמ"ש הש"ך בסק"כ והבאתי לעיל בס"ק י"ז. אלא דאכתי קשה מהיא דבריכה דמבואר דהופסק המעין לא חשיב הבריכה תו כמעין גם לענין זוחלין היכא דכבר כלו המים. והתם כתי' בסעיף כ"ה כבר כתו. לכן נ"ל דהני י"א (הוא הר"ש) דסעיף כ' ס"ל דדוקא בריכה מליאה מ"ג אז אם הופסק המעין חזר להיות לה דין נקיה אבל בבריכה ריקנית ונתמלאה רק מהמעין אע"פ שהופסק הקילוח מהמעין אפ"ה דין מעין יש לה לטהר בזוחלין. ולהכי נמי הכיא (דסעיף כ"ה) כיון דהני ב' מקואות נתמלאו רק מהמעין אע"פ שהופסק אח"כ מ"מ יש לה דין מעין לטהר בזוחלין. ולפ"ז הני דמפרשי דמיירי אפילו בבריכה ריקנית ע"כ לא ס"ל כהני י"א דסעיף כ' (והוא דעת הר"ש) אלא ס"ל כהרא"ש שם דבכה"ג לא הוי זוחלין ולהכי ניחא הכיא דסעיף כ"ה. זהו תוכן דברי מהרי"ק שהביא הב"י והש"ך. והש"ך בסק"ל השיג עליו ודחה ראיותיו. דמה שהביא ראיה מגל שנתלש (דסעיף ה') שאני דגל נתלש מעלמו והוהו רב וגם נתלש דרך זחילתו משא"כ הכא. גם מה שהביא ראיה מהכיא דסעיף כ"ה. י"ל דהתם מיירי דהב מקואות מעיינות הן דמטהרין בזוחלין. אבל היכא שבא ממעין בנפסק אין להם דין מעין לטהר בזוחלין. ודברי הש"ך תמוהים. דאיך אפשר לומר דמיירי שם במעיינות ממש. א"כ בסיפא דהשאוב באמצע נמי יטהר דהא מעין מטהר בכ"ש ול"ל מ"ס לטהר את השאוב. ולכן הוצרך מהרי"ק לאוקמי שם בהופסק הקלוח דאף שיש לו דין מעין לטהר בזוחלין מ"מ אינו מטהר בכ"ש כמ"ש הש"ך בסק"כ. וכבר הרגיש בזה בדגמ"ר שם ועי"ש. אך מ"ש בדגמ"ר שם וז"ל ולפרש כוונת הש"ך דמוקי לה במעיינות ממש היינו אליבא דמחמירין דאף מעין מיפסל בשאיבה בפחות ממ"ס לקמן ס"מ בהג"ה א"א דהרי הך דג' מקואות הוא משנה ערוכה בפ"ו והך דסעיף כ' (לפנינו לעיל דין ו') הוא דברי הרא"ש. והרי הרא"ש ס"ל דמעין כ"ש אינו נפסל בשאיבה ועיין בשאה"ג אות ל"ח עכ"ל. ובמתכתה"ג נתחלף ליה להגאון הנ"ל בין ר"ש לרא"ש. דהני י"א דסעיף כ' הוא דעת הר"ש. דהא הרא"ש ס"ל דכל שישארו מ"ס עד השדק לא הוי זוחלין והשיג שם על הר"ש (וכמעיין בדברי מהרי"ק שהביא הב"י בסעיף כ' יראה בהדיא דקו' מהרי"ק סובב והולך רק להני י"א דסעיף כ' ועי"ש) והכיא דסעיף מ' הוא דברי הרא"ש. אבל הר"ש אפשר דס"ל דמעין אינו מטהר את השאובין בכ"ש לאדם. והכי משמע בהדיא בר"ש פ"ה דמקואות משנה ב' וע"ש. עוד תירץ הש"ך וכתב דהוא עיקר דהתם אין כאן זוחלין דל"ש זוחלין אלא כשזוחלין מעצמם דרך השדק והולכין ושוב אינם חוזרים ללכת אבל אותם שילאו על שפת המקוה מכח אדם הטובל שמתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם וכשילא הטובל משם יחזרו המים למקומם הראשון ודאי בכה"ג לא הוי זוחלין. ולפענ"ד אינו נראה דהא התם בהכיא דג' מקואות דסעיף כ"ה אינם חוזרים כל המים למקומן הראשון דהא נתערבו בהדדי וחוזרים בתערובות מזה לזה. ומש"ע הקשה שם הר"ש והרא"ש על הא כשהשאוב באמצע המקואות כמות שהיו דהא מימי השאוב מתערבין עם כל או"א. ותירצו לפי שבהמשכה נתערבו. אלמא דהמים מתערבים מזה לזה ואינם חוזרים כל אחד למקומו הראשון. וא"כ הוי זוחלין ומריב"ם אינה ראיה דהא חזינן דהר"ש אינו מפרש כהריב"ם. ומהרי"ק אליבא דהר"ש קאמר וכמו שכתבנו. ובשאני נעלמי נראה לתרץ קו' מהרי"ק מהכיא דסעיף כ"ה דלהכי לא הוי זוחלין במה שילאו על שפתם משום דבתחילת הטבילה כשילאו המים על שפתם כ"ז שלא נשקו המים להדדי הא בליר ליה שיעורא. ובסוף הטבילה שאז נתערבו המים ונתחברו ליכא תו זחילה. משום דמיד שפגעו המים בהדדי כל אחד דוחה את חברו ומעכב זחילתו ונעשו אשבורן. אלא רק אח"כ כשמתחילין לחזור אז יתערבו בהדדי קלא וכבר טבל. וכעין סברא זו כתב הט"ז שם בס"ק ס"ט וע"ש. ועי' בח"ס סימן ר"ע שהאריך בזה. ולא הרגיש בסברא זו: כ) והמשיכו למקום כו'. משנה פ"ה דמקואות העבירו (פי' המעיין) ע"ג כלים או ע"ג שפסל רי"א ה"ה כמו שהיה (פי' לטהר בזוחלין ובכ"ש) ר' יוסי אומר ה"ה כמקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג שפסל ופי' רש"י ע"ג כלים נקובים דאל"ה מ"מ משוקת (פי' דתנן בפ"ד שם מים שהעבירו ע"ג שוקת פסול) אבל הרמב"ם והרא"ש פירשו ע"ג כלים ע"ג אחורי כלים ואפ"ה קאמר ר' יוסי דה"ה כמקוה כלומר שנפסלו מלטהר בזוחלין ובכ"ש וכן פוסל טבילה ע"ג שפסל גזירה אטו תוך כלי. ולפ"ז אין נ"מ בין כלי חרס לשאר כלים ובכ"ע אסיר כמ"ש הטור בסימן קל"ח וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה (פי' כמו שמחלק הראב"ד שאכתוב בסמוך. והיינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד עלתה לה טבילה ע"ג כל הכלים. כ"כ הש"ך לדעת הרא"ש. אמנם הראב"ד (והביא הב"י בסימן קל"ח) פי' הטעם דכיון דשפסל מקבל טומאה מגבו איכא משום גזירת מרחלאות ואפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה. משא"כ בכלי חרס שאינו מק"ט מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת מרחלאות. להכי בדיעבד עלתה לה טבילה. וכתב הש"ך דראוי להחמיר כהראב"ד והר"ש פי' באופן אחר והביא דבריו לקמן (בענף י"א סימן י') וע"ש: כא) דין מקוה. כתב התוי"ט נ"ל דה"ל מיירי בענין דבלאו אלו הכלים היו המים עוברים. דאל"ה היו נפסלין אפילו למקוה משום דהווייתו ע"י טהרה בעינן. והביאו הש"ך בס"ק ל"ו והשיג עליו דהא הכא במעין מיירי ובמעין ליכא משום הווייתו ע"י טומאה כמו דאיתא לקמן (בענף י' ד"ד). הנה בפשיטות י"ל משום דהרשב"א שם חולק ע"ז וס"ל דאפילו בממשיך מן מעין נמי פסול כדאיתא שם. וא"כ עכ"פ להרשב"א צ"ל כן כמ"ש התוי"ט. ועוד נלפענ"ד דאפילו להרא"ש שם דס"ל דבממשיך ממעין אפילו ע"י דבר המק"ט כשר היינו משום דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאלו הוא מחובר להמעין שממשיך המים משם. אבל הכא כיון דס"ל לר' יוסי דה"ה כמקוה משום דהכלים הפסיקו בין המים ובין המעין ולכן לא חשיב כמחובר למעין ואין לו אלא דין מקוה וא"כ כיון דלא חשבינן ליה כאלו הוא מחובר למעין. ממילא פסול נמי משום דלא הוי הווייתו ע"י טהרה. אם לא דמיירי דבלאו אלו הכלים היו המים עוברים שם. וז"ב ובחנם השיג עליו הש"ך. כתב בהגהת דריסה דל"ל דנפסק הקלוח מהמעין דאל"כ לא היה לו דין מקוה אלא דין מעין. והביאו הט"ז וכתב ע"ז דהוא טעות גמור דא"כ היאך אמר ר' יהודה בזה דהוי כמעין. ואני תמה על תמיהתו. דהא איכא כמה פוסקים לעיל סימן י"ז גבי בריכה. דאם היתה הבריכה ריקנית ונתמלאה מהמעין אע"פ שנפסק הקלוח אפ"ה דין מעיין יש לו כמו שהביא הב"י שם. וכמו שכתבתי לעיל בס"ק י"ח וע"ש וא"כ אין הדבר רחוק גם אם ר"י יסבור כן. וכיון דהכא מיירי דליכא מיא אחרינא אלא הני שנתמלאו מן המעין ס"ל לר"י דהוי כמעין אע"פ שנפסק הקילוח. ואין כאן טעות. ובאמת הכי מוכח לומר כן לפי דעת הב"י שהביא לקמן (בענף י"א בדין י"א) בהא דחולק שם עם מהר"י מאימאס"ק. דאל"כ קשה על הב"י קו' הב"ח שם

כמ"ש

כב (סא) מעין שיורד מההר כב) טיפין טיפין יש לו דין (סב) מקוה אא"כ יורד בקלוח בלא הפסק:

כג (סג) נוטפין שעשאן זוחלין כג) כגון שסמך (סד) למקום המנטף טבלא של חרס חלקה (סה) דאינו מק"ט והרי המים הנוטפין טיפין טיפין זחלין עתה ויורדים עליה הרי הם בשרים דהוי כיורד בקלוח בלי הפסק (סו) וכל דבר שמק"ט אפילו מד"ס אין (סז) מזחילין בו וזוהלין שקלהן בעלי (סח) אגוז כשרים:

(סא) ש"ע סי"ג ע"פ פי' הרמב"ם משנה ה' דפ"ה דמקואות: (סב) ואינו מטהר אלא באשבורן. ועי' במקמ"ח: (סג) ש"ע שם סי"ד: (סד) פי' שבמקום המנטף הוא מעין: (סה) דפשוטי כלי חרס אינו מקבל טומאה והוי הוייתו ע"י טהרה: (סו) ש"ע שם: (סז) ומ"מ מטהר באשבורן כיון שאינו מק"ט אלא מד"ס. ש"ך ס"ק ק"ד. ודעת הראב"ד דכל שאינו מק"ט אלא מד"ס מזחילין בו, ועמ"ש במקמ"ח: (סח) הירוקים שאין עלה האגוז שהוא צובע חשוב ככלים:

כמ"ש שם וע"ש. אמנם בלא"ה קשה דדברי הפרישה סתרי אהדדי. דהא הפרישה כ' נתרץ דמש"ה לא הוי הוייתו ע"י טו אם משום דבא ממעין כמ"ש הש"ך בשם ס"ק ל"ו. ואם מיירי בנפסק הקלוח א"כ שוב ל"מ מה שנמשך ממעין כיון שנפסק הקילוח כמו שכ' הפרישה עצמו. והביא הש"ך בס"ק ק"ה ולפמ"ש לקמן (בענף סק"ו) לפרש כוונת הפרישה שהביא הש"ך בס"ק ק"ה ניחא. דכוונת הפרישה שם דכיון דנפסק הקילוח א"כ הקילוח האחרון שבא ע"י השילון המק"ט נפסק ראשו מן המעין או מהמקוה א"כ פוסל משום הוייתו עי"ט. ולפ"ז אם נפסק הקלוח לאחר שיש שם במקוה מ"ס בלא שהי קילוח האחרון. א"כ הוי עיקר שיעור המקוה הוויתו ע"י טהרה כיון דכבר יש שם מ"ס בלא שהי קלוח האחרון שנפסק מהמעין שוב לא איכפת לן בהוייתו ע"י טומאה. דהויה דטהרה קאי על עיקר שיעור המקוה. ולהכי בכה"ג כשר גם להפרישה. וא"כ י"ל דהכא מיירי בהמשיך טפי ממ"ס וא"כ אף שנפסק הקילוח אח"כ. וקילוח האחרון בא ע"י דבר המק"ט אינו פוסל את המקוה כיון דכבר יש מ"ס בלא האי קלוח האחרון. ולשיטת הרא"ש שהביא המרדכי והד"מ דס"ל דמעין שנמשך ע"י סילונות של מתכת המק"ט אינו מטהר בזוחלין רק באשבורן. א"כ יש לפרש בפשיטות דזהו גופא טעמא דר' יוסי דאמר הרי הוא כמקוה. דכיון דנמשך המעין ע"י דבר המק"ט. בטיל ממנו דין מעין וחל עליו שם מקוה לטהר באשבורן דוקא וא"כ מיירי דאין המים ראוים לבא לכאן בלא אלו הכלים. אבל אם המים ראויים לבא בלא אלו הכלים גם ר"י מודה דדינו כמעין. אמנם בש"ע לא הביא דעת הרא"ש כלל. וכ"כ בד"מ בהדיא דלא כרא"ש. וא"כ א"א לפרש כן כוונת ר' יוסי. אע"כ צ"ל כמ"ש השו"ע דמיירי בראויין לבא זולת הכלים. או י"ל דמיירי שאין מקלח בהדיא מע"ג אחורי הכלים למקוה אלא שהמשיך המים למקום אחר רחוק קצת מאחורי הכלים דבכה"ג ליכא משום הוייתו ע"י טומאה כמ"ש לקמן (בענף י'). וכן משמע מלשון הש"ע שכ' „מעיין שהעבירו ע"ג אחורי הכלים והמשכו למקום אחר" משמע דהמשיכו למקום אחר רחוק קצת מהכלים. להכי אינו פוסל משום הוייתו עי"ט. וזה פשוט. ועי' מ"ש בסמוך בס"ק שאח"ז. **כב טיפין טיפי** כו'. זה הוא ע"פ פי' הרמב"ם בהא דתנן בפ"ה דמקואות משנה ה' הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה. ופי' הרמב"ם הזוחלין היינו הנהרות והיאורות המושכין מן המעיינות יש להן דין מעין לכל דבר. והנוטפין. פי' מעיין שעל ההר ומימיו נופלין טפה טפה למטה בשפולי ההר אע"פ שאותן טיפות יורדות במרולה תיכף זה אחר זה כיון שאינו זוחל אלא יורדים בהפסק יש להם דין מקוה ובעי מ"ס ואינם מטהרים בזוחלין ועי' רש"י נדה (דף ס"ז.). והיינו דוקא שיורד טיפין טיפין בהפסק שאין טפה נוגעת בחברתה. אבל אם נוגעת זה בזה אפילו הן דקות מאוד דומיא דמעין שיוצא מבית קס"ק (ביומא דף ע"ז:) שהוא כקרני חגבים יש עליהם דין מעין. וכ"כ בס' ג"ט: **כג כגון שסמך** כו'. זהו ג"כ ע"פ הרמב"ם שם בהא דתנן שם נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל. ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מק"ט אין מזחילין בו. ופי' הרמב"ם נוטפין שעשאן זוחלין ע"פ פרושו דלעיל דנוטפין היינו מעיין שעל ההר ומימיו נוטפין טיפין טיפין אם ירצה לעשותן זוחלין סומך אפי' מקל אפילו קנה שהם כלים כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק ואז יטבלו בו אפילו זב וזבה דמ"ח ניהו. ואגב זב נקט זבה דזבה לא בעינן מ"ח (ועי' לעיל סק"ב בענף א') ועוד השמעינו ר' יהודה דלאו לענין טומאה וטהרה בלבד אנו מכשירין אלו אלא אף לענין איסור והיתר אפילו הזבה שהיא ערוה עד שתטבול (פי' לבעלה והוא חמור טפי דהוי איסור כרת ועי' מ"ש לעיל בריש ענף א') טובלת בו. וכבר ידעת שהמקל מק"ט מדרבנן שהוא פשוטי כ"ע וחלק ר' יוסי ואמר לא יסמוך מקל או כל דבר שמק"ט אפילו מדרבנן. והלכה כר' יוסי. ע"כ. והביא הרא"ש וקלסיה לפירושו וע"ש. ולפמ"ש הב"י לקמן דהרמב"ם ס"ל דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא גבי זב וכיו"ב דבעינן בהו מ"ח. אבל לא בשאר טמאים. א"כ נ"ל לפי' הרמב"ם דר' יוסי ל"פ אלא על מה שאמר אפילו זב וזבה יורד וטובל. כיון דזב בעי מ"ח. אבל בשאר טמאים דלא בעי מ"ח גם ר' יוסי מודה. ולפמ"ש לקמן בענף י' סק"ו. דלהרמב"ם במעין אם היה הוייתו עי"ט אינו מטהר אלא באשבורן אפילו בשאר טמאים כשיטת הרא"ש שהביא המרדכי והד"מ. א"כ פליג ר' יוסי גם אשאר טמאים דאין מזחילין בו לטבול בזוחלין. ועיין ש"ך בס"ק ק"ד. והיינו נמי טעמא דר' יוסי דלעיל בהעבירו ע"ג כלים או ששפל דה"ה כמקוה מה"ט דכיון שהעבירו ע"ג כלים המק"ט בטל ממנו שם מעין. ור' יוסי לשיטתו אמנם להש"ע א"א לפרש כן דהא משמע דהש"ע לא ס"ל כרא"ש כמ"ש לעיל. ואפ"ה הביא כאן דברי הרמב"ם הנ"ל. אלא צ"ל כמ"ש לעיל בסמוך דלר"י כל שמתחיל ע"י דבר המק"ט פסול לגמרי אפילו לטבול באשבורן. אם הוא דבר שמק"ט מדאורייתא. ואם הוא דרבנן. לענין זחילה פוסל. ולענין מקוה עי' ש"ך ס"ק ק"ד. והראב"ד בפרושו פ"ז דעדיות משנה ד' פי' ג"כ כהרמב"ם אלא שכ' טעם אחר להא דמקל או קנה מק"ט. כי הקנה והמקל אם ייחדן לסמוך עליהם טמאים מדרס להכי הוי הוייתו עי"ט אע"פ שעדיין לא יחד אותם למדרס. כיון דהא דפוסל הוייתו עי"ט הוא אפי' בכלים טהורים כיון שראויין לק"ט פוסל„ א"כ ה"ה אפילו עדיין לא יחדן מ"מ כיון שראוין לק"ט ע"י יחוד שוב לא הוי הוייתו עי"ט. ולפ"ז י"ל דדבר שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן כגון פשוטי כ"ע שאינם ראוין למדרס. י"ל דמזחילין בו. אבל הרמב"ם ס"ל דכ"ז שלא יחדן למדרס הוי הוייתו ע"י טהרה. וע"כ טעמא דר' יוסי משום שמק"ט מדרבנן אין מזחילין בו. ועי' מ"ש לקמן בענף י"א סק"ה. ד"ה והראב"ד. דהרמב"ם והראב"ד אזלי לשיטתייהו:

מקוה ישראל

ענף שלישי.

דין פסול שאובים:

א (א) מים שאמרו צריך שלא יהיה שאובים שאם הם שאובין פסולים (ב) ואם רוב המקוה כשר והמיעט היא (ג) שאובין א) אינו אלא מדרבנן וספיקו לקולא אבל אם כל המקוה הוא שאובין פסול מה"ת (ד) וספיקו לחומרא:

ב הלכך (ה) מקום שהוא של עכו"ם ומקבל ממנו שכר (ו) אין להאמין לעכו"ם עליו

מקוה מים

(א) ש"ע סימן ר"א סעיף ג'. מש"כ שהבאתי לעיל בענף ב' במקמ"ח סק"ב. וכמה דוכתא בש"ס: (ב) רמ"א בהג"ה שם: (ג) כלומר אם רוב שיעור המקוה כשר דהיינו כ"א סאה מ"כ. ומיעוט של שיעור מקוה שאובין. אפי' נפלו לתוכו אלף סאין מ"מ כשר מה"ת. אע"ג דבכלל כל המים הוי שאובין רוב מ"מ דבעיקר שיעור המקוה הוי ההכשרם רוב כשר מה"ת. ועמ"ש במקמ"ח: (ד) ככל ספיקא דאורייתא: (ה) ש"ע שם סעיף ד': (ו) כי בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו וחיישינן שמא זילפום כדי להוריקה מן המים המלוכלכים ומלאוה מים נקיים לרחוץ גופם. הא לא"ה לא חיישינן שמא כוון להכשיל. ש"ך שם:

מקור מים חיים

א) אינו אלא מדרבנן. זהו דעת רש"י ורשב"ם ור"ת ורא"ש דאם כל ה קיה שאוב פסול מה"ת אבל אם רוב המקוה כשר ומיעוט שאובין הוא מדרבנן. אבל דעת הרמב"ם ור"י דאפילו כל המקוה שאוב נמי אינו פסול אלא מדרבנן. והביא ר"י ראיה מדאמרינן בפ"ק דפסחים (דף יז:) דמשקה בית מטבחיא אינן לאכשיל בהן פתחין ולינורות ומשמע התם דמשקה בית מטבחיא הן שאובין אלמא דאפילו כולו שאוב כשר מה"ת. ועוד הביא ר"י ראיה מהא דתניא בתוספתא מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר והיינו משום דספיקא דרבנן לקולא. וריקן משמע שלא היה בו כלום מדלא קאמר שהניחו חסר. והא דתניא בת"כ אך מעין ובור יטהר אפילו מלא בכתף. ת"ל מעין מה מעין בי"ש אף מקוה בי"ש. אסמכתא בעלמא היא כמו שמצינו כמה דרבנן בת"כ מקרא. והם מדרבנן. ועי' תוס' פסחים שם וברא"ש סוף נדה ובפ' מרובה ובתוס' ב"ב (דף ס"ו.) ד"ה מכלל. והר"ש בפ"ב דמקואות דחה ראית ר"י. דמה שהביא ראיה מתוספתא דמקוה שהניחו ריקן כו' כתב הר"ש דאדרבא קשיא ליה מהתם. דקתני כשר מפני שזה ספק מ"ש וחזקת המקואות כשרות. פי' כשאדם עושה מקוה עושהו כדי לטבול בו א"כ אינו ממלאהו שאובים. אלא מעמיד לתוכו מים כשרים לטבילה. משמע דמשום הך חזקה הוא דכשר. וס"ק מפני שזה ספק מים שאובים וחזקת המקואות כשרות מוציא מידי ספק וודאי כשר הוא. ואי לאו הך חזקה היה פסול מספק. דספק דאורייתא לחומרא. ונראה לפע"ד לדעת ר"י דלהכי הוצרך גם להך חזקה דחזקת המקואות כשרות הן. משום דאי לאו ה"ט ה"א דאע"פ דספיקא דרבנן הוא מ"מ לא אזלינן לקולא משום דהעמיד מים על חזקתו מספיקא. כמ"ש הש"ך בסימן ק"י דבחזקת איסור אפילו ספיקא דרבנן לחומרא. לכך קאמר דנגד הך חזקה דטמא יש חזקה אחרת נגדו דחזקת המקואות כשרות הן. ואוקי חזקה נגד חזקה והוי ספק מ"ש וספיקא דרבנן לקולא. אבל אם איתא דכולה שאוב פסול מה"ת. א"כ ה"ל למיזל לחומרא. דאע"ג דחזקת המקואות כשרות הן הא איכא חזקה אחרת נגדה דהטובל הוא בחזקת טמא. ואוקי חזקה נגד חזקה והוי ספיקא דאו' לחומרא. אלא ש"מ דכולה שאוב אינו אלא מדרבנן. אמנם הר"ש ס"ל דכאן ל"ש חזקת טומאה דכיון דלא נולד הספק בגוף הטמא דנימא העמיד טמא על חזקתו רק הספק נולד במקוה והמקוה עצמה לית בה חזקת פסול. והוי ספק השקול. ואפילו הכי הוצרך התוספתא ליתן טעם משום דחזקת מקואות כשרות הן. הלא"ה לא ש"מ דכולה שאוב הוי מה"ת. ומ"מ הרווחנו בזה דאין מכאן תפיסה על ר"י וסייעתו. עוד הקשה הר"ש מסיפא דהך תוספתא. דתני סיפא לגורסקלא מים למקוה והמכתשת נתונה בלדו. ספק מן הגגור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול. מפני שהפסול מוכיח עליו. ואם יש רוב מקוה כשר. מפני שזה ספק מים שאובים. ומדמכשר כשיש רוב מקוה מספק כיון שאין כאן חזקת המקואות כשרות שהפסול מוכיח עליו. שהמכתשת נתונה בלדו ומצינו למימר שנפל מן הגגור למכתשת ומן המכתשת למקוה. אלמא קודם שיהא רוב המקוה הוי שאובה דאו'. ולהכי פסלינן מספק. ולאחר שיש בו רוב המקוה הוי מדרבנן ומכשירינן מספק. כבר כתב הב"י לתרץ דלא הוכשרו אלא כשהיו בה מקוה מים ונסתפק אם נפלו בו מ"ש. אבל אם היה ריקן ונמצא מלא אינו בכלל זה כו' והביא הש"ך בס"ק קמ"ד והשיג עליו דמה חילוק יש סוף סוף הכא והכא ספיקא הוא וע"ש. ונראה דהש"ע דיש בה כ"א סאין בכשרות. אמרינן דהוי כעין חזקה דהשאר נמי נעשה בכשרות כמו הני רובא. משא"כ במקוה ריקן. ואין לומר דאדרבה נימא איפכא כמו שמקדם לא היה המקוה כשר. דהא הוי המקוה חסר. ה"נ עכשיו הוא ג"כ פסול ז"א דהא הפסול הראשון לא היה מטעם שאובים דנימא דכמו שהי הוי שאובים ה"נ הכי. אלא רק משום דחסר היו. ועתה אין אנו מסופקים בזה אם הוא חסר או לא. דהא הוא מלא לפנינו. אלא עתה נולד ספק אחר. ספק שאובים. ונגד הך ספק יש לנו חזקה דכמו הני רוב מים שהיו בו לא היו שאובים כ"כ הני נמי לא הוי שאובים. ולהכי מכשירינן מספק. ונראה דסברא זו שכתבתי היא במחלוקת שנויה. דהנה רש"י פי' על הא דאמרינן בגמ' בהמה דוכתא בחייה בחזקת איסור עומדת. היינו חזקת איסור אבר מן החי. אבל התוס' בחולין (דף כ"ה.) השיגו על פירש"י בזה דהא עתה אין אנו מסופקים בזה אם הוא אמה"ת או לא דהרי היא מתה לפניך ואין אנו מסופקים עתה אלא על מעשה הכשר השחיטה אם נעשה כראוי או לא. לכן פי' התוס' דחזקת איסור היינו בחזקת שאינה זבוחה וע"ש. וא"כ לפ"ז לפירש"י דהוי כה"ג חזקת איסור אע"ג דעתה כבר הלך לו האי איסור. וא"א מסופקים בזה. מ"מ הוי חזקת איסור בכה"ג. א"כ ה"נ אמרינן בנידון דידן דהמקוה היא בחזקת פסול. כשם שהיתה פסולה מעיקרא דהא הוי חסרה. ה"נ עתה היא פסולה מספק. ואע"ג דעתה ודאי אינה חסרה ואין אנו מסופקים בזה. כמו התם דבהמה בחזקת איסור אמה"ח עומדת. אבל לשיטת התוס' גם לא הוי בכה"ג חזקת איסור. אלא אדרבה הכא יש להמקוה חזקת כשרות. דכמו דרוב המים כשרים היו ה"נ המיעוט המסופק לנו. וא"כ ר"י לשיטתו גם בחולין (דהתם תוס' הוא ר"י) דס"ל בכה"ג לא הוי חזקת איסור. אלא יש כאן חזקת היתר. ולכן מחלק התוספתא בין אם היה רוב מקוה בכשרות בין לא היה. דהיה רוב בכשרות יש כאן חזקה. ולאו משום דזה הוי דאו' וזה דרבנן. ומה שהביא הר"ש ראיה דכולה שאוב פסול מה"ת מתוספתא שהביא שם בפ"ב משנה ב'. אחד שאוב ואחד כשר דטהרות תלויות. עי' לקמן בענף ע"ו ס"ק י"א שכתבתי שם לתרץ זה: ומ"מ גם דעת ר"ש דבכלים שאינם מק"ע כגון כלי גללים כולו שאוב ע"י הוי דרבנן. אמנם שאובים ע"י כלים המק"ע פסול מדאו'. משום דהוייתו ע"י טהרה בעינן וכ"כ בפ"ב דשבועות בשם הר"ש. וכ"כ ב"י בסימן זה וע"ש. ולפ"ז היא תוספתא דלעיל שממנו הביא הר"ש ראיה דרוב שאובין פסול מדאו'. מיירי בשאובין ע"י כלים המק"ע ולפ"ז מוכח מדמחלק בתוספתא בין יש רוב מקוה. בין אין רוב מקוה. משמע מזה דגם ע"י כלים המק"ע אינו פוסל כל כיה רוב מקוה בכשרות אף דהמיעוט הוי ע"י כלים המק"ע. אפ"ה אינו פוסל משום הוייתו ע"ע. וכן ראיתי בס' ג"מ שכתב כן בשבועות והביא קצת ראיה מלשון הרשב"א והמרדכי. ולא הביא דהכי מוכח בהדיא מדברי הר"ש ז"ל כמ"ש. אמנם לדינא אני נבוך בזה דמסתימת לשון הש"ע (סעיף מ"ח)

לא משמע כן. והכי איתא בהדיא בש"ך ס"ק ק' ועי"ש ודו"ק. (ולקמן בענף י"ד אכתוב עוד מזה) ובלא"ה דברי הר"ש צריכין ביאור. דבמאי הוא מחולק עם ר"י. דהא לכאורה גם ר"י שמכשיר כולו שאוב לא איירי בשאובין ע"י כלים המקבלין טומאה. דאל"כ הוי פסול משום דהוי הויתו על ידי טומאה. כדאיתא בהדיא בזבחים (דף כ"ה:) אלא איירי באופן דליכא משום טומאה כגון בכלי גללים או אדמה או אפי' בכלים המקבל טומאה וכגון שאינו מקבל להדיא מדבר שמק"ט למקוה דבכה"ג ליכא משום הויתו עי"ט כמו דאיתא לקמן בענף י'. וא"ל דא"כ הוי שאובה שהמשכה דליכא ג"כ משום שאובין. י"ל משום דבהמשכה בעינן ג' טפחים (כדאיתא בענף ט' סימן ו') משא"כ משום הויתו ע"י טהרה מהני אפילו בפחות אלא דבזה י"ל דהר"ש לשיטתו דס"ל דאפילו לענין המשכה מהני בפחות מג' טפחים כמו שהבאתי שם בשק"ח בשם הב"י מ"מ אכתי י"ל דבהמשכה בעינן ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה כמו דאיתא לקמן שם. משא"כ לענין הויתו עי"ט מהני גם על רצפת אבנים וכיוצא בו. אלא דזה ג"כ יש לדחות דאם ס"ל דכולו שאוב כשר מה"ת גם בהמשכה לא בעינן ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה כמ"ש הח"ס סימן רי"ד ועי"ש. אלא דאפ"ה משכחת לה כגון דהמים ראויין לבא אל המקוה זולת הכלים דבכה"ג משום הויתו עי"ט ליכא כמו דאיתא לקמן (בענף ז' סימן ג') ומשום שאובין איכא. וא"כ לכאורה ליכא כ"מ לחלק בין ר"י לר"ש. ומשמעות דברי הר"ש משמע שהוא ז"ל חולק על ר"י. וכן משמע ביותר ברא"ש. לכן נלפע"ד. משום דהר"ש הוכיח מדברי ר"י דס"ל דאין שאובין פוסלין מה"ת אפילו ע"י כלים המק"ט. משום דס"ל כדעת הרמב"ם דלא בעינן הויתו עי"ט אלא בהני דבעינן בהוא מ"ח ולא בשאר טמאים. מדקאמר ר"י הטעם דלהכי גזרו בשאובין דלמא אתי לאטבולי בכלים (פי' ובכלים פסול מדאורייתא כדאיתא לקמן בענף י"ח) ואם איתא דס"ל דגם בעלמא בעינן הויתו על ידי טהרה א"כ טפי ה"ל למימר הטעם דגזרינן שאובין ע"י כלים שאינם מקבל טומאה, אטו כלים המקבל טומאה. דהוא פסול מדאורייתא משום דהויתו ע"י טומאה. אלא משמע מזה דר"י סבירא ליה דאין הויתו ע"י טומאה פוסל בשאר טמאים דלא בעו מים חיים. ולפ"ז סבירא ליה לר"י דאפילו כולו שאוב ע"י כלים המקבל טומאה כשר מדאורייתא וע"ז השיג עליו ר"ש דזה אי אפשר לומר בשום ענין דהא בפרק ב' דזבחים שם יליף לה דבעינן הויתו עי"ט מקרא דאך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור והאי קרא גבי מקוה כתיב. אלא דמינה מייתי ראיה למים חיים אל כלי דגבי פרה כו' א"כ מוכח דגם במקוה בעינן הויתו עי"ט. (ועיין בכ"מ רפ"ד דמקואות). אמנם אכתי יש לדחות דלעולם גם ר"י סבירא ליה דגם בשאר טמאים בעינן הויתו עי"ט. והא דל"ק גזירה משום כלים המקבל טומאה. דא"כ בהיו המים ראויין לבא אל המקוה בלא הכלים היה לנו להכשיר שאובים. דהכא לא שייך הך גזירה דהא גם אם ישאב ע"י כלים המקבל טומאה אינו פוסל. לה"ק הטעם משום שמא יטבול בכלים. דזה הטעם שייך בכ"מ ובכ"ע. ולכן דברי הר"ש קשה להולמם לפע"ד. ולכאורה יש להביא ראיה דכולה שאוב פסול מן התורה. מהא דאמרינן בחולין (דף פ"ד.) תרי מיעוטי כתיבי מעין מים ובור מים ופריך ואימא אידי ואידי למעוטי שאר משקין חד למעוטי זוחלין וחד למעוטי מכונסין. ומשני תלתא קראי כתיבי. ופירש"י למעוטי זוחלין. שאר משקין שנתנו במקום מדרון והזחילן למקוה דאלו גבי מים קי"ל בתורת הטבילה מטהרת ברבייה והמשכה אם רבו מי הגשמים עד כ"א סאה ממשיך לתוכו שאובים בזחילה י"ט סאה וע"ש. ואם איתא דכולה שאוב כשר מן התורה, א"כ י"ל דהני ג' מעוטי צריכי למעוטי שאר משקין חד למעוטי כולו שאוב דאע"ג דגבי מים כשר מדאורייתא גבי שאר משקין פסול וחד למעוטי זוחלין דהיינו רבייה והמשכה וחד למעוטי מכונסין. ומנ"ל למעוטי דם. וא"ל דלמעוטי כולו שאוב ל"ל קרא כיון דממעטינן מכונסין א"כ כ"ש כולה שאוב. י"ל דאי לא הוי כתיב מיעוט ג' הוי ממעטינן שאובין אבל לא מכונסין להכי כתיב מיעוט ג' למעוטי נמי מכונסין. ולעולם למעוטי שאר משקין אתי ולא דם. אלא ש"מ דכולה שאוב פסול מה"ת אפילו לגבי מים וכ"ש בשאר משקין ולא צריך קרא להכי אלא למעוטי דם הוא דאתי. אמנם יש לדחות ראיה זו. דלכאורה יש להקשות על פירש"י דל"ל לפרש האי זוחלין דקאמר היינו המשכה. למה לא פי' כפשוטו דאתי למעוטי דשאר משקין אין מטהרין בין בזוחלין כדין מעין ובין מכונסין כדין מקוה של מ"ג. ואתי לאורויי דשאר משקין אין להם לא דין מעין ולא דין מקוה. ואין לומר אחרי דממעטינן דאפילו דין מקוה לטהר באשבורן אין להם א"כ כ"ש דין מעין לטהר בזוחלין אין להם. די"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטי

ה"א דלא ממעט אלא מדין מעין ולא מדין מקוה קמ"ל אידך קרא דלאפ מדין מקוה ממעט. ולפמ"ש לעיל (בענף ב' סק"ה) דלשיטת רש"י הא דאין מקוה של מ"ג מטהרין בזוחלין אינו אלא מדרבנן דגזרו אטו קטפרס. ניחא דליכא לפרש דקרא אתי למעוטי שאר משקין מזוחלין ממש דהא מה"ת אין חילוק בין זוחלין ובין אשבורן לגבי מים דלהוי צריך שני מעוטי לזה גבי שאר משקין. ולפ"ז להני פוסקים דסבירא להו דפסול זוחלין במקוה הוא מן התורה. א"כ יש לפרש כוונת הגמרא בחולין שם כפשוטו דלא כפירש"י וא"כ הני פוסקים דס"ל כולה שאוב כשר מה"ת לא יפרשו כפירש"י דכיון דמן התורה אין כ"מ בין שאובין ללא שאובין לגבי מים. א"כ ל"ל למעוטי שאובין גבי שאר משקין. אלא למעוטי זוחלין. ואשבורן. ודם. אתי הני ג' מיעוטי. וסבירא ליה דפסול זוחלין במקוה של מ"ג הוא מן התורה וזה דלא כמ"ש הפ"י בשבת דמאן דסבירא להו דכולו שאובה מדרבנן ה"נ פסול זוחלין מדרבנן. ולפמ"ש הוא היפכא. ודעת ר"ת דג' לוגין בתחלה פסול מן התורה. אבל ג"ל ע"פ המים הוי דרבנן. והביא ראיה מדתנן בפרק ב' דמקואות ר"א אומר רביעית מ"ש בתחלה פוסלין את המקוה וג"ל ע"פ המים. משום דבתחלה פסול מה"ת לכן החמיר ברביעית. והביאו התוס' ב"ב (דף ס"ו) ד"ה מכלל ודחו ראיה זו וע"ש אמנם דעת הראב"ד דכי אמרינן שאוב דרבנן ה"מ שאוב ע"י כלים מאליהם. כגון נצור זה (ב"ב דף סה:) שאין בו תפיסת ידי אדם שמאליהם נתמלאו ולא נשאבו. אבל מילא בכתף פסול מדאורייתא והיינו דתניא בת"כ יכול אפילו מילא בכתף כו' והביא הב"י. ועי' מ"ש לקמן בענף ד' ס"ק ע"ו. והנה דעת הש"ע כהפוסקים דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן כמ"ש הש"ך בס"ק י"ז. אמנם דעת הרב רמ"א בהג"ה סעיף ג' דאם כל המקוה או רובה שאובין פסול מה"ת וספיקא לחומרא אבל אם רוב המים שבמקוה כשר והמיעוט הוא שאובין אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא. לכאורה משמע מלשון הרב דדוקא אם רוב המים שבמקוה כשר והמיעוט הוא שאובין הוא דאינו אלא מדרבנן. אבל אם רוב המים שאובין אע"פ שרוב שיעור מקוה מ"כ כגון במקוה כ"א סאה מים כשרים ואח"כ נפלו כ"ב סאה מ"ש. כיון שבכלל כל המים שבמקוה הוי שאובין רובא. פסול מה"ת. אע"פ שהיו רוב שיעור מקוה ממ"כ. אמנם לקמן בסעיף מ"ד (ולפנינו לקמן בענף ט' סימן ב') גבי המשכה כתב אבל אם היו רוב מהכשרים הרי המקוה כשר כילד מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים והיו ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה וכו ה"ה כשר אפילו השלימו לאלף סאין. אלמא כיון דרוב שיעור מקוה מ"כ שוב א"פ שאובין מה"ת אפילו אלף סאין. דהא משמע ברמב"ן שהביא הב"י בש"ד הש"ע דמהני המשכה ברוב מ"כ משום דלא הוי אלא דרבנן וע"ש והכי משמע נמי מתשובת הרא"ש (שאביא לקמן בסק"ג) והכי משמע נמי בהדיא בש"ך סוס"ק י"ז שכ' והרב אזיל לשיטתו דלקמן סעיף מ"ו דהמשכה אינה מועלת אלא ע"ג קרקע והלכך הכא בגג פוסלת המשכה ולכך הוצרך לטעם ספק דרבנן לקולא ולכך הצריך שיהא ידוע שיש בו כ"א סאה תמיד עכ"ל משמע דאם יש שם כ"א סאין תמיד אין כאן חשש דאו' אף אם יתן אח"כ שאובין יותר מכ"א סאין. דומיא דטעם המשכה שכ' הרא"ש דאז מהני אפילו אלף סאין וכן משמע בהדיא נמי מדברי הב"ח לעיל. שכתב לתרץ קו' התה"ד שהביא הט"ז בסק"ג דמ"ש דנוטפין פסלי זוחלין ברבייתן. ומ"ש שאובים דאע"ג דפסלי המקוה לגמרי אפ"ה אם היה כבר מקוה של מ"ש ונפלו לתוכו אפילו אלף סאין שאובין בב"א לא יפסלוהו ותירץ הב"ח דהאני שאובים שהוא מדרבנן. ואפילו להפוסקים דס"ל דכולו שאוב פסול מה"ת מ"מ לפחות כשרובו בהכשר כשר מדאורייתא א"כ שאובין קילי טפי וע"ש ולכאורה אין הבנה לדבריו דהא גם בנוטפין ג"כ הדין דאם הזוחלין רבו על הנוטפין דכשר כדאיתא לעיל (בענף ב' סימן י') וא"כ במאי הוא דקילי טפי שאובין מנוטפין. אלא צ"ל דכוונת הב"ח דגבי שאובין לפחות כשרובו של שיעור מקוה בהכשר. דהיינו שהיו כ"א סאין מים כשרים אפילו נפלו לתוכו אח"כ אלף סאין שוב אינו פוסלו מה"ת אע"ג דאיכא רוב מ"ש. כיון שהיה בו רוב שיעור מקוה דהוא כ"א סאין מ"כ (או כ' סאה ומשהו) שוב אינו פוסלו שאובין. משא"כ בנוטפין אם רבו על הזוחלין פוסלין בכ"ע. וא"כ שפיר שאובין קילי מנוטפין. ואחר זמן רב הגיע לידי ס' ג"ע. ומצאתי שכתב דזהו מחלוקת הראב"ד והרמ"ם דלהראב"ד בעינן לעולם שיהא רובו של אותו מקוה בידי שמים ואם לאו פסול. כגון שיש בו כ"א סאה מ"כ ונפלו לתוכו כ"ב סאין מ"ש פסול בין שספכן בידו למקוה בין בירדו בהמשכה. וכן עד מ' סאה. אבל כ"ז שיש בו מ"ש אינו נפסל

אפילו

ב) אלא א"כ (ז) יש תמיד במקוה כ"א סאה (ח) דמאחר דרובו כשר (ט) ספיקו לקולא :

ג (י) והיינו דוקא במקוה נעולה במפתח שאין העכו"ם יכול לשפוך שם אלא דרך גגין (יא) בהמשכה אבל באינו נעול אין להאמינו לעכו"ם (יב) אפילו במלאה היכא שיש חשש שנחסרה :

ד (יג) מקוה שהיתה חסירה לפנינו ומצאה מלאה ולא ידענו מי מילא אותה אי היתה כבר רובא בהכשר דהיינו שהיה בה (יד) כ"א סאין ג) אזלינן לקולא ואם לא היתה רובה בהכשר דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא אי יש לחוש שעכו"ם מילאה כדי

(ז) נלע"ד דר"ל דאפילו לא נמדד תחלה שיש כ"א סאה מ"מ מ"מ כיון שיש חזקה זו דתמיד יש בה כ"א סאין אמרינן דגם בפעם זה נמי היו בו כ"א סאין לפחות : (ח) רמ"א בהג"ה שם : (ט) עי' במקמ"ח : (י) כ"כ הב"ח והט"ז והש"ך דלא כמשמעות הש"ע ועי' מ"ש במקמ"ח : (יא) וא"כ נטהרו השאובין ע"י רבייה והמשכה כדלקמן בענף ט'. ואע"ג דפסקינן שם בדין ע' דל"מ המשכה אלא ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה. מ"מ הכא כיון דאיכא ספיקא בדבר סמכינן על הפוסקים דס"ל דהמשכה מועלת אפילו שלא ע"ג קרקע : (יב) דגם בספק איסור דרבנן אין עכו"ם נאמן. ט"ז ולכאורה י"ל דכאן יש הטעם דאו' שמא הביא ע"י כלים שמק"ט דאז פסול מה"ת. ולכאורה מזה ראיה דאם רוב שיעור מקוה בהכשר שוב אף אם הביא מיעוט ע"י כלים שמק"ט ועי' מ"ש לעיל סק"א במקמ"ח. אמנם י"מ דהוי כ"ש שמא לא מלאה השכו"ם כלל ואת"ל דמלאה שמא ע"י כלים שאינם מק"ט. ודע דכ"ז מיירי במקוה שאינו מעין אבל במעין אף דמחמירין לפסול גם במעין בגל"ש. כדלקמן מ"מ בספיקא ל"ח : (יד) רמ"א שם :

אפילו נפלו לתוכו אלף סאין שאובין. מיהו אם יכול מתוכה אפילו לוג אחד דהשתא אין בו מ"ס נפסל. דהרי רבו השאובין על הכשרים. אבל הרא"ש חולק ע"ז וס"ל דאם יש כאן כ"א סאה מ"מ יכול להמשיך לתוכו אפילו מאה שאובין והכל טהור מטעם זריעה וע"ש. (אמנם לא כתב כן אגב עלא כן בדברי הרשב"ד והרא"ש) וכיון דאנן קי"ל גבי המשכה כהרא"ש כדמבואר בסעיף מ"ד. ממילא ה"ה הכא כיון שיש בו כ"א סאין מ"מ שוב אינו פוסלו כל שאובין שבעולם מה"ת אפילו אלף סאין. ולקמן בענף ט' סק"ג יתבאר אם בעינן דוקא כ"א סאין מ"מ או אם סגי בכי שהם ומשהו : ב) אלא א"כ כו'. ז"ל הטור כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה על מקוה העומדת בבית הנכרי ומשכירו לישראל שיתן לו כל הטובל בו דבר ידוע בכל פעם שאין להאמינו לנכרי דחיישינן שמא יחסר וימלאנה וכתב ע"ז הב"י וז"ל דברי רבינו סתומים בזה. דמשמע מדבריו שאע"פ שאנו רואים אותו שהוא מלא סובר הרא"ש דחיישינן שמא יחסר וימלאנה ואין הדבר כן דאפילו אין בו אלא כ"א סאה סובר הרא"ש להכשיר שהרי דברי תשובה זו כך הם בשאלת מקוה בהמים נמשכים לו מן הגגין והמקוה נעול במפתח והמפתח ביד ישראל והמקוה של נכרי עם הגגין שיורדין מהם גשמים למקוה והנכרי משכיר המקוה לכל מי שטובל בו בפרוטה ויש ימים רבים שלא ירדו גשמים כי חיישינן שהנכרי ישליך מים מהגג למקוה או אפילו בזמן הגשמים מי אמרינן דהנכרי אינו מתכוין להעביר או לא. תשובה בהוא של נכרי ומקבל ממנו שכר אין נאמנו לנכרי עליו כי בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו אמנם כ"ז שיש במקוה כ"א סאה אינו נפסל אם שפך מים על גגו ונמשכה למקוה דשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה כדאיתא בפ"ק דתמורה ומקוה שטובלין בו תדיר יכול להיות בו כ"א סאה אבל אם פסקו מימיו לגמרי ולא נשאר כ"א סאין יש לחוש שהנכרי ימשוך לתוכו מ"ס עכ"ל והב"ח והט"ז והש"ך גם השיגו על הב"י דגם הרא"ש לא מתיר כשיש כ"א סאין מ"מ אלא במקוה נעולה שא"י לשפוך שם אלא דרך גגין דהוי המשכה וכיון שיש שם כ"א סאין מ"מ מתכשר ע"י רבייה והמשכה אבל במקוה שאינו נעולה דיכול לשפוך שם שלא ע"י המשכה לא התיר הרא"ש אפילו כשיש שם כ"א סאין מ"מ וע"ש. ובאמת לכאורה כדבריהם משמע בהדיא ברא"ש. והוא תמיהה גדולה על רבינו הב"י. ומגיה ליישב. ונראה לפע"ד משום דרבינו הב"י הבין מדברי הרא"ש הנ"ל דיש כאן עוד חשש מלבד החשש דשמא ישפוך דרך הגגין. יש עוד חשש שיזייף המפתח בכעל הישראל ויפתח המקוה וישפוך שם מים. שמפני שלא ירצה לטרוח כולי האי להעלות המים על הגג ולשפוך שם. דהא קי"ל בי"ד סימן קי"ח דבאיסורי תורה בעינן ב' חותמות. ולמה לא חש הרא"ש לחשש זה דהא כיון דהנכרי מקבל שכר בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו. ואין לומר דהוא בכלל דבריו בכתב דכיון שיש בה כ"א סאה מ"מ שוב לא הוי אלא דרבנן ובדרבנן סגי בחותם אחד דהא מבואר לעיל בי"ד שם סעיף ד' דבדברים דסגי בחותם אחד אם לא היה בו אלא מפתח לא חשוב חותם. אלא צ"ל דהרא"ש ס"ל דבאמת המפתח לא מעלה ולא מוריד אלא עיקר ההיתר דכיון דיש בה כ"א סאין מ"מ שוב לא הוי אלא ספיקא דרבנן. ואע"ג דבעלמא גם באיסור דרבנן בעינן חותם אחד הכא בספק שאובין דרבנן קילי טפי ל"ח מספק וזהו שסיים הרא"ש שם אמנם כ"ז שיש במקוה כ"א סאה אינו נפסל שוב בהמשכת מים לתוכה ושפיקא להקל ושבא הפריסה ולפי הבנת הב"ח והט"ז מאי ספיקא יש בדבר הא אין כאן שום חשש. אלא ודאי דיש כאן חשש וספק שמא זייף המפתח ואפ"ה פסק הרא"ש דל"ח מספק. דספק דרבנן להקל. ובאמת לכאורה יש לתמוה על הרשב"א בתשובה שנשאל על מקוה שהוא בבית המרחץ וכשיורדים גשמים נופלים משפת גג שמרחץ דרך צנור ונמשך ויורד דרך נקב אחד לאיתו מקוה מלבד אותו הנקב אין מקום להכנס מים אלא דרך נקב פתח המקוה והדלת פתח המקוה נעול בבני מנעולים שאין נעילתן שוה וכל מנעל מפתח הראוי לו וכשבאו לטהרו ניקו אותו עד שלא נשאר בו לחלוחית ונתמלא ממ"ג וסגרוהו בב' מפתחות וסגרו הנקב הנזכר ותתמוה בטעות ויש חוששים לאסור משום דשמא יחליף הנכרי מים אלו במים שאובים מפני שיחוש שאם לא יחליפם יסרחו המים ולא ירצו הנשים לטבול. והשיב דאין לחוש לטענת הפוסל דשאיבה אפילו כולה נראה דכשרה מדאורייתא ועוד שהמפתחות סימן לזה ולא בעי ב' חותמות אלא באיסורי תורה כדאמרינן פרק אין מעמידין (דף ל"ט.) כו' עכ"ל משמע דמפתח חשוב כחותם אחד אף במקום דלא בעינן רק חותם אחד. וקשה הא הרשב"א סבירא ליה דמפתח ל"מ במקום דלא בעינן אלא חותם אחד. דהא הרשב"א גרס בעבודה זרה (דף ל"א). בדברי רבי אליעזר שם מפתח וחותם ועיין ט"ז שם סק"ג. וצ"ל דהרשב"א סבירא ליה דאע"ג דמפתח אחד לא חשיב במקום חותם אחד מכל מקום שני מפתחות חשבי במקום חותם אחד. וכן כתב הפר"ח דדעת השו"ע שם דשני מפתחות חשבי במקום חותם אחד. והכא הא מיירי הרשב"א דהדלת נעולה בשני מנעולים שאין נעילתן שוה להכי חשיב לה הרשב"א במקום חותם א'. אבל הרא"ש הא מיירי במפתח אחד וזה לא מהני. וע"כ עיקר ההיתר מפני שהוא ספק מים שאובים דרבנן הקילו כדברי הב"י. אבל הב"ח והט"ז לשיטתם דסבירא להו שם דבדיעבד מהני גם לדידן מפתח במקום חותם אחד. להכי מחלקים בין מקוה נעול או לא. א"כ סבירא להו דאע"ג דמפתח לא חשיב חותם אחד היינו דוקא היכא דא"א לו להעכו"ם להחליף אא"כ דרך המפתח אבל היכא דאפשר לו בענין אחר אע"ג שיש לו מעט טרחה יותר עביד לו בהתירא ולא יזייף המפתח. והכי נמי כיון דאפשר לו להביא מים למקוה דרך הגג לא יזייף המפתח. ושפיר הוי המפתח סימן ותלינן דאם החליף חליף דרך הגג וכיון שיש שם כ"א סאין מ"מ אם כן הוי רבייה והמשכה וכשר אבל במקוה שאינו נעולה חיישינן שפיר מספיקא שמא החליף המים דרך הפתח. ומכל מקום הרווחנו בזה דמעתה אין כ"כ תפיסה על רבינו הב"י : ג) אזלינן לקולא ואם כו'. כך כתב הרשב"ץ בתשובה וז"ל וגם מקוה שהיה ידוע שהיה חסר בפנינו ונתמלא אין לחוש שנתמלא באיסור שלא ע"י המשכה שאם נתמלא בידי שמים הרי זה כשר שאין שם כלי מלוייה לשניהם שיפסלו משום שאובים כמו שנראה מהתוספתא דמקוות דקתני צנור המקלח מים למקוה והמכתשת נראה בלדה ספק מן הצנור ספק מן המכתשת פסול משמע שאם אין פיסול מוכיח אין חוששין לו ואם נתמלא מקוה זה שהיה חסר אין לחוש שאם ידענו מי מלאו נשאל את פיו דעד אחד נאמן באיסורין אפילו היכא דאיתחזק איסורא ואפילו אין בידו לתקן כדאיתא בחולין (דף י':) וביבמות (דף פ"ח:) ובדוכתא טובא ואם לא ידענו מי מלאו רוב מלויין אצל מקוה מומחים הם ואין לחוש לעכו"ם שאינו מצוי אצל מקוות וכ"ש שימריחו להשלימה א"כ י"ל בודאי שישראל השלימה בכשרות וכ"ש בענין שאובה דרבנן

דרבנן

לרחוץ בה (טו) פסולה (טז) ואם לאו דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה כשרה (יז) דרוב המצויין אצל מקוה (יח) ועושין כדי להכשירה בקיאים. הם ובודאי בהכשר מילא אותה:

ה (יט) וכ"ש אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה דנאמן מאחר (כ) שבידו לתקנה וכה"ג עד אחד נאמן באיסורים (כא) ואין סומכין על העכו"ם שאומר בהיפך או שאומרים שנתקנה בענין אחר (כב) אע"פ שהן מסיחין לפי תומם:

ו ומקואות שלנו הנעשים פה במדינתינו ע"י המים הבאים מהנהר ע"י סילונות וכמעט רוב העיר (כג) אין להם מים אחרים רק אלו ואין כאן טרחה כלל (כד) למלאות המקוה מהם אין כאן חשש כלל אם היא של עכו"ם דמה לו לטרוח למלאות המקוה בכתפו במקום שיכול לעשות בלא טרחה כלל ובהכשר. (כו) ולא חיישינן שמא כוון להכשיל את ישראל:

ז (כז) ספק מ"ש טהור כיצד ד) מקוה שנסתפקו אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו ואפילו ידע שנפלו ספק יש בהן (כח) ג' לוגין ספק אין בהם ואפילו ידע בודאי שיש בהן ג"ל ספק שהיה במקוה שנפלו בו (כט) מ"ם ספק לא היה (ל) ה"ז כשר:

דרבנן ומ"מ אמרינן בתוספתא מקוה שהניחו ריקן ומלאו מלא כשר שהוא ספק גייס באיבים ובדרבנן אזלינן לקולא ואפילו נאמר דשאובה כ לה מדאורייתא מקוה שהניחו ריקן ומלאו מלא כשר משום טעמא דיהיב בחזקת מקואות כשר. ופי' דחזקה העושה מקוה עשאו בכשרות עכ"ל. והב"י הביא תוספתא דפ"ח דמקואות גבי מקוה שבין אוכא לספרעס כו' דמשמע דחוששין שמא נכרים מלאוה ופי' ב"י דהיינו דוקא במקום שיש לחוש שמא נכרי מלאוה מים כדי לרחוץ בה והרשב"ץ מיירי בענין דליכא למיחש להא כגון די דעין שנתמלא לשם מקוה ולכן אמרינן דבודאי נעשה בהכשר. מיהו מ"ש הרשב"ץ דע"א נאמן באיסורין אפילו היכא דאיתחזק איסורא ואפילו אין בידו לתקן לא קי"ל כן כדמבואר בי"ד סימן קכ"ז ס"ג בהג"ה. וכ"כ מהרי"ק דאין ע"א נאמן לומר שהמקוה תקנה בכשרות אם לא שבידו לתקנו. והביאו הד"מ. ומ"מ י"ל דהכא אע"ג דהטובל בחזקת טמא מ"מ לא מיקרי איתחזק איסורא. כיון שלא נולד הספק בגוף הטמא אלא במקוה כמ"ש לעיל בענף ב' סק"ה. לדברי מהרי"ק שם. וא"כ לפ"ז לכאורה דברי מהרי"ק סותרים זה את זה. אלא צ"ל דמהרי"ק מיירי הכא לענין פסול דאו' דאין ע"א נאמן לומר שהמקוה תקנה בכשרות ובענין דאו' הוי נ"כ איתחזק איסורא בכה"ג אע"ג שלא נולד הספק בגוף הטמא כדאמרינן בפ"ק דנדה (דף ב':) גבי מקוה חסר העמיד טמא על חזקתו אע"ג שלא נולד הספק בגוף הטמא. אבל בשאובין דרבנן י"ל דגם מהרי"ק מודה דלא חשיב בכה"ג איתחזק איסורא. ועפ"ז א"ש דברי מהרי"ק. ולא יסתרו זא"ז. ודע דמהרי"ט חי"ד סי' י"ט חולק על הרב רמ"א ז"ל במה דכתב דאם היו רובא בהכשר אזלינן לקולא ומשמע שר"ל שיכול לטבול בה כמות שהיא לפנינו בלי שום השלמת מים בהכשר נגד מה שהיה חסר. דז"א. דס"ל למהרי"ט דלא אמרינן ספק שאובין טהורים אלא דוקא היכא שיש לו חזקת כשרות כגון מקוה שספק אם נפלו לו מים שאובין או לא די"ל העמיד המים שהיו מעיקרא במקוה בחזקתו שלא נפסלו ולפ"ז במקוה שהיתה חסרה לפנינו ואח"כ נמלא מלאה ולא ידענו אם נתמלא ע"י ישראל או ע"י עכו"ם אין לטבול באותו מקוה עד שישלימו עליהן בהכשר נגד מה שהיה חסר מעיקרא דאין להתיר לטבול בו כמות שהוא בלי השלמה דהא הכא ליכא חזקה דהא נגד חזקת המים איכא חזקה המקוה שהיתה חסרה ומספיקא לא מטהרינן לה מקוה טהורה ועי"ש והובאה בש"ע סוס"י קל"ט. הנה בעיקר סברת מהרי"ט כבר קדמו בזה הכ"מ שהביא הש"ך בס"ק קמ"ד לפי מה שבארתי לעיל בסק"א דבריו ועי"ש אמנם מ"ש דנגד חזקת המים איכא חזקת מקוה שהיתה חסרה. כבר כתבתי לעיל שם דכיון דהשתא הוא מלא לפנינו ואין אנו מסופקים בזה רק אם הם שאובין או לא ונגד ספק זה יש חזקה טובה להמים מעמידין המים על חזקתו ואמרינן ד"א נתמלא בשאובין וממילא כשר לטבול בו כמות שהיא לפנינו. וכ"ש לפ"מ שבארתי שם שיטת הר"ש והרא"ש דס"ל דבספק מ"ם לרבנן לקולא אע"ג דליכא חזקת מים וע"ש. אמנם לפ"מ שמ"כ בשם תוס' רי"ד דכי אמרינן דמיעוט שאוב דרבנן דוקא בשיקוו אח"כ מ"כ להשלים השיעור. אבל לצרף את השאובים להשלים למ"ם הוא דאו' יש מקום לדברי מהרי"ט הנ"ל דלענין צירוף דאורייתא אזלינן לחומרא מספק. אמנם מכל הפוסקים לא משמע הכי. וכן יש להביא ראיה מסוגיא דתמורה (דף י"ב ע"ב) דמכשיר שאובין ע"י רבוי והמשכה ומשמע שם דאפילו לטבול בו כמות שהוא כדאמר ראב"י שם מקוה שיש בו כ"א סאה מ"ג ממלא בכתף כו' והן טהורין. כלומר כשר לטבול בו. והא המשכה ל"מ בשאובין דאו כמ"ש הב"י בשם הרמב"ן דמאן דמכשיר כולה שאוב ע"י המשכה משום דשאובה ל"ד. משמע דבדאורייתא ל"מ המשכה ואם איתא כתוס' רי"ד הנ"ל הא לענין צירוף למ"ם הוא דאו' ולמה מהני המשכה לטבול בו כמות שהיא. וכן מוכח מסעיף כ"ה (לקמן ענף י"ב סימן יו"ד) דאם השאוב באמצע נשארו המקואות כמות שהיו והוא משנה מפורשת בפ"ו דמקואות. ומשמע שם דא"ל לקוות עליהן רק עוד כ' סאה מ"כ לצרף לכ' סאה שיש בהן ואע"ג דנתערב בהן שאובין מ"מ כיון שע"י המשכה נתערב נטהרו ברבייה והמשכה כמ"ש הר"ש והרא"ש שם. אלמא דלצרופי נמי מלטרפי למ"ס. דכיון דיש בו רוב מ"כ מלטרפין השאובין להשלים השיעור לפי שנהפכו להיות כשרין מטעם זריעה ותדע דהא קי"ל דאם רבו הזוחלין על הנוטפין כשרים אפילו למי חטאת כמ"ש הר"ש בפ"ה דמקואות וכ"כ הרמב"ם. והשתא תקשה הא בליר ליה שיעורא. ואפילו למ"ד הזאה א"ל שיעור מ"מ אגבא דטנא לכ"ע צריכה שיעור כדאמרינן בנדה (דף ט'.) אלא ש"מ דכל מיני מים פסולים מלטרפין ע"י רבייה ונהפכו להיות כשרים מטעם זריעה: ד) מקוה שנסתפק אם כו'. כן הוא לשון הרמב"ם בפ"ט מה' מקואות והביא הב"י. והוא ממשנה ג' פ"ב דמקואות. וז"ל המשנה. ספק מ"ש שטהרו חכמים ספק נפלו ספק לא נפלו ואפילו נפלו ספק יש בהן מ"ם ספק אין בהם. ולא הזכיר המשנה ספק זה שכתב הרמב"ם ספק יש בהן ג"ל ספק אין בהן. ולכאורה י"ל דדוקא בספק אם נפל כלל הוא דספיקו טהור. וכן הך ספק אם יש בו מ"ם מיירי נמי כשהוא עתה לפנינו מ"ם לבד הג"ל שנפלו אלא דאנו מסופקים שמא היה חסר בשעת נפילה ומיירי במקוה שלא נמדד תחלה. מבו"ה אמרינן דכמו שהוא עתה מלא כ"כ היו בשעת נפילה כיון דאין אנו יודעין דדרכה להיות פעמים עולה ופעמים להתמעט ולא הוחזקה לנו בכך אבל היכא דודאי נפל וגם ודאי היה המקוה חסר רק שאנו מסופקים אם היו בהם ג"ל או לא בזה לא אזלינן לקולא אע"ג שהוא ספק דרבנן ולהכי לא קתני במשנה ספק זה. אבל באמת ז"א דע"כ צ"ל דההיא ספק אם היה במקוה מ"ם או לא מיירי באפילו שהוא חסר לפנינו. דאין לומר

דמיירי

(טו) משום דשוב אינו פוסלו שאוב רק מדרבנן ומספיקא דרבנן לקולא ומותר לטבול בו כמות שהיא בלא השלמה מים אחרים. דלא כמ"ש בתשובת מהרי"ט חי"ד סי' י"ט דאין לטבול באותו מקוה עד שישלימו עליהן בהכשר מה שהיה חסר. ועי' במקמ"ח. (טז) דחיישינן שמא העכו"ם מילא במ"ם והוי ספיקא דאורייי' ולחומרא: (יז) רמ"א שם: (יח) ואע"ג דאיכא נגד רוב זה חזקת טמא מ"מ רוב וחזקה רובא עדיף: (יט) ודוקא מקום שידוע שאין עושין מעשיהם כ"א ע"פ חכמים וכ"כ הריב"ש לפי שהכשר מקוה אינו מסור לכל אלא לחכמים וזריזים. ג"ש: (כ) רמ"א בהג"ה שם: (כא) אבל בלא"ה לא דאין ע"א נאמן בחזקת איסור. והכא הטובל בחזקת טמא. מהרי"ק דלא כרשב"ץ ועיין במקמ"ח: (כב) ש"ך שם בס"ק י"ט בשם מהרי"ק: (כג) דאין נכרי במסיח לפי תומו נאמן אלא בעדות אשה. ועי' באה"ע סימן ז' בח"מ סק"ה דנאמן להחמיר נגד מסיח לפי תומו עכו"ם אבל נגד ע"א כשר לא. ועיין ביו"ד סי' קל"ח בש"ך וט"ז שם. ובסי' קכ"ז סק"כ: (כד) וגם אלה שיש להם באר בחצר ע"פ רוב אין משתמשים מהם אלא לצורך כביסה וכיוצא בו: (כה) ע"י שיפתח הברזא מהסילון הנמשך למקוה שנעשה כדין: (כו) כמ"ש הש"ך בס"ק ט"ז ועי' בי"ד סי' קי"ח סעיף י': (כז) ש"ע סעיף ס"ז: (כח) דפחות מג"ל שאובין אינו פוסל: (כט) ומקוה של מ"ם שוב אינו פוסלו שאובין כדאי' לקמן בענף ד': (ל) ואפילו הוא חסר לפנינו מ"מ תלינן לקולא שהיו שלם בשעת נפילה ואח"כ נחסר ועיין מ"ש במקמ"ח. ומ"מ כתב הרמב"ם דאין מורין לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות לכתחלה ואם טבל ועשה טהרות טהורים. ול"ד לעשות טהרות כדמוכח מסעיף ע"ג:

ח (לא) צנור (לב) שמקלח למקוה (לג) והמכתשת נתונה בצדו ה) ספק מהצנור למקוה ספק מהמכתשת למקוה ה"ז פסול מפני (לד) שהפסול מוכיח עליו ואם יש רוב מים כשרים ה"ז כשר שזה ספק מים שאובים (לה) שהרי יש שם מקוה כשר וקבוע:

ט (לו) כל המקואות הנמצאות (לז) ונראה שנעשה ע"י אדם פסולין ו) שחזקתן שאובין אבל אם נראה שנעשה בידי שמים כגון גומות והפירות שבשדה וביוצא בו שנתמלאו ע"י גשמים ולא על ידי אדם כשרים:

(יתר דינים של ספק מ"ש יתבאר לקמן בענף ט"ו):

(לא) ש"ע סעיף ע': (לב) מ"נ: (לג) שהוא כלי והמים באין לתוכו נעשו שאובין: (לד) ומש"ה לא מוקמינן המקוה בחזקת כשרות: (לה) כלומר דכיון דיש בה רוב מ"כ הוי כעין חזקה על השאר דנמי כשרים ועמ"ש במקמ"ח: (לו) ש"ע סעיף ע"ד: (לז) ש"ך שם בס"ק ק"ן. ועי' מ"ש במקמ"ח:

דמיירי שהוא עתה שלם לפנינו דא"כ מאי איריא בספק שאובין דרבנן. הא אפילו בספק דאורייתא ה"ל לטהר בכה"ג כמו שכתוב בתשובת הר"ן דאם טבל במקוה שלא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כ"כ עד שיעמדו על פחות ממ"ס. אע"פ שפעמים עולה ופעמים מתמעט א"ל לחזור ולטבול כיון שהוא שלם בפנינו. כמו שמבואר לפנינו לקמן בענף י"ד סי' ב'. וא"ל דשא"ה דמיירי במקוה שהוחזקה בחזקת כשרות. דהא כתב הט"ז בס"ק ה"ס דה"ה אפילו לא הוחזק בכשרות נמי כמו שמבואר לקמן שם סי' ג' (אמנם דברי הט"ז שם צ"ע כמ"ש שם) וגם א"ל דהכא מיירי במקוה שהוחזקה להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ"ס. דהא בכה"ג אפי' בספק שאובין דרבנן יש להחמיר כמ"ש שם. אלא צ"ל דמיירי שהוא חסר לפנינו ואפ"ה תלינן לקולא דבשעת טבילה היה שלם כיון שלא הוחזק המקוה להיות מימיו מתמעטין ולעמוד על פחות ממ"ס. וא"כ כ"ש בספק אם יש בהן ג"ל או לאו דתלינן לקולא. ולהכי לא קתני במשנה ספק זה. משום דזה ידעינן בכ"ש מספק אם היו בו מ' סאה דתלינן לקולא אע"פ שהוא חסר לפנינו. אבל הרמב"ם והש"ע לא זו אף זו קמ"ל. אמנם הרמב"ם בפי"ד מה' אה"ט ה"ב כתב וז"ל ספק מ"ש למקוה כיצד ג' לוגין מים שאובין שנפלו למקוה פסלוהו. ספק נפלו ספק לא נפלו ואפילו נפל ספק יש בהן שיעור או אין בהן ספיקו טהור והרי המקוה בכשרותו ואין מורין לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות לכתחלה ואם טבל ועשה טהרותיו טהורים. הרי דשבק כאן הרמב"ם ספק הג' ספק אם היה במקוה מ"ס או לא. ולא נקט הכא אלא ב' ספיקות. ואפשר משום דעיקר קתני לה הני ב' ספיקות משום סיפא דקמ"ל דאפ"ה אין מורין לו לטבול במקוה זה לכתחלה וספק הג' ידעינן בק"ו מהני דאין מורין לו לטבול כיון שהוא חסר לפנינו ולא איצטריך לאשמעינן ואי משום זה גופא לאשמעינן דספיקו טהור אע"פ שהוא חסר לפנינו. זה סמך אע"ש לקמן בה' מקואות. ועיין מ"ש לקמן בענף ט"ו ס"ק י"א באריכות:

ה) ספק מהצנור כו'. כן הוא לשון הרמב"ם והש"ע בסעיף ע'. והוא מתוספתא שהבאתי לעיל בסק"א ע"ש. אלא שהרמב"ם והש"ע מסיימים „שהרי יש שם מקוה כשר וקבוע". וכתב ע"ז הט"ז בס"ק ס"ד וז"ל פי' דמה"ת אינו פסול אלא בכולו שאוב אבל רובו שאוב כשר ומדרבנן פסול ואפילו בג"ל. ע"כ לא החמירו בספיקו כאן ומש"ה למדו כו' דכולו שאוב מדאורייתא וע"ש. ודבריו תמוהים שכל הדברים הללו על לשון הרמב"ם והש"ע. דהא הרמב"ם והש"ע סברי דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן ועי' ש"ך ס"ק י"ז. וא"כ איך אפשר לפרש דזהו כוונתם במה שסיימו „שהרי יש מקוה כשר וקבוע". ונראה לפע"ד דכוונתם הוא ע"פ מ"ש הכ"מ לתרץ קו' הר"ש על פיסקא זו דכולו שאוב מדרבנן מהתוספתא זו מדמחלק התוספתא בין אם יש רוב מ"כ או לא ש"מ משום דזה דאורייתא וזה דרבנן וכמו שהבאתי לעיל בסק"א. ותי' הכ"מ דלא הוכשרו מ"ש מספק אלא כשהיה שם מקוה מים ונסתפק אם נפלו בו מים שאובין אבל אם היה ריקן ונמלא מלא אינו בכלל זה. ובבלא היתה מכתשת בלדו כשר אע"פ שהיה ריקן מקודם מטעמא דמסיים בתוספתא בחזקת המקואות כשרות כלומר שחזקת שנמלא מחדש אינו ממלא אלא מ"כ עכ"ל. והביאו הש"ך בס"ק קמ"ד וכתב ולא נהירא דמה חילוק יש בדבר סוף סוף הכא והכא ספיקא הוא. וכתבתי לעיל שם לפרש כוונת הכ"מ משום דכשהיו שם מים ונסתפק אם נפלו בו מים שאובין יש כאן חזקה דכמו מים הראשונים לא היו שאובין כן גם המים בנתמלא אח"כ לא היו שאובין. משא"כ במקוה ריקן וע"ש. וזהו שמסיימו הרמב"ם והש"ע „שהרי יש שם מקוה כשר וקבוע" א"כ אמרינן דכמו הני כשר ה"נ הני בנתמלא אח"כ ולא משום דזה דאורייתא וזה דרבנן. אלא שנימא דרבנן: ו) שחזקתו שאובין. כתב הרמב"ם בפ"י מה"מ כל המקואות המצויות בארץ העמים פסולים שחזקתן שאובין וכל המקואות המצויות בארץ ישראל במדינות לפנים מן המפתח בחזקת פסולים שאנשי המדינה מכבסין בהם ומטלין לתוכן מ"ש תמיד. וכל המקואות המצויות בארץ ישראל חוץ למפתח בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים וזה מבואר בפ"ח דמקואות ותוספתא פ"ו. ופי' מפתח שער העיר. ומיהו משמע דאין זה אלא בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם אבל השתא דין ארץ ישראל שוה לארץ העמים בזה וכן משמע בתוספתא. תניא בתוספתא דמקואות ארץ הכותים טהורים וכתב ר"ש בפ"ח דמקואות דהיינו בירושלמי הדא דאת אמרת לשאמינו שאינם שאובין הא למידת הרבעים לא דאינן דרשי אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מה מעין מטהר בכ"ש אף מקוה מטהר בכ"ש. ומשמע משם דשאובה דאורייתא מדמודו בה כותאי ומיהו י"ל דלעולם לא מודו ומ"מ מטהרים מספק משום דשאובה דרבנן כדאמרינן במרובה (דף ס"ז:) ובפרק המוכר את הבית (דף ס"ו:) מיהו השתא לא נפקא לן מינה מידי דהא קי"ל דגזרו על הכותים שיהיו כעכו"ם לכל דבריהם כדאיתא בפ"ק דחולין (דף ו:). ב"י. ולפע"ד דכיון דאמר בירושלמי דלמידת הרבעים לא. משום דדרשי אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מה מעין מטהר בכ"ש. וסברי דהקש גמור הוא. א"כ ה"נ דרשי מינה מה מעין בידי שמים אף מקוה בי"ש לדרשה גמורה ולאו אסמכתא בעלמא היא. מש"ה לדעתם פסול שאובים מדאו' להכי נאמנים שאינם שאובים. משא"כ לדידן דאמרינן אך מיעוטא היא לומר דמעין מטהר בכ"ש ולא מקוה לומר שלא נדרוש מה מעין מטהר בכ"ש. א"כ ה"נ לא דרשינן מה מעין בי"ש אף כו' למעט שאובים, והא דדרשו הכי בת"כ הוא אסמכתא בעלמא כמ"ש לעיל בסק"א:

מקוה ישראל

ענף רביעי

א (א) מקוה שיש בו מ"ס א) יכול לשאוב כל מה שירצה (ב) ליתן לתוכה והם כשרים אע"פ שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה:

ב (ג) ואפילו מקוה שאין בה מ"ס מכונסים ב) אלא בהשקה כגון שיש כאן ב' גומות כ' כ' ולול פתוח מזה לזה ונושקין זה את זה (ד) בכשפופרת הנוד (ה) מקוה שלם מיקרי ולא מיפסל בשאיבה:

מקור מים חיים

א) יכול לשאוב כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מקואות וכ"כ הרא"ש בפ' תינוקת והביא ראיה מדתנן בפ"ו דמקואות היה בעליון מ' סאה ובתחתון אין בו כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ"ס. ע"כ צריך ליתן בו יותר ממ"ס (פי' משום דא"א לצמצם שיהא מ"ס דאם נצמצם א"י לסמוך עליו דשמא אין בו מ"ס. כ"כ בד"ח שם) אלמא אינו נפסל אפילו אם רבו עליו השאובין. וכן הביאו ראיה זו בתוס' ב"ב (דף ס"ו:) וע"ש. ויש להקשות דזה ניחא לשיטת הרא"ש וש"פ דס"ל דכולו או רובו שאוב פסול מה"ת אא"כ שיהיו רוב כשרים. הא מחצה על מחצה לא. משום דא"א לצמצם באיסור דאו' כמ"ש הש"ך בסק"י וא"כ הכא אע"פ שע"כ גם במקוה העליונה הוא מעט יותר ממ"ס דהא א"א לצמצם. ומשמע דמקוה העליון היה מקוה כשרה לטבול בה. וכיון דא"א לצמצם ע"כ יש שם יותר מעט ממ"ס. וא"כ כשממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ"ס כיון דא"א לצמצם צריך ג"כ ליתן מעט יותר ממ"ס וכיון דרוב מ"ש פוסל מה"ת חיישינן שמא נתן מעט יותר ממה שהיו בו תחלה וא"כ הוי רובו שאובין. ומדלא חיישינן להכי שפיר הוכיח הרא"ש מזה דאין שאובין פוסלין במקוה שיש בו מ"ס. אבל לשיטת הרמב"ם ור"י וש"פ דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן א"כ אין מכאן הוכחה. דאף אם נימא משום דא"א לצמצם ע"כ צריך ליתן מעט יותר ממ"ס בעליון כדי שיורד לתחתון הא מ"מ מעיקרא גם בעליון היה מעט יותר ממ"ס משום דא"א לצמצם א"כ הדר הוי כמע"מ. וא"ת דלמא האי מעט יותר שהוסיף אח"כ בעליון כדי שתרד לתחתון הוא יותר מהמעט שהיה תחלה בעליון יותר ממ"ס משום דא"א לצמצם. וא"כ הוי רובו שאובין. הא גם אם יהיה כן אינו פסול אלא מדרבנן והוי ספיקא דרבנן ולקולא ככל ספיקא דמ"ש דהולכין להקל כמו שמבואר לעיל בענף ג', ועוד דלפי לשיטת הרא"ש דס"ל דמה"ת בעינן רוב כשרים. היינו רוב שיעור מקוה ולא רוב מים. דאם יש במקוה כ"א סאין מ"כ. שוב אע"פ שהוסיף מה"ת אפילו נתן לתוכו אח"כ כ"ב סאין או יותר כמ"ש לעיל בענף ג' סק"א וע"ש. וא"כ אין כאן אלא ספק דרבנן ולקולא. אבל היכא דידעינן דודאי רבו השאובין על הכשרים אע"פ שהיו בו מ"ס מ"כ מ"מ אפשר שפסול מדרבנן ומנ"ל להוכיח מכאן דאין רוב שאובים פוסלין כשיש בו מ"ס. אפילו מדרבנן וי"ל דהא דקי"ל דספק דרבנן לקולא הוא דוקא בדיעבד שכבר נעשה דאין פוסלין את המקוה מספק. אבל הכא שמורין לו לכתחלה למלא בכתף ולעשות ספק בידים. אם איתא דיש בזה ספק דרבנן לא הוי ליה להורות לעשות כן לכתחלה בידים. וכה"ג כתב המג"א סימן תס"ז סק"ב דס"ס הנעשה בידים אסור וה"ה בס' א' בדרבנן. ועוד נראה דהא דכ' הרא"ש דע"כ צריך ליתן בו יותר ממ"ס. לאו משום דא"א לצמצם (כמ"ש בד"ח) דאפשר לצמצם שיהיו בו מ"ס מלומצמת כדמשמע לקמן בענף י"ג. ודוקא מע"מ א"א לצמצם שיהיו בניהם שוים. אלא היינו טעמא מ"ש הרא"ש דע"כ צריך ליתן בו יותר ממ' סאה דכיון דהמים יורדים לתחתון א"א שלא ילכו מעט מים לאיבוד. או שיבלע בקרקע דרך הלוכו. או שיתפזרו. ומשו"ה ע"כ צריך ליתן בו יותר ממ"ס עד שידע בודאי שיש שם מ"ס במקוה התחתונה וכתב הב"י ובשם הראב"ד מלאתי במקוה שלם נפסל בשאובין אם נפלו בו לתחלה וכ"ש אם נפל בו רוב שאובין ע"כ ונראה דבנתן סאה ונטל סאה קאמר דעד רובו כשר וכדעת הרמב"ם. אבל בנתן סאה ולא נטל אפילו באלף סאין אינו נפסל לד"ה. ודע דמדברי רבינו שמואל בפ' המוכר את הבית (דף ס"ו.) נראה שסובר דמקוה שלם נמי נפסל במ"ש והנך רואה שכל הפוסקים חלוקים עליו. וכבר כ"כ רבינו ירוחם וגם הרמב"ן והר"ן נחלקו שם עם הרשב"א וכתבו דכל שהוא מקוה שלם אינו נפסל בשאיבה והביא הרמב"ן ראיות לדבר וכתב הר"ן שכן הלכה למעשה ול"ח לדברי הרשב"ם. הב"י הקשה דברי רמב"ם אהדדי. דבפ"ד דמקואות כתב מקוה שיש בו מ"ס מים שאינם שאובים ובאו בכד ישפך לתוכו כל היום כולו כשר. ובריש פ"ה שם כתב בד"א בזמן שלא נתכוין לרבות אבל אם נתכוין לרבות את מי המקוה אפילו ככל משקל דינר בכל שנה מלטרף לג"ל בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובין או שנפלו שתיהן בב"א כיון שנפלו ג"ל מ"ש לתוך מ"ס או לפחות ממ"ס נפסל הכל ונעשה שאוב עכ"ל. ותירץ דלתוך מ"ס דנקט הכא כשהם מ"ס עם הג"ל שאובים שנפלו מיירי. והדוחק מבואר. ועוד דא"כ מאי או דקאמר או לפחות ממ"ס. הא היא היא דקאמר תחלה. אמנם ברמב"ם שתי (דפוס וארשא) מלאתי נוסח אחר ממ"ש הב"י. וז"ל בד"א כו' בין שקדמו כו' כיון שנפלו ג' לוגין שאובין לתוך מ"ס קודם שנפל בו מ"ס או לפחות ממ' נפסל הכל ונעשה שאוב עכ"ל. ולפי גרסא זו משמע שמחלק הרמב"ם. דאם נפלו ג"ל במקוה קודם שנפל בו מ"ס מ"כ אז פוסל. דכיון שהשאובין באו תחלה למ' ואח"כ המ"ס מ"כ אפילו נפלו בב"א כל המ"ס. אבל אם נפלו לבסוף כשיש כבר במקוה מ' סאה שוב אינו פוסלו כל שאובים שבעולם. והכי מוכח בהדיא במשנה ה' בפרק ב' דמקואות. שמבואר לפנינו לקמן (דין ו'). והכי משמע נמי בהדיא בפ"ד דמקואות משנה ד' גבי מ"ס מ"ג שנתערבו בחצר ובעוקה כו' היו שמים מקלחין לתוך שתים אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא ירד לתוכו ג"ל מ"ש כשר ואם לאו פסול. וכן מבואר בהדיא בשמ"ג שהביא הב"י לקמן גבי המשכה. שכתבו על דברי השאלתות שסוברים שאם היה כל המקוה שאובין שהו. שכי לא פוסלין ולא מטבילין בהם עד שירבו עליהם מ"ג מ"ס אבל אם לא הומשכו אפילו בג"ל מ"ש בתחלה פוסלים את המקוה אפילו היה אח"כ מ"ס כשרים עכ"ל. וכן כתבו הר"ן בהדיא בחולין (דף ק"ט) בסוגיא דטפת חלב דמקוה שנפלו לתוכו ג"ל שאובין בתחלה אפילו כל מימות שבעולם אין מכשירין אותו אפילו נפלו בב"א וע"ש. וזה מדוייק בלשון הרמב"ם שלפנינו שכתב „כיון שנפל ג"ל מ"ש לתוך מ"ס קודם שנפל בו מ"ס" פי' דתני וסדר מפרש דמה דקאמר „לתוך מ"ס" היינו שנפל השאובין קודם שנפל בו מ"ס הכשרים. או שנפל לפחות ממ"ס. דבפחות ממ"ס כשרים אפילו נפלו השאובין. אח"כ אחר שהיה ב הכשרים שקדמו להשאובין פוסל. והיינו דדייק בלשונו הטהור „או שנפל לפחות ממ'" כלומר שנפלו השאובין לפחות ממ"ס מ"כ שהיו תחלה במקוה ואפ"ה פוסלין ולצ"ג דכתב תחלה בין שקדמו כו' היינו דוקא בפחות ממ"ס מ"כ אין נ"מ בין קדמו השאובין כו' ובשניהם פוסל בג"ל. ולאפוקי ממ"ד (בפ"ב דמקואות מ"ד) דס"ל דרביעית מ"ש פוסלין בתחלה קמ"ל דהלכה כחכמים שם דאין נ"מ בין בתחלה ובין בסוף וכל"ע בעינן ג"ל.

אבל

מקוה מים

(א) ש"ע שם סעיף ט"ו. משנה פ"ו דמקואות. ועי' מ"ש במקמ"ח באריכות. (ב) כלומר מ"ש הרבה אפילו אלף סאין אינו פוסלו שוב. ודוקא במקוה שאין מימיו מתפשטין. אבל מקוה שמימיו מתפשטין ביותר ובא להרבות בשאובין כדי שתפשטו המים עד שיהא ראוי לטבילה יש אוסרים משום דהוי הוייתו של מקוה ע"י שאובין כמ"ש לעיל בענף א' סק"ז וע"ש. אמנם בברכי יוסף כתב בשם מהר"א הלוי ז"ל בשו"ת גנת ורדים י"ד כלל ד' ס"א דיכול להכשירו ע"י ריבוי מ"ס וע"ש: (ג) ב"י בשם הר"ן ועי' במקמ"ח: (ד) שהוא שיעור עירוב מקואות ושיעור שפופרת הנוד עיין לקמן בענף ז' סי' ט"ו: (ה) דע"י השקה זו נעשו מקוה אחת שיש בה מ"ס:

ג (ו) אבל ג) כ"ז שאין במקוה מ"ס אפילו אם אינו חסר אלא כ"ש אם נפלו לתוכו ג"ל מ"ש (ז) פסולה ל"ש שואבן בבלי ד) ל"ש (ח) סוחט בבגדו (ט) והגביהו והמים שבה נופלים ממקומות הרבה וכן המערה (י) מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו או שזרקו בחפניו ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה (יא) מזה לוג ומזה לוג מצטרפין :

ד (יב) בד"א שמתחיל מכלי הב' ה) עד שלא פסק מהכלי הראשון (יג) אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני אין מצטרפין ואם התחיל השני עד שלא פסק הראשון הוקא מג' כלים אבל (יד) מד' אין מצטרפין (טו) אפילו נפלו מכולם ביחד :

(ו) ש"ע שם : (ז) בין בתחלה בין בסוף פוסל בג"ל. ואם בב"א באה סשלמת שיעור מ"ס וג"ל. כגון מקוה של מ"ס חסר ג"ל ונפלו לו בב"א ג"ל שאובין וג"ל מ"כ. עיין במקמ"ח : (ח) אפילו שלא בכוונה. ט"ז וש"ך דלא כב"ח : (ט) פי' דכשהגביהו נעשה המים שבכסותו שאוב ופוסל את המקוה אם יש בה ג"ל. אבל כשלא הגביהו לא נעשה המים שבתוכו שאובין. ש"ך שם :
(י) צרצור הוא כ"ח ושאוי בפיו כעין רשת : (יא) ש"ך ס"ק מ"ז בשם רש"י והראב"ד דעכ"פ בעינן לוג מכל כלי אבל פחות מלוג לא : (יב) ב"ע שם בסעיף מ"ו : (יג) משמע אפילו בשנפלו השאובין תחלה כשהמקוה ריקן נמי אין מצטרפין ועי' מ"ש במקמ"ח. וכן צ"ע אם רתיחות ואבעבועות של מים שאובין פוסל בג"ל. או אם מצטרפין לג"ל וע"ש : (יד) שהרי אין מגיע לוג לכל כלי ש"ך שם : (טו) ש"ך שם :

אבל במ"ם בפיר יש כ"מ דבתחלה פוסל בג"ל. ולבסוף א"פ כלל אפילו בפק כל היום. אמנם כ"ז דוקא היכא דלא נימלו ביד אלא מאליהן נשפך המים מהמקום העליונה ויורדין לתחתונה דליכא משום מ"ע. אבל היכא דנתן שאה ונמל כאה בידים כי הוי רובו או אליו מחזי להו לאינשי כגללן הכברים ונכנסו תחתם השאובים ויש לו להכשיר בכולן כאוב לגמרי ולכן אינו כבר להרמב"ם אלא עד רובו כיון שביאר לקמן ענף י' ס"ד : ב) אלא בהפסקה כגון כו'. כ"כ הב"י בשם הר"ן בפ' בשם ר"מ ז"ל ועוד אור"מ דאפילו מקוה שאין בו מ"ם מכונסים אלא בהפסקה כגון שיש כאן ב' גומות עברים ועל גבית נוזה לזה ונובקין זא"ז בכשפ"ה בזה עירוב המקוות מקוה כלם מקרי ואינו מיפסל בשאיבה. ומביא ראיה לדבריו דתנן בפ' הומר בקודש שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה ואתמר התם דוקא בבלי שיש בפיו כשפ"ה ותנן נמי בפ"ו דמקואות הבידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנוד והרי אותן שבכלי שאובים הם ואעפ"כ כיון שמחוברים למקוה טהורים ויש שדוחים דהתם כיון שלא נתלשו ולא נשאבו מעולם כשרים אבל משנתלשו ונשאבו אין הנקבה מועלת לטבול בהן כשפ"ה ואין זה נכון ובתוספתא דמס' מקואות הכי משמע כדאיתא כו' עכ"ל. ואע"ג שיש לדחות דבא"ה דהיה מקיפן שאני כמ"ש הרא"ש חילוק זה. מ"מ כבר הסכימו הראשונים דהנקבה מועלת גם לשאובין מכ"ש זריעה וכן פסק בש"ע סעיף נ"ב (כמו שמבואר לקמן בענף י"ב) ומחמת פשיטותו לא הביא המחבר בש"ע דין זה משום דסמך אמ"ש לקמן בסעיף נ"ב דהנקבה מהני לשאובין ולמקוה חסרה. משו"א מקרי הכי מקוה שלמה ולא מיפסל בשאיבה כ"ז שנוקבין זא"ז בכשפ"ה. וכן מוכח מלקמן סעיף ל"ס (ולפנינו לקמן ענף י"ב סי' א') ע"ש והו"ק : ג) כ"ז שאין כו'. בפי' ג"ע נסתפק במקוה של מ"ם חסר ג"ל ונפלו לו בב"א ג"ל ג"ש וג"ל מ"כ דבאה השלמת שיעור מ"ס עם פיסול ג"ל ביחד שהרי במקוה האחרון נפסל המקוה ע"י שאובין נשלם השיעור ע"י כשרים. אם נפסל בכה"ג וע"ש ולפע"ד יש להוכיח דין זה מהא דתנן בסיפא דהשנת ג"ס גבי ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד כ' סאה מ"כ ובאחד מהן כ' סאה מ"ס ועומדים זה בצד זה הכאוב מן הצד וירדו בהם ג' וטבלו ומתוך כך נתמלאו וילאו על כפתם ונתערבו יחד הוכשרו שלשתן כיון שפ"ת היו מחוברים ביחד מ"ס מ"כ. והא התם נתחברו ג' המקואות בב"א. ונתחברו הכשרים עם השאוב בב"א ולפ"ס הוכשרו שלשתן כיון שנתחברו ג"כ באותו רגע ב' המקואות הכשרים ונעשו מקוה של מ"ס אע"פ שבאו הרגע נתחבר עמהם גם השאוב מ"מ הוכשרו. ועי' ברא"ש בש שם הא דקתני רישא המקואות מחוברין ואפילו השאוב שנתחבר להם אפילו נתחבר התמלאי לשאוב שאלגו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובין לתוכן ותדע שהיא כך כו' וה"ע לפי שע"י תערובות והשכה ירדו לתוכן וע"ש. משמע דהיכא דנתחברו שלשתן בב"א ניחא שלא"ס. וכן משמע נמי מריב"ש בתשובה הב"י שם ז"ל בשאובה מן הצד הא אם אפשר שנתערבו המים השאובים על העברים שאה בגליון טרם שיתערבו כולם העברים שאה האחרים הכשרים תולים להקל בספק שאובים כ"ש משמע דאם נתחברו שלשתן בב"א בלאו ה"ט ניחא בפשיטות. אמנם לכאורה בפ"ב דמקואות משנה ה' משמע איפכא. דתנן התם מקוה שיש בו ג' גומות של מ"ס של לוג לוג אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא הגיע לגומא הג' כשר ואם לאו פסול. משמע דוקא ידוע שנפל לתוכו כל המ"ס עד שלא הגיע לגומא הג'. אבל אם נפל המ"כ להשלים למ"ס בשעה שהגיע לגומא הג'. דבאה השלמת שיעור מ"ס עם פסול ג"ל ביחד לא. ויש לדחות דבא"ס משום דא"ה ללמוד באיסור דאורייתא. והתם קודם שנעשה רוב מקוה בהכשר פסלינן מספק דהוי ספיקא דאורייתא כמ"ש הרא"ש לדייק מהא דכולן שאוב פסול מה"ת כמ"ש לקמן בענף זה סק"ח. משא"כ בנידון דידן דכבר יש רוב מ"כ במקוה ולא הוי אלא שאובין דרבנן אזלינן לקולא ותגינן דלמא ובאו בב"א השלמת מ"ס עם הג"ל וא"ש. אך אכתי קשה דהא הרמב"ם ס"ל דכולו שאוב כשר מה"ת ואפ"ה כתב הרמב"ם בפ"ה מה"מ בהסיא דג' גומות אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא יגיעו לגומא הג' כשר משמע הא בב"א לא. ולכאורה י"ל דהרמב"ם לשיטתו דכתב שם בפ"ה בין שקדמו שאובין לכשרים. בין שקדמו כו' או שנפלו שניהם כאחד כיון שנפלו ג"ל לתוך מ"ס או לפחות מן מ"ס וכו' וכבר תמה הב"י דהא לתוך מ"ס וכו' וכבר תמה הב"י דהא לתוך מ"ס אינו פוסל ג"ל כמו שהבאתי לעיל בסק"א. ולפ"ז י"ל דהרמב"ם מיירי בכה"ג דהשלמת מ"ס עם הג"ל באה ביחד דכה"ג פוסל כמו שמוכח ממשנה דפ"ב דמקואות הנ"ל דבעינן דוקא ידוע שנפל לתוכו כל המ"ס עד שלא הגיע לגומא הג' אע"פ דגם כולו שאוב כשר מה"ת לשיטתו. ולפ"ז קאי הך כיון שנפלו ג"ל לתוך מ"ס שכתב הרמב"ם אנפלו שניהן כאחד דסליק מיניה הרמב"ם וא"ש. אמנם כבר כתבתי לעיל לפרש דברי הרמב"ם באופן אחר. לפי הנוסחא שברמב"ם שלפנינו וע"ש. וגם מהסיא דג' גומות אינה ראיה אף לשיטת הרמב"ם לפמ"ש לקמן שם לתרץ דברי הרמב"ם שלא יקשה עליו מה שהקשה הרא"ש מדיוקא דהאי משנה וע"ש והו"ק: ומ"ש בפי' ג"ע ראיה מהסיא דזבחים (דף ל"ג.) מהא דנדה מזין עליה אף בהפיס כעמאו דרבנן סברי לחלק בין בב"א בין בזא"ז. לפע"ד אין זה ענין לכאן כלל. דהתם טעמא אחרינא יש בדבר כדאיתא שם ולדינא מסיק הג"ע להקל בכה"ג. ועי' מ"ש לקמן בסמוך בס"ק שאח"ז. ובס"ק י"ד : ד) ל"ש סוחט כסותו. משנה פ"ו דמקואות הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה ר"ע מכשיר וחכמים פוסלים וידוע דהלכה כחכמים. וכ"פ הרמב"ם והרא"ש. וכ' בתשובות להרמב"ן סימן רל"א שהקשה ד:שמע דתוספתא במקואות גבי קסטילון שאם ניקב הכלי בקרקעיתו אפילו נקב קטן כמחט (ועיין לקמן ענף י"א סק"ס) יצא מתורת כלי שלא לפסול את המקוה. וגבי כגום משמע שאם העלוהו לגמרי המים שמתמלים ממנו נחשבים כשאובין לפסול את המקוה וכדתניא בהדיא בתוספתא פ"ג המטיל בו את הסגום וזב ממנו ג"ל שמקום כבר עקרו מתוכו פסול אע"פ שאין לך כלי נקוב בגוליו יותר ממנו. וראיתי להראב"ד ז"ל שכתב שכל מה שבא מיד אדם למקום שלא בהמשכה בין מכלי מנוקב בין אינו מנוקב בין בחפניו בין ברגליו פוסל המקוה כשאובין. וכדתניא היו בשערו ג"ל מים וירד וטבל במקוה שיש לה מ"ס (פי' שיש לה מ"ס מצומצמות מיירי) וע"י טבילה נחסרו להו ממ"ס. ב"י) כבר סחטו לתוכו פסול ור"ש מכשיר עד שיתכוין ויתלוש והא ודאי שערו אינו עושה שאובה וכי סחטו לתוכו לאחר שחסרו ומוכל פסול. ועוד תני ר' יוסי אומר זילף בידיו ורגליו ג"ל למקוה כיון שהמים יורדים למקוה מתוך ידיו פוסלים המקוה וכיון שכן אף הכלי הנקוב כל שנטפל מתוך ידו של אדם כו' ולא אמרינן שאינו פוסל אלא כשנופלין מעילא מכלי נקוב למקוה דכיון שילא מנוקבתו מתורת כלי ונופל ממנו מעילא למקום כבר עכ"ל והביאו הט"ז והש"ך ס"ק מ"ו : ולכאורה מהסיא דסגום ושערו. משמע דאף שבאו בב"א הג"ל והשלמת דמ"ס אפ"ה פוסלין וזה דלא כמ"ש לעיל בסק"ג וע"ש. אבל באמת זה לא דמי להסיאד הכא הג"ל שבסגום או בשערו כבר נעשו שאובין. ואינם מצלימין לשיעור מ"ס להכי פוסלין. משא"כ בנדון דידן שהשלימה בג"ל מ"כ בב"א עם השאובין. וזה דלא כג"ע דמשמע מדבריו דדמי לסדדי ולכן דהק' בדברי הרמב"ם וע"ש. וקצרתי : ה) עד שלא פסק כו' משנה פ"ב דמקואות מכלי אחד משנים ומשלשה

ה (טז) הא דמד' כלים אינמצטרפין בד"א (יז) שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין אבל אם בתחלה היה דעתו ליתן כל הנ"ל אפילו לא נתן אלא (יח) מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג"ל ו) פסול:

ו (יט) מקוה שיש בו (כ) ג' גומות ממים שאובים לוג בכל גומא ונפלו ז) לתוכו מים כשרים אם ידוע

(טז) ט"ע שם סעיף ס"ו : (יז) שם. ע"פ פי' הטור ורי"ו. אבל יש פרושים אחרים והבאתי במקמ"ח ולכתחלה ראוי להחמיר כבולם. ובדיעבד אין לנו אלא דברי הש"ע : (יח) אפילו קורטב בכל השנה מצטרפין לג"ל : (יט) רמב"ם בפ"ה מה"מ ועיין במקמ"ח הטעם למה השמיטו הטור והש"ע : (כ) פי' זו למעלה מזו במדרון המקוה. ירא"ם שם :

משלשה מלמצטרפין. ומלרבעה אין נצטרפין כו' בד"א בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון. ובד"א שלא נתכוין לרבות אבל נתכוין לרבות אפילו קורטוב בכל השנה מצטרפין לג"ל. אבל ר"ע חולק שם במשנה ג' ואומר דאין ג"ל מ"ש פוסלין את המקוה אלא א"כ מטילין מכלי אחד וממקום אחד מפא"כ בכשית וגרליר. ופ"ק דתמורה (דף י ב:) איכא תנא דס"ל דאפילו מד' וה' כלים פוסלים את המקוה. וכן פסק הרמב"ם בפי' המשנה כהאי תנא. אבל בחיבורו הגדול בפ"ה דמקואות גם כרבנן דמד' וה' כלים אין מצטרפין. ועי' תוי"ט בזה. ויש להסתפק. דלכאורה י"ל דהא דאין מצטרפין מד' כלים. או מג' ופסק הראשון קודם שהתחיל השני. הוא דוקא בש"ק. שנפל השאובין לאחר שהיו במקוה מ"כ פחות ממ"ם דכיון דנפלו ונתערבו עם המים הכשרים שוב אין מצטרפין. אבל אם נפלו השאובין בתחלה בעוד שהיה המקוה ריקן מד' כלים. או מג' ופסק הראשון קודם שהתחיל השני. ואח"כ נתמלא המקוה י"ל דבכה"ג מצטרפין כיון דבשעה שבאו המים הכשרים למקוה מלאו שם ג' לוגין מ"ש. ומה לי בזה שנפל מתחלה מד' כלים ס"ס סוף סוף יש כאן במקוה זו בשעה ריקנית ג"ל מ"ש בעין בלא תערובות מים אחרים. וכ"ש לשיטת ר"ת דס"ל דג"ל בתחלה פוסל מס"ת די"ל דאפי' מד' כלים מצטרפין. ונראה דתליא בטעמים שכתבו הפוסקים. להא דנתנו חכמים שיעור ג"ל ולא מדה אחרת. דהרא"ש בה' מקואות ובפי' מרובה כתב מפום דג"ל הוי דבר חשוב וחזי לרחילת אדם. כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף י"ד.) בתחלה היו טובלין במי מערות סרוחים ונותנים ע"ג ג"ל מ"ש והיו אומרים לא אלו מטהרים אלא אלו מטמאים. ולפי טעם זה להכי כשבאו מד' כלים או אפילו מג' ופסק הראשון קודם שהתחיל השני לא חזי לרחילה כל גופו להדיחו ממים סרוחים שעליו ולכן לא גזרו. אבל כשבאו השאובין למקוה בעודה ריקן אפילו מד' כלים או הפסיק הא' קודם שהתחיל השני מ"מ יש כאן ג"ל מ"ש בעין דחזי לרחילת האדם אסור דפוסלין. אמנם הראב"ד ז"ל כתב טעם אחר. להא דנתנו הכמים שיעור ג"ל. דכיון ששם נתינים לשעיר נסכי קרבנות לבור חשובים הם לפסול את המקוה. ולכן לא אמרו אלא דוקא דומיא דהתם דהיה הנתינה בב"א רביעית הסין. כדאמרינן במנחות (דף פ"ח.) זה הכלל היה במקדש כלי שמשמש מדה זו אינה משמש מדה אחרת. ו:"מ היכא דהתחיל השני עד שלא פסק הא' חשיב ככלי אחד גבי שאובים. ולפי ה"ט י"ל דס"ס בתחלה כמו כל שלא נפלו בב"א מג' כלים לא גזרו להוי פוסלין את המקוה דלא הוי דוגמא דנסכים. וכן משמע ברמב"ם פ"ה דמקואות. וז"ל בס מקוה שנפלו עליה ג"ל מ"ש מכלי אחד או משנים מג' כלים מצטרפין והוא שיתחיל השני עד כו' מד' כלים אין מצטרפין בד"א בזמן שלא נתכוין לרבות אבל אם כו' מצטרף לג"ל בין שקדמו הכשרים את השאובים בין שקדמו השאובים את הכשרים או שנפלו בתיכן בב"א עכ"ל משמע דקאי כמי אכל הני דחשיב לעיל. גם על הא דמד' כלים א"מ אין כ"מ בין קדמו השאובין כו. ועיין מ"ש לקמן בסק"ז ול"ע : עוד יש להסתפק אם רתיחת ואבעבועת של מ"ש פוסלים בג"ל. ואם מצטרפים לג"ל. ונראה דתליא בזה. דאם נימא דרתיחת ואבעבועות המים חשיבי כמים לענין טבילה. ה"נ חשיבי כמים לענין ג"ל. ופוסלין. אבל אם נימא דאינם חשיבא כמים לענין טבילה. ה"ה דא"פ כמים בג"ל. והנה תניא בתוספתא לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הלפורן תאמר בנוף כו' והביאו ר"ש בפ"ג דמקואות משנה ד'. ופי' לפרין אבעבועות של מים ובמקוה אינם נחשבים כמים לטבול בהן מיהו בפ"ב דזבחים (דף כ"ב.) תניא כל שתחלת ברייתן מן המים מטבילין בו. ומי מקום שכולו יבחושין אדומים מטבילין והטו גי' גרעי לפרין מיבחושין אדומים וברוב ספרים כתוב לרופין עכ"ל והביאו הב"י לקמן. ומשמע מדברי הר"ם דדעתו עיקר דהוי כמים לענין טבילה. אמנם הב"י בש"ע לא הביא כלל דין זה. משמע דהב"י ספוקי מספקא ליה בזה אם דינן כמים לענין טבילה או לא. ובאמת לפמ"ש הרב רמ"א ז"ל בא"ח סימן ק"ם סעיף יו"ד. דגם יבחושין אדומים אינם חשיבי כמים אלא לאחר בריסקו ונמוח ונעשה מים דלא עדיף משלג. כמ"ש לקמן סוף ענף ה'. א"כ ל"ק קו' הר"ם מההוא דיבחושין אדומים דודאי גם אבעבועות של מים לאחר שנמוח ונעשה מים חשיבי כמים לענין טבילה. והתוספתא מיירי בשלא נמוחו דאז אין דינן כמים. וכ"ש לפמ"ש התוי"ט פ"ו דמקואות מ"ז. דדעת הרא"ש והטור דלית הלכתא כרשב"ג דאמר כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו אלא פסקו כת"ק דרשב"ג שם דס"ל כל שיעמוד בשפ"ה ממעט אפילו הוא מבריית המים וה"כ אין טובלין בו דזה בזה תליא. וא"כ י"ל דהך תוספתא אתיא כת"ק דרשב"ג דהלכתא כוותיהו דאין מטבילין בו. דאינם חשובים כמים. וה"ה רתיחת ואבעבועות המים לא חשיבי כמים ואין מטבילין בו. וה"ה דלא חשיבי כמים לענין שאובין לפסול את המקוה בג"ל, אמנם י"ל איפכא דכהם דהלפרן חשיבי כמים לענין לפסול את הגוף בג"ל ה"נ חשיבי כמים לפסול את המקוה בג"ל וכ"ש הוא מהתם. דהא הא דגזרו בטהור שנפל על ראשו ורובו ג"ל מ"ש הוא כמו גזירה לגזירה אטו טבול יום שבא ראשו ורובו במ"ש שגזרו שלא יאמרו לא אלו מטהרים אלא אלו כמו דאמרינן בשבת (דף י"ד.) ד'י לא ה' לא קיי"א זא. ואפ"ה החמירו גם באבעבועית המים דלהוי חשיבי כמים. וא"כ כ"ש לפסול את המקוה בג"ל חשיבי כמים. אך י"ל זיל הכא בתר טומאה וזיל הכא בתר טעמא. דהם הוי עיקר הגזירה שהיו טובלין במי מערות סרוחים והיו נותנים עליהם מ"ש להעביר סרחון המקוה. א"כ ה"ל גם אבעבועות של מים מועיל להעביר מעט סרחון המקוה להכי גזרו גם בזה. אבל הא דגזרו בשאובין שיפסיל המקוה הוא מטעם שמא יעשה כולו או רובו מ"ש דפסול מה"ת. או שמא יטבול בכלי. וכיון דאבעבועות בלא"ה פסול לטבילה אפילו אינם שאובים. ל"ש תו הך גזירה לגבייהו בשאובין. ותדע דזה בזה תליא. דאל"ה קשה על הר"ם למה לא פי' בפשיטות הך דקאמר בתוספתא לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הלפורין לענין ג"ל מ"ש. ולא מיירי לענין טבילה. דלענין טבילה חשיבי כמים. אלא ל"ל דס"ל בפשיטות דאם לענין טבילה חשיבי כמים ה"ה לענין גל"ש. וה"ה איפכא דאם לענין טבילה ל"א כמים ה"נ לענין ג"ל : ויש לבאר עוד במקוה שאין בה מים כלל אלא שני אבעבועות של מים פחות ממ"ם ונפלו לו ג"ל מ"ש אם פוסלין. ונראה דג"כ תליא בזה שאמרנו. דאם מותר לטבול בהם כמות שהם א"כ דינם כמים ונפסל בג"ל ופסול לטבול בהם אף לאחר שנמחו אבל אם נימא דאסור לטבול בהם קודם שנמוחו ונעשו מים א"כ י"ל דדינו כמקוה שנשתנה מראיתו בסעיף כ"ט דכיון דאינו ראוי לטבול בו אינו נפסל בג"ל. ויש להקל ולדמות לטיט הנרוק דחשיב מים לטבול בו ואפ"ה אינו נפסל בשאובין כמ"ש הר"ם. וצ"ע : ו) פסול. כן הוא לשון הטור. ומשמע שמפרש הא דתנן בפ"ג דמקואות שהבאתי לעיל בסק"ה בזמן שלא נתכוין לרבות אבל כו'. ומפרש דהאי נתכוין לרבות דתנן היינו שמשעה ראשונה שהתחיל להטיל בו מים היה בדעתו להטיל בו ג"ל. וכן פי' רי"ו. אבל הרמב"ם משמע דמפרש דנתכוון לרבות היינו כשהוא מטיל אותם מ"ש למקוה הם ע"ד לרבות מי המקוה שיהיו בשפע ולא יחסר ע"י טבילות שיטבלו בו אז מצטרפין אפילו קורטוב בכל השנה. אבל אם לא הטילם ע"ד זה בהכי הוא דאמרינן מג כלים מצטרפין מד' א"מ ותמה ב"י על הטור ורי"ו למה הניחו פי' זה שהוא פשטא דמתניתין ותפסו פי' שכתבו. ואפ"ה בש"ע כתב כלשון הטור. והתוי"ט גם כתב כי נלא למהר"ם דמפרש כמו כהטור ורי"ו וע"ש. אמנם הרשב"א מפרש בפשיטות טפי. בד"א שנפלו שם שלא במתכוין אבל אם כיון גם במתכוין אפילו מעבר כלים ואפילו זמן מרובה מצטרפין ופסלוהו והביאו הש"ך בס"ק מ"ע. ונראה דלכתחלה יש להחמיר ככל הני פרושים: ז) לתוכו מים כשרים אם כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ה דמקואות. והוא משנה בפ"ב דמקואות. מקוה שיש בו ג' גומות של מ"ש של לוג לוג (פי' זו למעלה מזו במדרון המקוה. הרא"ש שם) אם ידוע שנפל לתוכו מ"ס עד שלא הגיעו לגומא הג' כשר ואם לאו פסול. ור"ש מכשיר מפני שהוא כמקוה שתוך למקוה. והלכה כת"ק. וה"ע דכיון שנפל לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא הגיעו לגומא הג' ה"ל מקוה שלם שנפלו לתוכו ג"ל מ"ש דלא פסלוהו. וה"כ הוא"ל דהיה במקוה מ"ס קודם שהמים לגומא הג'. אבל אם לא נפל לתוכו מ"ם מ"כ עד שהגיע לגומא הג' א"כ מיד שהגיעו לגומא הג' נצטרפו הג"ל

ח) ידוע (כא) שנפל לתוכו מים מים כשרים עד שלא יגיעו לנומא הג' (כב) כשר ואם לאו פסול :

ז (כג) הספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקוה ט) נתערבו המים הבלועים עם מי המקוה (כד) וכן דלי שפיו צר ובו ג"ל מ"ש ונפל למקוה ולא יצא כל המים שבתוכו אלא] נתערבו עם מי המקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא [נ"ל שנתערבו (כה) ונפלו כולם למי המקוה :

ח (כו) מים שאובים שהיו (כז) בצד המקוה י) אע"פ שהמים נוגעים במי המקוה לא פסלוהו (כח) מפני שהם כמרוה סמוך למקוה (כט) יא) היו השאובים באמצע פוסלים את המקוה :

ט (ל) שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן יב) ואחת מהן מלאה (לא) מים כשרים וחברתה מלאה (לב) שאובין ונקב ביניהם (לג) אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובים (לד) נפסלה (לה) כמה יהא הנקב ויהיה בו ג"ל

(כא) דוקא ידוע אבל מספק לא ועיין מ"ש במקמ"ח : (כב) דמקוה של מ"ס א"פ שאובין. והכא כשנצטרפה הג"ל כבר יש שם מ"ס : (כג) ש"ע הסעיף ס"ז ע"ש עי' הרמב"ם והרא"ש כמשנה דפ"ו שם : (כד) דוקא פיו צר. אבל אם פיו רחב יצאו כל המים למקוה ופוסלים את המקוה בג"ל אפילו אם לא היו כל הנ"ל נפין רק בצירוף עמהם המים הדבוקים בו. ועי' במקמ"ח : (כה) אבל הכא כיון שפיו צר לא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה : (כו) ש"ע שם סעיף י"ז ממשנה פ"ו דמקואות האביק שבמרחץ כו' : (כז) דאין המים גרורים ע"ג ואין כאן שאוב אלא מה שבתוכו : (כח) כלומר מקוה כשר סמוך למקוה שאוב דלא הפלי : (כט) ש"ך שם בס"ק כ"ב. וכ"כ הרמב"ם שם ועי' מ"ש בזה במקמ"ח : (ל) ש"ע שם סעיף י"ח. ממשנה פ"ו דמקואות המטהרת במרחץ כו' : (לא) פתות ממ"ם : (לב) פי' מ"ס : (לג) פי' שהנקב רחב וארוך כשיעור שיכנסו בה ג"ל בב"א : (לד) כיון שזאת הנגיעה באמצע המים הנה הם מ"ש שנפלו לתוך המקוה : (לה) פי' כמה יהא רחב ואורך הנקב שיצאו ממנו

מ"ש שבכל הנומות ופסלוהו. ולכאורה יש להקשות מ"ש מג"ל בג' כלים שפסק הא' עד שלא התחיל הב' דהיכה מצטרפת ולמה מצטרפת הני ג"ל לג"ל שבג' גומות, ולכאורה מזה ראיה למ"ש לעיל סק"ה דמתחלה פוסל ג"ל מג' כלים אפילו כפסק האחד קודם שהתחי. ה:'. ואח"כ מצאתי בח"ס סוס"י רע"ז שהרגיש בקו' זו וכתב לתרץ באופן אחר וע"ש : אמנם הטור והש"ע השמיטו לגמרי הך דינא דג' גומות. והב"י בטור הביאו ובאמת יש לתמוה על הרמב"ם שפסק כת"ק ולא כר"ש. מה בין זה להא דתנן בפ"ו האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל. אן הלד א"פ. מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה. וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה"מ הי"א. ובטור וש"ע סעיף י"ז (ולפנינו לקמן סי' ח'). ובאמת מה"ע השמיט הטור. אבל הרמב"ם ס"ל דגם ת"ק דר"ש מודים דמ"ש אן הלד א"פ אלא שס"ל דהכא כיון דגם הגומא ג' עומד באמצע המקוה אע"פ שהשאובין בגומות בפ"ע. מ"מ כיון שהמים שבמקוה מקיפים אותם מכל לד הוי כמעורב עם המקוה ופוסל. ועי' מ"ש לקמן בסי' ח' בס"ק י"א: ח) ידוע שנפל כו'. משמע דוקא ידוע שנפל לתוכו מ"ס מ"כ עד כו' אז מספק פסול מדלא קתני אם ידוע שלא נפלו מ"ס עד שהגיע לגומא הג' פסול ואם לאו כשר. ומכאן הוכיח הרא"ש דכולו שאוב פסול מן התורה. ומשום הכי קודם שנעשה רוב מקוה בהכשר פסלינן מספק. וכן העתיק הכ"מ דברי הרא"ש על לשון הרמב"ם שהוא כלשון המשנה. וכבר הרגיש בזה הטו"ע שם דהא הרמב"ם ס"ל דכולו שאוב כשר מן התורה וע"ש. ונראה דהכ"מ לשיטתו דכתב לתרץ על מה שהקשו על הרמב"ם ור"י דס"ל דכולו שאוב כשר מה"ת מהא דמכתשת נתונה בגלדו דלעיל סי' ג' סי' ח'. וכתב הכ"מ לתרץ דלא הוכשר מ"ס מספק אלא כשהיה שם מקוה מים ונסתפק אם נפלו בו מ"ס אבל אם היה ריקן ונמלא מלא אינו בכלל זה וע"ש שבארתי שם טעם החילוק. וא"כ ה"נ דהשאובין באו תחלה במקוה ריקן לא הוכשרו מספק. להכי בעינן כאן שיהא ידוע בודאי שנפלו לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא הגיעו לגומא הג' אבל מספק לא. ולכן שפיר כתב הכ"מ האי דיוקא גם על הרמב"ם. ט) נתערבו כו' וכן כו'. משנה בפ"ו דמקואות הספוג והדלי שהיה בהם ג"ל מים שנפלו למקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג"ל שנפלו. ופי' ר"ש הספוג והדלי שאין בהם ג"ל מים בעין אא"כ תצרף עמהם הנים הדבוקים בהם וכיון שאין הג"ל בעין לא נקרא נפול ולא גזרו רבנן וכבר להקוות עליו. ולפ"ז מלי מיירי אפילו בדלי שאין פיו צר רק כיון שאין בו ג"ל בעין אא"כ תצרף עמהם המים הדבוקים בהם ל"ג ביה רבנן. אבל הרמב"ם והרא"ש פירשו הספוג שבלועים בו ג"ל מים וכשנפלו למקוה נתערבו המים הבלועים בו עם מי המקוה. וכן דלי שפיו צר ובו ג"ל מ"ס ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג"ל שנפלו ונתערבו כולן עם מי המקוה. והביאם הב"י. ולפ"ז בכלי שאין פיו צר. אע"פ שאין בו ג"ל בעין אא"כ תצרף עמהם המים המדובקים בו. מ"מ כיון שיש בו ג"ל מ"ס שנופל מתנו למקוה פוסל. ול"ד לספוג שבלוע בו אבל דלי אין בלוע בו אלא שדבוק עליו. ואיפכא לר"ס אם היה בדלי ג"ל מ"ס בעין פוסל אפילו פיו צר שלא יצאו כל המים שבתוכו כיון שנתערבו ג"ל מ"ס פוסל והש"ע הסכים לפי' הרמב"ם והרא"ש י) אע"פ שהמים כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"מ: והוציא כן מהא דתנן בפ"ו דמקואות האביק שבמרחץ (כלי של מתכת מבוקע באמצעי ויש בו נקב דכשנמאסין מי האמצעי מחמת הטבילות פותחין הנקב שבאביק ויוצאים המים שבאמצעי וממשיכים לו מים אחרים נקיים וסותמין הנקב שלא יצאו המים והמים הנמשכים לאמצעי הם כשרים לטבילה דלאחר ברחצו בחמין נכנסין לאמצעי וטובלין שם. רע"ב) בזמן שהוא באמצע פסול (לפי שכל המים גרורים ע"ג ומים הגרורים ע"ג כלים ה"א פסולים) מן הלד אינו פוסל (דאין המים גרורים ע"ג ואין כאן שאוב אלא מה שבתוכו. ובאר המים ס"ל מקוה כשר סמוך לשאוב ומ"ש בלד מ"כ לא פסלי אע"פ שנוגעים זה בזה) וחכ"א אם מקבלת האמצעי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר. ופסק הרמב"ם הלכה כת"ק כ"כ הב"י. אמנם הגרסא לפנינו במשנה שם דר"מ וחכ"א כו' וא"כ לא הו"ל לפסוק כר"מ נגד החכמים דהם רבים אבל מדברי הב"י משמע דלא גרסינן דר"מ. וכן מוכח בהדיא בד"ח בס"ק כו' שכ' וז"ל והא דהלכה כת"ק נגד חכמים היינו כיון שהוא משנה בסתם דסתם עדיף מחכמים שאח"כ במ"ש רבינו סו"פ מקוה שנהגו ע"כ : יא) היו השאובים כו'. כ"כ הרמב"ם שם והביאו הש"ך בס"ק כ"ב ורמז לעיין בסעיף כ"ה (לקמן בענף י"ב סימן יו"ד) ובדגמ"ר כתב לא ידעתי מהם ראיה והרי שם לא נפסלו השני מקואות הכשרים וכמ"ש הש"ך בעצמו בס"ק קכ"א ועי' בפ"ז ס"ק ס"ו. ואם כוונת הש"ך הוא ממה שהוזכרו הפוסקים שם ליתן טעם לפי שהוא ע"י המשכה מכלל דאל"ה היו נפסלין ג"כ אין ראיה דהם יורדים המים אח"כ לתוך המקוה ממש אבל הדין דין אמת ומפורש ברמב"ם ובפירוש המשנה פי' הטעם דכשהם באמצע מקרי שנפלו לתוך המקוה עכ"ל. ויותר יש לתמוה על הש"ך דהא שם כתב הריב"ש (והביאו הב"י) דלהכי לא נפסלו הכשרים בשאובין שמתערבין בהם לפי שאין השאיבה פוסלת מן הלד. אלמא דאף דהשאוב באמצע אפ"ה מקרי מן הלד. אמנם הר"ש והרא"ש לא כתבו כן רק תירצו משום שהוא ע"י רבוי והמשכה. משמע הא בלא"ה היו נפסלין דמקרי כה"ג באמצע. ונראה דלזה כיון הש"ך במה שרמז לעיין בסעיף כ"ה דמבואר שם מחלוקת הר"ש והרא"ש עם ריב"ש אם בכה"ג דהם אם הוא מקרי מן הלד או באמצע ובזה שרה כל השגות שהשיגו עליו כל האחרונים. ועיין לעיל סימן ו' דמוכח לכאורה מהם דכה"ג הוי באמצע לשיטת הרמב"ם. אמנם הטור והש"ע משמע דס"ל דבכה"ג הוי מן הלד כמ"ש שם. ויש לחלק מההיא דסעיף כ"ה כמ"ש בדגמ"ר דהם יורדים המים אח"כ לתוך המקוה ממש. ועי' מ"ש לעיל שם : יב) ואחת מהן כו'. משנה פ"ו דמקואות המטהרת שבמרחץ (בקתות המים העשויות במרחץ וממשיכים להם מים ליכנס להשתטף בהן כדי לטהר עצמן לאחר שרחצו בחמין ופעמים שהן שתי בקתות זו בלד זו אלא שהאחת עליונה מחברתה ויש נקב בכותל שבין שתיהן שהמים יוצאים מזו לזו) שהתחתונה מלאה מ"ס והעליונה מלאה כשרין אם יש כנגד הנקב ג"ל פסול (שהנקב רחב וארוך כשיעור שיכנסו בה ג"ל נפסלת העליונה מחמת המים שאובין שבתחתונה דחשיב כאלו המים שכנגד חלל הנקב שאובין הן באמצע העליונה לא מן הלד וג"ל מ"ס פוסלין כשהן באמצע אע"פ שאין פוסלין כשהן מן הלד. ורבותא נקט שבתחתונה מ"ס והעליונה מ"כ שדרך המים לרדת ואין דרכן לעלות ואעפ"כ נפסל העליון וכ"ש שיפסול כשיהיה הכשר בלד התחתון) כמה יהא בנקב ויהיה בו ג"ל (השתא אתי לאשמעינן כמה שיעורו של נקב שילאו

מ"ש יג) אחד מג' מאות (לו) ועשרים לבריכה (לז) היתה כ' סאה צריך להיות הנקב אחד מק"ם לבריכה. וכן כל כיוצא בו :

י (לח) שתי מקואות יד) שאין בשום אחת מהן מ"ס (לט) ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו ב' המקואות הרי אלו כשרים (מ) מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול אבל מקוה שאין בו מ' סאה שנפלו לתוכו ג"ל מ"ש ואח"כ נחלק לשנים ריבה מים כשרים על כל אחת מהן (מא) ה"א פסולין :

יא (מב) מקוה שנפל לתוכו מ"ש ונפסל ואח"כ ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ"ס ה"ה בפסולו טו) עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחת השאובין (מג) פחות מג"ל (מד) וכן אם עשה מקוה שיש בה מ"ס מ"כ וערבו עם המקוה הזה הפסול (מה) טהרו אלו את אלו :

היה

שילאו ממנו ג"ל בב"א) אחת מג' מאות ועשרים לבריכה (דג"ל אחת מג' מאות וכו' ממ"ס. כילד ססאה ו' קבים והקב ד' לוגין נמלא מ"ס הן פי' מאות וס' לוגין הרי ג"ל הלק אחד מג, מאות וכו' בבריכה. כלומר במקוה כשר כל מ"ס. והמב"ס כתב בהם היתה הבריכה פחות או יותר מפ"ס מחשבין הנקב בפחות או ביותר לפי חשבון זה כגון אם היה בבריכה כ' סאה לריך להיות הנקב אחד מק"ס) דברי ר' יוסי ור"א אומר אפי' התחתונה מלאה כברין והעליונה מלאה שאובין ויש בגד הנקב ג' לוגין כשר שלא אמרו אלא ג"ל שנפלו (ואין השאובין פוסלין את המקוה עד שיפלו לתוכו והלכה כר"י) כן פי' הר"ש והרע"ב. ועפ"ז נתבאר דין זה. ועיין באליהו רבה בפי' משנה זו באופן אחר. ועיין לעיל סימן ז' סק"ט פי' הרמב"ם והרא"ש גבי דלי שפיו צר שלא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג"ל שנפלו. ולכאורה זה אתיא כר"א דהכא דפליג על ר' יוסי מה"ט. וכ"ש הוא מהתם. שדרך המים לרדת ואין דרכן לעלות. וא"כ קשה למה פסק הכא כר"י. ועוד דהא כאן לא הוי אלא גליך וקי"ל דאין נילוק חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. ועי' תוס' גיטין (דף מ"ז) ד"ה הנלוק. ונראה דהכא ה"ט דכיון דסוף כל המים מהעליונה נירד להתחתונה ע"י נקב זה כהליכן. הוי כאלו הם בריכה אחת וכה"ג אמרינן בע"ז (דף ע"ב:) דכילא חבית אגיבתא ובת גיפתא גריר. ופירש"י שהרי מאליו עולה וה"ל כנוגע בחבית ממש דה"ל כחבית הריכתא. וה"נ כן. וזהו ג"כ כוונת הרמב"ם בכ' ור' יוסי אומר בהיות זאת הנגיעה באמלע המים הנה הם מ"ש שנפלו לתוך המקוה. פי' לדבריו דכיון דהנקב באמלע המים וכל המים שבעליון נגררים ע"ג הסיב כמקוה אחד והוי מ"ש שנפלו לתוך המקוה. ועיין לקמן בענף י"ב סי' י"ד גבי עוקה שבתוך המקוה אמנם לפמ"ש התוס' בגיטין שם דנלוק לא הוי חיבור אפילו סופו ליפול ל"ע: יג) אחד מג' כו'. אם הבריכה מ"ס הסר כ"ש. עכ"ל הס"ך בס"ק כ"ד. משמע דמפרש דקאי על הבריכה הכשרה לכן הלריך הס"ך להיות חסר כ"ש. דאל"ה הוי מקוה של מ"ס דא"פ שאובין. ובמשנה פי' כן. אלא דקאי על הבריכה של מ"ס שאובין כמ"ש בא"ג בהדיא. וכן מוכח מרמב"ס בכ' באם היתה הבריכה פחות או יותר ממ"ס מחשבין הנקב בפחות או ביותר לפי חשבון זה כגון כו' אלמא דקאי על הבריכה של מ"ס ודו"ק: יד) שאין בשום כו'. משנה פ"ב דמקואות ר' יוסי אומר ב' מקואות שאין בהם מ"ס ונפל לזה לוג ומחצה לזה לוג ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהן שם פסול אבל מקוה שאין בו מ"ס ונפלו בו ג"ל ונחלק לשנים כשר שנקרא עליו שם פסול. ור' יהושע מכשיר שהיה ר"א כל מקוה שאין בו מ"ס ונפלו ג"ל והסר אפילו קורטוב (לאחר שנפלו עליו ג"ל מ"ש מלומלמים נחסר ממנו אפילו קירטוב של מים) כשר מפני שחסרו לו ג"ל (כבר להוסיף עליו מים ולהשלימו לשיעור מקוה שא"א שבאותו קורטוב שחסר לא יחסר מעט מהג"ל ונמלא שלא היה בו ג"ל מ"ש) והכ"א לעולם הוא בפסולו עד שילאו ממנו מלואו ועוד (פי' המים שהיו בו תחלה כשנפלו בו ג"ל מ"ש. ועוד מעט יותר כדי להסר מג"ל) וכתב הר"ן בספ"ח דחולין בסוגיא דטפת חלב. בשם הרמב"ן דפלוגתייהו דר"י וחכמים הוא הם אמרינן התיכה עלמה נעשה נבלה. דרבנן ס"ל התיכה עלמה נעשה נבלה ונעשו כולן שאובין להכי אף שנחסר אח"כ מהג"ל שנפלו מ"מ כבר נעשו הכל שאובין דמ"ע כ"כ. ור"י סובר דלא נעשו כל המים שאובין דאין התיכה נעשה נבלה ולהכי כי נחסר אח"כ מג"ל שנפלו כשר וע"ב. אמנם רוב הפוסקים ס"ל דלא אמרינן חתיכה נ"נ אלא בב"ח ולא בשאר איסורים ודעת הרמב"ם דאפילו בב"ח נמי באיסור דרבנן לא אמרינן חנ"נ והא הרמב"ם פסק כחכמים דר"י ועוד יש פוסקים דס"ל דלא בלח לא אמרינן חנ"נ עי' בי"ד סימן ל"ב ועוד דהא חנ"נ בשאר איסורין ילפינן לה מבב"ח. וא"כ אין לנו אלא כפי הנאמר בב"ח דהוא דוקא בב"ע ודרך בישול אסרה תורה. משא"כ הכא דל"ש כ"כ. אמנם מלשון הרמב"ם פ"ה מה"מ משמע לכאורה כהרמב"ן בכ' וז"ל נקיה שנפסל ע"י ג"ל ונחלק לשנים פסול שכל המקוה הטוב כאלו כל מימיו שאובין. מלשון זה משמע לכאורה כהרמב"ן דאף הכשרים נהפכו להיות שאובים. וקשה הא הרמב"ם ס"ל דאף בב"ח דרבנן לא אמרינן דחנ"נ וכ"ש דשאובין דרבנן. לכן נלפע"ד דבאמת להרמב"ם אין הטעם משום חנ"נ. אלא דכיון דעיקר הטעם דגזרו חכמים על השאובין הוא משום שמא אתי למבול בכלים. ואין טובלין בכלים מה"ת להכי היכא דנפל ג"ל מ"ש לא נתכשר אח"כ יהא ניכר במעשיו ביטולו של השאובין דהיינו עד שילאו ממנו מלואו ועוד. אבל באותו קורטוב שנחסר אחר כך בתערובות לא ניכר הדבר לאינשי דלא פש ג"ל מהשאובין, ואם יהיה כשר בכה"ג אתי לאטבולי נמי בכלים. וכן נקוה שנפל בה ג"ל ונחלק לשנים אם אתי לאכשורי אתי לטבילי בכלים. מש"ה חשוב כאלו כל מימיו שאובין ולא מטעם חנ"נ. ולשיטת הרמב"ן יש לבאר בזה הא דהעיד ר"ל על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ותמהו הראשונים ז"ל (והבאתי לעיל בענף ב' ס"ק י"ב) מאי אתי ר"ל לאשמעינן פשיטא, ולפ"ז י"ל דר"ל אתי לאשמעינן דאפילו היכא דבתחלת התערובות הנוטפין רבו אלא שאח"כ נתוסף זוחלין עד שרבו הזוחלין על שנוטפין שהם כשרים ולא אמרינן חנ"נ וגם הזוחלין שנתערבו בתחלה כשרבו עליהם הנוטפין נעשו כולו נוטפין וא"כ לריך היכא עתה זוחלין רוב נגד כל מה שהיה תחלה גם כנגד הזוחלין שבתחלה. קמ"ל ר"ל דז"א אלא דכיון דזוחלין רבו על הנוטפין סגי דלא אמרינן חנ"נ ואין הזוחלין שבתחלה נתהפכו להיות כנוטפין דנלריך רוב כנגדם. ועי' מ"ש לקמן ענף ט' סק"ה. טו) עד שילאו כו'. ממשנה פ"ג דמקואות כילד הבור שבחלר ונפלו לו ג"ל כו' עד שיעמיד בחלר מ"ס ויעהרו העליונים מן התחתונים. ראב"ע פוסל אא"כ פסק ואין הלכה כראב"ע. אלא כחכמים. וכתב הראב"ד בס' בעה"נ וז"ל ואע"פ שסמים הלפין ויולאין מן הבור מעורבים הם יולאים וכשילאו מ"ס יש בהן מן הראשונים שנפסלו ויש בהן מן הכשרים היורדים בסוף אפ"ה כשילאו משם מ"ס ועוד כבר הוליל ולא נפסלו אלא מחמת ג"ל מ"ש עכ"ל והביאו סב"י וע"ז. ואע"ג דחכמים הינם סוברים שהג"ל נתערבו מהם בכל טפה וטפה כסברת ר' יהושע וא"כ אפילו כשילאו ממנו מלואו ועוד עדיין יש לנו לומר שמא כל הג"ל נשארו באלה הנשארים ולא ילא מהן כלום היכא למימר דכולי האי לא חשו. אבל שיערו דכשילאו מלואו ועוד שא"א שלא יחסר מקלת מהג"ל עלמם עכ"ל התוי"ט. ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הרמב"ם דטעמא דחכמים משום דסבירא להו חתיכה נעשה נבלה ונעשה הכל שאובין. ניחא בלא"ס די"ל דלעולם גם רבנן סברי כר"י שהג"ל נתערבו בכל טפה וטפה ואפ"ה בעינן שילאו מלואו ועוד משום דחנ"נ. ונעשה הכל שאובין אלא דלכבר כתבתי לעיל דלהרמב"ם א"א לומר כן. וא"כ להרמב"ם ל"ל כמו שכ' התוי"ט. ולפמ"ש שם דטעמא דחכמים משום דאינו ניכר לאינשי ואכתי אתי למימעי למבול במנא וע"ש אבל כיון שילאו מלואו ועוד

ניכר

ממנו ג"ל בב"א : (לו) פי' דהבריכה של מ"ס שאובין היא תתק"ם לוגין לפי חשבון הסאה ששה קבים והקב ד' לוגין נמלא אחד מש"דהוא ג"ל כי ג"פ ש"ך הוא התק"ם : (לז) ש"ך שם ס"ק כ"ד. וכ"כ הרמב"ם : (לח) ש"ע שם סעיף י"ט : (לט) כלומר פחות משיעור ג"ל שאינו פוסל את המקוה : (מ) שאם היו מוסיפין מים כשרים בכל אחד עד תשלום שיעור של מקוה היה כל אחד מהן כשר : (מא) מפני שנקרא עליו שם פסול וכל המקוה חשיב כאלו כל מימיו שאובין : (מב) ש"ע סעיף כ"א : (מג) כגון מקוה של כ' סאה מ"כ שנפלו ג"ל מ"ש ונתמלאו אח"כ מ"ג עד מ"ס לעולם הוא בפיסולו עד שילאו ממנו הכ' סאה שהיו בו בתחלה ועוד מעט יותר כדי למעט הג"ל : (מד) ש"ע שם : (מה) ודוקא בשני מקואות שוים אבל אם אחת עליון ואחת תחתון לא. ולא אמרינן גוד אחית לגבי מקואות וכ"ש גוד אסיק כמו דאיתא לקמן בענף י"ב סימן ט"ו ובענף י"ג סימן ג' :

יב (מו) היה המקוה חסר ג"ל ונפלו לו ג"ל מ"ש (מז) לעולם הוא בפסולו טז) עד שירבו עליו מ"ג (מח) או שישטפו עליו מ"ב עד כדי שנשער שנפלו עליו כמלואו הראשון (מט) ועוד. שהמים הבאין עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן:

יג (נ) היה המקוה פחות ואפילו קורטוב ונפלו עליו מ"ש פחות מג"ל והשלימוהו יז) לא פסלוהו (נא) ולא הכשירוהו כיצד ה"ה בפסולו עד שירבו עליו מ"ג (נב) או שישטפו כשיעור המים שהיו חסר נפלו עליו יח) מ"ג כשיעורן ה"ז כשר. היה חסר יט) אפילו קורטוב ונפלו לתוכו ג"ל מים פסלוהו וה"ה בפסולו עד (נג) שיצא ממנו מלואו ועוד:

יד (נד) ודוקא כ) שיצאו המים מאיליו כמלואו ועוד מהני אבל היכא (נה) שדלו והוציאו ממנו מלואו ועוד לא מהני:

טו (נו) ודוקא בג"ל שאובין (נז) מכשרינן בבה"ג כא) אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיצאו כדי מילואה ועוד לא מהני (נח) אלא

(מו) ע"פ שם סעי' כ"ב : (מז) ומיירי במקוה שאינה מחזקת רק מ"ס : (מח) עי' מ"ש במקמ"ח : (מט) ועוד מעט יותר כדי לחסר כנ"ל מ"ס. ואח"כ ישלים במים כשרים לשיעור מ"ס שחסר עתה ועוד ג"ל פחות מעט נגד הפחות מג"ל שנשארו במקוה שאינו מצטרף למ"ס : (נ) ע"ע שם : (נא) כלומר שאינו משלים לשיעור מ"ס. דאע"ג דפחות מג"ל א"פ את המקוה מ"מ אינם מצטרפין למ"ס : (נב) כלומר אפי' במקוה שאינה מחזקת אלא מ"ס וכיון דאמרי' דהמים שבאין עליו דוחין את המים שבתוכו א"כ היה צריך כאן להשלים נגד כל הג"ל שנשארו במקוה. קמ"ל דא"צ להשלים רק הקורטוב שהיה חסר תחלה דלחומרא לא אמרינן שהמים דוחין כו : (נג) גם כאן מיירי במקוה שאינה מחזקת אלא מ"ס. וה"א דלא נשאר במקוה מהג"ל שאובין שנפל אלא קורטוב שהיה חסר והשאר יצאו לחוץ וא"פ. קמ"ל דאפ"ה פסלוהו משום שהשאובין הבאים עליו דחו את הכשרים ונשארו כל הג"ש במקוה ועי' מ"ש במקמ"ח : (נד) ש"ך בס"ק כ"ז בשם האגודה : (נה) דהא ל"ש בכה"ג למר שהמים שבאו עליו דוחין כו : (נו) רמ"א בהג"ה שם : (נז) משום דג"ל א"פ אלא מדרבנן הקילו לתלות שהמים שבאין עליו דוחין את המים שבתוכו ויצאו רק מהפסולים : (נח) אם הוא לחומרא. ולפעמים מחשבין דנפקא כבדדי מחלה על מחלה אם הוא לחומרא כדלקמן סימן י"ז מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור. ראב"ד וש"ך בס"ק כ"ו:

ניכר שוה לאיכא שילאו מהראשונים ולא אתי למימר לטבול בכלים. ועי' עוד מהשכתבתי לקמן בשם הראב"ד. טז) עד שירבו כו' או כו' משמע שירבו עליו מ"ג במקוה קאמר. א' שישטפו. פי' שיהיו צוטפין ויעברו על שפת המקוה ויצאו לחוץ. ועי' בפ"א ד' מקוואות משנה ה' ולפ"ז משמע דכיון שרבו עליו מ"ג אע"פ שלא שטפו לחוץ כשר, אבל באמת ז"א מבואר שם אלא לטהרות. אבל לענין מקוה אין כ"מ בין רבו לשטפו. ובכ"ע בעינן שילאו מלואו ועוד. אבל כ"ז שלא יצאו אף שירבו עליו מ"ג הרבה ל"מ. אלא צ"ל דהכא מיירי במקוה שאינו מחזקת רק מ"ס הלכך אמרינן שהמים שבאים עליו דוחין את המים שבתוכו כמ"ש הש"ך. וא"כ קשה מאי או שישטפו עליו כו' דכתב המחבר. ובאמת כלשון המחבר בש"ע כתב הרשב"א בת"ה בשער המים. והביא הב"י. אלא צ"ל דכוונתם דקמ"ל דבין ע"י רבוי הגשמים שירדו עליו עד שילאו כמלואן הא' ועוד ובין ע"י שטיפה. כלומר שנתן עליהם מ"כ בידים ע"י כלים הנקובים בשוליהן כדין בשניהן תלינן שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו. ולא אמרינן דהמים שלפין ויוצאין מעורבים הם יוצאין וכשיוצאין מ"ס יש מהראשונים שנפלו ויש מהכשרים שירדו בסוף כדלקמן הלז הואיל שלא נפסלו אלא מחמת ג"ל מ"ש תלינן שהמים שבאין עליו דוחין את המים שבתוכו בין ע"י רבוי מ"ג שבאין מאליהם. ובין ע"י שטיפה מ"כ בבא"ת בכ"ע תלינן שדחו את המים שבתוכו : יז) לא פסלוהו ולא כו'. וז"ל הטור וכ"ז שלא יפלו במקוה החסר ג"ל ישאר כמו שהיה ולכשיפלו מ"ג כשר. וכתב ע"ז הב"י ומ"ש רבינו וכ"ז שלא יפלו כו'. זה פשוט דג"ל פוסלין את המקוה תנן הא פחות מג' לא. והב"ח כתב נראה דרבינו אתא לאשמעינן דל"ת היכא דנפלו פחות מג"ל שאובין למקוה חסר כיון שלא פסלוהו למקוה א"כ נתבטלו הפחות מג"ל המועטין בתוך רוב המים הכשרים שבמקוה ונעשה מקוה שלם כשיהיו בין הכל מ"ס כו' וקאמר רבינו דליתא אלא אע"פ שלא פסלוהו מ"מ אין הפחות מג"ל אלו מצטרפין להכשיר המקוה כו' והכי תנן בפרק ו' דמקוואות אלו פוסלין ולא מעלין המים. פי' אם הם שאובים כו'. אבל הב"י לא הבין כך מדברי רבינו כו' ולא דק עכ"ל. והש"ך בס"ק כ"ח כתב דכן נ"כ כוונת הב"י. ותמה על הב"ח שכתב עליו ולא דק וע"ש. ונראה דהב"ח מדייק מדברי הב"י מדכתב זה פשוט דג"ל פוסלין את המקוה תנן כו' ואם איתא דהבין נ"כ כהב"ח בכוונת הטור. א"כ אין זה פשוט הא דאין פחות מג"ל מצטרפין לשיעור מ"ס. וה"ל להב"י להביא מקור מהא דתנן פ"ו דמקוואות כמ"ש הב"ח. אלא פשוט דהב"י הבין דברי הטור כפשוטו דקמ"ל הטור דפחות מג"ל א"פ. ולא איירי לענין צירוף הפחות מג"ל למ"ס. וכן ספיר כתב עליו הב"ח ולא דק. ומ"מ לענין דינא י"ל דגם הב"י ס"ל דפחות מג"ל אע"ג דא"פ מ"מ אינן מצטרפין למ"ס. ודע דדעת הרמב"ם דדוקא במים כשרים אינו פוסל את המקוה בפחות מג"ל מ"ס אבל אם היו הפחות מג"ל ממאים פוסל את המקוה כל שחסר מהמקוה יותר מקורטוב בשוה משקל דינר אא"כ רבו עליו מ"ג. אבל אם לא היה חסר מהמקוה אלא קורטוב שהוא משקל דינר ונפל בתוכו פחות מג"ל מים טמאים שאובים אינו פוסל את המקוה דכיון שיש עליו שם מ"ס לא פסלוהו כלל. כ"כ הב"י. והביא הש"ך בס"ק ל"ט ולפ"ז כפל לדידן האי הגירא דפחות מג"ל לבירא. מיהו הראב"ד והר"ש חולקים על הרמב"ם וס"ל דבכ"ע פחות מג"ל א"פ המקוה וכן נראה דעת הטור והמחבר כמ"ש הש"ך : יח) מ"ג כשעורן כו'. ונראה דקמ"ל דאפילו לא היה המקוה חסר אלא קורטוב. וא"כ כשנפלו עליו מ"ס פחות מג"ל. כיון דאמרינן לעיל שהמים שבאין עליו דוחין את המים שבתוכו. א"כ נשאר במקוה כל המ"ס שנפלו ויצאו כנגדם מהכשרים חוץ למקוה. וא"כ לפ"ז חסר עתה לשיעור המקוה ג"ל. וכיון דאין המ"ש מצטרפין לשיעור מקוה אע"ג דא"פ. א"כ ה"א דצריך להשלים במ"ג כל זה. קמ"ל דא"צ להשלים רק שיעור שנים שהיה חסר מקודם שנפלו לו הפחות מג"ל דהייני קורטוב ולא יותר. משום דלא אמרינן שהמים שבאין עליו דוחין את המים שבתוכו אלא לקולא אבל לא לחומרא. בין ברבוי מ"ג בין בשטיפה מ"כ. ולפ"ז מיירי נמי הכא במקוה שאינה מחזקת אלא מ"ס וכמ"ש. ועיין מ"ש לקמן בסמוך בזה : יט) אפילו קורטוב כו' ולכאורה בבא יתירא הוא. דהא היינו הרישא דלעיל כו' י"ב. דמה לי שחסר המקוה ג"ל ומה לי שחסר קורטוב הא כבר כתב בש"ע לעיל בסעיף ט"ו (ולפנינו לעיל סימן ב') דכ"ז שאין במקוה מ"ס אפילו אם אינו חסר אלא כ"ש אם נפלו לתוכו ג"ל מ"ש פסלוהו. ונראה דה"ל מיירי במקוה שאינה מחזקת אלא מ"ס דכל הסעיף מיירי כן דומיא דרישא. וכמ"ש לעיל בסמוך. וא"כ ה"א דהכא כיון שאינה חסר אלא קורטוב א"כ כשנפלו לתוכו ג"ל מ"ש לא נשאר בתוכו מהשאובין אלא קורטוב שהיה חסר והשאר יצאו לחוץ וא"כ ה"א דא"פ את המקוה. קמ"ל דאפ"ה פסלוהו. משום דהשאובין הבאין עליו דוחין את המים שבתוכו ונשאר במקוה כל הג"ל מ"ש. ואע"פ דכתבתי לעיל דלחומרא לא אמרינן שהמים דוחין כמ"ש בס"ק שלפני זה. שאני התם דהוי תרי דרבנן. דהא דג"ל פוסלין הוא מדרבנן. והא דנות מג"ל אינם מצטרפין לשיעור מ"ס הוי נ"כ דרבנן להכי מקילינן לומר שלא דחו את הכשרים וא"צ להשלים אלא הקורטוב שהיה חסר מקודם. משא"כ הכא דליכא אלא חד דרבנן אמרינן נמי לחומרא שהג"ל שאובין שנפלו דחו את הכשרים והשאובין נשארו במקוה ופסלוהו : כ) שיצאו המים מאליו. כ"כ הש"ך בס"ק כ"ז בשם האגודה וז"ל כתב האגודה ברים מקוואות שכאן היה כ"ל כשמנקין מקוה ונפסל בג"ל מ"ש אם יוצא ממנו מעט יותר ממה שהיה בו בשעה שנפלו לתוכו הג"ל שהוא כשר אבל לא ראיתי לרבותי נוהגין כן ובמאי יש לחלק בין יצאו המים מאליו ובין היכא שדלו והוציאו ממנו ודנתי לפני רבותי להכשירו אם לא שהוציאו כל המים ויגנבו המקוה בסדינים או בחול או ינקבו הכלים שדולין בו לבטלו מתורת כלי כו' עכ"ל : כא) אבל אם כו'. כ"כ הראב"ד בס' בעה"נ וז"ל תנן בפ"ג בור שבחצר ונפלו כו' עד שילאו ממנו מלואו ועוד. מדקתני מילואו משמע שלא שיעור המים שהיו בבור קודם שנפלו בו הג"ל ועוד דבר מועט כדי שיתפשט הג"ל כ"ש. ואע"פ שהמים שלפין ויוצאין מן הבור משערינן שן יוצאין ישו'. עוד תנן בור שהוא

מלא

מחשבין המים היוצאין לפי ערך הכשרים והפסולים:

טז לפיכך (נט) בור שהוא מלא מ"ש והאמה (ס) של מ"ג נכנסת לו ויוצאת ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב (סא) שלא נשארו מהשאובין שהיו בבור ג"ל (סב) ולפעמים מחשבין כאלו הם (סג) מחצה על מחצה כב) אם הוא (סד) לחומרא:

יז (סה) כיצד אם מי הבור השאובין הוא ק"כ לוגין ומי האמה מ' לוגין ויצא פ' לוגין (סו) מחשבין מע"מ. דהיינו מ' לוגין יצאו מהכשרין ומ' לוגין יצאו מהשאובין, ולפעמים לפי חשבון לחומרא, כגון דמי האמה ק"כ לוגין ומי השאובין מ' לוגין ויצאו פ' לוגין (סז) מחשבין לפי ערך הכשרים והפסולים וא"כ יצאו מהכשרים ס' לוגין וממי הבור יצאו כ' לוגין ונשאר עדיין כ' לוגין בבור:

מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג"ל כו'. ודקתני עד שיתחשב ולא קתני עד שיצאו ג"לוגין כדקתני לעיל משמע שהמים הנכנסין ויוצאין מהם לא נחשב כאלו כולה מן הראשונים כמו שחשבו בפיסקא הראשונה אלא לפי חשבון המים שהיו בבור והמים היורדים בתוכו הם יוצאים. א"כ מחצה על מחצה מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור וכן שנינו בפ"ו היה בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שיורד לתחתון מ"ס. והא ודאי לאכשורי תרווייהו עליון ותחתון קא בעי. ואם ת"ד דלא נפקא כהדדי או האי פסול או האי פסול שהרי כנותן סאה ונפל סאה דמי ואמרינן (ביבמות דף פ"ב:) עד רובו אלמא ש"מ כהדדי נפקא. וש"מ דלא קפדינן בכה"ג אלא דלא נשקול רובו דמקום כתירוצי דתירץ בפי הערל ומש"ה תרווייהו מתכשרי. וא"ת ומ"ש הכא דחשבינן למים הנכנסין ויוצאין לפי חשבון ובפסקא דלעיל חשבינן לכל השופכים שכן לפנים ויוצאין תחלה. התם כולהו כשרים ובג"ל הוא דאיפסלי להו אבל הכא כולהו פסולים ומש"ה אזלינן בהו לפי חשבון עכ"ל. ואע"ג דהראב"ד ס"ל דאין נ"מ בין כולהו שאובין לבין ג' לוגין. דבין כך ובין כך אם נתמלאו בכתף הוי דאורייתא ובשאיבה ע"י כלים מאליהן כגון ע"י לגור שחקקו ולב"ק הוי דרבנן כמ"ש לעיל בשמו (בענף ג' סק"א) מ"מ י"ל דס"ל דלענין זה החמירו יותר בכולו שאוב או רובו יותר מג"ל. ולכאורה לשיטת הראב"ד הנ"ל הא בלא"ה מאי לתרוצי סתירה הנ"ל בפשיטות טפי דהא דשני בילאו מלואו ועוד מיירי בשאיבה ע"י כלים מאליהן דהוי דרבנן ולהכי הקילו בזה דשני בילאו מלואו ועוד. אבל הסיפא דבור שהוא מלא מ"ש מיירי בנתמלא בכתף דפסול מדאורייתא. להכי חשבינן למים הנכנסין ויוצאין לפי חשבון. ושמא משום דא"כ לא ה"ל להמשנה לסתום הדבר אלא לפרש. אבל לפי תירוץ הראב"ד הרי מבואר היטב בלשון המשנה דהתם תנן שנפלו ג"ל והכא תנן בור שהוא מלא מ"ש. הרי דהילוק הנ"ל מפורש בהדיא בלשון המשנה. ועוד נלפע"ד דגם הראב"ד ל"ק דאם מלא בכתף הוי דאו'. אלא במילא רוב שיעור המקוה. אבל ג"ל אפילו מילא בכתף הוי דרבנן וראיה לדבר מדכתב הראב"ד בפ"א דעדיות לפרש הא דאמר שם הלל מלא הין מ"ש פוסלין את המקוה. כי ההין היא המדה הגדולה שלמדה התורה בלח כו' ואע"פ שנאמר בתורה מדות קטנות מזאת כיון דמ"ש לפסול את המקוה מדרבנן הוא אזלינן לקולא בתר מדה הגדולה עכ"ל. והא הלל סתם קאמר מלא הין מ"ש פוסלין דמשמע אפילו מלא בכתף ואפ"ה קאמר דאינו אלא מדרבנן ש"מ. ולהכי קאמר בכל דוכתא סתם ג"ל מ"ש דרבנן ולא מפליג מידי בין מילא בכתף בין בנתמלא מאליו ועי' בתוי"ט פ"ה דמקואות סוף מ"א. בהא דתנן מעין שהעבירו ע"ג בריכה כו' חזר והשוהו כשר לזבים כו' עד שידע שיצאו הראשונים. שכתב וז"ל והוה ליה למידק אמאי לא קתני עד שיצאו כו' כדקתני במשנה א' בי דפ"ג. וי"ל דליכא דשידע שיצאו הוי כמו הלשון דעד שיתחשב שלא נשתייר כו' דהתם במ"ג שכתבתי גם בשם הראב"ד דמחשבין לפי חשבון. וה"נ דכוותא דטעמא דהתם צריך נמי הכא ודו"ק עכ"ל וכוונתו דטעמא דהתם גבי בור שהוא מ"ש כו' דמחשבין לפי חשבון משום דהוי דאו'. וה"נ הוי דאו'. ודברי התוס' חדשים גם קשה להולמן אם לא שיש שם ט"ס ועי"ש ודו"ק. אמנם מש"ך ועט"ז משמע דלא מהטעם הוא זה. דזה דאו' וזה דרבנן. דהא המחבר בש"ע ס"ל דכולה שאוב הוי דרבנן ואפ"ה משמע דס"ל כחילוק הראב"ד הנ"ל כדמשמע מש"ך ועט"ז שהעתיקו דברי הראב"ד על לשון המחבר בש"ע. ונלפע"ד לפמ"ש הכ"מ והבאתי לעיל בריש ענף ג' לתרץ דברי הרמב"ם דע"כ ל"ק דספק שאובין פסול אלא היכא דהיה רוב מקוה כשר והסברתי שם משום דזה כעין חזקה על הכשר ועי"ש. וא"כ ה"נ כי מספקא לן אם המים יוצאין לפי חשבון. או שמא המים האחרונים דוחין את הראשונים. להכי כי איכא רוב כשר אזלינן לקולא מהאי טעמא ותלינן שהמים האחרונים דוחין את הראשונים. ולא פש מהמים הפסולים. אבל היכא דכולה שאוב לא תלינן לקולא אע"פ שהוא דרבנן אלא מחשבין לפי החשבון. ולכאורה יש להקשות לפי תירוץ הראב"ד ל"ל להש"ס בתמורה (דף י"ב:) לדחוקי בהא דתנן אין המים השאובין פוסלין אלא לפי חשבון. לפי חשבון כלים אמאי לא מפרש הגמרא בפשיטות טפי דמאי לפי חשבון. לפי חשבון המים והפסולין שיצאו ומיירי בכולו או רובו שאוב. וי"ל דליכא שאין המים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון משמע דמיירי בבא ליפסול את המקוה ע"י שאובין ולא לענין להכשיר את המקוה מהשאובין. ועוד דא"כ חומרא הוא. וליכא דמתניתין משמע דקמ"ל קולא כמו שמדייק הגמ' שם. ואין לומר משום דלפעמים הוי לפי חשבון לקולא יותר ממחצה על מחצה כגון דאיתא לקמן הא בכה"ג באמת אזלינן לחומרא ומשערין מע"מ. ועוד כיון דלפעמים מע"מ הוי קולא יותר א"כ לא ה"ל להמשנה לסתום רק קולא זו לפי חשבון ושביק קולא דמע"מ: **כב אם הוא לחומרא.** כ"כ הש"ך בס"ק נ"ו מלשון הראב"ד שהבאתי לעיל בסמוך. שכתב א"כ מחצה על מחצה מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים. ובס' ג"ע השיג על הש"ך בזה שר"ל להראב"ד משערין מע"מ דליתא דבכל ענייני מקוה משערין לפי חשבון. דכך הוא בטבע שיוצאין לפי ערך התערובות. ומה שנתלה הש"ך בלשון הראב"ד שכתב א"כ מע"מ אינו מכריע. דאדלעיל קאי דמשערין לפי חשבון בין שהאחד מרובה בין שהם מע"מ. ותדע דהא הראב"ד מביא ראיה ממשנה היה בעליון מ"ס ממלא בכתף כו' להוכיח דנפקי כהדדי ואי כדברי הש"ך לאו ראיה היא דהא השאובין והכשרים שוים הם והיינו לפי חשבון כו' גם מלשון הרמ"א בסמוך מוכח דמחשבין לפי ערך. וכן הוא בעט"ז עכ"ל. הנה מ"ש ותדע דהא הראב"ד מביא ראיה וכו' דהא השאובין והכשרים שוים הם כו'. לא דק. דאע"פ דלבסוף שוים הם. מ"מ בתחלה הכשרים מרובים מן השאובים. דהא אינו נותן כל המ"ס שאובין בב"א אלא ממלא סאה סאה וכיו"ב. כמ"ש הראב"ד גם דהרי כנותן סאה ונפל סאה דמי. וא"כ בתחלה כשנותן סאה מ"ש ובתקוה יש מ"ס מים כשרים אם אמרינן דיוצאין לפי חשבון א"כ לא יצא מהשאובין רק חלק מ' לפי ערך הכשרים. וכן בסאה שנייה וג' א"כ פש לבסוף במקוה העליונה שאובין יותר מרובו. והא אמרינן בפי הערל עד רובו. אלא ש"מ כהדדי נפקא וא"כ אדרבה מזה ראיה להש"ך. ואני תמה להידך גיסא. דלכאורה מראיה זו שהביא הראב"ד היא מכרעת דכהדדי נפקא בין לקולא בין לחומרא. ומנ"ל להש"ך דלחומרא אזלינן לפי חשבון. ונראה משום דלשיטת ר"ת והרא"ש וש"פ דמפרשים דהא דאמרינן ביבמות שם (דף פ"ב:) עד רובו מיירי בפי פירות אבל מ"ש כשר בנותן סאה ונפל סאה עד עולם כמו שיתבאר לקמן בענף ה' סימן ד'. ולפ"ז אין ראיה הראב"ד משם מכרעת כלל מהאי דהתם דכהדדי נפקא. וכיון דאיכא מחלוקת בדבר. ואין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת כ"ש הש"ך בס"ק ס"ג. לכן ראוי לאזול הכא והכא לחומרא ומדברי הרב בהג"ה שלא הזכיר אלא לפי חשבון אינו ראיה. משום די"ל דהרב לשיטתו דמשמע שם בסעיף כ"ד דפסק כר"ת והרא"ש דבמ"ש כשר בנותן סאה ונפל סאה ע"ע. מדלא הגיה הרב שם כלום על דברי הש"ע. וכיון דכשר ע"ע א"כ

(נט) ש"ע סעיף כ': (ס) ש"ך בס"ק נ"ה בשם ר"ש וראב"ד. ומיירי שאין באמה מ"ס דא"כ הרי הבור נטהר בהשקה. שם: (סא) כלומר לפי ערך המים והכשרים והפסולים וכמו שיתבאר אח"כ: (סב) ש"ך ס"ק נ"ו ועי' מה שכ' במקמ"ח בזה: (סג) דנפקי כהדדי מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור. ראב"ד: (סד) כדלקמן בסימן שאח"ז: (סה) ש"ך שם: (סו) ר"ל דאילו לפי חשבון המים א"כ יצאו מהשאובין ס' לוגין ולא נשארו מהם רק ס' לוגין במקוה אבל עכשו דחשבינן מע"מ לא יצאו מהם רק מ' לוגין. ונשארו עוד פ' לוגין מהם במקוה. א"כ מע"מ חומרא יותר מלפי חשבון: (סז) ר"ל דאלו אנו משערים מחצה על מחצה מהכשרים והפסולים א"כ יצאו כל המ' לוגין שאובין שהיה בבור אבל עתה שאנו מחשבין לפי ערך הכשרים והפסולים נשארו עוד מהם בבור כ' לוגין מ"ש. וא"כ לפי החשבון הוי חומרא:

א"כ אין ראיה שהרשב"א מכריע דנפקא מחלה על מחלה. אבל לדידן דהוכחנו לשיטת הרמב"ם והרשב"א כע"ם הב"י והש"ך בשם הרמב"ן דאין ראוי להכניס את הראש בין המחלוקת. ממילא יש לנו לחוש לראיי הרשב"א דלכהדדי נפקא. להכי אזלינן הכא והכא לחומרא. וז"ב. ומ"ש דכך הוא בשבע ביולאין לפי ערך התערובות. אם קבלה נקבל. אבל דברי הרשב"א היינו כן דהא כתב א"כ מחלה על מחלה מפני שהמים היורדים לבור באחרונים קרובים לצאת יותר מהראשונים שהיו בבור. הרי בהדיא דלא כמו שהבין הוא דברי הרשב"א דלעיל קאי דנשערין לפ"ח בין שהא' מרובה

יח (סח) וכל זה דוקא במקוה של מי גשמים (כג) אבל מעין אפילו כל שהוא אינו פוסלו שאובין אפילו נתן עליו הרבה ואפילו לטבילת אדם (סט) דבעינן מ"ם אפילו במעין לרוב הפוסקים (ע) אפ"ה אין שאיבה פוסלת

(סח) ע"ש סעיף ס"ו: (סט) כדאיתא לעיל בריש ענף ב': (ע) כיון דמעין כ"ש יש לו חשיבות כ"כ שמטהר לכלים בכ"ש חשיב כמקוה שלם של מ"ם דאינו פוסלו שום שאובין שבעולם משפט זריעה ועיין מ"ש במקמ"א:

בין שהם מע'מ. וז"ק: כג אבל מעין כו'. בפ"ק דמקואות תנן למעלה מהן מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש. ובפ"ה דמקואות תנן מעין שהוא מהוך כנדל וריבה עליו מ"ש והמשיכו ה"ה כמו שהיה. היה עומד וריבה עליו והמשיכו הוא למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש. ופי' הרא"ש כנדל שרץ שיש לו רגלים מרובים ודקים כך היה המעין הזה נמשכים ממנו נחלים מרובים ודקים וריבה לתוכו מ"ש עד שנתחזקו הנחלים ונתרבו' משיכתן מטהרין בזוחלין כבתחלה כיון דבלא"ה היו זוחלין באותן המקומות אלא שעתה נתרבה זחילתן, אבל היו עומד וריבה לו מ"ש עד שהמשיכו אינו מטהר במקום זחילתן וה"נו הא דתנן בפ"ק למעלה מהן מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מ"ש ע'כ. וכן פי' הרמב"ם ולפ"ז הא דתנן למעלה מהן מעין שמימיו מועטין כו' מיירי במעין עומד. אבל אם היה זוחל וריבה עליו מ"ש מטהרים בזוחלין כמו שהיו. אבל הר"ש פי' הא דתנן מעין שהוא מהוך כנדל וריבה כו' היינו שהרחיב הבריכות שהיו מובכות מים מן המעין שהוא והגדילן. ה"ה כמו שהיה דבמקום שהיה מימיו זוחלין קודם שריבה עליהן והרחיבן. גם מטהר בזוחלין ובמן הגדלין אינו מטהר אלא באשבורן אבל אם לא היו מימיו זוחלין אלא עומדין וריבה עליו שהרחיב מקום עמידתן והמשיכן נעשה מקום עמידתו זוחלין שוה למקוה לטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין מאחר דעיקר מקום המעין אינן זוחלין. אבל לא מיירי בריבה עליו מ"ש דא"כ לא היה מטהר בזוחלין כדתנן בפ"ק וע"ש ומשמע שמפרש הא דתנן בפ"ק למעלה מהן שמימיו מועטים כו' מיירי אפילו במעין שהוא זוחל והולך כיון שריבה עליו מ"ש שוב אין לו דין מעין לטהר בזוחלין אפילו במקום שהיה מהלך תחלה (ולכן אני תמה על הב"י במ"ש לעיל בסעיף ב' להוכיח דהר"ש ס"ל כשיטת הר"ן גם דלא כמהר"ם וע"ש. הא אדרבא דנוכח מכאן דהר"ש ס"ל כמהרי"ק גם דאם רבו עליו מ"ש דאינו מטהר בזוחלין כלל אפילו במקום שהיה מהלך תחלה. ומחמיר עוד יותר דאפילו בלא רבו מ"ש אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך תחלה. ועיין מ"ש לעיל בענף ב' לתרץ זה). והר"ן פי' ג"כ כהרמב"ם והרא"ש. דבריבה עליו מ"ש מיירי אלא שהוא מפרש דהכי קתני בפ"ק שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכ"ש. ה"ק מקומות מקואות יש בו. יש בו מקומות שתורת מקוה עליהן וצריך אשבורן. והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בתחלה. וה"ה דאינו מטהר בכ"ש אלא בא"ש. ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו ונשארות שהיה אלא ה"ה כמעין להטביל בו בכ"ש. והיינו אותו מקום שאפילו בתחלה היה זוחל. וה"ה דמטהר בזוחלין כיון שהוא כמעין. והיינו נמי פי' הסיפא דנדל וע"ש. וי"ל לדידיה הא דברישא קאמר שוה למקוה לטהר באשבורן. ולא הזכיר כ"ש ובסיפא איפכא הזכיר שוה למעין לטהר בכ"ש. ולא הזכיר זוחלין. לרבותא קאמר. משום דאשכחן בכמה דוכתי כמעין לטהר בזוחלין. ואפ"ה אינו מטהר בכ"ש. כגון ימים לדעת הב"ח דאע"פ דקי"ל דכל הימים דינם כמעין לטהר בזוחלין. מ"מ אינם מטהרים בכ"ש. כמו שהבאתי לעיל בענף ב' במקומו שם. ולדעת מהרי"ק וש"ך בסק"כ דנ"ל בנתלש אע"ג דדינו כמעין לטהר בזוחלין. מ"מ אין מטהר בכ"ש. וכן הכא ברישא רבותא קמ"ל דשוה למקוה אפילו לטהר באשבורן וכ"ש שאינו מטהר בכ"ש. ובסיפא רבותא קמ"ל דבמקום שהיה מהלך תחלה מטהר אפילו בכ"ש. וכ"ש שמטהר בזוחלין. ודעת הר"ן דגם הרמב"ם ס"ל לחלק בין מקום שהיה זוחל מתחלתו למקום שנתרבה. והב"י השיג עליו בזה ודעתו דאין הרמב"ם מחלק בזה. ונראה דהר"ן מדייק כן מדברי הרמב"ם שכ' בפי"ט דמקואות וז"ל מעין שהיה אמות קטנות נמשכות ממנו וריבה עליו מ"ש לתוך המעין עד שגברו המים שבאמות ושטפו, ה"ה כמעין לכל דבר. היו מימי המעין עומדין ואין נמשכין וריבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות הגיס הרי המים שמשוכין שוה למקוה לטהר באשבורן בלבד ושוין למעין לטהר בכ"ש עכ"ל. הנה מרישא דדברי הרמב"ם משמע כהב"י דאינו מחלק וכן הבין הרשב"ד גם אבל מסיפא שכתב הרי המים שמשוכין שוים למקוה משמע דוקא המים שמשוכים עתה יותר מתחלתו הוא דשוה למקוה לטהר באשבורן בלבד. אבל במקום שהיה מהלך תחלה דינו כמעין לכל דבר. אע"פ שרבו עליו מ"ש. והבין הר"ן דה"ה ברישא במעין מסיך נמי מחלק הרמב"ם כן. אבל באמת י"ל דדוקא במעין עומד הוא דמחלק הרמב"ם כן אבל ברישא במעין זוחל מטהר בכ"מ בזוחלין אפילו במקום שלא היה מהלך תחלה. והיא תוספתא שהביא הר"ש והר"ן והב"י דמחלק בכך מיירי במעין עומד. והכי מוכח מדברי הרמב"ם גופא. דבדברי הרמב"ם משמע דהא דתנן ברישא דהרי הוא כמו שהיה. הוא דוקא במרבה בגומות המעין. שגם הסיבות מימיו ומגולין כל המים הבאים עליהם אבל ריבה במקום מבך המעין למטה אם רבו נוטפין עליו פסול מלטהר בזוחלין ואם רבו שאובין עליו נפסל אפילו מלטהר באשבורן. מדכתב וריבה עליו מ"ש לתוך המעיין. משמע דוקא בתוך גומת המעין גופא. וכן כתב הר"ן דכן ס"ל להרמב"ם. והיינו ע"כ ל"ל דהרמב"ם הוכיח חילוק זה מכח קו' הראשונים שהבאתי לעיל בענף ב' מאשה דשמואל דמשמע שם דאם רבו הנוטפין על הזוחלין דאינו מטהר בזוחלין. והכי גבי הסיא דנדל מוכח דאף שרבו עליו הנוטפין דינו כמעין לכל דבר. ולכן מחלק הרמב"ם דהסיא דנדל מיירי בריבה לתוך גומת המעין. וכן תירץ הרמב"ן בס"ד דנדרים כמ"ש לעיל שם. ואם איתא דהרמב"ם מחלק גם ברישא בין מקום שהיה מהלך בתחלה כו' א"כ בלא"ה לק"מ מסוגיא דאשה דשמואל. כמו שתירץ בזמת הרשב"ד והר"ן וש"פ. וא"כ מנ"ל להרמב"ם להוכיח חילוק זה בין ריבה לתוך גומת המעין עצמו לריבה במקום מבך המעין. אלא אי"ו דהרמב"ם באמת ס"ל דמעין זוחל שריבה עליו מ"ש מטהר אפילו במקום שלא היה מהלך בתחלה. ולכן הוצרך הרמב"ם לחילוק זה בין ריבה לתוך גומת המעין כו' וא"כ הר"ן שכ' דהרמב"ם ס"ל הני תרתי חילוקים. זה וגם זה. המה תמוהים. דמנ"ל להרמב"ם כן. דהרי אין לו מכאן הוכחה אלא על אחד מהן. וכן להב"י דס"ל דהרמב"ם לא ס"ל לחלק לא זה ולא זה א"כ יקשה עליו מסוגיא דאשה דשמואל דמוכח גם דאם רבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר בזוחלין. אם לא שנאמר שמחלק בין שאובין לנוטפין. כמו שמחלק התפ"ד שהביא הט"ז בסק"ג. ולהרץ דברי הר"ן י"ל דבשלמא הוצרך הרמב"ם להני ב' חילוקים דאע"ג דס"ל לחלק גם ברישא בין מקום שהיה מהלך תחלה כו' מכח הך תוספתא שהביא הר"ש והר"ן ומשמע ליה להרמב"ם ז"ל דהתוספתא מיירי בכל גוונא אפילו במעין מהוך. מ"מ הוצרך נמי להילוק זה בין ריבה לתוך גומת המעין כו' משום הקושיא מסוגיא דאשה דשמואל דמשמע גם דאם רבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר בזוחלין. ואין לומר דשם מיירי במקום שלא היה מהלך בתחלה. א"כ קשה ל"ל לאשה דשמואל לאפרת כולי האי לעשות לבנתיה מקואות ביומי דניסן ה"ל להטבילן באמצע הנהר במקום שהיה מהלך תחלה כמו שהקשה מהרי"ק לפי תירוצם שתירצו המפרשים. והביא הב"י לעיל, ודוחק לתרץ שם משום דצריך שיכה להעבירם עד אמצע הנהר ובריחא ליה מילתא. לכן מחלק הרמב"ם בין ריבה בגומת המעין כו' כמו שתירץ נ"כ הרמב"ן. ובאמת רבינו הב"י לא ראה דברי הרמב"ן אלו (שמת בימיו עוד לא נדפס. שהבאתי לעיל בענף ב' דמחלק כן בהדיא ולכן לא הביא דברי הרמב"ן אלו. ולכן הוא משיג על הר"ן שכתב כן בדעת הרמב"ם. ואלו ראה רבינו הב"י דגם הרמב"ן מחלק בכך. לא היה כו רחוק בעיניו אם גם הרמב"ם ס"ל כן. ובעת עלאתי בחידושי הרשב"א למס' שבת (דף ס"ה) שכתב וז"ל סבר שמא ירבה נוטפין על הזוחלין. וא"ת כי רבו מאי הוי והתניא במס' מקואות מעין שהוא מוכך כנדל כו' וי"ל עוד דהכיא דמקואות שריבה בתוך המעין בעצמן כלומר בתוך הגומא. וכיון שהוא נותן בתוך עיקר המעין עצמו הרי כל המים נחשבים כמי המעין אבל מרבה בתוך הנהר שהופך מתוך המעין

נפסל בריב שאובין או ברוב הנוטפין. ובמרבה המעין נ"כ דיקא זחילתן בין באורך בין ברוחב. אבל בלא במקום זחילתן כיון שזחילתן זו אינו אלא מחמת הנוטפין ה"ה כנוטפין ואין מטהרין אלא באשבורן וכמו ששנינו שם בסיפא דהסיפא דמתני' היה עומד וריבה עליו כו' עכ"ל. הרי לחזון דאע"פ שהוא ז"ל מחלק ג"כ בזה בין ריבה בתוך נומת המעין עלמו אפ"ה הכריך ג"כ לחילוק זה הבי' בין מקום שהיה מהלך תהלה כו'. כמו שהבין הר"ן בדעת הראב"ד. ול"ל מהטעם שכתבתי בסמוך. וכן מדברי הרא"ש יש לדייק דס"ל כן. מדכתב וז"ל ,כיון דבלא"ה. כיו זוחלין באותן המקומות אלא שעתה נתרבה זחילתו עכ"ל משמע דוקא לאותן המקומות שהיו זוחלין מעיקרא אלא שעתה נתרבה זחילתו הוא דדינו כמעין. אבל במקום שלא היו זוחלין בלא"ה לא. וכן בסיפא גבי היה עומד כתב ,דהיינו במקום זחילתו" משמע אבל במקום שהיה עומד מתחלה מטהר. דלא כהב"י בכתב דהרא"ש אינו מחלק בכך. ובאמת דברי הב"י סותרים לע"פ הוא ז"ל בעצמו לעיל סעיף ב' להוכיח. דהר"ש והרא"ש סבירא ליה ס"ל כהר"ן דלא כמהרי"ק ועי"ש ובאמת שם אינו מוכרח. כמו שהשיג עליו

פוסלת בו כד) גם לאדם אף במעין פחות ממ' סאה (עא) וי"א דמ"מ אין לטבול בו (עב) אלא באשבורן כיון שרבו עליו השאובין:

יט (עג) ואם הלכו אותן המים שהשליכו במעין למקוה חסר שלא היו בו (עד) בלום כה) יש אוסרין והלכך טוב להחמיר:

כ (עה) ודוקא במקוה חסר שלא היה בה בלום אבל במקוה שיש שם כ"א סאין כו) מים כשרים (עו) אינו פוסל דהוי רביה והמשכה. (כדלקמן בענף ט'):

(עא) רמ"א בהג"ה שם סי"א. ועי' ס"ז ס"ק כ"ו ועי' במקמ"ח: (עב) אפי' יש בו מ"ם במעין אפ"ה אם רבו השאובין עליו אינו מטהר בזוחלין: (עג) ש"ך ס"ק מ"א בשם רבינו ירוחם: (עד) אבל אם היו בו כ"א סאין נעשה ברבייה והמשכה: (עה) ש"ך שם: (עו) ואע"ג

הש"ך בס"ק י"ח, והכא כתב הב"י ניפא דהרא"ש אינו מחלק בכך. ושמא י"ל דכוונת הב"י אינו אלא להוכיח בפס דהרא"ש לא ס"ל כמהרי"ק דס"ל דאם רבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר כלל בזוחלין אפי' במקום שהיה מהלך תחלה. זה באמת מוכח מדברי הרא"ש כאן דלא ס"ל כן ולא היה לו לרבינו הב"י להביא מהרי"ק לחמו דהא הכי משמע בהדיא מדברי הרא"ש גבי הסיפא דנדל. כמ"ש לעיל אבל בזה שמחלק הר"ן לא ס"ל ג"כ הרא"ש אלא ס"ל דמטהר אפילו במקום שלא היה מהלך מתחלה במעין הסוך. והנה הטור כתב ג"כ כלשון הש"ע וז"ל מקוה שיש בו מ"ם ומעין כ"ש יכול לטבול כמו שירצה וליתנו בתוכו וזה כשרים אע"פ שהן רבים על השאובים. וכתב ע"ז הב"י. ורבינו סתם ולא פי' אם עדיין דין מעין עליו לגמרי נטהר בזוחלין וכו'ם. או נתבטל ממנו דין מעין לגמרי בשני הדברים יחד. או לא נתבטל אלא באחד מהן. וזה ודאי קיצר במקום שאמרו להאריך. ומ"מ כבר נתבאר הדברים. והנה אף שהב"י תמה על הטור. מ"מ הוא ז"ל בעלמו לא תיקן דבר זה בש"ע שלו. וסתם ג"כ כלשון הטור. ולא פירש לן. הני ספיקות. והד"מ בא"ת ס"ז כתב ע"ש הב"י ורבינו סתם כו' וז"ל ולא ידעתי מה היה לו לרבינו לכתוב עוד אי מטהר בזוחלין. שזה מבואר לעיל במעין שרבו עליה גשמים אין מטהר ע"י זחילה ולכן אין לטבול בנהרות לדעת ר"י כל"ז שהשרת שלגים ואפילו לר"ת אינו מותר אלא מטעם דנהרא מכיפיה מיבריך כו' כ"ש כשרבה עליו באיבים שאסור לטבול בו דרך זחילתו ופשיט הוא עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו דהא שם בנהרות הוא מעין זוחל. ובמעין זוחל אפילו בריבה עליו מ"ם ה"ה כמו שהיה. לכה"פ במקום שהיה מהלך תחלה. לשיטת הר"ן וש"פ דמחלקים בכך. ולהרא"ש דלא מחלק בכך לפי הבנת הב"י. א"כ מטהר בכ"מ בזוחלין. וא"כ צ"ל דבנהרות אכא טעמא אחרינא בדבר ואין ללמוד ממנו למעין. וא"כ ה"ל להטור לבאר דעתו. אם כהרא"ש או כהר"ן. ושמא לקושיא זו כוון ג"כ הש"ז בס"ק ר"ו וע"ש. ולפי הנראה דעת הד"מ דהרא"ש והטור כדעת מהרי"ק דס"ל דאם רבו הנוטפין אינו מטהר כלל בזוחלין אפילו במקום שהיה מהלך תחלה והסיפא דנדל איירי בבלא רבו הנוטפין על הזוחלין והאי ריבה לתוכו מ"ם שכי הרא"ש אינו ר"ל שריבה כ"כ עד שנתרבו על הנוטפין. אלא ר"ל שריבה עליו מ"ם עד שנתחזקו הנזחין ונתרבות משיכתן. אבל לעולם הזוחלין רבי. וכה"ג כ' הריטב"א בפ"ד דנדרים בשם רפ"ה ז"ל והבאתי לעיל. והכי משמע קצת מדברי הד"מ אות ה' וע"ש. וס"ל דבנוטפין רבו היינו מטהרין כלל בזוחלין אפילו במקום שהיו מהלך בתחלה. והיינו הביא דנהרות דלעיל. לכן סתם הטור ולא ביאר לנו. משום דלא עדיף מנהרות. אבל הב"י משמע דהבין מדברי הרא"ש דמיירי בברבו הנוטפין על הזחלי' ואפ"ה ה"ה כמו שהיה. וא"כ אם איתא דלא ס"ל להטור כהרא"ש אביו ז"ל ה"ל לבאר בהדיא. ועמ"ש לקמן ס"ק כ"ז: כד) גם לאדם אף כו' אמנם דעת אחרת יש במרדכי בשיבר דבמעין נמי פוסלין ג"ל מ"ם. וכתב מהרי"ק בשורש כ"ו דלפי דעתם צ"ל דמתניתין דקתני למעלה מהן מי מעין שרבו עליהן מ"ם שוה למקוה כו' ולענין לטבול בכ"ם. לענין טבילת כלים איירי שמעין כ"ם מטהרין וכיון דמעין כ"ב מטהרן הוי כמקוה בלא ואין כל מ"ם פוסלין אותו לטבילתן. אבל לאדם דבעי מ"ם כדברי ר"י כ"ם הסר אין שם מקוה עליו לגבי אדם הע"פ שהוא מעין. הלכך מ"ם פוסלין אותו לגבי אדם. וכתב דבודאי דהרשב"א והראב"ד סבר המעין כ"ם אין מ"ם פוסלין אותו אפילו לאדם שהרי הם סוברים דאדם נמי מטהר במעין בכ"ם. וכתב דלא נלמוד מדבריו שלא כסיברים דאדם נמי בעי מ"ם יסברו שמעין חסר יפסל במ"ם לאדם. שהרי הרשב"א והרא"ש סוברים דאדם בעי מ"ם אפילו במעין ואפ"ה כתבו המעין אינו נפסל במ"ם. ע"ש. ומעמא הוא מטעם זריעה. דהו"ל כזרועין ופרח שם שאובין מינייהו. כמו לענין עוגה. אבל אותו דעה שבמרדכי דסיבר דגם מעין נפסל בג"ל ס"בר דל"ם מעמא דזריעה אלא גבי טומאה אבל לא לגבי שאובין כמ"ש לעיל בענף ב'. אלא אם יש גם מ"ם נטהרו השאובין מטעם דכיון שהשיקן יחד והם מחוברים הבאיבים הם נגררים אחר הכשר המקוה והכל שם מקוה עליו להכי גבי מעין שאין בו מ"ם אין מועיל ההיבור לומר בשאובין כנגף המעין שהרי המעין עלמו אינו כשר לטבילת אדם: כה) יש אוסרין, והלכך כו'. כ"כ הש"ך בס"ק מ"א בשם ר"י וז"ל רבינו ירוחם שהביא הב"י. הרד"ך כתב דמעין כ"ב ר"ל שיש בו מים כמו רביעית הלוג והשליכו עליו מ"ם עד מ"ם מותר לטבול מדתנן מעין שמימיו מועטים ורבו עליו מ"ם וכו' אם הלכו אותן המים שהשליכו במעין למקוה הסר שלא היה בו כלום יש מתירין ג"כ לטבול עכ"ל. ודייק הש"ך מדכתב רבינו ירוחם יש מתירין כו' מכלל דיש אוסרין והלכך טוב להחמיר. ומשמע אפילו לטבול בו באשבורן יש להחמיר. ול"ל דוקא במעין כ"ם י"א כן אבל במקוה של מ"ם שריבה עליו מ"ם הרבה והלכו אותם המים שהשליכו למקוה הסר שלא היה בו כלום מותר לטבול בו באשבורן לכ"ע כדמוכח מפ"ו דמקואות שהבאתי לעיל בסק"ח. דאם היה בעליון מ"ם ובתחתון אין בו כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירד לתחתון מ"ם. הרי דמותר לטבול בתחתון אע"פ שרבו השאובין על הכשרים כמו שהוכיח הרא"ש. וכאן דמקוה של מ"ם טוב אע"פ שאובין אפילו הרבה כמ"ש לעיל בריש ענף זה אלא כ"ל דזהו י"א. דוקא מעין כ"ם קאי משום דכיון דנפסק מהמעין שוב חוזרים המ"ם לפסולם דכיון דנפסק בטל ממנו חשיבת המעין. משא"כ במקוה של מ"ם. והכ"ב תמיהא סימן קמ"א תמה על הש"ך עמ"ש ומשמע כי' כאילו אינו מפורש בהדיא והרי נתפרש דבריו בדין שהבאתי הש"ך בשמו בס"ק ק"ב וע"ש אבל באמת לפע"ם אינו נתיה משם. דשם במקוה של מ"ם. אבל הכא דמיירי במעין כ"ם י"ל דאפילו להמתירין שם הכא ל"מ כשנפסק מהמעין. ולהכי בס"ק ק"ב סיים הש"ך וטוב להחמיר לכתחלה. משמע דוקא לכתחלה. אבל הכא כתב הש"ך סתם. והלכך טוב להחמיר. משמע אפילו דיעבד. משום דהכא במעין כ"ם דהוא מטעם חשיבות המעין שמטהר בכ"ם נכלים. ולהכי כשנפסק מהמעין בטלו חשיבותם וחוזרים לכמות שהיה. אפילו להנך פוסקים דס"ל גבי מקוה של מ"ם דנעשה השאוב בהכשרו לעולם. ועפ"ז יש ליישב מה דקשה לכאורה לשיטת הרא"ש דס"ל שם דנעשה השאוב בהכשרו לעולם. מהא דהקשו התוס' בכמה דוכתא וכן ש"פ דאיך אמרינן כשפ"ה דהא אפילו טופח להטפיח חבור וכמה תירוצים נאמרו בזה. ואם איתא כהרא"ש לא ק"מ דאף דטופח להטפיח הוי חיבור מ"מ עכ"פ צריך ביאת הטבילה בעת חבורן ממש משא"כ בהפסקה כשפ"ה מהכשרים עי"ז פיהיו כשרים אף אח"כ. אמנם לפמ"ש ניחא. דהא במעין כ"ש גם הרא"ש מודה. וכיון דהך כשפ"ה נאמר גם במעין. ובמעין פשיטא דל"מ כל שנפסק מהמעין. לכן שפיר קשיא להו. אך בלא"ה יש לדחות דהך כשפ"ה נאמר גם לענין בא להכשיר מקוה חסירה שאלל מקוה שלימה ובכה"ג לכ"ע ל"מ אף כשפ"ה כל שנפסק אח"כ. כמו שיבואר לקמן בענף ב: כו) מ"ב אינו פוסל כו'. כ"כ הש"ך. ולכאורה קשה פשיטא, דהא אפילו בשאובין ממש

בעין

כא (עז) מקוה מ"ש שהמשיכו עליו מימעין אפילו מי המעין מועטים (עח) המעוטין של המעין מטהרים את השאובין המרובים בין קדמו מי מעין לשאובין בין קדמו שאובין למעין כז) ומ"מ (עט) אין לטבול רק באשבורן (פ) דלא עדיף (פא) מנהרות שרבו הנוטפין על הזוחלין:

כב (פב) אבל יש פוסקים כח) דס"ל דמעיין נמי שאיבה פוסלת בו לטבילת אדם כ"ז שאין (פג) בו מ"ם (פד) לכן לכתחלה יש להחמיר:

נגבי שאובין ממש בעינן המשכה ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה. ובעינן נ"ס, הכא מהני בכ"ע כיון דלא הוי אלא חומרא: (עז) ש"ע שם סי"א: (עח) אפי' במעין עומד (עט) רמ"א בהג"ה שם: (פ) ר"ל בהוספת מהרי"ק דכל היכא דנוטפין רבו על הזוחלין אינו מטהר כלל אפילו במקום שהיה מהלך התלה. ואפילו במעין מסוך: (פא) והט"ז בס"ק כ"ב חולק עליו וכ' דבמעין מסוך מטהר אף בזוחלין ועי' מ"ש במקמ"ח: (פב) רמ"א בסעיף ט"ו ובסעיף מ': (פג) דכיון כ"ז שאין בו מ"ם אינו מטהר לאדם דינו לגבי אדם כמקוה חסר: (פד) רמ"א בהגה"ה סעיף מ':

בעין כשר בכה"ג. ונ"ל דקמ"ל דאף דקי"ל לקמן בענף ט' להחמיר בהמשכה שיהיה ע"ד הראוי לבלוע. ושיהיה המשכה שיעור ג"ע מ"מ הכא לא מעכב. כיון דמדינא כשר בלא"ה אלא שאנו חוששין לדעת הי"א דברבינו ירוחם. לכן מהני גם בכה"ג: כז) ומ"מ אין כו'. כ"כ הרב בהגה"ה סעיף י"א. והיינו במעין עומד. אבל במעין מסיך וזוחלין מטהר אף בזוחלין כמ"ש לעיל. כ"כ כט"ז. וכן הוא ברשב"א שממנו מקור דין זה. וז"ל המעין מטהר אפילו בזוחלין. בד"א בזמן שלא הפסיק זחילתו מן המעין. הפסיקוהו מן המעין ה"ה כמים הנוטפין לכל דבריו, מעין שהיו מימיו נקויה ועומדים במקום אחד והיו מימיו מועטים ורבו עליו מ"ג או שמילא בכתף ונתן אע"פ שרבו עליו הנוטפין או שאובין הוה למעין ולמקוה כילד הוה למעין לטהר ב"ם כמו שהיה והוה למקוה שאינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן כמקוה ולא עוד אלא מקוה מים שלובים שהמשיכו עליו מי מעין אפילו מי המעין מועטים המעוטין של המעין מטהרין את השאובין המרובין בין קדמו כו' עכ"ל אלמא דמיירי במעין עומד. ומרשב"א הנ"ל משמע דאינו מחלק בין במקום שהיה מהלך בתחלה כו' ובכ"ע אינו מטהר בזוחלין. וזה לכאורה סותר למה שהביא ב"י בשמו לעיל גבי טבילה בנהרות. וז"ל מעין שהוא מוסך וזוחל ורבו עליו מים נוטפין או שאובין מטהר בזוחל כמו שהיה. במד"א על מקום שהיה יכול להלוך מתחלתו כשבטו מימיו יותר הטובל שם לא עלתה לו טבילה וה"ה כמקוה שאינו מטהר שם אלא באשבורן עכ"ל. ונ"ל דדוקא במעין מסוך וזוחל הוא דמחלק הרשב"א בין מקום שהיה מהלך בתחלה או לא. אבל במעין עומד ס"ל דאינו מטהר בזוחלין אפילו במקום שהיה מהלך בתחלה. ולפ"ז לכאורה י"ל דהך דינא דמקוה מ"ש שהמשיכו עליו מי מעין כו' י"ל דאפילו במעין מסוך מ"מ אינו מטהר המקוה בזוחלין כיון שהמעין לא היה מהלך תחלה כאן אבל באמת ז"א. דבכה"ג השיב כאלו היה מהלך תחלה כאן. דדוקא היכא דנמשך מחמת ריבוי גשמים או שאובים הוא דאינו מטהר גם מכח מ"ע. אבל הכא דהמשיך המעין לכאן בלא נ"י רבוי שאובים הוי כאלו מהלך בתחלה לכאן כמ"ש לעיל בענף ב' סימן י"א וע"ש גבי בריכה. אלא נ"ל דמיירי הכא במעין עומד להכי אינו מטהר אלא באשבורן. ועי' מ"ש לעיל ס"ק כ"ג. ומ"ש הרב דלא עדיף מנהרות כו' כבר כתבתי גם מה שיש לתמוה עליו וע"ש: כח) דס"ל דמעין נמי כו' כבר נתבאר לעיל ס"ק כ"ד מעמייהו. וכתב הרב בסעיף ט"ו ובסעיף מ' דיש להחמיר אמנם בסעיף י"א (והיינו ההיא דסימן כ"א לפנינו) לא הגיה הרב כלום. ובמה זהו בכלל כל' הרב כמו שיתבאר לקמה. דהיינו בסעיף ט"ו נכתב גם דיש חולקים:

מקוה ישראל

ענף חמישי

דין איזה משקין פוסלין בג"ל. ומשלימין למ"ם:

א (א) אין ג"ל שאובין פוסלין (ב) אא"כ יהיה של מים ומראיהן מראה מים א) לפיכך ג"ל מים שנפלו לתוכן יין והרי מראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו (ג) בשלא שינה מראה המקוה אבל אם שינה מראה המקוה פסלוהו (ד) אפי' במקוה של מ"ם שלמין:

ב (ה) וכן ג"ל מ"ש חסרים כ"ש שנפל לתוכן מעט החלב והשלימוהו לג"ל ונפלו למקוה חסר (ו) לא פסלוהו (ז) וב"ש ג"ל חסרים כ"ש שנפל לתוכן מעט יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה (ח) דלא פסלוהו:

מי

מקוה מים

(א) ש"ע סימן ר"א סעיף כ"ג: (ב) דדוקא מקוה מים איתקש למעין מה מעין בי"ש כו' אבל לא שאר משקין: (ג) ש"ך סק"ם בשם הרא"ש: (ד) כדמבואר לקמן בענף ו': (ה) ש"ע שם: (ו) כרבנן דפליגי אריב"נ. וס"ל דתרתי בעינן לפסול את המקוה. ג' לוגין שלמים וגם חזותא. אבל חזותא בלא שיעורא או איפכא לא: (ז) דלאו שיעורא איכא ולא חזותא איכא. ובזה גם ר"י ב"נ מודה: (ח) וגם אין משלימין לשיעורא דמ"ם:

מקור מים חיים

א) לפיכך ג"ל כו'. בפ"ז דמקוואות תנן ג"ל מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ג"ל מים חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב חלב והרי מראיהן כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו. ריב"נ אומר הכל הולך אחר המראה. וכתב הרא"ש בסוף נדה דרבנן בעו חזותא ושיעורא והלכך לא פסלוהו בין ברישא בין בסיפא. וריב"ן פליג בסיפא. והלכה כת"ק. וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מה' מקוואות ובפ"ק דמכות (דף ג':) אר"י אמר רב ג"ל מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ופריך והא תני ר"ח הורידו את המקוה (פירש"י הורידו מהכשירו לפסול) אמר רבא ל"ק הא ריב"ן הא רבנן. דתנן ג"ל מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו וכן ג"ל כו' ריב"נ אומר הכל הולך אחר המראה. פי' דרבנן סברי דדוקא חסר קורטוב. הא בג"ל שלמים שנפל לתוכן קורטוב יין אע"פ שמראיהן כמראה היין אפ"ה פוסל דרבנן בתר שיעורא אזלי ולא בתר חזיתא. וריב"נ סבר דאזלינן נמי בתר חזותא דתרווייהו בעינן ולהכי אפילו בג"ל שלמים שנפל לתוכן יין ומראיהן כמראה יין לא פסלוהו. ורב כריב"נ ור"ח כרבנן. ופריך והא מיבעיא בעי לה ר"פ דבעי ר"פ רב תני חסר קורטוב ברישא אבל ג"ל לת"ק פסלי כו' ורב דאמר כריב"נ. או דלמא רב לא תני חסר קורטוב ברישא וריב"נ כי פליג אסיפא הוא דפליג ורב דאמר כד"ה. ומכי לר"פ מיבעי ליה לרבא פשיטא ליה. וא"כ קשה כיון דקי"ל כרבא דהוא בתרא דפשיטא ליה דרב תני חסר קורטוב ברישא וקי"ל כרבנן דהם רבים א"כ ה"ל לפסק דבג"ל שלמים שנפל קורטוב יין ומראיהן כמראה יין דפוסל כרבנן, וי"ל דכיון דקי"ל הלכתא כרב באיסורא וא"כ ממ"נ יש לנו לפסוק כן. דאם רב כב"ע מיירי דלא תני חסר קורטוב ברישא. א"כ פשיטא דיש לנו לפסוק כרבנן ורב. ואם רב כריב"נ א"כ ממילא יש לנו נמי לפסוק כריב"נ בזה. דרב ס"ל כוותיה. והלכתא כרב באיסורא. ועוד דבחולין (דף כ"ו.) משמע דרבא נמי פסק כריב"נ לפי שיטתו ועי' פרש"י שם. ואע"ג דבסיפא גבי עכת חלב לא פסקינן כריב"נ. מ"מ במה שמצינו בהדיא דרב פסק כוותיה אנן נמי פסקינן כוותיה.

וגם

ג (ט) מי (י) כבשים (יא) ומי שלקות (יב) ותמד שלא החמיץ (יג ב) ושכר וכן מי צבע פוסלין המקוה ג) בג' לוגין (יד) אבל כל שאר משקין ומי פירות (טו) ומוריים ותמד שהחמיץ אין פוסלין מקוה החסר בנ"ל וגם אין משלימין אותה להכשירה שאם היה בה (טז) ל"ט סאין ונפל לתוכה אחת מאלו אין משלימין אותה:

ד (יז) אבל אם יש בה מ"ם ונפל לתוכה סאה אחת מאלו ונטל מתוכה סאה אחרת כשר ד) אפי' יעשה כן (יח) עד י"ט פעמים (יט) אבל במ"ש שנפלו סאה למ"ם כשרים ונטל מתוכן סאה אחרת ונפל לתוכן סאה מים כשרים (כ) אפילו ידוע

וגם דלא מלינו הרב פסק כותיה. גם אנן לא פסקינן כוותיה. אלא כרבנן דהם רבים: ב ושכר. הרמב"ם הכב גם שכר בהנך דפוסלין את המקוה ולא מעלין. והביא הב"י וב"ך ס"ק ס"א. אבל הטור והש"ע השמיטוה. ולע"ע לטה. הא גמ' ערוכה היא בעירובין (דף כ"ט:) אר"ז ה"ש שכר מערבין בו ופוסל את המקוה בג"ל. מתקיף לה ר"כ פשיטא וכי מה בין זה למי לבע דתנן רי"א מי לבע פוסלין כו'. אמרי התם מיא דלבעא מיקרי הכא שכרא איקרי. הרי בהדיא דשכרא פוסל את המקוה. ובאמת י"ל דס"ל להטור דיש לחלק בין שכר שמבואר הגמ' לשכר דידן שעושין מחיטין ושעורין. דשכר שבזמן הגמ' היה מתמרים שאין נתערב בהם ממשות התמרים אלא שנותן טעם. משא"כ בשכר שלנו משעורין דיש בהן ממשות הפרי ולא חשיבי כמים. ולא גרעי ממעד שהחמיץ דא"פ את המקוה. וכעין זה כתב ר"ת והרא"ש בפ' אלו עוברין וז"ל ושכר של שעורין ושל חיטין שעושין באשכנז ובצרפת היה אומר ר"ת דאסור לשהותו בפסח. דדוקא בשכר המדי הוא דהרי דעקרו עשוי מתמרים כו' אבל שכר שלנו שעיקר משעורין לא כו' וע"ש. והכי משמע מתוס' בעירובין שם ד"ה הכא שכתבו דהאי שכר דכל עיקרו אינו אלא מים. ופי' מהרמ"ל וז"ל דבשביל התמרים אין מתוסף שם משקה אלא שהתמרים עושים המראה והטעם וא"כ עיקרו אינו אלא מים כו' וע"ש. וזה דלא כמ"ש בס' ג"ע בפשיטות דאפילו שכרא של שעורין ג"כ דינו כמים ואע"ג דיש בו טעם דגן כבר כתב הר"ב בשם הירושלמי כ"ע לתרומה ואין כ"ע למקוה וע"ש. וז"א דשכר שעורין לאו טעם דגן לחודא איכא אלא ממשות אית ביה כמ"ש הרא"ש בפ"ו א"ע שהבאתי. ועוד יש לומר דלהכי השמיטוה הטור והש"ע. משום דר"כ בעירובין שם פריך פשיטא וכי מה בין זה למי לבע כו'. וכן פריך נמי ר"כ במכות (דף ג':) על רב דאמר ג"ל מים שנפל לתוכן קורטוב של יין כו'. לא פסלוהו. ופריך נמי שם ר"כ וכי מה בין זה למי לבע דתנן כו' ומשני ג"כ כהתם. התם מיא דלבעא מיקרי הכא חמרא מזיגי מיקרי. וא"כ י"ל דמוהאל בעירובין שם דלית ליה האי חילוק בין שכר למי לבע. וס"ל דשכר נמי דמיא למי לבע ופוסל אע"ג דשכרא מיקרי. ה"ה דחולק שם במכות על רב וס"ל דג"ל מים שנפל לתוכן קורטוב יין פוסל את המקוה. משום דמוהאל תני חסר קירטוב בריבא ופסק כרבנן דר"ב"ל (ועי' מ"ש בס"קא) אבל לדידן דקי"ל כרב דאמר אינו פוסל משום דמחלק בין מי לבע דמיא דלבעא מיקרי ליין דחמרא מזיגי מקרי. וא"כ ה"כ מחלק בין מי לבע לשכרא מש"ע גופיה. וס"ל דשכרא אינו פוסל. אפילו שכר תמרים. וקי"ל הלכתא כרב באיסורא אבל הרמב"ם ס"ל כסברת התוס' בעירובין שם שכתבו לחלק בין שכרא לחמרא מזיגי וע"ש. להכי בשכרא גם רב מודה דפוסל. ולענין הלכה נלפע"ד עיקר כמ"ש מעיקרא לחלק בין שכר תמרים לשכר דידן מחיטין ושעורין דשכרא דידן מחיטין ושעורין יש בהם ממשות של פרי ואינו פוסל את המקוה: ג) בג"ל אבל כו'. בפ"ז דמקואות תנן אלו פוסלין ולא מעלין המים (פי' אם הם שאובים) ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין כו' אבל שאר המשקין ומ"פ כו'. והא דתנן במס' תרומות (סוף פ"י) מי כבשים ומי שלקות של תרומה אסורים לזרים. בירושלמי פריך עלה ממתניתין דהכא. הכא את עביד לה אוכל והכא את עביד לה משקה. ומשני דתרומה תלויה בנתינת טעם דאסור באכילה. אבל מש"ה לא נפקא מתורת מים לתקון מקוה. הר"ש. כ"כ התוי"ע. אמנם בירושלמי שם אית ביה עוד שנויא אחרינא בשם ר' מנא כאן בקבין כאן ברכים כאן באוכל כאן במשקה והביאו הר"ש שם ופי' כלומר קבין שנתערבו המים מחמת הכבש והשלק. רכין מים בעלמא והא דאמר כאן באוכל כאן במשקה היינו פירוש דקבין ורכין ומ"מ משמע דתירוצו קמא עיקר וכן משמע מתוי"ע שלא הביא אלא הך תירוצא כמ"ש. ועי' מ"ש לקמן בס"ק באח"ז. ועי' בפרק ו' דמכשירין דחשיב שם תולדות המים היולא מן העין וכו'. ולכאורה נראה דה"ה לענין מקוה נמי חשיבי כמים ופוסלין ומלטרפין לג"ל לפסול את המקוה. אמנם י"ל כיון דכתיב מעין ובור מקוה מים דדרשינן בה מה מעין בי"ם כו' לא נאמר אלא במים ממש דומיא דמעין אבל לא שאר משקין אף שהן תולדות המים לענין הכשר. ועי' מ"ש במ"מ סק"ב. ומש"ע נמי אין האיבה פוסלת בבלג וכיו"ב שלא מקרי מים לענין זה. כמ"ש בפרישה בס"ק כ"ח. וי"ל דה"ל הני. ואח"כ בא לידי ס' ג"ע וראיתי שכ' בפשיטות דכל הני דתנן במכשירין בהם תולדות המים פוסלים את המקוה. אמנם לדידי מספקא לי טובא. ולע"ע כעת. ד) אפילו יעשה כו'. ונראה לפע"ד. דדוקא בכה"ג דנטל סאה ונתן ס"זה הוא דכשר כן עד י"ט פעמים. אבל במקוה חסר. כגון שאין בו אלא כ"ח סאין ע"כ ונפל בתוכו י"ט סאה מי פירות פסול מה"ת. כדמוכח בחולין (דף פ"ד.) דאמר חד למעוטי זוחלין ופירש"י היינו רבויא והמשכה. דאע"ג דגבי מים מהני. בשקין לא מהני. אמנם עי' מ"ש לעיל בענף ג' סק"א. דיש לפרש האי זוחלין זוחלין ממש. ולא איירי ברבויא והמשכה. וברבויא י"ל דאינו פוסל מ"פ מה"ת. רק מדרבנן כמו גבי מ"ש להכי כשר בנתן ס"זה ונטל ס"זה. עד י"ט פעמים. משום דלא הוי אלא מדרבנן. אבל ביותר מרובו דהוי דאו' פסול אפי' בנתן ס"זה ונטל ס"זה. ובאמת לכאורה יש להקשות בחולין שם דאמר ג' קראי כתיבי חד למעוטי זוחלין וחד למעוטי מכונסין וחד למעוטי דס"ת. וי"ל דלמעוטי דס הוא דאתי דלמא כולהו למעוטי מ"פ הוא דאתי ומיעוטא הב אתי למעוטי נתן ס"זה ונטל ס"זה דפסול אפילו בכה"ג. דאע"ג דגבי מ"ש כשר בכה"ג מ"מ גבי מ"פ פסול. ואין לומר דא"כ ל"ל קרא למעוטי מכונסין הא ידעינן בכ"ש מנתן ס"זה ונטל ס"זה. י"ל דאי לא הוי כתיב אלא חד הוי מוקמינן לה למכונסין דוקא. אבל השתא דכתיב קרא יתירא למעוטי גם בכה"ג דנתן סאה ונטל ס"זה אלא ע"כ ל"ל דכיון דמעטינן זוחלין דהיינו רבויא והמשכה. תו ל"ל קרא למעוטי נתן סאה ונטל ס"זה דשקלינן הם ויליפינן מהדדי וזה ראיה לשיטת הרמב"ם שאכתוב לקמן בסמוך. דבמ"ש אינו כשר בנתן סאה ונטל סאה אלא עד רובו ובמ"פ אינו כשר אלא בשאה א' שנתן ונטל סאה ולא יותר. אבל לשיטת רש"י ור"ת ור"ש ורא"ש דס"ל דגם במ"פ כשר עד רובו קשה כהנ"ל ול"ל לדידהו דס"ל להגמ' בפשיטות מסברא דלא מסתבר לאוקמי המיעוט בכה"ג. דכיון דיש בו מ"ם ראשון ראשון בטיל כמ"ש התוס' ביבמות שם. אלא כי אתא קרא למעוטי דם הוא דאתי ועיין בתוס' רע"א סימן רכ"א אות ע' שהקשה בזו הגאון רב"א קיבית עלומה. דאת כבוטל נוטל מהתערובות לפי חשבון וכמ"ש הרי"ב הביאו הב"י א"כ בכל פעם שנותן לתוכו משקה פוחת בגמילת המים. וא"כ יכול לעשות כן כלבים פעמים ויותר ועדיין ישאר בו רוב מים. ואביו הגאון דחק בזה הרבה לתרץ בדוחק. ובמחה"ש נעלם ממנו באותה שעה דבשר הרגים בזה בתוס' ישנים ביבמות שם וז"ל באות ב'. ותימא דהא לא אמרינן קמא קמא בטיל רק עד שהיה תדע כו' ול"ל דהשתא לא הוי רק דרבנן שהרי אין כאן שיעור לאסור באפילו כי נתן סאה ונטל סאה עד רובו א"ת שכל הפעמים שנוטל הס"זה מהמקוה שלא יתערב בהם מעט מע"פ אשר נתן בתוך המקוה. וא"כ אפילו יותר מעט היה לנו להכשיר שאף עד יותר מרובו יש בתוך המקוה יתר מרובו מהים כשורים. וא"ה גזור רבנן לפי שהוא נראה כרובו. ומש"ה לא פרינן רק עד רובו. אלא דגם בדרבנן בעי' רבייה עכ"ל. אמנם התוס' שם לא פירשו כן כוונת הגמ' לומר דלהכי הוי זה דרבנן. אלא דהקו לתרץ באופן אחר כמ"ש להם בסמוך. א"כ קשה לדידהו קושיא זו. ול"ל דבאמת התוס' מפרשים דהאי עד רובו דקאמר הגמ' היינו לפי

(ט) ש"ע שם סעיף כ"ד. משום דהני כולהו מיא בעלמא הם ולא מ"פ: (י) מים שכבשו בהם זיתים או מיני ירקות: (יא) פי' מים ששלקו בהם פירות או ירקות: (יב) תרגנים ודגים או שמרים שנתן עליהם מים: (יג) ולענין שכר שלנו משעורין עיין במקמ"ח: (יד) ש"ע שם: (טו) שמן היולא מדגים מלוחים: (טז) ה"ה חסר ממ"ם רק קורטוב נמי אין משלימין אותו אלא דאשמעינן דאפילו חסר סאה אין פוסלין. ש"ך שם ס"ק ס"ב. ולענין תולדות המים דחשיב בפ"ו דמכשירין אם פוסלין את המקוה עיין במקמ"ח: (יז) ש"ע שם סעיף כ"ד: (יח) אבל יותר מזה לא דא"כ לא ישאר בו רוב ממים הכשרים ועי' במקמ"ח מ"ש נגד התוס' ישנים יבמות שם: (יט) ש"ע שם. אבל דעת הרמב"ם אינו כן כדמבואר לקמן סי' זה: (כ) והטעם דמ"פ לא חזי למקוה כלל. משא"כ מ"ם:

שהבון

עשה בן עד עולם כשר ה) אבל דעת הרמב"ם דגם במ"ש (כא) היקא (כב) עד רובו (כג) וראוי להחמיר במותו במקוה של מי גשמים. (כד) אבל מקוה שהוא נובע (כה) גם להרמב"ם כשר עד עולם:

ה (כו) אין שאיבה פוסלת אלא במים (כז) אבל השלג

(כא) משום מ"ע. ודוקא בנתן ונטל בידים. אבל נפל מעצמו או יצא מעצמו כשר עד עולם. ועיין בתקמ"ת: (כב) ובמ"פ אינו כשר אלא ס' א': (כג) ב"י וש"ך בשם רשב"ץ: (כד) כ"כ בנתה"ר שם: (כה) דהכל יודעין שאין מעין זה דרכו ליפסוק וליכא משום מ"ע: (כו) ש"ע שם סעיף ל': (כז) משום דמקוה מים הוא דאיתקש למעין מה מעין

חשבון. דישתייר לפי חשבון רוב שיעור מים. כמו שמפרש הראב"ד כן באמת כמ"ש הש"ס סימן רי"ד. אבל הטור והב"ע ס"ל כמ"ש בתוס' יבמות הנ"ל להכי כתבו עד י"ש פעמים. וכן משמע דדעת ר"ש בהגהת הב"י כתוס' יבמות הנ"ל. ועי' מ"ש לקמן בסמוך: ה) אבל דעת הרמב"ם כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"מ דגם באוכלין אינו בטל אלא עד רובו. ובמי פירות אינו כשר אלא בסאה א' שנפל ונטל סאה. מפני שהרמב"ם מפרש הסוגיא דיבמות גם (דף פ"ב:) דמיירי במ"ב ולא כפרש"י גם ור"ת ור"ב ורא"ב דמפרשי דבמי פירות מיירי אמנם פשטא דסוגיא דיבמות גם משמע כהרמב"ם. מדפריך גם וסבר ר"י בדרבנן לא בעי ריבויא והא תנן מקוה שיש בו מ"ם כו'. ואפ"ה עד רובו מאי לאו דנשתייר רובו. ולפרוש קשה כמו שהקשו התוס' גם דהא מ"פ פסולים למקוה מדאו' כדמוכח בפ"ק דפסחים ובחולין (דף פ"ד.) וע"ש. ומה שתירצו התוס' גם משום דקא פסיק ותני עד רובו אפילו מחכין ולעורות דמדאו' לא בעי מ"ם ובמחלה על מחלה כשר מה"ת למחכין ומדרבנן בעי רבייה. קשה דהא דאסור במחלה על מחלה הוא מטעם, דאי אפשר ללמוד באיסור דאורייתא ובמה הוי ע"פ רוב ובטלו את המים הכשרים כמ"ש הש"ך בסק"ו וע"ש. אבל באיסור דרבנן קי"ל דאפשר ללמוד והכי במחלה על מחלה ולא בעינן רבויא. ועוד קשה מנא ליה "להגמ' דהקשות מע"פ דלמא בא"ה דבמי פירות שהתירו רבנן משום דלא חזי לטבילה כלל דמקוה מים כתיב הלכך פסלי ברובא אבל בבאר איסור דרבנן לא בעינן רבייה כמו במ"ב דהא זהו עצם החילוק שכתב הרא"ש בהל' מקואות לחלק בין מ"פ לגמ"ב משום דמ"פ לא חזי לטבילה כלל וע"ש. וא"כ קשה אדמקשה הגמ' ממ"פ דבעי רבויא. לסייע ליה לר"י ממים באוכלין דלא בעינן רבויא. וכן קשה לתירוץ השני של התוס' גם משום דמדאורייתא קמא קמא בטיל ואפ"ה בעינן רובא דלמא בא"ה. דר"י מיירי הכא דעיקר האיסור הוא מדרבנן. אבל הכא עיקר האיסור הוא מה"ת אלא דע"י הביטול הוא דנעשה דרבנן וזה חמור טפי ובעינן רבויא. וכה"ג מחלק הפ"ז והש"ך בסי' ס"ו. ובכל הני קושיות לכאורה הסוגיא מוכח כהרמב"ם:

ולתרץ דעת הפוסקים החולקים על הרמב"ם י"ל ע"פ מ"ש הפ"ז בסק"ג בשם תה"ד לחלק בין אוכלין לנוטפין. דפסול באוכלים הוא משום דהויא כתלושין ע"י אדם ולכך מהני בהו זריעה ויתחשבו מחוברין. וכמ"ש הרא"ש דלהכי אין האוכלין פוסלין במקוה של מ"ם. דהוי כאלו נזרעים בתוכה והרי הן כמחוברים וכשרים. א"כ לפ"ז השתא פשוט לחלק בין מי פירות למ"ם. דבמ"ם דעיקר הפסול אינו אלא משום דהוי כתלושין והלכך מהני בהו זריעה. ולהכי נמי לא אמרינן בהו חוזר וניעור ביותר מרוב. דע"כ ל"ש לומר חוזר וניעור אלא היכא דהסיתר הוא מטעם ביטול ברוב. ולהכי אה"נ כשנתרבה האיסור יותר מרוב א"כ חוזר וניעור ולא אמרינן קמא קמא בטיל. אבל היכא דהסיתר הוא לאו מטעם ביטול. אלא מטעם זריעה. כיון דקמא קמא כבר נזרעו ונתחברו. אף שנתרבה אח"כ יותר. לא יחזרו הראשונים ויתלשו מפני האחרונים. ולהכי בג"ש כשר בנתן סאה ונטל סאה עד עולם. דקמא קמא נזרעו ונתחברו ונעשו מחוברים כמי המקוה. משא"כ במי פירות דעיקר הפסול הוא משום דלא חזי לטבילה כלל. דמקוה מים כתיב ולא שאר משקין כדאיתא בחולין גם. ולא שייך בהו היתר זריעה כמו גבי נוטפין בזוחלין. אלא רק מטעם ביטול הוא התירא דידיה. ולהכי כי נתרבה אח"כ יותר אמרינן דחוזר וניעור. להכי לא כשר אלא עד רובו. ולפ"ז מתורץ מה שהקשינו לעיל דלמה מקשה הש"ס לר"י ממ"פ ולא מסייע ליה ממ"ם דכשר ע"ע אלמא דלא בעינן רבויא. ולפ"ז ניחא. דממ"ם ליכא סיוע לר"י דבא"ה דהוא מטעם זריעה ולא משום ביטול אתינן עלה. אבל היכא דמטעם ביטול אפשר דבעינן רבויא כמו במ"פ. אמנם לכאורה מסוגיא דבכורות (דף כ"ג:) משמע דגם בדבר שנעשה ע"י השקה הוא מטעם זריעה. אפ"ה אמרינן דחוזר וניעור דתנן התם ר"א בן יעקב אומר ליר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש טמא. אמר ר"כ זאת אומרת נתחדו ע"ה לערב מחלה בליר. ופירש"י ליר טהור כגון שהשיקו במים שנפל לתוכו מים כ"ש טמא כדמפרש נתחדו ע"ה לערב מחלה מים בלירה וכי נפיל ביה כ"ש טמא מין את מינו ורבו מים על הליר ומטמאים עכ"ל אלמא דאף דכבר נטהרו המים ע"י השקה כשהיה מחלה מים דלא בטיל בליר כמ"ש התוס' גם (בדף כ"ב.) ד"ה בטילי להו. אפ"ה חוזר וניער. אך בלא"ה אינו מובן גם להתוס' דס"ל דמחלה ע"ע עלתה להו השקה ולא בטילי להו גבי ליר א"כ מה בכך כי מגא אח"כ מין את מינו ורבו מים על הליר ואמאי יהיו מטמאים השתא. הא לא עדיף השתא מאלו היה מעיקרא רוב מים דהוי עלתה להו השקה א"כ גם כי היה מע"מ כיון דלא בטילי לגבי ליר עלתה להו השקה. אלא צ"ל דמע"מ הוי ספיקא אי בטיל או לא כמ"ש לעיל בענף ב' סק"ו בשם הפ"ת ולהכי מספיקא חיישינן שמא לא היו בו מחלה מים תחילה ובטיל ברוב ליר ולא עלתה להו השקה ואח"כ מגא מין את מינו וניער והוי רוב מים ולא בטיל בליר וגם השקה דמעיקרא לא עלתה להו דשמא מע"מ בטיל. אמנם לעיל גם הוכחתי מדברי הראב"ד דלא כהפ"ת הנ"ל אלא כהפר"ח דמע"מ לא הוי ספק אלא דודאי לא בטיל. לכן צ"ל דהיינו הא דפריך גם הגמ' וליז"ל מחלה אפילו בליר ממחלה כמי והכי משהו ה"ל פלגא. ופלגא לא בטיל. כלומר דע"כ חייבת דלמא מעיקרא לא היה מחלה מים ובטלה נגבי ליר ולא עלתה להם השקה ועתה חוזר וניער. א"כ צ"ל למימר זאת אומרת דנתחדו ע"ה לערב מחלה אפילו בליר ממחלה כמי והכי משהו ה"ל פלגא ופלגא ולא בטיל. ומשני אימא עד מחלה דהיינו קרוב למחלה עד דהאי משהו ה"ל פלגא ופלגא לא בטיל. ודוחק דלכון דאפילו בבליר ממחלה כמי לא משמע הכי. שוב מצאתי בהרב רי"ט אלגאזי בפ"ד מהל' בכורות אות מ"ז שהביא לשון תוס' חיצוניות וז"ל והיה אומר ר"י דאם נפרש דבמע"מ מהניא השקה כיון דליכא רובא בליר לבטל המים תקשי ליה אמאי קאמר ר"כ דמשום חשש עירוב מחלה משמא בנפילת מים כ"ש והא אי עריב להו מחלה משרי להו בהשקה ותו לא משמאי ע"י רבוי המים ע"י תוספות מים טהורים. אלא ש"מ דמחלה לא הוי דוקא אלא לכך הזכיר מחלה לומר שהמים המופלים שם רגילין להעדיף על מחלה כאלו היה שם כבר מחלה כו' עכ"ל וע"ש: ואגב דאיירינן בהאי סוגיא. אפרש גם דברי הרמב"ם כדי שלא תקשה עליו דהוא נגד הסוגיא כמ"ש עליו הראב"ד גם דהרמב"ם בפ' ט"ז מטו"א דין ד' כתב ליר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש הרי הכל משקה ומכשיר ומתטמא טומאת משקין לפיכך חזקתו טמא. והראב"ד השיג עליו וז"ל א"א פירושו בגמ' בבכורות לפי שנתחדו ע"ה להעריב בלירן מים עד מחלה ונמצא שהוא רוב מים מטמאים עכ"ל ועי' בכ"מ גם. ונלאה דהרמב"ם אזיל לפי שיטת הירושלמי תרומות גם דמוכח דמפרשי הטעם דראב"י משום דס"ל כר"ע דתוספתא (בהגהת הר"ש בפ"ב דמכשירין) דמ"פ אינם בטלים לעולם המים בהם. כמו דאיתא בהדיא בתוספתא גם ראב"י אומר אפילו בור ליר שנפל לתוכו טיפת מים כ"ש טמא. ודלא כמשמעות הגמ' דילן בבכורות גם וכבר דחק בזה הר"ש גם לפרש התוספתא ע"פ גמ' דילן דגרסי בדברי ראב"י בור הייד כו' וע"ש. אמנם הירושלמי גרס כמו דאיתא לפנינו בור ליר כו' וס"ל כר"ע כמ"ש. וכיון דקי"ל דמשנת ראב"י קב ונקי. לכן פסק הרמב"ם הלכה כמותו אע"ג דאתיא כר"ע ורבנן פליגי עליה. וע"פ הירושלמי. וכן מוכח הכי מדברי הרמב"ם גם שכתב נפל לתוכו יין דבש כו' והראב"ד השיג עליו דר"ע בשוא מחלק הכי בין מים לשאר משקין ואין הלכה כמותו וע"ש ולפ"ז ניחא דפסק כר"ע משום דראב"י ס"ל כוותיה. והשתא דאתינן להכי תו צ"ל לדחוקי שדחקו התוס' ורש"י גם לומר ונקטן דלית ליה טומאה שבעלה חוזרת וניעורת שוקי לה שנפלו ביה לאחר השקה מי ע"ס כ"ש. ועי"ש בתוס' שדחקו לתרץ מה דקשה דא"כ פשיטא דטמא דהא המים הטמאים הללו חוזרים ומטמאין אותו מים הטהורים. ולפ"ז ניחא בפשיטות. דהאי ת"ד דלית ליה טומאה שבעלה חוזרת וניעורת. יפרש דברי ראב"י כמו שמפרש בירושלמי דס"ל כר"ע דמ"פ אינם בטלים לעולם היום בהן כשמעות הגמרא שהבאתי: ועתה הם לן לבאר דעת הרמב"ם. ונראה דהרמב"ם הוכיח דע"כ סוגיא דיבמות מיירי במים ולא במ"פ מהא דלא אמרינן בזבחים (דף כ"ב) גבי קרב וכרעים ירחץ במים ולא במזוג. וא"כ ה"נ במקוה דכתיב רחיצה במים נמי ממעטינן מזוג. ורבר הקשו שם התוס' דהכא ממעטינן מזוג, וגבי מקוה אמרינן נתן סאה ונטל

שאם

(כח) השלג והברד (כט) והכפור ו) והמלח והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי אין שאיבה פוסלת בהן שאם שאב מאלו (ל) למקוה חסר (לא) לא פסלוהו ולא עוד אלא אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד ז) שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה (לב) כשר:

ו (לג) וכשמשער שיעור המקוה בשלג (לד) ימעך הללו תחלה ואז מותר לטבול בו (לה) כמות שהוא:

ז (לו) ויש מחמירין לטבול בכל אלה ח) עד שנימוחו (לז) ונעשה מים (לח) וטוב להחמיר (לט) לכתחלה:

בלא כבר ואיירי במי פירות והניחו בצ"ע. ועי' תוס' בכורות (דף כ"ב). ולהרמב"ם ניחא דהא ביבמות מיירי במים. אבל במי פירות אינו כשר אלא בהא א' שנפל ונטל שהא דכיון דלא הוי מים אלא מיעוטא לא מיקרי מזוג: אמנם בש"ע לא הביא דעת הרמב"ם בזה. וי"ל לתמוה דהא הב"י נושא הביא מ"ס הרשב"ץ דמ"מ אין ראוי להכניס שרא"ה בין המחלוקת כמ"ש הש"ך בס"ק ס"ב. ונגע"ד לפי מ"ש הב"י דטעם הרמב"ם אינו אלא משום מ"ע דכי חזי לא אינשי דנותן סאה ונוטל סאה כי הוי רובו הכי מחזי להו לאינשי שנטלו הכשרים ונכנסו תחתם השאובין ויבואו להכשיר בכולם שאובין לגמרי לפיכך גזרו ביה מפני מ"ע. ולהכי במקוה העליונה ומקוה התחתונה כיון דלא נטלו ביד ליכא למיחש בהכי למ"ע. וכן כתב הרמב"ן וע"ש. ומשמע שם מדברי הב"י דס"ה בנפל השאובין מעצמם נמי ליכא משום מ"ע. דדוקא היכא דנותן בידים ונוטל בידים יש בו משום מ"ע. אבל לא בנפל מאליו. וכ"כ בת"ס סימן רי"ד דכן משמע מדברי הרמב"ן ולפ"ז ניחא. דהמחבר בש"ע העתיק לשון המשנה והפוסקים וכתב ונפל במקום נתן במשנה ופוסקים ולשון שנפל הוא מעצמו כמו דאמרינן בפרק השותפ (דף ל"א.) גבי ונפל שכין ושחטה כו' וכמו שכ' הט"ז בס"ק כ"ז וע"ש. וכיון שנפל מעצמו גם הרמב"ם מודה דכשר עד עולם. ואם כן שפיר דייק הש"ע בלישנא. וכתב דין זה בשיטה אליבא דכ"ע. אבל בנתן ס' ונטל ס' בידים בזה לא איירי הש"ע משום דהוא תליא במחלוקת דהרמב"ם והרא"ש ולא רצה להכניס ראשו בין המחלוקת כמ"ש בשם התשב"ץ. וזה נכון מאד בע"ה: ו) והמלח והטיט כו'. בפ"ז דמקואות תנן אלו מעלין ולא פוסלין השלג והכפור והברד והגליד והמלח והטיט נרוק. וכ"כ הרמב"ם והרא"ש. אבל הטור השמיט מלת מלח. והב"י תמה למה השמיטו. ובש"ע אע"פ דדריכא כ' ומלח. אפ"ה בסיפא גבי ולא עוד אלא אפילו עשה כן כל המקוה משלג כ' השמיט מלת מלח. משמע דס"ל דמלח אילטרופי הוא דמלטרפי לרוב כשרים אבל לעשות כל המקוה ממלח לא. כמו בטיט שהוא עב קצת דמלטרפי לרוב כשרים אבל כל המקוה מטיט הכ"ל לא כמו שמוכח בספ"ק דסוכה (דף י"ט). וה"ה במלח. משא"כ בשארי דקא חשיב מותר לעשות כל המקוה מהם. ונראה דס"ע משום דמלח אשכחן לענין הכשר דדינו כמו מי פירות דאינו מכשיר כמו שפסק הרמב"ם בפ"י מה' טומאת אוכלין. ולהכי נמי לענין מקוה חשיב קצת כמ"פ. ומ"מ אילטרופי מלטרפי דלא הוי מ"פ ממש לכל דבר. ועפ"ז מתורץ מה שתמה הנ"ב ח' או"ח מ"ת סימן כ"ז דברי רמב"ם אהדדי. דהכא במקואות פסק דמלח הוי כמים ולענין הכשר פסק דהוי כמ"פ ואינו מכשיר. ולפ"ז ניחא דגם לענין מקואות לא הוי דינו כמים לכל דבר רק להצטרף לרוב וכמ"ש. ולמ"ש בנו"ב שם בשם הגאון מהרל"ח. דכל שאין המלח עם המים הוי כמ"פ אבל אם נתערב במים חוזר להיות מים ממש. א"כ ניחא דברי הש"ע כאן בפשיטות טפי. דברישא לענין להשלים לשיעור מקוה א"כ המלח נתערב עם מים חשיב כמים. אבל בסיפא לעשות המקוה רק ממלח בלא מים אז דינו כמ"פ. להכי לא חשיב ליה בסיפא מלח עם השארי לענין לעשות כל המקוה מהם, והנה במשנה חשיב נמי והגליד. וכ"כ הרמב"ם. אבל הטור השמיטו וכתב ב"י הטעם משום דמדין ברד או כפור הוא נלמד: ולענין אבעבועות ורתיחות המים אם הם חשובים כמים לענין טבילה. צ"ע דבתוספתא פ"ג דמקואות קאמר לא אם אמרת במקום שלא עשה בו הציפורין תאמר בגוף שעשה בו את הציפורין. והביא הר"ש בפ"ג. דמקואות משנה ד' ופי' הציפורן. אבעבועות על מים כמו העושה צפור במים הנחזים בגמ' מכשירין פ"ה. כלומר דמקיה לא עשה הצפורן כמים דאינם נחשבים כמים לטבול בהן כו' ונהו קשה דבפ"ב דזבחים (דף כ"ב.) תניא דכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו. ומי מקוה שכולן יבחושין אדומים מטבילין בו ואמו מי גריעי צפורין מיבחושין אדומים עכ"ל. והביא הב"י. אמנם בש"ע לא כתב מזה כלום. משמע דספוקי מספקא ליה לרבינו הב"י בזה ולא הכריע משום קו' הר"ש מסוגיא דזבחים. ולפמ"ש לקמן בסוף ענף זה דגם יבחושין אדומים אינם כשרים לטבילה אלא דוקא לאחר פריסקן ונעשו כמים אבל בעינייהו לא י"ל דה"נ צפורין כ"ז שלא נימוחו ונעשו מים אין טובלין בהם דלא עדיף משלג. ועיין מ"ש לעיל ענף ד' סימן ד'. וצ"ע: ז שהביאו בכלי כו'. מסתימת הלשון משמע אפילו ע"י כלים המקבלים טומאה. כיון דלא חשיבי הני כמים לענין שאובין. ה"נ דאין בהם משום הוייתו ע"י טהרה. וז"ל הראב"ד וא"ת הנך כולהו דקא מעלין ולא פוסלין כיון דחשיב להו מיא לאשלומי מ"מ לא כשלי בשאובין התם כו' ומש"ה אין פוסלין בשאיבה מ"ט מקוה מים הוא דאיתקש למעין מה מעין בי"ס אף מקוה בי"ס אבל שאר משקין לא איתקש כו' ע"כ וא"כ ה"נ לענין הוייתו ע"י טהרה דילפינן לה בזבחים (דף כ"ה:) מיסיה טהור הוייתו ע"י טהרה תהא הוא דוקא דומיא דמעין ובור מקוה מים אבל שאר משקין לא. אמנם י"ל דהראב"ד כתב כן לשיטתו דס"ל דשלג צרופי הוא דמצטרפי לת"ם אבל לעשות כל המקוה מהם לא חשיבי כמים. ולה"כ לא חשיבי כמים גם לענין שאובים ולא הוי דומיא דמעין ובור מקוה מים. וי"ל דס"ה נמי לענין הוייתו ע"י טהרה ליכא בהו. אבל לפמ"ש המחבר דאפילו לעשות מהם כל המקוה כשר א"כ הרי חשיבי כמיא והוי בכלל מקוה מים דקרא. י"ל דס"ה לענין יהיו טהור הוייתו ע"י טהרה תהא נמי הוי בכלל בור מקוה מים. והא דאינם פוסלין משום שאובין איכא למימר טעמא אחרינא דכיון דשאובין דרבנן אפילו בכולו שאוב לדעת המחבר כמ"ש הש"ך בס"ק י"ז. שגזרו אטו טבילה בכלים. ואיכא למימר דלא גזרו אלא במידי דשכיח. משא"כ הני דל"ש ל"ג. משא"כ פסול הוייתו ע"י טומאה דהוי דאו' איכא נמי בהני. ובלא"ה לענין צרופי לרובא דמים כשרים תו ל"ש משום הוייתו ע"י טומאה כיון דאיכא רוב מקוה בטהרה כמו דמוכח מדברי הר"ש שהבאתי לעיל בסק"א וע"ש. אבל לעשות כל המקוה מהם ע"י כלים המק"ט י"ל דפסול כמו גבי מים. וצ"ע ואת"ל דגם בהני יש בהו משום הוייתו עי"ט. אכתי יש להסתפק אם הביאו בכלים המק"ט בעודם לא נמוחו ואח"כ נמוחו אפשר דפנים חדשות באו לכאן וא"פ מה שהיו תחלה עי"ט. כמש"כ הראב"ד וז"ל וא"ת לאנשי מידבא משום ר' ישמעאל הרי עושין מן השלג מקוה לכתחלה ואפ"ה כי נותנו בידים כבר התם לכשיתפשר קאמר וכשנפשר מילתא אחריתא הוא וממילא קא הוי מקוה עכ"ל. א"כ י"ל דס"ה לענין הוייתו עי"ט. אמנם י"ל דהראב"ד כתב כן לפי שיטתו דכ"ז שלא נתפשרו אין לטבול בהם. להכי כשנתפשרו אח"כ אז נעשה המקוה ממילא. משא"כ לשיטת הפוסקים והמחבר דגם בעודו שלג מותר לטבול בתוכו וא"כ חשיב מיד מקוה ונפסל משום הוייתו עי"ט. להכי גם כשנתפשרו אח"כ ל"מ דסא אכתי בחזקתייהו קיימא כדמעיקרא. וצ"ע ועי' בת"ס חי"ד סימן רי"ג. ועי' מ"ש לקמן בסק"מ: ח עד שנימוחו כו'. בפ"ז דמקואות תנן אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור כו'. אמר ר"ע היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם לאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה ריב"נ אומר אבן הברד כמים. פי' כמים השאובין שפוסלים ואינם מעלים. וידוע דלית הלכתא כוותיה אלא כת"ק וכ"פ הרמב"ם ז"ל. וכתב הרא"ש דלא פוסלין אע"פ שהן שאובין דל"ש פסול שאובין אלא במים ואפילו עשה כל המקוה מהלה והביאן לתוך המקוה בכלי

בי"ס כו' אבל לא שאר משקין. ראב"ד: (כח) קודם שנמוחו: (כט) הוא ברד דק דק היורד. רא"ש שם. והא דלא חשיב נמי הגליד כמו דאיתא במשנה ריש פ"ז דמקואות. משום דמדין ברד או כפור הוא נלמד. ב"י: (ל) ע"י כלים: (לא) ומצטרפי לשיעור מ"ס: (לב) משמע אפילו בעודו שלג כשר לטבול בו. אמנם בסמוך יתבאר דעת הרב וש"ך דאין לטבול בהן עד שנמוחו ונעשה מים ולענין אם פוסל בהם הוייתו ע"י טומאה. עי' בזה מ"ש במקמ"ח סק"ז: (לג) רמ"א בהג"ה סעיף ל': (לד) פי' שיהא נכבש יחד וקשה כדי שלא יחסור ממנו כשיהיו נימוח: (לה) פי' לדעת המחבר: (לו) רמ"א בהג"ה שם: (לז) אפילו אם לא הביאו ע"י כלים דליכא משום שאובין: (לח) רמ"א שם: (לט) אבל הש"ך כתב דכן הוא מעיקר הדין וכן דעת כל הפוסקים. לכן יש להחמיר אפילו דיעבד שכבר טבלה לא עלתה לה טבילה אפילו לרואה כתם דרבנן.

ופי' מ"ש במקמ"ח: (מ) ט"ך שם ס"ק פ': (מא) כ"כ בח"ס סימן רי"ג בסוף התשובה וע"ש: (מב) פי' שהכלי יצרפם לנ"ל אע"פ שהשלג מפסיק בין מים למים. ועי' לעיל בענף ד' סימן ו ומ"ש שם בשם הח"ס: (מג) ואין בזה משום הוייתו עי"ש. דלא מקרי זה הויה אלא הוי כמו הכרת המגיעה. ולא מקרי הויה אלא כמו הבאת מים. ח"ס שם בתחילת התשובה. ואפשר די"ש תקנה נ"כ שיבוא חמין לשם ע"י המשכה. ואף דהמשכה בתחלה ל"מ כדמבואר לקמן בענף ט סי' ד'. מ"מ י"ל דהכא כיון די"ש שם שלג ולהרבה פוסקים מותר לטבול בהן כמות שהן. וגם שם פליגי ע"ז הר"ש והרא"ש כמ"ש שם. וגם שם דעת רבק"א דא"פ משום שאובין אלא דאינם מצטרפים וע"ש: (מד) דכיון דאסור לטבול בשלג א"כ הוי כעלים ואבנים והני מ"ש שנשפך לשם הוי כמו נ"ל מ"ש בתחלה שפוסלין המקוה אפי' הוי אח"כ מ"ס מ"כ. וכ"ש במקוה של שלג פחות ממ"ס שנפל בתוכו נ"ל מ"ש דפוסל וציין במקמ"ח: (מה) ט"ע בסעיף ל"א מתוספתא: (מו) משמע דאפילו היה כל המקוה שאוב: ס"ע

ח (מ) והיקא כשנתנו למקוה בעודו שלג או ברד הוא דאין פוסלין משום שאובין אבל אם נימוח ונעשה מים קודם שנתנו למקוה הרי הוא כשאר מים ופוסל את המקוה משום שאובין:

ט (מא) כשבא לעשות מקוה משלג או כפור וכיו"ב ימלא השלג בסלים של נצרים נקובים שהמים זבים מהם כדי שלא יתקבצו נ"ל בשולי הכלי מהפשרת השלג שבתוך הכלי (מב) ויצטרף אחד לאחר לנ"ל שאובין ט) שפוסלין את המקוה. ולאחר שנתמלא המקוה שלג (מג) יניח טס ברזל מלובן וגחלים הרבה עד שיופשר השלג מאליו אבל להביא מים חמין בכלי ולשפוך על השלג כדי שיפשר (מד) אסור משום שאובין אם לא בכלי מנוקב בשוליה כדין:

י (מה) מקוה שאוב י) שהגליד והקריש מימיו מחמת הקור ואחר כך נימוח (מו) כשר לטבול בו:

מקיה

בכלי כשר ותניא בתוספתא עגולי שלג המשיקין בנוד הרי אלו מעלין מכמיה. דשלג אע"פ שלא נימוח מעלה דתניא כמים כו' וכ"ז מדברי הראב"ד מס' נעה"כ אלא דבזה חולק אדברי הרא"ש בכ' ואפילו עשה כל המקוה מה ו והניחן לתוך המקוה כשר. ולהראב"ד הטעם בלחוד הוא דמצטרפי לרובא דכשר ס' ואגב ידבא שעשאו מקוה מן השלג בתחלה ביחס המס לכשיתפשר קאמר דממילא קא הוי מקוה לכשיתפשר אבל דעת הרא"ש הוא דהכי מיבעיא משום ר"י בעשו מקוה בתחלה וטבלו בו בעודו שלג דהכי משמע מפשטו ומינה ילפינן לאידך דקתני בהדי ש"נ בעושה ממנו מקוה בידים ובכלי כשר אבל דעת רב"י בספ"ק דסיכה (דף י"ט) כהראב"ד דכל הני דתנן מעלין ולא פוסלין היינו מטליגי אבלותי אין בפ"ע לא. אמנם המרדכי כתב בפ' במה טומנין שרבינו שמריה הורה שהטע כל בשלג שאינו מפוזר ומחזיק מ"ס עלתה לו טבילה מדתנן הב ג והברד כו' מעלין את המקוה ובלא הופשרו הוא דלי הופשרו פשיטא דהוי כמו שאר גיס. והר"א מפרש מתני' אין כשהופשרו ו:א קמ"ל דאין דין שאובין עליהם וגם ר"ש התיר בתחלתו ולבסוף הזר בו כי ח"א בכל השלג העולה למ"ס יגע בבפרה ועוד דאמרינן אין מטבילין בכיפין עכ"ל והביא הב"י והחם דברי הר"א ור"ש ונפסק הלכך דברי רבינו שמריה כרתים בעיני וצ"מ אין להקל לעבות מעשה באיסורא דאו נגד הר"א ור"ש ומיהו לטבול ידיו בשלג כו' יש לסמוך על דברי ה"ר שמריה עכ"ל. והש"ך בס"ק ע"א השיג על הב"י וכתב דאדרבה דדעת כל הפוסקים דלא כרי שמריה. וגם הרא"ש אפשר דס"ל כן דלא כתב דמהני אע"פ שלא נימוח אלא לענין השלמה. וכ"כ בחידושי הגאון בשם הרא"ש וצ"ע. ומשמע דדעת הש"ך דאפילו דיעבד ל"מ בשלא נימוחו. אמנם לכאורה מדברי הראב"ד משמע דא"פ אם כל המקוה נעשה משלג שלא הופשרו אלא שהביאן בכלים ומטעם שאובין אבל בשלא הביאם בכלים. בענין שאין בהם משום שאובין משמע דמותר לטבול בהן אפילו שלא הופשרו. וכן משמע בהדיא מהשגות רז"ה עליו דהשיג עליו מה"כ למד בשגידה עשו אגבי גידבא את המקוה או שהביאו השלג בכלים שמא בידיהם משכו ונוליכו עם הקרקע עכ"ל ולבסוף דבריו כתב הלכך אין לנו מאותו מעשה שום ראיה לומר שאין השאיבה פוסלת בשלג וכ"ל בדעתו כיון השאיבה בין לפסול בין להכשיר ע"כ. וזה דלא כמשמעות הש"ך דדעת הראב"ד והרז"ה לפסול שלג שלא נימוח אם ליכא רובא מים דמשמע אפילו אם לא הביאו בכלים. אלא דהניחה ס"ל דאם לא הביאו בכלים באופן דליכא משום שאובין כשר אפילו בלא לירוף רוב מים. ולא איירו אלא בהביאו ע"י כלים דהראב"ד ס"ל דאפ"ה מצטרפי לרוב מים. ורז"ה ס"ל דדינו כמים ופוסל משום שאובין אפילו בדאיכא במקוה רוב מ"כ. וכן כתב בהדיא בב"י אחרי שהביא דברי הראב"ד בשם בעה"ע בקונטרס שער המים. כתב וכבר כתבתי לשונו באורך בשמוך מבואר מדבריו א' עשה כל המקוה מהם פסל אפילו בשלג אי מדדו בכלי משום שאוב עכ"ל משמע הא אי לא מדדו בכלי דליכא משום שאוב כשר אפילו עשה כל המקוה מהם. אמנם מדברי הר"א שבמרדכי משמע דפוסל בשלא הופשרו אפילו בלא הביאו בכלים דליכא משום שאובין. וע"ז בפיר כתב הב"י דמשמעות רוב הפוסקים דלא כר"א הנ"ל באוסר אפילו בענין דליכא משום שאובין. אלא כר' שמריה דמתיר. אלא מה דמשמע בב"י דר' שמריה התיר אפילו הביאו בכלים דהוי שאוב. לא ידעתי מנ"ל דהא י"ל דהש"ס מיירי באופן דליכא משום שאובין וקמ"ל דלף שלא הופשרו עלתה לו טבילה. וצ"ע. ועי' בנה"א סי' ק"ס ס"ק ע"ז בש וצ"ל דהשלג המונח ע"פ הארץ כל שיש מ"ס מחובר יחד אפילו כשיך מאד מותר. וכ"ל דמיירי שלא במקום מדרון אבל במקום מדרון בודאי מטיפש ביותר הוי קטפרס וקי"ל דקטפרס לא הוי חיבור אפילו במים וכ"ש בשלג. ועי' מ"ש לעיל בענף ה'. אמנם י"ל דקטפרס ל"ש אלא במים שהוא זוחל והולך ע"י הקטפרס משא"כ בשלג וצ"ע. ועי' בס נ"ע שכ' וצ"מ בכלי זכוכית וכ"ש כ"ח המלופפה מתפת יש לנתיר להטביל רוהן בשלג בלי היסק כיון דמטבילין אינו אלא מדרבנן. וזהו ע"פ מ"ב הב"י לענין טבילת ידים דרבנן דסביר יש לסמוך על דבר ה"ר שמריה. אמנם הב"י לא כתב כן אלא לפי טעמו דהסיק כהפוסקים דמותר לטבול מעיקר הדין. אמנם לדידן דמפסקין אחרי הש"ך דס"ל דמעיקר הדין הוא פסול א"כ גם במידי דרבנן אין לסמוך על ה"ר שמריה. וכן מבואר בנה"א שם ועי' בפ"ש שם. דלא כשי' נ"ע. וכ"מ גם לענין טבילת אבה. ברוזה כתם דז"ל טבילת הלא מדרבנן: ט) שפוסלין את המקוה. פי' להפוסקים דס"ל דאסור לטבול בהם כ"ז שלא נימוחו. א"כ הוי השלג כאלו מונחים בה עלים ואבנים והני מ"ש שנשפך לשם הוי כמו נ"ל מ"ש בתחלה שפוסלים המקוה אפילו הוי אח"כ מ"ס מ"כ כ"כ בתשובת ח"ס סימן ר' ובבית הלוות יל ק סי' כ"ד והביא הפ"ת שם. ואם נפל נ"ל מ"ס למקוה שלג שלא נתיחו פחות ממ"ס. נראה דפוסל לכ"ע לפ"ז דלדעת הפוסקים דמותר לטבול בשלג שלא נמוחו א"כ דינם כמים ממש והוי ככל שאר מקוה של מים פחות ממ"ס דפוסלו נ"ל. וגם להפוסקים דס"ל דכ"ז שלא הופשרו אסור לטבול בהן. א"כ הוי כעלים ואבנים. והוי כ"ו נ"ל מ"ש בתחלה בפוסל. אמנם יש לדון בזה. דהא איכא למימר הסברא איפכא דכיון דפסול לטבול בהן כ"ז שלא נמוחו א"כ הוי כמקוה שנתהוה מאליהן המבואר בסעיף כ"ט (ולפנינו לקמן בענף ו' סי' י"א) דאינו פוסלו נ"ל. וי"ל דל"ד לבינוי מאליהן דאינו פסול אלא מדרבנן. אבל מה"ת כשר להכי אינו חשוב כאלו הם עלים ואבנים. אלא הוי כמקוה פסול דלא גזרו בי"ה מ"ס שאובין כיון דבלא"ה הוא פסיל עתה. ואח"כ כשחוזרו למראה מים כגיס הדבות בא לכאן אבל מקוה של שלג כ"ז שלא נימוחו פסיל מה"ת לטבול בו לאלי פוסקים הוי כאלו הם עלים ואבנים. והני מ"ש שנשפך בם הוי כמו נ"ל מ"ש בתחלה דפוסל אפילו אי הוי אח"כ מ"ס מ"כ ועוד דשלג וכפור הוי חשוב לא אוכל ולא משקה לענין קבלת טומאה כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מה' טומאת אוכלין א"כ הוי כעלים ואבנים משא"כ במקוה שנתהוה מאליהו לא יצא מכלל משקה להכי לא חשיבי כעלים ואבנים. ועי' מ"ש לעיל בשם הראב"ד. וע"ש בסק"ז. וכן אם הביא את השלג ע"י כלים המקוה הוי כאלו הביא עלים ואבנים ע"י דבר המק"ע וא"פ. וצ"ע בזה: י) שהגליד והקריש כו'. כן כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"א סימן ב'. מדתניא בתוספתא דטהרות מקוה שאוב שהגליד עיסור משום מ"ב. ניתוהו כשר להקוות. ומשמע מדבריו דכשר להקוות דקתני פירושו כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר. וכן פי' הסמ"ג. וכתב עוד הסמ"ג שם שלפי דברי הגאונות שסוברים שאם היה כל המקוה מ"ס שאובים לא פוסלין ולא מטבילין בהן עד שירבו עליהן מ"ג מ"ס כו' לפי

אני

אני אומר דהיינו תוספתא דהקיפו בהגליד ונימוח כבר לזקוות עליו במדבר בענין זה. להוסיף אח"כ מ"ס גשמים וחוזר הגליד ונימוח כמו שאובה שהמשיכו עכ"ל. וגפ"ז לפי מאי דקי"ל לקמן (ענף ט) שהשאיבה שהמשיכוה כולה פסולה לגמרי י"ל דהא ק"ל נמי כהך תוספתא. דהך תוספתא אתיא כמ"ד בתמורה (דף י"ב:) שהשאיבה שהמשיכוה כולה כשר אם רבו עליהם מי גשמים מ"ס. אבל אנן קי"ל כמ"ד שם דבעינן רבייה והשבכה. ואח"כ ל"מ גבי מה שהגליד השאובין חמנה בד"מ באות כי כתב ע"ז וז"ל ולקמן סימן זה כתב ב"י דאין נראה כדברי הרמב"ם ולא מדברי שאר פוסקים כדברי השאלתות אלא ס"ל דהמקילות שהמשיכו כולה כשולה כמו שיתבאר לקמן ול"מ לה רה"ב רביית מ"ג ולכן נראה דפי הראשון בתוספתא נראה שהוא עיקר אליבא דהלכתא ככ"ל עכ"ל. פי' דיותר נסתבר לפרש את התוספתא אליבא דהלכתא דקי"ל דמקוה שהמשיכו כולה פסולה. מלפרש תוספתא זו דאתיא דלא כהלכתא כמ"ד דשאיבה שהמשיכוה כולה כשר. אבל באמת מבואר בב"י לקמן דהרמב"ם וב"פ אינם סוברים כ"ל כדעת השאלתות. אלא דלמ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשר. כשר לגמרי אפילו בלא רביית מי שהם מים כשרים עליהם וגפ"ז אף דנבעי לדיוק ולפרש התוספתא דלא כהלכתא הו אפשר כפירוש בתרא דסמ"ג. אלא על כרחך צ"ל כפי' הראשון ואח"כ דברי הד"מ תמוהים. אם לא שנאמר שיש שם איזה ט"ס בד"מ. וגם בלא"ה דברי הסמ"ג צריכין ביאור למה תלה הדבר בשאובין שהמשיכוהו דוקא הא מצינו כמה דברים שאין פוסלין ולא מעלין כמו פחות מג' לוגין וכן מי פירות. ולכן אפשר לפרש דה"ה שאובין שהגליד. ולמה תלה זה בדעת השאלתות. אלא צ"ל דס"ל להסמ"ג דל"ד לכל הני. משום דכיון דכבר נפסלו ויש עליהם שם פסול שאובין. אעפ"כ בכה"ג לא מצינו בכהאי גוונא שהשאובין כשנפסלו יחזרו לטהרתן. וגם כשיחזרו רק להלאין שיהיה לא עולין ולא פוסלין. ע"ז הביא דמצינו כה"ג בשאובין שהמשיכוהו כולה לדעת השאלתות שאין עולין ולא פוסלין. דאעפ"כ דכבר חל עליהם שם פסול שאובין מ"מ חוזרין ע"י המשכה לטהרתן לא לגמרי אלא שאין עולין ולא פוסלין וה"ה בשאובין שהגלידו איכא למימר הכי. דע"י שהגלידו חוזרין לטהרה להלאין שאינם עולין ולא פוסלין. אבל לפי דעת הרמב"ם וש"פ דלמ"ד שאיבה שהמשיכו כולה כשר. כשר לגמרי ומעלין ולא פוסלין דכיון שחזרו לטהרה חזרו לגמרי כמו שהיו תחלה. א"כ לא מצינו חזרה להלאין א"כ ה"ה בשאובין שהגלידו. אם אמרינן דע"י שהגליד חזרו לטהרה. חזרו לגמרי לטהרתן כמו שהיו תחלה ועולין ולא פוסלין. אמנם לענין טומאה אשכחינן כה"ג. בפ"ג דטהרות תנן הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה כו' קרשו ה"א שכיס חזרו ונתנו כבילה מכוון טהור. וכתב הר"ש ויש לתמוה כבילה מכוון אמאי טהור נימא טומאה שבהן להיכן הלכה דכה"ג מקשינן בפ' כל שעה (דף ל"ג:) כו' וי"ל דטהור לאו לגמרי קאמר אלא כלומר טהור מדין משקה דלא הוי ראשון אלא שני בעלמא כדין אוכל. וא"כ ה"נ י"ל דלא"ר בנימוחו אינו טהור לגמרי דפסול שאובין שבהן להיכן הלכה. אלא רק שאינם פוסלין את המקוה אבל גם אינם מעלין. אמנם הרא"ש בפי' המשניות שם חולק בזה על הר"ש וכתב על דברי הר"ש ולא נהירא לי דלא הוה ליה למיתני טהור דלא ליתי לאיטעויי וכ"ל דל"ק מהסיא דפסחים כו' אבל הנך דהכא כשנקרשו נתבטל שם משקה מהם כו' הלכך כשחזרו ונימוחו ה"ל כמשקה חדש וטהור לגמרי. וא"כ ה"נ במ"ס שנקרשו נתבטל שם משקה מהם: ושאובין ל"ס אלא במשקה. הלכך כשחזרו ונימוחו ה"ל כמשקה חדש וטהור לגמרי. א"כ הרא"ש בתשובה שמפרש כפי' הא' דסמ"ג בהסיא תוספתא אזיל לשיטתיה בפירושו בפי' המשנה דטהרות. אבל להר"ש אפשר לפרש התוספתא כפי' הב' דסמ"ג גם לדידן דס"ל דלא כשאלתות בהסיא הסמ"ג ודעת הרמב"ם בפ"ט מה' טומאת אוכלין משמע דטהור לגמרי כדעת הרא"ש. ועוד י"ל דגם להר"ש בס. מ"מ הכא טהור לגמרי. דדוקא התם דגם בעת קרשו הרי אלו שכים להכי נמי כשנימוחו לא עדיף מקודם שנימוחו דטומאה שבהן היכן הלכה. אבל הכא גבי מ"ס כשנקרשו לא היו עליהם שוב שם מ"ם כדתני בתוספתא בהדיא מקוה שלוב שהגליד טהור משום מ"ש. ומשמע דטהור לגמרי ועולה ואינו פוסל. והרי הן בכלל מה דתנן בפ"ז דמקוואות גבי אלו שעולין ולא פוסלין הגליד. לומר דאפילו בא ממ"ם הוא עולה ואינו פוסל. וא"כ כשנימוחו אח"כ לא חזרה מחזקתם בשיה מקודם שנימוחו. ועולה ואפ"ה דלא אשכחן חזרה להלאין. ויש להסתפק במקוה שנפסלה משום דהוי הוייתו ע"י מ"ע והגליד וחזרו ונימוחו אם הם כשרים לטבילה כמו מקוה שאוב שהגליד. או דלמא כיון דתניא בתוספתא והביא הר"ש בפ"ג דטהרות מים שאים שהגלידו טהורין חזרו ונמוחו חזרו לטומאתן ישנה. הלכא דטומאה שאני משאובין דגבי שאובין לא חזרו ליושנה וגבי טומאה חזרו לטומאתן. א"כ י"ל דה"ה לענין הוייתו ע"י מ"ע חזרו לטומאתן ישנה. ואף דהכא עדיין לא קבלו טומאה רק כיון דראוין לק"ע פיס! מ"מ אפשר דחוזר לדין הראשון כמו בקבלו כבר טומאה ולא ילפינן משאובין לענין זה. ולא מצאתי מי שהעיר בזה וצ"ע: **יא) אין המים צפים כו'.** בפ"ב דמקוואות תנן מקוה שיש בה מ"ס מים וטיט ר"א מטבילים במים ואין מטבילין בטיט ור"ה בטיט ובמים. באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין ע"ג ואם היו המים בצד אחד מודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו דר"מ. ריה"א שאין קנה המדה עומד כו' והקשה ר"ש דבפ"ב דזבחים (דף כ"ב.) אמר ר"ל כל המגלים למי מקוה מגלים למי כיור לרביעית אינו מגלים. וקאמר למעוטי מאי אי למעוטי טיט הנרוק ה"ד אי דפרה שוחה ובותה כו' והשתא איך שבק כל הנישיעורא דמתני' ונקט שיעורא דפרה שוחה ובותה דלא תנן. ושמא כל שיעורא דהני תנאי ב.כי תלוי. דמר סבר בהאי שותה ובהאי אינו שותה. והא דמשמע בפי' כל הבשר (דף ק"ו.) דגים שנפסלו מחמת בהמה טובל בהן כל גופו לאו בנפסלין מחמת טיט איירי אלא בגליל. ומשום דמסריחי ונמאסים לא חזו לשתיית בהמה. ע"כ. וכן כתב התוס' בספ"ק דסוכה וכן דעת הרמב"ם בפ"ח מה"מ ומסיים הרמב"ם היו המים מצד אחד והטיט רק מצד ב' מטבילין במים ולא בטיט והוא ממכה שהבאתי דמודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. והיינו נמי בכתבו הטור והש"ע אין המים צפין ע"ג הטיט דהיינו שמים מצד אחד והטיט רק מצד אחר. כתב המרדכי בשבועות] על מאי דפירש"י אשה לא תטבול בנמל (נדה דף ס"ו:) מפני שיש שם טיט והוא נכנס בין אצבעות רגליה וחוצץ. וכן פי' עוד גבי אבוה דשמואל דעביד מפני לבנתיה. הלכך כל מקוה שהטיט מעורב כ"כ במים שאין הפרה שוחה ובותה מהן אין עליהם תורת מים. וה"כ אמרינן בפ"ב דזבחים כו' ואעפ"כ יש שם מים מרובים שיעור טבילה לבד הטיט כיון שהטיט עבה שאין פרה שוחה ובותה היינו ה"ל יבשה גמורה עכ"ל ועי' בי"ד סימן קל"ח סעיף ל"ג מדיעס אלו. וכ' שם הש"ך בס"ק מ"ו ואפשר ע"ז סמכו עכשיו וטובלין במקוה שיש שם טיט משום דסתם טיט אינו כמו טיט היון וכמ"ש הב"י בשם הר"ן וגם רוב הפוסקים מתירין לטבול בנמל דהיינו במקום טיט כדאיתא בטור ופוסקים. ומ"מ כתב בדגמ"ר שם דעכ"פ צריכה להגביה רגליה בשעת טבילה כמ"ש הש"ך שם בסק"מ. וכ"כ בנו"ב מ"ת סוס"י קל"ו דמש"ע אם יש מקוה אחרת אין לטבול במקוה שיש רפש וטיט אף שאינו כמו טיט היון עכ"פ צריכה בשעת טבילה להזהר לקפוץ באויר בעודה תחת המים קרוב לודאי שאין הנשים נזהרות בזה. וכמ"ש בפנים: **יב) שתחלת ברייתו כו'.** בפ"ב דזבחים (דף כ"ב.) תניא רבב"ג אומר כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין ואמר ר' יצחק ב"ח מטבילין בעינו של דג גדול שמימוק בו.. עינו בהורו.

וכתב

יא (מז) מקוה שיש בו מ"ס מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו אם המים צפים ע"ג הטיט יכולין (מח) לטביל בטיט יא) אין המים (מט) צפים ע"ג הטיט אין טובלין במקום הטיט אבל במים טובלין (נ) אפילו אין בו מ"ס אלא ע"י הטיט:

יב (נא) מאד מאד יש ליזהר מלטבול במקום ששם רפש וטיט אף (נב) שאינו כמו טיט היון מ"מ צריכה בשעת טבילה להזדקר (נג) ולקפוץ באויר עודה תחת המים ואין כל הנשים יכולין ליזהר בזה:

יג (נד) כל יב) שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין אדומים מטבילין

(מז) ש"ע שם סעיף ל"ב: (מח) ואפילו רגליו שוקעות בטיט מפני שהמים מקדימין: (מט) שהמים בצד אחד והטיט בצד השני: (נ) וכדאמרינן בפ"ק דסוכה דטיט הנרוק מצטרף למ"ס והטובל שם לא עלתה לו טבילה. ר"ש שם: (נא) נו"ב מ"ת חי"ד סי' קל"ו: (נב) ר"ל שאינו חוצץ אלא טיט היון והיוצרים כמו שמבואר בסי' קל"ח סעיף י"ד: (נג) כמ"ש הש"ך בסי' קל"ח סק"מ: (נד) ש"ע שם סעיף ל"ג מגמ' פ"ב דזבחים

(נה) מטבילין בו ומטבילין בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו.

שהבאתי במקמ"ח: (נה) והיינו דוקא לאחר שריסקן ונימוח ונעשה מים דלא עדיף משלג: רמ"א בא"ח סי' ק"ס סעיף ו':

כתב רמ"א בא"ח סי' ק"ס סעיף י' דדוקא אם ריסקן דלא עדיף משלג. וכאן לא הגיה הרב כלום וצמא טעם דסמך על מ"ש בסעיף ל' וכ"ש כאן ודוחק ויותר נראה לומר לפמ"ש המג"א שם בס"ק ט"ז גבי שלג וברד דכ' שם בסעיף י"ב אם ריסקן דקאי רק אנוטלין מהם. כלומר כשנוטל בכלי ושופך ע"ג ידיו צריך ריסוק דאין נטילת ידים אלא במים אבל לטבול ידיו במ"ש שבקרקע שרי אפילו לא ריסקן. וא"כ ה"נ י"ל דמ"ש רמ"א גבי יבחושין אדומים דוקא אם ריסקן קאי נמי רק לנטילת ידים אבל לענין טבילה אסבר דמהני אפילו לא ריסקן וע"ז מסיים רמ"א דלא עדיף משלג כלומר דמבואר שם בסעיף י"ב דבעינן דוקא ריסקן לנטילה אבל בטבילה ס"ד אפילו לא ריסקן. דכיון דה"ז תחלת ברייתו מן המים הוא עדיף לענין זה משלג. אך ממ"ש המג"א שם סי' קס"ב ס"ק י"ז מוכח דאינו מפרש כן דברי רמ"א הנ"ל. ועי' בתוי"ט פ"ו דמקואות מ"ז שכ' דדעת הרא"ש והטור אינו כן אלא פסקו כת"ק דרשב"ג שם. דס"ל כל שיגמוד בשפ"ה ממעט אפילו הוא מבריית המים. וה"נ אין טובלין בו דזה בזה תליא. דלא כמשמעות הב"י דלענין טבילה כ"ע ס"ל דטובלין בו כמו שמבואר לפנינו לקמן בענף י"ב סק"ד וע"ש. וכן משמע בהדיא בב"י א"ח סי' קס"ב. דכ' הטור שם כשהשופך מים ראשונים על ידיו צריך ליזהר שלא יבא ע"י צרור או קיסם או שום דבר שהיה בתוך המים וכ' הב"י ע"ז שהיה נראה לומר שהוא כדי לכלול דבר שהוא מבריית המים כגון יבחושין וכיו"ב ולאפוקי מרשב"ג (בפ"ב דידים משנה ב') אלא דבפ"ב דזבחים משמע דהלכתא כוותיה וכמ"ש בסי' ק"ס ולכך נ"ל שלא כתב כן אלא לרבויי שאר דברים שאינם מבריית מים עכ"ל. ולפמ"ש הב"י לקמן דהרמב"ם דאף דס"ל כרשב"ג לענין טבילה מ"מ פוסק דממעט בשפ"ה ולא תליא זה בזה. א"כ היכא ראיה מסוגיא דפ"ב דזבחים דאף דמשמע שם דהלכתא כוותיה לענין טבילה מ"מ לענין נטילה הוא כמו שממעט לענין שפ"ה ולפמ"ש לעיל דהא דטובלין ביבחושין אדומים וכש"ג מיירי דוקא בבריסקן כמ"ש רמ"א שם י"ל הא דממעט בשפ"ה מיירי בשלא ריסקן ולהכי אף שפסק הרמב"ם דטובלין בהם אפ"ה פסק דממעט בשפ"ה. משום דהא בבריסקן והא בדלא ריסקן. ואח"כ ראיתי שכ"כ במג"א שם. ולפ"ז נ"ל דהא דאמר רשב"ג כ"ש מבריית מים טהור היינו אפילו בשלא ריסקן דאם בבריסקן גם ת"ק מודה. וה"ה הא דאמר רשב"ג כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו היינו נמי אפילו בשלא ריסקו. א"כ קשה דהא קי"ל דאפילו שלג וברד וכל הני דחשיב בפ"ז דמקואות גבי אלו מעלין ולא פוסלין דדעת רוב הפוסקים דדוקא אגומי הוא דמטבלים למ"ש אבל בעיינייהו לא ואיך ס"ל לרשב"ג דבהני טובלין אפילו בעיניהו. וראיתי בספ"מ בעל הגליון בזבחים שם שהרגיש בזה ותי' דשלג וברד אין תחילתו מן המים. הלכך ל"מ בהו בעינייהו. וברד היינו גרייל"א ולא גריליל"א עכ"ל. אבל להמג"א א"א לתרץ כן דהא כתב המג"א שם דאפילו למאן דפליג בשלג מודה בהא דאם לא ריסקן לא מיקרי טבילה כלל. אלמא דלהמג"א שלג יותר מסתברא להכשיר מהני. והיפך מסברת השב"מ הנ"ל. וגם מלשון הרמב"ם בפ"ח דמקואות משמע דמותר לטבול בהן בעינייהו אפילו בלא ריסקן. ובהוס הדביס שם כתב לחלק דיבחושין ועינו של דג דתחילת ברייתן מן המים מטבילין בהן וה"ה דאינו ממעטין בשפ"ה. אבל עדשי המים או שאר דברים שאין עקרן ותחלתן מן המים לבד ואז לא מיבעיא דאין מטבילין בהן אלא אפילו לענין מיעט בשפ"ה נמי לא הוי כמים. וכן מדייק שם הרמב"ם בלשונו כל שתחלתו מן המים מטבילין בהן וכן ליתא דרשב"ג בזבחים שם כן. משא"כ לענין למעט בשפ"ה ל"ק בהאי ליתא וע"ש. וכן משמע מפי' הרמב"ם שם ובמס' ידים שם ועי' עוד מ"ש לקמן בענף י"ב סימן ג':

מקוה ישראל

ענף ששי

א (א) אין המקוה נפסל א) לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח (ב) ב) אלא בשינוי (ג) מראה לבד (ד) וכל דבר שאין עושין בו מקוה לבתחלה פוסל את המקוה בשינוי (ה) מראה:

ב (ו) כיצד היין או החלב (ז) והדם וכיוצא בהן ממי כל הפירות (ח) אינן פוסלין את המקוה בג' לוגין ופוסלין בשינוי מראה (ט) אפילו מקוה שיש בו מ"ס ונפל לו (י) לוג יין או מי פירות ושינה את מראיו פסול:

ואפילו

מקוה מים

(א) לשון הרמב"ם בפ"ז מה' מקואות: (ב) דתניא בת"כ מקוה מים ולא מקוה כל שמקין פרט לשנפל בתוכו כו' ושינו את מראיו. עי' במק"ת אם הוא פסול דאורי' תא או דרבנן: (ג) מכמות שהיה: (ד) מגמ' שבת (דף קמ"ד): (ה) אפילו אינו משקה לענין טומאה מ"מ פוסל בשינוי מראה. גמ' שם: (ו) לשון הרמב"ם שם: (ז) בגמ' חולין (דף פ"ד.) ממעט לה מקרא דמקוה מים. וממילא פוסל נמי בשינוי מראה. דכל שאין עושין בו מקוה לכתחלה פוסל בשינוי מראה כדלעיל: (ח) שלא אמרו אלא מים שאובין כמו שנתבאר לעיל בענף ה': (ט) רמב"ם שם. וש"ע שם סעיף כ"ה. ועי' במקמ"ח: (י) וה"ה פחות כל ששינה את מראיו פסול:

מקור מים חיים

א) לא בשינוי כו'. בפ' כל הבשר (דף ק"ו.) אמרינן בגמ' מים שנפסלו מלשתות בהמה אין נוטלין אבל מטבילין. ובפ"ק דשבת (דף י"ד.) אמרינן שהיו טובלין במי מערות סרוחים. ומיירי בדלא נפסלו מחמת טיט אבל בנפסלו מחמת טיט מבואר לעיל בענף ה' סי' י"א דאין טובלין אא"כ פרה שוחה ושותה הימנו. ועי' מ"ש שם:

ב) אלא בשינוי מראה. משנה פרק ז' דמקואות נפלו לתוכו יין ומוהל ושינו את מראיו פסולה. כיצד יעשה ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה מים. היו בו מ"ס ממלא בכתף ונותן לתוכו עד כו' וכתב הראב"ד בס בעה"נ ולמדנו מכאן כי המקוה השלם נפסל בשינוי מראה ואינו נפסל בשאובין כלל. ולמדנו עוד כי פסול מראה חוזר להכשירו משא"כ בשאיבה. עוד נראה כי שינוי מראה אין לו שיעור אלא כל שנשתנה מראיו מכמות שהיה פסול מדלא קאמר ושינוי מראיו למראה יין. ועוד הא קתני בסיפא עד שיחזרו מראיהן למראה המים. עוד יש הפרש בין פסול ג"ל לשינוי מראה. כי הג"ל אין פוסלין אלא בשאובין ושינוי מראה פוסלין אפילו שלא בשאובין כגון שנמסך לתוכו יין מן הגת ומוהל מבית הבד שלא מתוך כלים ממאי דתניא בת"כ מקוה מים ולא מקוה כל מבקין פרט לשנפל בתוכו מי צבעים ומי צבעים ושינו את מראיו. ודייקינן מינה מקוה כל מבקין דומיא דמקוה מים מה התם שלא בשאובין אף הכא שלא בשאובין ואפ"ה מיעטינהו קרא עכ"ל. וכ"כ הרשב"א בבעה"ב. והביאו הב"י. ול"ל דהאי ברייתא דת"כ לא אתיא כרי יוסי. דהא אמר ר' יוסי בפ"ז דמקואות שם מי הצבע פוסלין אותו בג"ל ואינן פוסלין אותו בשינוי מראה. כמו שמבואר לפנינו לקמן בסי' ד' ומכאן תפיסה למ"ש הכ"מ דלהכי פסק הרמב"ם

ג (יא) ואפילו שלא בשאובין כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת (יב) ג) ומוהל מבית הבד שלא מתוך כלים ושינוי מראיו מכמות שהיו (יג) אף שלא נשתנה למראה יין פסול כיון שנשתנה ממראה מים שהיה בתחלה :

ד ודוקא יין או מוהל וכיו"ב שהם גוף הפרי ויש בו ממש (יד) ד) אבל אם שרה בו כמנים או אוכלין ונשתנו ממראיו כשר לפיכך (טו) מי צבע וכן מים שהדיח בם כלים או שרה סמנים ונשתנו מראיו ונפל למקוה שיש בו (טז) מ"ס אינו פוסל (יז) אע"פ ששינה מראה המקוה :

ה (יח) מקוה שנשתנה מראה מימיו (יט) ה) מחמת עצמו ולא נפל בו דבר. כשר :

ו (כ) אין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקוה ו) אבל (כא) מעין אינו נפסל (כב) בשינוי מראה (כג) ולא עוד אלא אפילו המקוה שנפסל אם המשיך אליו מי מעין המעין מטהר אותו אפילו לא חזרו למראיהן :

נפלו

(יא) ש"ך ס"ק ס"ה בשם הראב"ד. ועי' במקמ"ח סק"ב גם העתקתי לשון הראב"ד בזה : (יב) מוהל הוא המים היוצאים מן הזיתים ויש ג' מיני מוהל וכולן פוסלין בשינוי מראה משום דהוא דבר שאין עושין ממנו מקוה בתחלה : (יג) ש"ך ס"ק ס"ו בשם הראב"ד : (יד) ש"ע שם סעיף כ"ה : (טו) דמיא דצבעא מיקרי. ואם שכר פוסל את המקוה בשינוי מראה עיין מ"ש במקמ"ח : (טז) דאם אין בו מ"ס פוסל משום שאובין : (יז) משום דאין בהם ממש והוי כמים : (יח) ש"ע סעיף כ"ז וכ"כ הרמב"ם. וכתב ב"י דלמד בק"ו ממי צבע ועיין במקמ"ח : (יט) עי' לקמן בסי' יב ומ"ש שם : (כ) ש"ע שם סעי' כ"ח : (כא) דגבי מעין ל"ש הטעם שכתב הראב"ד דמתחזי כמקוה דשאר משקין : (כב) ואם נפסק הקילוח מהמעין עי' מ"ש בזה במקמ"ח : (כג) ש"ע שם :

הרמב"ם כר' יוסי משום דמשמע דליכא מאן דפליג עליה. והא דתני ליה בלישנא דפלוגתא כמאמרים הרבה כן ולא פליגי. וגם מהאי ת"כ שהביא הראב"ד מוכח דלא ס"ל כר' יוסי. הרי איכא מאן דפליג אלא שעיקר כת"ק התוי"ט שם. דאע"ג דפליגי עליה מ"מ הלכה כמותו משום דבפ"ק דמכות (דף ג':) וכן בפ"ג דעירובין (דף כ"ט:) פריך בגמ' מיניה. ומשמע מכאן דשינוי מראה פוסל מדאורייתא מדפריך לה בת"כ מקרא. אמנם י"ל דקרא אתיא למ"ד דפוסלין את המקוה אע"ג שלא שינו מראיו כדלעיל בענף ה' ושינוי מראה פוסל מדרבנן משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין כמ"ש התוי"ט שם בשם ב"י (אמנם אנכי לא מצאתי כן בב"י) בשם הראב"ד. וכ"כ בס' נ"מ בפשיטות דאין שינוי מראה פוסל במקוה אלא מדרבנן. ולא הביא ראיה לדברי. ודע דאביי ס"ל בפ' חבית (דף קמ"ד:) דאין שינוי מראה פוסל במקוה אלא ע"י משקה אבל כל שאינו משקה כגון מוהל לרבנן דפליגי עליה דר' יעקב שם וס"ל דאינו משקה א"פ בשינוי מראה. ור"פ ורבא ס"ל דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה אע"ג שאינו משקה. וכן פסק הרמב"ם. איתא בתוספתא חומר במשקין שהמשקין אין להם טהרה מטומאתן ואין להם טהרה בגיף ופוסלין את המקוה בשינוי מראה משא"כ במים. והביא ר"ש בפ"ב דטבול יום. ופי' ופוסלין את המקוה בשינוי מראה כדתנן בפ"ז דמקואות נפל לתוכו יין כו' אבל מים א"פ מקוה בשינוי מראה כדתניא בתוס' דמקואות פ"ב ובפ"ו דמקואות הבאתי שני מקואות של כ' כ' סאה (לקמן בענף י"ב סימן י"א) אחד שאוב ואחד כשר וירדו שנים והטבילו ועלו בהן אפילו אדומים והלבינו או לבנים והאדימו המקואות כמו שהיו אלמא לא נפסל הכשר וכשר להשקות עליו עכ"ל : ג) ומוהל מבית הבד כו'. בשבת (דף קמ"ד:) איתא דג' מיני מוהל יש בו (פי' מוהל מים היוצאים מן הזיתים) בתחלת עונתם זב מהן מוהל צלול כמים. ואח"כ כשהם ישנים דוחקים זה את זה חוזר מוהל לצאת והוא קרוב להיות כשמן. ולאחר שעולין להוציא שמן בבית הבד חוזר מוהל וזב מהם. ומשמע דלרבא דהלכתא כוותיה לגבי אביי כל הני ג' מוהל פוסלין את המקוה בשינוי מראה משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה בשינוי מראה וה"נ קאמר ר"פ התם. כ"כ הב"ח. ועי' מ"ש לעיל בסמוך : ד) אבל אם כו'. משנה בפ"ז דמקואות הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושינו את מראיו כשר ר' יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בג"ל ואינן פוסלין אותו בשינוי מראה. ומשמע התם דהלכה כר' יוסי דהא ליכא מאן דפליג עליה (ועיין מ"ש לעיל בסק"ב) וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"מ. ובפ"ק דמכות (דף ג':) פריך מהכא על הא דאמר רב שם ג"ל מים שנפל לתוכן קירטוב יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ומשני התם מיא דצבעא מיקרי והכא היינו מיני מיקרי. וכתב הראב"ד בס' בעה"נ למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו אבל אם שרה בו סממנים או אוכלין ונשתנו מראיו כשר. שהרי הדיח בו סלי זיתים וענבים אינם פוסלין בשינוי מראה מפני שאין בהם גוף הדבר המשנה את מראיו. וכן מי צבע אין בהם כ"א שריית סממנים בלבד ופוסלין בג"ל משום דמיא דצבעא מיקרי. עוד למדנו שאין לשינוי מראה שיעור אלא אפילו אם מלוג אחד נשתנה מראיו פסול עכ"ל. והביא הב"י : ולענין אם שכר פוסל את המקוה בשינוי מראה צ"ע. דלפי מאי דאמרינן בגמ' עירובין (דף כ"ט.) דשכר פוסל את המקוה בג"ל כמו מי צבע וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ז דמקואות כמ"ש לעיל בענף ה' סימן ג'. וא"כ ה"נ א"פ בשינוי מראה כמו מי צבע. אמנם לפמ"ש שם דשכר שלנו העושין משעורין, הוי כמו מי פירות דיש בהן ממשות גוף הפרי כמו שכ' ר"ת והרא"ש בפ' אלו עוברין לענין חמץ. ומה"ט הסכימו הטור והש"ע מלחשב שכר בהדי הני דפוסלין בג"ל כמו שכתבתי שם. א"כ פוסל נמי בשינוי מראה כמו שאר מ"פ. ולע"ע : ה) מחמת עצמו כו'. כ"כ הרמב"ם. וכתב הב"י ונראה דלמד בק"ו ממי צבע ומהדיח בו סלי זיתים וענבים ושינוי מראיו דכשר וכ"ש כשנשתנה מחמת עצמו. וא"צ לזה דהא הוא תוספתא ערוכה בפ"ב דטבול יום והבאתי לעיל בסק"ב חומר במשקין. שהמשקין אין להם טהרה מטומאתן ואין להם טהרה בגיף ופוסלין את המקוה בשינוי מראה משא"כ במים. וכן איתא לקמן בס"פ כ"ו (ולפנינו בענף י"ב סי' י"א) ב' מקואות של כ' כ' סאה אחד שאוב וא' כשר וירדו שנים והטבילו ועלו בהן אפילו אדומים והלבינו או לבנים והאדימו המקואות כמו שהיו. אלמא לא נפסל הכשר וכשר להשקות עליו. ועי' מ"ש לקמן ס"ק ו' וס"ק ט' ונראה דה"ט משום דהטעם דשינוי מראה פוסל. משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין כמ"ש התוי"ט בשם הראב"ד והבאתי לעיל שם. והיינו דוקא היכא שנשתנה ע"י משקין שנפל שם אי שרית ליה אע"פ שנשתנה א"כ אתו לאטבולי במקוה של משקין. אבל היכא דנשתנה מחמת עצמו אי שרית ליה לא אתי לאטבולי בשאר משקין. ועי' מ"ש לקמן בסמוך : ו אבל מעין כו'. כ"כ הראב"ד בס' בעה"נ וז"ל המקוה הכלה אע"פ שאינו נפסל בשאובין נפסל בשינוי מראה אבל בדין המעין שמענו שאינו נפסל בשאובין אבל בשינוי מראה לא שמענו אלא אין לנו אלא כלשון מתניתין. שלא מצינו דין המעיין משתנה אלא בשני דברים. שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי. ואם ריבה עליו מ"ש כשר לטהר בזוחלין. אבל פסול מראה אין בו עכ"ל. ויש להסתפק אם הוא דוקא בעודו מחובר למעין אבל אם נפסק מהמעין שוב דינו כמקוה ונפסל בשינוי מראה. או דילמא אפילו בנפסק נמי כיון שבא ממעין שוב אינו פוסלו שינוי מראה. ומלשון הראב"ד שכתב שלא מצינו דין המעין משתנה אלא בשני דברים. שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי כו' וזה ל"ש שיהא עשוי כולו שאוב אלא בנפסק מהמעין. ודומיא דהכי קאמר אבל פסול מראה אין בו. משמע דאפילו נפסק מהמעין נמי כיון שבא ממעין שוב אינו נפסל בשינוי מראה. אמנם מלשון הרשב"א לא משמע כן. שכ' המעין מטהר בכ"מ ומטהר אפילו נשתנו מראיו. כיצד נפל שם יין או ציר או מוהל ושינו מראיו כשם שאינו נפסל במ"ש כך אינו נפסל בשינוי מראה. ומדתלה הדבר בפסול שאובין משמע דוקא בעודו מחובר למעין דוקא. אבל כשנפסק מהמעין כשם שנפסל במ"ש כך נפסל בשינוי מראה. ונראה דל"ל דגם דעת הראב"ד כן דהא הראב"ד מוקי לה להא דבריכה (לעיל בענף ב' סימן י"ז) בבריכה ריקנית כמ"ש שם. והפ"ה קאמר שם דאם נפסק ראש הקילוח הזה להיות לו דין מקוה. וא"כ ה"נ חוזר להיות לו דין מקוה ונפסל בשינוי מראה כמו מקוה אמנם לשיטת הר"ש והרא"ש שם דס"ל דוקא בבריכה מלאה מי גשמים אבל בבריכה ריקנית אע"פ דנפסק ראש הקילוח מהמעין דינו כמעין כיון דממנו נתמלאה. א"כ י"ל דה"ה דאינו נפסל בשינוי

מראה

ז (כד) נפלו לו ג"ל יין ז) ולא שינו מראהו כאלו לא נפל ומותר לטבול בין במקום המים (כה) בין במקום היין היה שאוב והשיקו במקום (כו) היין זה וזה לא טיהר השיק במקום המים (כז) מקום המים טהר מקום היין (כח) לא טהר:

ח (כט) היה במקוה מ"ס ונפלו לתוכו יין ונשתנה ח) מראיו של חציו אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו (ל) אבל נשאר בו מ' סאה מראה מים טובל באותי מ' סאה שמראיהן מים:

ט (לא) אם נפל במקוה יין או מוהל וכיו"ב ושינו מראיו מכמות שהיה כיצד יעשה ט) אם הוא חסר ממ"ס (לב) ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו למראה מימיו ואם יש בו מ"ס שאינו נפסל עוד בשאיבה ימלא בכתף ויתן לתוכו עד (לג) שיחזור מראיו למראה המים:

י (לד) אבל י) לא יכשרנו ע"י המשכה (לה) כדלקמן משום דחיישינן שמא לא יחזור למראה:

(כד) ש"ע שם סעיף כ"ט. מתוספתא שהביא הר"ש בפ"ז דמקואות: (כה) אע"פ שלא נתערבו ועומד היין במקום אחד כיון דלא הוי אלא דבר מועט: (כו) דאין השקה מטהר אלא מים ולא שאר משקין. ואע"פ שיש במקום המים שיעור מקוה ל"מ דשאובין נינהו ולא סלקא להו השקה שבמקום היין: (כז) ואם יש גם במים שיעור מקוה כשר לטבול בו: (כח) ואסור לטבול במקום היין. דאין טובלין ביין. וצ"ל דמיירי ביש שם הרבה יין וכ"כ בס' נ"ם: (כט) ש"ע שם סעיף כ"ו. ממשנה פ"ז דמקואות: (ל) ש"ך ס"ק ס"ז ועי' במקמ"ח: (לא) ש"ע שם סעיף כ"ה ממשנה פ"ז דמקואות שהבאתי לעיל במקמ"ח סק"ב: (לב) דלא אפשר בשאובין דא"כ יפסול המקוה. ועי' מ"ש במקמ"ח ס"ק י"א: (לג) אפילו אלף האין כמו שמבואר לעיל ריש ענף ד': (לד) ש"ז ס"ק ל"ח: (לה) בענף ט':

מראה. אמנם מלינו לענין היתר עי"ש בש"ע סעיף מ"ח (ויבואר לקמן בענף יו"ד ס"ו) דבממשיך ממעין ליכא משום היתר עי"ש לדעת הרא"ש. ואפ"ה כתב בס' הפרישה בשם הד"מ דדוקא בעודם מחוברים למעין אבל אם נפסק קילוח אסור בטבילה אח"כ. אלמא דאף להרא"ש דס"ל גם גבי בריכה דאם היתה בריכה ריקנית אפי' אם נפסק הקילוח דינו כמעין לטהר בזוחלין וכ"ש. אפ"ה ס"ל דלענין הוייתו עי"ש אם נפסק הקילוח פסולה אח"כ. ומשמע אפי' לא היה בה מים אחרים אלא הני דבא ממעין. א"כ י"ל דה"ה לענין שינוי מראה. אמנם הש"ך בס"ק ק"ה כתב גם על דברי הפרישה הנ"ל שאינו מוכרח. ודעתו דגם בזה מהני אפילו בנפסק הקילוח כמו גבי בריכה, ועדיין צ"ע. לפמ"ש הש"ך בס"ק כ' דהיכא דנפסק הקילוח מהמעין אע"ג דמטהר בזוחלין מ"מ אינו מטהר בכ"ש, וכן דעת מהרי"ק כמ"ש לעיל בענף ב' ס"ק י"ט. וא"כ ה"נ דנפסל בשינוי מראה כשם שנפסל ע"י שאובין. או י"ל כיון דמ"מ מטהר בזוחלין אע"פ שנפסק יש לו חשיבות המעין ולהכי נפסל בשינוי מראה. והא דהלי הרשב"א בשאובין י"ל דל"ד הוא. אלא ה"ה כיון דמטהר בזוחלין. ה"ה דאינו נפסל בשינוי מראה. ולכאורה יש להביא ראיה מדברי הר"ש שהבאתי לעיל בסק"ב. דהביא ראיה דמים אינו פוסל בשינוי מראה: מהא דסעיף כ"ו ב' מקואות של כ' כ' סאה כו' אפילו אדומים והלבינום כו' דלמא מיירי גם במעין. דאינו נפסל כלל בשינוי מראה וכ"ת א"כ למה נטהר השאוב מהמעין. דהא מעין כ"ש מטהר את השאובין. ולמה הטובלין כאו שהיו. י"ל דמיירי בנפסק מהמעין דאינו מטהר בכ"ש. דומיא דמתניתין פ"ו (דפ"ו) דמקואות הב' מקואות כו' דשוקי לה מהרי"ק אליבא דהר"ש דמיירי בבא ממעין ונפסק הקילוח דהכי אינו מטהר בכ"ש. וא"כ ה"נ י"ל דהתוספתא מיירי כן. וכנ"ל לבנות ראיה מזה דאם נשתנו מחמת עצמן לא נפסלו. אלא ב"מ דר"ש ס"ל דכיון דנפסק מהמעין שוב אין לו דין מעין ונפסל בשינוי מראה. אמנם יש לדחות ראיה זו. וע"פ סברא י"ל דטעמא דמעין לא נפסל בשינוי מראה. הוא דעיקר טעמא דשינוי מראה הוא משום דמתחזיא כמקוה של משקין כמ"ש התוי"ט בשם הראב"ד. וגבי מעין לא שייך לומר מעין של משקין. וה"מ ל"ש אלא בלא נפסק והכל רואין דבא מהמעין. אבל בנפסק לא. ול"ע להלכה. ועי' מ"ש בסק"ט: ז) ולא שינו מראהו כו'. תוספתא נפלו לו ג"ל יין כאילו לא נפל בין במקום המים בין במקום היין. היה שאוב והשיקו השיק במקום היין זה וזה לא טיהר השיק במקום המים מקום המים טיהר מקום היין לא טיהר והביאו הר"ש בפ"ז במקואות ופי' נפלו לו ג"ל יין ולא נשתנה מראיהן כאלו לא נפל וטובל בין במקום היין ובין במקום המים. היה שאוב והיה בו שיעור ב' מקואות או ג' והשיקו למקוה כשר כדי להכשירו לטבילה השיק במקום היין זה וזה לא טיהר. ואע"פ שיש במקום המים שיעור מקוה דשאובין נינהו ולא סלקא להו השקה שבמקום היין. ע"כ. ואין לומר דהכא לא שינו מראה המקוה פשיטא י"ל דקמ"ל דטובל אפילו במקום היין אע"פ שלא נתערב ועומד במקום אחד כיון שהוא דבר מועט. ולפ"ז צ"ל דתוספתא מיירי בנפל יין הרבה וכיון שלא נתערב יפה. הוא טובל ביין. כדלקמן בסעיף ענף זה: ח) מראיו של חציו כו'. תוספתא בס היה בו מ"ס ונפל לתוכו יין ונשתנו הלוג הטובל בין במקום המים בין במקום היין כאלו לא טבל. וכתב הב"י ולכאורה משמע מינה דבכל גוונא לא עלתה לה טבילה. אבל במשנה פ"ז דמקואות תנן נפל לתוכו יין או מוהל ושינו את מקצת מראיו אם אין בו מראה מים מ"ס ה"ז לא יטבול בו משמע בהדיא דאם יש בו שיעור מ"ס מים שלא נשתנה יכול לטבול במקום שלא נשתנה. וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מה"מ. וא"כ התוספתא אע"ג דמהניא סתם צריך לפרשה דבאין בה מראה מים מ"ס מתניא. אבל אם יש בה מ"ס מראה מים טובל במקום המים. וכן פירשוה הראב"ד והר"ש ז"ל. ומתוספתא גופה היא מוכרח לפרש כן דקתני חבית שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמראה אותו היין הטובל באותו מקום כאילו לא טבל. הרי בהדיא דלא פסל אלא אותו מקום שנשתנה בלבד אבל במקום שלא נשתנה כיון דאית ביה מ"ס כשר עכ"ל. ודבריו תמוהים דהא בס לאו משום שינוי מראה הוא דהא במעין אינו פוסל שינוי מראה. וים הגדול ה"ה כמעין כדמבואר לעיל בענף ב' סעיף ע"ו. אלא התם הטעם דחיישינן שמא היין קוו וקיימא במקום אחד והוא טובל ביין דהוא מ"מ דלא חזי לטבילה כמו דאיתא במכות (דף ד'.) דמייתי בס הך ברייתא. ועי"ש בת"ס דמיירי ביין לבן דאינו ניכר. אבל במקוה של מ"ס ד"ה בס משום שינוי מראה. י"ל דאפילו טבל במקום שלא נשתנה נמי פוסל ואין משם שום ראיה. ובלא"ה ל"ל לרבינו הב"י להביא ממרחק לחמו הא מאותה תוספתא גופא דאיירי בה מוכח לפרש כן מדקתני היו בו מ"ס ונפל כו' משמע בהדיא דוקא בהיה בו רק מ"ס דכשנשתנה מראה של הלוג א"כ לא כב מראה מים מ"ס להכי הטובל בס לא עלתה לו טבילה. אבל אם היה בו יותר ממ"ס ונשתנה בו מקצת מראיו אם יש בו מ"ס שלא נשתנה כשר לטבול בהם. דודאי לא לחנם נקט התוספתא היה בו מ"ס כו' דהא במקוה שאין בו מ"ס בלא"ה לא עלתה לו טבילה. אלא להכי נקט התוספתא היה בו מ"ס לדיוקא כדאמרן. ולתרץ דברי רבינו הב"י י"ל דהא עיקר הטעם דפסול מראה במקוה משום דמתחזיא כמקוה של שאר משקין. וא"כ לא עדיף שינוי מראה ממשקין גופא דאם נפל חבית של יין במקוה אחד מותר לטבול שלא באותו מקום שנפל המשקה. וא"כ כ"ש בשינוי מראה דמותר לטבול באותו מקום שלא נשתנה אם יש בס מ"ס ולפ"ז דברי רבינו הב"י בראייתו מחבית שנשברה בים הגדול אתי שפיר. אלא דלשונו מגומגם במ"ש הרי בהדיא דלא פסל אלא אותו מקום שנשתנה בלבד כו' דהא בס לא מיירי בנשתנה כמו בס התם' בתוספתא בס: ט) אם הוא חסר כו'. כן הוא במשנה פ"ז דמקואות שהבאתי לעיל סק"ב. והא דלא קתני תקנה שימשוך עליהם מי מעין ויטהרו כדלעיל סי' ו'. וכמו דקתני הך תקנתא בפ"ג דמקואות משנה ב'. י"ל משום דהך תקנתא ל"מ אלא בעודו מחובר למעין אבל אח"כ כשנפסק הקילוח והמעין חזר לכמות שהיה כדמבואר לעיל בענף ב' גבי בריכה מלאה מ"ג. משא"כ בשאובין כיון שהשיקם פ"א נטהר לעולם בהכשרו כדמבואר בש"ע סעיף ל"ב. וה"מ דפסול שאובין הוא משום דתלויים הם ע"י אדם ולכך מהני בהו זריעה ויתחברו מחוברים ולהכי נטהר בהכשרו לעולם כמ"ש הרא"ש. משא"כ פסול שינוי מראה דהוא מטעם דמתחזיא כמקוה של שאר משקים כמ"ש התוי"ט בשם הראב"ד והבאתי לעיל כ"פ ואם הוא מחובר למעין ל"ש ה"פ. דמעין של משקה ליכא. אבל כשנפסק מהמעין הדר מתחזיא כמקוה של שאר משקים כמ"ש לעיל בסק"ו. ומכאן ראיה להרא"ש ז"ל דלא כמ"ש הש"ך בס"ק ק"ב דהמפרשים מסתפקים בזה אם נטהר השאוב בהכשרו ועי"ש. ועוד י"ל דגם המפרשים בס גבי שאובין הוא דוקא אם ערב עם מקוה. אבל אם ערב עם מעין דהוא חשוב טפי נטהר בהכשרו לעולם כאשר יתבאר בענף י"ב וע"ש: י) לא יכשרנו כו'

למראה בשר עד שימשוך כ"כ הרבה עד שיהא רובן ע"י המשכה וזה לא כהני (לו) ויש חולקים בזה ומכשירין ע"י המשכה:

יא (לז) מקוה חסר שנפל שם יין ונשתנה מראהו ונפל שם ג"ל מ"ש יא) אינן פוסלין (לח) וכשחזר והשלים המקיה במים כשרים וחזרה למראה מים כשרה:

יב (לט) מקוה שמטילין בו מים חמין הרבה להחמו בכל יום ולפעמים מחמת רוב הרתיחות שמרתיחים המים תמיד בכל יום משתנים מראית המים כהכת העשן והאור ודומין למי חלב י"א יב) דייש בזה חשש שינוי מראה:

כו'. כ"כ הט"ז לתרץ בזה מה שהקשה הא בלא"ה צריך להמתין בשביל שאין בו מ"ס. והט"ז כתב דקמ"ל דלא יכשרנו ע"י המשכה. כי יש לחוש שמא לא יחזור למראה מים עד שימשוך כ"כ הרבה עד שיהא רובן ע"י המשכה. כי המים שבאין דוחין את מה שהיה כשר כדלעיל ובסמוך יתבאר דרובן ע"י המשכה פסול עכ"ל. הנה בעיקר הקושיא כבר קדמו בזה התוי"ט שם. וגם הפרישה הקשה כן ותירץ דהכי קאמר דבריו דאל תאמר מ"ש לפני ע"ז ושינו מראיו נפסל לגמרי וצריך לשאוב ולשפוך כל המים מתוכו. קמ"ל דז"א אלא אם חסר א"צ ערוה כלל דהא בלא"ה צריך להמתין עד שירדו גשמים למלאות השיעור ואז ירדו ודאי גשמים כ"כ עד שיחזרו למראיו עכ"ל. וא"כ לתירץ הפרישה אין כאן הוכחה לדינו של הט"ז. וכיון שאין כאן הוכחה מנין לנו לגזור גזירות מדעתינו. ולקמן בענף ט' סק"ד הוכחתי מלשון הרמב"ם והש"ע שם דלא כהט"ז. ועוד דכבר כתבתי לעיל בענף ד' סי' י"ג דהיכא דאיכא תרי דרבנן לא אמרינן בהמים שאין עליו דוחין לחומרא. וה"נ איכא תרי דרבנן דהא אמחבר ס"ל דאפילו כולו שאוב אינו אלא דרבנן. והא דל"מ כולו בהמשכה ג"כ אינו אלא מדרבנן כמו שיתבאר לקמן בסעיף ט'. א"כ הוי תרי דרבנן ולא אמרינן לחומרא בהמים שאין עליו דוחין את מה שהיה כשר. ואם נראה לומר כדברי הט"ז דהמשכה הכא ל"מ י"ל לנו נטעמא דהט"ז אלא משום דהמשכה ל"מ אלא היכא דאיכא רוב כשרים והכא כיון דנשתנו מראיו של מקוה זו. שוב אין כאן רוב בהכשר. אבל בתו"ש שם מבואר דאף בכה"ג מהני המשכה. דכיון דהמים שבמקוה אינם פסולים משום שאובין אלא משום שינוי מראה. מיקרי רוב בהכשר לענין שאובין ונעשר ע"י המשכה. ועי' מ"ש לקמן בס"ק: יא) אינן פוסלין. תוספתא מקוה שאין בה מים מ"ס ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בג"ל. ולא עוד אלא אפילו חזרו מימיה לכמות שהיה כשר. וכתב הראב"ד בהשגות בפ"ז מה"מ ופי' כיון שחזר למראה יין ה"ה כאלו כולו יין ושוב אינו נפסל בג"ל מים. כ"מ שאם חזרו למראה מים כשר. ולא עוד אלא שהיין עולה לו למ"ס מתוך שהמים שחזרו יין מעשר. אף היין שנפל בהם מעשר עמהם. שזה מושך את זה וזה מושך את זה כך נ"ל. ולפי שהיתה בחידוש כתבתיה ופרשתיה עכ"ל. אבל ר"ש פי' ולא עוד אלא אפילו חזר אח"כ למראיו כשר להקוות עליו. נראה מדבריו דבשהקום עליו להשלימו למ"ס מים הוא דכשר אבל היין אינו מעלה אותו כדעת הראב"ד ז"ל וגם הרמב"ם נראה שלא היה מפרש כפי' הראב"ד דא"כ לא היה משמיט מיניה עכ"ל ב"י. ותימא דלעיל סי' ע' משמע בהדיא דאם אין בו מ"ס פוסלו שאובין אף שנשתנה מראיו והוא משנה ערוכה בפ"ז דמקואות וזה סותר למ"ש בתוספתא הנ"ל. ודוחק לומר דדוקא ג"ל קאמר דא"פ. א"ל אפי' מג"ל שאובין פוסל. דלא אשכחן כ"מ בכ"מ בין ג"ל לפחות מג"ל עד רובו של מקוה. דאם יש רוב מקוה מ"כ שוב אין כ"מ בין ג"ל לפחות מג"ל, ונראה לפע"ד דמה"ט לא הביא הרמב"ם תוספתא הנ"ל. משום דס"ל דמתניתין (היינו הדין שבסי' ע') מוכח דלא כתוספתא הנ"ל מש"ה דחי לה מהלכה מפני מתניתין. ובזה מתורץ מה שהקשה התו"ש והפרישה והט"ז שהבאתי לעיל בסמוך. דהא בלא"ה צריך להמתין. דקמ"ל דאין תקנה בשאובין. דאע"פ שנשתנה מראיתו מ"מ נפסל בג"ל שאובין ולתרץ דעת הראב"ד והר"ש י"ל דהתם חיישינן שמא ימלא כ"כ שאובין עד שיתן ג"ל מ"ש לאחר שחזרו למראה מים. אם נתיר לו למלאות בכתף ולשפוך בם עד שיחזרו למראה מים א"א לצמצם כ"כ שיפסוק מלשפוך שם מיד כאשר יחזרו למראה מים. ופעמים שהוא ידמה דאכתי לא חזר למראה מים ובאמת כבר חזר ונפסל בג"ל. ועוד י"ל דהרמב"ם לשיטתו והראב"ד לשיטתו דהנה כבר הבאתי לעיל בענף ג' סק"א דדעת הראב"ד דהא דאמרינן דמיעוט שאובין דרבנן אם יש רוב מים כשרים לאו בתר שיעור מקוה אזלינן אלא בעינן בכל המים שיהיו רוב כשרים א"ל אם היו רוב שאובין אע"פ שרוב שיעור מקוה מ"כ הוי דאו'. כגון שהיה במקוה כ"א סאה מ"כ ונפלו לתוכו כ"ב סאין שאובין כיון שרבו השאובין על הכשרים פסול מה"ת. אמנם דעת הרא"ש דאזלינן בתר רוב שיעור מקוה. וכיון דרוב שיעור מקוה יש מ"כ כשר מה"ת אף נפל בתוכו אח"כ אלף סאין שאובין וע"ש. וכן נראה דעת הרמב"ם שהרי כתב דאם יש כ' סאה ומשהו מ"כ ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה כו' ואפילו השלימו לאלף סאין. כמ"ש בענף ג' שם. וא"כ לדעת הראב"ד מקוה חסר שנפסל בשינוי מראה אין תקנה להכשיר ע"י שאובין רק שיש בו רוב שיעור מקוה מ"כ דחיישינן שמא לא יחזרו למראה מים עד שימלא שאובין יותר ממה שיש במקוה מ"כ. וזה ל"מ דדוקא מיעט שאובין א"פ במקוה שנשתנה מראה מימיו דלא הוי אלא דרבנן. אבל כל שרובה שאובין יותר מהכשרים ד"ז פוסל מה"ת ל"מ עם שנשתנה למראה יין דהא שינוי מראה א"פ אלא מדרבנן כמ"ש לעיל. ואיך יוכל להכשיר ע"י ז פסול דאו'. להכי שפיר אינו סותר תוספתא זו למתניתין. אבל הרמב"ם לשיטתו חדא דס"ל דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן ועוד ס"ל כהרא"ש דבתר רוב שיעור מקוה אזלינן. וא"כ אם היתה כהתוספתא דכל מקוה חסר שנפסל בשינוי מראה שוב א"פ שאובין. א"כ מקוה חסר כל שיש בו רוב שיעור מקוה מ"כ ונשתנה מראיו יוכל למלאות בכתף ולשפוך כל מה שירצה עד שיחזרו למראה מים. ולמה קתני במתניתין דצריך להמתין עד שירדו גשמים. אלא ש"מ דמתניתין לא ס"ל כהתוספתא. ומש"ה דחי לה הרמב"ם מהלכה והשמיטה. וכן הב"י אע"פ שהביא תוספתא זו עם פי' הראב"ד והר"ש. ומ"מ בש"ע לא הביאה להלכה. והיינו משום דהש"ע לשיטתו אזיל דס"ל דאפילו כולו שאוב הוא מדרבנן. ועוד דס"ל כהרמב"ם והרא"ש דבתר רוב שיעור מקוה אזלינן כדאיתא בש"ע סעיף מ"ד. והרב רמ"א לשיטתו דמשמע בסעיף ג' דס"ל כהראב"ד דבתר רוב כל המים שבמקוה אזלינן להכי הביא הך תוספתא להלכה משום דאינו סותר מתניתין כלל. כמ"ש: ולולא דבריהם הקדושים הייתי אומר פי' אחר בהאי תוספתא. דמיירי במקוה שאין בו מ"ס שנפל לתוכו ג"ל יין שאובים. וה"א דכיון דכאן יש ב' פסולים. משום שינוי מראה. ומשום שאובים. וג"מ דמעט שאובין פסיל אפילו חזרו אח"כ למראה מים. עד שיצאו מלואו ועוד וכמבואר לעיל בענף ד'. קמ"ל דיין א"פ בג"ל שאובין ואין כאן רק פסול שינוי מראה להכי כשחזר אח"כ למראה מים כשר. ולא מיירי התוספתא כלל בנפל אח"כ ג"ל מ"ש אלא דעל היין שנפל בה קאמר דאין בו משום פסול ג"ל שיהא צריך שיצאו מילואו ועוד. ועוד אפשר לפרש דקמ"ל התוספתא זה הדבר גופא שהשמענו הראב"ד שהבאתי לעיל בסק"ב דלא נימא דוקא בשאובין הוא דפסלי שינוי מראה אבל שלא בשאובין כגון שנמשך לתוכו יין מגת אינו פוסל. ע"ז קמ"ל התוספתא דאינו כן. דלא מט"ם ג"ל שאובין הוא דנפסל. אלא אפילו שלא נשאבו נמי פוסלין משום שינוי מראה. ועוד דאפילו נשאבו נמי מ"מ כשחוזרין אח"כ למראה מים כשר. ואין דינם כג"ל שאובין דבעינן שיצא מלואו ועוד. וה"פ דהתוספתא מקוה שאין בו מ"ס ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בג"ל (ר"ל דאינו נפסל מטעם ג"ל דנימא דוקא יין שאוב הוא דפסלי בשינוי מראה אלא אפילו שלא בשאובין נמי פסלי) ולא עוד אלא דאפילו חזרו מימיה לכמות שהיה כשר (ר"ל דאפילו היה היין שאובין אפ"ה אם חזרו מימיה לכמות שהיה כשר ואין דינם כמו ג"ל מ"ש דפוסל עד שיצאו מלואו ועוד) וא"כ ניחא הא דמשמעינן הך דינא שמדייק לה הראב"ד מת"כ כמו שהבאתי לעיל שם. וסיפא קמ"ל דהדין ליכא משום שאובין כדתנן במתניתין דפ"ז דמקואות. ואפשר דגם הרמב"ם מפרש כן תוספתא זו ומש"ה לא הביאה דכבר מבואר דינה אלו שם בלא"ה: יב) דייש בזה חשש כו'. כ"כ הפ"ת בס"ק י"ט בשם תשובת משכנות יעקב סימן מ"ד. והביא ראיה מסוטה (דף ט"ו:)

דאמר

(לו) תוי"ט ופרישה. ועי' מ"ש במקמ"ח: (לז) הרב רמ"א בהג"ה בסעיף כ"ט. ותוספתא שהביא הראב"ד ור"ש ועי' מ"ש במקמ"ח דהרמב"ם לא ס"ל כהך תוספתא משום דמוכח ממתניתין דפ"ז דמקואות. והיינו הדין שנתבאר לעיל סימן ט' דלא ס"ל כהתוספתא הנ"ל. ולכן לענין הלכה יש להחמיר בזה: (לח) אבל היין שנפל תחלה אינו מצטרף להשיעור. אמנם דעת הראב"ד דגם היין שנפל בתחלה מצטרפין. ועי' ש"ך ס"ק ס"ט: (לט) פ"ת בס"ק י"ט בשם תשו' משכנות יעקב סי' מ"ד ועי' בפ"ת מה שהשיג עליו: ועי' מ"ש במקמ"ח להוכיח מהרמב"ם וגמ' דאם מחמת האור א"פ ואם מחמת עשן שנפל בתוכו פוסל:

דאמר רבא ל"ש אלא שלא נתאכלו פניו אבל נתאכלו פניו פסולים. מ"מ דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה. אלמא דמים שנשתנה ע"י האויר פסול. אמנם התוס' בפ' בד"ה ומה כו' הקשו דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשרין גבי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן בפ' מקואות ז פ"ז דמי לבע אין פוסלין המקוה בשינוי מראה. ומשני דאשכחנא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן. ומ"ש המשכנ"י בה לתרץ קו' התוס' דהתם המים עצמן לא נשתנו כלל רק המי לבע שנפל לתוכן גרמו לשנות ולבעא לית ביה ממשא. אבל נתאכלו ע"י האור המים של המקוה עצמם נשתנו

יג (מ) הבית מלאה מים שנפלה לים אפילו לים הגדול (מא) י"א דהמטבל שם לא עלתה לו טבילה (מב) דא"א לשלשה לוגין שלא יהיו במקום אחד (מג) ויש אומרים יג) דעלתה לו הטבילה:

(מ) לשון הרמב"ם בפ"ו מה' מקואות והביאו הב"י: (מא) הוא דעת הרמב"ם לפמ"ש הב"י דהרמב"ם אפילו לענין טבילה מטומאה קאמר: (מב) כיון דלאו דרך שפיכה אתאי: (מג) רש"י והתוס' במס' מכות (דף ד.) ועי' מ"ש במקמ"ח בזה:

ע"י האור וע"ש. אין נראה לפענ"ד. דאדרבה דכל היכא דהמים נשתנו מעצמם בלא נפילה לתוכן דבר מה ק"ל טפי מהיכא שנשתנו מחמת נפילת דבר בתוכן. כמו שמוכח מתוספתא שהבאתי לעיל בסק"ב. ובסק"ה. אמנם לפמ"ש הרא"ה בברכות פרק אלו דברים דגבי כיור כתיב מים יתירא דכתיב ונתת שמה מים לרחצה ורחצו אהרן ובניו ממנו וגו' בבואם אל אהל מועד ירחצו מים. ומהכא דייקינן בהוויתן בעינן שלא נשתנו עכ"ל והביאו הב"י ריש סי' ק"ס בא"ח ועי"ש א"כ לק"מ קו' התוס' דבלאו שינוי מראה דגלי קרא יתירא למעט גבי כיור גם בכה"ג. אבל דגבי מקוה א"פ כה"ג. וא"כ מעולא נדחה נמי ראייתו של המשכנ"י הנ"ל מהם. ועכ"פ מוכח מדברי התוס' דהיכא דנשתנה ע"י האור גבי מקוה כשר דזה מיקרי נשתנה מחמת עצמו אבל מהרמב"ם לא משמע הכי. דהרי כתב הרמב"ם בפ"ה מה' ביאת המקדש הלכה י"ב כל המימות כשרים לקידוש בין מ"ח בין מי מקוה ובלבד שלא ישתנה מראיהן. אלא יהיו כמים הכשרים לטבילה. עכ"ל והיינו מסוגיא דאמר רבא בסוטה שם מה חיים שלא נשתנו כו' אלמא כל שנשתנו ע"י האור פסול נמי גבי מקוה דהא כתב שיהיו כמים הכשרים לטבילה. וכל שאינו פסול לטבילה אינו פסיל לכיור. וכיון דמים שנשתנה מחמת האור פסיל לכיור ש"מ דפסול נמי לטבילה. וא"כ צ"ל דלע"ג דהרמב"ם פסק בפ"ז מה"מ דמקוה שנשתנה מימיה מחמת עצמן כשר. הכא כיון שנשתנה מחמת האור פסול דהוי כאלו נשתנה מחמת דבר אחר. אמנם י"ל דהרמב"ם לא מיירי בנשתנו המים ע"י האור דהיינו שנתלבן ע"י האור כנדון דידן. אלא מיירי בנשתנו מחמת עשן דומיא דנתאכלו פניו דכלי בסוטה שם. דפירושו שנשחרו פניו ע"י האור כמו שפי' רש"י שם. ה"נ הא דקאמר מה מים שלא נשתנה, היינו נמי שלא הושחרו פניו ע"י עשן. שלא נפל בתוכו עשן. דעשן ודאי פוסל בשינוי מראה. כדמוכח בתוספתא בפ"ט דפרה בסוגיא הר"ש שם והמג"א בריש סימן ק"ס. מי מערת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשרין מחמת עשן פסולין אלמא דמחמת עשן גרע טפי משנשתנו מחמת עצמן. אבל בנשתנה מחמת אור ולא נפל בו דבר כמו בנדון דידן י"ל דכשר בין במקוה בין בכיור. דזה הוי בכלל נשתנה מחמת עצמן דכשר כיון שלא נפל בו דבר וכה"ג כתב הריטב"א בא"ח סי' ק"ס דכשהמים עומד זמן ארוך באויר המה דנעשה ירוק ואע"ג דאין זה מחמת עצמו אלא מחמת האויר שבעולם בה מ"מ נקט מחמת עצמן כיון דלא הוה מחמת ד"א שנפל בעין לתוכה עכ"ל. וא"כ ה"נ בנדון דידן בנשתנה מחמת האור ולא מחמת העשן שלא נפל בו ד"א הוי כמו נשתנה מחמת האויר דכשר. אמנם מה שמתחלה ר"ל הפרישה דלא גרסינן שם בין מחמת עצמן דאין זה במשנה וברמב"ם. וכן מסתברא ע"פ הטבע דאיך ישתנה מראה המים מצד עצמן. במחכת"ה. אישתמיטתיה דאיתו שעה. משנה ערוכה ותוספתא בפ"ח דפרה דקתני שם דמים שנשתנו ושינוין מחמת עצמן כשרין. וכ"כ הרמב"ם בפ"ז דמקואות והש"ע בסעיף כ"ז. אלמא דמשכחת לה ע"פ הטבע שישתנה המים מחמת עצמן. לכן העיקר כמו דפסיק בפרישה שם וכמ"ש. ויל"ז לנו מזה דנשתנה מחמת האור עצמו כשר לטבילה ולכיור. אבל בנשתנה מחמת עשן שנפל בו פסול לטבילה ולכיור כמו גבי מי פרה וזה דלא כמ"ש הפ"ת שם דדוקא גבי פרה דהוא חמור יותר פוסל בנשתנה מחמת עשן אבל לא במקוה. דז"א כדמוכח מרמב"ם שהבאתי וכמו שכתבתי: יג) דעלתה לו הטבילה. גרסינן בפ"ק דמכות (דף ד.) אר"י א"ר הבית מליאה מים שנפלה לים הגדול המטבל בה לא עלתה לו טבילה הייינו לג"ל שלא יהא במקום אחד. ודוקא לים הגדול דקאי וקיימי אבל נהרא בעלמא לא. ופרש"י המטבל בה באותו מקום לא עלתה לו טבילה שמא כל המים שבחבית עומדת יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במ"ם וזה אחד מן הפוסלין את התרומה. והתוס' בה הקשו על רש"י דהא נטהרו ע"י השקה. לכן כתבו דגרסינן חבית מליאה יין ולכך לא עלתה טבילה דמי הים קוו וקיימא ושמא עדיין הוא לבור ועומד במקומו וטובל ביין. והפוסקים לא כתבו דין זה. משמע דהם גורסים חבית מליאה מים ולענין פסול תרומה כדפירש"י ולא נ"מ לדידן ומיהו הרמב"ם כתבה כתם בפ"ו מה"מ וז"ל חבית מליאה מים שנפלה לים אפילו לים הגדול המטבל בה לא עלתה לו טבילה א"א לג"ל שלא יהיו במקום אחד ע"כ. ומשמע דלענין עליה מטומאתה ע"י טבילה קאמר, וקשה דהרי כתב בפ"ד מקוה שיש בו מ"ם אפילו שאב והפך לתוכו כל היום כולו כשר ושאם מקואות קוו וקיימא דומיא דים ואפ"ה מכשיר. ולכן נראה לומר דמשום הכא ראשו ורובו במ"ם קאמר דלא עלתה לו טבילה ולענין פיסול תרומה כדפירש"י. ויותר נכון לומר דלענין עליה מטומאתה ע"י טבילה נו קאמר ושאני הכא דפ"ד שמתוך שבאו השאובין דרך שפיכה הם מעורבים בכל מי המקוה ואין בה ג"ל שאובין במקום אחד. משא"כ בחבית שנפל דלא דרך שפיכה אתאי עכ"ל הב"י (ועי' מ"ש לקמן בסוף ענף ט"ו בזאור נכון על ג"ז זו). אמנם קשה על הרמב"ם ורש"י קו' התוס' במכות שם. דהא ע"י השקה נעשו כמחוברים לענין טומאה וכן לענין שאובין כדאמרינן בביצה (דף י"ח:) מטבילין כ' ע"ג מ"ש לטהרו. ואפשר דהם סברי דג"ם אינם נטהרים בהשקה כמו שהביא הרמב"ן בחידושיו לב"ב בשם י"מ דמ"ם אינם נטהרים בהשקה. דס"ל דהשקה ל"מ אלא גבי טומאה כדאמרינן בפסחים (דף ל"ד) דזריעה אינה מטהרת אלא מידי טומאה ולא מידי פסול היסח הדעת. והא דכתב הרמב"ם בפ"ד דמקוה של מ"ם אפילו שאב והפך לתוכו כל היום כול כשר לאו מטעם השקה וזריעה הוא אלא מטעם ביטול דכיון דיש במקום מ"ם אמרינן קמא קמא בטיל. ולא אמרינן חוזר וניעור כיון דפסול שאובין אינו אלא מדרבנן כשיטת הרמב"ם. ובדרבנן לא אמרינן חוזר וניעור. אבל הכא דחיישינן כיון דלאו דרך שפיכה אתאי דלמא קוו וקיימי במקום אחד ואינם מעורבים עם מי המקוה ול"ש ביטול. ויותר י"ל דהרמב"ם לשיטתו. דבהלכות מקואות כתב הרמב"ם דהשקה של מ"ע היינו שמי השקיה לפין על גביהן וכ"כ בפ"ב מה' בית טומאת אוכלין. אלמא דס"ל דהשקה אינו מועיל אא"כ ה"א מעורב עם מי המקוה אפילו לגבי מים טמאים וכ"ש בשאובים. ולהכי הכי כיון דלא אתו דרך שפיכה. א"א לג"ל שלא יהיו במקום אחד ולא נתערב במי הים ולא עלתה להו השקה. ומצאתי בחידושי הרשב"א בביצה (דף י"ח) גבי ובלבד שישיקן את המים כתב וז"ל ומדקאמר משיקן משמע שא"ל ביאת המים כשמאים מתערבים ממש במי המקוה אלא בהשקה בעלמא סגי להו כן בדין שאע"פ שאמרי' לא"ש להו למעבד השקה אי היכא נקיה דמים יפים לשקול מינייהו ואם מים שאינם יפים כי מתערבי לגמרי אפסדינהו אלא ודאי בהשקה בעלמא סגי להו ועמא משום זריעה כדאמרן עכ"ל. ולפ"ז לפ"מ שהוכחנו דהרמב"ם ס"ל שיהיו מתערבים ממש. יקשה עליו קו' הרשב"א ל"ל למעבד השקה. י"ל דלעולם מיירי דמי המקוה יפים הם. אלא דמיירי במקום מלומלמת שאין בו אלא מ"ם ואם ישקול מינייהו יפסול את המקוה. וא"ת יפסול את המקוה ומה בכך. י"ל דמיירי דאדם נזדמן לו מקוה זו לטבול בו בי"ט ואע"ג דב"ש ס"ל דאין מטבילין אדם בי"ט היינו דוקא בטמא מעי"ט אבל אם נטמא בי"ט בולד הטומאה דרבנן טובל בי"ט. כמו דאיתא בברייתא שם גבי כלים ותדע דהא ב"ש ס"ל בפ"י דמקואות בשנה ו' דאין השקה מועלת לא יפים ברעים ולא רעים ביפים וא"כ ע"כ צ"ל דמתניתין דביצה דקאמר ובויס שמשיקים כו' היינו יפים ביפים. ולפירש"י שם שפי' במשנה דביצה דמיירי דמים של המקוה הם מלוחים קשה הא הכא מיירי לב"ה. ובי"ה ס"ל דל"מ השקה יפים ברעים ול"ל דס"ג כשר"ם דכתב הטעם דלב"ש ל"מ השקה דרעים ביפים או איפכא משום דחיישינן דילמא הוא עלייהו ולא נגעי בהדדי. אבל בי"ט גבים מלות יו"ט לא גזרו. אמנם הרא"ש שם השיג בזה על הר"ש וכתב בשם הרמב"ם טעם אחר. כי הכונה בעברת המים בהוא ישוב עם מי המקוה כדבר אחד ולכן לריכים שיהיו שוים יפים ויפים או רעים עם רעים וע"ב. א"כ הרמב"ם לשיטתו מוכח דמתניתין דביצה מיירי

בשניהם

בנגיסם יפים. דלא כרשב"א. ובלא"ה מעמא דר"ש ל"ש אלא אם ס"ל דבהשקה בנגיעה בעלמא כגי שפיר איכא למגזר דילמא חיים עלייהו ולא נגעי בהדדי. כיון שהדבר תלוי בנגיעה בעלמא. אבל לשיטת הרמב"ם דבעינן שיתערבו ממש ולא סגי בנגיעה א"כ ל"ש הך גזירה. ואין להקשות דהא חזינן דאף כשהמים שמאים בכלי מהני השקה. א"כ כ"ש בחבית מלאה מים שנפלה לים דעלתה לה השקה. י"ל דשא"ה כשמשיק בידו הוא מוריד הכלי עם המים התח כי שמקוה עד שיצפו המים אשר במקוה על פני המים אשר בכלי. והוי כאלו נתערבו בהדדי כמ"ש הרמב"ם בסוף מקואות שם. משא"כ כשנפלו מעצמם שמים שמאים לפים מלמעלה וקוו וקיימי ולא נתערבו בהדדי ולא עלתה להם השקה. כנ"ל לתרץ דעת הרמב"ם. אבל אכתי דעת רש"י אינו מתורץ בזה. דהא מפירש"י בבילה שם מוכח דס"ל כהרשב"א דלא בעינן שיתערב אלא סגי בנגיעה בעלמא. וא"כ קושיה עלין קו' התוס' במכות שם דהא נטהרו ע"י השקה וראיתי בא"ם סי רי"ד שהביא דהריטב"א כתב בשם הראב"ד דדוקא חבית שנפלה לים הגדול וכדומה ימים שמימיהם מלוחים וידוע שהמלוחים כבדים ואינם מתערבים עם המתוקים ובהכי לא עלתה השקה משום דלא מתערב וע"ש. אמנם לפירש"י ליכא למימר הכי דהא רש"י בבילה שם כתב בהדיא שם דמיירי שהמים שבמקוה מלוחים ואפ"ה עלתה להו השקה. ועוד דמעמא דהראב"ד ל"ש אלא אם נימא כהרמב"ם דבעינן שיתערבו בהדדי. וכיון דהמלוחים ומתוקים אינם מתערבים לא עלתה להו השקה אבל לרש"י דס"ל כר"ש ורשב"א דסגי בנגיעה בעלמא אף שאינם מתערבים. א"כ מלוחים ומתוקים נמי מהני בהו השקה. ועוד דא"כ אפילו לחולין נמי. ולמה פי' רש"י דוקא לענין תרומה ומשום הבא ראשו ורובו במ"ש דפוסל את התרומה. וגם הרמב"ם משמע דלא ס"ל כסברת הראב"ד שכ' הריטב"א בשמו בסרי כתב אפילו לים הגדול. משמע דכ"ב בשאר נהרות וימים דקוו וקיימי אפילו אינם מלוחים. מדמחלק בין ימים דקוו וקיימי בין נהרות המושכים. ולא מחלק בין מלוחים למתוקים. ועכ"פ פירש"י במכות שם קשה לסולמס דממ"נ אם ס"ל דהשקה אינו מועיל לשאובין א"כ מה איריא לתרומה אפי' לחולין נמי לא עלתה לו טבילה. ואי ס"ל דהשקה מהני גם לשאובין. א"כ ליכא משום הבא ראשו ורובו במ"ש. ואין לנו מקום לתרץ דברי רש"י. כ"א ע"פ מ"ש הר"ש בפ"ג דטהרות לתרץ על הא דתניא (נדה דף י"ז.) גבי בלנ דנמצא מקלתו לא נמצא כולו. ובטהור מקלתו שהשיק למקוה נטהר כולו. והקשה הר"ש שם וז"ל תימה דלהקל הוי חיבור ולהחמיר לא הוי חיבור. וי"ל דלענין השקה ה"ע כדתנן במקואות פ"ז דבלג מעלה מקוה וכשר לטבילה א"כ כשלא כשהושק מקלתו למקוה כהושק כולו שהרי כולו נוגע זה בזה והוי כנוגע במקום מקיה אבל לקבלת טומאה אין דברים הנוגעים זה בזה נחשבים כאחד עכ"ל וכיון שלענין קבלת טומאה אין דברים הנוגעים זה בזה נחשבים כאחד. וכיון שגזרו טומאה על ג"ל שאובין לענין תרומה. ולא לחולין. א"כ לא חשיב מה שנוגע המים להדדי כאחד. ולא עלתה להו השקה אא"כ נתערבו. וכון דקוו וקיימי לא הוי השקה לענין קבלת טומאה דגזרו בהבא ראשו ורובו במ"ש. משא"כ לענין טבילה במקוה כשם שמים מצטרפים למקוה בנגיעה. ה"נ עלתה להו השקה בנגיעה. ודוחק. ול"ע:

מקוה ישראל

ענף שביעי

דין איזה כלים פוסלים את המקוה משום שאובים.

א (א) אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה א) אא"כ הוא ראוי לקבל (ב) קודם שיקבענו ואז פוסל ב) בין אם הוא (ג) כלי גדול המחזיק מ"ם בלח שהם כוריים ביבש בין אם הוא כלי קטן (ד) ביותר ואפילו הם (ה) כלי גללים כלי אבנים (ו) ג) כלי אדמה :

מקור מים חיים

א) אא"כ הוא כו'. ברייתא בפ' המוכר את הבית (דף ס"ה:) ובפרק מרובה (דף ס"ז,) לגור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה. קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה. וכמו שיתבאר לקמן בענף י"א : ב) בין אם הוא כו'. משנה פ"ד דמקואות המניח כלים תחת הצנור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקוה וכתב ר"ש ורא"ש דרבותא קמ"ל דאע"ג דכלי גללים והינך לא חשיבי כלים לענין טומאה לפסול את המקוה. חשיבי כלים. וכ"כ רש"י ותוס' בשבת (דף ס"ז:). וכתבו עוד התוס' בשבת שם אחד כלים גדולים שמרוב גדלם אינם מק"ט כגון כלי עץ שהם יתרים על מ"ם שאינם מטלטלים מלא וריקן אפ"ה מקרי שאיבה ואחד כלים קטנים כדתנן במס' כלים ומייתי לה בפ' אלו טריפות (דף נ"ד:) הדקים שבכלי חרס הן וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא בסומכים שיעורך מכדי סיכת קטן ועד לוג אבל בציר מהכי טהורים עכ"ל אבל הרא"ש כתב בסוף נדה גדולים המחזיקים מ"ם בלא קטנים פחות מכדי סיכת קטן. ב"י משמע הכא דבכ"ח אפילו בציר מרביעית פוסל משום שאיבה. ולקמן בסי' ד' מבואר דבכל חרס אין החקיקה פוסלתו אא"כ היא מחזקת רביעית. והוא משנה בפ"ד דמקואות שרופט בצנור לקבל צרורות בשל עץ בכ"ש ובכ"ח רביעית וא"כ מצאתי בתוס' חולין שם שהרגישו בזה וכתבו דלקבל צרורות שאני וכ"כ הר"ש שם. ומשמע מדברי הב"י. דלהתוס' כ"ח פחות מכדי סיכת קטן א"פ את המקוה משום שאובין כמו דלא חשוב כלי לענין טומאה. ולהרא"ש פוסל משום שאובין אפילו בבציר מכדי סיכת קטן. וכ"כ בהגהת פרישה בהדיא. וכן משמע בש"ע שכתב בין אם הוא כלי קטן ביותר משמע אפילו בפחות משיעור סיכת קטן. דאין שאיבה תליא בטומאה : ג) כלי אדמה. פי' התוס' במנחות (דף ס"ט:) שהם כלי חרס שנתייבשו בחמה ולא נצרפו בכבשן כדמוכח בשבת (דף כ"ח.). ועיין במ"א סימן תנ"א סק"ד. ועי' בפמ"ג שם שהניח בצ"ע בלבנים שנתייבשו בחמה ואח"כ נתייבשו בכבשן אי הוי דינם ככלי אדמה ומהני בהו הגעלה או דכיון שסופקו אח"כ בכבשן הוי ככ"ח ועי' בפי' הרמב"ם והרא"ב פ"ג דכלים משנה ב' גבי ושל דמה שהוסק בפתילה עסיר דמוכח שם דאם הוסק כל הכלי הוי ככ"ח ובשיבולי לקט סי' ר"ז מביא התוספתא כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה. וכתב שם בשם רבינו ישעיה דדוקא טיט המיוחד ביוצרין לעשות ממנו כלי חרס אותם כלים מק"ט אבל עפר אחר שאינו מיוחד לכך אם גבלו ועשה ממנו כלים אע"פ שצרפן בכבשן הוי כלי אדמה ואינם מק"ט מפני שאינם

מקוה מים

(א) ש"ע שם סעיף ל"ד : (ב) ר"ל קודם שיקבענו בקרקע. ולמעוטי לגור שקבעו ולבסוף חקקו אתי כדלקמן בענף י"א : (ג) כלומר דאע"ג דמרוב גדלן אינם מק"ט מ"מ פוסלין משום שאיבה : (ד) ר"ל אפילו פחות מכדי סיכת קטן דלא כהתוס' ועיין מ"ש במקמ"ח : (ה) כלי גללים פירש"י בשבת (דף ס"ז:) שיים ועיין מהרש"ל שם. אמנם שם (כלדף נ"ח.) פירש"י גללים לפיעי בקר שעשה מהן כלי. וכן פירש"י ביומא (דף ס"מ:) ופי"ש בתוס' ד"ה כלי. ועיין בתוי"ט ריש פ"י דכלים : (ו) כלי אדמה הם כלי חרס שנתייבשו בחמה ולא נצרפו בכבשן. ועי' במקמ"ח :

לפיכך

חשובים

ב (ז) לפיכך המניח טבלא ד׳ תחת הצנור (ח) אצל המקוה כדי שיפלו ממנה (ט) המים למקוה אם יש לה (י) ד׳ שפות שראויה לקבל המים פוסלת ואם לאו אינה פוסלת ה) (יא) זקפה על צדה לידות מטינופת שבה אפילו יש לה שפות אינה פוסלת (יב) כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל:

ג (יג) וכגון שהמים (יד) ראוים לבא למקוה זולתה אבל אם אין המים ראוין לבא למקוה זולתה אפילו זקפה על צדה ו) או כפאה על פיה (טו) פוסלת משום דהוייתו ע״י טהרה (טז) בענין:

צנור

(ז) ש״ע שם סעיף ל״ה: (ח) כלומר סמוך למקוה: (ט) פי׳ מי גשמים: (י) דוקא ד׳ שפות הוא דחשיב כלי לפסול את המקוה אבל אם אין לה אלא ג׳ שפות לא הוי כלי לפסול את המקוה דלא כרוקח דס״ל דאפי׳ בג׳ שפות פוסל את המקוה. ב״י: (יא) אפילו המים עוברים על צד שיש שם לבזבז מ״מ כיון שאין מקבלת עכשיו מים אינה פוסלת את המקוה: (יב) עיין מ״ש במקמ״ח בשם הרמב״ם: (יג) ש״ע שם. וכ״כ הרא״ש והטור: (יד) וה״ה אם אינו נופל משם המים להדיא למקוה כמ״ש א״פ: (טו) אם ממשיך מ״ג בעלמא אבל אם ממשיך ממעין או ממקוה אינו פוסל משום הוייתו ע״ע כדלקמן בענף י״ד: (טז) אפילו אי איכא רוב מ״כ במקוה:

הכובים. וכן נראה מפי׳ הר״ב בפ״ג דכלים שם. וע״ע בכ״ז: ד) תחת הצנור כו׳. משנה בפ״ד דמקואות הניח טבלא תחת הצנור אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה זקפה לידות בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה. ופי׳ ר״ב תחת הצנור שהוא כמר נקבעו ובסוף הקקי והניח את הטבלא תחתיו לשפוך המים למקוה פוסלת את המקוה דה״ל מ״ש והוא שיהא לה לבזבז מד׳ רוחותיה. דלאו ה״נ אין זה בית קיבול. זקפה לידות כדי שתדוח מעי״כ פת שבה אינה פוסלת את המקוה כיון דלא קיימא כדרך קבלתה. וכן כתב הרא״ש והסמ״ג ור״י. ודלא כרוקח דס״ל דאפי׳ בג׳ שפות פוסלת ב״י: ה) וזקפה על לדה וכו׳. משמע דוקא שהיא ידה בענין שהמים עוברים על לדה שאין שם לבזבז דכיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל כיון שאין שם לבזבז אינה פוסלת. אבל אם זקפה בגובה בלבד והמים עוברים על אותו הלד שיש שם לבזבז אע״פ שאינה מקבלת עכשיו מים פוסלת את המקוה כ״כ הב״ח. ונכנס מלשון הש״ע שכתב אפילו זקפה על לדה או כפאה על פיה. משמע דהאי זקפה על לדה דקאמר תחלה הוא בלא כפאה על פיה אלא כיון שזקפה בגובה בלבד בענין שאינה ראויה לקבל אינה פוסל: אמנם כ״ז הוא לפי הר״ש והרא״ש וכן פי׳ הרמב״ם במשנה שם ד׳ קפה לידות. דהיינו זקפה על לדה. ועיקר ההיתר משום שאינה עומדת כדרך קבלתה. אבל לפ״ז קשה לשון המשנה נ״ל לינקט נ״ו כ.ל. כיון דאין ההיתר תלוי בזה אלא ה״ל למינקט זקפה על לדה כדי שירדו המים ע״ג המקוה בין כך ובין כך אינה פוסלת. אבל השתא דנקט לידות. משמע דעיקר ההיתר משום דאין כוונתו אלא לידות ולא שירדו למקוה. א״כ הוי שלא לדעת ואין שאיבה פוסלת אא״כ נתמלא לדעת לשופכו במקוה ואפי׳ קיימא כדרך קבלתה אינו פוסל בכה״ג. וכן משמע מתוספתא שהביא הר״ב שם וז״ל טבלא שנתנה תחת הצנור לידות וכן כלים שנתנן תחת הצנור לידות ראשונים ראשונים הוכשרו לק״ע שלמו מ״ם הרי אלו כשרין ופי׳ הר״ב הוכשרו לק״ע. כלומר אם נפלו על פרות הרי הן מוכשרים דחשיב משקה לרצון כו שלמו מ״ם הרי אלו כשרין לטבילה. הרי דבתוספתא לא קתני זקפה אלא קתני שנתנה תחת כו׳ ומשמע שנתנה תחת הצנור כדרכה דרך קבלתה. ואפ״ה אם שלמו מ״ם ה״א כשרים לטבילה וע״כ דס״ע משום דלא נתנה אלא לידות ולא לשופכו למקוה ולא חשיב לדעת בכה״ג לענין שאובין אא״כ נתמלא לדעת לשופכו למקוה. וזה דכתב הב״ח בס״ק ע״ש בשם הפרישה דלא בעינן שיתמלא לדעת לשפכו למקוה. היינו לפי פירושם דראשונים ז״ל מוכח הכי כ.ו שנתבאר לק״ן בענף ח׳ אבל ע״ז אנו דנין מכ״ל לרבותינו לפרש הכי נגד משמעות לשון המשנה ונגד משמעות התוספתא שהבאתי ולפע״ד גם דברי הרמב״ם יש לפרש על דרך שכתבתי. דז״ל הרמב״ם בפ״ו מה״מ הלכה ה׳ המניח טבלא תחת הצנור והרי המים נשפכין על הטבלא ויורדין למקוה אם היה לטבלא דופן פוסלת את המקוה ואם לאו אינה פוסלת זקפה תחת הצנור כדי להדיחה אינו פוסלה שהרי לא עשאה לקבל עכ״ל. ואין כוונתו במ״ש „שהרי לא עשאה לקבל" משום דזקפה על לדה בענין שאינה ראויה לקבל. שהרי לא הזכיר הרמב״ם כלל שזקפה על לדה. אלא כתב סתם זקפה תחת הצנור כדי להדיחה. כלשון המשנה. אלא כוונתו במ״ש. שהרי לא עשאה לקבל. דלא היה מחשבתו ודעתו לקבל רק להדיח. וכן הוא לשון הרמב״ם לעיל באותו פרק בה ב׳. כל כלי שלא נעשה לקבלה אע״פ שהוא מקבל א״פ את המקוה כגון השלוגות שבפיס שנשפכין מהן אע״פ שהן רחבים באמצע ומקבלין א״פ את המקוה עכ״ל והאם השפי׳ שלא נעשה לקבלה כלומר שלא היה כוונתו לקבלה אלא כדי שילא המים בחוזק כמ״ש הרמב״ם בפי׳ המשנה. ולכן אע״פ שהוא מקבל א״פ דהוי שלא לדעת ואין השאובין פוסלין אא״כ נשאבו לדעת. וה״כ מ״ש הרמב״ם כאן בהלכה ה׳ „שהרי לא עשאה לקבלה" פירושו שלא היה כוונתו לקבלה אלא להדיח להכי א״פ אף שמקבלת. והאי זקפה דקתני לאו שזקפה בגובה בענין שאינה ראויה לקבלה. אלא זקפה פירושו העמידה כדי להדיח. ואורחא דמלתא קתני דכל כשרוצים להדיח זוקפין. אמנם הרמב״ם בפי׳ המשנה כתב בהדיא וענין זקפה ליזח שמה על לידה להדיח עכ״ל אבל מחיבורו הגדול לא משמע הכי. ואם שאנו לשבכים שלא יהיו סותרים זא״ז. יש לפרש ולומר דמ״ש בפי׳ המשנה שמה על לידה להדיח. אין ההיתר והטעם משום דשמה על לידה ואין ראויה לקבל. אלא עיקר הטעם משום דאין כוונתו אלא להדיח. והאי דכ׳ שמה על לדה הוא פי׳ לזקפה דקתני במשנה. ואורחא דמלתא נקט המשנה להדיח דרכו להשים על לדו כדי שידיח גם מבחוץ. ולהכי בחבורו הגדול לא העתיק רק זקפה ולא כתב על לדה משום דאין טעם ההיתר תלוי בזה. כנלפע״ד לפרש דברי הרמב״ם. אבל דברי הר״ב והרא״ש והרע״ב והטור והש״ע אינו כן. ואיני כדאי להכריע אחריהם ובטלה דעתי הקלושה נגדם. ובפרט שהם להחמיר ועיין מה שאכתוב לקמן בענף ח׳ סק״ד בשם הר״ן פ״ב דשבועות: ו) או כפאה כו׳. הטור כתב וז״ל אבל אם אין המים ראויין לבא כו׳ אפילו אין לה שפה כלל פוסלת כיון שמקבלת טומאה. והקשה הב״י דא״כ הוי פשוטי כלי עץ. ופשוטי כ״ע אינו מק״ט. ותירץ דכוונת הטור דיש לה ד׳ שפות אלא שכפאה על פיה כו׳ ולפ״ה פוסלת משום דהויית המקוה ע״י דבר המק״ט. ואפשר דבטילו כל שפותיה מיירי ואפ״ה מק״ט כיון שמתחלה היתה מקבלת ועכשיו לא נשברה נגררי והא דפשוטי כ״ע אין מק״ט היינו דוקא כשמעולם לא היה לשם בית קיבול וג״ע עכ״ל ובבד״ה כתב ואפשר שאין לה שפה כלל מיירי ואפ״ה פסלה משום דפשוטי כ״ע אע״ג שאין מק״ט מה״ת מק״ט מדרבנן. הנה על תירץ בתרא כבר תלקו האחרונים דהא מוכח לק״ן בסעיף מ״ח (ולקמנו לק״ן ענף י׳ סימן א׳) דדוקא בדבר המק״ט מדאורייתא פוסלת. לכן מסיק הב״ח דהכא מיירי בדף בעורכת עליה פת א״כ יחדו למלאכה דהשתא אפילו אין לה שפה מק״ט והביאו בש״ך ס״ק ע״ו. ולא זכיתי להבין דבריו דהא גם בדף בעורכת עליה פת א״כ יחדו למלאכה אין מק״ט מדאורייתא כימוכח בב״ב (דף ס״ו.) בדף של נחתום. והאי תיקון כ״ה ועיין עוד פט״ו דכלים משנה ב׳ ארובות של נחתומים שמאות כו׳ ובמפרשים שם. והתר ז״ן רב מלאתי בשו״ת מהר״ן נתיבים שעמד בזה ולכן דחה דברי הב״ח. ועוד קשה דא״כ ל״ל להרא״ש והטור לאוקימה בדף בעורכת עליה פת ולומר דמיירי שראוין המים לבוא למקוה זולתה. נימא דמיירי בסתם דף ומיירי אפילו שאין המים ראוין לבא זולתה. וגי דהקשה לאוקמיה בכה״ג: ידוע דכ״ז הולך הרא״ש והטור לפי פירושם דעיקר ההיתר דזקפה הוא מטעם כיון שזקפה על לדה אינה ראויה עוד לקבלה. אבל כמ״ש לעיל בסמוך דעיקר טעמא הוא משום דהוי שלא לדעת לקבלה דלא נתנה תחת הצנור אלא להדיחה מטינופת שעליה. ולכן אע״פ שמקבלים אינם מק״ט. א״כ י״ל דבסיפא מיירי בטבלא שלא נעשה מעולם לקבלה. כמו ששנינו בתוספתא דכלים בסוף פ״ח התור שתחת המלבן והשבשלים שתחת הרגלים שעורין כפותים שתחת הרגלים אע״פ שמקיקים ומקבלים טהורים ואין בהם משום קיבול. וכתב הרמב״ם בפ״ב מהלכות כלים דין ד׳ הטעם דאע״פ שיש יקבל בשיר ואין בו משום כלי קיבול לפי שאינו עשוי לקיבול אלא לסמוך בו בלבד. וע״ש בכ״מ. נמצא כי היכי דלענין שאיבה א״פ כל מה שלא נעשה לקבלה ה״ה לענין טומאת כ״ע כיון שלא נעשה לקבלה הוי כשאר פשוטי כ״ע ואינם מק״ט. ועי׳ עוד מ״ש לקמן בענף י׳ מזה בשם הרשב״א. לענין פשוטי כ״ע. ועוד מוכח מכאן דהרא״ש והטור ס״ל דהוייתו ע״ע

ד (יז) צנור שאין לה ד' שפות (יח) אינו חשיב כלי וכשר להמשיך ע"י מים למקוה ואם חקק בו ז' (יט) גומא אחת קטנה (כ) קודם שקבעו אם היא (כא) של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כ"ש ח) נעשה (כב) בידה ע"י כלי וכל המים שעוברים עליו חשובים (כג) שאובים ואם הוא של חרס (כד) אין החקיקה פוסלתו אא"כ ט) היא מחזקת (כה) רביעית (כו) ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשיב סתימה לבטלו מתורת קבלה אא"כ יהיו מהודקים בתוכה:

ה (כז) ואפילו הצנור מושך מים ממעין נמי פוסל (כח) אם יש בה גומא: כל

(יז) ש"ע שם סעיף ל"ו: (יח) כיון שאינה ראויה לקבל בה מים אינו חשוב כלי וא"פ משום שאובים: (יט) גומא לקבל צרורות ועפר שלא יעכבו המים מליורד ונעשה לקבלה והוי כלי. ופוסל משום שאיבה: (כ) דלאחר שקבעו אינו פוסל דהוי קבוע ולבסוף חקקו דא"פ כדמבואר לקמן בענף י"א: (כא) משום דכלי עץ דאפשר לחקוק בו כחקוק דמי. משא"כ בכלי חרס פריכה. ועי' במקמ"ח: כב ולכן לא הוי המסכה ועי' במקמ"ח: כג) ואפי' בממשיך ממעין: (כד) להית פוסל את המים משום שאובין: (כה) ואז פוסל משום שאובין, ולא הוי כמדי' או ה כלים דאינם מצטרפין דהכא מי רי דמתחלה דעתו להמשיך כל המים. ועי' לעיל ענף ד' סי' ה': (כו) ש"ע שם ממשנה פ"ד דמקואות שם היו צרורות מתחלחלות: (כז) עי' במקמ"ח: (כח) דלא כב"ח דהניח דבר זה בצ"ע:

פים. אפילו אם יש רוב מים כשרים במקוה. דאל"ה למה לנו להחיקו ס"ל אליבא דשבועות עפי דמילי הכא בשיש רוב מ"כ במקוה. ועי' מ"ש לעיל סעיף ג' בק"א מזה ולקמן בסעיף י': ז) גומא אחת כו'. בפ"ד דמקואות תנן הסופג בצנור לקבל צרורות בשל עץ כ"ש ובשל חרס רביעית. ופירוש הרא"ש בצינור שאין לה ד' לבזבזים ומקבלת מים למקוה וחקק בו גומא שיתקבץ לתוכו עפר וצרורות שעוברים עם המים והגוב כלי ע"י אותה גומא והמים העוברים על הגומא הוי שאובים. והא דתנא לצנור שחקקו ולבסוף קבעו. ס"ל שחקק בו גומא. וכן פי' ר"ש ז"ל וכ"כ הש"ג. אבל הרמב"ם כתב בפי' מבנה זו חופש הוא הופר ואמר שאם לקח לציר של עץ וחקק בו ואפילו היה קבוע מקוה יתחברו בו אבנים קטנות ויגרו. המים בזכים הנה מה שיגר על הצנור הם מ"ם לפי שזה המקום החקיק כלי הוא עכ"ל ול"ע הסות דלצנור בקבעו ולבסוף חקקו כשר בגמ' מוקי לה כי מדבריו בסיף פי' מבנה זו נראה שדעתו נומר דהקקו דקתני היינו בחקק בעץ לעשות לציר וזה דבר שאין מתיישב. אבל בפ"ו מה"מ באו דבריו מבוארים כדברי הרא"ש והר"ש ז"ל כוי מדברי רבינו במשל נראה דהאי לציר פרוץ הוא כעין הגון ואין עשוי לקבלה ולא מחובר דכל כה"ג א"פ את המקוה. דהנן בפ"ג דמקואות סילון בהוא גר נכרן וגכלן ורחב באמצע א"פ כו'. ב"י. ועי' בח"ס סי' רי"ד שהביא דהראב"ד בבעה"נ מפרש חוטע לקבל צרורות הייני שהגגות עוחות בעי"ע ועי' הגמים מספטתם העי"ע ויורד מהגג ונחרב ע"כ חוטטים בצנור לקבל אותן לצרורות ועפר ם חזור ויעלם משם להעיה גגו. וס"ל דלקבל צרורות ועפר בלא ירדו עם המים לא מקרי קבלה רק כבעצוי ע"ד הכ"ל. ולפ"ז יש קולא בסלון שתחת הקרקע וע"ש: ח) נעשה כולה כו'. כגוון זה כתב ג"כ הרא"ש ונראה דכתב כן כדי לתרץ קו' הס"ך בס"ק ע"ז דהקשה דכיון דהוי שאובין מ"מ הרי הם בהים למקוה בהמשכה ושאיבה שהשיכוס כברם כדלקמן בסעיף ע'. ולפ"ז ניחא דע"י החקיקה חשיב כל אורך הצנור כלי ואין המשכה מהני ע"ג כלים כמו שיתבאר לקמן שם. ולא מיבעיא לדעת הב"ח שהבאתי לעיל סק"ה דאפילו אם זקפה העטלא בגובה בלבד והמים עוברים על אותו הצד שיש שם לבזבז אע"פ שאינה מקבלת עכשיו מים אפ"ה פוסלת המקוה. א"כ כ"ש הכא בצנור דבמקום החקיקה היא מקבלת עכשיו מים דפוסלת. אלא אפילו לביאת הב"י שם דמשמע דס"ל דאם זקפה הטבלא בגובה והמים עוברים על אותו הצד שיש שם לבזבז אפ"ה א"פ. בא"ס דע"מ עכשיו אינה מקבלת מים. אבל הכא הא הצנור מקבל מים בהגומא ונעשה כולו כלי ע"י. וכן משמע מתוס' ב"ב (דף ס"ה:) ד"ה לצור בתחלתו ודוקא בגים ונפלין מלצור למקוה אבל אם נפל מלצור לקרקע ומקרקע למקוה המסכה היא וא"פ אם יש כבר במקוה כ"א סאה מ"מ עכ"ל אלמא דוקא בנפל מלצור לקרקע ה"א דהוי המשכה. אבל המשכה זו בע"ג הצנור לא הוי המשכה. משום דנעשה כולה כלי ע"י חקיקה זו. וכ"כ בהדיא בש"ג בתוס' ב"ב שם. ומ"ש הס"ך דהכא גיירי במקוה שאין בה רוב מ"כ. אינו נחוור. דהא הגמ' בב"ב שם מוקי הך ברייתא דלצור בשאיבה דרבנן. והיינו במקוה שיש בה רוב מ"ג. ואפ"ה אם חקקו ולבסוף קבעו פוסל ולא"מ המשכה זו. מפני שכל הצנור נעשה כלי בשלום ע"י החקיקה זו כמ"ש. ועיין מ"ש לקמן בענף י"א סק"ב. ועיין בב"ח שכ' וז"ל וא"ש נעשה כולה ע"י כלי. כ"כ הרא"ש בפי' תיוקת. וצריך לי עיון דלפ"ז משמע דאפילו הצנור מושך מים מן המעיין אין המים הנמשכים בלדדי הגומא מעלין את המים שעברו הגומא כדאמרינן לעיל גבי מעין המקלח על שפת הכלי ולתוכו דהכא שאני שכל הצנור נעשה כלי וכל המים שאובין הן או שמא לא כתב הרא"ש ורבינו כך אלא במושך מ"ג אבל לא במושך מן המעיין אלא אפילו מי המעיין מועטין מעלים את השאובין המרובין כ"ש כשמי המעיין מרובין עכ"ל. וכבר כתבתי להוכיח דהצנור כולה נעשה כלי וא"כ אפילו בממשיך ממעין פוסל משום שאובים. ועיין מ"ש עוד לקמן בסמוך בס"ק י"א: ט) היא מחזקת רביעית. וכתב בפרישה טעם החילוק בין כ"ע לכ"ח משום דכלי עץ דאפשר לחקוק בו כחקוק דמי משא"כ אם היא של חרס. והקשה בסו"ת מאיר נתיבים דז"כ משמע דתליא בפלוגתא דר"מ וחכמים בערובין (דף י"א:) אם חוקקין להשלים. וקיי"ל כרבנן דלא אמרינן חוקקין להשלים. ועי"ש. אמנם לפי נ"ל דזה תליא נחוקקין להשלים. א"כ עדיפא מזה ס"ל להקשות דהכא אפי' לר"מ אין חוקקין להשלים. דע"כ ל"ק ר"מ התם דחוקקין להשלים אלא בים ברגליה ג דסואיל דבגובה ג' יש הכשר רחב פתח רואין ז' העלונים כאלו הן חקוקין בפנים ונחשבים לגבי הרגלים דפירש"י שם. אבל אם אין ברגליה ג' לא אמרינן חוקקין להשלים כדאמרינן שם. ועי"ש בתוס' ד"ה כי וא"כ הכא דמי ממש לאין ברגליה ג' דהתם ולכ"ע לא אמרינן חוקקין להשלים. אמנם למ"ש התוס' בחולין (דף קכ"ו.) ד"ה אין דדוקא גבי מזוזה דכתיב ובעירוב ובעינן שער חשוב הוא דבעינן כשיש ברגליה לרבע. אבל בעלמא אפילו אין שם די חוקקין ניחא. דס"כ לר"מ חוקקין להשלים. אבל באמת נלע"ד דהסיא דהכא אין זה משיג דהתם כלל, דע"כ ל"ש לומר חוקקין להשלים אלא בדבר שא"ל אלא שיעור החלל בלבד. אבל הכא אין הדבר תלוי בשיעור החלל לבד דהא אין החלל פוסל אלא המים שבאו נח ל שבני היא דפוסל. ואם הגומא מחזיק רביעית א"כ נתמלא בכל פעם רביעית שאובין שהוא דבר חשוב ומצטרף לג"ל רבל אם אין בגומא ילג רביעית א"כ אין המים כחות מרביעית חשיב להצטרף לשיעור ג"ל. והוי כשני היגס ולא מצטרפין: וה"כ מה יועיל נגו אם נימא דחוקקין להשלים והוי כאלו החלל של הגומא מחזיק רביעית. הא מ"מ אין המים שעוברים ע"ג הגומא יש בהם רביעית דלהוי דבר חשוב שילטרפו לג"ל. דרביעית היא שיעור מקוה למהפין ולצירות. הוא דבר חשוב להצטרף לג"ל ולא פחות. ועי' תוס' ב"ב (דף ס"ו:) ולף למ"ש דלעיל בסק"ב בשם הר"ב דרק לקבל צרורות הוא דבעינן שיעור חלל רביעית. אבל לקבלת מים סגי אפילו בפחות מכדי סיכת קטן מ"מ כיון שנתנו יכ ים שיעור זה לקבלת צרורות. ובפחות מזה לא חשיב כני קבלה: דכל שאינו מחזיק צרורות בשיעור זה לא חשיב קבלה לצרורות דפחות משיעור זה לצרורות לא נחשב כלל. א"כ מה יועיל לנו אם נימא דחוקקין להשלים הא מ"מ אינו מקבל צרורות כשיעור. אלא נראה דעיקר הטעם משום דאשכחן לענין טומאה דבכ"ע בכ"ש חשוב כלי קיבול ומק"ט. ובכ"ח סבריכן אינם מק"ט עד שיחזיק רביעית אם ה"ס מתחילתו מלוג ועד סאה כדתנן בפ"ב דכלים הדקן בכלי חרס כו' וכן משמע בהדיא מר"ש פ"ד דמקואות שם דס"ע שם וז"ל וכב"ח רביעית דלא חשיב כלי בפחות מרביעית בשל חרס. אע"ג דמקין בכלי חרס חשיב בכדי סיכת קטן כדתנן בפ"ב דכלים בכברי כלים תנן שם מלוג ועד סאה ברביעית עכ"ל וה"מ דנתנו לו שיעור הגדול דמלוג ועד סאה. לפי שמקבלת צרורות אינו חשיב בפחות מכדי סיכת קטן כדמבואר לעיל בסק"ב לדעת הרא"ש שם. ובתשו' מאיר נתיבים שם כתב טעם אחר משום דבשל עץ ניח להתחלתו ולהתרקב ולכן כשמתחיל לחקיק בו כ"ש וגילה דעת דניחא ליה שיתחיל בלאו כ ע"י ה"מ והיא יתרחב ויתוסף עד רביעית. משא"כ בכ"ח דרכי לעמוד ימים רבים לא"ח להכי. ועיין מ"ש לקמן ס"ק: כתב בש"ך חקטעוהו שאלו לקבל צרורות בין של עץ בין של חרס כאסר בכ"ש עכ"ל והביאו הב"י וכתב עליו ואיני יודע למה פסק בשל חרס היפך המשנה וכבר כתב עליו

ו (כט) כל כלי שלא נעשה לקבלה י) אע"פ שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה כגון הסילונות שהמים נמשכים מהם (ל) אע"פ שהם רחבים באמצע ומקבלין אין פוסלין את המקוה:

ז (לא) ולכן מותר לעשות מקואות ע"י צנורות (לב) וסלונות של (לג) עץ שמביאין מים (לד) מן הנהר יא) או שאר מעין אל המקוה או צנורות של הגגות ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח להלוחית ומקבלין מים בגומא יב) דלא מקרי קבלה אף אם היו בהן גומא הואיל ולא עשאה אדם (לה) בכונה:

ח (לו) וכ"ש אם קבעם בקרקע או חיברם לדבר המחובר לקרקע דאף אם נעשה בהם אח"כ גומא מהלחלוחית הא קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל אפילו עשאו בידים וכ"ש בנעשה מאיליו:

ט אלא כיון דדעת (לז) המרדכי דאפילו (לח) הגומא הנעשה מאיליו פוסל (לט) לכן כדי לצאת ידי כל הספיקות יעשנה (מ) של מתכת דל"ש בהו רקבון. רק שלא יבא מהם בהדיא למקוה משום דבעינן הוייתו ע"י טהרה (מא) כדלקמן:

ואם

(כט) לשון הרמב"ם בפרק ד' מה"מ. ועי' ש"ע שם: (ל) דלא נעשו כן אלא כדי שילאו בחוזק. ועי' במקמ"ח: (לא) רמ"א בהג"ה שם: (לב) צנור הוא שיש לה ב' דפנות ופתוח מלמעלה. וסילון הוא קנים עגולים וחלולים. שו"ת מא"ר נתיבים (ל"ג) ל"ד וה"ה של חרס אלא דנקט של עץ לרבותא דאף שיש לחוש שירקב מלחלוחית המים אפ"ה ל"ח כיון שלא עשאו אדם בכוונה: (לד) אפילו לא קבעם בקרקע רק שלא יחזיק בידו: (לה) וה"ה בסלונות כפופים וכ"ש אותן סלונות שנעשו כמין נ"ה וסה קר.יים ארוכה שא"פ ועי' ב:קמ"ח סק"י: (לו) דקי"ל קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל כדמבואר לקמן בענף י"א: (לז) והבאתיו במקמ"ח: (לח) ואפילו נעשה לאחר שקבעו בקרקע. כ"כ מהרי"ק. משום דס"ל דלשאובין דאו ל"מ קבעו ולב"ח: (לט) כ"כ בת"ס סימן ר"א: (מ) או מאחר דברים כיו"ב דלא שליט בהו רקבון: (מא) בענף י':

עליו בהג"ה שלי"ע עכ"ל. הנה מ"ש הב"י דהוא היפך משנה אתמה דהא שם במשנה פליג ר' יוסי ואמר אף בשל חרס בכ"ש לא אמרו רביעית אלא בשברי כ"ח וא"כ פסקי הש"ע כת"ק כר' יוסי ולא כת"ק. ונראה דהש"ע והסמ"ק דפסק כר"י משום דתנן שם המניח כלים תחת הצנור כוי אחד כלים קטנים. ומדקתני סתם קטנים משמע אע"פ שאינם מקבלים אלא כ"ש כמו שכתבתי לעיל בשם הרא"ש. וכן משמעות הש"ע. אלמא דסתם התנא כר"י דגם בכ"ח בכ"ש וכבר הרגיש בזה הר"ש פ"ב דכלים וכתב לחלק דלקבל צרורות שאני אבל הסמ"ק לא ס"ל האי חילוק. וכן גם הר"ש לא סמך ע"ז לבד וסיים שם וז"ל והתם נמי פליג ר"י ואמר אף בשל חרס כ"ש. משמע מזה דגם דעתו לפסוק כר"י. ועי' בכללי התלמוד לבעל כנסת הגדולה דהביא כמה פוסקים דס"ל הלכה כר' יוסי אפילו מחבריו וע"ש:

י) אע"פ שהוא מקבל כו' גם זה שם במשנה סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. ופי' ר"ש צר מכאן ומכאן בנקבים יציאת המים הוא צר דהיינו בנקבים פיו ורחב באמצע אפילו הכי לא חשיב לקבלה כיון שלא הקק בו לקבל צרורות. וז"ל הרמב"ם בפי' משנה זו הנה הוא כשר אע"פ שיתקבצו המים בזה ה"ל והוא מקבל שיעור רב לפי שלא יכוון לזה החלל שיהיה כלי קיבול ואמנם היה הכוונה שילך המים מן המקור הלך בחוזק ואמנם אמרנו בלכיר הקונס שהוא אם יהיה בו מקום מכוער פוסל את המקוה להיותו עשוי לקבלה כלומר לקבל צרורות וכבר קדם בבני מכלים (ר"ל בפ"ב דכלים) שמכלל המסירים בכלי חרס הסלונות כפופים אע"פ שהם מקבלים לפי שהם לא נעשו לקבלה. והנה יצא לך עיקר גדול מאד כו'. והראב"ד כתב מהי מקוואות א"א בתוספתא ואם היה הסילון כפוף כ"ש פוסלין וקשיא לי שהרי אמרו במשנת כלים. רעה רים שבכ"ה הסלונות אע"פ שכפופים ואע"פ שמקבלים ואולי אע"פ שהם טהורים לעצמם מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלים פסולים למקוה מידי דהוי אכלי גללים וכיו"ב מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול עכ"ל. ותמיה לי דברי הראב"ד דממ"כ במאי מיירי ההיא דסלונות כפופים. אם עשויים לקבלה א"כ למה הם טהורים לעצמם. כיון שיש להם בית קיבול ועשוי לקבלה. ואם לא נעשו לקבלה למה פוסלים למקוה מידי דהוי אסילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע דאינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. ולא דמי לכלי גללים שהם עשויים לקבלה להכי פוסלים מאח"כ הני. וצ"ל להראב"ד דההיא דתוספתא דפוסל סילון כפוף מיירי דניחא ליה עתה בקבלתה. להכי אע"פ בתחילת עשייתו לא נעשה לקבלה. מ"מ כיון דעתה גילה בדעתו דניחא ליה בקבלתה ומשתמש בה ע"י קבלה זו להכי פוסל משום שאובין. וכה"ג מצינו לענין הכשר בפ"ק דחולין (דף י"ג.) על הא דתנן דשעלוס חבו"ק היגס בני יוחן ואמר עלה ר' יוחנן ל"ש אלא שלא הפך בהן אבל הפך בהן. ופירשו רש"י והרמב"ם דהחב"ו קאי דבהו בעינן היפך בהן. אבל בשל גדול פשיטא דסני במחשבה וממהה בעלמא. וא"כ ה"ל לענין שאובין אע"פ שבעינן שיהא עשוי ע"ד קבלה מ"מ אם אח"כ מגלה דעתו דניחא ליה בקבלתה ומשתמש כך אע"פ דמתחלת עשיית הסילון לא נעשה לקבלה מ"מ פוסל משום שאובים. אבל לענין טומאה כל שלא נעשה לקבלה מתחלת עשייתו אע"פ דניחא ליה בכך ומשתמש בה לפעמים אינו מקבל טומאה. כמו דאיתא בתוספתא וברמב"ם בפרק ב' מהלכות כלים דין ד' גבי המור שתחת המלבן והספסלים שתחת הרגלים שהבאתי לעיל בסק"ו וע"ש להכי תנן הטהורים שבכלי חרס הסלונות כפופים דכיון דתחלת עשייתו לא נעשה לקבלה הם טהורים. ואל תתמה ע"ז. דלענין טומאה לא חשיב בזה כלי במה דניחא ליה אחר כך ולענין שאובין חשיב כלי. דמצינו כהאי גוונא בכלי גללים וכיוצא בו דלא חשיב כלי לענין טומאה ולענין שאובים חשיב כלי. וזהו דקאמר הראב"ד מידי דהוי אכלי גללים כו'. וזהו נמי כוונת הראב"ד בלבוש הטהור. מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלים כם ליס כלומר ומקבלים דהיינו שמשתמש בהם עתה לקבלה להכי פסולים משא"כ לענין טומאה. וכה"ג איתא בתוספתא שהביא הר"ם פי"ד מכלים עגלה ב' מינקת שעשאה נתתה הדלת. פי' שעשאה נקביע בדלת לע"פ שמשתמש בה טהורה. וכן במסכה ג' מגירה שעשאה לדלת אע"פ שמשתמש בה טהורה וע"ש. ולפ"ז ל"ל דההיא דסילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע מיירי שאינו משתמש בה כלל לקבלה. ולא ניחא ליה בקבלתה. להכי כיון שאינה עשויה לקבלה אינו פוסל את המקוה משום שאובים ועי' מ"ב לקמן ס"ק י"ב: יא) או שאר מעין כו'. משמע בהדיא דאפילו בממשך ממעין ע"י צנור שחקקו בו גומא בתלים פוסל דלא יתיר הכא אלא משום דלא נעשה בכוונה. רק מאיליו נעשה הא לא"ה היה פוסל אפילו בממשיך ממעין. דלא כהב"ח שהבאתי לעיל בסק"ח דנסתפק בזה. ומוכח מזה דכל הנזכר חשיב כלי ע"י גומא זו כמ"ש לעיל שם. אבל צ"ע מה שהוא מחובר למעין לימר דהמעין יעשה את השאובין שבכלי כמש"ל בענף י"א סק"ע: יב) דלא מקרי קבלה כו'. הנה הרב לא ביאר הדבר אי מיירי אפילו בצנורות תלושין. או דוקא במחוברין לקרקע. הנה הב"י הביא מ"ש הגהות מרדכי בקודשין על מקוה שהמשיכוה דרך צנור אע"ג דאין לו לבזבז סד' רוחותיו והוי כמו סלון שהוא פתוח מד' רוחותיו מ"מ מיפסל מפני חשש המעין שבתוכה ידאיתא במס' מקוואות המוציא בצנור נקבל צרורות בשל עץ וכ"ש ואם היו המים מתהלכים והרקיב בתוכו פסיל בכ"ב. עכ"ל. מבואר דהמרדכי גרס בגמרתינו ואם היו המים מתלחלחן כו' ולא גרס צרורות אלא גרס גומא. ומשנתינו לא זו אף זו קאמר לא מיבעי המוציא ע"י מעשה אלא אפילו מאיליו ע"י להלוחית המים נמי כסל. ולפ"ז הא דקתני בסיפא סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע א"פ מפני שלא נעשה לקבלה, צ"ל דהם מפרשי דר"ל שאין דרך קבלת צרורות בכך שהגומא מתעכבים בתוכו מקום רחב. אבל אם היו מתעכבים שם אע"פ שלא נעשה לדעת כך. נעשה לקבלה מיקרי ואפילו אם נעשה מאיליו כגון שהרקיבה. כ"כ ב"י. ונראה דגם דעת הראב"ד שהבאתי לעיל בסק"י כן ונפרש נמי ההיא דסילון שהוא צר מכאן ומכאן כו' כמו שמפרש המרדכי ועי' מ"ש לעיל שם לתרץ דברי הראב"ד באופן אחר) ולהכי בסילון כפוף דהם מתעכבים הצרורות באותו מקום הכפוף מיקרי קבלה ופוסל אף בלא יעשה לכך. ואע"פ דלענין טומאה לא מקרי זה קבלה ובהיר מ"מ לענין לפסול כמ"ש הראב"ד שם. תו מייתי שם המרדכי דברי ר' שמריה המוזק והכשיר מקוה ההוא וז"ל והואיל דמקוה ח

י (מב) ואם המים באים אל הצנור ע"י כלים הקבועים (מג) בגלגל והם נקובים (מד) כשפ"ה בדרך שלא מיקרי כלי מותר לטבול בהן אם יש מ"ס במקוה יג) אבל אם אין בה מ"ס (מה) אין לטבול שם דלא מיקרי חיבור לנהר ע"ז:

יא (מו) רעפים שמכסין בהן הגגות יד) אע"פ שיש בהן גומות והחקקים (מז) אינן פוסלין המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהן (מח) והרוצה לחוש לדעת המרדכי שהבאתי לעיל יעשה הגג מטבלאות של עץ משופים (סקורין שינדעל) או באבנים חלקים (סקורין שיפרשטיין) דאין בהם עכבת מים כלל:

המניח

(מב) רמ"א בהג"ה סעיף ל"ו: (מג) וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים בכלים קטנים ושופכין למקוה: (מד) שיעור שפופרת הנוד יתבאר לקמן סי' ט"ז: (מה) משום דקיי"ל דנצוק לא הוי חבור ואע"פ שהמים עולים ויורדים תמיד. ועי' מ"ש במקמ"ח: (מו) ש"ע שם סעיף ל"ז: (מז) אפילו נעשו בהם הגומות עד שלא קבעם בקרקע: (מח) ח"ס חיו"ד סי' רי"ד:

דמקוואות השוקע לקבל בו גרירה. שבכל עץ בכ"ב היינו בד קא כשהתחיל להטיע וגילה בדעתו דניחא ליה שיהיה בית קיבול והמים יתמלאו עד שיהיו בו רביעית. אבל אם נה הנקב בו מבהו אפילו ניקח ניה במה שנעשה מתחלה נראה דלא חשוב כלי דלא עדיף מהשו"ק שפסלו לגג דאינו בכי יותן אע"ג דניחא ליה שנעשלים עד שיפסק בהם עכ"ל מבואר שגם היה גרס כן במתני' ין ..אם היו המים מתמלאים" אלא במפרש דסיפא מפרש גריסא דמש"ס שבול ע"י הטיעה כ"ב שהיה בסופו לרקיע ע"י המים עד רביעית והוא ע"ד שכתבתי לעיל בסק"ע בשם תבו' מהיר נתיבים דהטעם דשבכל עץ בכ"ם הוא משום בסופו לרקב ולהתרחב ע"י להלוחות המים. ודבריו דחוקים בפי' המשנה ויותר אינו מובן מ"ש דלא עדיף מהשו"ק שפסלו לגג כו' עד שיפסק בהן. דמשמע דהמפרש הא דאמר ר"י) בחולין קף י"ג.) עד שיפסק בהם קאי אבעלים אבל באמת קאי אהשו"ק כדפירש"י שם והרמב"ם. ולקמן בריש ענף ח' אבאר זה. וכ"ז לגרסתם אבל לפי הגרסא שלפנינו וכן גרסי הרמב"ם ור"ש והרא"ש ורע"ב מוכח בהדיא דכל היכא שהחקיקה נעשה מאליו שלא בכוונה א"פ וה"ע דשלון שהוא לו מכאן ומכאן ורחב באמצע דא"פ נכוני שלא נעשה לקבלה וא"כ אין מקום לחומרא זו שהביא המרדכי. וכ"ש לחוש לשמא יתלהלא וירקיב. דהא קיי"ל דאין מחזיקין ריעותא וכדאמרינן בפ' אלו טריפות (דף כ"ו:) ועי' ש"ך ביו"ד סי' כ"ב ס"ק י"א. וכ"ת דוקא התם לאחזוקי ריעותא לשעבר הוא דלא מחזיקין אבל להבא כמו הכא מחזיקין לשמא יתלהלא וירקיב. הנה מש"ך וט"ז סימן קפ"ח מוכח בהדיא דגם על להבא אין מחזיקין ריעותא. ואף שיש לחלק קצת נסס. מ"מ נראה דל"ח להכי. וכן כתב מהרי"ק בשורש כ"ו שפשט המנהג בכל ישראל לעשות מקוואות ע"י מרזבות המקלחים מים מן הגגות. ואולי כי גם זה הדעת (ר"ל שהמרדכי הנ"ל) שמחמיר כ"כ לא דיבר מהמרזבות הדבוקות לגגות דשליט בהו אוירא טובא ולא שכיח שיתלהלהו וירקבו עד שתהוי בם גומא אלא דוקא בצינור הקבוע בקרקע ואפשר מתחת לארץ דלא שליט בהו אוירא ונרקב בקל ע"י לחלוחית הקרקע התם הוא דחיישינן להכי וגו"מ אני נוהג שלא לעשות מרזבות ע"י החקיקה פן תשאר בו איזה גומא שיתעכבו בה המים. אלא אני נוהג ליקח שני נסרים משופים היטב ולהדביקם זו לזו כ"ין חומה. גם אני אומר להגביה ראש הצנור שאינו לצד המקוה ולהשפיל הראש שבצד המקוה כדי שירדו המים בשטף גדול ובמרוצה עכ"ל. וכבר תמהו עליו האחרונים. דמהרי"ק חפץ להמליץ בעד הרב המחמיר הזה שלא יהא כמפריז על המדה להחמיר יותר מדאי ומבקש לו תחבולה להצילו מזאת התלונה והכניסו למבוכה גדולה מזו. שהרי כיון שסלקו ר כבר הוא קבוע בקרקע גם יזיק אם יתהלהל וירקב ויהיה השיעור שלא יהיה לו דין כצינור שקבעו ולבסוף ח שא"פ כאשר מבואר לקמן בענף י"א. ועי' בתו"ח מאיר תיבים. ובנו"ב. ות"ש. וכבר השיג הרב רמ"א בהג"ה סעיף ז' דקבעו ולבסוף ח אפילו בפסול טבילה בכלים דהוא דאורייתא. וא"כ צ"ל דהרב רמ"א כאן בהג"ה שהוצרך ליתן טעם זה דהואיל שלא עשה אדם בכוונה מיירי בתלושין שאינו מחובר לקרקע: יג) אבל אם אין כו'. כ"כ הרב רמ"א בהג"ה. והוא מ"ש הב"י בסוף סי' זה וז"ל כתב המרדכי עוד שם בשם הרוקח בתשו' הרא"מ על גלגל הגלגל במי נהר ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים בכונס משקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים הכלים קטנים ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל ומורידים המים לבנין המחובר לקרקע והולכים המים במרזב בתוך עובי המרחץ של אבנים וכלי אבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת אותם מים העולים ויוצאים הסילונות שתים באופן שהן יכולין לרחוץ בו בני אדם שהיא כקיבה גדולה והתיר לטבול בהם והרב האריך מאד בתשובתו אך זאת כ"ל ראייתו דאמרינן פ' כל הבשר (דף ק"ז.) הא' אריתא דדלאי אין מטבילין בו את הידים כו' ואי בזוע דוולא כו' משמע דוקא הידים אבל לא הכלים וקשה מתוספתא דפ"א דמקוואות כ"מ שאדם טובל בהם ידים וכלים טובלין בהם אין אדם טובל בהן אין ידים וכלים טובלים בהן ע"כ כ"ל כו' ה"ה לכל הטבילה והא דקאמר מייף לייפי ליה וי"ל אפילו אין באריתא שיעור מקוה ומי הנהר מבלימים לפי שמחוברים למי הנהר אע"ג דאין נצוק חיבור הכא שתמיד עולים המים הוי חיבור כו' וכיון דבזוע דוולא בכונס משקה בטל ליה מתורת כלי וא"פ את המקוה. כי אין צורך כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקוואות שהמים נפין ע"פ הדלי מכאן ומכאן היינו חיבור כיון דבזוע דוולא עכ"ל ולפי מהסם. ודע שגדולי המפרשים והפוסקים חולקים על היתר זה שהרי רש"י כתב בפ' כה"ב כו' דגם התוס' כתבו ואי בזוע כו' ואע"ג דלענין טבילה כל גופו ל"מ מתרי טעמי דנצוק אינו חיבור וגם בעינן כשפ"ה לענין עירוב מקוואות. גבי רביעית ידים לא החמירו וכ"כ רבינו יונה כו' והריב"ש כ' בתשובה סי' רל"ב מעולם לא שמענו מי שיאמר שהנצוק יהיה חיבור למקוה. ועפ"ז הם דברי הרב בהג"ה. אמנם הש"ך בסק"פ השיג עליו דהא מבואר בב"י דאם הכלים נקובים כשפ"ה פשיטא דהוי חיבור אלא דהתם לא הוי נקובים רק ככונס משקה. והא הרב ס"ל דגם לענין שאובין צריך כשפ"ה א"כ פשיטא דהוי חיבור ג"כ לת"ם וע"ש. ודבריו תמוהים דהא מתרי טעמא פוסל הב"י. א' כדאמרן. ב' משום דנצוק אינו חיבור כמ"ש בשם התוס' וריב"ש. וא"כ אף בנקב כשפ"ה ל"מ מה"ט דנצוק לא הוי חבור וא"כ דברי הרב ברורים. ולבאר לקיי זו כיון הדגמ"ר מהא דמבואר לקמן שאין הנזחלין מערבים וק"ו בזה. כלומר ק"ו בזה דהוי נצוק דודאי לא הוי חיבור. ובתשו' ח"ס השיג על הנו"ב בזה מהא דכתב הש"ך בס"ק קכ"ט הא דאין הנזחלין מערבים היינו במ"ג ולא מי מעין וע"ש. אבל באמת הש"ך לא מיירי בנצוק דזה וודאי לא הוי חיבור גם במעין כדמוכח מהתוס' בשבת הב"י וריב"ש שם. אלא דהש"ך מיירי בקטפרס וגם שם דבריו תמוהים דהא מוכח בכמה מקומות דקטפרס לא הוי חבור אפילו במעין. וכבר כתבתי לעיל בענף ב' סק"ד לתרץ דברי הש"ך דמיירי באינו משופע ביותר דאז יש חילוק בין מ"ג למעין אבל קטפרס שהוא משופע ביותר אינו חבור גם במעין וע"ש וכ"ש נצוק דלא הוי חיבור אפילו במעין. ודברי הנו"ב ברורים. ומטעם זה ג"כ אני תמה על מ"ש בתשו' זכרון יוסף סי' ע"ד שהתירו שמעלין מהם מים ע"י נענוע ומשיכה (סקורין פימפען) שמעלין את המים באמצעות כלונס ארוך של ברזל ובסוף הכלונס מחובר כלי של מתכת או של עץ בצורת גביע וע"י משיכה ומשיכה בבית יד של עץ המחובר לכלונס עולין המים ומקלחין לחוץ. בתחלה כ' דיש לקבל בשעת השתק כשהמים מחוברין ע"י השקה דהיינו שיבאו המים ע"י משיכה והיפה תמידית שלא יהא הפסק בין משיכה למשיכה. ואם לא דקדק בזה בתחלה ידקדק עכ"פ בסוף דהיינו לאחר שיש במקוה מ"ס יחבר את המים ע"י קלוח גדול הנגוע בעליונים ובתחתונים והוי השקה מעליא עכ"ד. וקשה איך מועיל השקה זו הבאים מלמעלה למטה הא נצוק לא הוי חיבור. אם שיהיו צרור לנו שיש בהללו מתחלתו ועד סופו כשיעור שפ"ה. ולפי הנראה עיקר התירא דידיה בש"ך על מ"ש הט"ז בס"ק מ"ז לחלק בין נצוק לחבור מקוה חסר עם שלם. לבין פסול שאובין וע"ש. אמנם מש"ך ס"ק מ"ו משמע דלא ס"ל בזה כהט"ז ועי' בס' ג"ט סי' י"ד: יד) אע"פ שיש בהן כו'. כ"כ הרשב"א בשער המים וז"ל לפיכך רעפים שמכסים בהם הגגות אע"פ שיש בהן גומות והחקקים אינם פוסלים את המקוה לפי שלא נעשה לקבל בהם עכ"ל כלומר אע"פ שיש בהם גומות שנעשה בהם בעוד שהיו תלושים אפ"ה א"פ את המקוה לפי שלא נעשה לקבל בהם. אבל בנעשה בהם גומות לאחר שכסה בהן הגג בלא"ה א"פ משום דהוי רקבעו ולבסוף חקקו דא"פ כמו שכתבתי לעיל בס"ק י"ב. וכבר כתבתי שם דעת המחמיר שבמרדכי דס"ל דאפילו לא נעשה בכוונה אלא מאליהן נעשה מ"מ כיון

שמקבלים

יב (מט) המניח שק או קופה תחת הצנור טו) אין המים הנמשכים מהם (נ) פוסלין (נא) את המקוה:

יג (נב) זה שאמרנו שכל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה לא אמרו אלא כשנפלו מתיכן למקוה מעצמן אבל אם נתנם אדם למקוה ה"ז פיסל שכל ע"י אדם אפילו זילף בידיו ורגליו (נג) ואפי' עובר במים ונזדלפו מאליהן ברגליו למקוה פסלוהו:

יד (נד) בד"א כשנזדלפו ברגליו טז) אבל אם היה רוכב (נה) ע"ג בהמה ונזדלפו מים ברגלי הבהמה לא פסלוהו אע"פ שע"י הבהמה שהוא רוכב עליה נזדלפו אין זה כמזלף ברגליו:

טו (נו) וי"א דרגלי הבהמה בדין רגל האדם ובשניהם אינו כשר (נז) אלא בהעביר על גבי קרקע ההוי בהמשכה אבל לא בנתזו:

(מט) ש"ע סעיף ל"ח: (נ) אע"פ שאין בהם נקב אחד כשפ"ה כיון שיש נקבים הרבה ואין מחזיקין מים לא חשיבי בית קיבול וא"פ משום שאובין: (נא) ודוקא בנפל מעצמן למקוה אבל ע"י אדם פוסל כמו שמבואר בסמוך: (נב) ש"ע שם סעיף ל"ט: (נג) כלומר שלא בכוונה. דלא כהאיכא מ"ד שהביא הראב"ד גם בעה"כ ועי' בתקמ"ח. דאף דמשום שאובי ליכא בזה. מ"מ כיון שבא ע"י רגליו דאדם פוסל. שכל שבא ע"י אדם פוסל: (נד) ש"ע שם: (נה) וה"ט דדוקא אדם שהוא מק"ט פוסל. משא"כ בהמה. מעי"ש: (נו) רמ"א בהג"ה בסעיף ס"ו ע"פ פי' הר"ש בתוספתא שהבאתי בתקמ"ח. והש"ז בס"ק כ"ח חולק על רמ"א וס"ל דליכא מ"ד דיאסר זילוף ברגלי הבהמה אמנם דברי רמ"א עיקר כמ"ש בתקמ"ח: (נז) ואע"ג דאנן קי"ל דל"מ המשכה בכולו מ"מ הכא כיון דלא הוי שאובין ממש מהני:

שמקבלים. הוי כלי ופוסל את המקוה. ולכן הרוצה לחוש לדעת המחמיר יעשה הגג משבלאות של עץ מכופים בקירין (כ"כ יל) או באבנים חלקים בקירין (שיפערשטיין) דאין בהם עכבת מים כלל. כ"כ הח"ס בי' רי"ד וע"ש: טו) אין המים כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ה מה"מ והוא משנה בפ"ו דמקואות אם היה שק או קופה משבילין בהן כמו שהן מפני שהמים מעורבין היו נתונים תחת הצנור אינם פוסלים את המקוה. כלומר אע"פ שאין בהם נקב אחד כשפ"ה כיון שיש נקבים הרבה ואין מחזיקין מים לא חשיבי בית קיבול ליחשב כשאובין ומותר להביא מים ע"י לכתחלה למקוה. ודוקא בשאין מניחם סוך ממש אצל המקוה אבל אם מניחם סמוך ממש אצל חלל המקוה והמים נופלים להדיא מהם למקוה פוסל משום דהוי הוייתו ע"י טומאה. אם לא שהמים ראוין לבוא זולתם כדלעיל סי' ג': טז) אבל אם כו. וכדי לבאר דברים אלו. וגם דעת הי"א לריכים אנו להאריך קצת. תניא בתוספתא וכן היה ר' יוסי אומר זילף בידיו ורגליו ג"ל למקוה פסיל. הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן ג"ל למקוה כשר. ולא עוד אלא עשו מקוה מתחלה כשר. והנה לכאורה סיפא סותר רישא. דברישא קאמר דזילף בידיו ורגליו פסיל. ועוד הקשה הרא"ש בתשובה מ"ב מקוה הכונס ע"י זילוף בידיהן ורגליהן. ונתן ידו ורגלו כדי שיעברו המים לחבית (בזב יש דף כ"ה:) דפסיל משום הוייתי עי"ש כדאיתא לקמן בסעיף יו"ד. לכן פי' הרא"ש דסיפא דלגיון ובירתא איירי ברגלי הבהמות. דדוקא בזילפו בידיהן ורגליהן דבהמית הוא דכשר. וקמ"ל דאע"ג דע"י האדם שהוא רוכב עליה נזדלפו ברגלי הבהמות לא חשיב כאלו נזדלפו ע"י רגליו וידיו דהאדם עצמו. ורישא איירי בזילף בידיו ורגליו של אדם וכל שהוא ע"י אדם פסיל. משום דאדם מקבל טומאה משא"כ בהמה (כ"כ הטעם במעי"ע) וכ"כ הרשב"א וז"ל דברים אלו שאמרו כל כו' אבל אם נתנן אדם למקוה ה"ז פסול שכל ע"י אדם אפילו זילף בידיו ורגליו ואפילו עובר כו' בד"א כשנזדלפו ברגליו אבל היה רוכב ע"ג בהמה ונזדלפו מים ברגלי הבהמה למקוה לא פסלוה ואע"פ שע"י בהמה שהוא רוכב עליה נזדלפו אין זה כזילף ברגליו עכ"ל: והראב"ד גם בעה"כ כתב. איכא מ"ד דכל היכא דבקיע להו ורמי להו למקוה ל"ש בבהמה ול"ש בחפניו ואפילו ברגליו כולהו גזרו רבנן משום שאובין ופוסל בג"ל וכבר פסקו זה הדין במשנה ובתוספתא. דתנן בפ"ג דמקואות הם חט את כסותו (עי' לעיל בסעיף ד' בסק"ב) ומטיל מים ממקומות הרבה כו' והא כסות לאו כלי הוא לענין שאובין ואפ"ה כיון שבאים למקוה מתוך ידיו פוסלין את המקוה בג"ל כו' ועוד תניא בתוספתא וכן היה ר"י זילף בידיו ורגליו ג"ל כו' לגיון כו'. לגיון. מקיף אדם חבוב הולך בסוסים ופרדים וחיילותיו עמו עוברים בנהרות ומוליכים מים בידיהן ורגליהן ג"ל למקוה כשרי אפי' בידיהן ורגליהן של עצמן כיון שלא זילפו בכוונה למקוה כשר. וכן היה ר"י פוסל כגון שהוא זולף למקוה בכוונה וכן שנינו בפ"ב המכנס את הסיטל לדין כו'. ואינם דברים רחוקים. אלא שיש במשנה מקואות שהוא סותר את דבריו דתנן פ"ו משרין מקואות התחתון מן העליון כו' הנה מפני שאין השלו הזה כלי לפסול את המקוה אין חוששין לירידת המים למקוה מתוך ידיו. וגל הראיות שהביא יש לדחותן דכולהו בשאובין בכלי קא מיירי. וא"ת א"כ מאי קמ"ל הא קמ"ל דאע"ג דלא אתו מן הכלי למקוה פוסלין אותו ולא חשבינן להו כשאובין הנמשכים דרך הקרקע למקוה שהם כשרים. אלא כיון דאתא מתוך ידיו למקוה פוסלין אותו כאלו בא לתוכו מתוך הכלי. ומכאן נלמוד עוד לכל אותן הכלים שאינם פוסלין את המקוה שאע"פ שאינם פוסלין אינם מכשירין את השאובין לחשוב אותם כמשכין למקוה. ואין השאיבה מעברת בהמשכה אלא או דרך קרקע או דרך צנור שקבעו ולב"ח הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש. וכך כ"ל. אלא דק"ל דהא בעיל ליה מדרש חכמים מה מעין בידי שמים. דהא כלי לא כתיב באורייתא. (ור"ל א"כ לפ"ז אפילו אם זילפו בידיהן ורגליהן שלא בשאובין יש לפסול נה"ת דלא הוי בידי"ש ולמה קתני בסיפא לגיון כו' כשר. דקאי בידיהן ורגליהן של עצמן. דלא כפי' ג"ע ס"י י"ד דכ' דזה הוא שלא מדברי הראב"ד. דהא בשמת לא תלי בכלי והכיא דלגיון איירי דהבהמות עמו. וא"כ מאי קשיא ליה. ומש"ה כתב בשם הג"ה מדברי רז"ה. ומש"ה השיג על הש"ז וע"ש. אבל באמת לא עיין היטיב בדברי הראב"ד. דהראב"ד מפרש סיפא דלגיון אפילו בזילפו בידיהן ורגליהן של עצמן אפ"ה כשר כיון שלא היו שאובין בכלי. ורישא מיירי בשאובין בכלי. ולהכי בפיר קא קשיא ליה) ומש"ה מסתברא דהך מתניתא דלגיון שעובר דקתני ולא עוד אלא אפילו מקוה לכתחלה כשר אריבא קאי דקתני הולכים עם הקרקע כשר. והא אתא לאשמעינן דאע"ג דשאיבה כולה אין מיבלין בה הכא כיון דלא היו שאובין מעיקרא שהרי בידיהן ורגליהן הביאם מהכהר דרך עברתן עושים מהן מקוה לכתחלה. פסקו של דבר כל שלא נתקבל בכלי אע"פ שבאו מתוך ידיו למקוה מטבילין בו עד מחלה. ומתחלה ואילך אין מטבילין בו אא"כ הולכים עם הקרקע דאהנית בהו אפילו רובא כדאמרן ממתניתין דלגיון עכ"ל. ונראה דהראב"ד לשיטתו דס"ל כהרמב"ם דלא בעינן הוייתו עי"ט אלא גבי זב וביו"ב דבעי מ"ח. אבל לא בשאר טמאים. ולהכי א"פ בזילף בידיו ורגליו של אדם אם לא היו שאובין בכלי רק משום דבעינן מקוה דומיא דמעין מה מעין בי"ש כו'. אבל הרא"ש לשיטתו וכן הרשב"א. דס"ל דגם בכל הטמאים בעינן הוייתו עי"ט. ולהכי פסל בזילף בידיו ורגליו של אדם משום דהוי הוייתו ע"י טומאה כהסיף דנתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית בזבחים שם: והר"ש הביא תוספתא זו בפ"ב דמקואות משנה ע'. ופי' וז"ל. עם הקרקע היינו המשכה שמערה חוץ למקוה והם נמשכים למקוה. לגיון חיל. וזילפו בידיהן ורגליהן ג"ל למקוה כשר עם הקרקע קאמר עכ"ל. ומשמע דאין מחלק בין אדם לבהמה לענין זה אלא כל שזילף בידיו ורגליו שלא המשכה ע"ג קרקע פסול והיינו רישא דתוספתא. וע"י המשכה ע"ג קרקע כשר בכ"ע. ומותר לעשות מקוה לכתחלה באופן זה. והיינו סיפא דתוספתא. וכמו שמסיים. ולא עוד כו'. ולפ"ז אתיא האי תוספתא דלא כהלכתא דהא קי"ל שאובה שהמשיכוהו כולו פסיל. כן הבין הב"י דברי הר"ש. וכן הבין הר"ב. וזהו הי"א שכתב הרב בהג"ה בסעיף ע"ו שהבאתי בפנים סי' ע"ו). אמנם הש"ז בס"ק כ"ח כתב דכוונת הר"ש הוא כדברי הראב"ד שהבאתי דאין כשול בזולא מתחת ידי אדם שלא בכלי. ורישא מיירי בזילף מ"ש בכלי. וסיפא מיירי בשאינן שאובין. ולכן השיג על הב"י והרב בס' וי"א דרגלי הבהמה כו' דליכא מ"ד כן וע"ש. והמעיין בדברי הר"ש הנ"ל יספיק בלדק הנכון עם הב"י והרב. דאם איתא דס"ל להר"ש כהראב"ד א"כ הו"ל לפרושי בהדיא דרישא מיירי במ"ש דוקא. והידה כזה פשיטא דה"ל להר"ש להשמיענו בהדיא ולפרש דקי"ל דאע"ג דלא אתי מן הכלי למקוה פוסלין אותו ולא חשבינן להו כשאובין הנמשכין על הקרקע. כמו שפי' הראב"ד. ומדלא מפרש הר"ש יתודי ברישא אלא סתם בלא פי' דרישא בלא העביר ע"ג קרקע בכ"ע פסול. ומש"ה הניח הר"ש ז"ל רישא בלא פירש. רק הסיפא פי' דמיירי

טז (נח) כלי שניקב בשוליו יז) אפילו (נט) כ"ש אינו חשיב כלי לפסול המקוה · (ס) ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה אבל אם ניקב כשפ"ה (סא) מביא אפילו לכתחלה (סב) על ידי המשכה (סג) ובדיעבד אפילו לא ניקב אלא (סד) בעדשה כשר:

יז (סה) ואם הנקב בצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנאד שהוא כשתי אצבעות (סו) ראשונים מהארבע שבפס היד מתהפכת בחלל הנקב בריוח (סז) בין שהוא מרובע בין שהוא עגול ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה אבל אם מקבל שום מים ממנו ולמטה לא (סח) נתבטל מתורת כלי:

(נח) ש"ע שם סעיף א׳: (נט) ודעת התוס׳ והסמ"ק דבעינן נקב כונס משקה. וכן נוהגין. עי׳ ש"ך ס"ק פ"ד: (ס) ש"ע שם: (סא) ט"ז שם ס"ק מ"ז: (סב) דאל"ה נעשה כל המקוה בידי אדם ואנן בעינן דומא דמעין דהוי בי"ש.ט"ז שם: (סג) ט"ז שם: (סד) שהוא ככונס משקה: (סה) ש"ע שם והוא מתוספתא שהבאתי בתקמ"ח: (סו) כ"כ הרמב"ם אבל הרא"ש והר"ש והטור ס"ל דבעינן כשתי אצבעות של אגודל הסמוך לגודל. והביא הב"י: (סז) פירוש אפילו עגול: (סח) אפילו יהיה הנקב גדול יותר:

דמיירי עם הקרקע ומש"ה כשר ומותר לעשות לכתחלה נקיה בענין זה. וא"כ דברי הב"י והמ"א כוונים בכוונת הר"ש: אמנם מ"ש הב"י דלפירש הר"ש אתיא הא תוספתא דלא כהלכתא בזה יש מקום לומר דלעולם גם התוספתא ס"ל דשאובין גמורים שנשאבו ע"י כלי לא מהני המשכה כולו ע"ג קרקע עד דאיכא רוב מ"כ. אלא משום דהכא לא הוי שאובין גמורים דהא לא נשאבו בכלי רק בידיהן ורגליהן. בזה מהני המשכה אפילו בכולו כמ"ש הראב"ד סברא זו לפי פירושו: אבל הרמב"ם לא הביא רישא דתוספתא יעל. אלא כתב בפ"ה מה"מ וז"ל גיים העובר מתקים לנקים וכן בהמה העוברת מתקים למקים וזלפו בידיהם וברגליהם נ"ל למקוה ה"ז כשר. ולא עוד אלא אפילו עשה מקוה בתחלה ה"ז כשר עכ"ל וכתב הב"י ונשמע לי שהוא ז"ל מפרש דתוספתא שהעבירו ע"ג קרקע או שניתזו ע"י דריסת רגלי אדם או בהמה כשר דאין חילוק בין אדם לבהמה לענין זה. ול"ל דהא דאמר ר"י זילף בידיו ורגליו נ"ל לנקיה פסול. מפרש הוא ז"ל דלא ע"י נתיזה הוא אלא שנוטל בידיו ורגליו נ"ל למקוה. ולפי שהוא מפרש כן לא הוצרך לכתוב דברי ר"י דמדין הס"ק את הטיט הוא נלמד עכ"ל. משמע מדברי רבינו הב"י דכל שע"י נתיזה הוא ס"ל להרמב"ם דא"פ אפילו אם מתכוין לכך. מ"מ כיון שלא נטל בידיו רק זרקי למקוה. והיכא דנטל בידיו בכ"ע פסול. ולפע"ד פי׳ זה דחוק מאד דהא גם ברישא דתוספתא קתני לשון זילף כמו בסיפא. ומנ"ל לפרש דהאי זילף דרישא הוא בבא על בחפניו. וזילף דסיפא מיירי בנתיזה: ולולא דברי רבינו הב"י היתי אומר דהרמב"ם מפרש דרישא מיירי בזילף בכוונה. ולכן פוסל בכ"ע אפילו ע"י נתיזה. אבל בסיפא קתני לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה כו׳ ולא נתכוונו לזילוף כלל אלא מאיליהן נזדלפו דרך עברתן שלא בכוונה נהכי איצו פוסל. דאינו פוסל עד שיתמלא לדעת. וכ"כ הראב"ד בהם איכא ע"ד שהבאתי לעיל בסמוך. ואע"ג דהרמב"ם פסק כרבנן דר"ש גבי מסנק את הטיט (בפ"ב דמקואות משנה ו׳) אע"פ שלא נתכוין. התם מיירי בנטלו בידיו. אבל ע"י נתיזה אם לא נתכוין לזה כשר. א"כ כמ"ש הב"ח והביא הש"ך בס"ק מ"ו דכיון דתלש את הטיט והבדילו מן המקוה ושיחו בלד המקוה בענין שיזיו נמשכין נ"ל מן הטיט למקוה ה"ז כאלו בכוונה הפיל מידיו שנ"ל למקוה ופוסל עכ"ל. ולפ"ז נ"ל דהא דר"ש מכשיר שם מפני שלא נתכוין לשאוב. ר"ל דר"ש ס"ל דזה שתלש את הטיט והניחו בלד המקוה אין זה חשיב כאלו בכוונה הפיל מידיו למקוה. ומש"ה לא הביא הרמב"ם רישא דתוספתא דבר ר"י שאמר זילף בידיו ורגליו כו׳ דבכוונה פוסל. משום דהוא נלמד בק"ו מהשוא דמסנק את הטיט וכו׳ דחשוב זה כוונה ופוסל וכ"ש היכא דמכוון: ד פוסל. וכן מוכח מדברי הראב"ד שהבאתי דמפרש היא דמסנק את הטיט כמ"ש הב"ח.שהרי כתב איכא מ"ד דכל היכא כו׳ ועוד תניא בתוספתא וכן היה רי"א כו׳ כגון שהוא זולף למקוה בכוונה וכן שנינו בפ"ב המסנק את הטיט לגדדין וכו׳ היה הולם כו׳. הכא סתמא קתני ל"ש בכלי ולי"ש ביד כי תלש והניח במקוה פסול בנ"ל עכ"ל אלמא דזה חשיב כוונה להכי פוסל אפילו ביד. דאל"כ מאי ובן שנינו דקאמר הראב"ד הא אדרבה סתירה הוא לדבריהם. דהם פסלינן אפילו בלא כוונה. אלא ש"מ דמפרש כמ"ש הב"ח. וזהו ג"כ דעת הרמב"ם כמ"ש. אלא דכתב הפ"ו בס"ק כ"ז דלא קי"ל כהך דיעה שמחלק בין זילפו בכוונה לשלא בכוונה. וכן דעת הש"ך שם. וכ"ז מפני שנמשכו אחרי דברי רבינו הב"י אבל לפמ"ש לפרש דגם דעת הרמב"ם כן א"כ אין לדחות דיעה זו לגמרי בלי ראיה. ומה שהקשה הראב"ד מפ"ו דמקואות דתנן מטהרים את המקואות העליון מן התחתון כו׳. וי"ל דשאני התם דבלא ידו היה המים ראויין לבוא למקוה. רק שמניח ידו תחת הסילון שלא ילאו המים לחוץ כשהוא מתמלא עד שעה שיפיק ויתחברו עם המקוה. ועי׳ ברע"ב ותוי"ע שם. וכה"ג מחלקינן לעיל בסי׳ ג׳ לענין הווייתו עי"ע. ועי׳ עוד מ"ש לקמן: יז) אפילו כ"ש כו׳. כתב הש"ך בסק"פ דלדעת הרב דבעינן נקב כשפ"ה כמ"ש הרב בהג"ה בסעיף ז׳ (ולכינו לקמן בענף י"א סי׳ ד׳). הנה הש"ך לשיטתו דכ׳ בס"ק כ"ג לתרץ הסתירה מסעיף ז׳ לסעיף מ׳. דבסעיף ז׳ מבואר לדעת המחבר בעינן נקב המטהר ובסעיף מ׳ כתב דסגי בנקב כ"ש. וכתב לתרץ שדבריו שבכאן (דהיינו בסעיף ז׳) ע"פ מ"ש שם אח"כ ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה וע"ש. אמנם לפמ"ש האחרונים (והביא לקמן בענף י"א שם) לתרץ דהם לענין לטבול בתוכו בעינן נקב המטהרו לדעת המחבר. משא"כ שלא לפסול את המקוה סגי בנקב כ"ש. י"ל דגם דעת הרב רמ"א כן דהם לענין לטבול בתוכו בעינן נקב כשפ"ה אפילו בניקב בשוליו. משא"כ הכא לענין שלא לפסול את המקוה סגי בכ"ש. ועי׳ עוד מ"ש לקמן שם אמנם דעת הסמ"ק והתוס׳ בתמורה (דף י"ב:) דבעינן נקב כונס משקה. והב"י תמה מנין להם דהא בתוספתא מבואר דסגי מלא מחט. ולכן כתב דהם מפרשים דהא דאר"א בר"י הלכה זו הורותי לטהרה. היינו לומר שהורה בשיעור הנקב לבטלו מתורת כלי לענין שאוב הוא שיעור נקב המטהרו מידי טומאתו. וסוברים כדעת ר"י שכתבו התוס׳ בפ׳ המלניע (דף ל"ו.) דכלי חרס המיוחד למשקין כשניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב שיעור כלי הוי שיעור טהרתו בכונס משקה. ולפ"ז מיירי בכ"ח ועי"ש ודוחק. ולפע"ד נראה דהוכיחו כן מהא דאמרו בחולין (דף ק"ז.) כלי שניקב ממני כונס משקה אין נוטלין ממנו לידים. אלמא דכל נקב שפחות מככ"מ לא בטיל מתורת כלי. וכן מבואר בנדה (דף מ"ט.) לענין מי הטאת. ועוד אמרו שם בחולין אי בזיע דוולא ככו"מ. מילף לייפי ומטבילין בו את הידים. אלמא דככונס משקה מוציא מידי שאובין. דהא דעת הרמב"ם דאין טובלין הידים בג"ם שאובין. כדאיתא בב"ע א"ח סימן קנ"ט סעיף י"ז. ואין לומר דה"ה פחות מכו"מ נמי לא הוי שאובין רק דהתם בעי לענין חיבור שיהא ככו"מ דהא בלא"ה לא הוי חיבור דהא הוי ניצוק אלא דמ"מ שם הוי חיבור כיון שהמים עולים תמיד הוי חיבור א"כ ה"ה בפחות מככ"מ. אלא הא דבעי שם ככ"מ הוא כדי לבטלו מתורת כלי דלא להוי שאובין. וכ"כ המרדכי בהדיא שהבאתי לעיל בס"ק י"ג. וז"ל כ"ל הא דאמר רבא אי בזיע דוולא בכונס משקה מטבילין בו את הידים ה"ה לכל הטבילה כו׳ וכיון דבזיע דוולא בכ"מ בטיל ליה מתורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה והמים שבתוך הדלי כשרים להטביל בהן כו׳. אלמאי דעיקר הא דבעי שם נקב ככונס משקה כדי לבטלו מתורת כלי שלא יהיו המים שאובין. אבל לא משום החיבור דהא אין עירוב מקואות בפחות משפ"ה אלא ע"כ דהתם כיון שהמים לפין ע"פ הדלי מכאן ומכאן הוי חיבור. וא"כ אפילו אי בזיע דוולא בפחות מככ"מ נמי. אלא הא דבעי ככ"מ כדי לבטלו מתורת כלי שלא יהיו המים שבו שאובין. וא"כ דברי התוס׳ והסמ"ק מוכרחים מגמ׳ ולפ"ז נ"ל הא דתניא בתוספתא דנקב כמלא מחט בשוליו סגי. היינו כמחט עבה שהוא ככ"מ.א"כ י"ל דנקב כמלא מחט לאשמעינן דסגי אפילו בטורד טפה אחר טפה כדאיתא בנדה שם דגם זה שיעור ככ"מ. ועי"ש בתוס׳ ד"ה אם כו׳ שמספקא להו אם הא דאמר אי בזיע דוולא ככו"מ כו׳ אי הוי ככ"מ דהתם דסגי בטיף אחר טיף. ומסקי דסגי בזה מש"ע דבדבר מועט הוי חבור לענין נט"י. וה"ה דמבטל את הכלי שלא יהיה פוסל משאובין. וזהו שיעורא דמלא מחט דעביד טיף אחר טיף, ועי׳ בט"ז בא"ח סימן קנ"ם סק"ב. אמנם מסרי"ק כי׳ דשיעור כונס משקה הוא כעדשה וכ׳ הב"י בא"ח שם דדוקא לענין מקוה כ"כ וכדי לחוש למ"ש התוס׳ בפרק בא

סימן

(סט) ש"ע שם: (ע) משום דאינו סותם יפה ואינו מתקיים: (עא) כלומר לא סתם הנקב אלא הושיבו על הארץ כדי שלא יצאו המים או על גבי סיד וגפסים: (עב) כיון דלא דבק בתוך הנקב: (עג) אבל אם סתמו בסיד לחוד או גפסים לחוד לא הוי סתימה מ"מ יש להחמיר גם בזה. נו"ב. ועי' מ"ב במקמ"ח בענף י"א סק"ז בזה. וכ"ז בין בכ"ע ובין בכ"ח כמ"ש במקמ"ח ופ"ש: (עד) ש"ע שם: (עה) דקודם שחברו ממ"ס א"פ שאובין: (עו) ונהגו לנוקבו כצורת משקה. ש"ך בשם הב"ח: (עז) ש"ע שם: (עח) כמו שנתבאר לעיל סוף ענף ד: (עט) רמ"א בהג"ה שם: (פ) משום דצריך לזה בקיאות גדולה להבחין בין מעין ובין מי המלית כמ"ש מהרימ"ט. נ"ט: (פא) אבל לטבילת כלים סמאיה א"פ לכ"ע: (פב) שהוא כשפופרת כדלעיל: (פג) רמ"א בהג"ה שם: (פד) כדי שיוכל להוציא כל המים עד שלא ישארו בה ג"ל ולנקותה. ועי' לקמן סימן כ"א:

יח (סט) ואם עירב יחד סיד וצרורות וסתם בהם הנקב לא חשיבי סתימה להחזירו (ע) לכלי (עא) או אם הושיבו ע"ג הארץ ואפילו ע"ג סיד וגפסים (עב) לא חשיב סתימה אבל אם עירב סיד יט) וגפסים וסתמו חשיב סתימה (עג) להחזירו לתורת כלי לפסול את המקוה:

יט (עד) הלכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותה יירא שמא יחזרו מן הכלי שמוציאין בו המים ג"ל למקוה (עה) אחר שחסרו מ"ס ונפלו יקוב הכלי בשוליו (עו) כ"ש ואז לא יחשבו המים שבו שאובין

כ (עז) ואם הם מעין נובעין כ) א"צ לכך (עח) כי המעין אינו נפסל בשאיבה (עט) ומ"מ (פ) נהגו להחמיר גם במעין כי יש חולקים אפילו במעין ואומרים דשאיבה פוסלת (פא) לטבילת אדם כמו גבי מקוה ולכן לכתחלה יש להחמיר לינקב הכלי (פב) בכונס משקה אף במעין כמו במקוה:

כא (פג) ואם לא עשה כן ונפלו שם שלשה לוגין שאובין אחר שחסר המעין מארבעים סאה ונפסלה המקוה והרצה לנקותה ולהכשירה אם אפשר לפקוק (פד) נקבי הנביעה ולנקותם בקלות בדרך כא) שלא ישארו שם שלשה לוגין בלל של

סי' שם דהא אמרינן אי בזע זוולא כו' איירי שהנקב גדול עד שהנ..ים נקלטים. ועי"ש ומשמע שם דה"ק לענין חיבור הוא דבעי גדול כ"כ כשפופרת. אבל לבטל כלי מקבלה סגי בגדול מכשפופרת. ולפ"ז לענין שאובין סגי בגדול כשפופרת. אמנם לא משמע כן מדברי הב"י כאן. דהא גם כאן לענין לבטל הכלי שלא יפסול משום שאובין נמי הביא דברי מהרי"ק הנ"ל שכ' דהוא כשפופרת. אלמא דגם לענין שאובין בעינן כשפופרת. ועוד דהא כבר כתבתי דגם הסיפא דאמרינן אי בזע זוולא כב"מ הוא כדי לבטלו מתורת כלי שלא יפסול משום שאובין ולא משום החיבור. אלא נ"ל דכוונת הב"י דה"ק לחומרא קאמר מהרי"ק דבעי כשפופרת אבל לא לקולא כגון לענין נש"י. ודע הא דסגי הכא בנקב משהו או בכשפופרת דוקא אם אינו שופך בהדיא מהכלי למקוה. אבל אם שופך בהדיא מהכלי למקוה פוסל משום הויתו ע"י עימאה כ"ז שלא ניקבו נקב כמשהו כפימאתו אם הוא מכניס במקוה. וגם לא יאחזו אדם. דא"כ פוסל משום הויתו ע"י אדם כדמבואר לעיל. וכ"כ הט"ז בס"ק מ"ז: יח) סיד וצרורות כו'. זהו ע"פ פי' הר"ש והרא"ש התוספתא שהביא הר"ש בספ"ד דמקואות. וז"ל קסטלין הנקלה נים לגרכין אם היה נקוב כשפופרת אין פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו העלה וכו' בד"א מן הצד אבל מלמטה אין פוסלין את המקוה. ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה. פקקו בסיד ובבנין אין פוסל את המקוה בסיד ובגפסים פוסל את המקוה. על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסים או במירת כמין מן הצדדין א"פ את המקוה. ע"כ. ופי' הר"ש והרא"ש בסיד ובבנין שהביא סיד וצרורות ופקק בו כל הנקב לא חשיבה סתימה אבל בסיד וגפסים יחד חשיבה סתימה מעלייתא וחשוב כלי. הושיבו ע"ג הארץ. כלומר לא סתם הנקב אלא הושיבו על הארץ כדי שלא יצאו המים. או ע"ג סיד וגפסים או שמירת הנקב מן הצדדין אכתי לא הוי כלי וא"פ את המקוה ובשער המים ובסוף ת"א כתב הרשב"א אם סתמו בסיד לבדו אין זו סתימה יפה וכן בגפסים לבדו וא"פ את המקוה. אמנם הרמב"ם פי' תוספתא זו באופן אחר ויתבאר לקמן בענף י"א דין ה' ולדבריו אם סתם בסיד לבדו או בגפסים לבדו פוסל ועי' ש"ך ס"ק כ"ט ולקמן יתבאר כ"ז וע"ב ואם סתם הנקב בצרואה גם זה יתבאר שם: יט) וגפסים וסתמו כו'. ועיין בט"ז בא"ח סימן קנ"ט שכתב בשם הראב"ד דאין חשיב כלי ע"י סתימה רק כ"ח בזפת. והכא קאמר דאם עירב סיד וגפסית וסתמו חשיב סתימה. וכבר עמד בזה הנו"ב מה"ת סימן קמ"ב וכתב שצ"ל דאף דלענין קבלת טומאה לא מקרי כלי ע"י שום סתימה אבל לענין להיות נקרא כלי לפסול המקוה חשיב שפיר סתימה ידוהק. אמנם הא כתב הרמב"ם בפ"כ מה"כ הבית שניקבה ועשאה בזפת בעץ וגפרית בסיד ובגפסית אינו חבור ושאר כל הדברים חיבור. והראב"ד שם השיג ע"ז וכתב שבשני נוסחאות איתא באילו חיבור ובשאר הדברים אינו חיבור. והכ"מ שם כתב שלענין זפת סיד וגפסים הוא נוסחא נכונה. אבל בעץ וגפרית אינה נכונה שאינם סותמים סתימה יפה אלמא דהראב"ד ס"ל דהני כולהו הוי סתימה לכ"ח וא"כ דברי הראב"ד סותרים זא"ז. אבל באמת הט"ז שם לא הביא דברי הראב"ד בלשון זה רק הנו"ב שם. אלא כתב בשם הראב"ד דבטיט אינו מועיל בשום כלי ובזפת מועיל לכ"ח דוקא אבל לשאר הכלים אינו מועיל עכ"ל וכן הוא באמת בראב"ד שם וא"כ י"ל דשאר דברים חוץ מזפת וטיט יש בהם שמועיל גם לשאר כלים. ובכ"ח מועיל זפת וגם שאר דברים שחשב שם ואינם סותרים דברי הראב"ד. ועכ"פ חזינן דהראב"ד ס"ל דסיד וגפסים הוי סתימה גם בכ"ח וגם הכ"מ הסכים לנוסחא זו דזפת וסיד וגפסים הוי סתימה גם לענין טומאה. ולכן הוי סתימה נ"כ הכא לענין שאובין. ולפ"ז נ"ל דתוספתא דהם דנקט סיד וגפסים מיירי בגויהם יחד דעירב סיד עם גפסים אז הוי סתימה אבל סיד לחוד או גפסית לחוד לא הוי סתימה כמ"ש לעיל בשם הרשב"א. אמנם הרמב"ם לשיטתו דס"ל לענין טומאה דכולהו לא הוי סתימא כפי נוסחא שלו. ולכן פי' שהיא תוספתא דידן לענין שאובין דלא מיירי לענין סתימה כלפי' הר"ש והרא"ש אלא פירשה בע"א כמו שאביא דבריו לקמן בענף י"א. ועי' ר"ס ספ"ג דכלים. אמנם כ"ז בכ"ח אבל בכלי עץ צ"ע אם מהני סיד וגפסים. דהנה בספ"ג דכלים תנן משפך של עץ ושל חרס שפקקו בזפת ר"ע מטמא בשל עץ ומטהר בשל חרס. והביא הר"ש דמפרש בתוספתא הטעם דבשל עץ מטמא מפני שהזפת הוא מינו שהזפת יצא מן העץ ומטהר בשל חרס שאינו מינו ולא חשיב חיבור. וא"כ מה"ט י"ל דבסיד וגפסים הוי איפכא דהוא מינו דחרס ולא מינו דעץ. להכי בכלי חרס הוי סתימה ולא בשל עץ. אמנם הדבר מוכרח לפרש דמה שכתב הרמב"ם בפרק כ' מהלכות כלים לפי נוסחא שלו בהני כולהו לא הוי חיבור כמ"ש לעיל. הנ"ל דמיירי שם בחביות של חרס. דאי מיירי בחביות של עץ. קשה דברי הרמב"ם אהדדי. דהכא כתב דזפת לא הוי סתימה. ולעיל בפרק י"ט הלכה י"ד מבואר דזפת הוי סתימה לכלי חרס. והוא משנה מפורשת. וכן בפרק כ' בהלכה ה' מבואר דזפת הוי סתימה. וכן בפי"ד מהלכות כלים מבואר ג"כ דזפת הוי סתימה. ואיך הביא הכא הרמב"ם. זפת עם הני דלא הוי סתימה. לפי נוסחא שלו וגם הראב"ד לא השיג עליו בזה אלא שכי שמלא נוסחא אחרת בהפך מזה באלו חיבור ובשאר דברים אינן חיבור מכל זה מוכח דבחביות של עץ מיירי להכי סבירא ליה להרמב"ם דזפת לא הוי חיבור. ולהראב"ד כל הני הוי חיבור. ואע"ג דגבי משפך של עץ קיימי לן כרבי עקיבא דהוי חיבור אם סתם בזפת. י"ל דס"ל להרמב"ם דהך תוספתא סבירא ליה לחלק בין משפך לחביות. דדוקא גבי משפך הוי חיבור משום שאין עשוי לעמוד בו מים או יין תמיד. אבל חביות שעשוי להכניס בתוכו יין או שאר משקין לעמוד בו תמיד מחמת הלחלוחית אינו מתקיים הסתימה וכיון שהוכחנו דבחביות של עץ מיירי. וא"כ לפי הנוסחא האמתית שהביא הראב"ד והר"ש והסכים הכ"מ דסיד וגפסית הוי חיבור. א"כ מוכח דגם בכ"ע הוי סיד וגפסית לכה"פ בגויהם יחד סתימה מעליא ופוסל את המקוה. כנ"ל: כ) א"צ לכך כי כו'. טעם החולקים וס"ל דגם במעין פוסל שאיבה כבר בארתי לעיל בסוף ענף ד' באורך עם כל חילוקי דינים השייכים לזה. ועיי"ש: כא) שלא ישארו כו'. משמע אע"פ שלא ממנו מעט יותר ממה שהיו בו בשעה שנפלו לתוכו

לתוכו הנ"ל ל"מ ד"ף דאמרינן לעיל בסעיף ד' סי' דאם יצא מילואו ועוד מהני היתי דוקא בילאו הגים מאליו ע"י ריבוי מ"ג שפני במים האחרונים דיחין מים הראשונים. אבל היכא שדלו והוציאו ממנו לא כמ"ש הס"ך בס"ק כ"ז בשם האגודה. וכן משמע ממהרי"ק וב"פ: כב) של מים הראשונים כו'. כ"כ מהרי"ק בתשובה בשורש כ"ה על מקוה הנובע ממעין שרלו להוציא מימיו מתוכו ודלו מתוכו עד שלא נשאר כשיעור מים ולא ניקבו הדליים שדלו בהם ויש להסתפק שמא חזרו ונפלו ג"ל מהמים שאובים מדליים לתוך המקוה שנשאר משיעורו דהייני מ"ם נלענ"ד דאם יש תקנה לנקיתו ולהוציא מימיו מכל וכל עד שלא ישארו שם ג"ל מים טוב ויותר טוב שינקבו הדליים בשוליהם כשונם משקה דהיינו מקום רחב כשו עדשה או אם יהיה אפשר לעשות חפירה בצד המקוה הסמוך לו ולהמשיך כל מי המקוה בתוך אותה החפירה ואם א"א בשום אחד מהני לדיים שדלו נ"ל שאם לא סתמו נקבי הנביעה כשדלו מימיו א"כ מתיר היה לו שם מעין ואינו נפסל בנפילת מ"ש לתוכו ואע"פ שיש פוסקים שנוטים להחמיר מ"מ כדאי הם הפוסקים המתירים לסמוך עליהם וכ"ש בשעת הדחק. ועוד שאין כאן אלא ספק דרבנן דאפילו למ"ד כולה שאוב דאורייתא מודו ברובו שאין שאוב. אמנם אם סתמו נקבי הנביעה בשעה שדלו המים א"כ נפסק המעין וירד לו דין מ"ג ואין להתיר אם לא שיוציאו כל מימיו ע"י דליים נקובים כדלעיל או ע"י חפירה אחרת כדפרישית לעיל ע"כ.

כב) של מים הראשונים שנפסלו טוב להחמיר (פה) ומותר לפקוק נקבי הנביעה כג) אפילו במטלנית המק"ט מפני שהסתימה אינו אלא לנגב המקוה:

כב (פו) אבל אם יש טורח גדול בדבר או בדיעבד שלא עשה כן יש לסמוך אמקילין הסוברין דאין שאיבה פוסלת במעין כי כן עיקר (פז) וכן אם יש שום דוחק עד שיביא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד שתתעכב ותדחה טבילתה (פח) אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול:

כג (פט) וכ"ז בשלא סתמו נקבי הנביעה בשעה שדלו המים אבל אם סתמו נקבי הנביעה א"כ נפסק המעין ויורד לו דין גשמים י"א כד) דאין להתיר אם לא שיוציאו כל מימיו ע"י דליים (צ) נקובים כבונס משקה:

כד (צא) ואפילו במקוה שאין בה מעין אם אין הכלי גדול כ"כ שבודאי יפלו שם ג"ל שאובין (צב) אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיו"ב כה) אזלינן לקולא דספיקא דג"ל שאובין הוי ספיקא דרבנן ואין לחוש בדיעבד:

כה מקואות שלנו שחופרים בקרקע בעומק עד שמוציאין מים נובעין מעצמן (צג) כו) יש מפקפקים ואומרים דאין לה דין מעין ובפרט במדינות העומדת בין הנהרות ובצעי מים. ע"כ אין להקל בהם בשום קולא של מעין:

(פה) ס"ך ס"ק פ"ו בשם הב"ח דאפי' למ"ד דאוסר לקמן בענף יו"ד סימן לסתום בדבר המק"ט מ"מ הכא שרי משום דהסתימה אינו בא אלא לנגב המקוה. אבל הט"ז חולק ע"ז ועי' במקמ"ח דהעיקר כהב"ח והס"ך: (פו) רמ"א שם ממהרי"ק: (פז) ס"ך שם ס"ק פ"ז בשם מהרי"ק וע"ש: (פח) וכ"כ בתשו' זכרון יוסף במקוה נובע ממעין שנתמעטו מימיו כ"א כאין בשעת הדחק גדול דא"א בע"א ותצטרך האשה לדחות טבילתה. למלאות בכתף עד כשיעור. וכשאפשר יש להמשיך המים כדי שיטהר ע"י ריבוי והמשכה. הובא בעקרי הד"ט סי' כ"ב אות י"ט: (פט) ב"ח בשם מהרי"ק ותשו' לרמב"ן שהבאתי במקמ"ח: (צ) ואע"פ שנפתחו המעינות אח"כ ונובעין מ"מ אפשר דיש חילוק בין קדם המעין לשאובין בין קדמו השאובין להמעין: (צא) רמ"א בהג"ה שם: (צב) פי' שיש לחוש שמא נפלו בזא"ז והתחיל השני עד שלא פסק הראשון כמו שמבואר לעיל בענף ד': (צג) כ"כ בפ"ת בשם מהרי"ט ומשכנות יעקב. ועי' מ"ש במקמ"ח בזה ועיין מ"ש בזה מרן הגאון רי"א ז"ל בספרו עין יצחק סימן כ"ח:

ומשמע דאפילו אם נפתח אח"כ המעין ל"מ. משום דס"ל דיש הפרש בין קדמו השאובין למעין בין קדמו המעין לשאובין. וכ"כ בתשו' לרמב"ן סי' רל"א דמעין אע"פ שהוא עומד כגון מקואות אלו שמימיהם ממקורות של מעין אע"פ שמימיו מועטים אינו נפסל ברביית מ"ש וכדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל אלא זה דאפשר דיש הפרש בין קדמו שאובין למעין ובין קדמו מעין לשאובין ואע"פ שנראה יותר שאין הפרש וכו' טוב להחמיר לכתחילה. וכבר נתבאר לעיל בסעיף ד' דקי"ל דאין הפרש בזה וכל"ע מטהר כמו שפסק הרב בהג"ה בסעיף י"א וט"ו. א"כ רק שסתמו אין כאן חשש דכשיפתח המעין אח"כ המעין יטהר אותם ועיין מ"ש לקמן: כג) אפילו במטלנית כו'. כ"כ הס"ך בשם הב"ח דאפילו למ"ד לעיל בענף יו"ד סי' ה' דאוסר לסתום בדבר המק"ט. הא"ה בהסתימה אינו אלא לנגב המקוה. אמנם הט"ז בס"ק ס"א כתב דלא מכיר חילוק זה. דהא גם כאן אינו עושה אלא שלא יזובו המים דרך שם. ולפענ"ד נראה דהחילוק פשוט דהתם הפסול משום שהמים זוחלים דרך זה הנקב והוא בא לסתום את הכס"ל ע"י דבר המק"ט. משא"כ הכא דהפסול הוא משום שנפלו בו ג"ל. והוא רוצה להוציא מים ולנקותו. והסתימה לא בא לתקן עלם הפסול דהא אף לאחר סתימה אכתי המקוה פסול עד שיוציא כל המים. והסתימה אינו אלא כדי שיוכל לנגב את המקוה ולא למנוע עלם הפסול לכן מותר לסתום אפילו בדבר המק"ט לכ"ע. וזה פשוט. עד שלא מצאתי על רבינו הט"ז שלא הרגיש בזה: כד) דאין להתיר כו'. כ"כ מהרי"ק והבאתי לשונו לעיל ס"ק כ"ב וכ"כ ב"י בשם הרמב"ן ז"ל ומ"מ נראה שטוב ליזהר שלא יסתמו מעין המקוים הנובעים שאח"כ שיו המים שבמקוה נפסקים מן המעין ושוב אין להם דין מעין אלא דין מקוה ואם נפלו שם ג"ל יפסלו אותה כמקוה בעלמא אע"פ שנפתחו המעיינות עד שילאו מכח אותם מים הראשונים ואע"פ שאין המעין נפסל בשאיבה כמו שאמרנו טוב ליזהר דאפשר דיש הפרש בין קדמו שאובין למעין כו' ולפיכך נראה הלכה למעשה טוב ליזהר שלא יפסוק המעין דתנן בפ"ה דמקואות מעין שהעבירו ע"ג הבוקה כו טוב ליזהר לכתחלה עכ"ל משמע דבדיעבד או בשעת הדחק אינו אוסר משום דהעיקר דאין כ"מ בין קדמו המעין כו' כמו שפסק בש"ע בסעיף י"א ורמ"א בהג"ה בסעיף ט"ו. אבל ממהרי"ק שהבאתי לעיל משמע דאוסר אפילו דיעבד. וכן משמע בב"ח. ואפשר דס"ע משום דכיון דאלו הושבין להני הפוסקים דס"ל דגם במעין פוסלין שאובים. והכא דאיכא נמי סברא לומר דיש הפרש בין קדמו המעין כו' א"כ הוי כמו ס"ס לחומרא. שמא הלכה כהפוסקים דמעין נמי נפסל בשאובין ואת"ל דאינו נפסל שמא יש לחלק בין קדמו שאובין למעין לבין קדמו המעין לשאובין. ולכן אף שג"ל אינו אלא מדרבנן. מ"מ בכה"ג דאיכא ס"ס לחומרא יש להחמיר אפילו דיעבד. ועי' בח"ס סימן רע"ז. ונלענ"ד דלזה כיון רבינו רמ"א בלשונו שכתוב שכי "יש לסמוך אמקילין הסוברין שאין שאיבה פוסלת במעין" דמשמע שאין השאיבה פוסלת במעין שקדמו לשאובין. אבל בשאובין שקדמו למעין לא. ואע"פ שכי רמ"א לעיל שם דאין חילוק בזה הייני מעיקר הדין אבל מ"מ יש להחמיר ולחוש לזה. וזהו מה שרמז רבינו רמ"א לעיל בסעיף ט"ו וז"ל "ואין חילוק בין כו' ועי' לקמן סעי' מ' דיש חולקין" משמע דיש חולקין קאי נ"כ אמ"ש דאין חילוק בין כו' והיכן מרומז זה בסעי' מ' אם לא מה שרמז בלשונו במ"ש דיש לסמוך אמקילין כו' כמ"ש. ושפיר כתב השואל בתשו' ח"ס שם. ובתנם דחה דבריו הח"ס. וכה"ג כ הט"ז בס' קנ"א דתרי קולא בהפסד מרובה לא אמרינן. לכן נלפע"ד דיש להחמיר בזה גם בדיעבד כמשמעות הב"ח: כה) אזלינן לקולא כו'. ויש להקשות הא כתב הכ"מ בפ"י מה"מ דלא הוזכרו מ"ש מספק אלא כשהיו שם מקוה ונסתפק אם נפלו בו מים. אבל אם היה ריקן ונתמלא מלא אינו בכלל זה. והביא הס"ך בס"ק קמ"ד. ועי' מ"ש לעיל בענף ג' סק"א. וא"כ ה"נ הא יש להסתפק שמא נפלו ג"ל מ"ש בשעה שלא היה בו רוב מקוה מ"כ וא"כ הוי כמקוה ריקן דלא אזלינן בכה"ג לקולא. וי"ל דהאי הכא דאינו מלוי כלל שיפול ג"ל בב"א מכלי אחד אם אין הכלי גדול כ"כ והוי כודאי דלא נפלו ג"ל בב"א. ובזה אחר זה נמי אינו מלוי שיפול מן השני עד שלא פסק הראשון להכי אזלינן לקולא אפי' במקוה. ריקן. וכ"כ הרשב"א בתשובה וז"ל אבר שאלת מקוה שרלו לנקותו והוציא כל המים בכלי כו' תשובה איני רואה שום פיסול מכמה ענינים כו' ועוד דמן הסתם לא נפלו שם ג"ל מכלי אחד ולא מב' או ג' כלים וכל שנפלו שם ביותר מג' כלים נראה שאין פוסל. דקי"ל כיוסף בן חוני (תמורה י"ב) וכיון שכן ה"ל ס"ס עכ"ל. וכ"כ הסמ"ק וז"ל כל לירוף ג"ל מ"ש דוקא מב' או מג' כלים וכ"ש בכלי אחד אבל בד' או יותר כשר ולפ"ז א"ל לנקוב הדליים בשואבים בהם המקוה כדי לנקותו שמה שנופל מן הכלי אין עולה כ"א מעט בכל פעם והוי כמו ד' או ה' כלים. ומ"מ טוב לנקוב אותה מלמטה בכונס משקה עכ"ל והביא הב"י. וכ"כ התוס' בפ"ק דתמורה שם ד"ה יוסף וע"ש: כו) יש מפקפקים ואומרים כו' כן הביא הפ"ת בס"ק כ"ח בשם מהרי"ט ומשכנות יעקב

יעקב כי מ"ג משום דמבואר בתוספתא פ"א דמקואות וז"ל החופר בצד הים בצד הנהר במקום הבילין הרי הן כמי תמצית החופר בצד המעין כ"ז שהם באין מחמת המעין אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין ה"ה כמעין. שפסקו מלהיות מושכין ה"ה כמי תמצית. ע"כ והביא הר"ש בפ"א דמקואות משנה ו'. וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מה"מ הלכה ג'. ומכח תוספתא זו כי המשכנות יעקב דכפל כל נדדי השיתר במקואות שלנו בבירא. כי מאן לימא איזה מקום היא באר נובע מעצמו ואינו מצד הנהר. ובפרט בגדיגות העומדות בין הנהרות ובלועי מים ואין מעיינות מים נמצאים שם כלל וע"ש. ונראה לפע"ד דבתוספתא היכא כוונה אחרת דלא כמו שהבין המשכ"י. ואף שיש לו תנא גדול דמסייע ליה. והוא רבינו הב"י בכ"מ שם. מ"מ אין דבריו ז"ל נראין. ואף שאיני כדאי להרהר אחריו מ"מ תורה היא. וללמוד אני צריך. וז"ל הכ"מ שם שחופר בצד הים כו' תוספתא בפ"ק. וא"ת למה לא חילק בחופר בצד הנהר בין כ"ז שהיו באים מחמת הנהר כמו שחילק בחופר בצד המעין ואפשר לדחוק ולומר דה"ה דהכי במעין וה"ה לנהר. ועי"ל דנהר איני חשוב כמעין לענין זה משום דנהר הרבה פעמים רבים נוספין על הזוחלין אבל קשה מחופר בצד הים. לכן נ"ל דים הגדול ונהרות כיון שאין דינם כמעין לענין מי חטאת כמ"ש רבינו בפ"י מה' פרה ה"ה שהם מחולקים ממנו לענין זה עכ"ל. ולפע"ד דבריו תמוהים. התירוץ הא' שכתב דה"ה דתני במעין וה"ה לנהר ויש. קשה דא"כ ליערבינהו וליתנינהו החופר בצד הים כו' ובצד המעין כ"ז שהם באים מחמת כו' ומדמחלקן לשניהם משמע דמחולקים הם לענין זה. וגם מ"ש ועי"ל דנהר אינו חשוב כמעין לענין זה משום כו' קשה דהא רבו הנוספין על הזוחלין א"כ גם הנהר גופא אינו חשוב כמעין. ועוד עכ"פ להוי דינו כמקוה שיש בו מ"ס כיון שהיא מחובר למקום שיש בו מ"ס. ולמה דינו כמי תמצית. ומ"ש הכ"מ ע"ד לתרץ כיון דאין דינם כמעין לענין מי חטאת ה"ה שהם מחולקים ממנו לענין זה. ג"כ אינו מובן מה ענין מ"ח לכאן. אבל האמת יורה דרכו. דהמדקדק בלשון הרמב"ם יראה דגבי נהר כתב ובצד הנהר. בואו המחלקת. וגבי במקום הבלין לא כתב ובמקום הבלין בוי המחלקת. אלא משמע דאדלעיל קאי דחפר בצד הים או בצד הנהר במקום הבלין. פי' דחפר במקום הבלין שהוא סמוך לנהר או לים. דלפעמים ע"י ריבוי גשמים שוטף הנהר חוץ לגבולו ואח"כ כשחוזר הנהר למקומו נשאר שם רפש וטיט לא וקמ"ל התוספתא דאע"פ שחפר סמוך לים או לנהר לא תלינן דהמים שבאלו בחפירה הוא מן הנהר או מהים דלהוי דינו כמו מעין. אלא תלינן דמי גשמים נינהו. וה"ה כמי תמצית שלא פסקו. אבל החופר בצד] המעין. פי' שלא במקום בלים תלינן דהמים באו מהמעין ולהכי כ"ז שידעינן שהיו באין מחמת המעיין דהיינו שאנו רואין החלחולים שביניהם שהמים בא מן המעין. אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין ה"ה כמי מעין. דכיון שהוא סמוך למעין לא תלינן דהמעין בא מעצמו שבחפירה הם נובעין אלא תלינן שבאו מהמעין. ולכן אם פסקו מלהיות מושכין ה"ה כמי תמצית (או כמו גבאיכ לפי גרסת רמב"ם וגם ר"ש הביא גרסא זו). והיינו ממש ההיא דכתב המרדכי והביא הרב בהג"ה בש"ע סעיף כ"ב (ולפנינו לקמן בענף י"ב דין ד) דמותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה אע"פ שאין בה מ"ס. דהא ארעא חלחולי מחלחלי הואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואים החלחול שביניהם כו' הוי חיבור. ומיירי בחפר בצד הנהר עד שמולא מים נובעין. ואין לומר דא"כ ל"ל חיבור לט"ס הא המרדכי ס"ל דמעין מטהר בכ"ש גם לאדם י"ל דהא קמ"ל דלא תלינן הנביעה מחמת עלמן. אלא מחמת הנהר. וכ"מ דהם פסקו מלהיות מתחלחל ביניהם אין דינם כמעין וצריך מ"ס כיון שפסק החיבור שביניהם. וזה דלא כמו שכתב בלבושי שרד (הביאו לקמן שם) דהמרדכי מיירי בחופר בצד הנהר ואינו נובע אלא מי מקוה הם. דאלו נובעים הא בלא"ה א"ל מ"ס לשיטתו דמעין מטהר בכ"ש וע"ש. דז"א דלא משמע הכי מלשון המרדכי אלא מיירי אפי' בנובעין אלא כיון דהוא סמוך לנהר חיישינן שבא מהנהר הוא ולא מחמת עלמו הוא נובע. ולכן כ"ז שאנו רואין החלחול שביניהן הוי חבור ומט"כ מטהר בפחות ממ"ס. אבל אם פסקו מלהיות מתחלחל ביניהן וא"כ פסק החיבור שביניהם. שוב אין דינו כמעיין. וכ"ז בחופר בצד הנהר או בצד המעיין שלא במקום בלים אבל במקום בלים ל"מ אע"פ שאנו רואין שחלחול שביניהן אמרינן דמי תמצית נינהו. ולפמ"ש מוכח לכאורה מכאן דאם שפסיק המעין מלהיות מושכין שוב אין דינו כמעיין אע"פ שמתחלה החפירה ולא היה שם מים אחריה רק מה שנתמלא מהמעין כמו ההיא דהכא. דתלינן דהחפירה נתמלא מהמעין. ומש"ה אם פסקו מלהיות מושכין ה"ה כמי תמצית. ולעיל בענף ב' סי' י"ז גבי מעין שהמשיכו לבריכת מים יש פוסקים דס"ל דאם היתה בריכה ריקנית ונתמלאה מן המעין אע"פ שהפסיק הקלוח הנמשך מהמעיין אפ"ה דין מעין יש לו לטהר בכ"ש ובזוחלין כמ"ש שם בס"ק י"ז. וי"ל דשא"ה כיון דלא נתחברו ממש. רק ע"י נקבים קטנים שבגידי המים מתחברים תחת הקרקע. להכי הוי דינו כמעין רק בשעת חיבור. אבל כשנפסק החיבור אין דינו כמעין. משא"כ היכא דנתחבר ונתערב ממש בקלוח מהמעיין הנמשך ע"ג בר כו. לכן המים שבבריכה חשוב לעולם כמעין אף כשהפסיק המעין מלקלח לבריכה. וכה"ג כתבתי בענף י"ב ס"ק להרץ קו הגו"ב על הפוסקים שהביא הש"ך בס"ק קי"ב. מההיא דסעיף כ"ה וע"ש: ויש לסביא ראיה מר"ש ורא"ש דמפרשי תוספתא הנ"ל ע"ד שכתבתי. מדהביאו ראיה דגם במעין בעינן מ"ס מהא דאמר בחגיגה (דף כ"ב.) דהא ארעא חלחולי מחלחלי ובעינן מ"ס. ובמקוה ל"ש חלחולי אלא במעיין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע. ושיש הרא"ש דאין להשיב על ראיה זו ומה ראיה דלמא המים המתקבלים ע"י חלחול שבא מנהר גדול כדפירש"י שם הם לעולם מ"ת מה"ט דתוספתא בחופר בצד הנהר דינו כמי תמצית. ולכן חיישינן בכ"מ שהוא חופר שמא הוא מחלחול הנהר ודינו כמי תמצית. אלא אי' דדוקא בחופר במקום בלים שבצד הנהר הוא דדינו כמי תמצית אבל שלא במקום בלים אין דינו כמו תמצית כמ"ש. לכן שפיר הביאו ראיה מההיא דחגיגה. ויש לדחות ראיה זו. דהא התוספתא קתני החופר בצד הנהר. משמע דדוקא בצד הנהר הוא דדינו כמי תמצית. אבל ברחוק מנהר דינו כמעין. א"כ שפיר הביא הגמ' ראיה מהא דבעינן מ"ס אפילו בחופר רחוק מנהר. ויש להקור בהא דחופר בצד מעין דדינו כמ"ת אם הפסיק. עד היכן מקרי בצד מעין. הנה בע"ז (דף כ'.) משמע דעד ד"א נקרא בצד ולא יותר. ובפ"ק דב"מ (דף י"א.) אמרינן והוא שעומד בצד שדהו ואפ"ה יש פוסקים וכ"כ רמ"א בח"מ סי' ר' דבעינן דוקא בתוכו. וכן כתבו התוס' עירובין (דף ל"ב:) ד"ה אשה. דל"ל הא דקאמרינן התם והוא שעומדת בצד ביתה לאו אצל ביתה קאמר אלא בתוך ביתה ממש קאמר. ולפע"ד י"ל דזה תליא בפלוגתא דתנאים בפ"ק דב"ב (דף י"ד.) דר"מ סבר שם דס"ת היה מונח בתוך הארון. ור"י סבר שם דס"ת מונח בצד הארון שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' מצד היה מונח ולא בתוכו. ופריך הגמ' ור' מאיר האי מצד ארון מאי עביד ליה ומשני ההוא מיבעיא ליה דמתנח ליה מצד ולא מתנח ביני לוחי ולעולם בגויה מן הצד. אלמא דלר"י לשון בצד ל"ש אלא באבראי ולא מגואי. ולר"מ אפי' מגואי מן הצד נמי. ובירושלמי איתא דר"י ור"ל פליגי בזה בפלוגתא דר"מ ור"י. דר' יוחנן ס"ל כר"מ. ור"ל ס"ל כר"י. ועפ"ז יש לסבין בהא דאמר ר' יוחנן שם בב"מ והוא שרץ אחריהם ומגיען. ולא קאמר כדאמר שם שמואל ועולא והוא שעומד בצד שדהו. דודאי עולא דקאמר שם והוא שעומד בצד שדהו בעי נמי שרץ אחריהן ומגיען דאי לאו הכי ל"מ מה שעומד בצד שדהו דהוא טעמא דכיון שעומד בצד שדהו הוא משתמרת ע"י כמו שפירש"י ותוס' שם. ואם רץ אחריהן ואינו מגיען אינו משתמרת ע"י. אלא משום דר"י לשיטתו דס"ל הכא כר"מ דמצד משמע מגואי. ואי הוי אמר והוא שעומד בצד שדהו הוי משמע דתרוי' בעינן דיהא עומד בתוך שדהו מגואי וגם שיהא רץ אחריהן ומגיען. לכן קאמר ר"י דלא בעינן שיהא עומד בתוך השדה דוקא אלא אפילו עומד סמוך לשדה סגי בעינן שרץ אחריהן ומגיען. אע"פ שאינו עומד בתוך השדה מגואי. להכי ל"ק בהאי ליפנא שעומד בצד שדהו. אמנם בגיטין (דף ע"ז:) משמע דהא דאמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה כו לאו בתוכה ממש קאמר אלא בסמוך לה מאבראי. דקאמר מ"ש כידה מה ידה בסמוכה אף חצירה בסמוכה ואידך אי מה ידה בדבוקה אף חצירה בדבוקה. א"א לפרש בדבוקה ממש דהא זה לא א"א. וכיון דתלר משום ידה אתרבאי. ע"כ להו דבוקה ממש. אלא ה"ק משום דעולא ס"ל דסגי בעומדת בסמוך לו מאברהי אע"פ שאינו עומדת בתוכו לה"ק ואידך אי מה ידה בדבוקה את חצירה בדבוקה. כלומר שתהא עומדת מגואי ולא מן הצד. ולמה קאמרת והוא שעומדת בצד ביתה דמשמע מאברהי. משום דרי' אושעיא ס"ל כר"י דב"ב שם. דכל בצד משמע מאברהי ולא מגואי. אבל עולא ס"ל כר"מ שם דבצד משמע נמי מגואי. וא"כ אה"נ ס"ל דבעינן דומיא דידה. מה ידה בדבוקה לה ה"נ בדבוקה לה דהיינו שעומדת בתוך ביתה מגואי דהוי כדבוקה לה. והנה בח"מ סימן רס"ח ס"ד כי ראה אחרים רלים אחר המציאה כו' אם היה עומד בצד שדהו שהם בתוכה. ואילו היה רץ היה מגיען ואמר זכתה לי שדה כו'. ולא הגיה הרב כאן כמו שהגיה הרב בסי' ר' וי"א

דבעינן דוקא בתוכו אבל תולה לו לא. משמע מזה דכיון דמיירי ברץ אחריהן ומניען תו לא בעינן דוקא בגואי אבל גבי מקח וממכר דלא בעינן שיהא רץ אחריהן ומניען כיון דדעת אחרת מקנה אותו בזה בעינן שיהא עומד בתוכו דוקא לפני י"א. אמנם גבי גט. כי הב"י בא"ע סי' קל"ט והב"ש שם דאפילו כשעומדת שם בעינן שתהא משתמרת לדעתה לאפוקי אם הוא חצר גדול ועומדת בצד אחד אז בצד השני אינה משתמרת לדעתה והיינו כעין דאמר ר"י דבעינן שיהא רץ אחריהן ומניען. קודם שיכול ליטול אחר דאז הוי משתמרת לדעתה. דאף דאמר ר"י דבמתנה דאיכא דעת אחרת לא בעינן שיהא רץ אחריהן ומניען. מכל מקום גבי גט דחוב הוא לה הוא מטעם ידה ובעינן דומיא דידה. מה ידה משתמרת אף חצרה משתמרת לדעתה. ולפי זה כיון דבעינן שיהא בענין שתהא רץ ומניעו. מהני לפ"ז אפילו אינה עומדת בתוך חצרה ממש מגואי רק בצדה בסמוך להגט בענין שתהא משתמרת לדעתה. אע"פ שהיא חוץ לחצרה. וזה דלא כב"ח שם ועפ"ז ניחא מה שהשמיט הרמב"ם והטור וש"ע מה דאיתמר במס' עירובין (דף ל"ב:) אשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת. משום דשם ס"ל הסוגיא דבעינן שתהא עומדת בתוך ביתה או חצרה ממש ולא סמוך לו כמ"ש רש"י ותוס' שם. אבל אנן י"ל דלא בעינן בתוכו ממש. אלא כיון שמשתמרת ע"י בענין שהיא רץ אחריו ומניעו. אע"ג שעומדת תולה לו מהני. וכ"כ בפ"ת בא"ע שם בשם תשו' זכרון יוסף שכ' בשם הגאון ר' י ברלין. והפ"ת השיג עליו בשם הג' רמ"א בח"מ סי' ר' ולפמ"ש לק"מ: והט"ז בא"ע שם השיג בזה על הב"י וס"ל דכל שאין כח לבוא אדם בתוך חצר מהני אם עומדת שם אפילו גדול מאד והגט מונח בקצה השני. והשיג על הב"י והדרישה ע"ש. ונראה לפע"ד לתרץ דברי הב"י והדרישה. דהא גבי גט בעינן לעולם תרתי לעיכובא. א' מה דמצינו גבי מציאה דבחצר המשתמרת ל"ב שיהא עומד בצד חצרו. אבל גבי גט אפילו בחצר המשתמרת. דהיינו שמשתמרת לדעתה. פי' על פיה וציווי ואין כח והשלטה לאחר באותו חצר ל"מ אא"כ שיהא משתמרת לדעתה ממש. דהיינו שיהא משמור בעצמה שם כמו שמוכח מפירש"י בב"מ שם בהא דאמר שעומד שם והוא שעומד כו'. דאל"ה מה מהני מה שעומדת שם. הא בלא"ה משתמרת ע"פ וציווי אלא ש"מ דס"ל לעולא דגבי גט בעינן שיהא משתמר ע"י ממש. דהיינו שמשמור בעצמה דומיא דידה. דלא כר"א בגיטין שם דס"ל דכיון דהחצר משתמרת לדעתה. ע"פ וצוויה סגי בזה אע"פ שאין משתמרת ע"י ממש. ועוד ס"ל לעולא דאפילו אם עומדת שם ומשמרת. אפ"ה בעינן כעין שתהא חצרה משתמרת לדעתה. כלומר שלא יהא לאחר כח והשלטה באותו חצר דומיא דידה שאין לאחר כח ורשות בידה. אבל אם יש לאחר כח והשלטה באותו חצר אע"פ שהיא עומדת ומשמרת ל"מ דלא הוי דומיא דידה. וזהו כוונת הטור במ"ש בד"א שהיא עומדת בחצירה והוא משתמר לדעתה. פי' דתרתי בעינן. דאע"ג דהיא עומדת בחצירה ומשמרת בעצמה לא סגי בכך. אא"כ שהוא משתמר לדעתה. פי' ע"י צוויה שאין כח ורשות שם לאחר וכן איפכא דאע"פ שאין לאחר כח והשלטה באותו חצר לא סגי בכך אלא בעינן שתהיה היא בעצמה עומדת שם ומשמרת. וזהו שכ' הטור אבל אם אינה עומדת שם אע"פ שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת. משום דבעינן שהיא עצמה תהא ג"כ משמרת. ולפ"ז כיון דבעינן דוקא שתהא היא עצמה משמרת ולא סגי במה שמשתמרת ע"פ צוויה. ממילא ידעינן דאם החצר גדול מאד והגט מונח בצד השני. כיון שאינה משמרת שם הגט ע"י ממש. כ"א ע"פ ציווים ל"מ כדברי הב"י וא"כ אין כאן סתירה מפירש"י ודסוגיא שם. וא"כ דברי הב"י נכונים לדינא. אלא במ"ש הב"י לאפוקי אם הוא חצר גדול כו' לאו אדלעיל קאי לומר דזהו כוונת הטור במ"ש והוא משתמר לדעתה דאתי לאפוקי אם הוא כו' דז"א. דהטור בא כאן לאפוקי אם אינה משתמרת לדעתה כלומר ע"פ צוויה. דהיינו שיש לאחר כח ורשות בה כמו שפירש"י והט"ז. אלא מלתא באנפי נפשא היא דקאמר הב"י. מדקאמר הטור דבעינן תרתי. שתהא עומדת וגם משתמרת לדעתה וזה בלא זה ל"מ. וא"כ ה"ה ל"מ חצר שמשתמרת לדעתה אא"כ היא תשמור בעצמה במקום הגט לאפוקי אם החצר גדול דכשהיא עומדת במזרחו אין מערבו משתמר לדעתה. כלומר ע"י ממש ואין לדעתה שכ' הב"י פירושו כמו לדעתה דקאמר הגמ' והטור אלא פירושו ע"י ממש. ולא דק בלישנא. אבל לדינא שפיר כוון רבינו הב"י: נחזור לענינינו. דעכ"פ מוכח מכאן דלשון מלא. היינו או לגואי. או לבראי ועכ"פ סמוך לה. דהיינו בד"א של חצר. וכמו דמשמע כמו בגמ' בע"ז שהבאתי לעיל. וא"כ ה"ה בצד מעיין דנקטי התוספתא היינו בסמוך לה בצד ד"א שלה. אבל בהופר באר רחוק מעיין יותר משיעור הנ"ל. אז לא תלינן דהמים באו מצד המעין לענין אם פסקה מלהיות מושכין. שהיו כמי תמצית. אלא תלינן במעין של עצמו בא המים. אע"פ שאנו רואין החלחולים שביניהם מ"מ לא תלינן שכל המים בא משם אלא אמרינן דיש להבאר ג"כ מעין בפ"ע כיון שהוא רחוק משם. ולכן אף אם פסק החלחול מ"מ דינו כמעין. דהא כל מעיינות הוא כן. דהמים הנובעים כאן בא מנהר גדול דהא ארעא חלחולי מחלחלא כמו שפירש"י בחגיגה שם ור"ש ורא"ש. ואפ"ה דינו כמעיין לעולם. כיון שאינו סמוך לנהר או למעין אחר. ה"נ כן. כנלע"פ"ד.

מקוה ישראל

ענף שמיני

דין אין שאובין פוסלין אא"כ נשאבים לדעת:

א (א) אין חמים שבכלי חשוב לפסול משום שאיבה (ב) אא"כ נתמלא לדעת. כלומר (ג) שיתמלא מדעתו לצרכיו א) אף על פי שלא מלא על דעת לשופכו למקוה: לפיכך

מקור מים חיים

א) אע"פ שלא כו'. כ"כ הש"ך בשם הפרישה דלא בעינן שיתמלא לדעת לשופכו למקוה. דהא לעיל בענף ז' סימן ב' בזקפה על לדה לידת קאמר דאינה פוסלת מטעם שאינה עומדת בענין שיכולה לקבל מים משמע ונוכח דאם היא מקבל מים נפסל אע"ג שלא כוון למלאות המקוה. והא דקאמר אח"כ בסמוך (ס' ב') המניח כליה תחת הצנור לקבל מימיו כו' הביבים לדעת לרבותא דהתירא קאמר דאם הניחן עד שלא נתקשר בעבים אפילו הניחן כדי לשפוך אפ"ה עותר ע"כ. ועי' מ"ש לעיל בענף ז' סק"ה. ויש להסתפק אם דוקא בג"ל דרבנן הוא דבעינן שיתמלא לדעת. דכיון דלא הוי גזירה דרבנן. הקילו בזה שלא יפסל עד שיתמלא לדעת. והם אמרו. והם אמרו. אבל אם כל המקוה או רובו נעשה בשאובין פוסל אפילו שלא לדעת דבפסול שאיבה דאורייתא פסול אפילו שלא לדעת. או דלמא ל"ש. אח"כ ראיתי דהוא פלוגתא דתנאים בפ"ב דמקואות משנה ז' לפי פי' הרא"ש שם. ואביא לקמן בסק"ד וע"ש. עוד יש להסתפק הא דבעינן שיתמלא לדעת אם הוא דוקא לדעת בעלים. או דילמא דאף לדעת אחרים פוסל משום שאובים והנה לענין הכשר דעת הרמב"ם בפ' י"ב מה' טומאות אוכלין דבעינן דוקא רצון בעלים. דכתב אחד המים ואחד שאר ז' משקין והוא שיתן עליה ברצון הבעלים. אמנם הרשב"א בחידושיו לחולין (דף ל"א:) גבי פירות שנשרו לתוך אמת המים וכו' כתב מכאן דקדקו התוס. דלא בעי רצון בעלים מדקאמר מי בידו טמאות דמשמע אפילו אחר שאינו בעל הפירות. ועוד דעיקרו מדכתיב וכי יותן מים לאמר יותן דומיא דכי יתן. וכו'.

מקוה מים

(א) ש"ע סימן ר"א סעיף ל"ד: (ב) והוא מת"כ שהבאתי במקמ"ח סק"ד: (ג) ש"ך ס"ק ע"ה בשם הפרישה. ועי' במקמ"ח. וע"ש עוד אם בעינן דוקא דעת בעלים או לא:

ב (ד) לפיכך המניח כלים תחת הצנור (ה) לקבל מימיו שיפלו מהן לתוך המקוה אם הניחם בשעת קישור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו (ו) חשובים לדעת אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם (ז) ואח"כ נתקשרו ונתמלאו ב) או אפילו הניחום בשעת קישור העבים ונתפזרו (ח) ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלא לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין (ט) ובלבד שישבר את הכלי (י) או יהפכנו בענין שלא יגביהנו מן הארץ שאם מגביהן מן הארץ עם המים חשיבים (יא) שאובים ופוסלין את המקוה (יב) וכ"ש הניחם בחצר שלא תחת הצנור בשעת קישור עבים ואח"כ נתפזרו דאין פוסלין:

ג (יג) אבל דעת הרמב"ם דבמניחן תחת הצנור בכל עת (יד) ובכל זמן הוי לדעת. ובחצר בשעת קישור עבים ולא נתפזרו אפילו שכחן הוי לדעת אבל אם הניחם בשעת קישור עבים (טו) וחזרו ונתפזרו וכל שכן אם הניחם בחצר בשעת פיזור עבים כשרים:

וכ"ז

(ד) ס"ע סעיף מ"ח : (ה) מ"ג : (ו) דכיון שהניחם בשעת קישור עבים ולא נתפזרו לא אסח דעתו מינייהו וחשובים לדעת. וכ"ש אם הניחם בשעה שהגשמים יורדים דחשיבים לדעת ועי' מ"ש במקמ"ח סק"ד בשם הר"ן פ"ב דשבועות: (ז) דכיון דלא נתקשרו העבים בשעה שהניחם לא הוי לדעת: (ח) דכיון שנתפזרו אסח דעתיה מירידת גשמים. ולא הוי לדעת שיתמלאו והוי כשוכח: (ט) ס"ע שם: (י) ואז נופלין מאליהן למקוה: (יא) דכיון שהניחן אחשוב' אחשובינהו. ר"ש. א"נ משום דיש בהן תפיסת יד אדם. רע"ב: (יב) ש"ך שם ס"ק ל"ג: (יג) הובא בש"ך שם. ועי' מ"ש בזה במקמ"ח בארוכות: (יד) כלומר בין שהניחם בשעת קישור עבים. ובין שהניחם בשעת פיזור עבים בכ"ע הוי לדעת ופוסלין את המקוה: (טו) דכיון דאיכא תרתי לטיבותא דהניחם בחצר. ולא תחת הצנור וגם נתפזרו העבים והסיח דעתו מהם ולא חשיבי לדעת:

וכל היכא דקרי יותן משמע בהוה ענין שיתן בין ע"י רצון בעלים בין ע"י רצון אחרים וכדאמר בעגלה ערופה (בפסחים (דף כ"ו:) ור"פ אי כתיב עובד כו' וה"נ אמרינן לענין פרה אדומה דילפינן עול עול מעגלה ערופה. ור"פ כ"י כי היכא דאמרה גבי עגלה ערופה ה"נ אמרה גבי פרה דאמרינן התם הא לא דניחא הלא לאו כו מאי עבדת אר"פ כו' ואמרינן התם שכבה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פסול מד"א וחייב בד"ש אלמא משמע הא דדרשינן מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה ל"ד דניחא להו לבעלים אלא אפילו לאדם אחר. ובענין דלגבי הכשר דכתיב יתן וקרינן יותן לא בעינן דוקא דניחא להו לבעלים אלא אפילו לאדם אחר אבל הרמב"ם כו' עכ"ל. ועי' תוס' ב"מ (דף כ"ב.) ד"ה אף כו' וא"ת העושה מלאכה בפרת חטאת כו' וי"ל כגון שהיה בוחף א"כ לא בעינן נחותא דבעלים. הרי דב' דעות אלו מבוארים בתוס' שם. והא דתנן בפ"ו דמכשירין והנז' בפ"ק דחולין כביאו (בדף י"ג.) המעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וירד עליהן הטל אינו בכי יותן ואם נתכוין לכך ה"ה בכי יותן העלום חבו"ק אע"פ שנתכוונו לכך אינו בכי יותן מפני שיש להם מעשה ואין להם מחשבה וע"ש ל"ל לדעת הרמב"ם דמיירי דהתם המה הבעלים דהפירות. דאל"ה מאי איריא חבו"ק אפילו גדול נמי כיון דבעינן רצון בעלים דוקא. ולפ"ז הא דאמר ר"י שם ל"ב אלא בלא היפך בהן אבל היפך בהן ה"ז בכי יותן קאי אחבו"ק שהפכו בהן. וכן פי' הרמב"ם בפי"ד שם. וכן פירש"י. אמנם בהגהת מרדכי בקדושין גבי מקוה שהמשיכו דרך צנור של אבנים דחושב משום המעין כמו שהבאתי לעיל בענף ז' ס"ק י"ב. הביא שם דברי ר' שמריה החולק והכשיר וז"ל והיא דמקוואות הנוטע לקבל בו צרורות בבל טן בכ"ש. היינו דוקא כשהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא ליה שיהיה בית קיבול והמים יתלחלחו עד שיהיה בו רביעית אבל אם לא חטט בו מבהו אפילו ניחא ליה במה שנעשה מאליו נראה דלא חשיב כלי דלא עדיף מחבו"ק שהעלו לגג דאין בכי יותן אע"ג דניחא ליה לבעלים עד שיהפך בהן עכ"ל ולכאורה משם ראיה להיפך. דהא האי היפך בהן דקאמר שם ר"י אחבו"ק קאי שהם היפכו ומיירי דאין הגדול יודע מזה. ואח"כ. מצאתי בה"ם סי' ר"א. שהביא דברי המרדכי הנ"ל בלע"ג מטעם זה וצ"ע. ונראה לפע"ד דהמרדכי ס"ל כשיטת הרמב"ם דבעינן דוקא רצון הבעלים. וא"כ ע"כ מיירי דהחבו"ק המה הבעלים וכשהעלו לגג אע"פ שנתכוונו לכך אינו בכי יותן עד שיהפך בהן. אע"ג דחזינן דניחא להו דהא נתכוונו לכך. כיון דאין להם מחשבה להיות חשיב כמעשה. מ"מ להוי כאלו נעשה מאליה. אלא ש"מ דלא חשיב זה הכשר אלא במעשה קצת כגון שהעלה לגג ונתכוין לכך דהכוונה גבי גדול חשיב כגמר מעשה. וגבי חבו"ק דלית להו מחשבה אינו מועיל אא"כ במעשה גמור. אבל במעשה שאינו גמור עם צירוף מחשבה לא מהני בהם. ועכשיו א"ש דברי המרדכי דקאמר והיא דמקוואות הנוטע לקבל לצרורות בבל טן בכ"ש. היינו דוקא כשהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא ליה שיהיה בית קיבול והמים יתלחלחו עד שיהא בו רביעית (ור"ל א"כ התחלת המעשה שהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא ליה שיהא בית קיבול רביעית הוי מעשה גמורה. דמחשבה של גדול עם צירוף מעשה כ"ד הוי כגמר מעשה) אבל אם לא חטט בו מבהו אפילו ניחא ליה במה שנעשה מאליו נראה דלא חשיב כלי דלא עדיף מחבו"ק שהעלו לגג דאין בכי יותן. אע"ג דניחא ליה לבעלים (ר"ל שהחבו"ק המה הבעלים עצמן כדאמרן מ"מ ל"מ משום דכיון דאין להם מחשבה בעינן בהו מעשה גמור דהיינו שיהפך בהן) עד שיהפך בהן (אבל לא סגי בהן הוי כאלו נעשה מאליה. ואגן בעינן התחלת מעשה ומחשבה) כנ"ל ליישב דברי המרדכי. עכ"פ חזינן דהמרדכי מדמי הך דהכא להכשר דהכשר. א"כ דבר זה שנסתפקנו אם בעינן דוקא דעת בעלים גבי שאובים. תליא בפלוגתת הרמב"ם והר"ש בשם התוס' דלהרמב"ם בעינן דוקא דעת בעלים. ולהתוס' והרשב"א לא בעינן. אלא כיון שנתכוין לדעת אדם. חשיב נתמלא לדעת. ופוסל את המקוה. אמנם מהא דתנן פ"ב דמקוואות השייר בבכת עלין בבור (לקמן סימן ו') משמע אפילו אחר שאינו בעלים. חשיבי לדעת לענין שאובים: ועוד יש להסתפק לדעת הרמב"ם דבעינן לדעת הבעלים. אם בעינן דעת הבעלים דהמקוה. או דעת בעלים דהכלים. ולפע"ד דמסתברא דבעינן דעת בעלים דהכלים ולא דעת בעלים דהמקוה. דהא לא בעינן שיתמלא ע"ד לשופכו למקוה אלא רק שיתמלא לדעתו לצרכיו. אף על פי שלא מלא על דעת לשופכו למקוה כמו שנבאר לעיל בסימן א'. להכי כיון שנתמלא לדעת הבעלים דהכלים לצרכיה. הוי שאובין. ופוסל את המקוה. אך בלאו הכי לדינן יש להחמיר כסברת הרשב"א והתוס' דלא בעינן כלל דעת בעלים. וכן משמע מסתימת כל הפוסקים והש"ע: ב) או אפילו כו'. כדי לבאר בזה הס' וסי' שלאחריו. צריכים אנו להביא את הסוגיא. ותילוקי הפרושים ומגילה רווחא בשמעתא. בפרק קמא דשבת (דף י"ז:) גבי י"ח גזירות שרבו בית שמאי על בית הלל קאמר ואידך מאי היא דתנן המניח כלים תחת הצנור כו' אחד כלים קטנים כו' אחד המניח ואחד השוכח דברי ב"ש. ובית הלל מטהרין בשוכח (השיכח לא חשיבא מחשבה שוהיל ולא לכך נתכוין) אמר ר"מ נמנו ורבו ב"ש על ב"ה ומודים ב"ש בשיכח בחצר (שלא תחת הצנור ונתמלא מן הנוטפין ונפלו למקוה שהוא טהור דבמניח תחת הצנור ובשהניחן בשעת קישור עבים ואח"כ נתפזרו ובשכחן כדמוקי לקמן הוא דפליגי שיה דגלי דעתיה בתלה שיפלו לתוכו ומשום פיזור עבים לא בטלה מחשבתו ראשונה אבל במונח בחצר ואפילו בשעת קישור עבים ונתפזרו לא מוכחא מחשבה קמייתא שפיר מעיקרא הילכך בטלה) שהוא טהור. אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת (במניח תחת הצנור בקישור עבים לא נמנו ורבו עליה לבטל דברי ב"ה דלא חזרו בהן) אמר רב מברפיא דבי רב אמרי הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים שטמאים (הניחם תחת הצנור בשעת קישור עבים ואיחרו גשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן ד"ה הואיל ומתחלה לכך נתכוין לא בטלה מחשבתו בשכחתו) בשעת פיזור עבים ד"ה טהורין (דליכא גילוי דעתא) לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מ"ס בטלה מחשבתו (דכי נתפזרו אסח דעתיה דסבר דלא ירדו גשמים עוד) ומ"ס לא בטלה מחשבתו. ולר' יוסי דאמר מחלוקת עדיין במקומה עומדת בגלרי להו (י"ח דבר שאין זו מן המנין דכ"ז שלא נמנו ורבו הויא הלכה כב"ה וטהור)

ארנב"י

הרנב"י אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו. ע"כ הסוגיא עם פירש"י. והנה הא דפירש"י דהא דאמר ר"י עדיין מחלוקת במקומה עומדת קאי על מניח תחת הצנור. ולא פי' דקאי אסיפא אם כז בחלר. דת"ק סבר מודים ב"ש שהוא טהור ור"י קאמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת. משום דא"כ דר"י ל"פ רק אסיפא ולא ארישא א"כ מ"פ שגמרא ונר"י דאמר מחלוקת עדיין במקומה עומדת בלרי להו. דהא גם גם ר"י מודה לת"ק במניח תחת הצנור דנמנו ורבו ב"ש אב"ה. ור"י ל"פ אלא אסיפא בשוכח בחלר. אלא ש"מ דר"י ארישא פליג וס"ל דלא נמנו ורבו עליה לבטל דברי ב"ה. משו"ה פריך הגמ' שפיר ולר"י בלרי להו. וידוע דר"מ ור"י הלכה כר"י וכב"ה דמטהרים בשוכח: דרש"י ס"ל דקאי הכל על שוכח. אבל במניח אפילו נתפזרו ל"מ לכ"ע. אבל הרא"ש והטור מפרשי דל"ד בשוכח אלא כיון דנתפזרו העבים הסיח דעתו מנפילת הגשמים והוי כשוכח. ונראה דלהכי מפרשי הכי. משום דלפירש"י קשה דמ"ק דב"ש בטלה מחשבתו ומ"ש לא כוי הא בשוכח ליתא מחשבה כלל. אבל רש"י מפרש דמיירי במניח תחלה לדעת ואח"כ שכח: אמנם הרמב"ם בפ"ד מה"מ כתב המניח כלים תחת הצנור תמיד בכל עת ובכל זמן ונתמלאו מ"ג הרי אלו פסולין ואם כפאן על פיהם או שברן המים הנקיין מהם כשאובין לכל דבר שהרי לדעת נתמלאו שחזקת הצנור לקלח מים ואפילו בכה"ג הכלים תחת הצנור פסולין דגזרו על השוכח מפני המניח. וכן המניח את הכלים בחלר בשעת קישור העבים ונתמלאו. המים שבהן פסולין שהרי לדעתו נתמלאו. וכן גזרו על השוכח בחלר בשעת קישור עבים משום מניח. הניחן בחלר בשעת פיזור עבים ובא עבים ונתמלאו הרי אלו כשרים כמו שהניחן בראש הגג לנגבן. וכן אם הניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרין. ואם שברן או כפאן הגשם הנקיים מהם כשרים עכ"ל. ודבריו תמוהים מכמה פנים. הדא דמשמע דפסק כב"ש דפסלי במניח תחת הצנור אף בשוכח ואמאי שביק ב"ה ופסק כב"ש. ואע"ג דר"מ אמר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה. הא ר"י אמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת. וכל ר"מ ור"י הלכה כר"י. ועוד שכתב דמניח כלים תחת הצנור בכל עת ובכ"ז פסולים. כלומר בין שהניחם בשעת קישור עבים בין שהניחם בשעת פיזור עבים פסולים. וזה היפך מההי דאוקימנא בפ"ק דשבת שם דהכל מודים בשהניחן בשעת פיזור עבים שהם טהורים. ועוד שכתב שגזרו על השוכח בחלר והא בהדיא תנן דמודים ב"ש בשוכח בחלר שהוא טהור. ועוד שהוא מניח חילוק דבשעת קישור עבים ושעת פיזור עבים בחלר ולא בצנור. ולפ"ז משמע דהכי אמרינן לא נחלקו אלא שהניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מ"ש כו' היינו לומר דב"ה סבר בטלה מחשבתו וב"ש סבר לא בטלה וכיון שהוא ז"ל פוסק כב"ש כמו שקדם ה"ל לפסוק גם בזה דפסולין כב"ש: ולכן כי הב"י שהרמב"ם ז"ל מפרש הסוגיא בענין אחר ועי"ש. ואבאר דבריו בעז"ה ביתר ביאור. דהמעיין בפי' הרמב"ם במשנה זו יראה בלדק דהרמב"ם מפרש דהא דאמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת קאי בין אמאי דאמר ר"מ נמנו ורבו ב"ש על ב"ה. בין אמאי דאמר ומודים ב"ש בשוכח בחלר שהוא טהור. דסובר ר"י דבין במניח בין בשוכח בין תחת הצנור בין בחלר סברי ב"ש דפסול דגזרינן שוכח אטו מניח וב"ה סברי דטהור אפילו בשוכח תחת הצנור וכ"ש בשוכח בחלר. ומשום דאיכא למתמה אסברת ר"י דנהי תחת הצנור גזרו ב"ש שוכח אטו מניח משום דדרך להניח כלים תחת הצנור לקבל מים הלכך שייך למיגזר ביה. אבל בחלר דאינו מלוי כ"כ להניח בו כלים לקבל מים. נהי דאסרו במניח לא ה"ל ליגזור בשוכח. ולהכי אוקי רב משרשיא דבהניחן בשעת קישור עבים ד"ה אלו ואלו מטמאים (כך הי' הגירסא לפני הרמב"ם כו' כמו שמבואר בפירושו שם) ר"ל בין שוכח בין מניח פוסל לב"ש דגזרו שוכח אטו מניח. וד"ה דקאמר ע"כ היינו ת"ק ור"י אליבא דב"ש. דליכא לפרש ד"ה אפילו ב"ה. דהא ב"ה לא גזרי שוכח אטו מניח אפילו בתחת הצניר וכ"ש בחלר. אלא ע"כ דהאי ד"ה היינו ת"ק ור"י אליבא דב"ש ובשעת פיזור עבים ד"ה אלו ואלו מטהרין. פי' בין מניח בין שוכח. ואפילו מניח נמי לא פסלי. כיון דאיכא תרתי לטיבותא בשעת פיזור עבים וגם בחלר. לא נחלקו אלא שהניחו בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזר ונתקשרו דמ"ש בטלה מחשבתו. פי' ר"מ ולהכי אמר שהכל מודים שהוא טהור אפילו במניח וכ"ש בשוכח. והא דקאמר ר"מ דמודים בשוכח לאו משום דבעי שוכח ממש אלא לנתפזרו העבים קרי ליה שוכח. דכיון שהשוכח הוא מסיח דעתו מהדבר כך כשנתפזרו העבים הסיח דעתו מהמים. ומ"ס. פי' ר"י סבר לא בטלה מחשבתו ולכן אמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת. וב"ש גזרו שוכח אטו מניח כמו במניח תחת הצניר. כיון שהניחם בשעת קישור עבים אע"פ שנתפזרו לא בטלה מחשבתו. וב"ה מטהרין בשוכח משום דלא גזרי שוכח אטו מניח אפילו בתחת הצנור וכ"ש בחלר. ולפ"ז לר"י אליבא דב"ש אחד שוכח ואחד מניח בין בחלר בין תחת הצניר הכל פוסל את המקוה זולת במניח בחלר בשעת פיזור עבים שא"פ. ועקר פלוגתא דב"ש וב"ה בין לר"מ בין לר"י הוא אם גזרינן שוכח אטו מניח. דבית שמאי סבירא ליה דגזרינן שוכח אטו מניח היכא דמניח פסול הוא הדין שוכח. אלא דר"ל סבירא ליה דבחלר מודים ב"ש דאפילו מניח טהור בקישור עבים ואח"כ נתפזרו וכ"ש שוכח הא א' הוי מניח שם פוסל לב"ש ה"נ הוי גזרי שוכח אטו מניח. דב"ש ס"ל דבכ"מ גזרינן שוכח אטו מניח. ולר"י עדיין מחלוקת במ"ע משום דס"ל דלא אמרינן בטלה מחשבתו. וא"כ מניח אסור בין לב"ש בין לב"ה אלא בשוכח הוא דפליגי דב"ש ס"ל דגזרינן שוכח אטו מניח בכ"מ בין תחת הצנור ובין בחלר. וב"ה ס"ל דל"ג שוכח אטו מניח אפילו תחת הצנור וכ"ש בחלר. ולהכי אי הוי ס"ל לר"י כר"מ דנמנו ורבו ב"ש על ב"ה וגזרו שוכח אטו מניח א"כ ממילא בכ"מ דמניח פוסל ה"ה בשוכח. אלא ס"ל לר"י דלא נמנו ורבו ב"ש על ב"ה. ולב"ה לעולם ל"ג שוכח אטו מניח. להכי פריך הגמ' שפיר לר"י דאמר מחלוקת במ"ע בלרי להו. וסובר הרמב"ם דהלכה כר"מ משום דבגמ' אמרינן דר"מ ס"ל כוותיה. והשתא ניחא כל דבריו דמ"ש בתחת הצנור דבכל עת ובכל זמן פסולין היינו משום דסבר דמאי דאוקי רב משרשיא דבשעת פיזור עבים דברי הכל טהורים לא קאי אלא אמניח בחלר דוקא אבל במניח תחת הצניר לא מפליגינן בהכי כלל. וא"ש הכל: והר"א בנו של הרמב"ם ז"ל כתב לתרץ דברי הרמב"ם. דר"י ל"פ אלא אסיפא בחלר. דקאמר ר"מ מודים ב"ש שהוא טהור ע"ז פליג ר"י ואמר עדיין מחלוקת במ"ע. אבל ברישא בשוכח תחת הצנור מודה ר"י לר"מ דנמנו ורבו ב"ש על ב"ה. והא דפריך הגמ' לר"י בלרי להו. היינו משום דלא פסיקא ליה למיתני המניח כלים כיון דבחדא נמנו ובחדא פליגי כו' ועי"ש, ולפי מה שפרשתי לעיל א"א לומר כן דודאי לר"י נמי אם וי ס"ל כר"מ בזה דנמנו וגזרו על שוכח אטו מניח גבי צנור ה"ה מתילא נמי בחלר כיון דמניח בחלר פוסל גזרינן נמי שוכח אטו מניח וא"כ זה הוי בכלל במה שנמנו ורבו ב"ש והסכימו לגזור שוכח אטו מניח בכ"מ. וא"כ קשה מ"פ הגמ' לר"י הא בלרי להו כו' אע"כ דר"י פליג נמי ארישא וסבר דלא נמנו להסכים לב"ש לגזור שוכח אטו מניח כנ"ם הב"י: וצ"ל דהר"א ז"ל מפרש דהא דקאמר ת"ק ומודים ב"ש בשוכח בחלר מפרש דוקא בשוכח אבל במניח לא. משום דגזר מניח בחלר אטו מניח תחת הצניר וכיון דמניח גופא איכא אלא משום גזירה אטו מניח בחלר. לא גזרו כולי האי לגזור עוד שוכח אטו מניח דהוי כעין גזירה לגזירה. ור"י דקאמר עדיין מחלוקת במ"ע. יש בזה קולא וחומרא. חומרא דלר"י אפילו בחלר ס"ל לב"ש דגזרינן שוכח אטו מניח. משום דס"ל דבמניח בחלר פוסל מדינא לב"ש. ולהכי גזרי נמי שוכח אטו מניח כמו בתחת הצניר. וב"ה פליג עלייהו וס"ל דאפילו מניח בחלר א"פ וכ"ש בשוכח. וס"ל דל"ג כלל שוכח אטו מניח בכ"מ. ולהכי אף דס"ל לר"י ברישא כר"מ דנמנו ורבו ב"ש על ב"ה לגזור שוכח אטו מניח. היינו דוקא גבי צנור כיון דבמניח פוסל לכ"ע אפילו לב"ה בדין הוא דנגזור נמי שוכח אטו מניח להכי נמנו ורבו לגזור שוכח אטו מניח. אבל בסיפא גבי חלר כיון דב"ה ס"ל דאפילו מניח גופא א"פ בזה לא נמנו ורבו לגזור שוכח אטו מניח. כיון דבמניח גופא אין זה לכ"ע. ולהכי שפיר פריך הגמ' אלא לר"י בלרי להו. משום דלר"י דמחלק בדין חלר מדין צנור דבזה נמנו ובזה לא נמנו א"כ לא פסיקא להו למיחשב בי"ח גזירות. ולפ"ז נ"ל דהא דפסק הרמב"ם דבמניח בשעת קישור עבים ונתפזרו אינו פוסל ומשמע אפילו במניח היינו דר"י אליבא דב"ה. דהא לת"ק במניח פוסל לכ"ע אפילו בחלר. אלא בשוכח ס"ל דל"ג שוכח אטו מניח בחלר. וזהו כוונת הש"ך שכתב ולדידיה פסק כר"י כו' ועי"ש ולכן אני תמה על מה שכתבו בתוס' חדשים על מבכיות שתמה על התוי"ט שכתב ברים פ"ד דמקואות וז"ל אמר ר"י עדיין כו' וידוע דר"מ ור"י הלכה כר"י והלא כהרמב"ם שפסק כר"מ וכתב בפירושו שהוא מי"ח דבר עכ"ל. וכתב ע"ז בתו"ח שם והכ"מ בפ"ד מה"מ כתב בשם בנו של הרמב"ם דאפשר דל"פ ר"י ור"מ דר"י את"ק קאי דאמר ומודים בשוכח בחלר כו' ע"ז פליג ר"י ואמר דלף בחלר פליגי כו' ותמהני שהתוי"ט לא ראה הכ"מ עכ"ל. והדבריו תמוהים דודאי גם התוי"ט ראה דברי הכ"מ

אלא

ד (טז) וב"ז היקא במי גשמים ג) אבל במעין כל שהונח הכלי בענין שהמעין עובר לתוכו לעולם (יז) הישוב לדעת שהרי בהברה המעין עובר עליו (יח) ויש חולקים:

ה (יט) המניה קנקנים ד) בראש הגג לנגבם וירדו עליהם גשמים ונתמלאו (כ) אע"פ שהיא עונת גשמים ונתמלאו מים (כא) ואע"פ שהניחם (כב) בשעת קישור עבים ולא נתפזרו וירדו גשמים ה"ז ישבר הקנקנים או יכפם והמים שהיו בקנקנים (כג) כשרים לטבול בהם ואע"פ שכל המים האלו היו בכלים שהרי לא מילאן בידו אבל אם הגביה (כד) הקנקנים ועירם הרי כל המים שבהם (כה) שאובים:

הסייך

(טז) ש"ך שם ס"ק ל"ב: (יז) ומש"כ לא נאמרו דברים אלו בבית מקוה נגד מעין רק נגד מי גשמים ש"ך שם: (יח) כריבם וט"ז. אמנם העיקר כדעת הש"ך. נו"ב מ"ת סימן קל"ם: (יט) ש"ך סעיף מ"ב: (כ) ש"ך שם ס"ק ל"ד: (כא) שם: (כב) דאף דבכה"ג במניחם תחת הצנור פוסל מ"מ הכא א"פ שברי לא הניחם שם בשביל שירדו גשמים לתוכן אלא לנגבן והוי שלא לדעת: (כג) ואע"פ שכל המים היו בכלים הוי מוכח דגם בשאובין דאו' אינו פוסל כל שנתמלא שלא לדעת: (כד) דכין דנגיהם אחשובי אחשובינהו א"כ מבוס דם בכן תפיסת יד אדם: (כה) כדלעיל סי' כ':

אלא שאין הירולי נספיק: זה מבוס דלפי הירולי עולה דהרמב"ם כך כר"י כמ"ש הש"ך. והא נהגו כפסק הרמב"ם כר"מ מדכתב בכרובו שאות מי"ת דבר אלנאת דפסק כר"מ. וזהו עיקר קו' התוי"ט. ולכן סעיקר כהירן סבי"י כמ"ש הש"ך. ופסק כר"מ מבוס דר"ס נגינ' בס ס"ל כוותיה כמ"ש לעיל: ונראה דר"מ ור"י לשיטתם אזי. וגם הרמב"ם לשיטתו אזל דהנה בפ"ק דשבת (בד' י"ז:) פריך הגמ' לר"מ נגי הנסדי הוין ומבני אוכ.יס. וכלים שנטמאו במשקין נחדא חשיב להו. והנה בפ"ק דכסזים (דף פ"ז) פליגי בה ר"מ ור"י. דר"מ סבר כספק משקין ליטמא טמא לענין אחרים טהור מבוס דס"ל דטומאת משקין לענין אחרים דרבנן הוא בין לטמא אוכלין בין לטמא כלים. ור"י ס"ל לאוכלים מטמאים מדאורייתא. לכ יש מהורין. משום דסבר משקין אינן מטמאין כלים אלא מדרבנן. הבנ א"כ אין מטמא מדאורייתא ולפ"ז לר"י הא דגזרו בי"ח גזירות על האוכלין בנטמאו במשקין ליכא למימר דהיינו משקין שנטמאו מחמת שרץ דא"כ דאו' הם א"ע"כ מיירי במשקין הבאים מחמת ידים ונזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ שדא.ר בס הגמ' (בדף י"ד:) ועי' בתוס' בס ד"ה והמשקין וכלים שנטמאו במשקין דנקט בי"ח גזירות היינו במשקין הבאים מחמת שרץ. וא"כ שפיר הוי תרתי. אבל לר"מ דס"ל דטומאת משקין גם לטמא אוכלין הוא מדרבנן א"כ התי אוכלין שנטמאו במשקין דבי"ח גזירות מיירי באוכלין שנטמאו במשקין הבא מחמת שרץ. דהוא נמי מדרבנן. כמו כלים שנטמאו במשקין הבאים מחמת שרץ. א"כ בהיינו חדא הוא. להכי שפיר קפריך. הנמ בשבת שם (דף י"ז:) דל"מ אוכלין וכלים שנטמאו במשקין כחדא חשיב להו דהא שניהם הוא במשקין הבאים מחמת שרץ אבל ר"י לגבי מהו דס"ל בפסחים שם דמשקין הבא מחמת שרץ מטמא אוכלין מדאורייתא וא"כ ע"כ הא דאוכלין מיירי באוכלין שנטמאו במשקין הבא מחמת ידים. וז"כ לא הוי חדא אלא תרתי. וא"כ אי הוי ס"ל כר"מ גבי כלים בתחת הצנור א"כ תפסדי הווין כדפריך הגמ' לר"מ. לכן אמר ר"י עדיין מחלוקת במקומה עומדת. והרמב"ם לשיטתו דפסק שם כר"מ. דטומאות משקין לענין אחרים דרבנן. ולהכי פסק נמי הכא גבי שאובין כר"מ משום דזה בזה תליא כמ"ש. ואין לומר דאע"פ דר"י סבר דטומאת כלים דרבנן אפ"ה נ"ל לאוקמי הך כלים די"ח גזירות בכלים שנטמאו במשקין הבאים מחמת שרץ אלא מני לאוקי בכלים שנטמאו במשקין הבא מחמת ידים שגם הם מטמאין כלי כמ"ש התוס' בשבת שם (דף י"ד:) ד"ה אלא. וא"כ כיון דבעינם מיירי בנטמאו במשקין הבאים מחמת ידים א"כ הוה חדא ולא תרתי. וא"כ לא תליא זה בזה ז"א לשיטת הרמב"ם דהא הרמב"ם פסק בפ"ז מהל' טו"א ה"ב דמשקה הבא מחמת ידים אינו מטמא כלי. וא"כ שפיר תליא זה בזה. ואין לומר דאכתי י"ל דמיירי בכלים שנטמאו מחמת ידים. דהא ב"ש סברי דמשקין הבא מחמת ידים מטמאין כלים. כמו שהוכיח הרא"ש מברכות פ' אלו דברים (דף נ"ב) וכמ"ש הכ"מ שם בשם הר"י קורקוס דפליגי בזה ב"ש וב"ה וא"כ הכא דאליבא דב"ש קאי י"ל דמיירי בכלים שנטמאו במשקין הבא מחמת ידים. ז"א דהא כנו ורבו ב"ש אב"ה קאמר והא בההיא דפ' אלו דברים לא מיטי שרגו ב"ש אב"ה. אע"כ דהכא כנו ורבו ב"ש אב"ה אפילו לפי שיטת ב"ה דפ' אלו דברים שמשקים הבאים מחמת ידים אינם מטמאים כלים: ג) אבל במעין כו'. כ"כ הש"ך בס"ק ל"ב לתרץ בזה קו' הדר"ש למה פסקינן לעיל בסעיף ה' (ועכינו לקמן בענף י"א סי' י"ד) במעין מה שלא להוץ להכלי הא נתמלא שלא לדעת. ע"כ כתב הש"ך דדוקא במ"ג י"ל דהוי שלא לדעת דלא להו בדידיה תליא מלתא רק כאשר ירד הגשם מן השמים. אבל במעין כל שהונח הכלי בענין שהמעין עובר עליו לעולם חשיב כדעת שהרי בהברת המעין עובר עליו. ומפני כך לא נאמרו דברים אלו בבית מקוה גבי מעין. רק גבי מ"ג עכ"ד. אבל הט"ז בס"ק י"ד כתב נראה דהאי כלי נעשה מדעת בם דאל"כ לא היו פוסלין המים היוצאים משום שא בז כו' וכן מס"ק הדריסה שם. הרי דלא ס"ל כהש"ך לחלק בזה בין מ"ג למעין אלא ס"ל דגם במעין בעינן דוקא לדעת. ועי' בנו"ב מ"ת סימן קל"ט שהביא דברי הש"ך הנ"ל וכתב דהם עיקר. ודעת הדריסה והט"ז לא הביא כלל. ולפמ"ש לעיל בסק"א להסתפק דשמא לא בעינן לדעת אלא ברוב מים כשרים דכיון דאיכא רוב מ"כ א"כ הוי שאובים דרבנן. לכן הקילו בזה שלא יפסיל שלא לדעת. אבל בשאובין דאורייתא פוסל אפילו שלא לדעת י"ל דההיא דסעיף ה מיירי בשאובין דאורייתא דאין שם רוב כשרים ועכ"פ מוכח מדברי האחרונים הנ"ל מדלא תרלי כן כמ"ש. ש"מ דס"ל דאפילו בשאובין דאורייתא בעינן לדעת. אמנם יש לדחות דהתם אילו לפי שיטת הש"ע. והש"ע ס"ל דגם כולו שאוב הוי דרבנן כמ"ש הש"ך בס"ק י"ז. אבל לדידן דקי"ל דכולו שאוב פסול מה"ת אפשר דאה"נ דיש לתרץ כן. מ"מ לא משמע הכי. ועי' מ"ש לקמן בס"ק שאח"ז דפליגי בזה ר"א ור"י. והלכה כר"י דאפילו באליבא דאו' נמי בעינן לדעת: ד) בראש הגג כו'. בפ"ב דמקואות תנן המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"א אומר אם עונת גשמים הוא או אם יש כמעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר. ר"י אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה כו'. ופי' הרא"ש שם גרסינן בת"כ אלו נאמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחלה יהיה טהור ת"ל מעין מה מעין בי"ם אף מקוה בי"ם או מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם יצא המניח קנקנים בראש הגג ונתמלאו מים ת"ל בור. ופליגי ר"א ור"י. דר"א סבר הא דמכשיר בהניח קנקנים ואע"פ שיש בו תפיסת ידי אדם היינו דוקא ע"י הערבית מים אחרים דוקא שישברו ולא ישים ידיו בהם אף לכפותם דהוי חשיב תפיסת ידי אדם נפסול ור"י סבר דמכשיר אפילו עשה כל המקוה מהם ואפילו שלא בהם יד נכפותם ובלבד שלא יגביהם לערותם והלכה כר"י וכן פסק הרמב"ם. ונראה דהא דמצריך ר"א מעט מים בבור. לאו דוקא מעט. אלא ר"ל רוב מים כשרים קאמר דהא א"פ שאובין אינה רק מדרבנן ובכה"ג ד וי שלא לדעת לא גזרו רבנן. אבל אם אין שם ר"ב ביעור מקוה מ"כ דהא פוסלו שאובין מ"ה פים. אפילו נתמלא שלא לדעת לר"א. אלא לה"ק קאמר מעט. משום דכיון דיש שם רוב בישיר מקוה מ"כ כבר מה"ת אף בנפלו בו שאובין הרבה יותר מהמים כבר כ שבו. כמ"ש לעיל בענף ג' לדעת הרא"ב וע"ש. וכה"ג כתב הר"ן גפי פירושו שלכתיב בסיוף אבל ר"י סבר דגם בשאובה דאורייתא אינו פוסל בנתמלא שלא לדעת מהך דרשה דת"כ שהבאתי וס"ל דהוא דרשה גמורה ולא אסמכתא בעלמא. א"כ ס"ל לר"י דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן להכי מכשיר אפילו עשה כל המקוה מהם. אבל הר"ב והרע"ב פירשו פלוגתא דר"א ור"י דפליגי באליבא שהמשיכה כולה או רובה. דר"א סובר דאליבא שהמשיכה כולה או רובה פסולה. להכי ס"ל לר"א אם יש כמעט מים בבור ישבר הקנקנים ויפלו המים שבתוכן לבור דרך המשכה. ואם לאו באליבא עונת גשמים. א"כ שאין מים בבור לא ישבר. דס"ל לר"א דאליבא שהמשיכה כולה או רובה פסולה אבל כשהיא עונת גשמים ישבר להמשיך אלו המים ויתמלא רוב המקוה במ"ג וכשאין בו מים כלל לא ישבר רע"ג שהיא עונת גשמים. שמא יפלו מן המים לבור רביעית קודם שנירה ור"א למעמיה דאמר לעיל רביעית מים פוסלים את המקוה לכתחלה. ור"י ס"ל דנ"ל פוסלין את המקוה בין בתחלה בין בסוף. ול"ח שמא יפלו לבור נ"ל קודם

סבירה

ו (טו) הסייד ששכח עציין במקוה ונתמלא מים אע"פ שלא נשאר במקוה אלא (כז) מעט ה) והרי העציין יש בו רוב המקוה ה"ז ישבר העציין במקומו ונמצא המקוה כולו כשר (כח) אבל לא יהפכנו כדלעיל ו) משום דכאן חשיב תפיסת יד אדם טפי מהתם:

ז (כט) ובן ז) המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי (ל) לחסמן ונתמלאו מים אע"פ שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים (לא) כלל אלא מים שבתוך הקנקנים (לב) ה"ז ישבר את הקנקנים והמים הנקוים מהם למקוה כשר:

כלי

(כו) ש"ע שם סעיף מ"ג: (כז) אבל אם לא נשאר בנור מים כלל פסולי כ"כ הב"י. ועי' מ"ש במקמ"ח בסק"ה ובסק"ז: (כח) ט"ז ס"ק כ"ב ועי' מ"ש בזה במקמ"ח סק"ז: (כט) ש"ע שם סעיף מ"ג: (ל) פי' שיבלעו המים בתוך דופני הקנקנים שלא יבלעו היין שינתן לתוכן והמים עברו לתוכן עד שנתמלאו מים: (לא) והטעם דשם לא כוון שיכנסו המים לתוכן משא"כ בסייד דלעיל דשם צריך שיהיה מעט מים בבור. ט"ז: (לב) אבל יהפכנו וכדלעיל גבי עציין. ב"י. ועי' במקמ"ח:

צירה ואע"ג דלאו עונת גשמים היא ישבר ז"ל להמשיך עד שיעור מקוה דקסבר שאיבה בהמשכה כולה טהורה. ולפי פירושם מוכח דאין: ילוקבין קדמו השאובין להכשרים בין קדמי הכשרים להשאובין בהמשכה. דבכ"ע מטהר בהמשכה כמ"ש הר"ש בהדיא. אבל הרמב"ם לשיטתו דס"ל דאין שאיבה מטהר בהמשכה אא"כ קדמו המים כשרים כמו שנתבאר לקמן בענף ט' לכך א"א לפרש כפירושם להכי פירש כמ"ש לעיל. והר"ש הקשה לפי פירושו. הא לאו שאיבה היא כיון דלא לכך נתכוון אלא לגגבן וכי דמאי יש לחלק דהתם בשפנו מאליהן למקוה אבל הכא דפירה לטור אחבורי אחשבינהו. אמנם י"ל דאע"ג דהוי שלא לדעת מ"מ בשאיבה דאו' דהיינו בכולה שאוב פסיל אפילו שלא לדעת כמ"ש לעיל. א"כ כיון דר"י סבר דשאובה שהמשיכוה כולה כשר מוכח דס"ל דגם כולה שאוב דרבנן כמ"ש לקמן בענף ט' ס"ק י"ג בשם הרמב"ן וע"ש. א"ך י"כ דגם ר"י אינו מכשיר כולה שאוב בהמשכה. אלא הרא שאינם שאובים גמורים כמו הכא דנתמלא שלא לדעת. אבל בשאובין גמור גם ר"י מודה דל"מ כולה בהמשכה. וכה"ג כתב הראב"ד והביא הט"ז בס"ק מ"ז. וע"ז מתרץ גם בהקשה התוי"ט שם על הרע"ב שכתב שאין הל"כ כר"א אלא כר"י. ובפ"ד פסק דאין המשכה בכולה מהני וע"ש. ולפמ"ש ניחא. דאע"ג דהכא פסיק כר"י דאפילו כולה בהמשכה מהני היינו דוקא הכא שהעלה הקנקנים לגגין והוי שלא לדעת ולא הוי שאובים גמור. אבל היכא דהוי שאובים גמור גם ר"י מודה דל"מ המשכה בכולה. אמנם מר"ן בפ"ב דשבועות מוכח דאיכו מחלק בכך. שכתב ז"ל מדברי הרי"ף נראה דשאובה שהמשיכה אפילו נתמלא מתנה כשרה ואחרים חלוקים ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפ"ב דמקואות המניח קנקנים כו' וה"פ אם עונת גשמים הוא כדוכין מסום שלובין כל שהניחן בעת קיבור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת וכ"ש בעת שהגשמים יורדים ומש"ה אם יש במקוה כשעת מים כלומר שיש קצת מ"כ ישבור וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקוה וכשעת דקאמר ל"ד אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א סאה וכדרשב"י וכהא"ן מ"ם קרי ליה מעט מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר ר"א דשאובה שהמשיכה כולה או רובה פסולה ור"י אומר בין כך ובין כך כלומר אפילו אין במקוה גשם ישבר או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה דקסבר ר"י דשאובה כולה כשרה וקי"ל דר"א ור"י הלכה כר"י עכ"ל. אלמא דס"ל דר"י דמכשיר שם כולה בהמשכה מכשיר כני בעלמא אפילו היכא דנתמלא לדעת גמור דהוי שאובים גמורים. ולפמ"ש אין זה מוכח די"ל דדוקא הכא מכשיר ר"י משום דלא הוי שאובין גמורין אבל לא בעלמא. וזו דעת הרע"ב כמ"ש. ודע דמדברי הר"ן הנ"ל מוכח דס"ל דכל שהניח בשעת קישור עבים. אע"פ שלא הניחם ע"ד קבלה אלא לגגבן אפ"ה חשיב לדעת ואין כן דעת הר"ב"כ והר"ש והרא"ש כאן. ועי' מ"ש לעיל בענף ז' סק"ה ולקמן בענף ט' סק"א: ה) והרי העציין כו'. משנה פ"ב דמקואות הסייד ששכח עציין בבור ונתמלא מים. אם היו המים לפים ע"ג כשר ואם לאו לא ישבר דברי ר"א רי"א בין כך ובין כך ישבר. ופי' הרא"ש שם הסייד ששד את הבור בטיט והניח הטיט בעציין ושכח העציין בבור ונתמלא מים אם היו הגים לפים ע"ג העציין לא חשיבי המים שבתוכו שאובים כיון שמחוברים למקוה ישבר את העציין אבל אם הגביה ועירה המים למקוה נעשה שאובין. ואם לא היו לפים נעשו שאובים. ור"י סבר אפילו אין הגים לפים ע"ג לא חשיבי המים שבתוכו שאובין כיון שמחוברים למקוה וישבר אבל לא יכפה דחשיב תפיסת ידי אדם יותר ממניח קנקנים לגגבן דהתם לא היתה עליהם לקבלה מעולם דלא העלם אלא לגגבן עכ"ל כפי שהביא הב"י. אמנם ברא"ש שלפנינו ליתא שם בדברי ר"י הני ג' תיבות ,כיון שמחוברים למקוה" אלא משמע דהב"י הוסיף זאת מדעתו. והוא תמוה דמאי חיבור הוא זה כיון שאין הגים לפים ע"ג והעציין מפסיק בין המים שבתוכו בין המקוה וא"כ הוי שאובין אלא נ"ל דטעמא דר"י הוא משום דהוי שלא לדעת בית לאו שם גשם לא הוי שאובין רק שאינם מחוברים למקוה וה"ה אפילו לא היה שם מים כלל בבור נמי מכשיר ר"י כמו התם דלעיל גבי קנקנים כמ"ש לקמן בסוף ענף זה וע"ש. והב"י שכתב דבעינן שיהיו מים בבור אלא דבעלין יש בו רוב. אבל אם לא היו נכתרו מים כלל אלא מה שבעלין לא ישבר משום דנעשה המים שבעלין שאובין דכיון דליכא מים עוד בבור שיהא המים שבעלין מחוברים להם שלא יעשו שאובים דזהו טעמא דר"י עכ"ל היינו שיטתו דס"ל דר"י מכשיר משום חיבור למים שבמקוה. אבל הדבר תמוה כמ"ש. ול"ע. ועוד מה מהני אם יש מעט מים בבור מ"ם לבד המים שבעלין לא חשיב היבור למקוה כמ"ש הרשב"א שהבאתי לקמן בענף י"א ס"ק י"ב אמנם לפמ"ש בענף י"ג סק"ד דהרמב"ם לא ס"ל בזה כהרשב"א. ניחא די"ל דגם הרא"ש לא ס"ל בזה כהרשב"א אלא כהרמב"ם. אבל מ"מ קשה דמאי חיבור הוא זה כיון שאין המים לפין ע"ג. ושמא הא דקאמר אין המים לפים ע"ג. לאו דאינו מחובר כלל. אלא שאין המים מתערבים ממש עם מי המקוה קאמר דר"א ס"ל דאינו חשיב חיבור למקוה אא"כ נתערב ממש בהדדי. אבל אם אינו מתערבים רק נוגעים בהדדי לא הוי חיבור. ור"י סבר דאפילו אינם מתערבים ממש רק נוגעים בהדדי הוי חיבור. וכבר פליגי בזה לענין השקה למקוה הרמב"ם עם הרשב"א. והבאתי לעיל בסוף ענף ו'. דהרמב"ם ס"ל דבעינן שיהא מת רבים ממש אבל לא סגי בהשקה בעלמא. והרשב"א ס"ל דסגי בהשקה בעלמא. וע"ש. וה"נ פליגי בזה ר"א ור"י. וכיון דקי"ל דהלכה כר"י דלא בעינן שיהא המים לפין ע"ג א"כ לפי"ז הדין עם הרשב"א שם: ו) משום דכאן כו'. כ"כ הט"ז ע"פ מ"ש הרא"ש שהבאתי לעיל סק"ה: ועי' מ"ש לקמן בס"ק שאח"ז דלגירסא אפשר דלא קי"ל כן כמו שמוכח מדברי הטור והרא"ש וע"ש: ז) המסדר את כו'. משנה שם פ"ב דמקואות המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אע"פ שבלע הבור את מימיו ה"ז ישבר. ופי' הרא"ש המסדר קנקנים בתוך הבור בשעה מלא מים כדי שיבלעו המים בתוך דופני הקנקנים ולא יבלעו היין בנותן לתוכו ונתמלא מים שנבלעו המים בדופנותיהם וגם עברו לתוכן עד שנתמלאו מים אע"פ שבלע הבור מימיו ישבר הקנקנים דהמים שבתוכו לא חשובין ש ובין שלא כיון שיכנסו המים לתוכן עכ"ל והביא הב"י וכתב זהו דאם ישבר אבל לא יכפה כיון שמתחלה כשסדרן במקוה לדעת שישאבו ממי המקוה סדרן וע"פ שלא כוון שיכנסו המים לתוכן מ"מ לא חשיבי כמניח כלים ברא"ש הגג לגגבן דלא היה בדעתו שישאבו מים כלל. ועי' מ"ש בזה לקמן בסמוך: ודע שהטור השמיט הני דינים שבסי"ן ה' ו ז'. וכבר תמה בזה הב"י. ונראה נכע"ד מבוס דס"ל להטור דכל הני ידעינן בכ"ש מהשיא דהמניח כלים תחת הצנור דפסק לעיל כר' יוסי אליביה דב"ה דמטהרים בשוכח אפילו בהניחם מתחלה על דעת שיתמלאו מ"מ כיון דשכח אח"כ הוי שלא לדעת. ול"ד שכח ממש אלא כיון דנתפזרו העבים הוי כשיכח כמ"ש לעיל לדעת הרא"ש א"כ כ"ש במניח קנקנים ברא"ש הגג לגגבן דבשינן ה' דמעולם לא העלה אותם ע"ד קבלה דחשיבי שלא לדעת וכן כ"ש הסיא דסייד ששכח עציין במקוה דמעולם לא העלה אותם ע"ד שיתמלאו מים דחשיבי שלא לדעת. וכן כ"ש המסדר קנקנים בבור דאע"פ שהעלם ע"ד שיבלעו מים מהמקוה. אבל לא היה דעתו מעולם שיכנסו המים לתוכן. דחשיבי שלא לדעת וטהורים. ולכן השמיט אותם הטור. ולפ"ז מוכח דהטור לא ס"ל כהב"י בההיא דסייד ששכח עציין דבעינן עכ"פ שיהא מעט מים בבור כמ"ש לעיל סק"ה בשמו. דאם איתא דהטור ס"ל כן א"כ הדר קשה דה"ל להשמיענו הך הידוש דבעינן עכ"פ מעט מים בבור אלא ש"מ דלא ס"ל

ס"ל כן. משום דס"ל להתיר דר"י לאו משום חיבור הוא דמכשיר שיהא צריך מעט מים בבור. דהא אין כאן חיבור כיון דהעלין מפסיק בין המים שבתוכו לבין המים שבמקוה ואין המים לפין ע"ג. כמ"ש בס. אלא משום דמי: שלא נעשת מכשיר ר"י ולא חשיבי שאובין כלל. להכי שפיר ידעינן זה בכ"ם מהא דשכח תחת הצנור דמטהר ב"ה: **אבל** עדיין קשה דאכתי ה"ל להמור להביא ההיא דסייד לאשמעינן כך חידוש דדוקא שגר אבל לא יהפכנו כדאיתא לעיל ס"ו. משא"כ בההיא דמניח תחת הצנור דשרי אפילו להפכו כמ"ש המור. ואולי ס"ל לסמוך באמת לדידן דקי"ל כרי יוסי אליביה דב"ה דמטהר בשוכח תחת הצינור. מותר אפילו להפכו לכתחלה כמו גבי שוכח תחת הצנור. ולא עוד דכ"ם הוא מהתם כ"ש. ומ"ם הב"י לחלק משום דאיכא לגימר דמא"ה דבשעה שנתפזרו העבים בטלה לה מחשבתו קמייתא ואין כאן לדעת. אתמהה דהא התם עכ"פ מתחלה היה דעתו לכך והניחם כדי שיתמלאו. ואפ"ה אמרינן מ"מ כיון שנתפזרו העבים ובטלה דעתו בטלה לה מחשבתו קמייתא ואין כאן לדעת. א"כ כ"ם הכא גבי סייד המעולם לא היה דעתו שיתמלאו ממי המקוה דאין חשיב לדעת. ואיך אפשר לומר דזה שהסיח דעתו הא"כ ובטלה מחשבתו יהיה עדיף מזה שלא היה לו מחשבה כלל. וזה הדבר באין הדעת סובלו. ואף דמדברי ר' יהושע משמע הכי דלא מתיר אלא לשברו אבל לא להפכו כמ"ש הרא"ש שם אפשר דלא קי"ל בזה כרי יהושע. לפי מאי דקי"ל כרי יוסי אליבא דב"ה דמטהר בנתפזרו העבים דס"ל כשיטה ומשמע שם דמטהר לגמרי אפילו להפכו א"כ כ"ש הכא. ולא קי"ל כר, יהושע אלא במתי דפליג אר"א דמצריך שיהא השיש לפין ע"ג. אבל בזה דפליג על ב"ה וס"ל דדוקא ישבר ולא יהפכנו בזה לא קי"ל כרי יהושע דלא כב"ה דמטהר לגמרי אפילו להפכו וכ"ש הכא. והכי משמע נמי מהא דכתב הרא"ש דפ' תינוקת סי' ה' וז"ל המניח כלים תחת הצנור כו' אחד המניח ואחד השוכח כדברי ב"ם וב"ה מטהרים בשוכח בפ"ק דשבת מוקי פלוגתייהו בשהניח: בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ב"ה סברי בטלה מחשבתו כשנתפזרו העבים ולא חשיבי שאובים לפסול את המקוה אלא כשהלבו בכוונה כדתנן לעיל המניח קנקנים לנגבן ונתמלאו מים דלא חשיבי כשאובין וכן הסייד ששכח עציץ בבור כו' וכן המסדר קנקנים ונתמלאו מים. וב"ש סברי לא בטלה מחשבתו. והא דמטהרי ב"ה דוקא כששבר הכלי או כפאו על פיו בלא הגבהה עכ"ל. הרי דבחדא מחתא מחתינהו הרא"ש. לאשמעי כולהו דקא חשיב. המניח קנקנים בראש הגג. וסייד ששכח עציץ בבור. ומסדר קנקנים. בהדי הך דשוכח תחת הצנור. ובכולהו מטהר ע"י שבירה או כפייה אליבא דב"ס: ולא עוד אלא דלמד ההיא דשוכח תחת הצנור מההיא דהנך דלא חשיבי שאובין לפסול את המקוה אלא כשהאבו בכוונה כדתנן לעיל כו' וא"כ לא עדיף הנלמד מהמלמד. וכיון שמתיר בהנלמד דהיינו בשוכח תחת הצנור להפכו א"כ כ"ש בהנך. כנ"ל להלכה ולא למעשה:

מקוה ישראל

ענף תשיעי

מקור מים חיים — מקוה מים

א) **אבל** אם כו'. נקיר דין זה היא בתמורה (דף י"ב.) דתנן שם ואין המים שאובין פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון וקאמר הגמ' שם מאן תנא אר"י ראב"י היא דתנן ראב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאה מ"ג (פירש"י מ"ג כשרים לטבילה דלא בעינן מ"ח ללא לזב בלבד) ממלא בכתף י"ט סאה (מ"ם) ופוסקו למקוה (שלא יערה מן הדלי לתוך המקוה דאפילו בג"ל מיפסל למקוה בכה"ג אלא יעשה ריק ונומא למרחק ויערה הדלי לתוך הגומא ויקלו המים דרך הצינור לתוך המקוה והיינו המשכה) והן טהורין (כלומר כשר לטבול בו) שהשאובה נעשרת ברבייה והמשכה (כשהרוב ע"ג שנפלו מעלין לתוכן והמשך מעט של שאובה לתוכו דרך הצינור מכשרת השאובה והיינו לפי חשבון דמתניתין כו) מכלל דרבנן סברי דברבייה והמשכה לא (כלומר מדקאמרת מתניתין ראב"י היא ולא רבנן ומתניתין לקולא דבליטנא דקולא

(א) ש"ע סעיף מ"ד מנמי תמורה (דף י"ב.) שכבאתי במקמ"ח: (ב) כיון שיש רוב מים כשרים

א (א) אין המים שאובין פוסלין את המקוה בנ"ל עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי א) אבל אם נגררו המים שאובים הוין למקוה ונמשכו וירדו למקוה (ג) אינם פוסלין את המקוה עד ב) שיהא מחצה

נקיט לכי דקתני אין השאובין פוסלין אלא לפי חשבון מכלל דרבנן לחומרא פליגי) אלא הא דכי אתי רבין אר"י שאובה שהמשיכוה כולה טהורה (שאפילו כל המקוה מ"ם דרך המשכה כשר) מני לא רבנן ולא ר"א. אלא אר"פ לפי חשבון כולה אלא אר"פ רבנן לקולא פליגי והא דכי אתי רבין רבנן היא ומתניתין לאו בהכי קא מיירי דתימא ר"א ורבנן לחומרא פליגי. ע"כ הסוגיא עם פירש"י ונגלך לסעיף זה. והלאוה יש להקשות לשיטת הראב"ד שהבאתי לעיל בריש ענף ג' דס"ל דשאובין בכתף הוי דאורייתא. אבל שאובין ע"י כלים כגון נגיר בחקקו ולב"ק אינו אלא מדרבנן א"כ מאי מקשה הגמ' שם אלא הא דכי אתי רבין אר"י שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני לא ר"א ולא רבנן. הא י"ל דלאו כפי. דע"כ ל"פ ר"א ורבנן אלא בשאובין דהוי כגון ביאה בכתף וע"י המשכה. כדאמר ראב"י ממלא בכתף כי דהוא שאובין דאו' להכי בעי רבייה וגרבנן גם רבייה לא מהני בשאובין דאו' ורבין אר"י מיירי בשאובין דרבנן כגון ע"י נגר בחקקו ולב"ק. להכי אפילו כולה בהמשכה טהור. דבהמשכה לא גזרו רבנן. ואף לפמ"ש לעיל ענף ד' ס"ק ע"ש. דגם להראב"ד דשאובין בכתף הוי דאו'. היינו דוקא ברוב שאובין אבל אם רוב מ"כ ומיעוט שאובין הוי דרבנן. וא"כ כיון דרבנן דראב"י ס"ל דל"מ רבייה והמשכה. אע"ג דע"י רבייה הוי דרבנן. א"כ הוא הדין בשאובין ע"י כלים לא מהני המשכה א"כ לא אפשר לאוקמי הא דרבין אר"י כרבנן אבל מ"מ עדיין מצי לגמור דאתיא כראב"י דמכשיר ע"י רבייה והמשכה אפילו בשאובין ע"י כתף א"כ ה"ה בשאובין ע"י כלים מכשיר אפילו כולה שאוב בהמשכה דזה וזה דרבנן. ואפשר לומר דלהראב"ד אין הדבר תלוי בשאובה גומר דהם שאב בכתף הוי דאו' ואם נשאבו ע"י כלים מאליהן הוי דרבנן. דלא בכוונה למקוה הדבר תלוי. דאם כתן לקיים בידיו הוי דאו'. ואם מאליה נפלו השאובין ע"י כלים כגון ע"י נגור בחקקו ולב"ק אע"פ שהשאובה היתה בידים מ"מ כיון דלמקוה באו מאליהן הוי דרבנן. ולפ"ז כל שבא למקוה ע"י המשכה אף אם נעשה דהמשכה ב"מ מ"מ לא הוי אלא כשל דרבנן. כיון דשאובין באו מאליהן למקוה ואפילו כולה שאוב לא הוי אלא דרבנן. ואפ"ה ס"ל לר"א ורבנן דל"מ המשכה. א"כ הך דרבין לא אתיא לא כר"א ולא כרבנן אמנם אכתי יש להקשות דהא הגמ' מצי לאוקמי ההיא דרבין אר"י דאתיא כר' יהושע דס"ל בפ"ב דמקואות דכולה בהמשכה טהור לפי הר"ש והרע"ב שם שהבאתי לעיל בענף ה' סק"ד וע"ש. אמנם לפמ"ש גם דגם ר' יהושע לא מטהר כולה בהמשכה רק התם שאינם שאובים גמורים. שנתמלא שלא לדעת. אבל בשאובים גמורים מודה ר"י נמחא. וכך כבר כתבתי שם להוכיח מדברי הר"ן פ"ב דשבועות שלוני מחלק בזה וס"ל דלר"י גם בשאובין גמורים מטהר כולו בהמשכה וא"כ קשה נוקמי ההיא דרבין כר"י. ול"ע: ב) **שיהא** מחצה כו'. לשון הטור אבל אם אין בו אלא

אלא כ"כ אין ומאב בי כם אפילו ע"י המשכה פסול. וכ' בבריכה ד"ל כ"ז שלא מקוין נהונו מ"ג אבל אם מקיין לתוכו מ"ג פניעה ד.הני הנ׳כה אע"ג דנכ מ"ב לתוכי כדנקין בג' קוראות קאמר דאם השאוב באמצע כי עד הנה כבארו כ"ז שהיו בתחלה ואע"ג דנתערב עם השאובין בבקיאות בבגדו שבכל אין בו כ"א כי סאה. מיהו לפי"ם ר"ב והביאו ב"י שם אין ראיה בכ וז"ל ומה שנתערב ממנו עם כל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה ומ"ב המתבטלין הוך למקוה א"פ אותו כדתנן בפ"ד גבי מ"ב ומ"ג שנתערבו בחצר ע"כ. וא"כ לפי"ז כאן דליתא תערובות קודם נפילתן משמע דל"מ המשכתן להוד מיסו ברחייה שהביא הר"ב שם עיינתי בפי' רע"ב דהולה היתר בהמשכה ולא בנפילתן ע"ב גם ר"ב לפני זה כתב ההיתר כיון שנמשכו ונכאורה כו' עכ"ל והט"ז בס"ק כ"ה השיג עליו וכתב דפשוט זה היה כמו פסול ש"יבה דאם

(ג) מחצה על מחצה (ד) וב"ש רוב שאובין שפוסלין בהמשכה(ה) והיינו ג) דוקא בהמשיך בכוונה אבל שלא בכוונה אפילו כולו בהמשכה כשרה:

ב (ו) אבל אם היו רוב מהכשרים הרי המקוה כשר כיצד מקוה שיש בו כ' סאין (ז) ד) ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב הוין למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה בין שהיו נמשכים ע"ג קרקע (ח) או בתוך הסילון וכיו"ב מדברים (ט) שאינם פוסלין את המקוה הרי היא כשר ה) ואפילו (י) השלימו לאלף סאין שהשאיבה שהמשיכה כשרה אם היו שם (יא) רוב מ"ם מן הכשר:

כשרים במקוה לא הוי אלא שאובין דרבנן והמשכה מטהר אותם: (ג) דאז הוי שאובין דאורייתא ונדאי ל"מ המשכה: (ד) ש"ך ס"ק נ"ו: (ה) ש"ך שם בשם הרא"ש ד ועי' מ"ב במקמ"ח דדבריו צ"ע: (ו) ש"ע שם סעיף מ"ד: (ז) אבל יש פוסקים דס"ל דלא כגי במשהו יותר אלא בעינן כ"א סאין ועי' מ"ם במקמ"ח: (ח) ולקמן סימן ט' יתבאר דאנ ק"ל דל"מ המשכה אלא ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה ולא על סילון וכיו"ב: (ט) כלומר שאינו כלי ואינו מק"ט: (י) דבתר עיקר שיעור מקוה אזלינן וכיון שיש בהכשרים רוב שיעור מקוה מטהרים את השאובין ע"י המשכה: (יא) אע"פ שאין רוב בכל המים

כפלו ב"ל שאובין דאין תקנה רק אחר ביטול הראשונים כמ"ם בסעיף כ"ב. ול"ד לסעיף כ"ה דאם השאוב באמצע דהתחילים נשארו כשיעורן ולא נכפלו מהשאוב שבאמצע דאם המשכה היא בהיתר אלא בפסולים מחמת שאין בהם מ"ם כיון שהיכנס מצטרפין עם האמצעי השאוב מבא"כ כאן שהומשכה באיסור כיון שאין רוב כשרים. עכ"ל הט"ז הנה מ"ם דהתם המשכה היא בהיתר. ר"ל דהתם יש רוב מ"כ. וגם הפריסה עצמו הבינם בזה. אלא דכ' דמדברי הרע"ב משמע דהלוא שם ההיתר בהמשכה ולא בנפילתן. אח"כ כמפסיק הפריסה דהרתי בעינן המשכה וגם תערובות. אח"כ דאין ראיה משם. וא"כ הכא נ"מ אף אם יקוו עליו מ"ג. ובנא"ה נראה כפע"ד דה.יתר של הפריסה לקיות מ"ג עליו. תליא בזה. אם הא דבעינן רוב מ"כ דהיינו רביה והמשכה. אם רוב שיעור מקוה קא.ר. או רוב כל המים. וכבר כתבתי לעיל ריש ענף ג בשם ג"מ דמחלוקת הרא"ד והרא"ש בזה. דאם ס"ל דבעינן רוב בכלל המים במקוה וא"כ הכא כבנקוין אח"כ מ"ג יותר א"כ הוי השאובין שבאו בהמשכה מיעוטא. ונטהר ברבייה והמשכה. אבל אם ס"ל דאזלינן בתר רוב שיעור המקוה א"כ לעולם אין המשכה מטהר את השאובין אא"כ יהיו השאובין פחות מכי סאין דאז הכשרים רוב שיעור המקוה אבל אם יש בהשאובין כ' סאה. א"כ תו לא מבהכת לה רוב שיעור מקוה בכשרים אף אם יפלו אח"כ אלף סאין מ"ג. מ"מ יש כאן חליו של שיעור המקוה שאובין. יל"מ המשכה. וכיון דאנן קי"ל כהרא"ש והרמב"ם דבתר רוב שיעור מקוה אזלינן כמ"ש שם וכמו שמוכח בסמוך לקמן א"כ אין מקום לדברי הפריסה. ועי' מ"ם לקמן בענף י"ב. ולקמן בענף ז"ז סק"ה: ג דוקא בהמשיך בכוונה כו'. כ"כ הש"ך בס"ק נ"ו בשם הב"ח בכ"כ בשם הרא"ד. ולפי הנראה היינו הרא"ד שהבאתי לעיל בענף ז' ס"ק מ"ז גבי זילף בידיו ורגליו. לפי זה הדבר תמוה דהא הרא"ד שם לא התיר כולה בהמשכה שלא בכוונה אלא דוקא בזילף בידיו ורגליו דלא הוי שאובים כלל רק משום מקוה דומיא דמעין וכה מעין בי"ש אף מקוה בי"ש ע"ז כתב הרא"ד דאין שהוא ע"י המשכה מהני כה"ג. כיון דאיי תרתי שלא בכוונה וע"י המשכה אבל בשאובין גמורים ע"י כלי ודאי ל"מ בהמשכה שלא בכוונה עד שיהא רוב מ"כ. ול"ע ואח"כ מצאתי שגם בחידושי רע"א הרגיש בזה: ד) ומשהו מ"ם כשרים כו'. כ"כ הרמב"ם דאפילו במשהו יותר מכ סאה סגי דלהוי רוב מ"כ. אבל יש פי' אחד ברש"י בפ"ג דמנחות (דף ל"ח.) אהא דאמר ר"א שם י' רביעית הן ופריך והא איכא מקוה בר מהסיא דבטלו רבנן ופירש"י בו כמה פרושים ואחת מהן והא איכא מקוה כדתנן שהשאובה מטהרת ברביעית ברבייה והמשכה שאם יש כ סאה ורביעית מגי גשמים הולך ומלא כ' סאה חסר רביעית וזורקן לפני אותו מקוה כדי שימשכו המים לתוך המקוה. בר מהסיא דבטלוהו רבנן דהא קתני רישא שיש בה כ"א סאה ממ"ג עכ"ל. וכתב הרשב"ץ ויש להתמיר כיון שהזכיר בפשיטות כ"א סאין נראה דבדוקא נקט. וכתב ע"ז הב"י וז"ל ול"כ שאין לפוסלו אם היה בו כ' סאה ומשהו דכדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו. וכ"ם במקוה שיש פוסקים דשאיבה שהמשיכה כולה כשרה. וכך הם דברי הריב"ש שכתבתי בסמוך דבכ' ומשהו סגי עכ"ל. וכן משמע בפ"ד דמקואות דתנן אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה על מחצה פסול. ולכאורה קשה דלא ה"ל למיתני אלא אם רוב מהכשר כשר ומחצה על מחצה פסיל ואנא ידעינן דכ"ש ברוב מן הפסול דפסיל. אלא משום דאי תני הכי ה"א דדוקא רוב גמור מן הכשר כשר דהיינו כ"א סאין אבל במשהו יותר הוי כמע"מ ופסול. לה"ק דדוקא אם רוב מן הפסול פסול הא אם רוב מן הכשר אפילו במשהו בעלמא יותר סגי דלהוי רוב מן הכשר ולא מכלל מע"מ. אמנם לכאורה יש לדקדק משם איפכא דלכאורה קשה ל"ל להשמיענו לימתני דמע"מ פסול דהא קי"ל דא"א לצמצם כדאי'. ועי' ש"ך סק"י וא"כ הספר שיש מהפסול רוב במשהו בעלמא ול"מ המשכה. אלא ש"מ דאי הוי מעיקר הדין מחצה על מחצה כשר. לא היה כפסל במשהו בעלמא שיש בהפסול יותר עד דאיכא סאה יותר. להכי קמ"ל דמע"מ פסיל וא"כ נפסל גם במשהו יותר בהכשרים דשמא לא הוי אלא מע"מ כיון דא"א לצמצם. והריב"ש והש"ע לשיטתם דס"ל דאפילו כולו שאוב הוי דרבנן להכי ס"ל דל"ח בדרבנן שמא הוא מע"מ אבל לדידן דקי"ל דכולה שאוב או רובא הוי דאו' וא"כ לאף אם יש משהו יותר בהכשרים מהפסולים יש לחוש שמא באמת אין כאן יותר כלל אלא רק מע"מ. וא"א לצמצם בדאורייתא וא"כ יש לתמוה על הרב שלא הניח כאן כלום. ונראה דמזה ראיה למ"ש לעיל בריש ענף ד. דדוקא מע"מ א"א לצמצם שיהיה שניהם שיים ממש, אבל אפשר לצמצם שיהיה אחד יותר מחבירו מעט. וע"ש: ה) ואפילו השלימו כו. פי' דאע"פ דעתה בכלל כל המים שבמקוה הוי השאובים רוב נגד הכשרים. מ"מ כיון שיש כאן מים כשרים כ' סאה ומשהו דהוא רוב שיעור המקוה כשר. דבתר עיקר שיעור המקוה אזלינן כמ"ש לעיל בשם הרא"ש. ולא כהרא"ד דס"ל דלעולם בעינן שיהא הכשרים רוב. ואם יש במקוה כ"א סאה מ"כ א"א להמשיך שם כ"א כ"א סאה חסר משהו וכן כל כיו"ב משום דהרא"ד ס"ל דלא בתר רוב שיעור המקוה אזלינן אלא בתר רוב כל המים שבמקוה אזלינן לפי"ז יש קולא כהרא"ד לפעמים. כגון אם היה במקוה כ' סאין מ"כ והמשיך לתוכו כ' סאה מ"ש ואח"כ ירדו גשמים עד שנעשה הכשרים רוב כשר בכה"ג. אם ס"ל כשיטת הר"ש שהבאתי לקמן בסק"ז דאין כ"מ בין קדמו הכשרים להשאובין בין כו'. מבא"כ להרמב"ם והר"ש דאזלינן בתר רוב שיעור המקוה. וכיון שיש כאן כ סאה מים שאובים תו לא מהני כל מימות שבעולם להכשירו. ועיין מ"ש לעיל בסק"ב. ולקמן בענף י"ב: ומשמע מסתימת לשון הרמב"ם והש"ע דאפילו אם אין המקוה מחזיק כל כך. וא"כ כשזבלינו לאלף סאין יצא חוץ נמקוה. ואפילו הכי כשר אם היה שם רוב מ' סאה מהכשרים. ולא אמרינן דהראשונים יצאו על ידי דחייה של מים האחרונים. ואם כן לא פש במקוה רוב מהכשרים. וה דלא כמבואות הפ"ז בסעיף קטן ל"ח. ועיין מה שכתבתי לעיל ענף ששי סעיף קטן ה' ונראה עוד דאפילו נתן סאה ונטל סאה בידים נמי לא גרע. כגון במקוה שיש בו כ סאין ומשהו מים כשרים והמשיך לתוכו כ"א סאה מים שאובים ונוטל מהם סאה בידים והדר והמשיך סאה מים שאובים לתוכו וכן עשה כמה פעמים אפילו ביותר מרוב כשר. אף על גב דכתבתי לעיל בענף ה' דלהרמב"ם אינו כשר בנתן סאה ונטל סאה רק עד רובו. היינו דיקא בנתן ונטל בידים בלא המשכה ומשום מ"ע כו וכתבתי בשם הב"י אבל על ידי המשכה ליכא הו משום מ"ע. וכ"כ בס' ג"ע וע"ש.

שהשאיבה

ג (יב) ובן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתיפו ונתן לתוכו פחות מכ' סאה שנמצא הכל פסול ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום אחר הרי זה מקוה כשר (יג) ו) שהשאיבה שהמשיכוה כולה כשרה הואיל ויש שם רוב מן הכשר:

אבל

מ"ש לעיל: (יב) ס"פ שם סעיף מ"ב: (יג) כלומר אע"ג דכבר נפסל הכל מ"מ מפני שמשכה אח"כ כ"פ סב"י. ועי' מ"ש מזה במקמ"ח בארוכות:

ו) שהשאיבה שהמשיכוה כולה כו'. כ"כ הרמב"ם והוא מהתוספתא והביא הרא"ש והב"י. ראב"י אומר גג שיש ברה"ו כ"א סאין של מי גשמים ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאין פותקן ומטהרן בחצר: הר"ן במילון פרק כל הבשר בסוגיא דטפת חלב לענין הא דאמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה כתב ז"ל אלא דהכור הבורתה דקאמי ז"ל לרבי' אשמעינן מדתנן בפרק ד' דתרומות והיתא נמי בפרק קמא דתמורה אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. ואין המחמץ מחמץ אלא לפי חשבון. ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון. אלמא לא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבלה. דא"כ יפסלו לפי כולם ולא לפי חשבון שבהם בלבד וכו'. והרמב"ן כתב דפלוגתא היינו דפ"ב דמס' מקואות (עי' לעיל ענף ד' ס"ק י"ד) כו' ולפי דרך זה אינו מחוור הגלי כו. ומה שאמר וכי רבנן פליגי אמתניתין דתמורה דתנן בה דאין המים שאובין פוסלין אלא לפי החשבון נראה דהעלבם מינו כלכם זו ובכל מי שהקשה מנכי אביעתין. לפי שאיני ענין לשמועתינו כלל. דהתם לאו במ"ש שנתערבו בכשרים הי.א דהא אמרינן בפרק קמא דתמורה דכי תנן אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון היינו לפי חשבון כלים כו'. וליכא למי' מיכח דלא קתני אין המים השאובין שנתערבו בכשרים פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון כדקתני אין המדומע כו' עכ"ל ובאמת ה"א תמיה גדולה על הרמב"ן ז"ל וכל הני קמאי שנתעלמה מהם סוגיא ערוכה באותו מקום גופא שמתעסקים בו להביא ראיה מהם והיך אפשר דלא עיינו בה ובאיה לייבב דבריהם: ונלפע"ד לתרץ דבריהם. דהם הבינו הסוגיא דפרק קמא דתמורה בדרך אחר דהכי גרסי' שם קאמר מ"ן תנא אמר ר"ח ראב"י הוא דתנן ראב"י אומר מקוה שיש בה כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ופותקן לה קוה והן עושין בהמשכה נטהרת ברביה והמשכה והבאתי כל הסוגיא בריש ענף זה עם פירש"י שם וע"ש. והנה לפי מה שהבין רש"י וב"פ הסוגיא קשה מה שהקשה התוס' שם והר"ש בפ' תוספתא דהא בפרק ד' דמקואות תנן שיש שאובים וכו' גבי יש שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר כו'. הוכתי נמי שנתערבו עד שלא הגיעו למקוה כו'. אלמא דבעינן דוקא שיתערבו הכשרים והפסולים קודם שירדו למקוה. וכ"נ משמע בתוספתא שהבאתי לעיל ראב"י אומר גג שיש ברה"ו כו' משמע דבעינן תערובות בחצר קודם שירדו למקוה. וכן כתב הרא"ש דהך משנה דפרק ד' דמקואות אתיא כראב"י דתוספתא דבעי תערובות בחצר. ושוב הוסיף להקל דלא בעי תערובות בחצר. והסיא דאחריתא מדמייתא לה תלמודא לאוקמי מתניתין דתמורה בהכי וה"מ כ"י לאוקמא כר"א דתוספתא וכו' הלכתא דשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה אע"פ שלא נתערבו בחוץ למקוה עכ"ל. והדוחק מבואר דלימא דהרי תנאי אליבא דראב"י דתנא דתוספתא ס"ל דראב"י מצריך שיתערבו קודם. והא תנא דברייתא דתמורה ס"ל דלראב"י לא בעי שיתערבו מקודם וגם ביאת סלי שתנא דמשנה דפרק ד' דמקואות כראב"י דתוספתא דוקא דלא כהלכתא: אבל הני עטמא פירשו הם ז"ל דגם הך ברייתא דתמורה מיירי גם כההיא דתוספתא שנתערבו מקודם שירדו למקוה. וה"ק מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ונותן לתוך הני כ"א סאין מי גשמים ואחר כך פותקן למקוה. פירש למקום אחר על ידי המשכה. והיינו שנתערבו מקודם ואחר כך ממשיכים למקוה. ואע"פ דכשנתערבו מקודם השאיבה כבר נפסלו. ואפילו הכי כשחוזרים אח"כ למקוה כשר ולא אמרינן דכיון דכבר נפסלו נעשו כולו שאוב ולא מהני תו המשכה. דלכולה שאוב לא מהני המשכה. אלא אין השאובין פוסלין אלא לפי חשבון ולא נעשה כולו שאובין. לכן מהני המשכה אח"כ כיון דאיכא רוב כשרים. ואין חתיכה עצמה נעשה נבלה. והשתא ניחא דהוי הך דאין השאובין פוסלין כו' דומיא דאידך דחשיב בהם בחדא בבא דאין המדומע כו' ואין המחמץ כו' ולכן שפיר הקשה הרמב"ן דמהך סוגיא מוכח דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבלה. דא"כ כבר נפסלו כולם ולא מהני תו המשכה וכיון בהמשכה ל"מ. ואע"פ דלמסקנא אוקמי' לה לפי חשבון כלים. מ"מ מזה הסברא לא זזו מסברם בזה: ולפ"ז יש לפרש הא דאמר שם כי אתא רבין א"ר י' שאובה שהמשיכוה כולה טהורה לאו בלא היו במקוה כלל מים כשרים אלא הני בהמשיכוה קאמר דא"כ ה"ל למימר מקוה שכל מימיו שאובין שהמשיכוה טהורה. אלא הכי פירושו דרבנן פליגי אדראב"י דס"ל דבעינן דוקא שיתערבו מקודם שירדו למקוה. אבל אם ממשיך רק י"ט סאין שאובין למקוה שיש בו כ"א סאין מים כשרים לא מהני כיון דבשעת המשכה אין כאן תערובות עם כשרים רק השאובין לבד. ע"ז פליגי רבנן וס"ל דאפילו בממשיך השאובין לבד בלא תערובות מים כשרים לתוך מקוה שיש בו כ"א סאין מים כשרים מהני. והיינו דכי אתי רבין לר"י שאיבה שהמשיכוה כולה טהורה. פירוש שאובין בשעת המשכה לא היה בתערובות עם מים כשרים. אלא רק השאובין לבדם בעין טהורה. כיון דמ"מ כשהם יורדים במקוה מתערבים שם עם רוב מים כשרים: ונראה דגם הרי"ף ז"ל הבין כן בדברי רבין הר"י. שכתב בפרק ב' דשבועות והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכינן מאבראי שפיר דמי דכי אתא רבין אמר כו' שהמשיכוה טהורה. וכתב עליו הר"ן מדברי הרי"ף נראה דשאיבה שהמשיכוה אפילו נתמלא ממנה כשרה ואהדרים אליקים כו'. וכבר תמה הב"י דהם כדבריהם שהבינו דברי הרי"ף דמיירי כשאין במקוה מים כשרים כלל. הכי ה"ל למימר והיכא שהמקוה ריקן ואייתי מ' סאה מ"ש ואמשכינן מאבראי. ומדכתב והיכא דלית ביה מ"ס משמע ודאי דיש מים כשרים במקוה מיירי. ומשמע דרובא דמ' סאה אית ביה מדכתב היכא דלית ביה מ' סאה דמשמע דאית ביה חביבות מ"ס אלא שאינם שלימים דהיינו דאית ביה רובן דהוי כולן וקאמר דכי אייתי מ"ש ושויקי לתוך המקוה על ידי המשכה מאבראי ש"ד כיון דאיכא רבייה והמשכה. ואע"ג דבשעת המשכה מאבראי לא היה שם תערובות מים כשרים. רק המים שאובים לבד מ"מ כיון דבמקוה יש בו רוב מים כשרים ש"ד דכי אתי רבין א"ר י' שאובה שהמשיכוה טהורה. כלומר אפילו בלא נתערבו מקודם. דלא כראב"י דבעי שנתערבו מקודם שבאו למקוה: ועפ"ז מתפרש שפיר מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה על הכמ' המעריב בפסקי דהוא"ל ואמרו חכמים שאבה בה שהמשיכוה כולה טהורה אין אנו צריכים שיהיו שם רוב מים כשרים וזה שהצריך רוב והמשכה דברי יחיד הן בהם טעו בהוראה זו בסבת מיעוט שמירת המשנה והחקירה בה כמו שהביא הב"י. ופי' כלומר שנעלמה מהם מתניתין דמ"ש וכ"ג שנתערבו בחצר ובעוקה כו' דמשמע בהדיא דבלא רוב מים כשרים לא מהכשרי מ"ש ע"י המשכה ואין דבריו נראין. הא איכא למימר דהך משנה אתיא כראב"י דהא אזלן דרבין אר"י לא פסק כהך מתניתין וא"כ אין כאן תמיהה כלל אם גם חכמי המעריב פסקו כרבין וכרבנן דראב"י ומה טעות יש בדבר. וגם הב"י עליו הרגיש בזה וכו' וכתב ואני אומר שאין מאותה הוראה הוכחה שנעלמה אותה משנה מהם דאפשר דהוו ידעי ליה ולא פסקו כוותה כו' ע"ש אלא נראה דכוונת הרמב"ם דהם טעו בזה שפרשו דרבנן דראב"י מטהרים בכולה שאוב בלא מים כשרים במקוה מפני שהם פירשו דברי ראב"י כפירש"י ושאר מפרשים. והוא מסיבת שמירת המשנה והחקירה בה ור"ל דע"כ א"א לפרש כן דברי ראב"י דא"כ יסתרו דבריו למה שאמר ראב"י גופא בתוספתא דבעינן שיתערבו מקודם. וגם לפי"ז הך משנה דתמורה דבעי לאוקמה כראב"י לא אתיא שפיר דלא הוי הך דאין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפ"ח דומיא דהני דחשיב בה דאין המדומע ומחמץ כו'. וזהו דכתב הרמב"ם מיעוט שמירת המשנה. אלא דגם דברי ראב"י דהכא מתפרשים כהגי.א דראב"י דתוספתא דמיירי שנתערבו קודם שירדו למקוה בהמשכה. וע"ז פליגי רבנן וס"ל דאפילו לא נתערבו מקודם רק אח"כ נמי מהני אבל בלא מים כשרים כלל ליכא למ"ד דמטהר. כנ"ל: ובזה ניחא נמי מ"ש הרמב"ם בפ"ד מה"מ. אין המ"ש פוסלין את המקוה עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי אבל אם נגררו כו' כיצד מקוה שיש בה כ' סאין ומשהו מ"כ כו'. וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מ"ג ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ' סאה ומלא הכל פסול ופתח הצנור כו' ה"ז מקוה כשר שהשאיבה שהמשיכוה כולה כשרה הואיל ויש שם רוב מן הכשר עכ"ל. והקשה הב"י דמרישא משמע דפסק כראב"י וסיפא פסק כרבנן כדאמר רבין שאובה שהמשיכוה כולה כשרה. ומ"ש הב"י בזה. עי' בדברי האגודה ס"ק כ"ד בפקנק בדבריו.

ולפמ"ש

לפמ"ש ניחא. דהאמת גם רישא כרבנן אתיא. דלראב"י בהס"ג לא מהני דבעינן שיתערבו מקודם. אלא כרבנן אתיא וכרבנן דס"ל דבין נתערבו מקודם בין שלא נתערבו מקודם אלא אח"כ מהני שהשאיבה בהמשיכותו כולה טהורה הואיל והיה שם רוב מן הכשר. כלומר דהואיל דהיה שם במקוה רוב מן הכשר מהני אפילו לא נתערבו מקודם שירדו למקוה. הרי חזינן בהדיא דהרמב"ם מפרש דהאי שאיבה בהמשיכות כולה דקאמר רבין מיירי בשיש רוב מן הכשר במקוה. כ"ז בשיטת הרמב"ם, בשהשאיבה בהמשיכות כולה כשירה הואיל והיה שם רוב מן הכשר" ולא כפירש"י והכ"מ מעריב דמפרש דבנא רוב מ"כ במקום כגי מטהרין רבנן. וכן הן דברי הרי"ף. וכן הן דברי הרמב"ם כמו שכתבתי: והתוס' בתמורה שם וכן הסמ"ג ומרדכי פ"ב דשבועות כתבו בשם השאלתות דשאיבה שהמשיכוה כולה דקאמר ר"י היינו לומר שאם היה כל המקוה מים שאובים

ד (יד) אבל אם המשיך (טו) תחלה למקוה י"ט סאין מים שאובין ז) ואחר כך הביא עליהם כ"א סאין מים כשרים (טז) לא מהני ואפי'

(יד) רמ"א בהג"ה סעיף מ"ד וש"ך שם : (טו) כלומר למקוה ריקן שאין בו מים כלל. ועי' מ"ש בזה במקמ"ח : (טז) דלעולם בעינן שיקדמו הכשרים להשאובין :

שהומשכו לא פסלוהו ולא מטבילין בהם עד שירדו עליהם מ"ס מ"ג. אבל אם לא נמשכה אפילו ג"ל מ"ש פוסלים אותו ואפילו באו אח"כ מ' סאה מי גשמים ע"כ. ואין נראה כן מדברי הרמב"ם וגם מדברי הפוסקים ז"ל. ועוד יש להקשות על השאלתות דא"כ מאי פריך הגמ' אלא הא דכי אתו רבין אר"י שאיבה שהמשיכוה כולה טהורה תני לא רבנן ולא ר"א הא רבנן ור"א מיירי לטהר את השאובין עצמן לטבול בהם בלא מילוי מ"ג אח"כ. ורבין אר"י מיירי ע"י מילוי מ"ג מ"ס אח"כ. ואפשר דבזה גם רבנן וראב"י מודים דהיינו פוסל את הכשרים שבא עליהם אח"כ כיון שהשאובין באו למקוה ע"י המשכה הוים פוסלין ואינם מעלין ועוד קשה דברים פרק ז' דמקוואות חשיב הנך דלא מעלין ולא פוסלין אמאי לא חשיב נמי שאובין שהומשכו כולה בהדי הנך דלא מעלין ולא פוסלין. וזה י"ל משום דשם מיירי בהנך דאינן מעלין כלל אפילו לצירוף מ' סאה בשיש רוב מים כשרים. ושאובין מעשרת ע"י רבייה והמשכה ואשלומי נמי משלים להכי אינו חשיב שם. אבל מ"מ קמייתא קשה ונראה דמוכח דראב"י ורבנן ס"ל דכולה בהמשכה פיסל ולא מהני אח"כ מ"ס מי גשמים. דכיון דאוקי מתניתין דתנן דאין השאובין פוסלין אלא לפי חשבון כראב"י. משמע הא לפי חשבון פוסל ואין להם תקנה. דאי לאו הכי הו"ל למימר אין השאובין מעלין את המקוה אלא לפי חשבון. והיינו אם יש שם רוב מ"כ השאובין בהמשכה מעלין ומצטרפין למ"ס וכולה בהמשכה אינם מעלין והוי משמע דאינם מעלין וגם א"פ ואם ירדו עליהם אח"כ מ"ס מ"ג כשר. ומדנקט אין השאובין פוסלין אלא לפ"ח. משמע דלפ"ח פסלי ואין להם תקנה. ונראה דזהו כוונת התוס' בתמורה שם שכתבו וכן משמע מתוך לשון שאלתות דר"א בכ' מקוה שנפל בו ג' לוגין מ"ש פסול. ואי אמשכינהו אברזי הגב מרזיבא ואזלי למקוה לא פסלי דכי אתא רבין אר"י שאיבה שהמשיכוה כולה טהורה ואיצטריכו לאצטרופי למ"ס דתניא ראב"י אומר כו' אלמא משמע דאית ליה דשפיר מיתוקמי הני תרי מילי מילתא דראב"י ומילתא דרבין ולא פליגי אהדדי ור"י השיב לו דשפיר מיתוקמא סוגיא דשמעתין לפרושי דמשמע ליה דלראב"י בעי רוב מי גשמים אבל אם רובו שאובין אפילו אם ירדו אח"כ מ' סאה מ"ג לא מתכשר ומשום הכי פריך דמילתא דרבין לא מיתוקמא לא כר"א ולא כרבנן עכ"ל. ולכאורה אין הבנה לדברי התוס'. ודבריהם סותרים זה את זה בתכ"ד. דמתחלה כתבו בשם השאלתות דמלתא דראב"י ומילתא דרבין לא פליגי אהדדי. ור"י השיב לו כו' א"כ מוכח דפליגי אהדדי. ולפמ"ש ניחא. דר"י בא להשיב להרב מה דקשה לכאורה להשאלתות א"כ מ"פ הגמ' דמילתא דרבין לא אתיא לא כר"א ולא כרבנן. הא שפיר מצי אתיא לפ"ז ולא פליגי. על זה השיב ר"י משום דמשמע ליה דלראב"י בעי רוב מי גשמים אבל אם רובן שאובין אפילו אם ירדו אח"כ מ"ס מי גשמים לא מתכשר. דכיון דאוקמי מתניתין דתנן אין המים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון כראב"י א"כ מוכח דלפי חשבון פוסלין ואין להם תקנה כמ"ש להכי שפיר דמלתא דרבין לא אתיא לא כראב"י ולא כרבנן. ומשני הגמ' דמאי לפ"ח דקאמר המשנה היינו לפ"ח כלים. ולפ"ז י"ל דראב"י לא מצריך שיהא רוב כשרים אלא לענין שיהא מצטרפים למ"ס לטבול בהם כמות שהם. אבל בכולה שאוב לא מטבילין בהן כמות שהם אא"כ ירדו עליהם מ"ג מ"ס כדברי רבין אר"י, ולא פליגי והיינו דברי השאלתות לפי המסקנא: ואגב דאיירינן בדברי הר"ן בחולין שם. אכתוב כאן מה דקשה לי על מה שכתב הר"ן בחולין. שם בדין מקוה חלוק הוא משאר איסורים שהרי ג"ל של איסור שירדו עליהם ס' של היתר כו"ב בבת אחת מבטלין אותם. ואלו מקוה שנפלו לתוכו ג"ל מים שאובין בתחלה אפילו כל מימות שבעולם אין מכשירין אותו אלמא ג"ל שקודמין למ"ס מחזירין כל המים לפסולן ואין לנו כיוצא בזה בשאר איסורים עכ"ל. וקשה דהא מצינו כיוצא בו גבי יין נסך. כמו שכתב הר"ן עצמו בע"ז (דף ע"ג) וז"ל גרסינן בגמ' כי אתא ר"ד אר"י המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטיל כלומר שראשון ראשון מן היין נסך שנופל בטל כו' ואותבינן עלה מדתנן יי"נ אסור ואוסר בכ"ש מאי לאו כו' ודחינן לה לא שהירה לנו איסורא כו' וטעמא דמלתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו מעט הוא אוסר את היין שבא עליו כו' והוא כענין ששנינו במקוואות פרק ד' דרביעית מ"ש בתחלה פוסלין את המקוה מפני שמי המקוה באין עליהן ואע"פ שהיא אין השאיבה פוסלת אלא בג"ל עכ"ל אלמא דגם ביי"נ דינא הכי כמו במקוה ולמה כתב הר"ן בחולין שם ואין לנו כיוצא בזה בשאר איסורים. הכ לא בשאר דכוונתו בשאר איסורים לבד מיין נסך משום חומרא דיי"נ שאני ול"ע: ז) ואח"כ הביא כו' כן דקדק הב"י מדברי הרמב"ם. שכתב מי גשמים ומ"ש שהיו מתערבים בחצר ומשכין ויורדים לעוקה שבחצר או שמתערבין על מעלות המערה ויורדים למערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה על מחצה פסול אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה ומשכים ויורדין אבל אם השאובים והכשרים מקלחין כו'. והוא לשון המשנה בפרק ד' דמקוואות שהבאתי לעיל. והקשה הב"י דהא הרמב"ם כתב לעיל שם מקוה שיש בו כ' סאה ומשכו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה ה"ה כשר הרי שאפילו שלא נתערבו קודם שירדו למקוה מכשיר. וצ"ל דהא דקתני שמתערבין היינו לאפוקי היכא דלא נפלו רוב כשרים ברישא דהיכא דהיה במקוה פחות מכ' סאה ומשכו מים כשרים הוא נפסל בג"ל מ"ש בע"פ שנפלו בו דרך המשכה אבל כשהם מתערבין קודם שירדו והם נמשכים ויורדין אע"פ שאין רוב כשרים ניכר ועומד לעצמו כיון שגם השאובין אינם יורדין למקוה בפני עצמן אלא מעורבים עם הכשרים ובדרך המשכה כשרים וע"ש. אמנם לפי הנראה איפשטיטיתיה לרבינו הב"י דברי התוס' בפ"ק דתמורה שם שהרגישו בקושיא זו וכתבו דהא דתנן אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה. אתי לאפוקי היכא שהלכו ולבסוף יורד למקוה בלא המשכה כלומר דנתערבו לי"ד ואפילו בלא נתערבו נמי וגם לתא הלא לאפוקי בלא המשכה. וא"כ י"ל דגם הרמב"ם מפרש כן ואין דינו של הב"י מדקדק מדברי הרמב"ם דהיכא דלא היו רוב כשרים ברישא דל"מ ההמשכה אינו מוכרח. וגם הר"ש בפ"ד דמקוואות משנה ד' וכן בפרק ג' מ"ז כתב בהדיא דל"ש בין קדמו השאובין למי גשמים ובין קדמו מי הגשמים לשאובין בכ"ע מטהר ברבייה והמשכה וע"ש. וגם דעת הרא"ש כהר"ש כמו שיתבאר לקמן בס"ק י"ד. ועוד דהכי מוכח בהדיא מסעיף כ"ה (ולפנינו לקמן בענף י"ב סימן יו"ד) דמהני הכ"ג המשכה. דתנן שאם השאיב בא לפי הרי המקוואות כמו שהיו. ולא נפסלו מן השאוב שהרי דרך המשכה בא ממנו עליהם ואע"פ שאין בכל אחד מהן אלא כ' סאה בשעת המשכה מכל מקום כשמטבילים אח"כ במים כשרים עד מ"ס נמלא דהכשרים רוב וגטהרו השאובין כמ"ש הר"ש והרא"ש שם ומ"מ אין מזה תפיסה לרבינו הב"י. משום דהרמב"ם לשיטתו דמשמע שם מדברי הרמב"ם דבאלו המקוואות פסולים מהאי טעמא כמ"ש לק"ן שם בשם החתם סופר. אבל הר"ש והרא"ש לשיטתם דסבירא להו דל"ש בין קדמו כו' להכי מכשרי המקוואות מטעם המשכה אבל מהשולחן ערוך והרב סעיף כ"ה משמע דהמקוואות כשרות. א"כ קשה על הרב שבא בפסק בזה כהרמב"ם. דהוי תרתי דסתרי הדדי. לכן נ"ל דגם הרב ל"ק הכי דאם המשיך תחלה מים פסולים ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים לא מהני. אלא דוקא בשהמשיך תחלה למקוה ריקנית שאין בה מים כשרים כלל ולא נתבטל ברוב להכי לא מהני כיון דבשעה שבא השאובים בהמשכה לא היה רוב מים כנגדן כמו שכתב הש"ך בס"ק ל"ם. אבל היכא דבשעה שבא עליהם השאובין בהמשכה היה רוב מים כשרים כנגדן. אע"פ שלא היה בהן רוב שיעור מקוה דהיינו כ' סאה ומשכו. מ"מ נתבטלו השאובין ברוב מ"כ

ומהני

ח) (יז) ואפילו אם פתח אחר בך הצנור ונמשכו הכל למקום אחד :

ה (יח) ומ"מ אם נפלו עליהם מ' סאה מ"ג (יט) אפשר דמהני דאין עליהם דין שאובין ממש לדון בזה נ"ל מ"ש (כ) דפוסלין המקוה ט) כיון דהמשיכוה לא מקרי שאובין ממש :

ו (כא) שיעור המשכה זו י) אין פחות משלשה (כב) טפחים :

ז (כג) אין המשכה מועלת אלא ע"ג קרקע או ע"ג צנור (כד) שלא היה עליו שם כלי בתלוש אע"פ שהם כלים (כה) יא) שאינם פוסלים את המקוה אינם מכשירין את השאובין אלא כשלא היה עליו שם כלי בתלוש אבל אם המשיך ע"ג כלים יב) ואפילו (כו) כלי גללים וכיוצא בו לא הוי המשכה :

ח (כז) וכל זה דוקא שהיו המים ראוים לבוא למקוה זולת הכלי זה (כח) אבל אם לא היו ראוים לבוא זולתם אפילו לא היו עליו שם כלי בתלוש אם הוא כלי המקבל טומאה פוסל דהוייתו על ידי טהרה בעינן (כט) כדלקמן :

וי"א

(יז) ש"ך שם ס"ק ל"ט : (יח) בחידושי רעק"א הניח דבר זה בצ"ע ועיין במקמ"ח : (יט) כיון דהשתא יש שיעור מקוה זולת השאובין : (כ) אפילו אם נתן אח"כ עליהם מ"ס מ"כ עד שיצאו מלואו ועוד כדלעיל ענף ד' : (כא) ש"ע שם סעיף מ"ה : (כב) וי"א דצריך כ"כ רחוק עד שלא יתחילו המים לקלח למקוה עד אחר שעירה הדלי והגביהו. ועיין מ"ש במקמ"ח : (כג) ש"ע שם סעיף מ"ו : (כד) פי' שקבעו ולבס"ח : (כה) כגון שניקב נקב המחזיק בשוליו או שאין לו בית קיבול : (כו) כלומר אפי' כפאו על פיו או ניקב בשוליו : (כז) ש"ך שם בס"ק ק : (כח) כדלעיל בענף ז' ס' ג' וע"ש : (כט) ענף י' :

ומהני להו המשכה ואם יתמלא אח"כ במי גשמים עד השיעור מ"ס ניחא כשר לטבול בו. דאז הוי רוב שיעור מקוה כשרים ומיעוט שאובין בהמשכה. והכי משמע נמי מדברי הטור שכתב אבל אם אין בו אלא כ' סאין ושאב בו כ' סאין אפילו ע"י המשכה נפסל. משמע דוקא אם שאב בו כ' סאין דהוי מע"מ. הא אם שאב בו פחות מכ' סאין ע"י המשכה כשר כשיקוו עליו מ"ג עד שיעור מ"ס ניחא אע"פ שבשעת המשכה לא היו בהכשרים רוב שיעור מקוה. מ"מ כיון דהוי רוב נגד השאובין ואח"כ נתמלא בכשרים עד שהכשרים הוי רוב שיעור מקוה. כשר לטבול בו כמו הניחא דסעיף נ"ה שהבאתי לעיל : ויש להסתפק אם השאובין ע"י המשכה עם רוב הכשרים באים כאחת למקוה בלא תערובות. אלא זה מצד זה של המקוה בא. וזה מצד השני להרמב"ם מהו: אם הוי כאלו קדמו השאובין להכשרים ול"מ או דילמא כיון ששניהם באו בב"א הוי כאלו קדמו הכשרים להשאובין ומהני המשכה. ולכאורה מלשון הרמב"ם משמע דל"מ דכה"ג שכתב מי גשמים ומ"ש שהיו מתערבים בחצר כו' אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכים ויורדין אבל אם הכשרים והפסולים מקלחים לתוך המקוה אם ידוע שנפלו לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול. והוא מלשון המשנה בפ"ד דמקואות. היו מקלחין בתוך המים אם ידוע כו' והרמב"ם הוסיף אם הכשרים והפסולים מקלחים כו' משמע שמפרש שהיו מקלחין לתוך המקוה בב"א הכשרים והפסולים ע"י המשכה אלא. שלא נתערבו מקודם. רק זה מקלח לתוך המקוה מצד זה. וזה מצד זה. אז בעינן ידוע שנפלו לתוכו מ"ס מ"כ עד שלא ירדו לתוכו ג"ל מ"ש. הא לא"ה ל"מ. אמנם הא כבר ביאר לנו הב"י בשוה ז"ל מפרש דהא דקתני היו מקלחין לתוך המים היינו לומר שלא היו נשפכים אלא המים השאובים היו מקלחין ממקום שאיבתן לתוך המקוה בלי המשכה כלל ומשום הכי קתני שאם לא היו מ"ס מ"כ במקוה נפסלו בג"ל. דאל"ה אלא בהמשכה מיירי מאי איריא מ' סאה אפילו ברוב כשרים נמי לטהר את השאובין ע"י רבייה והמשכה. (דלא כמ"ש בס' ג"מ בנחל ס"ק ל"ז דהרמב"ם מפרש דאם היו מקלחין פסול היינו המשכה בתחלה. ולא עי' בב"י) אלא ש"מ דבעי דוקא מ"ס ש"מ שהיו מקלחין בלא המשכה. וכן פי' הרע"ב שם. ולפ"ז משמע דאם היה בכה"ג בהמשכה שהיו מקלחין הכשרים והפסולים ע"י המשכה בבת אחת למקוה זה בפ"ע וזה בפ"ע מהני להרמב"ם דהוי כאלו קדמו הכשרים. ולא אתי למעוטי אלא היכא דהשאובין קדמו : ח) ואפילו אם כו'. כ"כ הש"ך בס"ק ל"ט. ולא ידעתי מ"ל הא דל"מ הכא המשכה דאסיפה משום דקדים להכשרים מ"מ הא היכא שהמשכה בניה הררי יש שם רוב כשרים בתערובות. ושמא הוא מדייק כן מלשון התוספתא שהבאתי לעיל ר"א ב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה של מ"ג ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאין ופותקן ומערבן בחצר. ומדקתני גג שיש בראשו כ"א סאה של מי גשמים. ולא קאמר איפכא בור שיש בו י"ט סאין מ"ש ואח"כ ירדו לתוכו כ"א סאה מ"ג פותקן ומערבן בחצר. אלא משמע מזה דאיפכא ל"מ. דכיון שקדמו השאובין להכשרים תו ל"מ המשכה אח"כ. ומ"מ אין זה מוכרח: ט) כיון שהמשיכוה לא כו'. בחידושי רעק"א שם הניח דבר זה בצ"ע אם דוקא לענין צירוף דאינם מצטרפין השאובין למ"ס לטבול בהם אבל אם נפלו עליהם מ"ס מ"ג דהשתא יש שיעור מקוה זולת השאובין בהא ודאי מהני דאין עליהם דין שאובין ממש כיון שהמשיכוה לא מיקרי שאובין אלא דאין מצטרפין וצריך שיעור מקוה לבד השאובין. ולפמ"ש לעיל בסמוך דהוכחת הש"ך היא מהא דתניא בתוספתא ראב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה מי גשמים כו' ולא קתני איפכא בור שיש בו י"ט סאה מ"ש כו' אלא דבכה"ג לא מהני. י"ל דהיינו דוקא לענין צירוף ל"מ אבל מ"מ אין פוסקין כדין שאובין ממש. דהא לזה אין משם הוכחה. וא"כ מכ"ל להחמיר כולי האי. ובלא"ה הא דעת הר"ש והרא"ש דאין חילוק בין קדמו השאובין כו' כמ"ש לעיל. וא"כ בכהאי גוונא יש לסמוך לקולא דאם נפלו עליהם מ"ס מ"ג דכשר לטבול בהן: י) אין פחות מג"ט. כ"כ הכלבו בשם הר"י בתשובה. וכ"כ בהגהות ש"ד"ק. משום דכל פחות מג"ט הוי כלבוד ואע"ג דל"ש לבוד אלא אצל מחיצות כבר הורה זקן. אבל דעת הר"ש אפילו שיעור מועט וכ"כ הרמב"ן והבית הב"י. והב"ח דייק מרש"י בפ"ק דתמורה (דף י"ב) דשיעור המשכה צריך בשופכין מן הדלי להרחיק לא יתחילו המים לקלח למקוה עד אחר שעירה הדלי לחריץ והגביהו והפסיק כחו דאז אם יתחילו אח"כ לקלח למקוה נחשב כאלו המים נשפכין מעצמן ויורדין למקוה כיון שכבר סילק את ידיו קודם שירדו מן החריץ למקוה. וסמ"ק בשם ר"י כתב שצריך ג"ט ואין צריך לשקל כ"כ דהא קי"ל כחו כגופו דמי וא"כ בג"ט מכחו ממש נופלין למקוה עכ"ל. ונראה דזהו ג"כ כוונת ספר ההגהות שכתב הב"י בשמו בשיעור המשכה ממקום רחוק כדי שתכלה רגל המשכה קודם שיגיע המים למקוה והוא חומרא יתירא ואין לה ראיה עכ"ל וע"ש. יא) שאינם פוסלין כו'. מקור הך דינא הוא מדברי הראב"ד שהבאתי לעיל בענף ז' ס"ק נ"ג זילף בידיו ורגליו דפי' הראב"ד דכולהו בשאובין בכלי מיירי וא"ת א"כ מאי קמ"ל דלמא הא קי"ל דאע"ג דלא אתי מן הכלי למקוה פוסלין איתו ולא חשבינן להו כשאובין המשכים דרך הקרקע למקוה שהם כשרים אלא כיון דאתו מתוך ידיו למקוה פוסלין אותו כאלו בא לתוכו מתוך כלי ומכאן נלמוד עוד לכל אותם הכלים שאינם פוסלין את המקוה שאע"פ שאין פוסלין אינן מכשירין את השאובין להיות אותם ימשכון למקוה ואין ההליכה משכרת בהמשכה אלא או דרך קרקע או דרך צינור שקבעו ולבסוף חקקו הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש עכ"ל. ולא זכיתי להבין דברי השאה"ג ס"ק ק"א דהערה מקורו מדברי הרמב"ם פ"ד וכו' יסודי משנה ה' פרק ה' דמקואות וע"ש ומשמע דמפרש דהטעם קבלת טומאה הוא וכרבי יוסי דאמר שם כל דבר שמקבל טומאה אין מזחילין בו. והוא תמוה דהא נ"ב מייתי אפילו כלי גללים וכיוצא בו דאינם מקבלין טומאה אפ"ה לא הוי המשכה אלא מקור דין זה הוא מהראב"ד כמ"ש. וכ"כ בב"י בהדיא. אמנם לכאורה לפי פי' הטור והרא"ש והש"ע לעיל בהא דזילף בידיו ורגליו לא מיירי כלל בשאובין ע"י כלי וא"כ אין ראיה משם. וא"כ קשה לומר פסק כאן בזה הש"ע כהראב"ד שלא כתב כן אלא לפי פירושו שם ואנן הא לא ס"ל כן. ושמא ס"ל דאע"ג דאין משם ראיה. מ"מ הדין דין אמת מצד הסברא : יב) ואפילו כלי גללים כו'. ותמה הפמ"א דלא מהני המשכה ע"ג כלי גללים. דהא אע"פ דכלי גללים אינו מק"ט מ"מ פוסל משום שאובים כדאיתא לעיל בענף ז'. ובאמת בהראב"ד שממנו מקור דין זה ליתא שם הני ג' תיבות ואפילו כלי גללים רק הב"י הוסיף זאת מדעתו והדברים תמוהים. ושמא ר"ל דאיירי בכפאו על פיהם דבכה"ג א"פ לא הנקיה כדמבואר לעיל בענף ז' שם מ"מ אינו מכשירין את השאובין כי

שיב

מים עליהם תורת כלי אם לא היה כפ"ס על פ"הס. ולא מהני המשכה ע"ג וכן יש בכלל זה כלי שהיה לו דית קיבול וניקב ונתבטל מתורת כלי דעכשיו אינו פוסל המקוה מ"מ אין ממשיכין עליו המקוה נשארת יכ"כ בסי' נ"ט. אמנם מפ"ב דמקואות משנה ז' מוכח לפי פי' הר"ש שם והרע"ב דהמשכה מועלת על גבי כלים שבורים. דתנן שם ישבר הקנקנים ויפלו המים שבתוכן לבור דהמשכה הוא כיון שמתוך כלים שבורים נופלין לבור. משמע דאפילו כאחד על השברים שם נשארת. אפ"ה מהני המשכה ע"ג כיון דכ"ז שלא יחדו להשתמש בהן אין תורת כלי עליהם כמ"ש הב"י על דברי

ט (ל) וי"א דאין המשכה מועלת יג) אלא דוקא ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה אבל אם המשיך ע"ג רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה וכ"ש ע"ג דף או כלי אע"פ שאין פוסלין את המקוה (לא) ל"מ (לב) וטוב להחמיר לכתחלה והכי נהגו:

י (לג) מקוה שנובע יד) ונתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו מ"ש ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים (לד) המקוה כשר כאלו הוא נובע:

יא (לה) ודוקא מקוה נבוע אבל אם היה מקוה של מי גשמים ונתייבשה (לו) לא מהני מה שנתמלא מים שאובים מתחת הקרקע:

בלי

(ל) רמ"א בהג"ה סעיף מ"ז ועיין מ"ש בזה במקמ"ח: (לא) מטום שאינו יכול לדונם כאלו באו מתמלית הקרקע: (לב) רמ"א שם: (לג) ש"ע שם סעיף מ"ז. מתשובת הרא"ש שהביא הטור והבאתי במקמ"ח וע"ש: (לד) מתרי טעמא. חדא דנטהרו ע"י רבייה והמשכה ועוד מעין כ"ש אינו פוסלו שאובין: (לה) ב"ח וט"ז וש"ך: (לו) מטום דמקוה של מי גשמים הני תרי טעמא לא שייכא:

הראב"ד שהבאתי לקמן בענף י"א. אמנם דעת הראב"ד שם דאע"פ דלא ייחדן להשתמש בהן תורת כלי עליהם: יג) אלא דוקא כו'. כ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות וז"ל כתב הרא"ש בשם י שמעתי הלמ"מ הוא ל"ש המשכה ע"ג קרקע או על ראויות להבליע בקרקע ואז המים נתבטלו אגב קרקע. ובהזוחלת לנו.את כשפית כאלו בא מתמלית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובין אבל המשכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים. שאין ראוין לבלוע הוי כמו שמוחות בכלי ולא נתבטל שם שאובין מינייהו שהרי אין יכ"ל לדונם כאלו בא מתמלית קודם שהמשיכוהו עליו שהרי אינם ראוים לבלוע כבת גלית וכן מצאתי בתשובת הר"א מורדין ספר רוקח עכ"ל ואח"כ כתב עוד המרדכי וז"ל לימה שפסק הר"מ דאם המשיכה על רצפת אבנים או נסרים דלא הוית המשכה בהא פליג עליה השאלתות ופסקו דאם המשיכו ע"ג לגור שקבעו ולב"ח דכשרים והביאו הב"י ו.ש"ים וכבר נתבאר בדברי הרמב"ם שדעתו כדעת השאלתות עכ"ל והיינו שזהו דסי' ב' שהוא לשון הרמב"ם שכתב בין שהיו כ שכים ע"ג קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו וכן דעת הראב"ד שמהני המשכה ע"ג הלגור שקבעו ולב"ח כמ"ש בשמו לעיל בס"ק י"א. ובאמת דברי הרא"ש הם תמוהים במ"ש שמעתי הלכה למשה מסיני ל"ש המשכה כו'. האששמשכה ל"מ אלא במיעוט שאובין. ומיעוט שאובין לא הוי אלא מדרבנן ומה שייך בזה הלמ"מ וצ"ל דהרא"ש ס"ל כמ"ש התוס' ב"ב (דף ס"ו.) בשם הר"ר משה מפונטייז"א דזה דלא מכשיר המשכה אלא כי איכא כ"א סאה במקוה אינו אלא מדרבנן אבל מן התורה מהני אפילו כולו בהמשכה וע"ז אתי הלמ"מ. בכולו בהמשכה ואח"כ מצאתי בח"ם סי' רי"ד שהרגיש בזה. אלא שכתב ד.ג"ם הרא"ש שמשמע הלמ"מ. היינו משום דס"ל דכולו בהמשכה טהור. וא"ל לזה אלא דגם הרא"ש ס"ל דבעינן רבייה והמשכה. אלא דס"ל דז"א אלא מדרבנן. אבל מן התורה מהני אפילו כולו בהמשכה כמ"ש התוס' ב"ב שם בשם הר"מ: אמנם מ"ש בח"ם שם דע"כ לא הצריכו הני פוסקים המשכה ע"ג קרקע אלא בכולו בהמשכה. אבל לדידן דקי"ל דבעינן רבייה והמשכה ל"ל המשכה ע"ג קרקע הראוי לבלוע. אין כן דעת רבינו הב"י דהא הב"י כתב וכבר נתבאר בדברי הרמב"ם שדעתו כדעת השאלתות. ואם איתא מאי ראיה מדברי הרמב"ם דהא הם מיירי בכולו בהמשכה. והרמב"ם עיירי ברבייה והמשכה דבזה לכ"ע לא בעי המשכה ע"ג קרקע הראוי לבלוע אלא משמע דהב"י הבין דהני דהצריכו המשכה ע"ג קרקע אפילו ברבייה והמשכה קאמרי להכי שפיר כתב דאין כן דעת הרמב"ם. ולפ"ז משמע דהמשכה מהני מה"ת לכה"פ ע"ג קרקע הראוי לבלוע. וכן משמע מרש"י חולין (דף פ"ד.) אמנם הרמב"ן כתב בפ' המוכר את הבית וז"ל ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולו שאוב בהמשכה סובר דשאובה לד' והביא הב"י. אמנם דמה"ת ל"מ המשכה. וכ"כ הב"ח. לכן נלפע"ד לפרש דברי הרא"ש במ"ש שמעתי הלמ"מ כו'. הוא כעין שכתב הרא"ש בשם ר"י על מ"ש ר"ת בסי' היכר הא דאמר ג"ל מ"ש פוסלין את המקוה הלמ"מ. אומר ר"י דלא מצינו בשום מקום הלכה למשה מסיני בפסול מקוה ואם ישנו בשום מקום יש לפרשו כמו הלמ"מ עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דבריתא דמס' חגיגה (דף ג.) שאינו אלא כלומר דבר ברור כהלכה למשה מסיני. וכן כל באמת הלכה היא כו' וע"ש: יד) ונתייבש בקיץ כו'. כ"כ הרא"ש בתשובה להתיר מתרי טעמא חדא מדאמר שמואל בפרק בתרא דבכורות (דף נ"ה:) נהרא מכיפיה מיבריך כלומר כשהיא זמן הרב והוס הנהרות מתמעטים כי מבוע הנהר ומקורו מתייבש ברוב הרב וחום ומי הנהר מתמעטים וכשיורדים גשמים ואויר העולם מתגלה ונעשה רטוב גם מקור הנהר והולאות מימיו מקבלים שפע מלחלוחית האויר ומוליאין מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעלמו ולא הכל ממי גשמים אלא רוב תגבורות המים הוא מגידי האדמה המתפשטין לכאן ולכאן דרך הקרקע ואף וכן בלר מים נביעתו הוא ממקום נביעתו. זלת החום והרב שנידיכן נלמתים ואין במימיהם מספיק למלאות הבור מ"מ לא הפס לחלוחית הגידין ומים נשאר בהם אלא שהם מועטים ואינם מספיקים למלאות הבור מכל מקום כשבא עליהם מים ממי גשמים הן ממים שנשפכו לתוך באר אהרת נהלהלו גידי האדמה ממים שנשפכו לתוך באר ההיא והוסיפו הן מעלמן כאלו נתעברה אותה בשאובה ורבייה והמשכה. ועוד שהוא דבר ידוע שאי אפשר שלא ישארו אותם הגידין בלא מים כלל וכיון שיש בהם קלת מים יש עליהם תורת מעין. ושמעינן מפרק קמא דבכורות דמעין כיבע שבו מים כל שהוא יכול למלאות בכתף וליתן בתוכו עד שיהא ראוי לטבילה כך לא נפסל המקוה במ"ש שנכנסו דרך גידי האדמה לתוכו ע"כ. והנה לטעם הב' א"כ לדידן דקי"ל לעיל ענף ד' להחמיר דמעין כ"ש אינו מטהר את השאובין למבירת אזם א"כ גם הכא יש להחמיר. אמנם לטעם הא' יש להקל גם לדידן כ"כ הט"ז והש"ך. ואני תמה עליהם דהא הרב פסק לעיל סעיף ב' בהג"ה דנכון להורות ולהחמיר כהפוסקים דסבירא להו דאין לטבול בנהרות משום דלא פסקו כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך א"כ לפ"ז לדידן יש לנו להחמיר בכ"ד ככל הטעמים שכתב הרא"ש ונראה דזהו טעמא דהש"ח שהביא הש"ך בס"ק ק"ב. אמנם י"ל דאף להחולקים על שמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך היינו שאינו מתרבה בכיפיה על השוטפין שבא עליו אבל מכל מקום מודים דגם נכיפיה מוסיפין מים מעלמן אלא שאינם רוב נגד השוטפין. אבל הכא גבי המשכה לא בעינן שיהא רוב נגד כל השאובין. רק רוב שיעור מקוה בעינן מהכשרים דהיינו כ' סאין וגבהו. ואז אפילו אם השאובין יש בהם אלף סאין ע"י המשכה מהני כדמבואר לעיל בסי' ב. וא"כ הכא כיון שהמעין מוסיף מים מעלמו ע"י הלחלוחית גידי האדמה. אמרינן מסתמא הוסיף עד כ' סאה ומשהו ונטהרו השאובין ע"י רבייה והמשכה. ואף אם נימא דיש ספקא בדבר אם הוסיפו עד כ' סאה ומשהו. מ"מ לא הוי אלא ספיקא דרבנן. דהא דבעינן רבייה והמשכה אינו אלא מדרבנן כמ"ש התוס' ב"ב (דף ס"ו) והבאתי לעיל בס"ק י"ב: ומוכח עוד מדברי הרא"ש דס"ל כר"ש שהבאתי לעיל סק"ו דלענין המשכה אין נ"מ בין קדמו השאובין בהמשכה לכשרים. ולכן מכשיר כאן מטעם המשכה דכיון דע"י השאובין נתלחלחו גידי האדמה ממים שנשפכו והוסיפו אח"כ הן מעלמן ואע"פ שקדמו השאובין קודם שהוליא המעין מעלמו הפ"ה מהני המשכה. וא"כ לדידן דקי"ל לעיל דאם השאוב תחלה מ"מ ואח"כ הכשר עליהם מ"ג ל"מ. וא"כ לכאורה למה לא הגיה כאן הרב כלום. לכן מזה ראיה למ"ש לעיל סק"ז. דדוקא אם המשיך השאובין למקוה ריקן שאין בו מים כלל ל"מ אבל אם יש שם מעט מים כשרים אע"פ שאינם כ' סאה ומשהו מ"מ מהני המשכה וע"ש. וא"כ ה"נ שהוא דבר ידוע שא"א שלא ישארו הוהן הגידין בלא מים כלל כמ"ש הרא"ש וא"כ שפיר מהני המשכה זו. ואח"כ כשהוסיפו הן מעלמן עד שרבו א"כ נטהר ברבייה והמשכה. והש"ך כתב דאפילו מאן דפוסל שאיבה במעין אפילו ס"ל ג"כ שאיבה שהמשיכוה כולה כשרה. הפיכו תימה דהכא אין רוב המים מעיקר הנביעה י"ל דמודה הכא כיון דאיכא תרתי לטיבותא שאובה שהמשיכוה ומעין וכן נראה דעת הרב והט"ז דהכא לכ"ע כשר:

ס"ל

מקוה ישראל

ענף עשירי

מקוה מים

א (א) הבא להמשיך מים למקוה א) לא ימשיך (ב) בדבר המקבל טומאה כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה ב) לא יאחז (ג) בידי (ד) דף ויעבירם עליו אלא ג) יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם כדרם יעברו המים עליו: וכן סילון (ה) של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה שמקבל טומאה: ודוקא

(א) ע"ע שם סעיף מ"ח: (ב) משום שנאמר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ודרשינן בפ"ב דזבחים הוייתם ע"י טהרה תהא. פי' הוייתו של מים המתכנסים ע"י טהרה תהא. כשאתה מהוה אותם להיות מקוה הוי מהוה אותם ע"י דבר שאין מק"ט: (ג) משום דאדם מק"ט. ואפילו אוחז בלד השני הרחיק מן המקום נמי לא. כיון דא"א לעמוד בלא דבר המק"ט ל"מ: (ד) אבל משום הדף אע"פ שהוא מקבל טומאה מדרבנן מ"מ כיון שאין מק"ט מדאורייתא ש"ד. א"נ מיירי בדף שאינו משמש את האדם ואינו מק"ט כלל אפי' מדרבנן כמ"ש במקמ"ח בשם הרשב"א: (ה) משום דפשוטי כלי מתכת מק"ט מה"ת:

מקור מים חיים

א) לא ימשוך בדבר כו'. גרסינן בפ"ב דזבחים (דף כ"ה.) תנן התם נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים. עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר המקבל טומאה פוסלין דבר שאינו מקבל טומאה כשרין. מנה"מ א"ר אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור הוייתו ע"י טהרה תהא (פירש"י הוייתו של מים המטהרים ע"י טהרה תהא כשאתה מהוה אותם להיות מקוה או קוום הוי מהוה אותם ע"י דבר שאין מק"ט). אמר ר"ח א"ר זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי (פירש"י מדקתני נתן ידו כ' פוסל דהא אין המים שותתין מידו לכלי בבתיתה אלא בהעברה כשנוטלין מידי מקל ין להם על פני רחב פי התבות ואפ"ה פסול אלמא מבילאו מידו לקלא ע"פ אויר ה"ל כאלו בוחות בידו ככלי בסרי ידו על כנגד בפת הכלי מונחת ומבילאו מידו מקלחים באו כנגד אוירו דאי לאו ככלי דמיא אמאי פסול הגא מן האויר באין לי וה"ל כנותן ידו בלגיר מסוך מן הקלוה עבר אמות) ע"כ הסוגיא עם פירש"י. אמר כל זיני ענף זה סובב עליו: ב) לא יאחז בידו כו'. בפ"ה דמקוואות תנן נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב ואפילו זבה יורד ומובל ד"ר יהודה. ר' יוסי אומר כל דבר המק"ט אין מזסינין בו. ופי' הרא"ש כלומר נוטפין שעשאן זוחלין. נוטפין שנקוו למקום אחד והזחילן להוליכו לתוך גומא אחת לעשות מקוה סומך אפילו נקל אפילו קנה. וכן פשוטי כלי עץ כו' ואפילו הזב והזבה סומכין המקל והקנה. ולא פוסלין אלא היכא דנתן ידו או רגלו והמים עוברים דרך גופו. אבל אם הוא סומך המקל והקנה שהמים עוברים דרך עליהם אין בכך כלום. מידי דהוי אעלי קנים ועלי אגוזים שהוא סומך בם והמים עוברים עליהם. ור' יוסי קאמר לא מבעיא זב וזבה. אלא אפילו טהור. כיון דבר קבולי טומאה הוא לא יסמוך במקל. והסיא דעלי קנים כו' מיירי שנתנם שם ערם באו המים ולא היו בידו כשעברו המים עכ"לי ויש להקשות ל"ל להרא"ש לאוקמי הסיא דעלי קנים ועלי אגוזים דמיירי שנתנם שם ערב באו המים ולא היו בידו כשעברו המים. הא בפשיטות ה"ל לאוקמי הכיא דעלי קנים ועלי אגוזים דמיירי באוחזם ברא"ש הפני שאינו לגד התבות דאז אינו פוסל כיון שאינו נופל להדיא מידו להבות אלא מרחוק כדאיתא לקמן סי' ג'. וכדמוכח הסוגיא בזבחים שם דמדייק מכאן דאויר כלי ככלי דמיא. כ"ו שהבאתי לעיל בסק"א. ובחפשי בספרים מצאתי בח"ס סי' קל"ט ד"ה ומה שהרגיש בזה. וכתב לתרץ דכיון דא"א לעמוד בלא דבר המק"ט ל"מ אפילו אם סומכו מרחוק. וכי מפני דוקא אם יכול לעמוד בלא עמידתן וע"ש. ולכאורה י"ל דדבר זה תליא בפלוגתא דתנאי בשבת (דף ס'.) אם הולכין אחר המעמיד. דר' יוסי דאמר לא יסמוך אפילו מרחוק בדבר המק"ט משום דאזיל בתר המעמיד. וכיון שהוא מעמידו בדבר שמק"ט א"כ הוייתו של מקוה בדבר המק"ט. ור' יהודה סבר דלא אזלינן בתר המעמיד. ולכן הוא מתיר לסמוך את הקנה או המקל אפילו זב וזבה. אמנם א"כ קשה דר' יהודה אדר"י. דהא ר' יהודה אמר בפ"ב דסוכה (דף כ"א:) גבי הסומך סוכתו בכרעי המטה דאם א"י לעמוד בפ"ע פסולה. וחד מ"ד בגמ' שם מפרש טעמא דר"י מפני שמעמידה בדבר המק"ט. אך לפמ"ש הר"ן בסוכה שם דהא דאין מעמידין הסכך בדבר המק"ט הוא רק משום גזירה שמא יבוא לסכך בו והביא המג"א סי' תרכ"ט סק"ט וע"ש. אבל מדינא מותר משום דר"י לשיטתו הכא דס"ל דלא אזלינן בתר המעמיד. ואין להקשות למה לא גזרינן נמי הכא בלא יסמוך בדבר המק"ט משום שמא יבוא להמשיך עלי כמו דגזרינן שם גבי סוכה. י"ל משום דסוכה שאני דהיא מסורה לכל רק לבקיאים בה ורוב המלויין אצל מקוה מומחין ובקיאים בה ל"נ. וכה"ג כתב בתב"ש סימן ל"ח לענין ריאה ביש בה מרפא שחורה. ועי' בש"ע סוס"י קפ"ח. אבל עדיין אינו מספיק בזה לתרץ דברי הרא"ש בזה. דהא הרא"ש בסוכה שם לא ס"ל כסברת הר"ן שם. אלא ס"ל דלמ"ד מפני שמעמידה בדבר המק"ט מדינא הוא כמ"ש בק"נ שם. וא"כ קשה דר"י אדר"י. וצ"ל דבעלמא ס"ל לר"י דהולכין אחר המעמיד. אלא דהכא לענין מקוה לא הקפידה התורה רק על הבינוב של המים דמקוה בלא יהא ע"י דבר המק"ט. וכיון דעיקר הבימום הוא ע"י הכלי שאינו מק"ט. לא איכפת לן אם סומכו אדם שהוא מק"ט. וכעין זה כתב הרא"ש בסוף ע"ז גבי כלים ביב לנסס חשוקים של ברזל לענין טבילה עכ' וז"ל ועוד דאפילו הלכה כרבנן דאזלי בתר המעמיד לא בעי טבילה כיון דאין מבמש במקום הברזל לא הו' דומיא דכלי סעודה דמדין ומש"ע נמי כ"ת המחופה בזהב מבחוץ א"ל טבילה עכ"ל. וכ"כ הטור בסימן ק"כ והביא הפ"ז שם בסק"ח. אגא דאכתי קשה. דהכא פסק הרא"ש כר' יוסי דאזיל בתר המעמיד. והתם בע"ז מספקא ליה להרא"ש אי אזלינן בתר המעמיד או לא דבשא הלכה כר"ג דלא אזיל בתר המעמיד. אלא צ"מ דס"ל להרא"ש דבעלמא גם ר' יוסי מודה דלא אזלינן בתר המעמיד. אלא דהכא ס"ל לר' יוסי כיון דכתיב יהיה טהור ודרשינן מיניה הוייתו של המים ע"י טהרה תהא. א"כ קפדינן על הוייתו של המים שלא יהיה ע"י דבר המק"ט. ולא על עיקר התשמיש. וכל שמעמידו ע"י דבר המק"ט. עד שזולת המעמד לא היה המים ראויין לבוא. א"כ הוי הוייתן ע"י טומאה. והכי משמע מפירש"י בזבחים שהבאתי לעיל בסק"א: כ"ז לפי' הרא"ש משנה זו דנוטפין שעשאן זוחלין כו' אבל הרמב"ם פי' משנה זו באופן אחר. והבאתי לעיל בענף ב' ס"ק כ"ג והפ"ז הרא"ש וקושיה. ואפ"ה כי הרא"ש בתשובה שלא מלאו לבו להקל בדבר שהוייתו ע"ע אע"פ שהוכשר בציינו פרושו של הרמב"ם ז"ל, והר"ש פי' משנה זו ג"כ בענין אחר. והבאתי לעיל בענף ב' סק"ו וע"ש. ורבינו תפס כפי' הרא"ש וכפי' הרמב"ם להומרא. אבל לא כפי' הר"ש. וכבר נתבאר לעיל בדעת הרב להחמיר גם כפי' הר"ש: ג) אלא יניח הדף כו'. עי' ש"ך ס"ק ק"ד בשם המעד"מ שהקשה הא הדף אע"פ שפשוטי כ"ע הוא מק"ט מדרבנן. ולעיל בענף ב' סי' כ"ב פסק הש"ע דאין מזחילין אפילו בדבר המק"ט מד"ס. ותירץ הש"ך דזחילה שאני ועוד פירש דהתם ל"ק אלא דאין מזחילין בו ר"ל שהא המים נקהלים עליהם שם וזוחלין למקום אחר בזוחלין אבל מ"מ נוטפין מקרי ומטהרין באשבורן. ול"ע דהא לעיל בענף ל"ח (ולפנינו לעיל ענף ז' סי' ג') כתב בזה הב"י לתרץ דברי הטור אם דמב"ה פוסל אפילו אין לה בפה כלל משום דפשוטי כ"ע אע"ג דאין מקבל טומאה

מדאורייתא

ב (ו) והוקא באין המים ראוין לבוא למקוה זולת ע"י המשכה זו אבל אם המים ראוין לבוא זולתו (ז) אינה פוסלת כמו (ח) שנתבאר לעיל :

ג (ט) והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר

(ו) ש"ך שם ס"ק ק"ג : (ז) דכיון דהמים ראוין לבוא זולתו א"כ לא הוי הוייתו בל המקוה ע"י : (ח) לעיל בענף ז' סימן ג' : (ט) ב"ע שם סעיף מ"ח :

מדאורייתא מ"מ מק"ע מדרבנן. אלמא דגם לענין המכשה ולטבול באשבורן נמי כוכל דבר המקבל טומאה מדרבנן. והם ך בש"ך ע"ו הביא דברי הב"י אלו וכתב דבהגהת דרישה חילק ע"ז משום דמסכת מוכח דדוקא דבר המק"ע מדאו' פוסלת. והיינו מהביא דדף דהכא. וכן מוכח מהא דמתיר לקוץ ס"י ני' להבר לפי הסילון בל אבר לנור קטן בל עץ אלמא אע"ג דהאי לנור קטן בל עץ מק"ע מדרבנן מ"מ כיון דמה"ת אין מק"ע הוי אוי תי ע"ע. והב"ח כתב לחלק דהכא מיירי בדף שלא ייחדו למלאכה דמה"ה קרין' ניס דף דאינו חנא נסר שמוכרין בשוק נבנין ואינו מק"ע ו. היא דסעיף ל"ה מיירי ביחדו למלאכה דמה"ה קרי ליה טבלא וע"ש וכ"כ הפרישה שם. ולא ידעתי מה תקנו בזה דמ"מ אף שייחדו למלאכה אינו מק"ע אלא מדרבנן כד: ובתוס' המוכר את הבית (דף ס"ו.) גבי דף בל כתותין דקאמר באי דף דטומאה דרבנן. ואח"כ מצאתי בשו"ת מאיר נתיבים שהרגיש בזה: ומצאתי בחידושי הרשב"א סוכה (דף י"ב) גבי סככה בחלין זכרים שכתב וז"ל מהא שמעינן דפשוטי כ"ע אין מק"ע אפילו מדרבנן מדמכשירין לסכך בהן. וכן נמי משמע מבילהי פרקין דקא אסריקן נסרים וחבילי עלים אלא משום גזירה הא מדינא מסככין בהן ואלו מק"ע מדרבנן לא הוה ליפסלינהו לסיכוך מדרבנן כדגזרינן בכלהו הידך וכדאסרינן נמי בחבילי פשתן כו' אלא ודאי ב"מ דאפילו מדרבנן אין מק"ע. וק"ל דהא בגמ' ב"ב אמרינן בפי המוכר באלו פשוטי כ"ע דטומאה דרבנן. ובדוכתא אחריתא משמע דפשוטי כ"ע מק"ע מדאורייתא דאמרינן בב"ק (דף כ"ה.) דמפך מפמא טומאת ברך וגבילה ופ"מ ומוכחין לה מקראי דהוי אב הטומאה אפילו לטומאת ז' מדאו' וע"ר לא מיירי במפך של כלי בוזיא כו' וכיון דע"כ במפך של עץ היא נים לה מהרה במקוה כו'. ועיקרן בל דברים כך הוא כמו שפי' ר"י ז"ל שכל פשוטי כ"ע שראוין למדרסות ויחדם למדרס מקבלים כל טומאה שבעולם ואפילו להיות אב הטומאה והיינו ההיא דב"ק והיינו בפי אלו מומין (דף ל"ח.) הסם דחזי למדרסות והייני דאמרינן כל המטמא מדרס מטמא טמא מת אבל הכא דלא חזי למדרסות א"כ דחזי למדרסות. ולא ייחדינו למדרסות לית ניה טומאה דאו' כלל אבל מדרבנן אם הם כלים שמשמשין אדם בגופו ומשמשי משמשין כגון בוגן ודף בל ליבה וכיו"ב מטמו מדרבנן כלהו טומאות לבד מטומאת מדרס והיכי נעשים אב הטומאה ומאי דאמרינן בספרא כל כ"ע הדף והשולחן מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא דהא אמרינן התם הבלחן הטהור מכלל דהיכא טמא ומרבינן טמאת מבוס מסגרתו הא לא"ה סוי פשוטי כ"ע וטהורין מדאורייתא אלא ודאי דהאי כדאמרן דמדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכן בכל מקראות כלאמרו בענין זה. וכל היכא דפשוטי כ"ע אינם משמשין אדם בגופו ולא משמשי משמשין אפילו מדרבנן נמי אינם מק"ע והיינו כנה פרקין. והנה אמת ונכון מפי מורי רבינו נר"ו עכ"ל. ולפ"ז י"ל דההיא דף דהכא מיירי באינו מיוחד למדרסות וגם אינם משמשין אדם בגופו וגם משמשי משמשין דבכה"ג אינו מק"ע אפילו מדרבנן. וכן ההיא דלנור קטן בל עץ מיירי ג"כ בכה"ג. וההיא טבלא דסעיף ל"ה מיירי שמיוחד ג"כ למדרסות ולהכי מקבל כל טומאה שבעולם מדאורייתא משום דכל המטמא ע"מ מטמא טומאת מת. ולהכי הוצרך הרא"ב והטור שם לומר שיהיו המים ראוין לבוא זולתם אי נמי אפילו מיירי בטבלא שאין ראוי למדרס אלא שהוא משמש אדם בגופו ומשמשי משמשין דמק"ע מדרבנן כדאיתא בספרא שם מכל כ"ע והדף והשולחן הטבלא כו' והיינו מדרבנן כמ"ש הרשב"א. ולפ"ז אפשר דאפילו דבר שאינו מק"ע אלא מדרבנן פוסל ג"כ במקוה משום דהוי הוייתו ע"י ע"ש. ועי' תוס' סוכה (דף ס'.) ד"ה מסגרתו ובתוס' ב"ב שם. ובמנחות (דף ל"ו:). ועי' בפירוש הרא"ש בפ"ב דכלים משנה א' דמבואר ג"כ כהרשב"א הנ"ל : ודע דהרמב"ם חולק בזה עם הרשב"א. בהא דכתב הרשב"א דכ"ע הראוין למדרס ויחד למדרס מקבל כל טומאות שבעולם אפילו להיות אב הטומאה. אבל הרמב"ם לא ס"ל כן. דהא כתב הרמב"ם ריש פ' כ"ג דכלים וז"ל המפץ הוא המהללת באורגין אותה מן החבלים ומן הסיף ומן הגומא וכיוצא בהן ואין המפץ בכלל כלים האמורים בתורה ואעפ"כ מתטמא הוא במדרס דין תורה שהרי ריבה הכתוב כל המשכב וזה ראוי למשכב ועשוי לו כן וכן מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהן ככל פשוטי כ"ע כמו שביארנו וזה כלל גדול בכל המתטמא במדרס מתטמא בשאר טומאות עכ"ל. הרי דכתב בהדיא דאע"ג דמתטמא טומאת מדרס מה"ת אפ"ה אינו מתטמא בשאר טומאות אלא מדבריהן. וס"ל דזה הכלל שאמר כל המטמא טומאת מדרס מתטמא בשאר טומאות אינו אלא מדרבנן. ועי' בתוי"ט בפ' כ"ד דכלים משנה ד'. ובמק"ח האריכתי בזה לתרץ דברי הרמב"ם ואכ"מ. נראה דהרמב"ם הוכיח כן מהא דקו' התוס' בשבת (דף ס"ו.) ד"ה רבא כו' ל"ל בית קיבול כתיתין תיפוק ליה דכל הטמא מדרס טמא ע"מ וע"ב בתירצו התוס' דבית קיבול כתיתין עושין אותו ראוי למדרס. אמנם מלשון הרמב"ם בפי' כ"ה מה"כ משמע דלא ס"ל כסברת התוס'. מדכתב בהלכה י"ע שם וז"ל קב של קיטע שיש לו בית קיבול כתיתין מתטמא בשאר טומאות מפני בית קיבולו ומתטמא במדרס שהרי נשען עליו עכ"ל הרי נתן טעם דלהכי מתטמא בשאר טומאות מפני בית קיבולו ומתטמא במדרס שהרי נשען עליו. הרי חזינן דמפרש המשנה כפשוטו דבית קיבולו לריך כדי לטמא בשאר טומאות. אבל להיות מתטמא טומאת מדרס מתטמא בלא"ה שהרי נשען עליו. ואם איתא דהא זה הכלל דכל המטמא ע"מ מטמא טמא מת. הוא מדאורייתא. א"כ קשה קו' התוס' ל"ל בית קיבול כתיתין תיפוק ליה דכל המטמא ע"מ כי אלא ש"מ דזה הכלל אינו אלא מדרבנן. ולהכי בעינן ב"ק כתיתין להיות מתטמא טומאה דאורייתא. אבל התוס' לשיטתם דס"ל דזה הכלל דכל המטמא ע"מ כו' הוא מדאו' להכי הקשו שם התוס' : ודע דדעת רש"י בשבת (דף פ"ה.) דפשוטי כלי עלם טמאים כמו פשוטי כלי מתכות. וסביא ראיה מפ"ק דחולין (דף כ"ה:) והתוס' שם השיגו על רש"י דהתם לא איירי אלא בגולמי כלי עלם. אבל פשוטי כלי עלם הא תנן ומייתי לה בפ"ק (דף ע"ז:) כלי עץ, כלי עור, כלי עלם, כלי זכוכית, פשוטיהן טהורין. ומ"מ מק"ע מדרבנן כמ"ש הרע"ב בפ"ב דכלים שם. וכ"כ הרמב"ם בפ"א דכלים. ולתרץ דעת רש"י קלת. נ"ל דגם רש"י ל"ק שם דכלי עלם פשוטיהן טמאין אלא מדרבנן אלא דבזה חלוקים הם מכלי עץ. דבכלי עץ יש מהן שאינם מק"ע אפילו מדרבנן כמ"ש לעיל בשם הרשב"א והרא"ש. אבל פשוטי כלי עלם כולם מק"ע מדרבנן כמו כלי מתכות. אלא שפשוטי כלי מתכות מק"ע מה"ת ופשוטי כלי עלם מדרבנן. אבל לענין זה הם שוים לכ"מ דלעולם פשוטי כלי עלם מק"ע מדרבנן אפילו אינם משמשין את האדם. והוכיח כן מדאמר בחולין שם ר"ג לטעמיה דאמר ר"ג כלי עלם ככלי מתכות דמיא. וא"א דלא קאי אלא על גולמי כלי עלם נומר שהם טהורים ככ"מ. קשה ל"ל לתלות הדבר בכלי מתכות. ועוד דלשון ר"ג לטעמיה אינו מדוקדק לפ"ז דהא היא היא דקאמר לעיל. ומזה הוכיח רש"י דר"ג אתי לאשמועינן דלכל דבר כ"ע דינו לכ"מ בין לענין גולמיהן ובין לענין פשוטיהן ולאשמעינן דפשוטי כלי עלם מק"ע לעולם מדרבנן כמו כ"מ דפשוטיהם מק"ע לעולם מה"ת. ועפ"ז יש לפרש כוונת הכ"מ בפ"ה דכלים. הלכה א' דכתב שם הרמב"ם דכל גולמי כלי עץ מק"ע חוץ מבל אשכרוע כו' וקרוב שעוי בכלי עלם ככלי אשכרוע ואין גולמיהן מק"ע והראב"ד השיג עליו הי ס"ל כר"ג דאמר במס' חולין גולמי כ"ע כנולמי כ"מ דמי לימא הכי וכ"ל לדמיינהו לאשכרוע שהוא כ"ע. והכ"מ כתב לתרץ וכ"ל שרבינו סובר דלא קי"ל כר"ג משום דקי"ל כר"י לגביה אלא שבא על כלי עלם מטעם אחר דאע"ג דלכלי עץ דמיא כר"י מ"מ דמו לבל אשכרוע שהוא מין עץ וגולמו טהור עכ"ל והמשנה למלך גם כתב ע"ז לא ידעתי איך יתיישב לפ"ז מאי דאמרינן א"ב כלי עלם הא אף ר"י מודה דגולמי כלי עלם טהורין ומאי כ"מ אי מר מדמה כלי עץ למתכות ומר מדמה לאשכרוע מאחר דלענין דינא ל"ש. ולפמ"ש ניחא קלת. דכ"מ לדינא בזה לענין פשוטיהן דכלי עלם דרב נחמן דמדמי לה לכלי מתכות. אם כן כל פשוטי כלי עלם טמאים מדרבנן אפילו הני דאין משמשין את האדם. כמו כלי מתכות אבל לר"י דמדמי לכלי עץ דהיינו אשכרוע. א"כ פשוטיהן דכלי עלם נמי דמי לגמרי לכלי עץ דיש מהן שאינן מקבל טומאה כלל אפילו מדרבנן. והרמב"ם פסק כר"י. אבל רש"י משמע דפסק כר"נ. ודעת התוס' והרשב"א דגם לרב נחמן מכל מקום פשוטי כלי עלם טהורין וגם מדרבנן אינם מקבלים טומאה אלא הני דמשמשין את האדם כמו בפשוטי כלי עץ :

אבל

המקבל טומאה (י) לתוך המקוה ד) אבל אם נותנין על שפתם בחוץ ונמשכין לתוכו או שמחבר לפי הבירין של אבר צנור קטן של עץ ה) או (יא) של חרס שהמים מקלחין מפני המקוה (יב) כשר: (יג) ואם הסילון של מתכות ו) מחובר לקרקע אפילו מקלח להדיא לתוך המקוה כשר שהרי אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל (יד) אגב קרקע (טו) ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע (טז) או לא:

(י) או לאויר המקוה דאויר כלי ככלי דמיא כדאיתא בזבחים עם שכתבתי לעיל בסק"ב: (יא) דפשוטי כ"ח אין מק"ט כלל ועי' מ"ש בתקמ"ת: (יב) ואפילו בפחות מג"ט רק שיעשה הצנור הקטן הזה באופן שיכול לעמוד ולהזחיל בלא דבר המק"ט. וגם יהיה עקום בענין דהסילון של מתכות לא יראה אויר המקוה וגם לא יתחבר בחנופין של ברזל ח"ס סי' קנ"ט וסי' ר"ד: (יג) ש"ע שם ועי' מ"ש בתקמ"ת: (יד) דכל המחובר לקרקע כקרקע דמיא: (טו) ש"ע שם: (טז) רק שיהא קבוע שיעשה במסמרים. אבל אם לא קבע במסמרים רק מונח במים סביבותיו על האדן מסתפק בזה בשו"ת מאיר נתיבים אם מהני. וכן אם קבעם בארץ ל"מ אם לא קבעם במסמרים ועיין שם. ועיין לקמן בענף י"א סימן ס':

ד) אבל אם כו'. כ"כ הרא"ש בתשובה ובסוף נדה. וגמר מהא דפ"ב דזבחים (דף כ"ה:) שהבאתי לעיל בסק"א דקאמר שם ש"מ דאויר כלי ככלי דמיא. אלמא דכל שלא בתוך לאויר הכלי אינו פוסל אף דהוי דבר שמקבל טומאה. ועי' מה שכתבתי לעיל סק"ב: ה) אי של חרס כו'. דפשוטי כלי חרס אינם מק"ט לא מה"ת וגם מדרבנן ואפילו טומאת מדרס נמי לא מטמא. כמ"ש הרמב"ם בפרק א' מהלכות כלים ה"א וע"ש. וכתב הרע"ב בפרק ב' דכלים משנה א' דכלי חרס בחוטי תנה דתמנא והנכך כל שיש לו תוך אף על פי שאין לו בית קיבול כגון חבית של חרס שאין לה שולים טמא. ולפ"ז קשה הכא הא צנור של חרס לא גרע מחבית שאין לה שולים דטמא. וכיון שמק"ט א"כ הוי פוסלו עי"ש. ולכאורה היה נ"ל לומר דהרע"ב מיירי בחבית של חרס שהיה לה שולים ונעשה לקבלה להכי אף שאח"כ נפחת ונשאר בלא שולים טמא כיון דמתחלה נעשית לקבלה כשהיתה לה שולים. משא"כ בחבית שמעולם לא היה לה שולים א"כ מעולם לא נעשית לקבלה אינה מק"ט אע"פ שיש לה תוך. והיינו הסיות דצנור של חרס דהכא. דמעולם לא נעשה לקבלה. אלא דא"כ קשה אמאי מהני בחבית של חרס נקב כזית לטהרה מטומאתה. הא לא צריך נקב כשולית זית בשולין אלמא ניטל כל השולים ואפ"ה טמא כיון דאית לה תוך וכ"ש בנקב כזית. אלא ע"כ צ"ל דכי מהני נקב כזית הוא דוקא בחבית שהיה לה שולים מתחלה. וכיון שע"י נקב אינה ראוי להשתמש בה כבתחלה לכך טהורה. משא"כ בחבית שלא היה לה שולים מעולם. א"כ כיון שנעשה להשתמש כך מתחלה טמא כיון שיש לה תוך והיינו הסיות דהרע"ב. ואח"כ הדר קשה מהסיות דצנור דהכא. ולכן צ"ל דדוקא בחבית דאע"ג דאין לה שולים מ"מ היא מקבלת קצת בצדה. מתוך שהחבית רחבה באמצע וקצרה למעלה ולמטה יש לה בית קיבול באמצע להכי טמא. משא"כ צנור שאין לה בית קיבול כלל באמצע להכי טהור. והכי משמע בהדיא מדברי התוי"ט שם דכתב על דברי הרע"ב הנ"ל שמתחלה לכך נעשית להיות מוטה על צדה ומולאה מה שבתוכה כלגדין תוספתא כתב הר"ב בפ"ד ועי' רפט"ו וכו'. הנה פ"ה מתוספתא שכתב הר"ב בפ"ד. ז"ל התוספתא שם. חבית שנפחת ומקבל על דופנה או שנחלקה כמין שתי עריבות ר"י מטהר וחכמים מטמאין שמתחלה לכך נעשית להיות מטה על צדה ומולאה מה שבתוכה כלגדין עכ"ל. והבין הרב דמ"ש חבית שנפחתה דהיינו שניטל שוליו. ומקבל על דופנה היינו מתוך שרחבה באמצע יותר מהראשין היא מקבלת ולכך טמאה לחכמים כיון שמתחלה לכך נעשית והוי דרך קבלה בכך. ור"י מטהר משום דס"ל דאין דרך קבלה בכך. וכמו שפירשו בתוספתא והביא הרמב"ם בפ"ב מהל' כלים ה"ד כפותים בתחת הרגלים אע"פ שמקיקים ומקבלים טהורים מטעם זה לפי שלא נעשה לקבלה. אלא דא"כ קשה על הרע"ב במ"ב אע"פ שאין לו בית קיבול משמע דאין לו בית קיבול כלל וגם מטמא אלא משום דבתוכו תלה התמנא והרי יש לו תוך. ולפמ"ש הא עיקר הטעם לרבנן דמטמא משום דיש לכן בית קיבול וס"ל דזה הוי דרך קבלתם בכך. ועוד דא"כ בחבית של עץ בכה"ג נמי טמא ולמה כתב הרע"ב כה דבחבית של עץ כה"ג שאין לה שולים ומפולשת מע"ל טהורה. לכן נ"ל דבאמת גם רבנן ס"ל דאין דרך קבלה בכך ואפ"ה מטמא בשל חרס כיון דבתוכו תלה התמנא כל שיש לה בית קיבול כ"ש ויש לה תוך טמא כיון שלפעמים דרך קבלה בכך להיות מטה על צדה. משא"כ בכ"ע בכה"ג כיון שאין דרך קבלה בכך אע"פ שלפעמים דרך קבלה בכך להיות מטה על צדה ת"מ טהורה כיון שלא תנה התמנא בתוכו. בענין בית קיבול גמור. ולפ"ז ילא לני דבצנור של חרס בהוא נר מכאן ומכאן ורחב באמצע כעין חבית שאין לה שולים טמא. ופוסל משום הוייתו עי"ש. משא"כ בצנור של עץ בכה"ג א"פ משום הוייתו עי"ש. ועי' מ"ש לעיל בענף ז'. ועי' בפ"ב דכלים משנה ג' העחרין שבב"ח כו' סילונות אע"פ שפוחתין כו'. ולע"ע: ו) מחובר לקרקע כו'. כ"כ הרא"ש ז"ל בסוף נדה והביא ראיה מדתנן בפי"א דכלים כל כלי מתכת שיש לו שם בפ"ע טמא חוץ מן הדלת והנגר והמנעול כו' שנעשו לקרקע וכן תני סלונות כיון שנעשו להיות מונחים שם תמיד תמיד קבוע עם הקרקע ואין מקבל טומאה. ובילר בתשובה דבין שנתחברו בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע נתבטלו עם הקרקע וטהורים. וכן דעת הרשב"א שכתב בד"א כבאיני מחובר לקרקע אבל אם היה מחובר לקרקע בטל הוא לגמרי לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה ולא עוד אלא אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת אינו מק"ט וכדאיתא בברייתא ומייתי לה בפ' במה אשה (דף נ"ח: כו' וכ"כ בתשובה לרמב"ן ומדלא מפליג בין טמונים כולם לאינם טמונים משמע דכל שהן מחוברים לקרקע מבטל בין שאינם טמונים ובדברי הרא"ש ז"ל. ב"י ועי' בתוי"ט בפי"א דכלים שם דכתב בשם הרמב"ם דלהכי פרט להני דוקא. משום דבהני היו לעיקר עשייתו להיות דבק בארץ הסה לא יק"ט אפילו קודם שיקבעו. ופשוט הוא דה"ה לכל הכלים דתחלת עשייתם לקרקע שאינם מק"ט אפילו קודם שקבעם בארץ. ועי' בנקה"כ סי' בע"א. אמנם הגו"ב תמיה אי"ד סי' ק"פ הקשה ע"ז ממש נ"א דב"ב (דף ס"ו.) גבי דף של נחתומין שקבעו בכותל דמטמא רבנן אע"פ שנגמר תיקונו שסוף המביא להיותו מק"ט היה אחר שקבעו וא"כ למה יגרע מאם היה תחלת עשייתו ע"מ להבר בקרקע והרי גמר הכלי הוא עיקר עשייתו. ולכן הוכיח מזה דדיקא דבר שתשמישו עם הקרקע שלאחר שנתחבר בקרקע עיקר תשמישו עם סיוע המחובר בקרקע אז אינו מקבל טומאה אפילו קודם חבורו והוא הדלת והנגר והמנעול כו' וכל שבענין במשנה ב' פי"א דכלים. אבל כלי שגוף תשמישו א"צ לקרקע ואין הקרקע מסייעתו בתשמישו אפילו חיברו לקרקע קודם גמר תיקונו כשנגמר תיקונו מק"ט אפילו כשהוא מחובר לקרקע יותר דף של נחתומין שקבעו בדלת ורבנן דר"א. ולא זכיתי להבין הסרי הביב שם במשנה צנור בהדי הנך דאינם מק"ט אפילו קודם חבורם לקרקע. אע"ג בצינור אין הקרקע מסייעתו בתשמישו. דהא סתם צנור הוא שיש לו בית לבזבזים. ואפ"ה כיון שתחלת עשייתו היתה בקרקע שוב אינו מקבל טומאה אפילו בתלוש. ובפ"כ דכלים משנה ד' גבי עריבה גדולה שנפחתה מלקבל רמונים כו' עשאה אבוס לבהמה אע"פ שקבעה בכותל טמאה. וכתב שם הרמב"ם וז"ל לפי שהכלי אחר יקבל טומאה כפי צורתו כאשר נקבע בכותל או בארץ הנה הוא יקבל טומאה כמו שהוא לפי דעת חכמים כמו שהתבאר מדעתם בפ"ו מזאת המסכת גבי דף של נחתומין וכן בסוף תנינה והלכה כחכמים ואמנם יהיה המחובר לקרקע כקרקע ולא יק"ט אצל חכמים כאשר נעשה זה הדבר שתחלתו בקרקע או נעשה לשמש את הקרקע כמו שקדם עכ"ל הרי בהדיא כתב הרמב"ם דאם נעשה זה הדבר מתחלתו בקרקע אינו מק"ט אף לרבנן דדף. ולא"ג דרבנן בדף מטמא אף שנעשה התיקון בהוא המביא להיות מק"ט בקרקע דהיינו אחר שקבעו. אלא נ"ל דהרמב"ם מפרש דדף של נחתומין מיירי שהיה עליו שם דף קודם שקבעו. וכ"כ בח"ס סימן קנ"ח (אות ה') בשם ס' באר יעקב דכי דרמב"ם נתכוון לדף שכבר נגמר קודם שקבעו. ועי' עוד בח"ס שם (אות יו"ד) במ"ש לתרץ הסוגיא לדעת הרמב"ם ולפי הרשב"א דאפשר הסוגיא דב"ב מיירי שם בדף שלא נגמר תיקונו עד אחר שקבעו. וי"ל דס"ל דמשנה דפי"א דכלים שם דמפורש דכל שתחלת עשייתו לקרקע אינו מק"ט אתיא כר"א דדף. אבל להרמב"ם א"א לומר כן. דהא הרמב"ם פסק כרבנן דדף ואפ"ה פסק בחיבורו הסיות דפי"א דכלים דכל שתחלת עשייתו לקרקע אינו מק"ט. ולכן הולך הרמב"ם לשיטתו לפרש דהסית דף

בל נחתותין מיירי בדף בנגמר תקונו קודם קביעתו בקרקע כמ"ש לעיל. וא"כ אדרבה מוכח מכאן דלא כהט"ב. ואף שהרמב"ם כפי' המשנה ג' פ"ד דמקואות מפרש דהא דכשר בכלי עץ בקבעו ולב"ח היינו שקודם הקביעות לא חקק בו כלל רק היה עץ שלם מבלי תבנית ליגור כלל. אבל אם לקח ליגור חקוק וקבעו אף שלא היה בו שום בית קיבול לצרורות פוסל. וא"כ לשיטה זו הא דאמרינן דאם חקק בו בית קיבול לצרורות פוסל מיירי שחקק בו בית קיבול לצרורות אחר קביעתו בארץ. דאי קודם שקבעו בארץ מאי איריא שחקק בו בית קיבול לצרורות אפילו לא חקק בו אלא כתבנית לגור נמי פוסל. וכן פי' הרמב"ם בעל:ו ואזיל לשיטתו. וכ"כ בשו"ת מאיר נתיבים דהרמב"ם מפרש כן. אלמא דאפילו בחקק לאחר קביעתו בארץ פוסל. וא"כ ה"כל ענין מוכח יק"מ דהא הסוגיא מדמה להדדי. כבר כתב הב"י דהרמב"ם עצמו בחבורו הגדול חזר בו מפי' זה והבאתי לעיל בענף ז' סק"ז: ואחרי שבררנו דכל שתחלת עשייתו לקרקע שוב אינו מק"ט אפילו קודם שקבעו ואפילו אין הקרקע מסייעתו בתשמישו. וא"כ הכא דהצריכו הני פוסקים שיהא מחובר לקרקע כמ"ש בשם הרא"ש והרשב"א והטור והש"ע. דמשמע דכ"ז שלא חיברה לקרקע נ"ק"ט. צ"ל דמיירי בהני שאין התחלת עשייתם לקרקע ולהכי מק"ט כ"ז שלא קבעו בארץ ואפ"ה אם קבעו בארץ אינה מק"ט. וזה סתירה למ"ש בדגמ"ר ובנו"ב דגם במחובר לקרקע בעינן שיהא התחלת עשייתו לכך. והנו"ב לשיטתו דס"ל דגם בתחלת עשייתו לקרקע מק"ט כ"ז שלא חיברו בקרקע א"כ עיקר תשמישו עם סיוע הקרקע. ולהכי לדידיה מיירי הפוסקים בתחלת עשייתו לקרקע ואפ"ה כ"ז שלא חיברה לקרקע מק"ט כיון שאין הקרקע מסייעת בשימושו. אבל לפ"מ שהוכחנו דלא כדבריו בזה. א"כ ממילא מוכח מהני פוסקים דלא כדבריו גם בזה שכתב דבעינן תחלת עשייתו לכך ואף דברמב"ם מבואר כ"פ דבעינן שיהא התחלת עשייתו לכך. י"ל משום דהרמב"ם פסק כרבנן דדף. ולרבנן ל"מ קביעות בקרקע א"כ תחלת עשייתו היה לכך כמ"ש הרמב"ם בהדיא בפ"כ דכלים שהבאתי לעיל. אבל לר"א דדף מהני קביעות בקרקע אף שאין התחלת עשייתו לכך. וכבר כתב בשו"ת תורת חיים בנת דס"ל לכל הפוסקים לבד הרמב"ם דהלכה כר"א כמ"ש רשב"ם בשם ר"ח. ועי' בס"ע סי' של"ח סוס"ק ס"ג. ובח"ס שם ובח"ס סי' רי"ח כתב הא דעבוי לשם עם הקרקע אינו מק"ט לא במחשבה שחישב עליה לחברה בקרקע בשעת עשייתו מהני שלא לק"ט. אלא צורתן מוכחת עליהן שאותן הכלים נעשים תמיד לשמש עם הקרקע כגון הדלת וכן כל הכלים דמייתי הרא"ש כולם מיירי דצורתן מוכחת עליהן ע"כ אפילו אינה מחוברת ה"ה כקרקע. וסילון דש"ע מיירי בשתה סילון שמשמשים בהם בתלוש ג"כ וא"כ אפילו נעשית זו לשמש את הקרקע לא נפקא מטומאתה וע"ש. ועי' בבינת אדם סי' ן ס"ו ובהגה' טמוקי רי"ב על יו"ד סימן ר"א: ז) מתחילתו ע"ד כו'. כ"כ בדגמ"ר ובנו"ב מ"ת סימן קל"ז. וכבר בארתי זה בס"ק שלפני זה. ומ"מ יש להחמיר כדבריו ז"ל. כיון דדעת הרמב"ם כן כמ"ש לעיל אין להכניס הראש בין המחלוקת. ומ"מ נראה לפע"ד בהני סלונות חדשים הנעשים סתם למכירה. אם קבעו אח"כ בקרקע מהני. דכיון דנעשה למכירה אין מחשבת המוכר אף אם חשב לתלוש ל"מ. אלא אזלינן בתר מחשבת הלוקח. וכל שלוקח על דעת לקובעו בקרקע הוי כאלו תחלת עשייתן לכך. וכה"ג איתא בפי' כ"ו דכלים מ"ח ומייתי לה בגמ' ב"ק (דף ס"ו:) עורות של בעה"ב מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן. ופירש"י של עבדן העשוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעביד דמימלך ומיזבן והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך. וה"נ כיון שהן עשויין לימכר אין מחשבת המוכר מחשבה. אא"כ צורתן מוכחת עליהן שנעשה לתלוש. וה"ה כאן דהמוכר אין לו מחשבה כלל. ועשאן סתמא למכור והלוקח יעשה בו מה שירצה. וכה"ג כתב הרא"ש בספ"ק דסוכה בשם ה"ר יבעיה מטראני לענין מחצלאות שמוכרים התגרים וסתמא לאו לשכיבה עבידי שהן ממלאין אותן לתר וגם עושין מהם מחילות הלכך לאו בתר עשייתן אזלינן שהאומן אינו עושה איתן אלא למכרן למי שצריך להן. כל אחד ואחד לפי צרכו. וא"כ אין לילך אלא אחר קנייתה שאם קנאו אדם לשכיבה מקבל טומאה. ואם קנאו לצורך ד"א אין מק"ט וגם להרא"ש שם שחולק עליו וס"ל דאזלינן בתר מנהג אנשי המקום הלכך במקום שנהגו לשכב עליהן אפילו אמר לאומן לתקנו לו לסיכוך אין מסככין בה. דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לסיכוך ואתי כולי עלמא לסכוכי בהו עכ"ל היינו במקום שרוב ב"א נהגו לשכב עליהן. אבל בתחלה על מחלה. וכ"ש ברוב נעשה לסכוך ב"ד. וה"נ בהני סילונות ידוע במקומינו רוב נעשה לקרקע ולא לתלוש. ואינם מקבלים טומאה כשחיברם בקרקע אא"כ קנה אותם לשמש בהו בתלוש. וירדה עליהן תורת קבלת טומאה במחשבתו. והוי כההיא דאמרינן בשבת (דף כ"ח:) של בהמה ועשאן לדלת דל"מ. ובאמת לכאורה כדברי הרא"ש משמע ברמב"ם בפ"ח מה"כ הלכה י"ג שכתב וז"ל אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות אם רוב העשוי לדבר שמקבל טומאה הרי מקבל טומאה עד שיפרש מקלתן לדבר שאינו מקבל טומאה. ואם רוב העשוי לדבר שאין מק"ט הרי הכל טהור עד שיפרש מקלתן לדבר המק"ט. והכ"מ שם כתב שם שזו תוספתא פ"ח דכלים. וז"ל התוספתא אמר אומן עשה לי שתי זגין אחת לבהמה ואחת לדלת שתי מחצלאות אחת לשכיבה ואחת לסיכוך טמאין עד שיפרש. ר"ש מטהר עד שיפרש. אומן העושה ומניח מחצלאות לשכיבה ולאהלים אם רוב מן הטמא טמא. עד שיפרש לטהרה. ואם רוב מן הטהור טהור. אמנם מלשון התוספתא והרמב"ם משמע דמיירי האומן עושה בהדיא והמחצלאות לשכיבה ולאהלים. להכי אזלינן בתר רוב, ולא בתר רוב הקונים קאמר. אלא בתר רוב העושים. דאם רוב הזגין או מחצלאות שעשה האומן כוון בהם לדבר המק"ט אף דמיעוט מהן עשה לדבר שאינו מק"ט. מ"מ המיעוט בטל ברוב שנתערב בהם. עד שיפרש מקלתן לדבר שאינו מק"ט. ואם רוב הזגין או מחצלאות עשה האומן לדבר שאינו מקבל טומאה הני הכל טהור. דגם המיעוט שעשה מהן לדבר המק"ט בטל ברוב שנתערב בהם. והכל טהור עד שיפרש מקלתן לדבר שאינו מק"ט. ומיירי סיפא דומיא דרישא דאמר לאומן עשה לי שתי זגין אחת לבהמה ואחת לדלת כו' דמיירי שעשה האומן שניהם בתערובות. דטמאים שניהם מטעם דאין ברירה לומר כשמסכך באחת מהן הוברר הדבר למפרע דזה הוא שנעשה לסיכוך. עד שיפרש מתחילה דזה עושה לסיכוך וזה עושה לשכיבה. וה"נ בסיפא מיירי בכה"ג שעושה האומן הרבה מחצלאות בתערובות בהדיא לשכיבה ולאהלים לכן אזלינן בתר רוב מחצלאות שעשה. ולא בתר רוב הקונים קאמר כמ"ש. אבל אם עשה האומן סתם מחצלאות למכירה. לכל אחד ואחד לפי צרכו בזה לא איירי התוספתא. ובזה פליגי ה"ר יבעיה והרא"ש ז"ל. וא"כ אין כאן סתירה כלל לדברי ה"ר יבעיה מהתוספתא הנ"ל. רק זה יש להקשות דעכ"פ משמע מהתוספתא דכוונת האומן הוי כוונה הן להומרא והן לקולא. והרא"ש כתב דאפילו אמר לאומן להקנו לסיכוך לא מהני. משום גזירה. ומנ"ל לגזור נגד משמעות התוספתא. ובאמת משום דסיכה לכל מסורה חיישינן שפי דאתי למימעי להתיר לסכך בכל מחצלאות. אלא דאכתי קשה מעורות של עבדן דאין מחשבה מטמאתן כיון שעשה לימכור. ולמה משמע בתוספתא דמחשבת אומן מהני. ובמה י"ל דהא דהתוספתא מיירי שאין בעה"ב הקונה מייחדו לדבר אחד. אז מהני מחשבת האומן וא"כ נזדמנה לידי ס' ג"מ. ומצאתי בסימן ע' הביא תוספתא זו שהבאתי לעיל ומפרש בה דהאי רוב דקאמר התוספתא. היינו דאזלינן בתר רוב הקונים. ולכן תמה על הר"י שהביא הרא"ש בסוכה שהבאתי לעיל וע"ש אבל באמת זה אינו כוונת התוספתא. אלא כמ"ש וכאשר משמע [illegible] מדברי הרמב"ם. ולק"מ על הר"י מהתוספתא הנ"ל: ח) דחשבינן לזה כו'. כ"כ הרא"ש בסוף נדה וז"ל ועוד אני אומר אם הסילון של מתכת מביא את המים ממעין או ממקוה אחר למקוה זה אע"ג דהווייתן ע"י טומאה כבר כיון שדמי מקוה מחוברים למעין או למקוה אחר בהוא

ה (יז) וי"א דוקא בנעשה הסילון ז) מתחלתו על דעת לקבעו בקרקע אבל אם תחלת עשייתו לא היה על דעת לקבעו בקרקע לא מהני:

ו (יח) במה דברים אמורים בממשיך מי גשמים בעלמא אבל אם ממשיך ממעין (יט) או ממקוה (כ) אפילו על ידי דבר המקבל טומאה כשר ח) דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאלו הוא מחובר למעין או למקוה

(יז) דגמ"ר ובנו"ב מ"ת סי' קל"ז. וכן משמע בשו"ת מאיר נתיבים שם ועי' מ"ש במקמ"ח לענין צילונות החדשים הניקחים מהאומן: (יח) ש"ע שם סעיף מ"ם: (יט) פי' שיש בו מ"ם: (כ) שנטהר ע"י השקה דהא אפילו מקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה. רא"ש. ועי' מ"ש במקמ"ח:

כשר

כשר דמקוה שכולו שאוב נשכר בהפסק אם השיקו וחברו למקוה כשר כדתנן בפ"ו דמקואות מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר ומניח ידיו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כחוט השערה ודיו עכ"ל אבל מדברי הרשב"א נראה שאינו מחלק בין מושך מ"ג בעלמא לממשיך ממעין או מקוה שכתב וז"ל עוד שנינו בפ' מקואות מטהרין את המקואות העליון מן התחתון כו' מכל אלו שמענו שאפילו כלי מתכת השעויים לקרקע או לדבר שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ואינו פוסל את המקוה עכ"ל הרי שפירשה לשאת מתניתין כשהסילון מחובר לקרקע וכן מפורש לשאת בתשובה להרמב"ן סימן רכ"ו ולא כדמשמע מדברי הרא"ש דמפרש דבסילון תלוש מיירי. ע"ש. ולכאורה יש להקשות על ראיות הרא"ש ממשנה דפ"ו דמקואות דשא"ה דמיירי במקוה שלם של מ"ס אלא שפסול משום שאובים כמ"ש הר"ש והרשב"א כאשר נתבאר לקמן בענף י"ב. וכיון שיש בו כשיעור מקוה אע"פ שהוא שאובין א"כ משום הוייתו עי"ט לא נאמר אלא על עיקר שיעור המקוה. אבל היכא דבא להמשיך מים למקוה חסר ע"י דבר המק"ט דעיקר שיעורא דמקוה נעשה ע"י דבר המק"ט אפשר דל"מ אפילו בממשיך ממקוה שלם. וי"ל דס"ל להרא"ש דפסול מקוה מחמת שאובין נמי הוי כמקוה חסר דמלבד פסול שאובין שפוסל כל המקוה יש לו ג"כ דין חסר דאין השאובין משלים השיעור דהא פחות מגל"ם שנפל אע"פ שא"פ את המקוה. אפ"ה אינו מצטרף להשלים למ"ס כמו שנתבאר לעיל בענף ד' וע"ש וא"כ הוי כחסר ואפ"ה אם משיקו עם מקוה כשר ע"י דבר המק"ט דהוי כאלו בא להשלים השיעור ע"י דבר המק"ט כשר. ולפ"ז מוכח מכאן דמקוה שנפסל בג"ל ובא להכשיר ע"י שימשלא מ"ג עד שילאו מלואו ועוד כדמבואר לעיל בענף ד. דפוסל אם ממשיך מ"ג ע"י דבר המק"ט. ולענין אם נתן שלג וגבל שאה דמכשרינן לעיל בענף ה' עד עולם. צ"ע בנתן שלג וגבל שאה ע"י דבר המקבל טומאה אם הוא כשר כמו גבי שאובין ונראה דהיא היא. וכן משמע מהא דתנן בפ"ו דמקואות היו בעליון מ"ס ובתחתון אין בה כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ"ס. ומדכתב סתם ממלא בכתף משמע אפילו ע"י כלים המק"ט והא התם הוי כנתן שלג וגבל שאה כמ"ש הראב"ד ואפ"ה כשר אמנם אם באו שניהם כאחד שיעור המקוה ופסול ע"י טומאה כגון שיש כאן ב' גומות כ' כ' והשיקו זה בזה ע"י דבר המק"ט. דשיעור מ"ס ופסול הוייתו עי"ט באו שניהם כאחת ברגע אחרונה. ומדברי הרא"ש מוכח דגם בכה"ג פסול. מדהביא ראיה מהא דמטהרין המקואות התחתון כו' והא התם בשעה שמשיקו זה לזה באו ההכשר והפסול כאחת ע"י השקה זו ואפ"ה אי לאו דהיה משיקו למקוה שלם היה נפסל משום הוייתו עי"ט. להרא"ש. והרשב"א מצריך שיהא הסלון מחובר לקרקע. ועוד מוכח מכאן דאפילו בפסול שאובין דרבנן פוסל הוייתו עי"ט דהא גם מיירי בפסול שאובין דרבנן דלהכי סגי בהשקה כחוט השערה כמ"ש לקמן בענף י"ב: ועוד נלע"ד דגם הרא"ש ל"ק דאם ממשיך ממעין אפילו ע"י דבר המקבל טומאה כשר אלא דוקא בשאר טמאים דלא בעינן בהו מים חיים. אבל זב ומצורע וכיולא בו דבעינן בהו מ"ח אפילו בממשיך ממעין נמי פוסל ע"י דבר המק"ט. דאל"כ יקשה עליו מהסוגיא דמייתי לה בפ"ב דזבחים (דף כ"ה:) שהבאתי לעיל בסק"א דפוסל גם בנותן ידו או רגלו כו' משום דהוי הוייתו ע"י טומאה. הא גם מיירי בממשיך ממעין דהא בעינן גם מ"ח ואפ"ה פוסל ולא אמרינן דנחשב לזה החבית שמעביר המים לתוכו כאלו הוא מחובר למעין שממשיך ממנו אלא ש"מ דבהני דבעינן בהו מ"ח לא מהני אפילו במעין. והטעם פשוט דכיון דגלי לן התורה דבעינן בכל הטמאים הוייתו עי"ט. וא"כ בכל חד וחד כדיניה. וא"כ בהני דבעינן בהו מ"ח דוקא גלי לן קרא דגם בהו פסול הוייתו עי"ט אע"פ שממשיך ממעין. אבל בשאר טמאים דלא בעינן בהו מעין דוקא לא נפסיל התורה הוייתו ע"י טומאה אלא בממשיך מי גשמים בעלמא דכשר בהו אבל בממשיך ממעין לא. ואפשר לומר דגם הראב"ד ס"ל כן. דכתב בפירושו בפ"ז דעדיות משנה ד' בהא דהעיד ר' צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז שהן כשרין. לענין קידוש מי חטאת קאמר שאם העביר את המים מן המעיין לחבית על עלי קנים ועל עלי אגוזים שהם כשרים כאלו הלכו על הקרקע מ"מ לפי שאינן אוכלין ואין מק"ט אבל העבירן על ירקות שהן מק"ט פסולים וע"ש. לאו משום דס"ל להראב"ד דבשאר טמאים אינו פוסל הוייתו דבר

המק"ט. אלא י"ל דלהכי פירש לענין מי חטאת משום דס"ל כשיטת הרא"ש דבשאר טמאים אם ממשיך ממעין אינו פוסל דבר המקבל טומאה והתם שא מיירי במעיין דקאמר על זוחלין שקלחן כו' ולכן פי' דקאי לענין קידוש מי חטאת. וכה"ג. דבעינן בהו מ"ח דהיינו מעיין ואפ"ה גלי לן קרא בהו דבעינן הוייתו ע"י טהרה. אבל בממשיך מ"ג בעלמא פוסל גם בשאר טמאים ע"י דבר המק"ט. וכן מה שפי' הראב"ד גם היא דנוטפין שעשאן זוחלין דהיינו שאם ערב הזוחלין עם הנוטפין דרך דבר המק"ט פסול לזב ולמצורע. הוא ג"כ מה"ט משום דמיירי במעין שעירב עם הנוטפין כדקאמר הנוטפין שעשאן זוחלין ולהכי הוצרך לומר דאינו פסול אלא לזב ומצורע. וזה דלא כמ"ש הח"ס בסימן קל"ט בפשיטות דהראב"ד ס"ל דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא גבי זב ומצורע כו':

אמנם דעת הרמב"ם. כתב הב"י דס"ל דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא לזב וכיו"ב דבעינן בהו מ"ח אבל לטבילת שאר טמאים דלא בעינן בהו מ"ח אפילו ע"י דבר המק"ט כשר והוא שלא יהיה לו בית קיבול העשוי לקבלה. מדכתב הרמב"ם בפ"ו מה"מ כל כלי שלא נעשה לקבלה אע"פ שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה. כגון הסילונות שהמים נמשכים מהן בין שהיו של מתכת או של חרס. וכ"כ ג"כ בפי' המשנה פ"ד ולא חילק בו בין אם הוא מחובר לקרקע לאם אינו מחובר ובין אם הוא מקלח לאויר המקוה או לא משמע שסובר שאע"פ שמק"ט כיון שאין לו בית קיבול כשר. וע"ש. ומשמע מדברי הב"י דס"ל דלהרמב"ם בשאר טמאים לא בעינן בהו כלל הוייתו ע"י טהרה אפילו במעין. דינו לכל דבר כמעין ומטהר בזוחלין וכ"ש כמעין אע"פ שהוא ממשיך ע"י דבר המק"ט. אמנם מדברי הרמב"ם הנ"ל שהביא אינה ראיה לזה דגם מיירי הרמב"ם במקוה של מ"ג דפוסל בה שאובין אבל לא מיירי במעין דשא הרמב"ם ס"ל דמעין כ"ש מטהר את השאובין אלא במקוה של מ"ג מיירי הרמב"ם ומוכח מזה דס"ל דבמקוה של מ"ג אינו פוסלו הוייתו עי"ט. אבל בממשיך ממעין ע"י דבר המק"ט אפשר דסובר דאין דינו כמעין אלא כמקוה משום דבטל מיניה שם מעין עי"ז שהמשיכו ע"י דבר המק"ט. וכשיטת הרא"ם בס' יראים שהביא המרדכי בשבועות והביא הב"י שכתב צריך ליזהר שלא לטבול ולהטביל במעיינות המקלחים דרך סילון מן המכות דרך זחילה כדין מעין אלא באשבורן של מ"ס כדין מקוה שהסילון של מתכות מקבל טומאה והמים העוברים בו יצאו מתורת מים מעין דתנן במס' פרה וכו' הוייתו ע"י טהרה תנא ואין חילוק בין חיות מי חטאת להיות דמעיין דהא מקרא דכתיב גבי מעין מייתי ראיה עכ"ל הרי מבואר דבהעברת המים בכלי המק"ט יצאו המעין מתורת מעין וחזרו לדין מקוה. וי"ל דגם הרמב"ם ס"ל כן. דמנ"ל לומר דהרמב"ם מיקל לגמרי אחרי שאין לנו ראיה לזה. ועוד אפשר לומר דגם הרא"ש ס"ל כן כהרא"ם הנ"ל. דל"ק הרא"ש אלא דאם ממשיך ממעין הוי כאלו מחובר למעין והוא כשר לגמרי משום דהוי הוייתו עי"ט. אבל מ"מ י"ל דאין לו אלא דין מקוה לטבול באשבורן דוקא ולא דין מעין לטהר בזוחלין וכהי משמע מלשון הש"ע דכתב דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאלו הוא מחובר למעין או למקוה. אלמא דגם כשהוא מחובר למעין קרי ליה מקוה. משום דכיון דממשיך ע"י דבר המק"ט יצאו מתורת מעין וחזרו לדין מקוה כשיטת הרא"ם ואפשר דגם הרמב"ם ס"ל כן לענין מעין. אך יש להביא ראיה דהרא"ש לא ס"ל בזה כהרא"ם. מדהוצרך הרא"ש ליתן טעם הא דתנן בפ"ה דמקואות העבירו ע"ג כלים או ע"ג ששפל רי"א ה"ה כמו שהיה ר' יוסי אומר ה"ה כמקוה ופי' הרא"ש דטעמא דר' יוסי משום דגזר אטו תוך הכלי כמ"ש לעיל בענף ב' סק"כ. ואם איתא דס"ל להרא"ש כהרא"ם דגם בממשיך ממעין ע"י דבר המק"ט בטיל ממנו שם מעין ודינו כמקוה א"כ בפשיטות הי"ל להרא"ש לפרש דזהו טעמא דר' יוסי דאמר ה"ה כמקוה משום דהמשיך ע"י דבר המק"ט ובטיל ממנו עי"ז תורת מעין. אלא ש"מ דהרא"ש לא ס"ל בזה כהרא"ם אלא כל שממשיך ממעין אינו פוסל כלל הוייתו עי"ט. ודינו כמעין לכל דבר. להכי הוצרך גם לומר דטעמא דר' יוסי משום דגזר אטו תוך הכלי אמנם ברמב"ם לא מצינו לזה הוכחה דלא ס"ל כרא"ם. וראיתי בח"ס סימן קל"ט שכתב לדייק מדברי הרמב"ם בפ"ט מה"מ דכתב נוטפין שעשאן זוחלין כגון שסמך למקום המכנף עגלה של חרס הלקה וכרי המים הנזחלין ויורדין עליה ה"ה כשרים וכו' ד' בן ק"ב אפילו נ"ד"ס אין מזחילין בו עכ"ל ומדכתב ה"ה כשרים ולא כתב ה"ה כזוחלין ומינה כדייק שאם הזחילה ע"י דבר המק"ט אינו כזוחלין ומטהר באשבורן. ומה ענין הכשר והפסול לכאן זה הכשירו בזחילה

למקוה שממשיך המים משם (כא) ויש מי שאינו מחלק בכך:

ז (כב) וגם לדיעה זו שמחלק בכך ומכשר בממשיך ממעין ט) היינו דוקא בלא נפסק הקילוח אבל אם נפסק הקילוח לא (כג) וי"א אפילו בנפסק הקילוח נמי מכשיר: הבא

(כא) ש"ע שם. והוא דעת הרשב"א וכן פסק הב"ח וכתב דכן דעת הש"ע. אמנם מש"ך ס"ק ל"ו משמע דדיעה א' הואי עיקר וכ"כ בשו"ת מאיר נתיבים: (כב) ש"ך ס"ק ק"ה בשם הכריתי: (כג) ש"ך שם. ועיין מ"ש במקמ"ח: (כד) ש"ע שם סעיף כ': (כה) כדי שלא יהא זוחלין כמו שנתבאר לעיל בענף ב' סימן ו': (כו) דאע"ג דאין זה אלא מניעת פסול ע"י דבר המקב"ט מ"מ פוסל. וזהו דעת ר"ש: (כז) כן דעת הרא"ש. כיון שאינו אלא מניעת פסול לא מקרי הוייתן עי"ט.

וזה הכבילו באשבורן. אע"כ לא מיירי אלא בהכשר מים לזבאבים אינם כמעין כסולין לגמרי אבל לכאר טבילות כשרים לסמוך ע"י דברים המק"ט. ע"כ. ואין זה דיוק. ותדע דהא גם הש"ע בסעיף י"ד (ולפנינו לעיל בענף ב') כתב ג"כ כלשון הרמב"ם הרי הם כשרים. אע"פ שהש"ע לא מיירי דוקא לזב ולמצורע דבעינן בהו מ"ח. דהא אין טומאות וטהרות בזה"ז. ולא מיירי אלא לטבילת נדה. ואפ"ה כתב בלשון כשרים. כלשון הרמב"ם. גם מ"ב בח"ם שם לדיק מהא דכתב הרמב"ם גם ע"ג הבאים מן המדרון והנם זוחלין ויורדין. אע"פ שיש מתחלתן ועד סופן מ"ס. מטבילין בהן כשהן זוחלין עד שיקוו ויעמדו באשבורן מ"ס. הרי שהקיף כליס ועשה מהן מחילות כו' ס"ז טובל בהן עכ"ל דקדק וכתב הך דינא בגודר כלים גבי מ"ג. לומר לך שלא יצוייר הך דינא לגבי מ"ח דזב עכ"ל ודבריו תמוהים דהא בלא"ה לא יצוייר הך לדינא אלא במ"ג שאינו מטהר אלא באשבורן. אבל מעיין הא נהר בזוחלין. ול"ל לגדור בכלים. וא' משום דקעפרס לא הוי חיבור למ"ס. הא הרמב"ם ס"ל דמעין מטהר בכ"ב אפילו לגבי אדם. וא"ל צירוף והיבור. ול"ל לגדור בכלים. ואין לומר דמשום דהמים זוחלין ומתפשטין א"י לכסות כל גופו בב"א. לכן צריך לגדור בכליס הא בכה"ג א"פ דבר הנק"ט כמ"ש הש"ך בס"ק ק"מ. ועוד דמלשון הרמב"ם משמע דמשום לירוף מ"ס גדר בכלים וזה לא יצוייר אלא בגי' גבמים. ולא במעין לביעת הרמב"ם. והכי איתא בתוספתא בס איזהו הרדלית פ"ג הבאים מדרין רואין אותו אם כו'. וכיון דאין לנו ראיה מוכרחת. י"ל דהרמב"ם ס"ל כביעת הרא"ש דאם הוא מעין בעיל מיניה בס מעין עי"ז שהמשיכו בדבר המק"ט ואינו מטהר אלא באשבורן: ט) היינו דוקא בלא כו'. כ"כ הכריתה דדוקא בעודם מחוברים למעין או למקוה הכשרה אבל אם נפסק הקילוח המונח בסילון פסולה אח"כ. ד"מ עכ"ל והביאו הש"ך בס"ק ק"ה והקשה עליו. דכי היכא דמהני השקה אפילו נפסק אח"כ כדלקמן (ש"ע סעיף כ"ב) בענף י"ב ה"ה הכא. ועיין ש"ך גם ס"ק קי"ב דהביא בשם ד"מ דכתב בשם רבינו ירוחם שנסתפקו המפרשים. דשמא כיון דנסתם הנקב חוזר לפיסולו כבתחלה. ומסיק הש"ך ומוב להחמיר לכתחלה וע"ב וא"כ גם הכא יש להחמיר. ושמא לזה הד"מ כוון ג"כ הכריתה. אלא די"ל דאפילו למאן דמחמיר שם בשאובין. מודה הכא. דכיון דעיקר הפסול הוא משום העברת המים ע"י הסילון בהוא מק"ט. והכא בשעה שעברו המים דרך הסילון היו אז מחוברים לשמעין או למקוה שממשיך מהנו ולא פסלוה. ואח"כ כשנפסק הקילוח אז אינו מעביר המים ע"י הסילון. ולמה יפסול עתה. משא"כ גבי שאובין דעיקר הפסול הוא במים. אלא דבשעה שהם מחוברים נטהרים בהשקה. וכשנפסק החיבור שוב חוזרין המים לפסולם. כמו שהיו. אמנם לכאורה י"ל איפכא דדוקא גבי שאובין דעיקר פסול שאובין דהוי כתלושין ע"י אדם. ולכך מהני בהו זריעה. ויתחשבו מחוברים. וכיון דמטעם זריעה ניהגו. לכן כרת שם שאובין מינייהו לעולם. כמו גבי טומאה דע"י השקה נטהרו לעולם משום דפרח שם טומאה מינייהו דהוי כזרועין. אבל גבי סילון של מתכות דפסולו משום דהוייתו ע"י טומאה. ואין הטעם משום דהוי כתלושין הלכך ל"מ בהו זריעה. ואפ"ה מהני בהו השקה. כיון דהשיקם יחד והם מחוברים הוי כמקוה אחת של מ"ס. בא"פ הווייתי עי"ט אבל כשנפסק הקילוח חוזר להיות כבתחלה. כיון דהשקה זו לאו מטעם זריעה אתינן עלה. ולא פרח שם טומאה מינייהו אלא בשעת היבורם. ונראה דלזה כוון הש"ך במ"ש ואע"ג דיש לחלק ולומר דסילון גרע טפי מ"מ אינו מוכרח. היינו דפסול סילון שהוא לאו מטעם תלושין דלהוי שייך בהו זריעה גרע טפי אמנם לפע"ד נראה כוונה אחרת בדברי הפריסה. דלא כמ"ש הש"ך דמיירי שנפסק הקילוח אחר שיש שם מ"ס במקוה שממשיך לתוכו. אלא מיירי שנפסק הקילוח קודם שירד שם מ"ס. וכיון דנפסק הקילוח א"כ הקילוח האחרון שבא ע"י הסילון. נפסק ראשו מן המעין או מהמקוה שממשיך ממנו. א"כ פוסל משום דהוי הוייתו עי"ט. ולפ"ז אם נפסק הקילוח לאחר שיש שם כבר מ"ס במקוה שממשיך המים לתוכו בלא קילוח האחרון אינו פוסל משום הוייתו עי"ט. דהוייה ע"י עטרה לא נאמר אלא עיקר שיעור המקוה. ועפ"ז תרלתי לעיל בענף ב' ס"ק כ"א דברי הפריסה שלא יסתרו אהדדי וע"ש. ולכאורה י"ל דאפילו בנפסק הקילוח אח"כ אחר שיש בה מ"ס דא"פ כמ"ב. מ"מ אם ממשיך ממעין בטיל מיניה בס מעין לאחר שנפסק הקילוח. דאף דס"ל להרא"ש לעיל בענף ב' סי' י"ז גבי בריכה דאם היתה הבריכה ריקנית והמשיך לתוכו מי מעין אע"פ שהפסיק הקילוח הנמשך בהמעין אפ"ה יש לבריכה זו דין מעין כמ"ש שם בס"ק י"ז. היינו דוקא שנמשך שלא ע"י דבר המק"ט. אבל אם המשיך ע"י דבר המק"ט אף דיש לה דין מעין כ"ז שלא נפסק דלא כרא"ש כמ"ש בס"ק שלפני זה. מ"מ בנפסק הקילוח בטל מיניה תורת מעין. כיון דאיכא תרתי לריעותא דנמשך ע"י דבר המק"ט וגם נפסק הקילוח מהמעין. לכן אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן כדין מקוה. ועפ"ז י"ל דס"ט דר' יוסי דס"ל גבי מעין שהעבירו ע"ג אהורי הכלים דה"ה כמקוה. כמו דאיתא לעיל בענף ב' סימן כ' משום דשם מיירי בנפסק הקילוח כמ"ש הדריסה והבאתי לעיל שם. וכיון דהעבירו ע"ג אחורי כלים שמק"ט א"כ בטיל מיניה שם מעין לאחר שנפסק הקילוח. כיון דאיכא תרתי לריעותא. ע"י דבר המק"ט וגם נפסק הקילוח ואפ"ה ס"ל לר' יהודה דה"ה כמעין משום דר"י לטעמיה דס"ל דלא בעינן הוייתו עי"ט כמ"ש מהא דנוטפין שעשאן זוחלין ע"פ פירוש הרמב"ם שהבאתי שם בס"ק כ"ג. א"כ דס"ל לר' יהודה דכיון דגבי מעין א"פ משום הוייתו עי"ט א"כ גם כשנפסק אח"כ אינו פוסל ולא יצא מתורת מעין כמו אלו ממשיך שלא ע"י דבר המק"ט. אלא דלא משמע כן מדברי הרא"ש שם דכתב טעם אחר נהא דר' יוסי משום דגזר אטו תוך הכלי ומזה ג"כ קלא תפיסה על הדריסה שם. ולפמ"ש שם דכיון דהכלים מפסיקים לא חשיב כמחובר למעין ויש בהו משום הוייתו עי"ט. וא"כ ע"כ מיירי שם דהמים ראויין לבוא זולתו כמ"ב הש"ך שם בשם התוי"ט. להכי הוצרך הרא"ש לומר טעם אחר להביא דר' יוסי. ודו"ק:

י) לא יסתום כו'. ויש מי שמתיר כו'. טעם מחלקותן. הוא ע"פ פירושם בהא דתנן בפ"ה דמקואות נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו כו' ר' יוסי אומר כל דבר המק"ט אין מזחילין. דלכי' הר"ש שהבאתי לעיל בענף ב' ס"ק ו' דמיירי במקוה שנפרץ של שפתו ושימיו יוצאין וזוחלין. דפוסל ר' יוסי לסתום הסדק בדבר שמק"ט. והרא"ש הקשה ע"ז דכיון דהמקוה כשר אלא שמונע פסולו ע"י דבר טמא. זה לא מקרי הוייתו עי"ט. ול"ד להא דתנן במס' פרה נתן ידו ורגלו כו' ועוד דתנן בשילהי פ"ה דמקואות ומודים שגודר בכלים וטובל בהן כו' אלמא דמטבלין שזחילה ע"י כלים שמאים. והרע"ב כתב לתרץ דהאי ומודים אסיפא קאי דכלים שגדר בהן לא הוטבלו. וה"ק מודים ב"ש לב"ה שגודר כלים וטבל בהן. כלים שגדר בהן לא הוטבלו. אבל ב"ה לעולם סברי שאין גודר בכלים וטובל בהן. כר"י דאמר כל דבר המק"ט אין מזחילין בו וע"ש וכבר כתבתי לעיל שם. דמפי' הר"ב עצמו שם משמע דאינו מכרע כן האי ומודים דאסיפא קאי. ומשום ה"ט פי' הרא"ש שם פי' אחר בהא דנוטפין שעשאן זוחלין דקאי על המשכה ע"י דבר המק"ט כמ"ש לעיל סק"ב בענף זה. אבל מניעת זחילה ע"י דבר המק"ט ס"ד. וטעם החילוק כתב התוי"ט סוף פ"ה דמקואות דהיה טהור כתיב. ודרשינן בזבחים (דף כ"ה.) הוייתו תהא ע"י טהרה. ולא מקרי הוייה אלא מה שמהוין ועושין. ולא מה שמונעין. שהמניעה הוא היפך הוייה. ואע"פ שע"י זאת המניעה נעשה דבר. מ"מ קא חזינן דהתורה לא הקפידה אלא על הוייה שמתהוית. ולא על מניעה עכ"ל. ועפ"ז מתורץ מה שהקשה בשו"ת מהר"מ מבריסק סי' יו"ד על הרא"ש הנ"ל מהא דמבואר בש"ע א"ח סימן תרכ"ע סי"מ גבי פירס עליה סדין מפני החמה כו' וי"א סוכה שהיא מסוככת כהלכתה וירא שמא כו' כיון שהסדין גורם שע"י צילתה מרובה מחמתה פסולה. א"כ מ"ש זה מזה דס"ל

ח (כד) הבא לסתום (כה) סדק שבשולי המקוה כדי שישארו בו מ"ס (כו) י) לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה (כז) ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר המקבל טומאה:

ט (כח) מותר לחבר טסין של נחושת בקרקעית המקוה יא) ובכתלים כדי שיחזיקו מימיו (כט) לפי דהני טסין לא מקבלי טומאה:

י (ל) וכן מותר לחבר נסרים סביב המקוה וגם בקרקעיתו ע"י יתדות של ברזל יב) אפילו יתדות ישנים (לא) שכבר הוי קבועים בתלוש כדי שיחזיקו מימיו שלא יבלעו מעט מעט בקרקע ויחסר המקוה:

יא (לב) וכן גיגית נקובה טמונה בקרקע כדין אף הבא לסתום הנקב הוא מנחושת (לג) כשר:

ועי' מ"ש במקמ"ח: (כח) ס"ט סי' ק"ז ס"ק ס"ג בשם תשו' פמ"א: (כט) דגולמי כלי מתכות אין מק"ט. וכדאיתא בפי"א דכלים (ל) כ"כ הנו"ב מ"ת סימן קל"ז. ועי' מ"ש במקור מים חיים: (לא) אף דיתדות ישנים מק"ט מ"מ כיון דעתה הוא מקוה כשר בלא הנסרים ואין הנסרים גורמים שום טהרה והכשר אלא מניעת פסול בעתיד לבוא אח"כ בזה כ"ע מודים דאינם פוסלין. נו"ב שם: (לב) ח"ס סימן רי"ח: (לג) ואין כאן פסול משום דהוייתו ע"ט. דאין הברזא מק"ט וע"ש:

דס"ל גורם מניעת הפסול ע"י דבר המקבל טומאה וע"ש. ועפ"ז ניחא דבאמת הנה דכתיב יהיה טהור. הרי דלא הקפידה התורה רק על הויה ולא על המניעה כמ"ש התוי"ט. וראיתי בח"ס סי' ר"ד שכ' לתרץ קושיא זו משום דבזה הסדין עצמו ראוי לסכך אלא שהיא ספק נפיל ומצלא אדם יושב בצל סדין. ורק אם הסדין אינו לצורך בטל לגבי סכך כשר. משא"כ כשהסדין לצורך וע"ש. ולא משמע כן מדברי ר"ת שהביא התוס' שם. אלא משמע שם דפוסל. משום דהסדין גורם מניעת הפסול להכי פסול. ולא משום דהסדין עצמו עושה צל, והוא יושב בצלו. דהא כדין הוא ל"ד. אלא ה"ה דבר האחר המקבל טומאה אם פירס כדי למנוע הפסול אפילו דבר שאין עושה צל כלל. ועכ"פ מהיות דגודר בכלים היה התורה עלומה להר"ב ז"ל ולפענ"ד לתרץ קצת. ומתחלה אני אומר כלל חדש בהתורה. הקפידה רק שלא יהיה הכלי ראוי לקבל טומאה השתא בשעת שמתחממים בהן למקוה. אבל השתא אינה ראויה לקבל טומאה מחדש. רק בכלי שמא מפני שקבלה כבר טומאה א"פ את המקוה כיון דהשתא אינה ראויה לקבל. והתורה לא הקפידה אלא שלא יהא הכלי ראוי לקבל השתא. אבל במה שנטמא מקודם לא הקפידה התורה על זה. ומשכחת לה בכה"ג שלא יהא הכלי ראוי לק"ט השתא. ואפ"ה היא טמאה מפני שקבלה טומאה מקודם. כי הא דתנן בפי"ד דכלים מגופה ב' עשה ברזא מניקת וכן בדלת מנורה היתה כלי וחיברה לו טמאה מאימתי מטהרת בב"ה משיתבל בש"א משיחבר. ופי' מהר"ש אף יחבר. דטמאה עד שיתבל ויחבר. וע"ש בתוי"ט. הרי דלב"ה אע"ג דכיון שחיברה לחוד, אינה ראויה לק"ט. מ"מ אם נטמאת מקודם אינה יוצאת מידי טומאתה אא"כ נטבל וגם יחבר. ולפ"ז ס"ל הא דקאמר ומודים דגודר בכלים מיירי שמחבר הכלים בקרקע עד שאינם ראויים לק"ט. אבל מ"מ לא יצאו הכלים בזה מידי טומאתם הישנה עד שיפחות גורתם כ"כ. ואפ"ה אינם פוסלין את המקוה משום הוייתו ע"ט משום דכיון דהחברם לקרקע שוב אינם ראוים לק"ט. אע"פ שעדיין הם טמאים מחמת טומאה הקודמת. מ"מ א"פ את המקוה. דהתורה לא הקפידה אלא שלא יהיו הכלים ראוים לק"ט השתא אבל לא מה שנטמא מקודם. ולכן הוי הוייתו ע"י טהרה. והכי משמע בפי"ו דמקואות דתנן מטהרין את המקואות העליון מן התחתון כו' כיצד מביא סילון של חרס או של אבר כו' ומוקי לה הרשב"א ז"ל בהסילון מחובר לקרקע. כמו שהבאתי לעיל בסק"ח. ומשמע מסתימת לשון המשנה דאפילו בסילון ישנה כשר דמי. אע"ג דסילון ישנה א"א שלא קבלו טומאה. ולא יצאה מידי טומאה ע"י חיבור זה. מ"מ כיון בשעה אין הסילון ראוי לקבל טומאה כ"ד. והוי הוייתו ע"ט. וכה"ג איתא בתוספתא. והביאו הר"ש בריש פ"ז דכלים כסא שעשאו דכון אע"פ שמשמש בו טהור. היה עשוי ועשאו דכון טמא עד שיקבע במסמר. אלמא שיש חילוק בין קיבל טומאה מעיקרא ללא קיבל. דאם כבר קיבל טומאה אינו עולה מטומאתו עד שיקבע במסמר אמנם הר"ש הקשה ע"ז מפני במה אשה יוצאה דף כ"ח: דאין חילוק בין קיבל טומאה ללא קיבל. דמטעם אין דבר עולה מידי טומאתו אלא בשינוי מעשה. ושמא יש לחלק בין משכב ומושב לשאר כלים דכיון שיהיו אוגרים לו עמוד ונעשה מלאכתו עכ"ל. ולא נסירא דהא מגופה דעשה ברזא מניקת שהבאתי לעיל משמע דיש חילוק בין אם כבר נטמא או לא. וגם זה עוכה דהר"ש מפרש הא דתני' בתוספתא גבי מניקת היתה טמאה לאו טמאה ממש. אלא בעשאה לדבר הראוי לק"ט דהיינו לבית כלי ולא לבית תחת הדלת כמו שמפרש הרמב"ם ז"ל בהלכות. בסוף פ"א מה"כ ולפ"ז נדחה כל מה שכתבנו בדעת הר"ב וצ"ע:

יא) ובכתלים כדי כו'. כ"כ הס"ט סימן קנ"ח סס"ק ס"ג בשם ג"ת פמ"א ז"ל וראיתי בג"ת פמ"א שנשאל אם מותר לחבר טסין של נחושת בקרקעית המקוה ובכתלים. כדי שיחזיקו מימיו. והשיב להתיר. לפי דהני טסין לא מק"ט קודם שנתחברו לחברו למקוה. דה"ל כגלמי כלי מתכות. ונייתי ראיה מהא דאיתא בפי"א דכלים העושה כלים מן העשת. ומן הגרודה. ומן הסכין. ומן הסגוסרן. טהורין דל"ת בכל הני שמא בכלי שמא באו בידו לטומאה ישנה דכל הני לא ראויים לק"ט משונים. משום דגולמי כלי מתכות אין מק"ט. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה"כ הרי נחזה דהני טסין כגולמי כלי מתכות דיינינן להו וטהורין לגמרי עכ"ד הגאון דעי"ש עוד. והא"ב בזה במשנה יש לפקפק בראיה זו. מ"מ לדינא דבריו נכונים עכ"ל ונראה דכוונת הס"ט דאף אם נימא דהני טסין מק"ט מ"מ כיון שמחוברין לקרקע שוב אינם מק"ט אע"פ שלא היה תחלת עשייתו לכך. ועוד דמבין הדבים היו כאלו תחלת עשייתו לכך כמ"ש לעיל ולפי מ"ש הנו"ב שהבאתי בסמוך בס"ק שאח"ז בלא"ה הני טסין אינם פוסלין את המקוה כיון שאינו עשוי רק להחזיק את המים שלא יבלעו מעט מעט ועתה המקוה כשר בלאו הני טסין: יב) אפילו יתדות ישנים כו'. אע"פ דיתדות ישנים שכבר נשתמשו בהם בתלוש מק"ט אפ"ה אינם פוסלין את המקוה משום דאין הויית המקוה נעשה ע"י הנסרים והיתדות דהא גם זולתם מקוה כשר הוא דהרי עתה אינו חסר אלא שחושש לפשה שמא יחסר מעט מעט ע"י שנבלעים המים בקרקע ואין הנסרים גורמים שום טהרה אלא מניעת הפסול בעתיד לבוא אח"כ בזה גם הר"ש (שהיא דיעה א' בכסף מ') מודה דלא מיקרי הוייתו ע"י דבר טמא. כ"כ הנו"ב מ"ת חי"ד סי' קל"ז. ולכאורה יש לפקפק על סברת הנו"ב. מהא דכתב המרדכי והבאתי לעיל בענף ב' סק"ו דהטובל במקוה אפילו יש בו אוף שאין יחסר שלא יגלו המים משפת המקוה בשעת טבילה דא"כ ה"ל זוחלין ואם הוא נעשה זחילתו בדבר המק"ט אינו מועיל וע"ש. והא הכא המקוה כשרה עתה שלא הוי דבר המק"ט דהא מיירי דאפשר לו ליזהר ולטבול שלא יגלו המים משפת המקוה בשעת טבילה כדקאמר יזהר שלא יגלו כו' אלמא באפשר ליזהר מיירי ואפ"ה קאמר אם נעשה זחילתו בדבר המק"ט פוסל וזה סותר למ"ש הנו"ב דהיכא דהמקוה כשר עתה רק שחושש על להבא בזה גם הר"ש מודה דמותר לסתום בדבר המק"ט. אם לא בנימא דהא דכתב המרדכי ואם הוא נעשה זחילתו כו' לאו אדלעיל קאי היכא דאפשר לו ליזהר ולטבול. אלא מילתא באנפי נפשה הוא וקאי אהיכא דלא אפשר ליה ליזהר ולטבול שלא יגלו המים חוצה. ועי' לעיל סק"י מ"ש לתרץ מ"ש התוי' מהרי"ט והר"ם סימן ר"ד. ובס' נ"ש סימן ה' השיג על הנו"ב במה דר"ל דמסמרות ישנים שכבר נשתמשו בהם בתלוש ל"מ קביעות בקרקע לטהרם. מתוספתא שהביא הר"ש פ"ה דפרה תיבה שהיא טמאה והביא מסמר טמא וקבעה בה התיבה והמסמר טהורין ר"ז אומר טהרני וטהרתיו. הרי להדיא דאפילו מסמר טמא יצא מידי טומאתו ע"י קביעות בקרקע וע"ש. ולפענ"ד נ"א"פ. דהם מיירי בתיבה שפתחה למעלה וראוי למדרס ובשקבעה בה המסמר שהם פתחה כמ"ש הר"ש שם. וא"כ מתוך שע"ז המסמר נעשה התיבה. א"כ בטלה המסמר לגבי התיבה שהרי דע"י זה המסמר נעשה פתחה ואינו ראוי למדרס. ונשתנה ע"ז הכלי לכן גם המסמר בטל אגלה ור"ז אומר טהרני וטהרתיו. משא"כ במסמר שקבעה בקרקע. בקרקע או הנסרים לא נשתנו ע"ז המסמר מכמות שהיו לענין טומאה וטהרה. לכן לא בטל המסמר אגלה ומק"ט. ולא בחנם נקט התוספתא בכה"ג דוקא.

ובכי

והכי משמע בהדיא בא"ח סימן תרכ"ט סעיף ח' דמסמרות יתדות מק"ט אפילו קבעם בדבר המחובר לקרקע וע"ש: וטרם שאסיים בענף זה אכתוב כאן הספיקות שיש להסתפק בדינים שבענף זה מה שלא ביארו לנו הראשונים בהדיא. ראשון צריכין אנו לבאר אם פסול זה דהווייתו ע"י טמ"ט הוא מה"ת או רק מדרבנן. דאע"ג דבגמ' זבחים יליף לה מקרא כמ"ש בסק"א. י"ל דקרא אסמכתא בעלמא. או דקרא קאי רק להני דבעי מ"ח. אבל בשאר מעלים אינו פוסל רק מדרבנן. הנה מדברי הר"ש שהבאתי לעיל בענף ג' סק"א משמע דלשיטת ר"י דס"ל דאפילו כולו שאוב א"פ רק מדרבנן הוא אפילו ע"י כלים המק"ט ולכן השיג עליו הר"ש דא"א לומר בשום ענין דשלו שאוב מדרבנן משה דתנן במס' פרה כו'. אבל כבר כתבתי שם דדברי הר"ש בזה קשה להולמם. ואין מדברי ר"י ראיה דיסבור דאפילו שאוב ע"י כלים המק"ט נמי דרבנן. די"ל דר"י לא מיירי אלא בכלים שאינם מקבלים טומאה כגון כלי גללים וכיו"ב. ועוד משמע מדברי הר"ש גם דכל שיש רוב מקוה בכשרות שוב אינו פוסל משום הוייתו על ידי טומאה. כמ"ש שם. וזה לא משמע מדברי הראשונים. מדהקשו הרא"ש והרשב"א מהא דתנן בפ"ו מטהרין את המקואות העליון מן התחתון כו' כיצד מביא סילון של חרס או של אבר כו' ומש"ה מוקי לה הרשב"א דמיירי בסילון מחובר לקרקע. הא בלא"ה היה פוסל. הא שם מיירי ברוב כשרים דלהכי סגי שם בהשקה כטהרה כמו שנתבאר לקמן בענף י"ב וא"כ א"פ עוד הוייתו ע"ט. אלא ש"מ דאפילו ברוב כשרים פוסל כ"ז שאין בו מ"ס. אמנם יש לדחות דשא"ה דכיון דנפסל המקוה ע"י ג"ל שאובים. הוי כאלו כל המים רק עלים ואבנים. ואתה בא להכשירו ע"י השקה ע"י כלים המק"ט. א"כ הויית כל המקוה ע"י דבר המק"ט ופיסל. ואע"ג דאינו נפסל אלא מחמת שאובין דרבנן אפ"ה פוסל אח"כ בהווייתו ע"י טומאה. ועוד יש להביא ראיה מדהוצרך הרא"ש והטור והש"ע סעיף ל"ה לומר דמיירי שם שהמים ראויין לבוא למקוה זולתה כדמבואר לעיל בענף ז' סי' ג'. דאל"ה היה פוסל משום דהוי הוייתו ע"ט. אמאי לא מוקי לה בשיש שם רוב מ"כ דשוב א"פ דבר המק"ט. ואין להקשות למה לא מוקמי לה דמיירי בשאינו נופל להדיא מהכלים למקוה משום דא"כ. משום שאובין נמי ליכא דהוי המשכה וס"ל דלא בעינן נ"ע בהמשכה. וא"ל דה"ל לאוקמי דמיירי דליכא רוב מ"כ דל"מ המשכה. י"ל דבפלוגתא לא מיירי כיון דאיכא למ"ד דכולה בהמשכה מהני. אבל אמאי לא מוקמי ברוב כשרים דשוב א"פ ע"ט. אלא ש"מ דס"ל דגם ברוב מ"כ פוסל. ועוד יש להביא ראיה דהנה התוס' החליטו בב"ב (דף ס"ה.) דלא כ"ל דמיירי בצנור שיש לו ד' לבזבזים אלא בחטוט לקבל צרורות. וטעמם דאם"ד דיש להן ד' לבזבזים והוי כלי המק"ט מה"ת א"כ המים הנמשכין ממנו למלאות המקוה פסולים מה"ת לרוב הפוסקים. וא"כ איך מסיק דהאי שאיבה בסוה דרבנן. הא הוייה בטהרה דאורייתא היא. וכ"כ המ"ס בסי' קנ"ח אות ט' דזהו כוונת התוס' ואם איתא דכל שיש במקוה רוב מ"כ שוב א"פ הוייתו ע"ט. א"כ נדחה הוכחת התוס' וי"ל דמיירי בצנור שיש לו ד' לבזבזים. אלא ש"מ דהתוס' ס"ל בפשיטות דאפילו אם יש שם רוב מ"כ פוסל משום הוייתו ע"ט. להכי מוקמי בצנור שאין ד' לבזבזים רק שחטט בתוכו לקבל צרורות. והמים עוברים ע"ג ונעשים שאובים אבל הויה היא בטהרה דמסתמא החטוט אינו בסוף הצנור ויש ממנו עד סוף הצנור הרבה יותר משיעור ידות הכלים לחטוט קטן כפי המבואר ברמב"ם בפ"כ מה"כ. וא"כ הנותר מהצנור אחר שיעור יד לחטוט הצרורות לא גרע מחיבור לפי סילון צנור קטן שמבואר בסעיף מ"ח והוי הוייה בטהרה, ואע"ג דמבואר בטור וש"ע סעיף ל"ו (לעיל ענף ז') דע"י החטוט נעשה כל הצנור כלי כמ"ש גם וכמ"ש הש"ך בנה"כ. היינו לענין שאובין אבל לענין קבלת טומאה אינו מקבל טומאה אלא כשיעור יד שצריך לבית קיבול. אבל מה שיותר מזה אינו מק"ט כמ"ש הרמב"ם בפ"ב דכלים ה' ב' וא"כ אינו נופל להדיא למקוה מדבר המק"ט לכהי א"פ אלא משום שאובין דרבנן אבל משום הוייתו ע"ט ליכא. וס"ל להתוס' דדוחק לאוקמה בשי"ל ד' לבזבזים ומיירי דהמים ראויין לבוא למקוה זולת זה הצנור דליכא משום הוייתו ע"ט. מכל הלין ראיות מוכח בפשיטות דאפילו יש רוב המקוה מ"כ אפ"ה פוסל ע"י דבר המק"ט. וכן מוכח בהדיא מש"ך ס"ק ק' וע"ש והכי מוכח בהדיא מרשב"א שהביא הב"י בפסקא כפל יין או מוהל וז"ל נ"ל שנפלו למקוה צריך שילא ממנו מלואו ועוד כו' ויראה לי שכן הדין בנ"ל שנפלו ע"י דבר המקבל טומאה עכ"ל הרי"ט בהדיא דבנ"ל שנפלו ע"י דבר המק"ט פוסל את המקוה וצריך שילא ממנו מלואו

ועוד. והארכתי בזה משום דראיתי בס' ג"ט שכ' בפשיטות דכל שיש בו רוב מ"כ שוב א"פ משום הוייתו ע"ט. וסמך עצמו על דקדוק קטן מדברי הרשב"א שהביא הב"י בסעיף מ"ח שכ' בודאי אלו בא כל שיעור המקוה ע"י דבר המק"ט פסול. ולכן השיג על הש"ך. וז"א דהרשב"א לא בא לאפוקי בזה אלא היכא דכבר יש שם שיעור מקוה דאז א"פ משום הוייתו ע"ט. אבל ברוב שיעור מקוה שיש בה פוסל כמ"ש. וכן מוכח מהא דסי' ח' שאם בא לסתום את הסדק כדי שישארו בו מ"ס לא יסתום בדבר המק"ט. משמע דאפילו אם ישאר בו רוב שיעור מקוה בלא סתימה. אפ"ה לא יסתום בדבר המק"ט. וגם הרא"ש לא מתיר אלא מטעם אחר מפני שהסתימה אינו בא אלא למנוע הפסול. אבל בלא"ה היה פוסל. ודעת הר"ש גם דאפילו ישארו בו מ"ס נמי לא יסתום בדבר המקבל טומאה. ואע"פ דמר"ש משמע דס"ל דאם יש שם רוב מקוה מים כשרים א"פ משום הווייתו ע"ט כמ"ש לעיל. ואפ"ה פוסל בסדק. משום דהתם ה"ט דכיון דנגערו המים העליונים לצאת חשיב כאלו כולו זוחלין וכל המקוה פסול. להכי פוסל לסתום בדבר המק"ט. אבל הרא"ש לא ס"ל ה"ט כמ"ש לעיל. וגם לדעת הר"ש נ"ל דאף אם יסבור דברוב מ"כ א"פ הוייתו ע"ט. היינו מה"ת. אבל ימ"מ פוסל מדרבנן כמו גבי שאובין. וכ"מ להיכא שהמשיך ע"י צנור של מתכת למקוה שיש בה רוב מים כשרים. דאע"פ דמשום שאובין ליכא. מ"מ פוסל מדרבנן משום הוייתו ע"ט. עוד צ"ע בהא דקי"ל דכל המחובר לקרקע אין מק"ט והוי הוייתו ע"י טהרה. אם תחלת עשייתו לכך. אם נימא דמ"מ כיון שראוין לק"ט נגעי בתים. הו לא הוי הוייתו ע"ט. וכמ"ש התוס' בנדה (דף כ"ח.) ד"ה כרך כתבו. דלהכי הויא דמביאתא טמא בטומאת כתמים. אע"ג דכל דבר שאינו מק"ט אינו מקבל כתמים. משום דנהי דלא מק"ט מ"מ מקבל טומאה בנגעים. אלמא דאפילו לענין טומאת כתמים דרבנן כל שמק"ט בנגעים מקבל כתמים. א"כ כ"ש לענין הוויתו של טהרה גבי מקוה דהוא מה"ת. י"ל דכל שראוי לק"ט נגעים אין הוייתו ע"ט. ואף להרז"ה והרא"ש שם דלא ס"ל כהתוס' בזה י"ל דהיינו דוקא בכתמים דרבנן. ומ"ש הס"ט בסי' ק"ל שם. עוד טעם משום דאין נגעי בתים נוהג אלא בארץ ישראל. זה הטעם ל"ש אלא גבי כתמים דרבנן. אבל לא לענין הוייתו ע"ט דאו'. ובפ"ק דסוכה (דף י"ב.) תנן חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהם ואמרינן בגמ' דטעמא משום דפעמים אדם בא מן השדה כו' ואיכא משום תעשה ולא העשוי. ול"ל הך טעמא תיפוק ליה דאין מסככין בהם מה"ת שהרי מק"ט ע"י נגעים, אך באמת לענין סוכה אם פוסל דבר שמק"ט נגעים ולא שאר טומאות הוא פלוגתא דתנאים בשבת פ' במה מדליקין (דף כ"ז:) סומכוס ורבנן וע"ש. ובתוס' סוכה גם סוף ד"ה ואילי. דרבנן דפליגי עליה דסומכוס סיככה במווי כשרה אע"ג דמטמא בנגעים דקסברי דלא ביין למילף מפסולת גורן ויקב לפסול בדבר המטמא בנגעים, מאחר דאין מטמא בשאר טומאות. אמנם הרשב"א בחידושיו לסוכה גם כתב דרבנן לאו לקולא פליגי וכדפירש"י. אלא לחומרא אזלי. דאע"ג דלא מקבלי טומאת נגעים כיון דהוי אגידי פשתן אין מסככין בהם. מפני שהם קרובין לבוא לכלל טומאה.־ ולפי זה בדבר שמקבל טומאת נגעים כולי עלמא מודים דאין מסככין בהם ואם כן יש לומר דהוא הדין לענין הוייתו על ידי טהרה אלא דאם כן קשה על הרמב"ם והראב"ד. צ"ל לדחוקי בטעמא להא דקנה ומקל אין מזהירין בהם. תיפוק להו משום דמק"ט נגעים אם היו בבית המנוגע. וכדתנן בפרק י"ב דנגעים משנה ה'. כיצד ראית הנגע כו' אפילו חבילי עצים ואפילו רבילי קנים דברי רבי יהודה כו' (ועיין מל"מ בפרק י"ד מהלכות טומאת צרעת) אע"כ צ"ל דס"ל דאע"ג דראויין לק"ט בטומאת נגעי בתים. מ"מ כיון שאינן מקבלים שאר טומאות הוי הוייתן ע"י טהרה וכן מוכח בש"ע סעיף מ"ח דמבואר דפשוטי כלי עץ הוי הוייתו ע"י טהרה אע"ג דחזיא לקבל טומאת נגעים. אמנם יש לדחות דלעולם בעלמא כל שמקבל טומאת נגעים פוסל משום הוייתו ע"ט. והכא גבי פשוטי כלי עץ סבירא ליה להרמב"ם והראב"ד. דאינם מקבלים טומאת נגעים ואם היו בבית בתלוש כמ"ש המל"מ שם שלא ראה בשום מקום חידוש זה דהבית יטמא דבר שאינו מקבל טומאה. וגם הרמב"ם בפי"ו שהם הביא מה שמטמא בית המנוגעת לא הזכיר כי אם אדם וכלים ולא הזכיר בשום מקום דאף דבר שאינו מקבל טומאה מתטמא בבית המנוגע. אבל כל שמחובר לבית זה הנגע בו מתטמא אע"פ שהוא מחובר וכיון שכן אפשר דפוסל

נמי

נמי את המקוה משום דהוייתו ע"ע. ומכל מקום מסתימת הפוסקים הראשונים והאחרונים משמע דאינו פוסל. וגפלאת היא בעיני על שלא העיר בזה אחד מהראשונים והאחרונים. ול"ע. ולענין דבר שאינו מקבל טומאה רק טומאת מדרס אם פוסל את המקוה משום הוייתו ע"ע. עי' מ"ם בזה בריש ענף שאחר זה. (ואחר זמן רב נזדמן לידי ס' ג"ע ונפלאתי גם בסימן ע"ו שכתב בתשובה אחת תשב לאסור במקוה בבית זית. לסייתמי בנשורת בו שסתן ע"פ שיטת רש"י בשבת (דף כ"ז) דפשתן שאינו נעשה נטמא בנגעים. והוא ז"ל כתב דמדינא אין כאן הנבאה כיון דכל הראשונים נחלקו על שיטת רש"י. גם לא מלאו מי שיאמר דדבר הנטמא בנגעים יהא אסור להעמיד הזחילה בו. ונפי כתמים יש בו מחלוקת עכ"ל).

מקוה ישראל

ענף אחד עשר

דין אין טובלין בכלים:

א (א) צריך שלא יהיה מ"ס של מקוה (ב) או של מעין בתוך הכלי א) מפני (ג) שאין טובלין בכלים לפיכך (ד) גיגית שקבעוה בארץ ונתמלאת ממי גשמים (ה) אין טובלין בה (ו) בין שהיה שם כלי עליה (ז) קודם שקבעוה:

ב (ח) אבל אם לא היה עליה שם כלי קודם שקבעוה ב) כגון שקבעו עץ או אבן ואח"כ הקקו כשר (ט) ויש מחמירין:

ויי"א

מקור מים

(א) ש"ע סעיף ו': (ב) ס"ז שם בכק"ת בשם הטור: (ג) מדאורייתא. דמקוה דומיא דמעין בעינן מה מעין עיקרו בקרקע אף כו' ועי' מ"ם במקמ"ח: (ד) ס"ך ס"ק כ"א בשם הטור: (ה) וה"ה שמימיה פוסלין את המקוה משום שאובין: (ו) כן הוא לשון הטור שם: (ז) משמע הא אם קבעוה קודם שהיה עליה שם כלי דהיינו קבעו ולבסוף חקקו כשר לטבול בה. כמבואר לקמן בסימן שאח"ז: (ח) ש"ך שם. וברייתא בבבא במוכר את הבית (דף ס"ה:): (ט) הגו"ג ורעק"א. משום דאמרו שם דבפש"ול ואו' ל"מ. קבעו ולבסוף חקקו ועיין במקמ"ח:

מקור מים חיים

א) מפני שאין כו'. הטעם כתבו הפוסקים משום דמקוה דומיא דמעין בעינן. מה מעין בקרקע אף מקוה בקרקע כמו דאיתא בת"כ. אי בור יכול אף בור שבספינה ת"ל מעין. מה מעין בעיקרו בקרקע. אף בור בעיקרו בקרקע. והביא הכל"ב בסוף נדה. והמרדכי בפ"ב דשבועות פי' אלו נאמר בור ולא מעין ה"א אפילו בור שבספינה שיש לה שולייס ובו מ"ג מ"ס יכול יהא טהור ת"ל מעין מה כו' ועי' לקמן ס"ק ע"ו) ומשמע דמדאורייתא היא. וכ"כ התוס' בבכורים (דף ע"ז:) ובפי' המוכר את הבית (דף ס"ו:) דאפי' למ"ד דכולו שאוב דרבנן מ"מ פסול טבילה בכלים דאו' היא. וכ"כ הרמב"ם וז"ל כל הטמאים בין אדם בין כלים כו' אין להם טהרה אלא בטבילה במים הנקווים בקרקע. ויש להקשות להני פוסקים דס"ל דכולו שאוב פסול מה"ת. א"כ ל"ל קך דרשה דת"כ מה מעין עיקרו בקרקע כו' תיפוק ליה דהוי כולו שאוב דפסול מה"ת. וי"ל דהוי מטעם שאובים ה"א דסגי בנקב כ"ש בשוליו. דהו לא מחזיק מים בתוכו ולא חשיבי שאובין כדאיתא לעיל בענף ז' סימן ע"ז אבל מטעם טבילה בכלי לא סגי בנקב כ"ב. אלא נקב המטהרו. או נקב כשפ"ה כדאיתא לקמן בסי' ד'. אמנם גם זה הדבר אין הדבר ברור אם גם לענין טבילה בכלים לא סגי בנקב כ"ב. כמו שמסתפק הב"י לדעת הרא"ש כאשר יתבאר לקמן בסק"ו. וי"ל דאי מטעם שאובים א"כ היכא דנתמלא שגא לדעת דליכא משום שאובים כדאיתא לעיל בענף ח' ה"א דכשר לטבול בו קמ"ל דמ"מ פסול משום טבילה בכלים. א"כ כגון שנתמלא הכלי בשלג קודם שנמוחו דליכא משום שאובין כמו שנתבאר לעיל בענף ה' אבל משום טבילה בכלים איכא. וכן מלינן לאשכוחי בכמה אופנים דליכא בהו משום שאובין. ומשום טבילה בכלים איכא. כגון שנגלד בתוך הכלי ואח"כ נמוחו כמו דאיתא לעיל בענף ה' סימן יו"ד. ודע דכל זה מיירי בכלים שאינם מק"ט כלל. כגון כלי גללים וכיו"ב אבל כלים שמקבלים טומאה בלא"ה פסול משום דהוייתו ע"י טהרה בעינן. ואע"ג דכלי המחזיק מ"ס אינו מק"ט כדאיתא לעיל בריש ענף ז'. וכדאיתא בפי' ע"ו דכ יש מבנה א' היינו טומאת מת ושרץ ונבילה. ע"מ ראוי הוא לקבל טומאות מדרס הזב כמ"ב הגו"ב מ"ת סימן ק"מ וסימן קנ"ב. ועי' תוי"ט פכ"ד דכלים. וא"כ לא הוי הוייתו ע"י טהרה. אמנם בתשובת מאיר נתיבים משמע דכלי עץ הבא במדה הו הוייתו ע"י טהרה אע"ג שראוי למדרס הזב דלא כסגו"ב. ולכאורה נראה דתליא במחלוקת דהרמב"ם והראב"ד שהבאתי לעיל בסוף ענף ב' דהרמב"ם מכרב דלהכי קנה או מקל אין מזחיקין בו. משום דפשוטי כ"ע טינהו ומק"ע מדרבנן. והראב"ד ס' משום דראויין לק"ט מדרס. אמנם י"ל דגם הרמב"ם ס"ל דכל שראוי לק"ט מדרס אם ייחדן לכך הוי הוייתו שלא ע"ט. אלא דהרמב"ם ס"ל דכ"ז שלא ייחדן למדרס הוי הוייתו ע"י טהרה כמ"ב שם. וכמו שיתבאר עיד לקמן מזה . ב) כגון שקבעו כו'. עיין בביאור הגר"א ז"ל ס"ק ל"ד דהקשה דהא בפי המוכר את הבית (דף ס"ו.) מסיק הגמ' דדוקא בשאובין דרבנן מכשירינן קבעו ולב"ח. אבל לא בכסיל דאורייתא. וכבר עמדו בזה האחרונים הס"ט בסימן קנ"ח סופי' ס"ג בשם מוהרא"ס ובתשובת ח"ס סי' קל"ח. וגם הגאון בעל נו"ב עמד בזה בספרו בס סימן קמ"ב. ומחמת קושיא זו מסיק הנו"ב שם דבאמת דוקא לטבילת כתם דרבנן מהני קבעו ולב"ח. אבל לא לענין נדה דאורייתא. וכן דעת רעק"א להחמיר בזה. וזהו ג"כ טעם המרדכי שהבאתי לעיל בענף ז' ס"ק י"ב לפי פי' מהרי"ק שהבאתי שמה. וסוא באמת תמיה עצומה על הרא"ב והטור וב"ך שלא הרגישו בזה. וללפע"ד ע"פ מ"ש הש"ך בס"ק ע"ז להקשות בגזיר שחקקו ולב"ק נמי דהוי שאובים מ"מ הרי הם באים לנקוה בהמשכה. ושאיבה שהמשיכים כשרה. ותירך דמיירי שבא להביא מים למקוה שאין בה רוב מים כשרים וע"ש. ויש להקשות זאת בנ"ב גם הוקשי הגמ' קך דגזיר בשאיבה דרבנן. וה"נ מיירי בשיש רוב מ"כ במקוה. דהל"ה הוי דאורייתא לרוב הפוסקים. ואפ"ה בחקקו ולב"ק פוסל. ולא מהני המשכה זו. אלא נ"ל דסוגיא דב"ב בס אזלא כמ"ד דהמשכה ל"מ אא"כ נתערבו מקודם בחלר. קודם שירדו למקוה וכמו דאיתא בפ"ד דמקוואות מ"ד. וכמו שהבאתי לעיל בענף ע' סק"ה. אבל לפי מאי דקי"ל כמ"ד דשאובין נטהרו ע"י רביה והמשכה בכ"ע. אפילו לא נתערבו מקודם שירדו למקוה כדאיתא לעיל בס. א"כ ע"כ הסוגיא דגזיר שחקקו ולב"ק דפוסל מיירי שאין במקוה רוב כשרים. דהל"כ היה מהני המשכה זו כמ"ש הב"ך. ואפ"ה קבעו ולב"ח מהני אפילו בכה"ג דאין רוב כשרים במקוה. אלמא דגם בדאורייתא מהני קבעו ולבסוף חקקו: ארא דכבר כתבתי לעיל בענף ז' להוכיח דלא כש"ך הנ"ל. משום דע"י החקיקה נעשה כל הגזיר כולה כלי. ול"מ המשכה ע"ג הכלים. וא"כ נדחה תירוץ זה שכתבתי להרץ דעת הפוסקים משונה דב"ב שם. ולכאורה יש נתינה להיה דגם בדאורייתא מהני קבעו ולב"ח. מהא דתנן הפרה דתנן הניקת שבסלע אין ממלאין בה. ואין מקדשין בה. ואין מזין ממנה. וא"ל לגיד פסול. ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיד. ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה. וגוררה

ל"פ

ג (י) מותר לעשות ג) מקוה על הגג ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו ד) אבל חיבור (יא) אבנים הרבה לא מקרי כלי:

ד (יב) הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ה) וניקב (יג) נקב (יד) המטהרו

(י) רמ"א בהג"ה סעיף ז': (יא) ר"ל אע"פ דסקביעות והחקיקה בהו כאחת מ"מ הוי כקבעו ולבסוף חקקו: (יב) ש"ע שם סעיף ז': (יג) בשוליו בענין שא"י לקבל מים כ"ש: (יד) מידי טומאה. ונקב זה צ"ל במקום אחד אבל נקבים קטנים אין מצטרפין כדלקמן בענף י"ב סימן ג':

נ"פ. והר"ב והרא"ב גם כתבו דבוקת היא אבן הלולה שעל שפת המעיין. והמים נכנסים לה כו' והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו אין נחשב כלי הוזיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש. ואפילו היה תלוש אלא שקבעו ולבסוף חקקו כדאמר בפ' המוכר את הבית גבי לגיה ער"ל אלמא דמהני קבעו ולב"ח אפילו בדאורייתא. דהא א"ל נ"פ קאמר. אמנם מהמשנה גופא אין ראיה כ"כ די"ל דמיירי דהבוקת לא היה תלוש מעולם. אבל היכא שהיה תלוש אלא שקבעו ולב"ח י"ל דל"מ בדאורייתא בגא נהגריכו נ"פ. ובהגהות יד שאול כתב להביא ראיה דאף בדאורייתא מהני קבעו ולב"ח. מהא דמקשה בירושלמי פ"ג דב"ז ה"ו על הא דאמר רב בב"ז (דף מ"ז.) המשתתפים לבית הכרו. ואמרו מתניתין פליגי על רב הבוקת בבסלע אין כו היה כלי כו' מפני שחקקה והא"כ חיברה הא חיברה והא"כ הקקה לא. הכן בית נאו כמו שחיברה וא"כ חקקה. ומבני משניתן של אבנים הוי גמר מלאכתן. פי' דמשנתן של אבנים הוי החקיקה והי כחקקו ולב"ק וע"ש. ואם איתא דרק בחובין דרבנן מועיל קבעו ולב"ח א"כ אין קושיא על רב. דלענין ע"ז דאו' שפיר אסור אף בקבעו ולב"ח. אלא ש"מ דגם בדאורייתא מהני קבעו ולב"ח. ולכאורה קשה באמת מנ"ל להירושלמי דמהני אפילו לדאו' ולהקשות על רב. דלייא דוקא בדרבנן מהני ולא בדאו' שם במשנה דוקא נחומרת קאמר דאין ממלאין ממנה. אבל לענין נ"פ. אסבר דא"כ דאפילו חיברה וא"כ חקקה נמי ל"מ וצריכה נ"פ. וי"ל דגמרא לסירושלמי דדיוקא דמתניתין קאי אכל הני דקתני בה. דאל"ה לא היה לו להמשנה לכתוב בסיפא רק דצריכה נ"פ כדי שלא נטעה לדייק מזה הא אם חברה וא"כ חקקה א"צ נ"פ. אלא ש"מ דבאמת הדין כן דבחברה וא"כ חקקה א"צ נ"פ ומזה הוכיח הירושלמי דגם לדאורייתא מהני. וא"כ דברי הר"ב והרא"ב מוכח ממתניתין גופא דמהני גם אפילו קבעו ולב"ח. וא"כ קשה על הסיא דקאמר הגמ' בפ' המוכר את הבית גם שאני שאובין דרבנן. דהא התם מוכח דגם בדאורייתא מהני קבעו ולב"ח. וא"ל דהסיא אתיא כר"א דדף. דא"כ קשה. אפילו היתה כלי וחיברה נמי לר"א מהני כמו שפריך בגמ' ב"ב גם על הסיא דלגור דלא איתיא כר"א. לכן נלפע"ד דהא"ה. דמיירי דחיברה בטיט. דרך בנין. כדקתני היה כלי וחיברה בטיט. ובודאי לא בתגס נקט וחיברה בטיד. אלא משום דיוקא נקט דדוקא חיברה בטיד דרך בנין כמו שמבואר לקמן סימן ה' אז דוקא היתה כלי מעיקרא וא"כ חיברה. הא חיברה וא"כ חקקה בטלה לגבי קרקע. כיון דהוי חיבור גמור דרך בנין. אבל אם לא חיברה דרך בנין רק קבעה בקרקע בלא טיד לא הוי חיבור גמור ואינו מועיל לדאורייתא. ופוסל אפילו קבעו ולב"ח. והיינו הסיא דלגור דמיירי בקבעו בלא בנין דלהכי מדמי שם להסיא דדף דלא הוי שם קביעה גמורה כמ"ש בבעל המאור שם דפלוגתא דדף היינו בחיבור ערא. ובעיא דאילטרוביל בקביעות ממש וכעת נזדמנה לידי ס' נ"ע ומצאתי שגם הוא כתב בסי' ג' בדרך זה. וכתב דכן משמע בתוספתא דעדיות דתני דף של נחתומים שקבעו במסמר או שחיברו במריש אי בכותל וכו' הרי דפרע דוקא הני שהם חיבור ארעי. וע"ש. וזה דלא כמשמעות בתשובת מאיר נתיבים שהקביעות ע"י מסמרים עדיף מפי מקביעות חיבור בטיט דרך בנין. ובאמת הכי משמע מדברי הראב"ד פי"א דכלים דין כ"ד גבי מניקת של מתכת דאם היתה כלי וחיברה לו עמאה עד שיחבר פי' במסמר. אלמא דאם קבעו במסמר הוי קביעות גמור ומהני אפילו לענין חקקו ולב"ק להוציא מתורת כלי לענין קבלת טומאה וא"כ קשיא מהסיא דדף דקבעו במסמר כמו שמפורש בתוספתא ואפ"ה ס"ל לרבנן דל"מ אפילו קבעו ולב"ח. ודוחק לומר דהסיא דמניקת אתיא כר"א דדף. דהא הרמב"ם פסק כרבנן דדף והביא הסיא דמניקת. אלא צ"ל דשאני מניקת דכשקבעו במקל שוב אינה ראויה כלל למלאכתה הראשונה א"כ הוי שינוי מעשה דמהני כדאיתא בשבת (דף כ"ח:) דאין הכלי עולה מטומאתה אלא בשינוי מעשה מאא"כ בדף של נחתומין דאין הקביעות מבטל ממנה שמה ומלאכתה. להכי לא מהני הקביעות והוי כהסיא דזוג של בהמה ועשאה לדלת. דלא מהני מהאי טעמא. משום דגם כשקבעו בדלת עדיין שמו עליו. ולא שינה תוארו וצורתו. כמו שכתב במאיר נתיבים שם. וכן לגור נמי מיירי בכהאי גוונא דהא גם מעיקרא היה לגור קודם החקיקה לקבל צרורות. וגם עתה כאשר נקבע בקרקע משמש מלאכתו הראשונה להכי ל"מ בחקקו ולב"ק. והשתא דאתינן להכי א"כ בלא"ה ניחא בפשיטות. דדוקא גבי לגור דע"י הקביעות לא נשתנה ממלאכתו הראשונה הוא דאמרינן דל"מ קבעו ולב"ח בדאורייתא. משא"כ בהסיא דבוקת דמעיקרא קודם החקיקה לא היה אלא אבן. ואחר שקבעו וחקקו תו נעשה כלי בית קיבול להכי מהני גם בדאורייתא. ולפ"ז בקבוע קורה בקרקע ואח"כ חקקו חללו בתוכו להיות לגור מהני אפילו בדאורייתא. וכן בקבעו עץ או אבן וחקקו אח"כ בית קיבול כשר לטבול בו כמ"ש הרא"ש והטור והש"ך. וכן דעת הרשב"א והרב כמ"ש לקמן בסק"ד. ודע דכ"ז בבטלו לגמרי גבי הקרקע. אבל אם לא ביטלו לגמרי. רק לפי שעה קבעו שמה. לכ"ע לא הוי כקרקע כדמוכח בחולין (דף ע"ז:) דאמר בהאי ספין דלא מבטל ליה. וכ"כ הרשב"א בחידושיו לגיטין (דף כ"ג) וז"ל ועוד דאין לך דבר שיהא בו תלוש ולבסוף חיברו ולא בטלו כמחובר. דאפילו נגבי שחיטה לא איבעיא לן התם אלא בתלוש ולבסוף חברו ובטלו כדאיתא התם אבל בבלא ביטלו פשיטא דכתלוש דמיא עכ"ל: ג) מקוה על הגג. כ"כ הרשב"א בסי' ת"ת על מקוה הנעשה בגג כשרה. דאין חילוק בין היא בארץ או על הגג. ואם היא תוך אבן אחת וחקקו ולבסוף קבעו מ"מ פסולה. ואם אין אבן אחת אלא שנעשה בית כנוס ממים מבנין אבנים כשר עכ"ל והביא הב"י בשו"ת זה. והביא שם ראיה ממקוה של כה"ג בפ"ג דיומא (דף ל"א.) וע"ש. ואע"ג דאמרינן דבור דומיא דמעין מה מעין בקרקע אף כו' הכא כיון דהגג עומד על הארץ ומחובר לו הוי כאלו המקום נעשה בארץ. ולא בא למעוטי אלא כלי מפני שכותלי הכלי מפסיק בין המים ובין הארץ. ועי' בד"ח ה' מקוואות סימן א' סק"ה: ד) אבל חיבור אבנים וכו'. פי' לא מבעיא קאמר. לא מבעיא אבן אחת שחקקו ולב"ק דמהני אלא אפילו חיבור אבנים הרבה שהקביעות והחקיקה בהו כאחת נמי מהני והוי כקבעו ולב"ח. וכן משמע מדברי הגר"א ז"ל. ולא כמו שמדייק מזה הגו"ב מ"ת סימן קמ"ב וע"ש. ועי' בב"ח בסימן קנ"ה סעיף ל"ח דכתב דאם לקחו נסרים ובנו ד' מחילות בארץ מסביב גם מלמטה עשו שוליים וצורתו כעין כלי אין בה ספק דפשיטא דשרי לטבול בתוכה כיון שלא היה שם כלי עליהם קודם שקבעוה אלא נסרים בעלמא וע"ש. ועי' בח"ס סימן ר"ח. ה) ונקב נקב המטהרו כו'. פי' שע"י נקב כזה נתבטל ממנו שם כלי ואינו מק"מ. ושיעורו לכלי חרס הוא כמוציא זית. והוא פחות מכשיעור. ואם הוא כלי עץ צריך נקב כמוציא רמון שהוא קרוב לטפח על טפח מרובע. עי' פי"ז דכלים. וברמב"ם פ"ו מה"כ ה"ב. ובהגהות הראב"ד שם. ובכלי מתכות מבואר בתוס' כסחים (דף ק"ע:) בד"ה ביה דשיעורו הוא כמוציא רמון וכ"כ רש"י בשבת (דף ע"ז:) ד"ה בכלי עסרתו ואע"ג דפשוטי כלי מתכות מק"ע וא"כ אף דניקב בשוליו כמוציא רמין. מ"מ לא יהא עדיף מאלו לא היה לו שוליים כלל דמק"ט. י"ל דמ"מ דפשוטי כ"מ מק"ט היכא שעשה תחלה להשתמש בהן כך. אבל הכא כיון שנעשה לקבלה כיון שניקב כמ"ר שוב אינו ראוי למלאכתו הראשונה ואינו מק"ט. ועי' ברמב"ם פי"א מה"כ. ונפלאת היא בעיני על מ"ש בשו"ת מאיר נתיבים בשאלה יו"ד שכתב בפיסקא בד"ה ולענ"ד. וז"ל ובכל מתכת בשום אופן ל"מ נקב כיון דאף פשוטין מק"ט עכ"ל. וז"א כמ"ש וכמו שמוכח מגמ' שבת שם. ולפמ"ש א"ש דברי הרשב"א בתשובה שב"י דמייתי ראיה דמותר לטבול בכלי ע"י חיבור דהנה היה שעשה בלנה כלי היה אלא שהיה המים מתערבים למעין כשפ"ה ולא היה צריכין כמוציא רימון אלא שעשו כן כדי שיכנסו המים בשפע. ולכאורה דבריו תמוהים דמאי ראיה היא מזה דמותר לטבול בכלי. הא מ"מ כיון דהנהו הבורים היו נקובים כמ"ר א"כ בטיל ליה מתורת כלי. אלא צ"ל דס"ל להרשב"א דכל כלי שדרך להשתמש בו כך כשהוא נקוב ומתחלה עשוי לכך. אין הנקבים מוציאין אותו מתורת כלי. דדוקא אם היו עשוי מתחלה לשמש בו כשהוא שלם ואח"כ ניקב ואינו עושה עתה מעין מלאכתו

שעשוי

בעצמוי לכך הוא דבטיל מת״כ ע״י הנקב. מבח״כ הילא בעצמו מתחלה לכך להשתמש בו כך עם הנקבים כמו היה בעשה שלמה דניקבו רגלי השוורים כדי שיכנסו המים בשפע. וכך הוא הדך השגתיבי לא נפ״ל עי״ז מת״כ. וכ״כ הרשב״ם פ״ו מת״כ כלים בעצמן מתחלה נקובים כמ״ר משתים עד שישברו ברובן. וגה״ע איתא בתו״ח סימן קנ״ע סעיף ה׳ דכלי שיש לו ברזא נעשה הואיל דמתחלה נעשה לקבל ע״י כך ניקרא כלי. ולפ״ז בעת בטובל את ידיו דרך הברזא אז אין הברזא ברציוא והכ״ה תורת כלי עליו כיון שמתחלה נעשה להשתמש בו כך. וכן עיקר השגתי. אינו בטל מתורת כלי עי״ג. וזה דלא כמ״ש הטו״ב סימן קנ״ב. כמו שיתבאר לקמן סק י״ו י״א דבעינן כ״י. כ״כ הטור ז״ל נעוק ניצית בקבעיה בארץ ונתבטלה ממ״ג אין טובלין בה. כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה. ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנוד שרי ובדבר

(טו) *) י״א שקבעו בארץ ועשאהו מקוה הז כשר דבעינן נקב בשפ״ה ובן (טז) יש להחמיר : ובן

(טו) רמ״א שם : (טז) אמנם הסכמת האחרונים דבעינן נקב כמוציא רמון בין בכ״ח בין בכ״ע או כלי מתכות. ועי׳ במקמ״ח שהארכתי בזה :

זה שוה. מעין למקוה. ומחלוקתם תליא בהא דתנן בפ״ד דמקואות השוקת שבסלע אינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחיברה בסיד פוסלת את המקוה. ניקבה מלמטה או מן הצד והיא יכולה לקבל מים כ״ב כשרה. וכמה יהא בנקב כשפ״ה. אריב״ב מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפ״ה והיו כל טהרות שבירושלים נעשות ע״ג. ושלחו ב״ש ופתחוה. שב״ש עד שיפחית רובה. והביא הרא״ש משנה זו בשוק נדה. וכתב ע״ז פי׳ השוקת שבסלע שחקקוהו בשבע כו׳ כמה יהא בנקב. מבעיא דמהגיהין קאי אמאי דסליק מינה כמה יהא בנקב לבטלו מתורת כלי. שלא יפסול את המקוה משמת שאובה. ומייתי עובדא דשוקת יהוא שהיתה נקובה כשפ״ה כדי שלא יפסלו המים המקלחים לתוכה. אבל בספ״ק דיבמות (דף ט״ו:) מייתי הך דשוקת יהוא על ענין עירוב מקוואות בשפ״ה. ומשמע שלא היתה מ״ם בשוקת. והיה מחובר למקוה בלא בנקב כשפ״ה. ומלתא באנפי נפשה היא וגא קאי אריבא. אבל ניקבה דריבא לא בעי כשפ״ה. כיון שהנקב היא למטה בשוקת. וא״י לקבל מים כ״ב בטלה מתורת כלי. ובת ששנה פליגי תנאי בהא. דתניא בשמעון השקלא נ״ב בכרכים. אם היה נקוב כשפ״ה אינו פוסל את המקוה. ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו העלה בני אסיה ג׳ רגלים ביבנה. ולרגל הג׳ הכשירו אפילו נקב כמחט. הר״א בר״י הלכה זו הוריתי ברומא לטהרה. כששאלתי אגל חבירי אמרו לי יפה הורית. בד״א מן הצד אבל מלמטה א״פ את המקוה. ואם היה נקבל כ״ב מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה. פי׳ כ״ז מדברי חביריו באי״ג יפה הורית. במה דברים אמורים מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה אפילו נקב כמלא מחט. ואם היה מקבל כל שהוא. פי׳ בנקוב מן הצד כשפופרת ונבוה. מעט מן השוליים ומקבל מן הנקב ולמטה מים כל שהוא פוסלת את המקוה. וסוגיא דיבמות דוקי״י הסיא דשוקת יהוא בעירוב מקוואות שבירא. נהו כתנא דשבר מלמטה מהני נקב כ״ב כו׳ ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כ״ב ויושיבנה על הארץ וממשיך לתוכה מים ויטבול בה עכ״ל וכ״כ רבינו ירוחם בשם הגאונים : אמנם בתשובת הרא״ש כלל ל״ה סימן א׳. כתב על גיגית של אבן או של עץ שחברה בארץ ונתמלאת מ״ג שאין טובלין בתוכה. ופוסלת שביב באוצה. דתנן השוקת שבסלע וכו׳ היתה כלי וחיברה בסיד פוסלת את המקוה. ואם ניקבה הגיגית מלמטה והיא מקבלת מים כ״ב א״פ את המקוה כדתנן בשפה ניקבה מלמטה או מן הצד וא״י לקבל מים כ״ם כשרה ואע״ג דתנן בתר הכי וכמה יהא בנקב כשפ״ה. לפי סוגית התלמוד בפ״ק דיבמות לא קאי לעיל. אלא מלתא באפי נפשה היא וקיימא אעירוב מקוואות. ובתר סוגיא דתלמודא אזלינן ומכשרינן בנקב כ״ב כשוקת דתוספתא דר״א בר״י דמעשה רב. ומים שבתוכה אינם שאובין לפסול את המקוה. אבל בתוכה אין טובלין כדתנן בפ״ה דמקוואות מעין שהעבירו וכו׳ כבר הולא לא אבל בתוכה אין טובלין. ע״כ. והביא הב״י. וכתב דהטור הבין דמ״ש הרא״ש בתשובה דאין טובלין בתוכה אנקב כ״ב קאי אבל כשפ״ה אה״נ דטובלין בתוכה. ודבריו בתשובה סותרים את דבריו שבפסקים. ותפס רבינו הטור דבריו בתשובה עיקר. אבל הב״י השיג עליו וס״ל דמ״ש הרא״ש בתשובה אבל בתוכו אין טובלין אף אניקבה כשפ״ה קאי דבין בזו ובין בזו אין טובלין בתוכו : ולפענ״ד נראה דדברי הרא״ש בלא יסתרו אהדדי. דבריו שבתשובה למ״ש בפסקיו. דהנה באמת י״ל לפי דבריו שבפסקיו ובתשובה. דהא דהנמ׳ ביבמות מוקי לה הסיא דקאמר וכמה יהא בנקב. דמלתא באנפי נפשה היא ואעירוב מקוואות קאי משום דהגמרא ס״ל כפשיטות כתנא דתוספתא דשבר מלמטה מהני אפילו נקב כ״ב. ולא בעי כשפ״ה אלא בעירוב מקוואות. א״כ למה תנן במשנה שם ניקבה מלמטה או מן הצד. דמשמע דבין ניקב למטה ובין ניקב מן הצד בשיעור אחד לכם. הא בנקב מן הצד לכ״ע בעינן כשפ״ה גם לתנא דתוספתא. כדתניא בד״א מן הצד. ופי׳ הרא״ש ור״ב בד״א דבעינן כשפ״ה מן הצד אבל מלמטה בשוליו הוי בנקב כ״ב. וכבר הרגיש בזה בתוי״ט בפ״ד דמקוואות שם. ודוחק לומר דלגלדין קתני דנקב למטה הוי בנקב כ״ב. ומן הצד כשפ״ה. דליבנא דמתניתין משמע דלשניהם בשיעור אחד כל שא״י לקבל מים כ״ב כשרה. ותדע דאל״כ כ״ל להב״ם לדחוק ולומר דהאי וכמה יהא בנקב כי דקתני אח״כ. דמלתא באנפי נפשה היא. ואעירוב מקוואות קאי. ס״ל טפי לאוקמי דקאי אדסליק מיניה. דהיינו אניקב מן הצד דבזה בעינן כשפ״ה. כמו שאמר בתוספתא הנ״ל פלאוקמי דקאי אעירוב מקוואות דלא איירי בה למעלה כלל. אלא ע״כ משום דפשטא דמתניתין משמע דבשיעור אחד לשתיהן לניקבה מלמטה או מן הצד כל שא״י לקבל מים כ״ב כשרה. וזה סותר להתוספתא דמבואר דמן הצד אפילו סמוך לשוליו שא״י לקבל מים כ״ב. בעינן כשפ״ה. והגמ׳ הא בעי לאוקמי מתניתין כהתוספתא כמ״ש הרא״ש ור״ב. אלא צ״ל דהמשנה מיירי לענין שלא יפסול המים את המקוה משום שאובין כדקאמר פוסל את המקוה. ולא מיירי לטבול בתוכו. בזה שוה גם מן הצד בנקב כ״ב. כיון שא״י לקבל מים כ״ב. ליכא משום שאובין. אבל לטבול בתוכו. בזה מחלק התוספתא בין ניקב בשוליו. בין ניקב מן הצד דבנקב מן הצד אע״פ שא״י לקבל מים כ״ב. מ״מ אין טובלין בתוכו. כיון דהשוליים מפסיק בין המים לקרקע. ואגן דוקיא דמעין בעינן מה מעין בקרקע כו׳. אבל כשניקב בשוליו אפילו ניקב כ״ב. כיון דאין השוליים מחזיק מים הוי כאלו אינם ובטלים אגב הקרקע. והוי כאלו המים בקרקע. לכך בפ״ר כתב הרא״ש בפסקיו ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית כו׳ ויעשה למטה בשוליה נקב כ״ש כו׳ דהיינו דוקא למטה בשוליה הוי בניקב כ״ב אף לטבול בתוכה. אבל מן הצד בעינן כשפ״ה לטבול בתוכה. אבל בתשובה לא הזכיר הרא״ש בניקב בשוליו כמו שכתב בפסקיו. אלא כתב אבל אם ניקבה הגיגית מלמטה והיא מקבלת מים כ״ב. אלא מיירי בניקב מן הצד סמוך לשוליים בעינן שא״י לקבל מים כ״ב. דזה מהני לענין שלא יפסלו המים את המקוה משום שאובין בנקב כ״ב אפילו מן הצד. כדתנן בסיפא ניקבה מלמטה או מן הצד וא״י לקבל מים כ״ב כשרה. אלמא דגם מן הצד מהני נקב כ״ב לענין שלא יפסול את המקוה. אבל לטבול בתוכו אין טובלין אא״כ ניקב בשוליו. בכ״ש או מן הצד כשפ״ה. ולפ״ז עולה דברי הרא״ש בפסקיו עם דבריו שבתשובה כהוגן ומדוייקים בעזה״ת. ולהגם שיתורים אלו״ז כלל. אך מדברי הטור מוכח דלא ס״ל כן. דהא כתב בסעיף מ׳ כלי שניקב בשוליו אפילו כ״ב אינו חשוב עוד כלי לפסול המקוה וכתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה מ״מ אין להקל כו׳ ובגלדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב ב״א של ב׳ אצבעות כו׳ ויהא קרוב לשוליו כו׳ אלמא דגם לענין שלא לפסול את המקוה משום שאובין בעינן מן הצד כשפ״ה. וא״כ הרא״ש בתשובה מיירי בניקב בשוליו. ואפ״ה אין טובלין בתוכו ולהכי נומר דמ״ב הטור בם ובגלדין אינו בטל מת״כ עד כו׳ אדלעיל קאי. על מ״ש הרא״ש בתשובה דמ״מ אין להקל לעשות כו ובגלדין כו׳ יר״ל הכ״ב בגלדין אין להקל אא״כ ניקב כשפ״ה. אבל מעיקר דינא מהני נקב כ״ב לענין שלא לפסול המקוה משום שאובין. בין בשוליו בין מן הצד. ואף בהוא דוחק מ״מ עדיף לסבול דוחק זה בטור. מלומר דדברי הרא״ש יסתרו אהדדי. ולפ״ז מ״ב הטור כאן דבעינן נקב בשוליו כשפ״ה ל״ל בניקב מלדו איירי ומשום דבעינן שיהא קרוב לשוליים שא״י לקבל שום מים ממנו ולמטה. משו״ה קרי ליה שוליים כמ״ש הב״י תחלה למרב מן דברי הטור. א״נ משום דכתב לקמן בשם הרא״ש דאין להקל לעשות כו׳ אפילו לענין שאובין א״כ כ״ב לענין לטבול בתוכו דאין להקל. ולהכי מצריך כשפ״ה. אפילו בניקב בשוליו כמ״ש הב״י : וכתב בד״מ דאפילו לדעת הב״י דס״ל דל״מ בשפופרת הנוד לטבול בתוכו לדעת הרא״ש. מ״מ אם ניקב בשוליה

רמון

רמון ודאי מהני ורא״ה נ״כ שעשאה שלמה ועי׳ בשמ״ג שהאריך בזה עכ״ל. ור״ל במ״ש וראיה מים שעשאה שלמה. לפי דאמרינן בירושלמי דיומא גבי ים שעשה שלמה. שהיו כהנים טובלין בו ולא כלי הוא ומתרץ רגלי השוורים היו פתוחים. כלומר נקובים כמוליא רמון. וכל שנקוב כמ״ר ילא מתורת כלי. ולכאורה אין זה ראיה דשאני ים״ש דהיה מחובר למעין. להכי מהני כמ״ר. אבל לטבול בתוך כלי שאינו מחובר למעין אפשר דאף בנקב כמ״ר ל״מ. וי״ל דאי משום חיבור למעין. א״כ כשפ״ה סגי. אלא להכי הוצרך לנקב כמ״ר כדי לבטלו מתורת כלי לגמרי. אמנם לפמ״ש הב״י הטעם דאף כשפירת הנוד ל״מ לדעת הרא״ש משום גזרה שמא יטביל בתוכו בלא נקב כלל כיון דלא מינכר. וגזירה דרבנן היא. א״כ אין ראיה מים״ש דשמא בימיו לא גזרו ע״ז. ועוד כיון דלא טבלו בה אלא כהנים ולכהנים ל״ח לשמא יטעו להתיר לטבול בלא נקב כלל. מבא״כ בעלמא דגזרינן ואפשר דאפילו בנקב כמ״ר ל״מ לטבול בתוכו משום גזירה הנ״ל. דאפשר דנקב כמ״ר נמי אינו מינכר לאינשי ואתי לטעות. אך בלא״ה הד״מ לא ס״ל כהב״י לדעת הרא״ש אלא ס״ל בנקב כשפ״ה טובלין בתוכו גם לדעת הרא״ש כמ״ש בהגה״ת ש״ע. וכדעת הטור: אמנם הרמב״ם בפ״ו מה״מ כתב השוקת שבסלע א״פ את המקוה. לפי שאינו כלי. אבל כלי שחברו בסלע פוסל המקוה אע״פ שחיברו בסיד. נקבה מלמטה או מן הצד כשפ״ה כשרה. וא״פ את המקוה. הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה. או עריבה גדולה. ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשו מקוה ה״ז כשר. וכן אם פקק הנקב כו׳ עכ״ל. ומשמע מתוך דבריו שהוא ז״ל מפרש מ״שנינן בפשטא דכמה יהא בנקב קאי למאי דסליק מיניה. דהיינו לענין לבטלו מתורת כלי שלא יפסול המקוה מחמת שאיבה. קאמר כמה יהא בנקב כשפ״ה. ומ״ש הלוקח כלי גדול כגון וכו׳ נראה שטעמו מהביא דתניא בתוספתא קסטילון המקלח מים בברכים. והוא ז״ל מפרש דקסטילון היינו בדרך כרכים להניח במקום מולא המים חבית גדולה. או עריבה גדולה של חרס. ושם מתכנסין כל המים הבאים לכרך. ומשם יפרדו לקלח לכל מעינות הכרך. וסובר דהלכה כר״א בר״י. כיון שהודו לו חביריו. והוא ז״ל סובר דאר״א בר״י הלכה זו הוריתי ברו״י לטהרה. פרושו הוריתי דשיעור נקב דקסטילון להכשירו למקוה יהא כשיעורו לטהרה. דהיינו כמוליא זית שזהו השיעור שמטהר לכ״ח מידי טומאה לגמרי. כדמבואר בדבריו פי״ט מה״כ. ומה ששנינו בתוספתא במד״א מן הצד וכו׳ סיומא מלתא דת״ק הוא. ואינו ענין לדברי ר״א בר״י. ומשמע ליה ז״ל דלענין לטבול בתוכו איתניא תוספתא. ולהכי נקט קסטילון שהוא כלי שתמיד מחזיק מים מרובים שיש בהם כדי לטבול בתוכו. ולפיכך כתב ה״ז כשר ללמדינו דלהטביל ולטבול בתוכו נמי כשר וכל היכא דאין מימיו פוסלין את המקוה. משום דלא חשיב כלי. כשר לטבול בה. וכן מ״ש בשוקת אבל כלי שחברה כו׳ נקבה מלמטה או מן הצד כשפ״ה כשרה וא״פ את המקוה היינו לומר דכיון דניקבה כשפ״ה לא חשיב כלי כלל וכשר לטבול בו. ואצ״ל שא״פ את המקוה. וא״ת הרי גם כתב כלי סתם ואף כ״ח במשמע והוצרך בו שיהא בנקב כשפ״ה. והיכי מכשיר ביה הכא בנקב שנקבו דהיינו כמוליא זית. וי״ל דהתם באני שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם כדמשמע מדבריו. דכיון שהיה שלם בשעה שחברו בסלע לא נתבטל שלימותו עד שינקב נקב גדול כשפ״ה. אבל הכא שנקבו ואח״כ קבעו וכדקתני ונקבו וקבעו בארץ (ועי׳ מ״ש לקמן בסק״ט) כיון שניקב נקב המטהרו מידי טומאה. ובשיללה גם כלי מיניה. קודם שקבעו ש״ד. א״כ דכל שחיברו בסלע דקאמר. בכלי אבנים היא. דומיא דשוקת דנקט ברישא. ומשום דכלי אבניה אינו נק״ע ל״ש לשעורי בהו בכדי טהרה. הלכך משערינן בהו כשפ״ה א״כ אפילו את״ל דכלי שחברו בסלע כל כלי במשמע ואפילו כלי חרס. איכא למימר דגזרו ביה משום דשוקת שבסלע כשירה בלא שום נקב ואיכא למיחש דאתי למטעי ולאכשורי בכלי שחברו בסלע בלא שום נקב. ולפיכך מצריכו בכלי שחברו בסלע לעשות נקב גדול כשפ״ה. כי היכא דלהוי היכרא דמילתא. ומ״ש אח״כ השידה והתיבה שבים כו׳. והיא משנה בפ״ו דמקואות. הטעם שלא הצריכו בהם נקב המטהרן כמו שאמרו בכ״ח. נראה משום דכ״ח שאני דשיעור המטהרן הוי בציר מכשפ״ה כו׳ אבל בשידה תיבה שהן כלי עץ. ושיעור המטהרן הוא גדול מאד שהוא בכמוליא רמון. רא[ו] חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה דליסגי ליה בשפ״ה שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות. דאע״ג דלבטלו מכלי לענין טומאה צריך שיהיה יותר גדול. שיעורא דלטומאה ומהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד ב״י. הנה מה שהקשה הב״י מהא דשידה ותיבה שבים דסגי בכשפ״ה ולא

הצריכו בהן נקב המטהרן. דהיינו כמ״ר. וי״ל דשא״ה דהים מקיפן. כמ״ש הרא״ש. אבל אם היו עומדים על שפת הים ומחוברים לים כשפ״ה לא מהני אא״כ ניקבו כמ״ר. וכבר עמד בזה בתשובת רע״א. וי״ל דמלשון הרמב״ם משמע דההיא דשידה ותיבה מיירי שהנקב בשולי הכלי דוקא אבל אם הנקב מן הצד ל״מ. ואם איתא דס״ל להרמב״ם האי סברא דהים מקיפן שאני. א״כ ל״ל נקב בשולי הכלי אפילו מן הצד נמי ש״ד מש״ע כמו שפי׳ באמת הרא״ש כמ״ש הב״י בשמו. אלא ש״מ דהרמב״ם לא ס״ל האי סברא דהים מקיפן שאני. אמנם לכאורה בלא״ה קשה מה דמשמע מדברי הב״י שאם היה השידה והתיבה של חרס היה סגי בנקב כמוליא זית. הא ההיא דשידה ותיבה שבים מיירי שאין בו מ״ס אלא משום דמחובר לים. וא״כ לענין עירוב מקואות מהניא להכי בעינן כשפ״ה. כמ״ש הר״ש והרא״ש שם: ולולא דברי רבינו הב״י. הייתי אומר דהרמב״ם מפרש יהא דתנן וכמה יהא בנקב כו׳ אמתי דסליק מיניה קאי. אניקב מן הצד. אז בעינן נקב כשפ״ה. אבל בניקב למטה בשוליו סגי בנקב כ״ש. והיינו כדקתני בתוספתא דקיסטלון. בד״א מן הצד כו׳ וכמו שפירש הר״ש והרא״ש לתוספתא. ומ״ש הרמב״ם דבעינן נקב כשפ״ה. קאי ג״כ אדסליק מיניה. אנקב מן הצד. ומ״ש הלוקח כלי גדול כו׳ וניקבו נקב המטהרו. לאו נקב המטהרו מידי טומאה קאמר. דהא ענין שיעורא דטומאה לענין שיעורא דמקואות דשיעורא דטומאה וטהרה לחוד. ושיעורא דלענין מקואות לחוד, כמ״ש ג״כ הב״י. אלא נקב המכשירו ומטהר את המקוה קאמר. כל אחד כדינו. אם ניקב בשוליו סגי בנקב כ״ש. ובניקב מן הצד בכשפ״ה. להכי קאמר סתם ניקב המטהרו: כל אחד כדינו. ולפ״ז עולה דברי הרמב״ם כהוגן בלא שום גמגום ול״צ תו להכי דחוקי שדחק הב״י לתרץ סתירת דבריו מרישא לסיפא לפי הבנת ב״י דהאי נקב המטהרו דקאמר. היינו נקב המטהרו מידי טומאתו קאמר: והראב״ד השיג על מ״ש הרמב״ם ועשהו מקוה ה״ז כשר. וא״א דבר זה אינו מחוויר להטביל בתוכו. אלא שאין המים היוצאין ממנו פוסלין את המקוה. אבל להטביל בתוכו. עד שיהא המים שבתוכו מעורבים עם המקוה. בנקב שהוא כשפ״ה. ר׳ יהודה אומר בכלי גדול ד׳ טפחים ובקטן ברובו הרי ר״י שהוא מחמיר בטבילה בתוך כלי. ורבנן מיהו כשפ״ז בעו. ואע״פ שהשידה והתיבה בכלי בניקב בכדי טהרתו הוא. ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפני חרס הראוי לק״ע ע״י יחודו להשתמש בו. וכמלאת טבילה זו בכלים עכ״ל, והביאו הב״י. והשיג ע״ז וז״ל ומ״ש דהשידה והתיבה בכלי מנוקב בכדי טהרתו הוא. אינו יודע לו טעם. דהא סתם שידה ותיבה דעץ מיירו. וכ״ע שיעור טהרתן בכמוליא רמון, והיא כפי טובה מכשפ״ה דמכשיר ביה ת״ק. ומ״ש איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנות חרס הראוי לק״ע וכו׳ וכ[ו]לא טבילה זו בכלים. יש לתמוה עליו אם טענה זו הספיק לשויהו כלי לענין טבילה בתוכו. הוית טבילה בכלים. למה לא תועיל לפסול המקוה. דמים היוצאים ממנו דחשיבי מים היוצאים מכלים. וכיון דחזינן דלפסול את המקוה ע״כ לא חשיבי כלים. ה״ה דלטבול בתוכו לא חשיב כלים. דמאי תיתא לפלוגי בינייהו מיהו בהא איכא למימר כו׳ אלא ודאי אע״פ שאלו יחדו להשתמש בו היה בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לק״ע. כיון שלא יחדו להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל. ע״כ: ונלפע״ד דהראב״ד ס״ל כיון דמ״מ שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לק״ע ע״י יחודו. א״כ לטבול בתוכו הוי הוייתו ע״י טומאה. ואע״ג דהכא לא יחדו. משום דהראב״ד לשיטתו דפוסל אע״ג שלא ייחדו להשתמש בו. מ״מ כיון שאילו יחדו הוי מק״ע. א״כ הוי הוייתו ע״י דבר המק״ע כמו שמוכח מפי׳ הראב״ד בפ״ז דעדיות מ״ד. הא דאמר ר״י כל דבר שהוא מק״ע אין מזהילין בו. פי׳ כי הקנה והמקל אם ייחדן לסמוך עליהם טמאים מדרס עכ״ל. משמע דאע״פ שלא ייחדן עדיין לסמוך עליהם מ״מ כיון שראוים לק״ע אם ייחדן פסל ועי׳ מ״ש לעיל בסוף ענף ב׳. ואע״ג דלכאורה משמע מפי׳ הראב״ד גם דס״ל דאינו פוסל הוייתו ע״י טומאה אלא לגבי זב דבעי מ״ח וכיו״ב. כבר כתבתי לעיל בענף יו״ד סק״ת דז״א. אלא דהראב״ד ס״ל כהרא״ש דממשיך ממעין או ממקוה אינו פוסל ע״י דבר המק״ט. לה״ק הראב״ד שאין המים היוצאים ממנו פוסלין את המקוה משום שאובים. וכגון שלא נפל בהדיא מהכלי למקוה דליכא נמי משום הוייתו עי״ט. וגם משום שאובין ליכא כיון שניקב בשוליהן כדי טהרתן. אבל לטביל בתוכו עד שיהא המים שבתוכו מעורבין עם המקוה בנקב שהוא כשפ״ה. דכיון שהוא מעורב עם המקוה שוב א״פ משום הוייתו ע״י טומאה כדעת הרא״ש כדאיתא לעיל בענף יו״ד דמחובר למעין או למקוה א״פ דבר המק״ט. והיינו נמי ההיא דשידה

ותיבה

ה (יז) ובן ז) אב (יח) פקק הנקב בטיד (יט) ובבנין אינו פוסל והמים הנקיים בתיבו מקוה (כ) בשר פתמו בטיד אי (כא) בנפסית עדיין היא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה ואם הוליכו

(יז) פ"ט שם : (יח) ר"ל דתרתי בעינן חדא שיהא נקב שמסתמו ועוד צריך שיקבע בארץ קביעות גמור או שיהא בו סוגהה שהוא דבר של בנין ולא כלי : (יט) פי' בטיד או צרורות או אבנים וכיו"ב שהוא דרך בנין (כ) לטבול בו : (כא) נפסית הוא ג"כ כמין טיד ולבן יותר מטיד. פ"ז בשם הערוך :

ותיבה שביס דפ"ו דמקוואות דכיון דניקב כשפ"ה הוי חיבור למעין דהיינו ליה ושוב א"פ מפום הוייתו עי"ע. ומ"ב הרלב"ד ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא. נ"ל דמ"ס יש[?]כאן ונ"ל ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שלא ניקב בכדי טהרתו הוא. ור"ל דשהם שידה ותיבה הוא של עץ כמ"ב הב"י. וכ"ע שיעור טהרתן הוא כמ"ר. דהוא עפי טובא מנקב כשפ"ה. ואפ"ה מהני לטבול בתוכו מפום דהוא מחובר ליה ושוב א"פ מפום הוייתו עי"ע. וכדאמרן. ודברי הרלב"ד נכונים. אבל הרמב"ם לשיטתו דס"ל דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה בשאר ממאים. אלא לגבי הני דבעי מ"ה ועוד ס"ל לרמב"ם דכ"ז בלא יהדו והשתמש בהם א"פ מפום הוייתו ע"פ כמ"ב לעיל בסוף ענף ב'. רק דבעינן שלא יהיה לו בית קבול וכיון שניקב בכדי טהרתו שוב לא הוי כלי כלל ומותר לטבול בתוכו. אך עדיין אינם מובנים דברי הרלב"ד. דהא הרמב"ם התנה דבעינן ג"כ שיקבעו בקרקע דעי"ז בטל ממנו גם שם שברי כלי או שורי כלי וא"כ מאי קושיא ליה להרלב"ד. ומזה מוכח דהרלב"ד אינו מפרש דברי הרמב"ם במ"ב וקבעו בארץ דהיינו קביעה ממש בארץ. ע"י קבורה או בנין כמ"ב הב"י. אלא דהרלב"ד הבין דברי הרמב"ם כמ"ב לקמן בסק"ז בשם שו"ת מאיר נתיבים וע"ש. ובזה ניחא לדידן דס"ל דבעינן הוייתו ע"ע גם בשאר טמאים. א"כ אך מתירין לטבול בתוכו ע"י נקב המטהרו או כשפ"ה. הא א"ח שלא יהיה בתרשו דבר הראוי לק"ע וא"כ לא הוייתו ע"ע כמ"ב הרלב"ד. אלא ה"ע דכיון דמלרכינן תרתי נקב וגם קביעות בארץ ממש או ע"י בנין שוב אין החרס שבדפנו ראוי לק"ע. דעי"ז הבורו בקרקע בטל ממנו גם שם שברי כלי או שורי כלי כמ"ב הב"י וכמ"ב לקמן : ועפ"ז ניחא מה דקשה נכאורה על הב"ע דהכא שתם כפי' הרמב"ם דתרתי בעינן נקב וגם קביעות בארץ רבל נקב לחוד סג"מ. ואלו בסעיף מ' (לעיל ענף ז' סימן ע"ז) מבואר דמהני נקב לחוד אפילו לא קבעו בארץ. וכבר הרגישו בזה האחרונים ולפמ"ב ניחא דדוקא הכא דמיירי בכלי חרס. ובכלי חרס מלינו דשבריהם מק"ע ולהכי אף בנקב המטהרו ל"מ להוליאו מתורת כלי. דמ"מ נקרא עדיין שברי כלי. אבל בסעיף מ' מיירי בכ"ע דאין בשבריהם מק"ע כמ"ב הרמב"ם בפי"ח מה"כ ה"י (אמנם דעת הרלב"ד גם דס"ה בכ"ע). ובלא"ה כיון דהם מיירי דאינו נופל בהדיא המים מהכלי למקוה כמ"ב לעיל. א"כ ליכא משום הוייתו ע"ע להכי לא בעינן קביעה בארץ מבא"כ הכא : ובאמת קשה לפ"ז דברי הרא"ב בפסקיו שהבאתי לעיל. שכתב ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או אבן. ויעשה למטה בשוליה נקב כ"ש. וישיבנה על הארץ. וימשוך לתוכה מים. ויטבול בה. מה מהני בשל עץ נקב כ"ש. הא עדיין בזה אינו נתבטל מק"ע הא"כ ניקב כמ"ר. וא"כ הוי הוייתו עי"ע. ואין לומר כיון דמחזיק מ"ס שוב אינו מק"ע. הא מ"מ עדיין מק"ע מדרס כמ"ב הטו"ב והבאתי לעיל בסק"ח. וא"כ הוי הייתו עי"ע בגלמא לפי מה שפי' הב"י דברי הרא"ב שנ"ל דגאו לטבול בתיכה קאמר. אלא שאין הגיה הוירדים ממנה למקוה פוסל משום שאובים ניחא. אבל לפ"מ שהבין הטור דבריו דגם לענין לטבול בתוכו קאמר. ומהני עכ"פ נקב כשפ"ה לטבול בתוכה. קשה דהא עדיין מק"ע מדרס. ולא הוי הוייתו ע"י טהרה. ואין לומר משום דעי"י קביעית בקרקע אינו מק"ע. הא הרא"ב לא מלריך קביעות ממש בקרקע כהרמב"ם רק שיושיבנה על הארץ. ועיד דהא בעינן בתחלה תחלת עשייתו לקרקע. ובמה י"ל דכיון דעיקר עשייתו לקבלה. וכיון דניקב למטה עד שאינה ראויה לקבלה שוב אין בו טומאת מדרס כמ"ב הרמב"ם בפ' כ"ו מה"כ ה"ו גבי תיבה שנפחתה מלמטה טהור מכל טומאות אע"פ שאפשר לישב עליה מפני שעיקר מעשיה לקבלה. והו"ל ובטל העיקר. בטלה הטפילה. ואע"ג דהם מיירי הרמב"ם שניקבה בכדי טהרתה. מ"מ אפשר דה"ה בנקב כ"ש בשוליו נתבטל ממנו טומאת מדרס כיון שאינו ראוי לקבלה עוד. ועוד אפשר לומר דס"ל להרא"ב דשיעור זה כמוציא זית לכ"ח וכמ"ר לכ"ע הוא מדרבנן כמ"ב התוס' בזבחים (דף נ"ה.) בסוף ד"ה נא. וס"ל דכיון דאינו אלא מדרבנן ליכא משום הוייתו ע"י טומאה כמ"ב הב"ך בס"ק ק"ד :

ובספר ברכי יוסף כתב בשם הרד"ק להשיג על הרלב"ד והב"י. במה שהשיגו. דהרמב"ם מיירי לענין לטבול בתוכו. דהא כיון דהכלי מחזיק מ"ס שוב אינו מק"ע. וא"כ למה כתב הרמב"ם וניקבו נקב המטהרו. הא טהור ועומד בלא נקב כלל. ולכן פירש דמ"ש הרמב"ם ועשאו מקוה שיתנו בפקום לתוכו מ"ג. וקאמר דה"ז כבר לסמבינו למקוה. וא"פ אותו וע"ש. ולפמ"ב לק"מ דהא מ"מ עדיין מקבל טומאת מדרס אע"פ שמחזיק מ"ס. ולכן בעינן נקב המטהרו ומה שהביא ראיה מהא דשידה ותיבה שביס שאין טובלין בהם ע"י נקב כשפ"ה הא"כ היכי מוקים כמ"ב הרא"ב התמה הא בהם מיירי בניקב מן הצד. אבל בניקב בשוליו נה בעינן היכי מוקים. ולהם מפמע גיה מליכנא דהרמב"ם דמיירי. בניקב בשוליו כמ"ש לעיל. דכ"כ הבין הב"י מדברי הרמב"ם. א"כ מוכח דהרמב"ם לא ס"ל האי סברא דהיכי מוקים בהני. דאל"כ מאי אירא דניקב בשוליו כשפ"ה. אפילו מן הצד נמי כמ"ב לעיל. ובלא"ה הא שידה ותיבה שביס לא ניקב בהן בכדי טהרתן דהוא כמ"ר להכי בעינן היכי מוקים. ובד"מ כ' דאפילו לדעת רבינו ירוחם וב"י דהולקים על הטור וס"ל דל"מ בפופרת הנאד לטבול בתוכו לדעת הרא"ב. מ"מ אם ניקב כמ"ר וודאי מהני. ודאיה מים בעבה שלמה. אמנם בב"ע הגיה הרמ"א וי"א דבעינן כשפ"ה וכן יש להחמיר. הנה מרוב דבריו משמע דכשפ"ה סגי ומסני אפי בכ"ע. דשיעור טהרתו הוא כמ"ר. ומסיף דבריו משמע דרק לחומרא הוא שיעור דכשפ"ה. דהיינו לכ"ה דלדעת המחבר דסגי בכמוציא זית דהוא טהרת מפפ"ה. אבל לא נקוגא ר"ל דלכני עץ ומתכות לא סגי בכשפ"ה אלא דמ"ר כשיעור טהרתן מידי טומאה. ומ"מ מפמעות האחרונים להחמיר לענין לטבול בתוכו עד שניקב נקב כמ"ר. בין בכ"ח בין בכלי עץ כדעת הרא"ם לפי מה שהשיגו רבינו ירוחם וב"י. וכמ"ב בד"מ. וכן עיקר. דלא כש"ך בס"ק כ"ג שהקיל עוד יותר דאפילו בנקב שהוא בשוליו עלתה לו טבילה כדלעיל בענף ז' סימן ע"ז. דודאי אינו דומה שפול שאובין לטבילה בכלים כמ"ב האחרונים ועיין בעקרי הד"ט סי' כ"ב אות ה' בשם הרב בא"ק שלא התיר לטבול בתיבה העשויה להכנים בתוכו דגים שמעמידין אותה תוך המים ויש בה כמה נקבים בכל לדדין שהמים נכנסים ויולאין אע"פ שהיו כשפ"ה הא"כ תעקב כמוציא הדג הגדול שמכניסין בה. וא"ן הס' ת"י נעיין בו עצמו

ז) אם פקק הנקב כו'. כלומר דתרתי בעינן, חדא שיהא נקב המטהרו ועוד צריך שיקבע בארץ. או שיהא בו סוגהה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שורי כלי. זהו דעת הרמב"ם. לפי מה שהבין הב"י מדבריו. דמפרש הא דתניא בתוספתא שהבאתי לעיל בסק"ו פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה. בטיד ובנפסים או שמרחו בטיט מן הלדדין א"פ את המקוה. ולטעמו הפקיקה הוא להועיל ולא להפסיד. משום דמפרש דלבטל הכלי מתורת כלי לא סגי בנקיבה לחוד ואפילו יהיה כשפ"ה. דאכתי אף שאינו נקרא כלי. נקרא שברי כלי או שורי כלי (ור"ל משום דלא אפשר שלא יהא בקרקעיתו הרס הראוי לקבל טומאה. וכמ"ב הרמב"ם בפ"ה דכלים דשברי כ"ח מק"ע. ועי' מ"ב לעיל בסק"ו בשם הרלב"ד) ולבטל גם שם זה צריך עוד פעולה אחרת דהיינו שיפקק נקב זה ע"י סיד ולרורות יהדיו שזה דרך בנין וכיון שהוא דרך בנין אינו נקרא אפילו שבר כלי. וא"פ את המקוה. וה"ה דבשר לטבול בו. אבל כשסתמו בטיד או בנפסים לבד כיון דאין דרך בנין באלו לבד בלא אבנים או לרורות נעלא בחשב אחד מן התנאים הלריכים לבנין הלכך עדיין שם כלי עליו או שורי כלי עליו ופוסל את המקוה. כמו שהיה פוסל קודם שסתמו. ובתר הכי קתני. דאע"פ שלא קבעו בארץ. דהיינו קבורה בארץ כדרך הקסטילון. וגם לא בנאו בלרורות אלא שהושיבו על הארץ. וגירסא מן האלדין בטיט להדיק הכלי לארץ כבר. ול"מ אם הושיבו על הארץ אלא אפילו הושיבו ע"ג סיד ונפסים על הארץ הם עומדים כארעא סמיכתא דמיא. וכל במירת מלדדין בטיט חשיב כקבוע וכבר. ולדידיה בפיר מהני הקביעה בארץ אף לאחר שפקקו בסיד ונפסים יחד שהרי לדידיה הפקיקה לא עשה שום פעולה לא תועלת ולא הפסד. אבל הר"ב והרא"ב והרשב"א פירשו תוספתא זו דלאו משום דבעינן תרתי נקב וגם קביעה בארץ. אלא לענין לא יזהרו לתורת כלי ע"י סתימה זו קאמר. דהם חיבר סיד ונפסים יחד. חשיבא סתימה מעליותא וחשיב כלי. אבל אם פקקו בסיד ובבנין

(כב) הוליכו ע"ג הארץ וע"ג הסיד ומירח בטיט מן (כג) הצדדין (כד) הרי זה כשר :

ו (כה) ואם סתמו בסיד וגפסים יחד דהיינו שעירב סיד וגפסים וסתמו ואח"כ קבעו בארץ (כו) פוסל משום ח) דסיד וגפסים יחד הוי סתימה מעליא וחזר להיות כלי (כז) וה"ה בסיד לבד או בגפסית לבד נמי חשיב סתימה ואין לטבול בתוכו (כח) אפילו קבעו אח"כ בקרקע :

ז (כט) ואם קבעו בקרקע קודם שניקבו כדין ט) מותר לנקבו (ל) אח"כ נקב בעודו בקרקע (לא) ואם סתם הנקב אח"כ (לב) י"א (לג) דהוזר להיות לו דין כלי (לד) וי"א דכ"ע לא (לה) חשיב תו כלי אפילו סתמו אח"כ :

אבל

(כב) שפי' שגרירה נדבק שם מן הקרקע. ב"י וט"ז : (כג) פי' סביבות הנקב ט"ז : (כד) אע"פ שלא קבעו בארץ דהיינו קבירה בארץ וגם לא בנאו אלא שהושיבו על הארץ ומירחו מן הצדדין כשר ואפי' הושיבו ע"ג סיד וגפסים כיון שהסיד וגפסית על הארץ הם עומדין כארעא סמיכתא דמיא וכל שמירח הצדדים בטיט חשיב כקבוע וכשר. ב"יוש"ך : (כה) ש"ע שם סעיף מ' : (כו) זהו לשיטת הר"ש והרא"ש והרשב"א שהבאתי במקמ"ח. אבל להרמב"ם כשר גם בכה"ג רק אם קבעו בקרקע אלא שאנו מחמירין ככל הפרושים : (כז) עיין במקמ"ח שהבאתי ראיה לזה מתוספתא : (כח) אמנם הנו"ב תניינא סימן קמ"ב כתב דכיון דלהרמב"ם ודאי כיון שקבעו בקרקע וספיקה לא נפסידה. ולדעת הר"ש והרא"ש לא ברור לן בזה לא שבקינן מה דברור להרמב"ם ולכן כשר אפילו לטבול בו. אמנם במקמ"ח הוכחתי דיש להחמיר גם בזה וע"ש : (כט) פ"ת בשם ס' מרכבת המשנה ובאר יעקב ותשובת רעק"א. ועיין מ"ש במקמ"ח : (ל) כדין דמבואר לעיל שיעור הנקב : (לא) ונתבטל ע"י הנקב מתורת כלי בעודו בקרקע : (לב) תשובת רעק"א : (לג) כיון דכבר קנה שם כלי בחלום וע"י החיבור לארץ לא אבד שמו אלא שע"י הנקב מקרי כלי פסול ושוב כשנסתם הוזר להיות כלי : (לד) מרכבת המשנה ובא"י : (לה) דהוי כמו

שהביא סיד וגרורות ופקק בו הנקב לא חשיב סתימה. הושיבו על הארץ. כלומר לא סתם את הנקב אלא הושיבו על הארץ כדי שלא יצאו המים או ע"ג סיד וגפסים. או שמירח הנקב מן הצדדין. אכתי לא הוי כלי. ואינו פוסל את המקוה. והמחבר בש"ע כאן (בסעיף ז') כתב כשיטת הרמב"ם ובסעיף מ' (ולפנינו לעיל בענף ז' דין י"ז) כתב כשיטת הר"ש והרא"ש. ולפי הנראה לענין לטבול בתוך הכלי תפס הש"ע לחומרא כשיטת הרמב"ם. דתרתי בעינן ניקב וגם קביעה בארץ או בנין אבל לענין שהמים שבכלי זה יפסול את המקוה משום שאובים בזה סגי בנקב לחוד. ואפילו לא קבעו בארץ והחילוק פשוט. משום דפסול טבילה בכלים הוא דאורייתא משא"כ שאובין שהם מדרבנן. אפילו כולו שאוב לדעת הרמב"ם והש"ע כ"כ האחרונים ז"ל. (ועי' מ"ש לעיל בס"ק שלפני זה לתרץ הסתירה). אמנם ליתא דהש"ע לא משמע כן. דהא בסעיף ז' קאמר בלבון אינו פוסל. וכן קאמר עדיין הוא פוסל את המקוה. משמע דאף לענין לפסול את המקוה משום שאובים הדין כן. ובתשו' מאיר נתיבים כתב לתרץ דשא"ה בסעיף מ' שהמים שבכלי מחוברים דרך הנקב להמים שבמקוה שהם עומדים בקרקע. והשקה זו מועלת שלא יפסלו מחמת הכלי אחר שהיא נקובה ואף שאין הכלי קבועה בקרקע ואין בה שום הוכחה שהוא של בנין אלא היה שורי כלי. אפ"ה מהני כיון שהמים שבכלי יש להן השקה למים המחוברים. ה"ל כאלו כל המים מחוברים אף שהכלי תלושה. ואע"ג דהשקה בעינן כשפ"ס מאי השקה דפסול שאובין שהוא מדרבנן ובחוט השערה סגי וע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו. דהא בהם בסעיף מ' איירי בבא לעשות מקוה כתחלה ע"י שאיבה בכלי זה. ואז הוי היקוה ריקן, ואין כאן שום השקה. וא"כ מיד נפסל כנ"ל בתחלה. והט"ז גם לא כתב סברא זו אלא גבי שואב מים מהמקוה לנקותה כו'. אבל לענין לעשות מקוה בתחלה ע"י כלי שניקב ל"ש האי סברא. ובשו"ת מאיר נתיבים שם כתב לפרש דברי הרמב"ם דלא כהב"י ז"ל. אלא דגם הרמב"ם ס"ל כהר"ש והרא"ש. ולא ס"ל כהרמב"ם דצריך לקבעו בקרקע. או לבנות סתימת הנקב בסיד וגרורות דוקא. אלא מ"ש ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ. היינו, שהושיבו ע"ג הארץ. וקבעו שם לכתן יוכל לעשותו מקוה ע"י פעולה זו. ואורחא דמלתא נקט דאי לא הושיבו וקבעו בארץ היו המים א"א להתקיים ולעמוד בכלי נקוב בשוליו. וגם מצד הדין צריך שיהא הנקב סתום דקי"ל דאין המקוה מטהר אלא באשבורן. ואם הנקב פתוח למטה. לכ"ע יש להם דין זחילה. והוי פסול דאורייתא. להכי צריך סתימת הנקב ולא מטעם שכ' הב"י. דלענין שאובין צריך קביעות בארץ או דרך בנין. וזהו שכ' הרמב"ם וכן אם פקק וכו' ר"ל שאם לא סתם הנקב בקביעות ובקרקע אלא פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את הכלי מלטבול בתוכו. ומ"מ עדיין הוא פוסל ר"ל בזה צריך לתקן את הכלי שלא יהיה פוסל את המים שבתוכו. ולא תקן בזה כלום. ועדיין הוא פוסל כמו שהיה קודם שניקב. ולפ"ז יהיה מוכח מכאן דכל נקב שהוא כמוציא זית הוי זוחלין ולא הוי בכלל ניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט (לעיל בענף ב' סימן ז') דכיון שהוא כמוציא זית לא הוי מעט מעט. כמו שכתבתי לעיל גם בזה ג"ע. דכל שהוא ככונס משקה. הו לא חשיב מעט מעט. דלא כמו שכתב בתשובת מ"ל דכל שאין בו כשפופרת הנאד נקרא מעט מעט. וא"פ משום זוחלין. אלא דבלא"ה אם באנו לומר דהאי וקבעו בארץ שכ' הרמב"ם הוא ל"ד. אלא היינו שהושיבו על הארץ. י"ל דלהכי מצריך הרמב"ם להושיבו על הארץ. משום דבעינן מקוה דומיא דמעין מה מעין בקרקע אף מקוה בקרקע כמו שדרש לה בת"כ והבאתי לעיל ריש ענף זה. ועיין מ"ש בס"ק שאח"ז דהעיקר כפי' רבינו הב"י, בדברי הרמב"ם : ח) דסיד וגפסים יחד כו'. כ"כ הר"ש והרא"ש והש"ע בסעיף מ'. משמע הא אם סתמו בסיד לבד. או בגפסים לבד. לא הוי סתימה. וכ"כ הרשב"א בבעד המים דבסיד לבד או בגפסים לבד אין זו סתימה יפה. ואינו פוסל את המקוה. אמנם ברמב"ם מבואר דבסיד לבד או גפסים לבד עדיין פוסל את המקוה. ואם נימא דגם טעמא דהרמב"ם היא כמ"ש בשו"ת מאיר נתיבים שהבאתי לעיל דמטעם סתימה הוא נ"ל דס"ל להרמב"ם דגם סיד לבד. או גפסים לבד. הוי סתימה מעליא. וחוזר להיות כלי ע"י סתימה זו. אמנם מרמב"ם בפ"כ מה"כ מבואר דחבית שניקבה ועבאה בזפת בעץ וגבריא בסיד ובגפסים אינו חיבור. אלמא דס"ל להרמב"ם דסיד וגפסים לא הוי סתימה. ועי"ש בהשגות הראב"ד ובכ"מ. וא"כ מוכח מזה דהרמב"ם הכא לאו מטעם סתימה הוא דפוסל את המקוה. אלא מטעם שכ' הב"י דבעינן קביעה בארץ או דרך בנין. וסיד וגפסים לא הוי דרך בנין בלא גרורות. וא"כ פי' דברי רבינו הב"י בדברי הרמב"ם מוכרחים. דלא כשו"ת מאיר נתיבים. אבל הר"ש לשיטתו גם דגרס בספ"ג דכלים כגרסת הראב"ד גם דגרסי גם באלו חיבור ועיין מ"ש לעיל בענף ז' ס"ק י"ט. אמנם דיוקא דתוספתא לפי פי' הר"ש והרא"ש קשיין אהדדי. דבריתא קתני נקבו בסיד ובבנין א"פ המקוה כלומר דלא חשיב סתימה מפני שהגרורות הם גורמים מניעת הדיבוק. מכלל דבסיד לבד בלא עירוב גרורות שפיר חשיב סתימה ופוסל המקוה וסיפא קתני בסיד ובגפסים דהיינו בשניהם יחד פוסל. לפי פירושן. משמע הא בחד מינייהו. בסיד לחוד או בגפסים לחוד אינו חשיב סתימה וא"פ המקוה. א"כ קשיין אהדדי. וע"כ צריכין אנו לומר דחדא מינייהו לאו דוקא ולא ידעינן הי מינייהו ואזלינן לחומרא. וכה"ג כתב הרא"ש בפ' בהמה המקשה והביאו הט"ז בי"ד ריש סי' כ"ה וע"ש. וגם מהרשב"א אין ראיה. דשמא גם הרשב"א נ"ק אלא לענין שלא לפסול את המקוה משום שאובין דרבנן ואזלינן לקולא. אבל לענין טבילה בכלים דהוא פסול דאורייתא. בעי לן למיזל לחומרא מה"ט. וכפשטא דתוספתא שהביא הר"ש בפ"ג דכלים בסיד וגפסים הוי חיבור לפי הנוסחא של הר"ש והראב"ד. ומשמע דסיד לבד או גפסים לבד הוי חיבור. דומיא דאידך דחשיב גם דכל אחד לבד קאמר דהוי חיבור. לכן נלע"ד דיש להחמיר בזה לענין טבילה בתוכו כשסתמו בסיד או גפסים. ואפילו קבעו אח"כ בארץ נ"מ. דלא כמ"ש בשו"ת תניינא סי' קמ"ב להקל בכה"ג. וכן משמע בתשו' מאיר נתיבים שם : ט) מותר לנקבו אח"כ כו'. הכי מוכח מב"י. ע"פ חד תירוצא שכ' הב"י. לתרץ דברי הרמב"ם דכתב דכלי שחיברו בסלע בעינן נקב כשפ"ה. ולא סגי בנקב המטהרו. כמו גבי חבית גדולה דלעיל. ע"ז תירץ הב"י די"ל דהתם שאני שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם כדמשמע מדבריו. דכיון שחיברו בסלע. לא נתבטל שלימותו עד שינקב נקב גדול כשפ"ה. אבל הכא שניקבו קודם שקבעו. כדקתני ניקבו וקבעו בארץ. כיון שניקב נקב המטהרו נעשה מוכלה. ובטיל ליה שם כלי מניה

קודם

ח אבל קודם שסתמו אין לו דין כלי אע"פ שהשב בעת עשיית הנקב לסותמו בסתימה גמורה (לו) י) ויש מחמירין גם בזה:

ט (לו) ואם לקח כלי גדול ועשה נקב בשוליו כדיני יקבעו בארץ וסתמו הנקב בברזא היטב

כמו קבעו ולב"ח: (לו) נו"ב סימן קמ"ב. מ"ש במקמ"ח: (לו) פ"ת ס"ק י"ב בשם ספר יעקב שם ועי' מ"ש בזה במקמ"ח: פי'

קודם שקבעו ע"ד. א"כ דכלי שחיברו בטלו דקאמר בכלי אבנים היא כו' עכ"ל וגם לפי תירוץ הב' של הב"ח בס"ק כ"ג שהוא עיקר. מ"מ אף שאין ראיה דמהני. מ"מ גם סתירה ליכא מכאן. ולכן אני תמה על הפרישה שכ' וז"ל עי' בב"י שמביא דיעות חלוקים אם קבעיה ואח"כ עשה נקב תוכה אם מועיל או לא ע"ש עכ"ל הא אין כאן דיעות בזה. ולכל התירוצים מהני עכ"פ נקב כשפ"ה. וכ"כ בפ"ת ס"ק י"ב בשם מרכבת המשנה ובא"י ותשובת רעק"א בפשיטות דמהני אפילו נקבו אח"כ. ובפה דמשמע ליה להפרישה דכיון דלפי תירוץ השני של הב"י אין הכרח. מהא דכלי שחברו בטלו דמירי שחברו בעודו שלם. דהא י"ל דס"ק דבעינן נקב כשפ"ה קודם שחברו. א"כ ממילא יש לומר דל"מ שנקבו אח"כ כמשמעות לשון הרמב"ם „נקבו וקבעו בארץ" דמשמע דוקא ניקבו ואח"כ קבעו. אבל איכא נמי, וא"כ לפ"ז לפי סוגית הש"ך דהעיקר כתי' השני וגם הב"י עצמו חזר בו מתירוץ הראשון. א"כ י"ל דל"מ לנקבו אח"כ. ונראה דס"ע. משום דהקביעות בקרקע ל"מ אלא לבטל ממנו שם שיורי כלי. אבל אין בכחו לבטל שם כלי מכלי שלם שנקבע בקרקע. וא"כ כשנקבע בעודו שלם כיון שלא נתבטל ממנו שם כלי בשעת קביעותה. וגם לא בטל ממנו שם שברי כלי. כיון דהיה שלם א"כ גם אח"כ כשניקבו אע"פ שבטל ממנו שם הכלי ע"י הנקב. מ"מ שם שיורי כלי לא בטיל מנו. וכ"ק קאי אהגהמ בס' מרכבת המשנה ספ"ו דמקואות כ' וז"ל וכבר נשאלתי על כיו"ב בכלי שחברו בקרקע אי מהני נקיבה אח"כ. והשבתי דזה פשוט דמהני ממ"נ אי תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמיא א"כ אין חילוק בין נקבו בתלוש או במחובר. והנקב הוא עיקר ההכשר אלא דבעי קבעי בקרקע משום גזירה. שלא יראו שמטבילין בכלי מנוקב בתלוש. יטבלו בכלי שאינו מנוקב. וכיון שקבוע בקרקע שרי. ואפילו תימא כמחובר דמי. א"כ בלא"ה שרי לטבול בו. דעיקר ההכשר בקביעות. אלא גזרינן מחובר אטו תלוש. שבו"ה בעי מנוקב (ר"ל להכירא). והו דאנן קי"ל כרבנן דמס' ב"ב דכתלוש דמיא. וכיון דמותר לנוקבו מותר לסותמו אח"כ. דבשעת נקיבה בטיל מתורת כלי. והסתימה אח"כ חשיב כקיבעו ואח"כ חקקו. ואין להאריך דזהו דין פשוט עכ"ל. והביא בח"ס סי' קנ"א אות ו'. הנה מ"ש ממ"נ אי תלוש ולב"ח כתלוש דמיא א"כ אין חילוק בין נקבו בתלוש או במחובר והנקב הוא עיקר ההכשר כו'. לא זכיתי להבין. דהא הרמב"ם אע"פ דפסק כרבנן דמס' ב"ב דכתלוש דמיא. ואפ"ה מצריך הכא תרתי נקב וגם קביעה בארץ. אלמא דלאו הנקב עיקר ההכשר משום דע"י הנקב אכתי לא יצא מתורת שברי כלי. או שיורי כלי. ואכתי שם כלי עליה. אלא דהקביעות בארץ הוא דמבטל מיניה שם כלי לגמרי. ולאו משום גזירה אטו כלי שאינו מנוקב כמ"ש הוא ז"ל ולא. ידעתי אנה מצא טעם וגזירה זו. וגם מה דפשיטא ליה דהא אמרינן כמחובר דמי. עיקר ההיתר הוא הקביעות. וא"כ לדידן אף דקיי"ל כרבנן דמס' ב"ב דכתלוש דמיא. מ"מ הא גם רבנן מודים היכא דתחלת עשייתו לקרקע דהוא מק"מ לכה"פ לאחר שקבעו בארץ. א"כ לפ"ז ה"נ לענין טבילה בכלים נמי קימא. דכל שתחלת עשייתו לקרקע יהא מותר לטבול בו כשקבעו בארץ אפילו בלא נקב. וזה לא שמענו. דהא מ"מ בעינן מקוה דומיא דמעין מה מעין בקרקע כו' בשמים יהיו נוגעים בקרקע. כמ"ש המרדכי שהביא נקמן בס"ק ע"ו. והכא הרי הבוליים מפסיקין בין המים לקרקע. כיון שאין בו נקב. והכי מוכח מירושלמי גבי יש של בלמה דפריך היאך טובלין בו והא כלי הוא. אע"פ דיש"ם היה עשוי מתחלה לקרקע וקבעו בקרקע אלא ש"מ דאפ"ה אין טובלין בתוכו אא"כ ניקב. ואח"כ מצאתי בס' נו"ב בסימן ה' שכתב ג"כ בפשיטות דאין טובלין בכלים שקבעו בקרקע אע"פ שתחלת עשייתן לקרקע. וזה דלא כפשטות ס' מרכבת המשנה הנ"ל. וכן משמע מב"ר אחרונים. וכן עיקר להלכה: י) ויש מחמירין כו'. הנו"ב מ"ת חי"ד סי' קנ"ב כתב אם בשעת עשיית הנקב בחבית. תיכף היה דעתו לסתמו בברזא. לא נתבטל שם כלי מיניה כלל. אפילו קודם שתיקן הברזא. ונשאר שם כלי על החבית קודם שקבעה בארץ. והוי דומה לנגור שקבעו וגו"ה. שמעולם לא היה שם כלי עליו בתלוש. אבל חבית זו כבר הוא כלי. וע"י הנקיבה אתה רוצה לבטל שם כלי מיניה. אמרינן כיון דבשעת נקיבה היה דעתו לסתמו בברזא. לא נתבטל שם כלי מיניה והביא ראיה ממ"ח סי' קנ"ט סעיף ה' בהג"ה וע"ש וה"ה שם בשעת שנוטל ידיו דרך הברזא אז אין הברזא בחבית. ואפ"ה תורת כלי עליו. כיון שסופו יחזור הברזא לתוכו. ולכן אפילו בשעת הסרת הברזא נקרא כלי. וע"ש בנ"ב שהרגיש בעצמו החילוק בין תלוש לקבוע. דהא הכא אין דעתו ליתן ברזא רק אחר שיתחברנה בארץ. מ"מ כתב דאין להקל כ"א בראיה ברורה. וכ"כ בתשובת אמ"ר נתיבים להחמיר בזה. והביא ג"כ ראיה זו ממ"ח סימן קנ"ט. אמנם בתבואות שור אפריים דחה ראיה זו. דהתם דרך תשמישו בכך להוציא ולקבל דרך הנקב הסוה מה שצריך לו. וודאי שלא נתבטל מתורת כלי מחמת זה. משא"כ נקב זה משמש לו בדרך תשמיש הכלי. וע"ש שהביא ראיה מהא דאמרינן בזבחים (דף ל"ה.) כ"ח שילא תוך לקלעים יטמא. ניקבו. וכנס ושוברו במקום קדוש. כלי נחושת שוחתו וגונס. ופריך כלי אמר רחמנא והא לאו כלי הוא. דצריך ליה מצריך. ופירש"י אחר שפוחתו מכין עליו בקורנס ומחזירו. והאר שם כלי עליו ע"ש. הרי מבואר דאף בכה"ג שדעתו לתקנו מיד. מ"מ בשעת קלקולו בטל ממנו תורת כלי. בהדי התם מה שניקבו הוא לטהרו מטומאתו. בכדי שיוכל להכניסו למקום קדוש. ולתקנו להיות כלי. לקיים בו מלות מריקה ושטיפה דמקום קדוש. וכן הביא ראיה מהא דאמרינן בשבת (דף ע"ז:) מעשה בבל גין המלכה כו' שברתו ונתנתו לצורף ותקן כו' ופירש"י והותכן במחבר כסף במקום שבר. הרי מבואר דאע"ג דהשבירה מעיקרא לא הוי רק ע"ד לתקן. ולא להשיתו שבור לעולם. מ"מ בשעת קלקולו נטהר מטומאתו. אלא דכ"מ אמרו שחוזר לטומאתו הישנה וע"ש. ויש להוסיף ב' הראיות דהא"ה דע"י הצורף ותקן נעשה ככלי חדש כמ"ש התוס' בזבחים שם. ואף דע"כ צ"ל לפירש"י שם דלאו כחדש ממש. דא"כ קשה קו' התוס' שם דלאו כלי הראשון. ובכלי הראשון לא קיים מלות מריקה ושטיפה אלא ע"כ צ"ל דמ"מ שם כלי ראשון עליו. מ"מ הוא ככלי חדש לענין זה דבטל מיניה שם כלי בשעת קלקולו. אע"פ שבדעתו היה לרציף מרציף ולעשות לו ככלי חדש. דא"כ הכא דנם אחר סתימת הברזא לא נעשה ככלי חדש. רק זה הוי תקון לקלקול. וכיון דבשעה שמקלקל ליה תקונו בלדו. ע"י הברזא. לא נתבטל שם כלי מיניה. והכי משמע נמי מליבלא דגמרא בשבת שם. מעשה בבל גין המלכה כו ונתנתו לצורף והותכן. ועשה מהן כלים חדשים כו' ולכאורה (הלי תיבת חדשים הוא שפת יתר) ולא ה"ל למימר אלא ועשה מהן כלים. אלא משמע משום דשו"ז נעשה ככלים חדשים. הוא דמהני השבירה דמעיקרא אע"ג דהוי ע"ד לחתכן. משום דאז פנים חדשות באו לכאן. אבל אם לא הוו ככלי חדש. רק תיקון לקלקול. ל"מ. כיון שהשבירה דמעיקרא הוי ע"ד לתקן. א"כ מעולם לא נתבטל שם כלי מיניה. וא"כ ממקום שבא הב"א להקשות על הנו"ב משם הוא סייעתו. אמנם יש להביא ראיה קצת דלא כנו"ב. מהא דתנן בפ"ז דכלים והביא הר"ב בברכות (דף מ"א) ובכמה מקומות. כל כלי בע"ב שיעורן כרמונים. ופירש"י משום דבע"ב חסים על כליהם שנקב ניקב כזולית קטניות מלניעי לזיתים. ניקב כמ"ז משתמש בו לאגוזים. ניקב כמוליא אגוז משתמש בו רמונים. אבל כל אומן העומד לימכר לא הוי שיעוריה בהכי. ולכאורה בפשיטות שפי ה"ל לרש"י לכתובי דלף אם אין דעתו להלניעי לזיתים או לאגוזים. מ"מ כיון דבע"ב חיים על כליו. הלכך מסתמא דעתו לסותמו באיזה דבר. או בברזא. או בזפת. או בגבשים. וכיו"ב. שהוא סתימה מעליא. ולכן לא בטל מתורת כלי. גם בשעת קלקולו. עד שיקב כמ"ר. דכיון שנעשה בו נקב גדול כ"כ מסתמא לא יסתמו שוב. משא"כ בכל אומן. דמיד כשנעשה בו נקב אין ראוי למכירה אף ע"י סתימה. לכן מן הסתם אין עומד לסתום. ובטל מתורת כלי ומדלא פירש"י הכי ש"מ דאף אי שדעתו לסתום מיד. מ"מ כ"ז שלא סתם אין עליו תורת כלי. ומ"מ כתב הב"א שם דיש להוב לדעת הגאון נו"ב ועי' בח"ס סימן רנ"ח אות ה' וסימן ר"ה ור"ו ורי"ח. ועי' במגבלי סופ"י מ"ד שהביא ראיה מב"ס יומא דף ל"ז. גבי בן קטין עשה י"ב דד לכיור. ומכל הני מעשה יש להחמיר בזה לעשות כמ"ש הגאון החסיד ר' שניאור זלמן בש"ע שלו. בתיקונו מקוה שבסוף הספר. לעשות תיבה חדשה ולא יחבר את הבוליים אל הדפנות עד שיעשה מתחלה נקב בקלה הבוליים. בכדי שלא

יהיה

היטב. ואח"כ רוצים להוציא הכלי הנ"ל ולקובעו
במק"א ה"ז צריך יא) לעשות נקב (לח) מחדש:
(לט) מעין שמקלח לתוך כלי יב) פסול לטביל בו
(מ) בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצא מהכלי
(מא) ל"ש בשהכלי שלם בלא שום נקב והמעין מקלח
לתוך הכלי (מב) ובשנתמלא הכלי יוצאים אח"כ מפה
הכלי ולחוץ ול"ש שיש נקב בצדו של כלי וממנו
מקלחים] לחוץ נקרא מים שאובים (מג) אבל נקב
בשולי

יהיה עליו תורת כלי מעילה. ולא יכנים השוליים לתוך הדפנות אלא יכנים הדפנות תוך תריסי השוליים. בכדי שהנקב שבשוליים יהיה סמוך מאד. ושתוק יפה בנסר אחד שיסמו תחתיו וע"ב: יא) לעשות נקב מחדש. כ"כ הפ"ת בס"ק י"ב בשם השאלת יעבץ. דכיון שמוליאו מבית הראשון נשאר שם כלי בתלוש וע"ב. והנה הגיה בתוספתא והביא הר"ב בפ"ה דפרה משנה ז'. בין החוקק באמת המים. בין בית קבלה. אע"פ שתלש ה מים והכרוס, אין ממלאין בה. ואין מקדשין בה. וא"ל ל"פ. תלשה וחיברה וחיבב עליה אחר תליפה. ממלאין בה ומקדשין בה. ומזין הימנה. וגריכה ל"פ. ופוסלת המקוה. ופי' הר"ב. פי' בין החוקק אמת המים כגון גומא שבסלע. בין שחקקו מים כו' בין בית קבלה שחקקו אדם לשם קבלה. אע"פ שאחר שנחקקה תלשוה מים וחזרו וחברוה. כגון דלא חישב עליה לשם כלי אין תורת כלי עליה. והרי היא כלא נתלשה עכ"ל. ולכאורה מכאן סתירה למ"ב הנא"י. אמנם יש לחלק דבא"ה דלא תלשה אדם אלא המים תלשוה. דלא בחנם נקט התוספתא אע"פ שתלשוה מים. אלא בדוקא נקט שתלשוה מים. וא"כ לא נעשה תלוש ע"י אדם. להיות חל עליו שם כלי בתלוש. אבל היכא דתלשוה אדם חל עליו שם כלי בתלוש. אע"פ שאח"כ חזר וחיברה. הוי כחקקו ולב"ק ודינו ככלי. א"כ בא"ה דלא היה שם כלי בתלוש מעולם אבל הכא כבר היה שם כלי עליו בתלוש. קודם שניקבו. ולפ"ז אם עשה הנקב קודם שחיבר את השוליים אל הדפנות באופן שמבואר לעיל בסק"י. א"כ לא היה עליו שם כלי בתלוש מעולם. א"כ א"צ לחזור ולנוקבו כשקובעו במק"א. ול"ע: יב) פסיל לטבול בו כו'. בריש פ"ה דמקוואות תנן מעין שהעבירו ע"ג הבוקת פסול (פי' ר"ב ע"ג השוקת שהוא כלי ולא בוקת שבסלע) העבירו ע"ג שפה כבר הולה לה (כ"ם שחוץ לבוקת ע"ג ששפה כבר להטביל בו מהמעין וגרורות) תניא בתוספתא מעין היולא לתלמי (כלי שבך שמו) ומן התלמי לבריכה. ראשונים ראשונים הי"א פסולין. מפני שהן נשאבין. כילד הוא עושה נוקבן מעין זקנו (בשוליו דשני כתנא מתם) כ"ס. ונמלאו מים מועטין מטהרין את המרובין (פי' כנמלאו מים מועטין שמן המים לבריכה. מטהרין את מי הבריכה המרובין הנשארין) ותניא הר"ב גם דלתסברי כולהו. כיון שמחוברין למעין. דאפילו מעין בריכה עליו מ"ס מטהר בכ"ם כדתנן בפ"ק. ועוד דמשמע התם בתוספתא דיב בפי התלמי כשפ"ה. וא"כ אפילו בתוך התלמי עצמו היה מותר לטבול. וכן תמה על מתניתין דבוקת שהבאתי. וכתב וז"ל וגי"ל לחלק בין כלים התלושין דכשרים לשטביל בתוכם. לכלים הקבועים שהמעין נגרר ע"ג. דגזרו בהו רבנן להטביל בתוכם. דלמא אתי בהו לתקלה. דפעמים בקובעים אותם במקום מולא המים. ואין בם כשפ"ה. ונמלא כל המים העוברים ע"ג פסולים. והביא הט"ז בסי' קל"ח סעיף ל"ח. ונראה גם מדברי הט"ז. דהבין דכוונת הר"ם במ"ם דגזרינן שמא יקבעו במקום מולא המים ואין בם כשפ"ה. דר"ל שלא יהיה בכלי נקב כשפ"ה. והשיג עליו הס"ע גם דא"כ למה נקט הר"ם שמא יקבעו במקום מולא המים. הא בכ"מ שיקבעו איכא הך גזירה. ועוד דהא הכא מיירי שהעביר המעין ע"ג הכלי. וא"ל לנקב כלל. דודאי איכא חיבור כשפ"ה. שהרי המעין עובר על כל פי הכלי ולכן כתב הס"ע גם דכך היא כוונת הר"ב. שדרך המעין במקום מולא המעין ממקורו אינו מקלח קילוח רב. אלא קילוח דק והלוב. כדאיתא במעין היולא מבית ק"ק. ביומא פ' יוה"כ (דף ע"ז:) ומש"ה חיישינן שמא יקבעו במקום מולא המים. ובה אין בזרם הקילוח כשפ"ה. וא"כ אף שהמעין מקלח לתוך הכלי ומן הכלי לחוץ. מ"מ אין כאן חיבור כשפ"ה. אפילו פי הכלי רחב. שהרי הקילוח של המעין אין בו כשפ"ה. ולפעמים אפילו קילוח ליכא אלא טיפין טיפין. מש"ה גזרינן אפילו ביש חיבור כשפ"ה. אטו אם יקבעוי במקום מולא המים עכ"ל. אמנם עי' תוס' יבמות (דף מ"ו.) ד"ה עירוב מקוואות. דכתבו בשם ר"ת דרך הנקב בעינן כשפ"ה אבל במים הבאים בתוך הנקב שני בשפופה להשפיה. כדתנן במס' טהרות פ"ח. הנלוק. והקטפרס. ומשקה טופח. אינו חיבור. לא לטומאה ולא לטהרה. אבל טופח להטפיח הוי חיבור. ור"ם שפ"ח דטהרות הביא ג"כ דברי ר"ת אלו וכתב לתרץ כל הקו' שהקשה ר"י עליו. ומשמע גם דפסק כוותיה. א"כ לפ"ז קשה מאי איכפת לן אם יקבעו במקום מולא המים ובה אין בזרם הקילוח כשפ"ה. הא אפילו בטופח להטפיח סגי בהמים. ולא בעינן רק שהנקב יהיה כשפ"ה. והכא פי הכלי שהמעין עובר עליו רחב הרבה. ויותר קשה לפי תי' השני שכ' הר"ם גם בפ"ח דטהרות וז"ל ועוד יש לפרש דכ"מ שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרלה של מעלה ביעור המים כשיעור הפרלה בין לשפופרת בין לקליפת השום בין לר"י בין לרבנן כו'. וכ"פ בעיים לפים מלמעלה מן הכותל בלא פרלה, או כי ההיא דקומקומים. דרבנן כקליפת השום. ולר"י סגי בטופח להטפיח עכ"ל. וא"כ הכא במים לפים מלמעלה ע"ג פי הכלי. סגי בטופח להטפיח. ועי' מ"ב לקמן בענף י"ב סק"ח. לכן נלע"ד דהעיקר כמו שהבין הט"ז. דר"ל שלא יהא בפי הכלי כשפ"ה. ולאו לענין לטביל בתוכו קאמר. דהא כיון שאין בפיו כשפ"ה ל"ב שאדם טבילה בתוכו. אלא לענין שהמים העוברים עליו פוסלים את המקוה משום שאובין ולה"ק שמא יקבעו במקום מולא המים. כי גם הקלוח דק. ולכן אף שאין בפי הכלי כשפ"ה. יכיל כל הקילוח לכנים בתוך הכלי אף שאין בפיו כשפ"ה ולכן נפסלו כל המים שעוברים ע"ג. אבל במקום שהקלוח עב א"כ א"א שלא ירד הקלוח גם על שפת הכלי כיון שפי הכלי גר כ"כ שאין בפיו כשפופרת הנאד. וא"כ כבר הולה לה. דהמים המועטין שעוברין על שפת הכלי מבחוץ מטהרים את המים המרובין שבכלי שנפסלו כדלקמן בסימן י"ח. ולכן גזרו בכ"מ על המים שבתוך הכלי משום שאובין לפסול המקוה. וכ"ש לטבול בתוכו. אף שהוא מחובר למעין או למקוה ע"י נקב כשפ"ה. אטו נקב שאין בו כשפ"ה. וא"כ דברי הט"ז ברורים בכוונת הר"ם. והכי משמע נמי מתוי"ט שהבין כן כוונת הר"ב כהט"ז בכי וז"ל ותמה הר"ב אמאי פסל כיון דמי השוקת מחוברין למעין כו' ומחלק בין כלים התלושים דברי לכלים הקבועים דאיכא למיגזר אטו באין בהם כשפ"ה עכ"לי ולא הזכיר כלל קלוח שאין בהם כשפ"ה. אלמא דמפרש דעל פי הכלי קאי שאין בהם כשפ"ה וכמ"ש: אבל הרא"ש כ' דל"ק מידי דכיון דכלי מפסיק בין מים שילאו חוץ לבוקת ובין המעין לא מקרי מחוברים. ול"ד למעין שנתן לתוכו מ"ב דהם מעין לא בעיל מיניה אע"פ שנתנו לתוכו מ"ם הרבה. מידי דהוה אמקוה שיש בו מ"ם שאינו נפסל אפילו נתן לתוכו אלף שאין מ"ב. והא דאפילו בכלי עלמה מטבילין. ל"ד דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה כיון דפי החילון כשפ"ה. אבל כלי המחובר למעין או למקוה שיש בו מ"ס. אין להטביל בתוכו גזירה דלמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ"ס בלא חיבור הלכך אסור להטביל בבוקת. ומים הנמשכים ממנו. וכתב ב"י עוד בשמו שכ' דהא דתני בפ"ו מ"ה הסידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם. שא"ה. בהים מקיפן. אבל אם היו עומדים על שפת הים ומחוברים ליס כשפ"ה לא. ולפ"ז אפילו בתלוש נמי אסור לטבול בתוך הכלי אע"פ שמחובר למעין או למקוה. משום ה"ס גזירה דלמא אתי לטבול בתוך כלי בלא חיבור. אמנם הרשב"א בשער המים כתב ג"כ לחלק בין כלים תלושים לקבועים כר"ב. ולא מטעמיה, אלא משום גזירה שמא יבא לטבול במרחלאות של כלים. והבאתי לשונו לקמן בס"ק י"ז וע"ש וראיתי בס"ג ג"מ דכ' דלטעם הר"ם דגזרינן שמא יקבע הכלי סמוך למולא מים כו' אם קובע כלי סמוך לנהר או למקוה דל"ש הך חששא מובלין בו. ור"ל דבסמוך לנהר או למקוה ל"ש שם שיקבע במקום מולא המים שהקלוח דק לפי פירושו

(לח) פי' לחזור ולהוציא הכרזה קודם שיקבענו: (לט) ש"ע כעיף ח': (מ) פי' דאם המעין מקלח לתוך הכלי ויולאים לחוץ ממנו פסולין לטבול בהן. דמה שבתוך הכלי ודאי פסול. ומה שלחוץ נמי פסול דמיד שעברו בכלי נעשו שאובין: (מא) ש"ך ס"ק כ"ו בשם ב"ח. וט"ז ס"ק ט"ו בשם רש"ל. וכ"ז מיירי דהאי כלי נעשה מדעת שם כ"כ הט"ז. אבל הש"ך כתב דבמעין לעולם חשוב לדעת ועי' לעיל בענף ח' סי ג': (מב) אמנם דעת הר"ם והרשב"א לפ"מ שהבין הב"י מדבריהם בכה"ג כשר. ולא קי"ל כן. ועיין במקמ"ח: (מג) דכיון דניקב בשולי הכלי נתבטל ממנו שם כלי ושרי לטבול אף בתוך הכלי כדלעיל סי' ו'. ואע"ג דמבואר שם דבעינן נמי קביעות בקרקע י"ל דכיון שהוא מחובר למעין דמה"ת מותר לטבול אף בלא נקב. ומדרבנן הוא דאסור לכן סגי בנקב לחוד

בשולי הכלי (מד) יג) בשפ"ה אז ודאי נתבטל ממנו שם כלי ויכולין לטבול אף בתוך הכלי:

יא (מה) ואם המעין מקלח יד) על שפת הכלי (מו) ובתוך הכלי אסור לטבול (מז) וחוצה לו מותר אפילו אם המים שבתוכו (מח) שאובין:

יב (מט) אמת המים שהמשיכוה דרך חריץ בקרקע על גנית (נ) גדולה מחזקת יותר ממ"ס ושקעו הגנית בקרקע טו) אסור לטבול בתוך הגנית אא"כ ניקב בשולי הגנית נקב כשפופרת (נא) הנוד:

כלי

להוד בלא קביעה בקרקע: (מד) דכיון דמדרבנן הוא סגי בכשפ"ה לכ"ע: (מה) ב"כ שם ס"ח: (מו) פי' רוב המעין עובר לתוך הכלי מקלחו עובר ומקלח אלא שפת הכלי: (מז) אבל על שפת הכלי אסיר לטבול ועי' במקור מים חיים: (מח) דמעט מים שנפלו על שפת הכלי דלא נפסלו. הן מעלין את המים המרובין שנפסלו לפי שנפלו לתוך הכלי. וכולן יש להן דין מעין ואפילו לדידן דמחמרינן לעיל בענף ז' סימן ב' לומר דאין מעין מטהר בכ"ש לאדם מ"מ הכא דאין המים שבכלי שאובין גמורים דהא מחוברים למעין לכן המעין כ"ש מטהר אותם: (מט) ש"ך ס"ק כ"ז בשם המרדכי: (נ) שאינה מק"ט כיון שמחזקת מ"ס בלא. אפ"ה אסור לטבול בתוכו: (נא) כדלעיל סי' יו"ד ועיין

פירושו ופי' הס"ע שהבאתי ולא משמע כן באחרונים. ועי' בתשו' רעק"א סי' מ' שהבאתי לקמן בס"ק י"ח דמוכח דגם בכלי צריך גזירה זו דר"ב. דהא מ"מ מטבילין אם נתיר ע"י חיבור כשפ"ה יקבעו פעמים גם כן במק"א במקום שיש מולא מים ואין שם כשפ"ה, ועכ"פ לכל הפעמים אנו מה שאין טובלין בכלים כשהן מחוברין למעין או למקוה כשפ"ה הוא רק מדרבנן. ולכן יש להקל בספיקו. ולכן אם יש נקב כשיעור ונסתם. ויש ספק אם היה סתימה גמורה או לא. יש להקל. דהרי אפילו אם לא היה כאן נקב. אין כאן רק פסול דרבנן כיון שהוא מחובר למעין ע"י נקב אחר כשפ"ה. ולקמן בס"ק ע"ו יתבאר דרבינו יואל שבמרדכי ס"ל דלא"מ חיבור מדאורייתא וע"ש. וכתב הט"ז בס"ק כ"ד דכ"ז מיירי דהאי כלי נעשה מדעת דאל"כ לא היה פוסל המים היוצאים משום שאיבה כמו שמבואר לעיל בענף ח'. אמנם הש"ך בס"ק ל"ב כתב דבמעין לעולם אסור לדעת והכא הא במעין מיירי. ועי' מ"ש לעיל בענף ח' בס: יג) בשפ"ה אז כו'. ונראה דאפילו לפ"מ שהבין הב"י בדברי הרא"ש לעיל סק"ו דבתוך הכלי אסור לטבול אפילו ע"י נקב כשפ"ה. בא"ה דכיון דמחובר למעין. א"כ מדאורייתא סגי גם בלא נקב. אלא מדרבנן הוא דאסור מה"ט, שכתבתי לעיל ולכן כיון שיש נקב כשפ"ה בשוליו לבטל מתורת כלי סגי בזה לכ"ע: יד) על שפת הכלי כו'. פירש דמתניתין שהבאתי לעיל בס"ק י"ב שהעבירו ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לו. שהמעין מטהר בכ"ש. ופירשו הרמב"ם והרא"ש דרוב המעיין עובר ומקלח לתוך הכלי. וקצת של מעין עובר ומקלח אלא שפת הכלי מבחוץ דהשתא המים המקלח לתוך הכלי שהם רבים נפסלו מעטה שנפלו לתוך הכלי דנעשו שאובים ואפילו חוזרים אח"כ ועוברים מע"ג שפת הכלי לחוץ כבר נפסלו משום שאובין מיד שנפלו לתוך הכלי. ואפ"ה המים מועטים שעברו אלא שפת הכלי ולא עברו בתוך הכלי כלל דלא נפסלו. הן מעלין את המים המרובין שנפסלו לפי שנפלו לתוך הכלי ואח"כ נתערבו אם אותן מים שהיו עוברין אלא שפת הכלי. וכולן יש להן דין מעין. אמנם דעת הר"ב והרשב"א בתשובה לפ"מ שהבין הב"י מפרשים המשנה דאפילו כל המעין נפל לתוך הבוקת וממנו יצא לחוץ, דהיינו שעברו מע"ג השפה ולחוץ. מה שהוא תוך הבוקת פסול ומה שחוצה לה כשר ויש לו דין מעין. כיון שמתחלה היו מחוברים למעין וגם עתה מחוברים. וה"פ דמתניתין מעין שהעבירו ע"ג הבוקת. כלומר שהיה מתכנס לתוך הבוקת פסול לטבול בבוקת. דבוקת זה כלי הוא וה"ל מ"ש. ואם העבירו ע"ג שפה. כלומר שהמים הנכנסים בבוקת אינם נשארים בבוקת. אלא מקלחין ממנו ולחוץ והיינו העבירו ע"ג שפה. שהמים יוצאים מתוך הבוקת ועוברים ע"ג שפת הבוקת לחוץ. אע"פ שאין המים היוצאים לחוץ אלא כ"ש טובלין בהן מחטין ולגורות דדין מעין עליהן לטהר בכ"ש. כיון שהן מחוברים למעין. ואע"פ שהבוקת שהוא כלי מפסיק בין מים אלו למעין. מ"מ כיון שהיו מחוברים למעין. ועדיין הם מחוברים לו. כשרים אחר שיצאו מהכלי ומטהרים בכ"ש. ועי' בב"ח שכ' עליו ודרי ליה מריה שהרי במשנה הבאה קי"ל כר' יוסי דמעין שהעבירו ע"ג אחורי הכלים אין לו דין מעין לטהר בכ"ש ובזוחלין. אלא יש לו דין מקוה. וא"כ כ"ש כשהעבירו לתוך הכלי דנתבטל ממנו שם מעין. אמנם לפמ"ש שם בהגהת דרישה והביאו הש"ך בס"ק ל"ד דשם מיירי בנפסק הקילוח מהמעין לא ק' מ'. וגם בהשיג שם הט"ז על הדרישה כבר כתבתי לעיל (בענף ב' ס"ק כ"א) לתרץ דברי הדרישה בטו"ט ודעת וע"ש. והר"י עולמס"ק מפרש דגם הר"ש והרשב"א מפרשים המשנה כמו שמפרש הרמב"ם והרא"ש. וכמו שמורה לשון המשנה. אלא דס"ל להרשב"א דלהכי אסור לטבול בבוקת שהוא כלי אע"פ שמחובר למעין. היינו משום דאין מ"ס המים שבין המעין לבוקת. אבל אם היה מ"ס. אף בתוך הבוקת כשר לטבול. כמו דאמרינן בחגיגה (דף כ"ב.) דמטבילין כלי בתוך כלי אם יש בפיו כשפ"ה. דגם בכלי נמי צריך דין עירוב מקוואות. וכן הסכימו הב"ה והש"ך בס"ק כ"ז למהרי"ט ז"ל. ולענין דינא גם המחבר נוטה פסק דבעינן מקלח על שפת הכלי. וכתב הב"ח מיהו מה שמתיר הרשב"א לטבול תוך הכלי כשיש מ"ס ביניהם. דין חדש הוא ולא משמע הכי מהפוסקים. אלא תוך הכלי לעולם פסול אם לא ניקב בשוליו אפילו יש מ"ס בין המעין לכלי. וגם מלשון הרשב"א גופיה נראה דלא פסיק ליה הכי דינא ע"כ. ועי' מ"ש לקמן בשם הרשב"א בשער המים. דלכאורה הוא סותר קצת למ"ש בתשובה. ודע דדעת מהר"ס ז"ל דהא דתנן חוצה לו מותר לטבול. דוקא חוצה לה. אבל ע"ג שפה לא. דכתיב מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה. אבל ע"ג כלים לא ע"כ. והביא התוי"ט שם. ומוכח מזה דמהר"ס ס"ל כהרשב"א והוא הדיעה ב' שהבאתי לעיל בענף יו"ד סימן ה'. דאף אם ממשיך ממעין או ממקוה פוסל ע"י דבר המק"ט. אבל דעת הרא"ב שם והוא דיעה א' דאם ממשיך ממעין או ממקוה אפילו ע"י דבר המק"ט כשר כיון שהוא מחובר למעין או למקוה. וא"כ ה"נ כיון שמחובר למעין אינו פוסל דבר המק"ט. וא"כ כבר חוצה לה דקאמר. כל שהוא חוץ לבוקת בין שהוא חוצה לה ממש. או ע"ג שפתה. מקרי חוצה לה. כמו שכתב הר"ב שם ובתוי"ט שם. אמנם קשה הא איתא לעיל בענף ב' סי' כ' דאסיר לטבול אחורי כלים וכ"ש על שפתה. לכן נלפענ"ד דהר"ש מפרש כפי' הב"י בשפי קל"ח שטיה לא לשיטת הרמב"ם דהא דתנן ובלבד שלא יטבול ע"ג השפה. דוקא הוא. לומר דע"ג כלים שאין להם בית קיבול אין מטבילין גזרה אטו כלים שיש להן בית קבול שיבואו להטביל בתוכם. דלא יחלקו בין כלים לכלים. אבל ע"ג אחורי כלים שיש להן בית קבול לא גזרינן כיון דדרך הכלים שיש להן בית קבול להעמידן ופיהם למעלה. ואלו כפויים ע"פ. מידע ידוע לרואים שהוא להניחם כך מפני כו' וע"ש. וה"נ בכלי שיש להן ב"ק. אפילו לא כפאן ע"פ. אלא כיון דדרך לטבול בתוכם ולא על שפתם. והוא טובל על שפתם ולא בתוכם. א"כ מידע ידיע לרואים שהוא לטבול כך מפני שאסור לטבול בתוכם. דאין טובלין בכלים. והכי דייקי לישנא דר"ש. שכתב ובלבד שלא יטבול ע"ג השפה. גזרה אטו טבילה בכלי. ולא כתב גזרה אטו תוך הכלי כמ"ש הרא"ש. משום דהר"ש ס"ל דמיירי דוקא בכלים שאין להם ב"ק דומיא דספסל. ול"ש גזרה אחורי אטו תוך. אלא גזרה אטו כלי אחר קאמר שיש להן ב"ק. אבל הרא"ש ס"ל דמיירי אפילו בכלים שיש להן ב"ק דגזרו אחורן אטו תוכן. ולפ"ז לדידן דקי"ל כהרא"ש דגזרי אחורי אטו תוכן. א"כ כ"ש דאסור לטבול על שפת הכלי מה"ט א"כ צ"ל הא דקאמר וחוצה לו מותר. חוצה לו ממש קאמר: טו) אסור לטבול בתוך כו'. כ"כ המרדכי בשם' שבועות בשם רבינו יואל וז"ל אמת המים שהמשיכוה דרך חריץ בקרקע אל גינית גדולה שמחזקת יותר ממ"ס. ושקעו הגינית בקרקע. אסור לטבול בתוך הגינית. אע"פ שאינה מק"ט כיון שמחזקת מ"ס בלא. אפ"ה המים שבתוכו נעשו שאובין. דתניא בת"כ מקוה מים יכול מילא כתף כו' או מה מעין כו' או בור יכול אפילו בור שבספינה יהיה טהור. ת"ל מעין. מה מעין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע. פי' אילו נאמר בור ולא מעין ה"א אפילו בור ספינה שיש לו שוליים וכו מ"ג מ"ס יכול יהא כשר לטביל בו. דאלו בפחות ממ"ס לא איצטריך כו' מה מעין שעיקרו בקרקע שהשיט נינעים בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע. ולאפוקי בתוך הכלי דלא עיקרו בקרקע. שהרי יש לו שוליים. הרי שבור ספינה מחזיק מ"ס, ואפ"ה אינו טובל משום מ"ש. ובמגלא

בכתבו

יג (נג) כלי טמא (נג) שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכל טז) עלתה להם טבילה אע"פ שפי הכלי צר ביותר (נד) שהרי המים נכנסים לו ומתוך שעלתה לו טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו (נה) ואם הטהו על צדו להטביל לא (נו) לא עלתה להם טבילה עד שיהא פיו רחב (נז) כשפ"ה :

יד (נח) וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאים והטבילן (נט) לא עלתה להם טבילה (ס) עד שיהא פיו רחב כשפ"ה :

השידה

מ"ש במקמ"ח : (נב) ש"ע שם סעיף ט' : (נג) אבל בכלי טהור ל"מ אא"כ יש בפיו כשפ"ה כדלקמן סימן י"ד : (נד) שהרי דכי היכא דהטומאה לא ירדה אלא דרך שם ה"נ נכנסת הטהרה דרך שם. רש"י וט"ז ס"ק י"ז : (נה) משום דכשפיו למעלה רואה את האויר ניכר לכל כעירוב מקואות. משא"כ בפיו בצדו. ר"ש וב"ח. ועי' מ"ש במקמ"ח : (נו) לכלים הפנימים : (נז) ועי' במקמ"ח שיטת הר"ש והטור בזה : (נח) ש"ע שם סעיף ט' (נט) ואם החיצון טמא טומאה דרבנן. והפנימים טמאים טומאה דאו' עיין בזה במקמ"ח : (ס) משום דבזה ל"ש הטעם שכתבתי בס"ק נ"ד :

בכתפו ליכא לפרושי. דהא מפעם ברישא דברייתא. ובמס' מקואות תנן בור שהוא מלא מ"ש והאמה נכנסת לו ויוצא ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתתשוב שלא נשתייר מן הראשונים ג"ל. אלמא אע"פ שהוא מחובר לאמת המים הינם כשרים עד שילא המ"ש. לכן אע"פ שמי הגינית שכן שאובין מחוברין אל האמה פסולים ע"כ. והנה דברי המרדכי בראיה זו בהביא מבור שהוא מלא מ"ש. הוא תמוה. דהא בור לאו כלי הוא. ואפ"ה ל"מ הנקה דהאמה לטהר את השאובין. וא"כ ע"כ דמיירי שם באמה של מי גשמים שאין בו מ"ס כמ"ש הר"ש והרא"ד. ועי' פ"ד ס"ק נ"ס אבל אה"נ אם היה שם מ"ס היו מטהרים את השאובין שבבור בהשקה. וכן כתב הרשב"א בחידושיו למס' ביצה (דף י"ז:) וז"ל והכתי קשיא מדתנן במקואות פ"ה בור שהוא מלא מ"ש כו' ותירצו בתוס' דהתם כשלא היו מי התמה מ"ס קודם נשיקתו לבור או לבוקת דכיון דליכא מ"ס לא מכשרי להו שאובים בהשקתן לטבול בו אדם. שהרי לא היה במעין כדי לטבול בו אדם. ואע"פ שאמרו המעין מטהר בכ"ש לא לאדם אמרו אלא לכלים כו'. ונראה דהמרדכי מפרש דמיירי אפילו יש באמה מ"ס אפ"ה ל"מ השקה לטהר את השאובין שבבור. משום דס"ל דאין השקה מהני אלא לענין טומאה. ולא לענין שאובין. כמקלת הפוסקים שהבאתי לעיל. וכך הם הנעת דברי המרדכי. דתחלה הביא ראיה מת"כ שאין טובלין בכלים. אפילו בכלי גדול שמחזיק מ"ס שאינו מק"ט. ואח"כ הביא ראיה דאע"פ שמי הגינית מחוברים אל האמה פסולים. דאין מי הגינית שהן שאובין נטהר ע"י השקה. דאין השקה מהני לענין שאובים מהא דבור שהוא מלא מ"ש והאמה נכנסת כו'. ומסתמא מיירי שיש בו מ"ס. ואפ"ה אינו מטהר את השאובין שבבור ע"י השקה זו. א"כ כ"ש שאין האמה מטהר את המים שבגינית שהוא כלי לטבול בתוכו. וה"ה המים היוצאים מהגינית לחוץ פוסלין משום שאובים. ונראה, מה"ט לא הביא ראיה. מהא דתנן מעין שהעבירו ע"ג שוקת פסול. משום דמהם אין ראיה אלא דל"מ חיבור לענין טבילה בכלים. אבל לא לענין השקה דשאובין. לכן עפי הביא ראיה מהסיפא דבור שהוא מלא מ"ש. דמהם מוכח דל"מ השקה גם לענין שאובים. וממילא ידעינן במכ"ש לענין טבילה בכלים. וא"כ מוכח לפ"ז דרבינו יואל ס"ל דהא דלא מהני חיבור למעין לענין טבילה בכלים. הוא דאורייתא מעיקר הדין. ולא כר"ש ורא"ש דס"ל דמעיקר הדין מהני. רק משום גזירה גזרו רבנן כמ"ש לעיל בס"ק י"ב. ולכן אינו מובן לפ"ז מ"ש הד"מ על דברי המרדכי הנ"ל שהביא הב"י. וז"ל וזהו כדברי הרמב"ם והרא"ש דס"ל דל"מ חיבור לטבול בתוך הכלי ע"כ. ובאמת יש נ"מ גדולה ביניהם. דלהרמב"ם והרא"ש הא דל"מ חיבור. הוא מדרבנן ולרבינו יואל הוא דאורייתא. ונ"מ לענין ספיקא. כגון אם ניקב וספק אם הוי שיעור מעליא לרבינו יואל הוי ספק דאו' ולחומרא. משא"כ להרמב"ם והרא"ש. לא הוי אלא ספיקא דרבנן ולקולא. ול"ע וכתב הש"ך שם ופשוט הוא דנקב כשפ"ה מהני. ולפע"ד אינו פשוט כ"כ. דכיון דרבינו יואל ס"ל דחיבור ל"מ כלל מעיקר הדין. וא"כ הוי כאלו אינו מחובר למעין. וא"כ במה גם נקב בשולי הכלי ל"מ אא"כ קבעו בארץ ג"כ כמו דפסקינן לעיל סימן ס' או דיסבור כדעת הרא"ש בתשובה דלטבול בתוך הכלי ל"מ ניקב כשפ"ה. אא"כ ניקב כמ"ר. וגמא גם הש"ך לא כתב כן אלא לדידן. אבל לרבינו יואל אה"נ אפשר דס"ל דגם נקב כשפ"ה ל"מ : טז) עלתה להם טבילה כו'. בפ"ג דחגיגה (דף כ"ב.) אמר רבא שמטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפ"ה לא עלתה לו טבילה. וה"מ בכלי טהור. אבל בכלי טמא. כלומר שהחיצון טמא. מגו דסלקא להו טבילה לבוליה גופיה דמנא סלקא נמי לכלים דאית ביה. דתנן כלים שמילאן כלים והטבילן ה"ה טהורים. ואם א"ל להטבילו המים המעורבים שיהיו מעורבים כשפ"ה. ופירש"י ואם א"ל להטבילו המים המעורבים למקוה ואתה בא לטהר ע"י כלים שבתוכו עד שיהיו מעורבים כשפ"ה וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה"מ. אלא דהיכי דכלי חיצון ופנימי טמאים כתב דאם הטהו על צדו והטביל. לא עלתה להן טבילה עד שיהא פיו רחב כשפ"ה. וטעמו מדתניא בתוספתא דמקואות פ"ה. קומקומים שהוא מלא כלים והטיקו למקוה. אע"פ שפיה צר כ"ש. כלים שבתוכו טהורים. הטהו על צדו עד שיהא בפיו כשפ"ה וכתבם ר"ב בפ"ו. ופי' שם אע"פ שהוא צר כ"ש. כיון דפיו למעלה והמים לפין ע"ג הוי חיבור בכ"ש. אבל כשמטהו על צדו ואין מתחבר למעלה אלא מן הצד לכך בעי כשפ"ה עכ"ל. ומיירי בקומקומס טמא. דבטהור אפילו לא הטהו על צדו בעי כשפ"ה. והיינו נמי טעמא דרישא דתוספתא בם דקתני עריבה שהיא מלאה כלים והטיקה למקוה צריכה שפ"ה ובמעין כ"ש כו' משום דמיירי בעריבה טהורה. להכי בעינן כשפ"ה אפילו פיו למעלה. וסיפא מיירי בקומקומס טמא להכי אם היה פיו למעלה סגי בכ"ש. אמנם הטור לא הביא הך דינא. דאם הטהו על צדו בעי כשפ"ה ולכאורה משמע מזה. דהטור ס"ל דאפילו אם הטהו על צדו סגי בכ"ב אם החיצון ג"כ טמא. דמגו דסלקא טבילה לחיצון סלקא נמי לפנימי. כפשטא דסוגיא בחגיגה שם, דלא חילק בין הטהו על צדו או לא והוא כנגד תוספתא זו שהבאתי. והכי משמע נמי מר"ב בסוף פ"ח דטהרות דסוגיא דחגיגה מיירי בהטהו על צדו. אבל אם פיו למעלה סגי בכ"ש אפילו אם החיצון טהור. דכתב שם וז"ל ועוד יש לפרש דכ"מ בשמים מתערבים דרך נקב או דרך פרלא של מעלה שיעור המים כשיעור הפרלא בין לכשפופרת בין לקליפת השום. בין לר"י בין לרבנן ומתייבבת בכך מתניתין דכותל. וכי פליגי במים לפים מלמעלה מן הכותל בלא פרלא. או כי הסיא דקומקומס דרבנן בעי כקליפת השום ולר"י סגי בטופח להטפיח. וניחא השתא הא דתניא בפ' חומר בקודש המים המעורבין עד שיהיו מעורבין כשפ"ה משמע שזהו שיעור המים עכ"ל ור"ל דהתם מיירי כשמטהו על צדו להכי בעינן כשפ"ה. כשהחיצון טהור. אבל אם פיו למעלה כהסיא דקומקומוס. בזה סגי כקליפת השום לרבנן ובטופח להטפיח לר"י. אלמא דמוקי הסיא דחגיגה כשמטהו על צדו. ואפ"ה כשהחיצון טמא לא בעי כשפ"ה. ובפיו למעלה אפילו כשהחיצון טהור לא בעי כשפ"ה. ולפ"ז תוספתא דקתני דכשמטהו על צדו בעי כשפ"ה מיירי בקומקומוס טהור. ולפ"ז לר"ב לא בעינן כשפ"ה אלא בתרתי לריעותא. דמטהו על צדו והחיצון טהור. וג' מחלוקת יש בדבר. דעת הרמב"ם והב"י דלעולם בעינן שיהא בפיו כשפ"ה. אא"כ יש תרתי למיבותא. פיו למעלה וטמא. דאז סגי בכ"ב. ודעת הר"ש איפכא. דלעולם סגי בכ"ב. אא"כ יש תרתי לריעותא. דהטהו על צדו וגם טהור ודעת הטור דלעולם תליא בטמא וטהור. דאם החיצון טמא סגי בכ"ש אפילו המטיר על צדו. ואם החיצון טמא בעינן כשפ"ה אפילו פיו למעלה. אמנם מדברי הב"י לא משמע הכי. אלא משמע דגם להר"ש אם הכלי טהור אפילו פיו למעלה בעי כשפ"ה. שהרי אחרי שכ' הב"י תוספתא דקומקמוס ופרושו דר"ב ז"ל. כתב. ומשמע ודאי דהא דקומקמוס בשהקומקמוס ג"כ טמא הוא דאל"ה לא היו הכלים שבתוכו טהורים כל שלא היה בפיו כשפ"ה עכ"ל ולא משמע הכי מדברי הר"ב שפ"ח דטהרות שהבאתי כמ"ש. ונראה דגם רב"י ז"ל ס"ל כשיטת הרמב"ם. דתרתי לטיבותא בעינן. פיו למעלה וגם טמא. אבל אם הטהו על צדו אפילו הוא טמא מ"מ בעינן כשפ"ה. ובזה סרה תלונת התוס' בחגיגה שם על מה שפירש"י במתניתן שם. בהא דתנן שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש. בשנים טמאים. דהא אפילו בכלי שאין בפיו כשפ"ה אם היו שניהם טמאים מהני שפיר דמגו דסלקא לחיצון. ופי' ולמה אמר רבא שם דלהכי לקדש לא משום גזירה שלא יטבול בכלי שאין בפיו כשפ"ה. דהא

נס אם יטבול בכלי שאין בו כשפ"ס מהני אם בגיסה שמאים והיינו משום דהתוס' ס"ל דכל בגישה שמאים לעולם לא בעינן כשפ"ה אפי' כשמפסו על גדו. כדעת הר"ב. אבל דעת רש"י כדעת הרמב"ס. דכשמפהו על גדו אפילו בגיסה שמאים. בעי כשפ"ס. ומתניתין מסתמא מיירי בכ"ע אפילו כשמפסו על גדו שדלא חילק בזה. להכי אפילו בגיסה שמאים בעינן כשפ"ס. ואתי שפיר פירש"י. ועוד נראה להוכיח כן רש"י. מדלא אמר בם איכא ביניייהו בין ר' אילא דאמר משום חציצה לרבא דמפרש משום גזירה אטו כלי שאין בפיו כשפ"ס. בבגיסה שמאים. דמשום חציצה איכא.

טו (סא) השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם יז) אא"כ היו נקובים כשפ"ה (סב) ואם היה שק או קופה מטביל בהן דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מנקב בשפ"ה:

טז (סג) מקוה שרוצים לעשות ע"פ מי הנהר לעשות תיבה נקוב הבשוליה בשפ"ה והתיבה צפה ע"פ המים ימקידם פיקקין הנקב לשפוך בתוכה חמין ובשיורדה למטה (סד) מסירין הפקק (סה) וכדי לצאת בל הדעת בהידוק ולא ברפיון (סו) ולנקוב ג"כ שולי התיבה בנקב כ"ש:

יח) עשה מכבה (סעלטר) לא

(סא) רמב"ס בפ"ג מה"מ והוא משנה מפורשת בפ"ו דמקואות והביא הב"י. והש"ע השמיט דין זה ועי' במקמ"ח: (סב) רמ"א גהג"ה שם: (סג) תשובת רעק"א סי' מ' ועיין שם: (סד) כדי לחברו אל מי הנהר ולהפסיק: (סה) משום דדעת הרמב"ם דבעי תרתי נקב וגם קביעה בארץ או בבנין. ולר"ש יש כאן גזירה דלמא יקבע במקום מוצא המים: (סו) ובזה יש היתר גם לר"ש דהא הר"ש ס"ל דבשוליו בעי בנקב כ"ש:

ומשום גזירה ליכא. אלא ש"מ דגם בבגיסה שמאים בעי כשפ"ה אם הפהו על גדו. ומתניתין מיירי בכ"ע אפילו בהפהו על גדו להכי לא אמר כ"מ זו. ועוד דאם איתא דמתניתין מיירי דוקא בחילון טהור. אבל אם הוא טמא טובלין בו משום דליכא רק גזירה דרבא. א"כ גם כשהחילון טהור ליכא רק גזירה דרבא. דהא קי"ל כל הפוסל את התרומה מטמא טבקין להיות תחלה. והמשקין הוזרין ומטמאים כלי כדאיתא בפ"ק דשבת. והכא מיד בנכנסו המים מעט מעט לתוך כלי החילון. נטמאו בנגיעתם בכלי הפנימי הטמא ותוזר ומטמא את החילון. והדר הוי חילון כלי טמא. ומנו דסלקא כו' וכבר עמד בזה בס' מ"א. ואין לומר דמיירי בהחילון כלי אבן וכיו"ב שאינם מק"ט. דהא מתניתין בסתם כלים מיירי. ועוד דא"כ הו"ל למימר איכא בינייהו אם החילון הוא מכלים המק"ט. דמשום חציצה איכא ומשום גזירה ליכא. אלא ש"מ דאפילו בגיסה שמאים בעינן כשפ"ה אם מפהו על גדו. ומתניתין מיירי כשמפהו על גדו. להכי גזרו שמא יטבול בכלי שאין בפיו כשפ"ס. והנה האריכתי בזה. ואף בזמנינו אין טומאה וטהרה נוהג. מ"מ נ"מ לענין טבילת כלים הדבים. דאם טובל כלים בתוך כלים הדשים ופיו למעלה. לכ"ע א"צ כשפ"ה. אלא דיש להסתפק. אם החילון א"צ טבילה אלא מדרבנן. כגון כלי זכוכית. והפנימי הוא כלי מתכת. אי אמרינן מגו דסלקא ליה טבילה לחילון. סלקא נמי טבילה לפנימי כיון דהחילון א"צ טבילה רק מדרבנן ודלמא א"כ. כמה לא אמרינן מגו. מדרבנן לדאו'. וכ"ב לפמ"ש הב"ה דלהכי אם בגיסה שמאים לא בעי כשפ"ה. משום דבגיסה הוי כגוף אחד וע"ב. אפשר דל"ש ס"ע בזה נריך טבילה מה"ת וזה מדרבנן. ולפמ"ש לעיל דהרמב"ם ורש"י סוכיחו דתרתי בעינן פיו למעלה וגם בגיסה שמאים. מהא דא"כ לא מבכחת לה חילון טהור דהא נטמא ע"י המים בנגעתו מהכלים הפנימים הטמאים וע"ב. והא התם טומאת משקין לטמא כלים אינו אלא מדרבנן. ואפ"ה אמרינן מגו דסלקא כו' א"כ להתוס' י"ל דהה"נ דס"ל דמדרבנן לדאו' לא אמרי' מגו כמ"ש הפ"ת בם. וא"כ תליא בפלוגתא דרמב"ם ורש"י עם תוס' ור"ש. וכיון דהש"ע פסק כהרמב"ם ורש"י. א"כ ממילא מוכח דגם מדרבנן לדאורייתא אמרינן מגו. יז) אא"ב היו נקובים כו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"מ. והוא משנה בפ"ו דמקואות. ומשמע דהרמב"ם מפרש בניקב כשפ"ס בשוליו. בענין שא"י לקבל מים כ"ב מלמטה. אבל אם ניקב בצדו בענין שיכול לקבל מים כ"ב מלמטה ל"ם. אע"פ שהוא מחובר ליס ע"י נקב כשפ"ה. וגם היה מקיפו ל"מ. דאין חיבור ועירוב מקואות לכני כמו שמבואר לעיל. אבל הרא"ש בפי' המשנה מפרש דמיירי בנקב בצדו. ואפ"ה אין המים שבו חשובין מחוברים. כיון שמחוברים ליס ע"י נקב כשפ"ה. והיה מקיפן מאני. דאף דבעלמא ל"מ עירוב מקואות לכלי אבל הכא כיון שהיה מקיפן מאני. אבל אם היו עומדים אלל שפת היס ומחוברים ע"י נקב מן הכלי כשפ"ה ל"מ. כיון שאין היס מקיפן מכל לד. ועיין בב"י. אמנם בכ"ע לא הביא דין זה דשידה ותיבה. וגם הרב לא הגיה ולא הוסיף רק בק או קופה. והשמיט רק דשידה ותיבה. ולע"ע למה. ובמה משום דאם ניקב בשוליו נקב כשפ"ס דשמי כבר מבואר לעיל בסעיף ז' וכ"ש הכא דמחובר ליס. ואם ניקב בצדו. זה תליא במחלוקת דרמב"ם והרא"ש. ולהרמב"ם ל"מ. לא רצה להכניס את ראשו בין המחלוקת וגם הרשב"א ז"ל מפרש כהרא"ש דמיירי בנקבי בצדו. והביא בחידושיו לפ"ב דבולא ראיה מזה. דמותר לטבול בתוך הכלי כשהן מחוברים למעין או למקוה ע"י נקב כשפ"ה. משום דלא ס"ל כסברת הרא"ש. דהיה מקיפן מאני. ועיין מ"ב לעיל בס"ק י"ד בשם הרשב"א. ובשם הב"ח וש"ך. תניא בתוספתא עריבה שהיא מלאה כלים והביקה למקוה. צריכה שפ"ה ובמעין כ"ב. וכתבה הר"ב בפ"ו דמקואות ופי' ובמעין כ"ב. אם עריבה זו במעין שני בנקב כ"ש ע"כ. והביא הב"י וכתב ע"ז ומתוך שלא ראיתי להרמב"ם והרא"ש ורבינו הטור שחילק בין מעין למקוה נראה שהם סוברים דהאי תוספתא ליתא. משום דפליגי אמתניתין דקתני סתמא השידה כו' ויש הא ס"ל כר' יוסי דהלכתא כוותיה דמטהר בזוחלין. וא"כ מטהר בכ"ש. ואם איתא לא הוי שתיק תנא מלמימר ר' יוסי אומר. כ"ש. או אפשר שהם מפרשים. ובמעין כ"ש. כלומר אף במעין שהוא מטהר בכ"ש. לריך כשפ"ס עכ"ל. אמנם הרשב"א בתשובה בסוף ת"ה מבמע דמפרש האי תוספתא כהר"ב ופסק כוותיה. דכתב וז"ל פעמים שאדם טובל בתוך הכלים. כיצד היה כלי מונח בתוך המים במקוה. אפילו בפת הכלי למטה מן המים. אם היה הכלי נקוב כשפ"ה ואפילו מלדו. נעשו המים שבכלי חיבור למים במקוה. והטובל בו כטובל במקוה. היה פי הכלי נתון בתוך מי המקוה אפילו היה הכלי שוכב על לדו. אם היה פי הכלי רחב כשפ"ה ה"ז טובל בתוכו אע"פ שהכלי כולו שלם. היה הכלי יושב על שוליו ופיו למעלה. והמים לפין על פיו. ה"ז חיבור אע"פ שאין בפיו כשפ"ה ומשמע אפילו בכלי טהור כ"מ הר"ב. ולא כהרמב"ם שהבאתי לעיל בס"ק מ"ז) דבריס אלו שאמרנו בשהיה במקוה מ"ס. מלבד שמים שבתוך הכלי. פחות מכאן לא יטביל שאין המים שבכלי מחוברים אל מי המקוה. שאין מקוה בפחות מ"מ ס (ועיין לקמן בסעיף י"ג סק"ד) כד"א במקוה. אבל אם נתנה במי מעין. אפילו אין במים שבמעין תוך לכלי מ"ס ושאין בפי הכלי כשפ"ס. טובלין בתוכו. לפי שהמעין מטהר בפחות מ"ס. ובלויה כלי שאמרו בכלי שאינו קבוע. היה קבוע בקרקע. בין כך ובין כך אין טובלין בתוכו גזרה שמא יבוא לטביל במרחלאות של כלים עכ"ל. והביא הב"י לעיל. אלמא דהרשב"א מחלק בין מקוה למעין דבמעין לא בעינן כשפ"ס. והיינו הביא התוספתא דהביא הר"ב ולפ"ז קשה על הרשב"א קו' הב"י. מהא דשידה ותיבה שבים דבעינן נקב כשפ"ה. אע"ג דקי"ל דכל היסים דינן כמעין לכל דבר. ולכאורה מזה ראיה לפמ"ב הב"ח (כשכתבתי לעיל בענף ב' ס"ק ט"ז) דהא דכל הימים דינן כמעין. הוא רק לענין לטהר בזוחלין. אבל מ"מ אינם מטהרים בכ"ש כמעין גמור וע"ב. אמנם הב"י שם ובס"ק ק"ג הביא על הב"ח בזה ודעתו דימים דינן כמעין לכל דבר גם לטהר בכ"ש. וא"ב קשה קו' הב"י על הרשב"א ז"ל. אם לא שנאמר לחלק דדוקא היכא דהמעין מחובר אל הכלי דרך פיו הוא דסגי במעין בכ"ש. כלומר אפילו אין בפי הכלי כשפ"ס. וסייע תוספתא דעריבה. אבל היכא דאינו מחובר למעין דרך פיו למעלה. רק ע"י נקב בצדו בזה בעינן כשפ"ה אפילו במעין. והיינו הדין דשידה ותיבה שבים. וכה נ"מ חלק הר"ב בפ"ה דטהרות. והבאתי לעיל בס"ק ט"ז יע"ש. ולפ"ז ע"כ ל"ק הרשב"א. דבמעין סגי בכ"ש. בהיה הכלי יושב על שוליו. ופיו למעלה. והמים לפים ע"ג. אה בזה סגי בכ"ש גם במקוה כמ"ש הרשב"א. אע"כ נ"ל דקאי אשוכב על לדו דקאמר מעיקרא דבעי כשפ"ה. ע"ז קאמר דבמעין סגי בכ"ש. כיון שהוא מחובר דרך פיו ולא דרך נקב כמו שידה ותיבה שבים ודיתק. אמנם בלא"ה דברי הרשב"א הללו. סותרים למ"ש הרשב"א עלמו בתשובה שהביא הב"י בס מיד אח ז. דמוכח שם דס"ל דגם במעין בעינן שיהא מ"ס שבים שבין המעין לכלי. וגם בעינן כשפ"ה בפיו אפי' שמים לפים על פיו, וכן כתב בהדיא בחידושי הרשב"א למס' ביצה שהובא לעיל בס"ק מ ו ול"ע: יח) עשה מכבה

מכסה כו'. כ"כ בתשו' רעק"א סימן מ'. דאע"ג דלכאורה דין זה דמי ממש להא דתנן בפ"ו דמקואות השידה והתיבה כו' ומשמע דאף בנקב שן הנד דהמים שבו כשאובין. מ"מ מהני דכיון דהמים מקיפין מכל צד. המעין מטהר אותה. כמ"ש הרא"ש והובא לעיל. אולם לדעת הרא"ש דמחלק בין כלים תלושים לקבועים. דבקבועים שלא לפי שעה חיישינן שיזדמן שינחנו במקום שאין מוליא המים כשפ"ה. וה"נ בנ"ד דמלתא דקביעה. י"ל כיון דבשעת סתימת הנקב נעשו תלושין ל"מ אח"כ חיבור כשפ"ה. לכן כתב דיש תקנה לנקב הפקק או שולי התיבה אף שאין בנקב כשפ"ה. דהא הר"ש ס"ל דנקב כ"ש בשוליו מבטלו מתורת כלי. ואף דלהרמב"ם ל"מ נקב אא"כ קבעו בארץ. או שתמו בסיד ובבנין. היינו היכא דאין המים מקיפו מכל צד אבל המים מקיפו מכל צד ס"ל דלהרמב"ם דמהני כהרא"ש. (אמנם לפמ"ש לעיל דהרמב"ם לא ס"ל האי סברא דהיה מקיפו שאני כמו שמוכח מדברי הב"י. א"כ י"ל דשאני התיא דשידה ותיבה דהוי כלי עץ. ובכ"ע ס"ל להרמב"ם דאין שברי כלי חשיב ככלי לענין טומאה. וה"ה לענין מקוה. להכי לא בעינן שיקבע בארץ כדי לבטל משיורי כלי כמו דבעינן גבי כ"ח כמ"ש לעיל בסק"ו) וא"כ להרמב"ם יש היתר כאן משום דמים מקיפו. ולהר"ש יש היתר ע"י הנקב כ"ש בשוליו. י"ל דלא תפסי שתי החומרות בהדדי. ואעפ"כ כיון דיש לפקפק בזה טוב יותר לעשות מכסה (טעלער) לא בשיזוק ולא בריפוי (ר"ל דהוי כאלו פתוח תמיד ולא נעשה המים שבו שאובין) ולנקוב נ"כ שולי התיבה בנקב כ"ש (ר"ל לצאת לדעת הר"ש) דבזה יש לסמוך להקל עכת"ד. וגם כתב שם דאין כאן משום גזירת מרחצאות (ר"ל כדלעיל בי"ד סי' קנ"ח סנ"א) די"ל דוקא בקבוע ע"ג קרקע דומה למרחצאות. אבל בנ"ד דאינו קבוע ע"ג קרקע אלא תלוי ע"פ המים י"ל דאין זה דומה למרחצאות וע"ש. וכה"ג כתב הרשב"א שהבאתי לעיל בס"ק הקודם לזה. ועי' בתשו' ח"ס סי' ר"ו כעין שאלה זו. וגם כתב הח"ס דכיון דניקב כדינו ליתא תו משום גזירת מרחצאות. דלא חזי תו למדרס. ועי' ברמב"ם פ' כ"ד דכלים ה' י"א. ועי' עוד בתשו' בית אפרים סי' כ"ג. בבני העיר שיש להם מקוה מים ומחמת הקרירות רוצין לעשות תיבה גדולה תלויה בשלשלאות כדי לשפוך בתוכה המים חמין ולהוציאה מתורת כלי רוצים לנקוב נקב ולסתום אותו בלבינה ולעשות שוב נקב אחר ולסתום אותו במגופת עץ וליתן לתוכה המים חמין, ואח"כ יפתחו המגופה של עץ להשיק עם מי המקוה ולחזור ולסתום המגופה ולטבול בתוכה. והשיב. לעשות נקב אחד גדול כמוציא רמון. ולסותמה בסיד וצרורות דרך בנין וזה יהיה סתום. ועוד יעשו נקב כשפ"ה עם ברזא. ולפתוח הברזא בכל עת שבא לטבול. ולסתום אח"כ. ולא יהדק הסתימה גם בחול. ואז יש היתר שפי לפתוח ולסתום בשבת. ומ"מ בחול אין קפידא כולי האי. אך בשבת יש להקפיד וע"ש:

מקוה ישראל

ענף שנים עשר

מקור מים חיים

א) פסול או חסר כו'. משנה בפ"ו דמקואות כשפ"ה. בעביה ובחלליה כב' אצבעות חוזרות למקומן. וכתב הרא"ש בסוף נדה. פי' עירוב מקואות. שאוב בצד מקוה כשר. או חסר בצד שלם. או ב' חסרים להכשירם. צריך שיהא הנקב רחב כשפופרת הנאד אבל הרשב"א בשע"ה בסוף ת"ש כ' דהא דבעינן כשפ"ה. היינו דווקא להכשיר מקוה חסר מן השלם. אבל להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם דאינו שאוב. אע"ג שאין משיקו אלא כשערה דיו. לפי שהשאוב אינו פסול אלא מדרבנן הם הקילו בכך שאף על פי שאין משיקו אלא כשערה. עכ"ל הב"י. ונראה ממשמעות הב"י דהרשב"א והרא"ש חולקים. דהרא"ש ס"ל דאפילו להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם נמי בעינן כשפופרת הנוד. אבל הרשב"א ס"ל דדוקא להכשיר מקוה חסר הוא דבעינן כשפופרת הנוד אבל להכשיר שאוב סגי בהשקה כשערה. ונראה דהוצרך הרשב"א לחלק כן. כדי לתרץ בזה שלא יסתרו המשניות אהדדי. דכאן קאמר דבעינן כשפ"ה. ושם במשנה ח' תנן מטהרין את המקואות העליון מן התחתון כו' כיצד מביא סילון של חרס או כו' ומשיקו אפילו כשערה דיו. אלמא דדיו כשערה. לכן מחלק הרשב"א דשם מיירי במקוה שאוב דרבנן להכי סגי בכשערה. וכן הר"ש גם תירץ כן. ואע"פ דהר"ש והרשב"א ס"ל דכולה שאוב פסול מה"ת. נ"ל דמוקמי לה למתניתין דהיה בעליון רוב מקוה כשרים ומיעוט מ"ס. דבכה"ג לכ"ע הוי דרבנן ולפ"ז משמע דלהרא"ש אפילו בכה"ג דהיה רוב מ"כ. צריך שיהא הנקב כשפ"ה. דאל"ה א"כ הרא"ש והרשב"א אינם חולקים. ומאי אבל דכתב הב"י אבל הרשב"א בשע"ה כו'. וזה דלא כש"ך בס"ק י"ז שכתב לתרץ קו' הב"ח על הרא"ש מהא דמטהרין העליון כו' דסגי בכחוט השערה דמיירי ברוב כשרים. דהא מוכח מדברי הב"י דלהרא"ש גם בהכ"ג בעינן כשפ"ה. וכן משמע בהגהת רמ"א בסעיף נ"ג שכ' ודוקא כו' ואפילו בפסול שאיבה יש חולקין. ומשמע די"א אפילו ברוב כשרים. דאי בכולה שאוב הא גם הר"ש והרשב"א מודים דבעינן כשפ"ה. דהא ס"ל דכולה שאוב פסול מה"ת. וכן משמע בדברי חמודות בה' מקואות סי' מ"ו ס"ק נ"ח וע"ש. וכ"כ בט"ז ס"ק ס"ג וע"ש. וא"כ לפ"ז קו' הב"ח על הרא"ש קמה וגם נצבה. ומה שתי' הב"ח ע"ז הוא דוחק גדול דמנין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא מבואר בדברי חז"ל. לכן נלפע"ד דהרא"ש יפרש שם דמיירי דבמקום שמשיקן הוא רואה פני האויר. כדקתני מניח ידו תחתיו כו'. וכיון שרואה פני האויר דיו אפילו בכשערה כמו דתניא בתוספתא גבי קומקמוס. והובא לעיל בסעיף י"א בס"ק ע"ז וע"ש. וכמו לקמן בסימן ז' גבי נפרץ הכותל למעלה וע"ש:

ב) ברוחב הנקב. בפ"ח דטהרות אהא דתנן הניצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. כתב ר"ש והקשה ר"ת דהכא משמע דטופח ע"מ להטפיח חיבור. ובפ"ו דמקואות תנן עירוב מקואות כשפ"ה כו' ודחק ר"ת לפרש דנקב בעי כשפופרת אבל במים סגי בטופח להטפיח. ומסיק ר"ש שם וז"ל ועוד יש לפרש דכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרצה של מעלה שיעור המים כשיעור הפרצה בין לשפופרת בין לקליפת השום כו' עכ"ל. וכתב הב"י דכן משמע מדברי הפוסקים שכתבו דבריהם נראה דס"ל דכ"מ שהמים מתערבין דרך נקב או

דין עירוב מקואות ע"י נקב. ושיעור הנקב:

א (א) הבא לערב (ב) מקוה א) פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם צריך שיהא הנקב שביניהם רוחב (ג) כשפ"ה (ד) וקילוח המים יהיו (ה) ב) כרוחב הנקב ולאחר שנתערב הפסול (ו) השאוב עם הכשר אפילו רגע

מקוה מים

(א) ש"ע שם סעיף נ"ב: (ב) דווקא בפסול דאורייתא. כגון כולה שאוב לדידן דכולה שאוב פסול מה"ת. הוא דבעי כשפ"ה אבל בפסול דרבנן סגי בכשערה כדלקמן סי' ה' ועי' מ"ש במקמ"ח: (ג) שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהאצבע שבפס היד מתהפכת בחלל הנקב בריוח בין שהוא מרובע בין שהוא עגול כדמבואר לעיל בענף ז' סי' י"ז: (ד) רמ"א בהג"ה שם: (ה) לאפוקי מדעת ר"ת דסובר דבעינן רק שיהא חלל הנקב כשפ"ה. אבל קילוח המים סגי בטופח להטפיח. ועי' במקמ"ח: (ו) אבל בעירב מקוה חסר עם השלם כיון שנסתם הנקב חוזר לפסולו כיון שהוא

הסות חסר לפניו. ס"ז וס"ד: ז) ס"ך ס"ק קי"ב בשם רבינו ירוחם ופי' מ"ם במקמ"ח. ומ"מ בפסול שאובין דרבנן יש להקל כדעת הרא"ש והמחבר: (ח) ב"ע בס: (ס) כלומר כל דבר שיעמוד בתלל הנקב ממעט מפיטור ספ"ס. ולא הוי הפסקה: (י) דלא"ג דדבר שהוא מבריית המים חשוב כמים לענין טבילה כדמבואר לעיל בסוף ענף ה'. אפ"ה ממעט בספ"ס. וס"ל שלג או כפור וכו' ש גליד ממעטין:

או הדך כולה של מעלה. שיעור המים כשיעור הגולה שהלריכו בה. והלנ"כ הו"ל לפרש. וכ"כ בהוה דעת הנ"ב שכתב שברת ר"י שהביא המרדכי. ודלא כסמ"ק בס' עיריב מקילות בספ"ה ועי' תה"ס שה"ל שיהא המים לגיס בתוך הנקב רק מופת ע"מ לספפות. ועי' תוס' חגיגה (דף כ"א) ד"ה בעוניס. ובתוס' יבמות (דף מ"ו:) ד"ה עיבוב. וגלמורה י"ל דגם דעת הרא"ש כר"ת. והכי נמי יקשה עליו קו' הב"ח שהבאתי לעיל בסק"א מהא דבמקוה העליון דהני הנקב בכשרה. מהוס דלא בעינן בספ"ה רק רוחב הנקב של הסילון אבל

ועוד נשאר לעיל בהשמטתי: אפילו נסתם הנקב אח"כ (ז) ייש מחמירין ישוב להחמיר לכתחלה:

ב(ח) כל שיעמיד (ס) בשפופרת הנאד ממעטו (י) אפילו דבר שהוא מבריית

קילוח המים שני בכ"ב. אמנם א"כ יקשה דברי הרב הא"ת אהדדי. דהכא פסק דבעינן קילוח המים כרוחב הנקב ולפ"ה נפק בהרא"ש דגם בשאובין דרבנן בעינן נקב כספ"ה. הלא מבמע דלא תליא זה בזה. לכן מהוודהא כדבעינן מעיקרא: ג) אפילו נסתם הנקב כו'. כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל"א דין ב' והביאו הב"י. והביא הרא"ש ראיה מהסיא דלקמן סי' ה'. והוא מבנה מפורשת פ"ו דמקואות. והרי הם בוודאי כשעלו הטיבו.יס ולאו גבס חזרו המים למקוון. ואפ"ה כיון שהוכשר פ"א נבאר בהכשרו וע"ב. א גם הס"ך בס"ק קי"ב כתב דרבינו ירוחם כתב דנסתפקו המפרשים אם גברו הבאוב בהכשרו. או כיון דנסתם הנקב חוזר לפסולו בבתחלה וגראה ב"י וד"מ ועוב להחמיר לכתחלה עכ"ל והנה לכאורה ראיה זו מהביאת הרא"ש נכרעת לקולא. אך לפמ"ש הריב"ש דהא דקאמר הם והמקוואות כשרים. היינו דכשרים למטיל יחד בי אגמים כמשפט הראשון דהדר הוי הבקה. אבל בלא"ה לא. ועוד י"ל דהא"ה דהשאובין נתבטלו ברוב הכשרים כמ"ש ר"ב והר"ש בס. וממעט הערובות אתיון עלה. ולא ממעט הבקה ועיין ברא"ש ב"ק פ' מרובה. דמשמע בס ד"רא"ש עלמו הרגיש בסברא זו שיש להלק בין הערובות להבקה. שכתב ולא מיבעיא מ"ב שנפלו למקוה שהיכשרו בתעריבות להמטיל שכן אלא אפילו מקוה שכולו שאיב ונתרבה למקוה כשר הדך נקב כספ"ה כשר ונטבל בו. דמהניא זריעתי כו'. ועיקר סברת הרא"ב נ"כ דהבקה ממעט זריעה ופרה בס שאובין מג"ייהו כמו גבי עומלה חמגה בדבר זה מלינו חתוקת יפנה. אם הבקה הוא ממעט זריעה או ממעט דכיון דהביקו יחד והם מחוברים יחד הם נגררים אחר הכשר המקוה והכל בס מקוה עליו. דהכל כ"לקי הראשונים. אם מעין מטהר את השאובין בכ"ב לטבילה אדם. וכתב הר"ק נ"יס דהני פוסקים כ"ל דהבקה ממעט זריעה. וכיון דהם מקוה על מעין כ"ב לענין כליס. לכן מטהרים את השאובין ממעט זריעה ופרה בס שאובין ג"ייהו. ומ"מ ועהרים גם לאדם. אבל הני פוסקים ס"ל דהבקה לאו ממעט זריעה. אלא ממעט חיבור. וה"ה גבי מעין לך שאובי חשוב שאובין ועין טבילת כליס. והוי כיון דלטבילת אדם מעין כ"ב פוסל א"כ אין מועיל החיבור לומר שהשאובין כגוף המעין. שהרי המעין עלמו אינו כשר לטבילת אדם. וכ"כ בהב' ב"ח אמנם לביעת הרשב"א והראב"ד דטבילה ליה לאדם כמי במקור מעין בכ"ב. אינו ראיה. די"ל דאף דהבקה אינו ממעט זריעה הס"ה מעין כ"ב מטהר את השאובין גם לטבילת אדם ממעט החיבור כמו גבי מקוה. ולא ממעט זריעה. והנה מדברי הר"ש ברפ"ס דמקואות משמע דס"ל דמעין כ"ב מטהר את השאובין גם לאדם. וה"כ ס"ל דהבקה ממעט זריעה. דהא הר"ב ס"ל דמעין כ"ב פסול לטבילת אדם. ולפ"ז ס"ל דמטהר את השאובין גם לטבילת אדם. ע"כ ממעט זריעה הוא. וכיון דס"ל דהבקה ממעט זריעה. א"כ ממילא מוכח דהר"ש ס"ל כהרא"ש דלף אם נסתם הנקב אח"כ. מ"מ נכשר לעולם בהכשרו. ממעט זריעה. אמנם הר"ב פ"ח דמקואות לא משמע הכי דהם הביא תוספתא מרחץ שבלנים נכרים ישראל נכנס בפירות ומסיקה אע"פ בזה נכנס וזה יולא מטורה ואם נתיחדו ברשות הנכרי טמאה. ומסיקה למקוה כשר להכשירה לטבילה. אע"פ בזה נכנס. אע"פ שעכו"ם נכנס ויולא ל"ח במה הפסיק הבקה דתימה ישראל עלו ומטורה. אלא דהם נ פסק ההבקה טמאה. וכן ראיתי בס נ"ם סימן יו"ד שהביא ראיה זו דהר"ב ס"ל דאם נפסק ההבקה טמאה. אבל לאחר העיון ראיתי בזה טעות. דאין כוונת הר"ב לומר דהייבינן במה הפסיק ההבקה לאח"כ. אלא כוונתו דיש להוכיח במה העכו"ם הפסיק הבקה בטעה שהפסיק ישראל ילך זה. הפסיק העכו"ם מלך הפני ואח"כ לא היה הבקה כלל, אבל היכא דהפסיק אלא באח"כ הפסיק ההבקה בזה לא מיירי: כתב הרמב"ם בפ"ה מה' בבת. בתי המדרות או ענ"ז נוטל הבקק מבינתיים ומביקן ומחזיר את הפקק למקומו. מבני שאינו בא לידי סחיטה בהרי דעתו בינאו הייס כו' עכ"ל. וכתב ה"ה גם בהיא מתוספתא דעירובין וכתב הרב"י הטעם וז"ל כשמחזיר הפקק נקיתו אין נח"ב שידחק הפקק בנקב. דאדרבא מחזירו בעינן שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסק ההבקה והרי דקתני בהדי דעתי טיהר המים על כל. והביא המג"א סי' ש"ך ס"ק כ"ג. וכתב במחלית השקל בס ולפ"ז ע"כ אין הפי' במ"ב בתי המדרות כו' באחת הוא מים כשרים והפני מ"ב. ועי' במביקן זה עם זה הוכשרו גם השאובין. דא"כ מה זה שבי הרב"י דאדרבא כו' דא"כ תפסק ההבקה. הא קי"ל דלאחר בנתערב הפסול עם הכשר אפילו רגע אחת נכשר לעולם בהכשרו אפילו נסתם הנקב אח"כ. הע"כ מיירי בבני המדרות הם מים כשרים. אלא שאין בכל אחד לבדו כשיעור. ועי' הפורן הם כשיעור. וכ"ג קי"ל ב"ד דלריך הנקב כשיעת פקות. דאם נסתם חוזר לפסולו וע"ש בדחק בזה נתרך מה דקשה דא"כ דמיירי במקואות הסרים א"כ בעי שיהא הנקב כשפ"ה ואי"כ כי נקק קק שלא ימלא כל הנקב אין כאן נקב כשפ"ה. אע"כ דמיירי לענין שאובין דרבנן דסגי בנקב כ"ש. אך י"ל דלעולם במקואות חסרים מיירי שבא לתקן. ואפ"ה לא נפסק ההבקה בזה בפקק ממעט הנקב. דכיון דתחלת הבקה היה כשפ"ה שוב לך עתה שאין בס כשפ"ה לאחר שהחזיר הפקק מהני דהוי שיפה להעטית החיבור דלא בעינן כשפ"ה רק בתחלת הבקה. אבל אח"כ מהני גם בפחות. וכה"ג כתב הפ"י בגיטין (דף ט"ז): יעוי"ש י"ל דמיירי בבני מקואות הדר כל מ"ב והשני הוא מעין. והמקוה של מ"ב נפסק אחד מכותליו למעלה בעינן בהיא זוחלין ורוא בא להכשר את המקוה של המעין כדי שיהא דינו כמעין לטהר בזוחלין. ולהכי אם נפסק ההבקה והחיבור נהמעין. שוב דינו כמקוה ואינו מטהר בזוחלין. ולהכי מחזירו בעינן שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסק ההבקה ולא יטהר בזוחלין. וכדעת המרדכי בהבאתי לעיל בענף ב' דס"ל דפסול זוחלין במקוה של מ"ב אינו הלא מדרבנן. וכן בהוא רק מדרבנן הני בהבקה כחוט הסערה ועוד י"ל דמיירי שממשיך מים ממקוה אחת להכשרתה ע"י דבר המק"ט מדרבנן. אלא דכ"ז שהוינבד למקוה הבאיה בזה בה מ"ם אינו פוסל משום הויתו ע"י ממאה. לביעת הרא"ם כמ"ב לעיל בענף י"ה. אבל בבנפסק חוזרין שוב פוסל כמ"ש הס"ך בשם הריב"ש בס"ק ק"ה. לכך מחזירו את הפקק בעינן שלא ימלא כל הנקב. דא"כ תפסק ההבקה. וכיון שאינו רק"ע הוא מדרבנן. סגי בהבקה כשערה כמו גבי שאובין דרבנן. ועוד י"ל דמבכחת לה דמיירי מ"ג גבן נכסל בכעין זרולה. להכי מבינה לבטה בהיא מעין נעשה אותה ע"י הבקה נמעין כמו שיתבאר בכ"ע סעיף כ"ח. אבל בבנפסק מהמעין הדר לפסולו כ"ז שנה אזרו מדאין לזריה גם. להכי בעינן שלא ימלא כל הנקב. וכיון דפסול ביגוי מדאס הוא מדרבנן סגי בהבקה כחוט השערה. ועיין מ"ב לקמן סק"ו: אמנם לכאורה מזה נופא דמיתר לעשות הבקה בשבת. מוכח דאין הבקה זו מועיל להכשיר השאובין לעולם גם לאחר שנסתם. דהלנ"ב היי' מתקן גמור. דהשכיר בזה המקוה לטילה. ותע"ג דקי"ל דמשיקין מים בשבת כדאיתא בבילה (דף י"ז:) ב"ה דמטבילין ומשיקין לא גזרו משום מתקן כו' ב בס הב' . הכא הכא דמכשיר ע"י"ז את המקוה הכשר גמור לעולם. א"כ מהוי כמתקן אלא ס"מ שאינו מכשירו רק כ"ז שהנקב פתוח. וממעט הערובות. א"כ הוי כמשיק מים טופים עם הרעים בס דמותר. וכן הקשה בס' ב"ע בס. אמנם אם אמרינן דמיירי בשאובין דרבנן או בכל הני גווני דהבאתי לעיל דהוי זה אלא פסול דרבנן. ובהאי מקוה כשר הוא בלא הבקה. ניחא דהבדר שאין כיסולו אלא מדרבנן לא גזרו משום מתקן כדאיתא בבילה דף י"ח. הכלי שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט. דדיקא גבי טבילה שייך להלק בס. אך לפמ"ש ה"ה בפ"ד מה' יו"ט להלק בס. דבטבילו קודם טבילה היה

הכלי ראוי להשתמש בו בטומאה לעת. ולגבי שאין אוכל חולין בטהרה. ומש"ה לא חשיב הטבילה תקון בטומאה של דבריהם. אבל כלים הניקחים מן העכו"ם דקודם טבילה לא חזו ורק אחר טבילתן חזי כמתקן כלי ואסירה לכ"ע. כלומר אפילו לשיטת הרמב"ם דטבילת כלים הנקחים מן העכו"ם הוא מדרבנן. ונפ"מ ה"נ הוי תקון דגזיה דמי ממש לטבילת כלים חדשים דמחזי כמתקן אע"פ שהוא מדרבנן. ועי' בש"א סי' כ"ו שהביא ראיה לדבריו דלף במהר"י בתאי אסיר אלא מדר"ם אסור משום מתקן מהא דתנן בשבת (דף קכ"ח:) ר"ש אף מעלין את הטומאה באחד ומאה ובנ"י כריך ולמאי הא. קא מתקן ומהדר לבנייו ולא

(יא) ד) מבריית המים (יב) כשפק אם הנקב רחב כשפ"ה אם לאו פסול (יג) מפני (יד) שהוא מה"ת: ג (טו) אם יש (טז) נקבים דקים הרבה ה) מצטרפין (יז) כשפ"ה אם המקוה הא' שלם והב' חסר אבל אם שניהם חסרים אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפ"ה (יח) וה"ה אם חלק המקוה בסל או בשק אם אין שיעור מקוה בצד אחד פסול: ומותר

(יא) כגון יבחושין אדומים וכיו"ב: (יב) ש"ע שם: (יג) לשון המשנה שם: (יד) כלומר שעיקר טבילה היא מה"ת: (טו) ש"ע שם: (טז) ואפילו אינם סמוכים זה לזה עד שיהא פרוץ מרובה על העומד ועי' מ"ש במקמ"ח: (יז) והאחרונים חולקים ע"ז. וס"ל דאינם מצטרפין. ועי' מ"ש במקמ"ח: (יח) רמ"א בהג"ה שם. מגמ' חגיגה (דף כ"ב.):

מתיקם ליה עד דנפיל לבסוף הא דאמר כרשב"א כי ורבי זא דמעלין את הטומאה באחד ומאה אינו אלא מדרבנן משום גזל השבט. ומ"ת א"ל נסתלותו כ"א ריקן בירושלמי דשם תרומות. ואפ"ה פריך הא קא מתקן יכן הבית עיד רואה מהא דקי"ל דאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת ואפילו מה שאינו מחוייב בתרומה ומעשרות אלא מדרבנן ואפ"ה אין מגביהין משום מתקן. וכן משמע מש"ך רים סימן קנ"ז גבי מי שטבלה בשבת ושכחה לחתוך לפורן א'. דזן בטבילתה משום דמחזי כמתקן. ואע"ג דאפילו אם היה שום נכלוך תחת הצפורן אינו חולץ אלא מדרבנן. דהוי מיעוט המקפדת. ומש"ה אינו חוצץ. אפ"ה כיון שחוצץ מדרבנן וצריכה לחתוך ולטבול יש בה משום דמחזי כ תקן. ולפ"ז הוזר וניער קושיתינו על הרא"ש דאיך מותר לעשות השקה בשבת הא מחזי כמתקן. ואפשר לומר ע"פ מ"ש הגרש"א בבילה שם דלא חשו משום מחזי כמתקן אלא היכא דאפשר להטביל מבע"י דמש"ע לרבא כל כלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט. כיון דלא היה אפשר להטבילו מבעו"י. א"כ מש"ע אפשר לחלק נ"כ גבי תקון נקוה. היכא דלא היה אפשר לתקן מבעו"י. כגון שלא היה צריך לי. או מטעם אחר לא חשו משום מחזי כמתקן. אמנם יש לדחות דש"ע לרבא כלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט משום דכיון דקי"ל כר"י דאמר בפ' אין לדין (דף כ"ח.) מכשירי אוכל נפש שא"א לעשות מעיו"ט דוחה יו"ט. מש"ה בנטמא ביו"ט ליכא לאסור מלטבול משום תקון כלי. דהא אף כלי מותר לתקן ביו"ט אם א"א לעשות מעיו"ט. ואף דקי"ל הלכה כר"י ואין מורין כן מ"מ הכא דליכא אלא משום דמחזי כמתקן מורין כן לכתחלה וכ"כ בתוס' ש"א שם דס"ע דרבא ועי' ס"ע רים סימן קנ"ז. וא"כ בשבת דל"ש ה"ע א"כ גם בנטמא בשבת אין טובלין בשבת מש"ע דמחזי כמתקן: ועפ"ז תירצתי קו' הכ"מ על הרמב"ם שפ' בפ"ח מהל' לולב היו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט. לפי שהוא כמתקן. עבר וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה ה"ז כשר. והקשה הכ"מ למה לא מחלק הרמב"ם בין אשחור מאתמול ללא אשחור מאתמול. דהא בגמ' מהאי דאשחור מאתמול מסקינן בגמ' סוכה (דף ל"ג:) דהוי נראה ונדחה דאינו חוזר ונראה. ונראה לפע"ד דלדידן דקי"ל כר"י דמתיר לתקן כלי ביו"ט היכא דא"א לעשות מבע"י. א"כ כ"ש לזעת ענביו בשהאהר ביו"ט. דאינו אלא משום דמחזי כמתקן. ואינו תקון גמור דבריי. כיון דא"א למצות מעיו"ט. שהרי עדיין לא הושחרו ואינו פוסל. ול"ל למעט. דהא הוי כאלו אין כאן ענבים כלל וכיון דא"א נתקון קודם יו"ט. מגילא שרי ביו"ט. וליכא משום דמחזי כמתקן. וא"כ ליכא למיפשט מינה דנראה ונדחה חוזר ונראה. דבא"ה דכיון דבידו לתקן גם ביו"ט. א"כ מעולם לא נדחה לגמרי. וכדאיתא במס' זבחים (דף ל"ד:) דכל שבידו הוזר ונראה. ועי"ש בתוס'. אבל הסוגיא בסוכה שם אזלי אליבא דרבנן דר"י. דס"ל דאין מכשירי אוכל נפש דוחה יו"ט. וא"כ אפילו בדאשחור ביו"ט אסיר למעט. וא"כ לא הוי בידו להכי שפיר קאמר הגמ'. דהם מיירי בדאשחור ביו"ט תפשיט דנראה ונדחה חוזר ונראה. דהא לא היי בידו. ואי משום דבידו ללקוט לאכילה. הא מ"מ היכא דלית ליה הבענה אחריתא הסיר משום פ"ר. או כמ"ש הפ"ז בסימן תרמ"ו סק"ו וע"ש. וא"כ לפ"ז הדרבא מוכח דהרמב"ם מיירי בדאשחור מעיו"ט להכי אין ממעטין ביו"ט. לפי שהוא כמתקן הואיל דאפשר לו למעט מעיו"ט. אבל בדאשחור ביו"ט מותר למעטן ביו"ט וליכא משום מתקן לדידן דקי"ל כר"י. וממילא ליכא נמי משום דנראה ונדחה אינו חוזר ונראה. דכיון דבידו לתקן ביו"ט שפיר חוזר ונראה: נחזור לענינינו. דעכ"פ י"ל הא דכלי שנטמא ביו"ט מטבילין. י"ל דוקא ביו"ט הוא דמטבילין משום דס"ל כר"י דכל שא"א לעשות מעי"י שרי ביו"ט אפילו תיקון גמור. אבל בשבת לא. אמנם כי ייקינן שפיר א"א לומר כן לרבא לשיטתו. דהא אמרינן בפ' אין לדין שם רבא העביר סכינא אשותא דדיקולא. ואשמעינן דהלכה כר"י ואין מורין כן וע"ש ומשמע שם דרבא ס"ל דר"י לא שרי אלא במשחזת של עץ. אבל בכל אבן מודה ר"י כסברת הר"ן שם. דכשם באוכל נפש עצמו אסור לטחון ולרקד דהמלאכות או נעשים לזמן מרובה ויה גם במכשירי אוכל נפש פשיטא דלא שרינן מלאכה שהיא נעשה לימים מרובים כה"ג שהוא עושה כלי. וכן כתב שהדיא בקרבן נתנאל שם דכן ס"ל לרבא וכיון דרבא ס"ל דגם לר"י אסור לתקן כלי שהיא נעשה לימים מרובים. א"כ בכלי שנטמא כשהוא טובל דמתקן עי"ז לזמן מרובה. הס נתיב למחזי כמתקן כדא"ר רבא בבילה שם. יש לחוש נמי אפילו בכלי שנטמא ביו"ט משום דמחזי כמתקן. ואתי לתקן כ"י גמור ביו"ט שהוא אסור גם לר"י. ואפ"ה אמרינן דכלי שנטמא ביו"ט מותר לטבול ביו"ט. א"כ ע"כ ה"ט כמ"ש הגרש"א שם. דלא חשו משום מחזי כמתקן אלא היכא דאפשר להטביל מבע"י. א"כ י"ל דה"ה בשבת כל שא"א לו להטביל מע"ש מותר לטבול בשבת ולא חשו משום מחזי כמתקן. וה"כ ה"כ בהשקה במקוה דכל שא"א לו מע"ש מותר לעשות השקה זו בשבת ולא חשו משום מחזי כמתקן כלי. כמו כלי שנטמא ביו"ט או בשבת דטובלין בו בים. ולא חשו בזה משום דמחזי כמתקן: ד) מבריית המים. משנה בפרק ו' דמקוואות כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה. רשב"ג אומר כ"ם מבריית המים טהור. וכתב הרמב"ם דאין הלכה כרשב"ג. וכן פסק בפ"ח דמקוואות. ואע"ג דאמרינן בפ"ב דזבחים (דף כ"ב.) דכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו. מ"מ ממעט בנקב כשפ"ה. ב"י. אמנם התוי"ט כתב כיון דפסקינן כרשב"ג דמטבילין בו. א"כ ה"ה דיש לנו לפסוק כוותו דאין ממעט בשפ"ה. משום דזה בזה תליא. והרא"ש והטור דפסקו כת"ק דממעט בשפ"ה. ה"כ ס"ל דאין מטבילין בהן. ועיין מ"ש לעיל סוף ענף ה'. וכתב בש' ג"מ. דס"ל פשוט דאותן הדברים שעושין מהם מקוה לכתחלה כגון שלג וכפור ממעטין וכ"ש גליד לפיכך צריך להשגיח בימי הקור שרגיל הנקב להתמעט ע"י קרח דאז בטלה השקה. וכן טיט רך שמתדבק בחלל הנקב אף שדינו כמים מ"מ ממעט בשפופרת הנאד וע"ש: ה) מצטרפין לכשפ"ה. כ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות וז"ל ונראה לראבי"ה דאם יש נקבים דקים הרבה מצטרפין לכשפ"ה דתנן בפ"ו דמקוואות שבידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ נקובים כשפ"ה וכו' עד אם היה שק או קופה מטבילין כמו שהן (ועי' לעיל ענף י"א סימן ע"ו) מפני שהמים מעורבין בהם. והא דאמר בחגיגה (דף כ"ב) מקוה שחלקו בסל ובגרגותני הטובל בה לא עלתה לו טבילה. דהא ארעא מלחוני מחלחלת ובעינא עד דאיכא מ"ס. אלמא ל"מ נקבים להיות חיבור. וי"ל דהתם מיירי שאין באחד מהן מקוה שלם לבדו. דאז אפילו כשפ"ה ל"מ נקבים. אבל כשהאחד שלם והשני חסר אז אפילו נקבים דקים מצטרפין לכשפ"ה. והיינו דארעא הלחולי מחלחלת ה"פ כשחוסר בסמוך זה לזה ב' או ג' אצבעות בכולם חסרים ואין באחד מהן מ"ס אע"פ שניכר דארעא הלחולי מחלחלת. והחלחול מפעפע מזה לזה. אפ"ה לא הוי חיבור. אבל אם חפר הגל הנהר או אגל המקוה שלם בכדי שאנו רואים את החלחול כה"ג. נראה דהוי החלחול חיבור. ורואים משק או קופה כדפי' ר"י עכ"ל והביאו הב"י. אמנם מרש"י בחגיגה לא משמע כן. דפי' רש"י שם וז"ל דהא ארעא כולה מחלחלת והמים הנובעים כאן באים מנהר גדול ולא חשבינן כמחובר דבעינן מ"ס במקום אחד עכ"ל אלמא דאפילו בבאים מנהר גדול. אפ"ה אין מצטרפין לכשפ"ה וצ"ל לרש"י הא דתנן שם אם היה שק או קופה מטבילין

ד (יט) ימותר להפיר מקוה בצד הנהר ולטביל בה אע"פ שאין בה מ"ס ההא אריא התהלי מיתהלא היא יהיא (כ) בסמוך לנהר (כא) שאני ריאם החלחלים שבינהם שהמים באים מן הנהר דרך החלחול דהיינו מנקבים דקים שבקרקע הוי חבור (כב) ויש חולקים וכן יש להחמיר :

ה (כג) הבא להכשיר מקוה שאוב במקוה שלם שאינו שאוב אע"פ שאינו משיק (כד) אלא בשעה כשהוא אב הוי רוב מים כשרים (כה) ומיעוט שאובין ואפילו אין מי השיקה יוצאין פני האויר (כו) והיקא (כז) בפסול דרבנן אבל בפסול דאורייתא בעינן כשפ"ה כמו שנתבאר. ואפילו בפסול שאיבה (כח) יש חולקין וכן ראוי להורות : כותל

(יח) רמ"א שם : (כ) דוקא סמוך לנהר או אצל מקוה שלם. אבל סמוך אצל מקוה חסר לא : (כא) דוקא בנראה החלחול בעינים. לא מה שמובע בסכל. לב"ש : (כב) ח"ל. ול ש. וג'ש. ועי' מ"ס במקמ'ה סק"ה : (כג) ב'ש שם בשיף כ"ג : (כד) פי' כשיט הספרים : (כה) דלא הוי אלא דרבנן : (כו) רמ"א שם : (כז) כגון רוב מ"כ : (כח) כלומר דאפילו בפסול שאובין דרבנן. דהיינו ברוב מ"כ ומיעוט שאובין דלב"ש לא הוי אלא מדרבנן אפ"ה יש חולקין וס"ל דבעי כשפ"ה. ודוקא בפסול שאובין דרבנן אבל בפסול אחר דרבנן כגון בהפסקה דשפ"ה לב"ש. ועי' במקמ'ח :

מטבילין בהן כמו בהן מפני שהמים מעורבים. בא"ה כיון דהמים נקיקן מכל מ"ד. ובת"ב הר"ב חילוק זה והבאתי לעיל בענף י"א בכ"מ. עוד י"ל דבאמת רק או קיפה דאתיך בהם מלאים נקבים מכל מד הוי כאלו פיהם למעלה בכל ענין בהם מוגהים. והיכה דשו לעולם הוי בהבקה מבהו כת"ב הר"ב בשפ"ח דעהרות והבאתי לעיל בענף י"א ס"ק מ"ז. ולא בעינן בם צירוף כ"ל. אבל היכא דבעי נקב כשפ"ה. י"ל דאין מצטרפין נקבים דקים לכשפ"ה. דבעינן כשפ"ה בנקיס אחד. כמו גבי סדק שכתבתי בם בפ"ו דמקואות מבכה מ' דקאמר עד שיהא במקום א' כשפ"ה. והכי משמע מדברי התוס' ור"ב ורא"ש שכתבו בשם ר"י להוכיח דמעין אינו מטהר את האדם בכ"ש. מהא דאמרינן דהא ארעא חלחולי מחלחלא ואפ"ה בעי מ"ס ובזיקה לי"ם חלחולי אלא במעין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע וקאמר דבעי מ"ס. ופר"א כתב כי אין להביא על ראיה זו. אלמא ד פרכי כפרב"י דמיירי במעין שגידי המים מתחברים לנהר גדול ואפ"ה לא הוי חיבור ע"י הנקבים דקים ואין מצטרפין ואין לומר דבל"ה דאע"ג דארעא חלחולי מחלחלא. מ"מ אין אנו רואים את החלחול ואינו ניכר להכי אין מצטרפין. והמרדכי התנה דבעינן בכדי שאנו רואים את החלחול בכה"ג הוי התנהגו היכיר א"כ נ"ל להמרדכי לחוקי ולאוקמי הסיא דארעא חלחולי מחלחלא כבהופר ב' או ג' הפירות בכולם חסרי. הא בפסיקית מפי ס"ל לפרש מטום דאינו נראה החלחול. אלא ס"מ דכיון דידעינן דארעא חלחולי מחלחלא הוי כאלו אנו רואין את החלחול ואפ"ה אין מצטרפין. וא"כ כיון דר"י ור"ש אינם מפרבים כהמרדכי אלא כפירב"י נוכח דלא ס"ל הכי כת"ש. אך יש לדחות דלעולם גם ר"י וסייעתו מפרבים כהמרדכי דמיירי בחופר ב' או ג' חפירות עד שמים נובעין מהם. אלא שאין בכל א' מ"ס ואפ"ה אין מצטרפין אבל בנקים כל מ"ג אף שסמוכים זה לזה לי"ס הרעא חלחולי מחלחלא. ודוחק. ואח"כ מצאתי בלבוש שרד בחידושיו בענין מקוה העומדת בצד הנהר. והמים בבמקיה נובעים מהנהר הגוף וידוע בודאי שמהנהר נובע להם כי תמיד הוא נובה כי הנהר ונובה מי המקוה. כי בשנגבר הנהר על כל גדותיו הז גם מי המקוה גובה להם כגובהו של נהר וכל אבר התמעט קומת מי הנהר ככה תתמעט גובה המקוה כו וכתב דמעשה כזו אירע בבנת תקנ"ה בעירו של כבוד הגאון מו"ה מבולם פייבש הלוי זצ"ה והכי עירו רלו להתיר המקוה ע"פ הגהת רמ"א הנז ושוא ז"ל אסר מדי מעשים. הדא דרב"י ור"י ור"ש וראב"ד חולקים על המרדכי (כמ"ב). ועי כיון דהגן קי"ל כהפוסקים דמעין ג"כ אינו מטהר אלא במ"ס. א"כ ע"כ מוכח דגלא כהמרדכי. דהא ודאי דכל מעין נובע ובא מנהר וכמו שהשיג הרב"י ור"י והראב"ד והר"ש (בהבאתי) ממהר דקי"ל דמפ"ה בעי מ"ס ע"כ דאין נקבים דקים מצטרפין לכפ"ה. ואין מעמד לדיני של המרדכי אלא להפוסקים דמעין א"ל מ"ס. והמרדכי מיירי בחופר סמוך לנהר ואינו נובע רק בנראה החלחול. דהלי נובעים הא בלא"ה א"ל מ"ס לביטתו דמעין מטהר בכ"ש (וכבר כתבתי לעיל בסוף ענף ז דנעוגם גם המרדכי מיירי בחופר בלד הנהר גד שמולא מים נובעים. וא"נ דא"כ ל"ל חיבור. הא המרדכי ס"ל דמעין מטהר בכ"ש. הא קי"ל דלא תלינן שהנביעה מהמת עצמן ונקרן, אלא מחמת הנהר. וג"מ דלהם פסקו מגויית מתהלתל ביניהם אין דינם כמעין ובעי מ"ס כדאיתא בתוספתא בהבאתי בם). בגליוני. דאפילו הרמ"א בהגה דין זה דהמרדכי הא התנה בו תנאי שיהא סמוך כ"כ עד שהחלחול נראה לעינים. והדבר זה הוא רחוק בגליונות כי' דנריך שיהיה נראה לעינים דוקא לא מה שמובע בסכל. ול"מ יהיעה בלי ראייה דהרי כל מעין אנו יודעין בו שנובע מנהר ואפ"ה בעי מ"ס דבעינן דיקא שיהיה החלחול נראה לעינים (הדברו סותרים זא"ז. דלפ"ז אזיל ליה הוכחה דגמיל דכי דהדיקן דקי"ל דגם במעין בעי מ"ס ע"כ דאין נקבים דקים מצטרפין. ולפ"ז אינה ראייה ד"ל דבחלחול הנראה מצטרפין) טעם ד' כי גם כל היכא דבעי לטביל בפחות מכ"ס. לא נאמר אלא לקטן ולא לאדם שהם. דהא מ"מ בעינן באדם שהם מ"ס כדי שיהא כל גופו עולה בו בבת אחת כשיעור מ"ס לאדם בינוני (אינם עי' בז"ם כי ר"ש דכי דמבואר בריב"ם דהאדם מחזיק הלי ביעור בל המקוה. ומה שאמרו חז"ל וביארו הכמים מ' סאה בהוא מים בכל גופו עולה בהן ר"ל כל גופו בכל בהן תד בתרי. ועי' לעיל בענף ה' סק"ה) עכת"ד בקלרה. וכ"כ בבית ה"ל סימן מ' גלק על המרדכי והרב. וכן בס' ב"ש סימן י"א כתב להתגיל בזה כהח"ל עיד כתב בם בם ב"ש דאפילו אם נתפום לחלכה דנקבים קטנים מצטרפין מ"מ ודאי אין סברא שאם הם זיים ומריחקים זה מזה הרבה שיצטרפו יע"כ דיש ביעור לדבר. וכתב דמבערין לם הנקבים סמוכים זה לזה כ"כ שיהא הפרוץ מרובה על העומד. דבכל הוכחא בבבת ועירובין בכלאים וסוכה בעינן פרוץ כעומד או מרובה על העומד יע"ם. ואינו מחוור. דא"כ ל"ל להמרדכי לחוקי בהא דאמר דארעא חלחולי מחלחלא דמיירי בחופר ב' או ג' חפירות שהין באחד מהן מ"ס. ה"ל לפרושי כפשוטי כפירב"י אלא לפי שאין הנקבים סמוכים כ"כ שיהא הפרוץ מרובה על העומד. כנראה בחוב. לאפי אינם מצטרפין. אנ"י וד"י י"ב. דכל שיש נקבים מצטרפין לכשפ"ה. ועי' מ"ב לעיל בסוף ענף ז' בשם משכנ"י : י) יש חולקין. פי' דיש חולקין וס"ל דאפילו בפחות הרבן כגון ברוב מים כשרים ומיעוט שאובין דלב"ש אינו פסול אלא מדרבנן אפ"ה ס"ל דבעינן כשפ"ה כת"ב לעיל והיינו דעת הרא"ש. כהבאתי לעיל בסק"א. וכן פי' הט"ז ס"ק ס"ה. אבל הב"ח פי' דהני יש חולקים דהוא הרא"ש והטור שמעתייהו אזלי דס"ל דכולו שאוב פסול מה"ת ועפ"ז ב ישינו שאובין לב"ש פסול בכבערה. והוי נראה דהא גם דיעה א' דהוא הרשב"א נמי ס"ל דכולה שאוב פסול מה"ת כמו שכתב הב"י בשמו כ"ה. דלאן בידו להכריע אי כולה שאוב דאו' או דרבנן וא"כ יש להחמיר מספיקא להצריך כשפ"ה. אע"כ דגם הרשב"א לא מיירי אלא ברוב כשרים וה"כ ניכלל דהחולקים ס"ל דאפילו ברוב כשרים ומיעוט שאובים אע"ג דלב"ש אינו פסול אלא מדרבנן אפ"ה בעינן כשפ"ה. וכן הבין הב"ח. דלא כב"ך. ונראה כפי' דדוקא בשאובין דרבנן. אמנם הרא"ש להצריך כשפ"ה. דכיון דרבנן גזרו על מיעוט שאובין אטו רוב שאובין. א"כ ה"ל גזרי לענין השקה להצריך במיעוט שאובין כשפ"ה אטו רוב שאובין דאורייתא. אבל בשאר פסול דרבנן. כגון בשינוי מראה. בהא לשקיו נמצין להכשירו כדמבואר לעיל בענף ו סימן י' לב"ש שני בהפסקה בכבערה. וכמו שמיכת מתוספתא שכתב הרמב"ם בפ' כ"ב מה' בבת. כהבאתי לעיל בסק"ב. דיש פסול מקוה דסגי ליה בהיקף כבערה. ובשאובין ניחא לפרש לביטת הרא"ש כ"ב בם. אלא בפסול שינוי מראה וכיו"ב מיירי. דסגי בהבקה כחום הסערה גם להרא"ש. וכבר ג"ע כ דאין לחלק ולהכשיר בנקב קטן אלא במקוה הנפסל. כנ"ל וכמו שהסכים הב"ך אבל אם אפשר בשום ענין לינע בכל תורה אין לחלק כגון שיש שם כ"ז סאה מ"ג ו"מ שהם שאובין ונשיקו לקיים שלם בכבערה ואם אח"כ ישפוך לתוכו ג' שאין שאובין א"כ איכא רוב שאובין ויפסול מה"ת. ע"כ אתה לריך לסמוך על השקה לומר בספר נטהרו אלו השאובין ע"י זריעה. וא"כ פגעת בכל תורה נסתור ע"י השקה בכבערה. אבל ב קיה שהיא מ"ם חסר ב"ל ונפלו לו גל"ם דרחוק הדבר שיבוא לכלל איסור תורה בהא לאוד יש לחקל עכ"ד. הנה מ"מ דלם אח"כ ישפוך לתוכו ג"ן שאובין ה"כ איכא

ו (כט) כותל שבין ב' מקואות שנסרק ז) מצד זה לצד זה אפילו כ"ש (ל) לשתי מצטרף לערב שני המקואות להכשירם. ואם לערב אינם מצטרפין עד שיהא במקום אחד כשפ"ה (לא) אך מפני שאנו מסופקים איזהו שתי (לב) ואיזהו ערב לכן יש להחמיר דבין באורך ובין ברוחב כשפ"ה:

ז (לג) ואם ח) נפרץ הכותל למעלה (לד) זה לזה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפ"ה כשר (לה) וה"ה אם היה גל של עפר בין ב' מקואות אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין מזה לזה ברוחב שפ"ה ברום קליפת השום סגי, דלא בעינן כשפ"ה אלא בנקב:

ח (לו) ג' מקואות ט) שיש בשנים מהם בכל אחת כ' סאה מים כשרים ובאחת מהן כ"ס מים שאובין ועומדים זה בצד זה (לז) אם השאוב מן הצד (לח) וירדו ג"

רוב שאובין ופסול מה"ת. ז"א אלא לשיטת הראב"ד שכתב הוא בשמו בסעיף ג' אבל דעת הרא"ש שם דכל שיש כ"א סאה כשרים יכול להשליך לתוכו אפילו אלף שאין שאובין והכל טהור מה"ת. וכבר כתבתי לעיל בענף ג סוסק"א. דגם דעת הרמב"ם והש"ע כן כדעת הרא"ש. וא"כ אין כאן מקום לחומרת זו. רק בלא"ה כיון שכבר הוכחתי דהעיקר כדעת הב"ח והט"ז דלהרא"ש אפילו בשאובין דרבנן בעי כשפ"ה וכן פסק רמ"א וכ' דכן ראוי להורות. א"כ בלא"ה צריך בכה"ג כשפ"ה. ואפילו במקוה שנפסל בג' לוגין : ז) מצד זה לצד זה כו'. בפ"ו דמקואות תנן כותל שבין ב' מקואות שנסדק לשתי מצטרף. ולערב אין מצטרפין עד שיהא במקום אחד כשפ"ה רי"א חילוף הדברים. וכתב הרא"ש בסוף נדה. פי' לשתי מצד זה לצד זה. לערב מלמעלה למטה. והלכה כת"ק. וכפי' ר"ש. וכ"כ ר"י ז"ל. אבל הראב"ד בס' בעה"נ כי' שתי מלמעלה למטה. לערב מצד זה נגד זה. וכ"פ הרמב"ם שתי הוא האורך וכמוהו בכותל מלמעלה למטה. וערב הרוחב. וכמו בכותל לשמאל. וכמו"ז מצטרף. שנצטרפו השני מקואות ויעלים השיעור יחד. ואף כי מצטרפת לכוליה סדק לא יהיה כשפ"ה. וכי נסדק לערב אין מצטרף אע"ג דכי מצרף לכוליה סדק אית ביה כשפ"ה אינו עירוב עד שיהא כשפ"ה במקום אחד. אבל רבינו ירוחם כתב נסדק לשתי מצטרף כל הסדק לשפ"ה משמע מדבריו דאי כי מצרפת לכוליה סדק לא יהא כשפ"ה אע"פ שנסדק לשתי אינו עירוב. וכי נסדק לערב אע"ג דכי מצרפת לכוליה סדק אית ביה כשפ"ה אינו עירוב עד שיהא כשפ"ה במק"א. ונראה דגם הר"ש והרא"ש מפרשים האי מצטרף כרבינו ירוחם. דמצטרף לכשפ"ה קאמר. ולהכי א"א לפרש דשתי היינו מלמעלה למטה דא"כ ה"ט דמצטרפין מש"ה דהסדק נראה מלמעלה ורואה פני האויר כדלקמן. א"כ ל"ל צירוף כלל. דהא היכא דרואה את האויר סגי בכקליפת השום כמ"ש הר"ש בספ"ח דטהרות. ול"ל צירוף לכשפ"ה. אע"כ איפכא ד שתי היינו מצד זה לצד זה. להכי בעינן בצירוף כשפ"ה. ולערב דהיינו מלמעלה למטה ל"מ אפילו צירוף. אבל הרמב"ם ס"ל דהאי מצטרף לאו לכשפ"ה קאמר אלא שנצטרפו השני מקואות קאמר. ולהכי לשתי מצטרפין. דהיינו מלמעלה למטה משום דרואה את האויר וסגי בכ"ש. אבל לערב דהיינו מצד זה לצד זה בעינן כשפ"ה. כיון דאין הסדק רואה את האויר. וס"ל דנקבים דקים או סדק אין מצטרפין לכשפ"ה בכ"מ: ואפרש דברי ביתר ביאור. דהנה מלמעלה למטה יש בו סברא לטיבותא. ומצד זה לצד זה יש בו סברא לטיבותא. מלמעלה למטה יש בו צד לטיבותא דאם מיירי דנסדק מראשו מלמעלה למטה. א"כ הסדק רואה פני האויר מלמעלה. וראוי להיות סגי בכ"ש כדלקמן. ומצד זה לצד זה יש בו צד לטיבותא כמ"ש התוי"ט דכשנסדק מימין לשמאל. מתחשב כל שע"ג הסדק כאלו אינו. ועתה לפ"ז אם נפרש האי מצטרפין דקתני. היינו דמצטרפין בשיעור כשפ"ה. ומאי לשתי מלמעלה למטה. ונסדק מראשו מלמעלה למטה. א"כ קשה צירוף ל"ל. דהא כיון דנסדק מראשו מלמעלה. א"כ רואה פני האויר וסגי בכ"ש. ולא בעי כשפ"ה. אלא ע"כ, דהאי מלמעלה למטה. מיירי שלא נסדק בראשו מלמעלה. אלא הסדק מתחיל רק סמוך לראשו. והולך מלמעלה למטה. וא"כ ליכא גביה שום טיבותא. דהא הסדק אינו רואה פני האויר. ומצד זה לצד זה יש בו צד לטיבותא: דמתחשב כל שע"ג הסדק כאלו אינו. לכן מסתבר טפי דמצד זה לצד זה מצטרף. משא"כ מלמעלה למטה. אבל הרמב"ם מפרש דהאי מצטרפין. לא קאי לענין להצטרף לשיעור כשפ"ה. אלא על המקואות קאי דמצטרפין ב' המקואות. ומעלים השיעור. א"כ לפ"ז י"ל דמיירי בנסדק מלמעלה למטה ומתחיל הסדק מראש הכותל מלמעלה. שהוא רואה פני האויר. דסגי בזה בכ"ש. ולא בעי כשפ"ה להכי מצטרפין ב' המקואות. מה שאין כן מצד זה לצד זה. דהיינו מימין לשמאל דאינו רואה פני האויר. בעי כשפ"ה. וכיון דבעי כשפ"ה במקום אחד וליכא. להכי אינם מצטרפין ב' המקואות. ולפ"ז לענין דינא לא פליגי. הרמב"ם עם הר"ש והרא"ש. בנסדק מלמעלה למטה. דאם מתחיל הסדק מראשו מלמעלה. באופן ברואה פני האויר. גם הר"ש והרא"ש מודים דסגי בכ"ש ולא בעי כשפ"ה. ומצטרפין המקואות. ואם הסדק אינו מתחיל מלמעלה מראש הכותל באופן שאין הסדק רואה פני האויר גם הרמב"ם מודה דבעי כשפ"ה במקום אחד. וסדק לי"ג כיון שאינו רואה פני האויר. כי פליגי בנסדק מימין לשמאל. דלהר"ש והרא"ש מצטרפין את הסדק לשיעור כשפ"ה. וכי מצטרפת לכוליה סדק אית ביה כשפ"ה. שפיר מצטרפת. משום דמתחשב כל שע"ג הסדק כאלו אינו. אבל הרמב"ם ס"ל דלת"ק דר"י בנסדק מימין לשמאל אף כי מצטרפת לכולי סדק אית ביה כשפ"ה. מ"מ ל"מ. דת"ק לא ס"ל האי סברא דמתחשב כל שע"ג הסדק כאלו אינו אלא ר"י הוא דסובר כן כמ"ש התוי"ט. ועכ"פ בש"ע סתם. וכתב כלשון המשנה. ולא הכריע בדבר. ע"כ יש לנו להחמיר כשני הפרושים. דבין באורך ובין ברוחב צריך כשפ"ה. כ"כ הב"ח והט"ז וש"ך. ועיין בדברי חמודות בה' מקואות הגיה בדברי הש"ע. והוסיף מלת „לשתים' במקום שתי שכתוב לפנינו. והוי כפי' הר"ש והרא"ש. דלהת"ה אלא בסתם הדברים ולא פי' מהו לשתי או מהו לערב א"כ הא דכתב מצד זה לצד זה ל"ל עכ"ד ועי"ש : ח) נפרץ הכותל למעלה כו'. משנה שם נפרצו זה בתוך זה כו' וטעמא כיון שהפרצה רואה את האויר. והכל רואין שנתערבו המקואות סגי בתערובות כל דהו כקליפת השום ועל רוחב כשפ"ה וה"ה היכא שלא נפרץ אלא שהמים הולכים מזה לזה למעלה מן הכותל ורואין האויר בעי קליפת השום ולא סגי בנוצות ע"מ להעמ"ח כדכתב הריב"ש בשם הרמ"ה וספר המאלות להרמב"ם וכ"פ הב"י. ש"ך ס"ק ק"ע. ועי' בר"ש ספ"ח דטהרות : ט) שיש בשנים מהם כו'. משנה בפ"ו דמקואות והביאה הרא"ש בסוף נדה. ופי' הא דקתני ירדו המקואות טהורין ואפי' השאוב. לפי שכשנתערבו שנים הכשרים נעשו כמקוה א' של מ"ס והוכשר השאוב שנתחבר להם. אפילו נתחבר האמצעי לשאוב שאללו קודם שנתחבר לכשר. לא נפסל בכך. שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובין לתוכן. ותדע שהוא כך. שהרי אף כשהשאוב באמצע לא נפסלו הכשרים במה שנתחברו להשאוב על ספתו. ושוב ירדו מן השאוב לתוכן. דהא קתני המקואות כמות שהיו. וכשרים להקוות עליה ולהשלים מ"ס מ"כ. וה"ט לפי שע"י תערובות ובשמכה ירדו לתוכן. עכ"ל. הא דכי הרא"ש גבי שאוב באמצע. נתבאר יפה בדברי ר"ש וז"ל כמות שהיו. כלומר שהכשרים כשרים להקוות עליהם להשלים מ"ס מ"כ. והשאוב אינו כשר להקוות עליו. ואע"פ שמימי השאוב מתערבין עם כל או"א לא מיפסלי להקוות עליהן. דדרך המשכתן נתערבו

(כט) ש"ע שם סעיף כ"ד : (ל) ובד"ח הגיה וכתב דצ"ל „לשתים' במקום לשתי שכתוב לפנינו. ועי' במקמ"ח : (לא) ש"ך וט"ז בשם הב"ח : (לב) מהר"ם והרא"ש מפרשים „שתי" מצד זה לצד זה ,ערב' מלמעלה למטה אבל הרמב"ם והראב"ד מפרשים איפכא. והש"ע לא הכריע בזה וסתם כלשון המשנה. אך לפי מה שהגיה בד"ח שהבאתי לעיל בס"ק ל"א הכריע הש"ע כפי' ר"ש והרא"ש ועי' במקמ"ח : (לג) ש"ע שם סעיף כ"ד : (לד) וה"ה אם לא נפרץ אלא שהמים הולכין מזה לזה למעלה מן הכותל : (לה) רמ"א בהג"ה שם בסעיף כ"ד : (לו) ש"ע שם סעיף כ"ה : (לז) לפי שכשנתערבו שנים הכשרים נעשה מהם מקוה א' של מ"ס והוכשר השאוב שנתחבר להם ואפי' נתחבר האמצעי לשאוב שאללו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובין לתוכו. הרא"ש. ועי' במקמ"ח : (לח) ואין להקשות הא הוי הוייתו ע"י טומאה כיון דאלו לאו האדם הטובלים לא היה המים מתחברים וא"כ הוי הוייתו ע"י האדם המק"ט וי"ל דלא הוי הוייתו עי"ט. אלא כשהמים עוברים ובאים ע"י דבר המק"ט אבל הכא המים יוצאים ממילא על שפת המקוה ומתחברים אע"ג דאי לאו האדם הטובל לא היו יוצאים. מ"מ במקום חיבורם שאין שם ידי האדם וכה"ג כתב הש"ך בס"ק קכ"ג. ועי' במקמ"ח ס"ק י"ד :

ג' יטבלו בהן ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד הוכשרו שלשתן כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ"ס מים כשרים (לט) ואם יתמלא אח"כ במ"ג (מ) על השאוב והכשרים להשלים על כל א"א מ"ס כשר לטבול בכל אחת מהן ואותם שטבלו בהן טהורין :

ט (מא) בד"א י) כשלא יצאו המים מגומות המקואות לחוץ שכותלי המקואות מהן גבוהים אלא שבני הכתלים המפסיקים הם נמוכים וכשנפחתו בסיבת הטובלין נתערבו המקואות (מב) ולא אבדו אפי' טפה אבל אם (מג) נתפזרו לחוץ לא עלתה להם טבילה והמקואות לא הוכשרו (מד) אף אם הם מעיינות שהרי הם חסרים בין הב' הכשרים לא הוי אלא ארבעים סאה ביחד :

י (מה) יב"ז כשהשאוב מן הצד. אבל אם השאוב (מו) באמצע שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא ע"י. לא הוכשרו יא] אלא נשארו (מז) כמו שהיו תחלה ואותם

(לט) פ"ז ס"ק ס"ז בשם הריב"ש : (מ) אבל כמות בהן אינם כשרים לטבול בהן. שהרי אין בכל אחד מהן שיעור מ"ס. שהרי הופסקו אח"כ זה מזה : (מא) ס"ך ס"ק ק"כ בשם ריב"ש. ועי' במקמ"ח שהבאתי לשון הריב"ש (מב) ולא נחסרו ממ"ס שהיו בהן ביחד : (מג) דכיון שנתפזרו לחוץ הרי אין המים כללו מצטרפין לשיעור מ"ס : (מד) שמחבר בזוחלין וא"כ משום פסול זוחלין ליכא מ"מ ליכא בהו שיעור מ"ס : (מה) ש"ע שם סעיף כ"ה : (מו) שאז יש הפסק בין הכשרים אינם מתערבים יחד. ונשארו כמו שהיו ולא נפסלו הכשרים מהשאוב. שהרי דרך המשכה בא ממנו להם וקודם שירדו לכשר נתבטלו ברוב. ר"ש. לכן הם כשרים לטבול בהן אחר שיתמלאו עד מ"ס. והשאוב נשאר בפסולו ולא מהני לו אם יתמלא עוד ממ"ג. ועיין במקמ"ח : (מז) אמנם דעת הרמב"ם דגם הכשרים נפסלו ע"י השאוב :

נתערבו ולא נכלו מן המים לכשרים. וגם שנתערב ממנו עם כל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה. ומ"מ המתבטלים ברוב הוי למקוה אין פוסלין אותו. כדתנן בפ"ה גבי מים שאובים ומ"מ שנתערבו בתלג ובשוקת עכ"ל. והנה דברי הר"ש צריכין ביאור במ"ש דנתערב ברוב קודם שירדו למקוה. [דמאי פסקה הא כיון דהשאוב כשאמלא ועבנו בו ג' בני אדם יצא מהן מים בבוה. תו לא הוי רוב בכשרים. ובי' ספריפה דס"ק דהא המים יוצאין מכל אחד בביה. והמים שאובין ביוצאין מהאמצעי. הולכת לצדדים ונתערב חציה לכאן מצד זה. וחציה לכאן מצד זה למקוה השניה. נמצא דהוי יציאה מהשאובין נתערב בכל יציאה דמקוה, והיינו ברוב ועי"ש בס"ק מ"ח. והביאו הפ"ז בס"ק י"ט. והיינו משום דלעולם תנינן דיצא מכל אחד מהן בפ"א ובבות. א"כ לפ"ז אינו מובן דברי הרא"ש ברישא בהיה השאוב מן הצד. בכי אפילו נתחבר האמצעי לשאוב שאלנו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר כו' ותדע כו'. גם ראיה בסיפא. דהתם ה"ם דתנינן שיצא מכל אחד ואחד בפ"א ובבות. ותנינן שיצא מן השאוב הניה בצד זה והניה בצד זה. וא"כ רוב בכל אחד מהכשרים נגד הניה מהמים דהשאוב שאמלאו. קודם שנתחבר להשני א"כ אין כאן רוב. רק מע"מ ואינו נטהר בהמשכה. ולכן נראה דס"ל להר"ב והרא"ב. דאע"ג דקי"ל דאין המשכה מועלת אלא ברביה והמשכה. אבל לא במע"מ כדלעיל ענף ט'. היינו דווקא היכא דבשעת המשכה לא היה רק מע"מ. אבל היכא דבשעת המשכה היה בהן רוב מים כשרים אע"פ שבשעת התערובות השאובין עם הכשרים לא היה רק מע"מ. אלא דאח"כ נתוסף עליהם מ"ג עד שיהיה רוב בכשרים נגד השאובין. מהני המשכה אח"כ ולא אמרינן כיון דבתחלת תערובתן היו מע"מ וא"כ נפסלו כל המים אפילו הכשרים. כדין ג' לוגין שנפלו למקוה חסר. דכ"מ אפילו נתוסף עליהן אח"כ מ"ס מ"כ (וכ"ב לפ"מ בכתב הרמב"ן דטעמא דהחכמים דר"י בפ"ג דמקואות משום א' משום דס"ל דחז"ע נ"ל בכל איסורים כמ"ב לעיל בענף ד' ס"ק י"ד ועי"ש. וא"כ ה"נ הני מ"כ כבר נעשו שאובים. ול"מ תו המשכה) דבא"ה דהנ"ל נפלו למקוה. הכא שנפלו חוץ למקוה. כי נתרבה עליהם אח"כ מ"ג עד שיהיו רוב נגד השאובים והומשכו אח"כ למקוה. נטהרו השאובין ע"י המשכה כיון דבשעת המשכה איכא רוב מ"כ. (וס"ל דכל בתוך למקוה אינו אלא עדיין בם איסור על הגא בין. ול"ב למ"ד הנ"ל וגה"ג אמת ביו"ד סי' ל"ד סעיף ו' ועי"ב) ונראה דזהו נ"כ כוונת הפרישה בס בס"ק מ"ח בהביאה הפ"ז לעיל בס"ק נ"ה (לפנינו לעיל בענף ט' סק"ב). ועי"ש. דכוונת הפרישה דלפי היכא מתחלה נתערב במע"מ ולא כ' נתרבה מ"כ עליהם עד דביחד איכא רוב מהני אח"כ המשכה. אע"ג דבתחלת התערובות לא היה רוב וכמ"ב ודלא כמו שהבין הפ"ז בס מדבריו ולכן הבין עליו ועי"ב. אמנם י"ל דהר"ב והרא"ב לשיטתם דס"ל דאין חילוק בין קדמו השאובין לנ"ג במקוה בין קדמו המ"ג לשאובין. בכל ענין מהני המשכה. כמ"ב לעיל בענף ט' בסק"ז ועי"ב. ולהכי ה"נ אע"פ שקדמו השאובין נרוב מ"כ. דהא בתחלת התערובות לא היה רק מע"מ ואח"כ נתוסף עליהם עד רוב מ"כ. אפ"ה מהני המשכה אח"כ. אבל לדידן דקי"ל כהרמב"ם בם דהיכא דקדמו השאובין ל"מ תו המשכה. א"כ ל"מ המשכה כאן כמ"ב. וא"כ לדידן נ"ל דעיקר הטעם הוא כמ"ב הריב"ש והביאו הב"י וז"ל דאף אם אפשר שנתערבו המים השאובין שבאו ערב שנתערבו בהן הב' מאה האחרים הולכים להקל בם' שאובים וגם שאין המ"ב פוסלין מן הצד ועי' מ"ם לעיל בענף ד' ס"ק י"ח. ולפמ"ש לקמן בס"ק י"ח דאגן לא קי"ל בזה כהרמב"ם בגא"ם אתי שפיר. ועי"ב. וראיתי בס' ג"פ שכתב נכון דדברי הר"ב במ"ב דנתבטלו ברוב. משום דאע"ג דקי"ל לעיל סעיף כ"ב (בענף ד' סי' ב') דמהות מג"ל לא פוסלין ולא מעלין היינו דוקא שלא בלו דרך המשכה. אבל דרך המשכה לא זו דאין פוסלין אלא גם עולין ומשמאת המים לפין מבני המקואות בביה. א"כ בתחנה כשיצאו ב' לוגין מכאן וב' לוגין מכאן הרי יש לפניו ד' לוגין שהם כשרים ובשעה אע"ג באה"כ יבואו עוד שאובין הרבה ממקום השאוב שלא כנגד זה יצאו נ"כ כשרים כשיעור השאובין. ו"כ נעולם הכשרים הם רוב. דהותן ב' לוגין שנצטרפו עם הכשרים רבין על השאובין ועי"ב. הנה גם אם נודה לו דיצא הכי דמהות מג"ל עולין למען המשכה. הכתי בזה אינו מתורץ דברי הר"ש. דהא מיד כשירדו הני וטבלו. ירדו כל המים לחוץ בב"א מה שאלו' לגלות. ומהיכן פסיקא ליה דיצאו מעט מעט. עד שנימא דמתחלה לא יצאו רק ב' לוגין מכאן וב' [...] כאן. ועיין בח"ס סי' ר"מ : י) כשלא יצאו המים כו'. כ"כ הש"ך בשם ריב"ש וז"ל שנשאל על מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות ו.. שעדיפו דוכנותיה שלא ניתא מהו לטבול בו. והשיב. נראה שלהפשמה התלך במקוה בתוכו הוא מבושש קלת. בענין בשעת השובה שמקוה יבואו המים להתנג אל המקוה. מותר לטבול בו. שהרי הוא כאילו כולם בגומת המקוה שהרי מחוברים בו כו'. ואין נקראים זוחלין. אע"פ שלא יחזרו המים בס במקוה שמטבילו בו ס"ה נקרא אשבורן. כיון שמקוה באו. ואליו הם שבים. אלא שנסתפקתי בשברה מהות אדם או ד"א במתוך המקוה והביא ראיות לדבר. אבל אם בשעה שתלך אינו בענין שיבואו המים למקוה אחר עליתו כל טובל. אלא הולכין ומתפזרין חוץ למקוה. אסור לטבול במקוה כזה שהרי בשעת טבילה בזו כבכל גופו מתכסה ביחד במים. אז המקוה חסר. ואין המים שחוצה לו מצטרפין. ואף אם יהיה עוד המים יותר מכדי שיעור עירוב מקואות. שהרי זוחלין הן ואינם אשבורן. וידוע שאין המקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורין. וגם בעירוב מקואות צריך שהמים המתערבים בני המקואות הם מעורבים אותם בהבקע בעמדם במקומם הטבעי בזהו אשבורן. ולא בהיותם זוחלין בזהו נקרא קמפרס. דהכי תנן בפ"ה דמס' טהרות כו'. והיינו דב' מקואות כו' ירדו ג' וטבלו בהן ונתערבו כו' בשלא יצאו המים מגומות המקואות לחוץ שכותלי המקואות מהן גבוהים. אלא שבני הכתלים המפסיקים הם נמוכים. ובשנפחתו מסיבת הטובלים והמעתם נתערבו המקואות כקליפת השום או יותר בבעת בזה . אבדו טפה עכ"ל. אבל זה לא כו' למה לא הוי זוחלין במה שיצאו על שפתם בצד הכתוך. והש"ך כתב דמיירי בהמים שיצאו חזרו למקומן. דאל"כ ה"ה זוחלין ולא זכיתי להבין. דהא מיירי שנתערבו על שפתם. הכשרים עם השאובים. ובשחזרו הרי חזרו בתערובות שנתערב מהכשרים בשאובים. ומהשאוב לכשרים. כדמוכח מר"ב ורא"ב. א"כ לא חזרו לנקיון. והכתי ס"ל זוחלין ונראה דסברת הריב"ש דלפני לא הוי זוחלין בכה"ג. משום דבתחלת הטבילה כ"ז שלא נתערבו המים על שפתם בהדדי הא בריך ליה בשירתא. וגיכא שיעור מ"ס בכל אחד מהן. ובסוף הטבילה שאז נתערבו המים ליכא הו זוחלה. משום דבשעה שנופקין המים להדדי אז אחד דוחה את חבירו ומעכב מלזרוק ונעשו אשבורין ועיין שכתב זו כתב הט"ז בס"ק ס"מ. ועי' בח"ס סימן ר"ט שהאריך בזה ולא הרגיש בסברא זו שכתבתי ועי' מ"ב לעיל בענף ג' ס"ק י"מ : יא) אלא נשארו כמו כו'. פי' דהכשרים

כשר

שטבלו בהן לא נטהרו שהרי במקוה הבר טבלו:

יא (מח) שני מקואות של כ׳ כ׳ סאה אחד שאינו וא׳ בשר יב) ירדו שנים וטבלו בהן אפי׳ (מט) אדומים והלבנים או לבנים והאדימים המקואות כמו שהיה והטובלין כמו שהיה ובשר (נ) להקוות על הבשר:

יב (נא) יג) כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו גומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה (נג) שהיו בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפ״ה מטבילין בהן (נג) ילכן כלי המונח בצד המקוה (נד) מנענע בידו המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור ע״ג הכלי יד) עולה לו הטבילה ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו (נה) אלא יהא מחובר למקוה:

יג (נו) הורי המערה (נז) וסדקי המערה מטבילין בהן אע״פ שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקוה (נח) אלא בכל שהוא:

עוקה

(מח) ש״ע שם סעיף כ״ו: (מט) פי׳ אדומים מים של כשר והלבינום המים של שאו שהיו לבנים או איפכא. ועי׳ לעיל ענף ו׳ במקמ״ח סק״ב: (נ) פי׳ נמלאו במ״ג עד מ״ס ואע״פ שנתערב בו מ״ש. כשר נתבטל ברוב הכשרים ונטהר ברבייה והמשכה: (נא) ש״ע שם סעיף כ״ז: (נב) פי׳ ברכת בהמה כביא דורכת בארץ עושה גומא. וגומא זו מעורבת עם המקוה שבלדס נכשפ״ה: (נג) רמ״א בהג״ה שם ממשנה פ״ז דמקואות: (נד) ולא נפסל משום דהוי הוייתו ע״י אדם המק״ט כיון דבמקום תלישת הגל אין שם ידי אדם. ש״ך ס״ק קכ״ג ועי׳ במקמ״ח: (נה) דאם נעקר הגל לא מטהר אא״כ יש בו מ״ס: (נו) ש״ע סעיף כ״ח: (נז) פי׳ חורין וכדקין שבתוך המקוה: (נח) פי׳ אע״פ שאינם מעורבים בכשפ״ה: פי

כשר נהקית עיקה עד מ׳ סאה. והשאיב נשאר בפיסולו כמו שהיה. ועיין בר״ב מה שכתב נראה הא דלא נפסלו הכשרים על ידי השאוב המתערב עם כל אחד ואחד מהכשרים והבאתי לעיל סעיף קטן פ׳. המגיה מגמגם הרמב״ם בפירושו למשניות בס משמע דהפסיד הכל. דגם המקואות הכשרים פסולים משום שנתערבו בכל אחד מהן מים שאובים. יען כתב בח״ס סי׳ ר״ט דהרמב״ם נפרש הכי. וגם ס״ל להרמב״ם ז״ל התורון בכ׳ הר״ש והרא״ש. ולפמ״ש לעיל בסק״ע. י״ל דהרמב״ם לשיטתי. דס״ל דאיכא דקדמי השאובין ל״מ רבייה והמשכה אח״כ כמו שמדייק הב״י לעיל מדברי הרמב״ם. וכמו שפסק הרב בהג״ה בסעיף מ״ד (לעיל ענף ט׳ סי׳ ד׳) וה״נ אע״פ שבסוף נתערבו גם המקואות הכשרים והיכא רוב נגד השאובין מ״מ ל״מ המשכה זו כיון דבתחלה תערובתן לא היה אלא מע״מ ונפסלו כולו ומה שנתרבה אח״כ מ״כ מהמקוה השניה כ״מ. דהוי כקדמו השאובין דל״מ אבל הר״ש והרא״ש לשיטתם דס״ל דמהני אפי׳ קדמו השאובין בהמשכה למקוה אם נתרבה אח״כ מ״ג ולכן המקואות הכשרות נטהרו כמו שהיו בכשרותן. ולא נפסלו מהשאובין. אמנם אח״כ קשה על הרב דלעיל פסק כהרמב״ם. והכא משמע דפסק הש״ע דהמקואות הכשרים נשארו בכשרותם כמו שהיו. וכשר להקוותו עליהם. לכן נלענ״ד גם הרב לא פסק לעיל כן. אלא דהמסיך ההלה מ״ש למקוה ריקניות. ואח״כ בא עליהם רוב מ״כ דבשעת המשכה לא היו בהן רוב מ״כ. אבל בהא״ג דבשעת המשכה יש בהן רוב מ״כ אע״פ שבתחלת תערובתן לא היה אלא מע״מ. מ״מ מהני המשכה. אע״ג דהרמב״ם ס״ל דגם בהא״ג ל״מ המשכה. מ״מ בזה לא פסק הרב כמותו. אמנם לפמ״ש לקמן בס״ק שאח״ז בגא״ה לק״מ וע״ש. וכתב ב״י בשם הרא״ש דה״ה אם יש מחילה מפסקת ביניהם וגקב כשפ״ה מערב אותם הם הויה לכל הדינים שבשני סעיפים הללו: יב) ירדו שנים וטבלו כו׳ כן תניא בתוספתא והביא הר״ש בפ״ו דמקואות. ב׳ מקואות של כ׳ כ׳ כו׳. ופירש הר״ש אפילו אדומים הנים של כשר והלבינים היינו של שאוב שהיו לבנים. המקואות כמו שהיו. והכשר כשר להקוות עליו. אע״פ שנתערב בו מ״ש. כשר נתבטל ברוב הכשרים קודם שבאו למקוה כדפריכית במתניתין עכ״ל ועי׳ מ״ש לעיל בסק״ע בשם הכריסה. והביאו הט״ז והב״ח עניו ונדון זה בב׳ מקואות בכ׳ הר״ש ג״כ. והכא ל״ש מ״ש הפריסה בס. ולכן כתב לפרש דברי הר״ש בדרך זה. תחלה אמר שהשאובין שאין לכשר דרך המשכה א״פ. ואת״ל שהוא באופן שאין שם היתר המשכה. כגון שאין בס ג׳ טפחים. מ״מ יש היתר דהא המים שיוצאין בשעה שטובלין חוזרין למקומן וכן אלו ולא אמרינן שהוחלפו זה בזה. דהא כל אחד דוחה את חבירו מלינום כמלא שאין חשש רק במקום שנוגעים ביחד דהיינו במקום נגיעתן זה בזה בס יש קלא תערובות ועל אותן תערובות אמר בבטל ברוב אותי קילוח. עכ״ל. הנה מ״ב ואת״ל שהוא באופן שאין שם היתר המשכה כגון שאין שם ג״ט. קשה הא הר״ב ס״ל דלא בעינן המשכה ג״ט כמ״ש הב״י בשמו. והבאתי לעיל בענף ט׳ סק״ח והוכיח מדברי הר״ב כאן. ועוד דאם מיירי באופן שאין כאן היתר המשכה. מה מהני מה שבטל ברוב מ״מ אסור מדרבנן אם נתערב בס נ״ל מ״ב. ועוד דהא הר״ב מסיים בזה וז״ל ומ״ש שנתבטלים ברוב אך למקוה אין פוסלין כדתנן לעיל פ״ד גבי מ״ש ומ״ג שנתערבו בחלר ובעיקה. והא בס הוא הסבר מטעם ריבוי והמשכה כמ״ש הר״ב בס. ול״ע ולפע״ד בלא״ה נה קשה ידי דנסתמה לא ילאו כל המים מהמקואות אלא נטהרו הרבה מהם במקואות. וא״כ כשהוזרים המים. מסתמא רוב המים בשיו על בפתם הוזר כל אחד ואחד למקומו. רק מעט מהשאובין נתערב עם הכשרים ויורדים למקוה. ובס ודאי איכא רובא נגד הנך שאובים שבא למקוה וא״כ נטהרו השאובין ברבויא והמשכה. ול״ל לר״ב לדחוקי שנתבטל ברוב קודם שירדו למקוה. רק דהר״ב לשיטתו דס״ל דבעינן שיתערבו בחלר קודס שירדו למקוה בהמשכה. אבל הכן קי״ל דלא בעינן דוקא שיתערבו מקודם שירדו בהמשכה למקוה כדמבואר לעיל בענף ט׳ א״כ בלא״ה ניחא: ולתרץ דעת הפריסה מסבנת הט״ז עליו. י״ל משום דהכא ע״כ מיירי בכותלי דהמקוה הכשר מהוך גבוהים כמו שמבואר לעיל סי׳ מ׳ דהלא״ה אפילו היה בו מ״ס לא עלתה לו הטבילה. אלא מיירי שכותלי דהמקוה הכשר גבוהים מהוך. אבל כותלי דמקוה השאוב מיירי שאינו גבוהים מהוך. ולפי זה כשירדו הטובלים ויצאו המים על שפתם. א״כ כל המים שיצאו מהמקוה הכשר ירדו על שפת אלל המקוה הפסול. דשם הכותל נמוך. ושאר הטובלים גבוהים והיינס מגיהם ללאת הולה. מבא״כ המים שיצאו מהמקוה השאוב שבלנו. כיון שכל כותליו נמוכים. נתפזרו על כל לדדיו והמים שיצאו. ולא עלו מהם נגד המקוה הכשר כ״א מעט. וא״כ שפיר יש רוב בכשרים נגד השאובים. ונכון הוא: יג) כל המעורב למקוה כו׳. משנה ריש פ״ו דמקואות. כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה. הורי המערה. וסדקי המערה. מטבילין בהן כמו שהן. עוקה המערה אין מטבילין בה אא״כ היתה נקובה כשפ״ה כו׳. ובפ״ה דמקואות משנה ה׳ הגן כל מקוה שיש בו מ״ס טובלין ומטבילין. מטבילין בהרלין ובנטילים וברכת החמור המעורבת בבקעה. ופי׳ הרא״ב. ברכת חמור. כשבהמה דורכת בארץ עושה גומא. ונתקבלו בבקעה מ״ס. וברכה זו מעורבת להן כשפ״ה. ומדברי הר״ש נראה שהוא מפרש דפרסת החמור דקתני היינו לומר שהוא כותל בתוך הכרסה. ודברי הרמב״ם בפ״ח מ״מ כדברי הרא״ש שכתב כל המעורב למקוה ה״ה כמקוה ומטבילין בו. גומות הסמוכות לפי המקוה. ומקום רגלי פרסות בהמה שהיה בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפ״ה מטבילין בהן עכ״ל הב״י: יד) ויעולה לו הטבילה. משנה פ״ז דמקואות מוליך ומביא במים כו׳ ועי׳ בט״ז וש״ך שהקשו הא הוי הוייה ע״י דבר המק״ט. בשלמא לשיטת הרא״ש לעיל ענף יו״ד דבמושיך מעין או מקוה לית בה משום הוייתו ע״י מ״ט ניחא. אבל להרשב״א בס קשה. וגם להרא״ש קשה דמשמע הכא דהס עיקר גל שיש בו מ״ס ש״ד. אמאי הא הוי הוייתו ע״י ט. ובאמת מטעם זה הבינו התוי״ט על הרא״ש בזה. ותי הש״ך דלא מיקרי דבר המק״ט אלא כשנוגע המים במקום מעשה המקוה ועוברים ובאים ע״י דבר המק״ט. אבל הכא כיון דהאדם מוליך ומביא במקוה ומתוך כך נתלש הגל. מ״מ הגל נתלש מהמקוה נופים ובמקום תלישתו אין שם ידי אדם. ונראה לפע״ד ראיה לסברא זו מהסיפא דג׳ מקואות לעיל סימן ח׳ דאותן שטבלו בהן עלתה להן הטבילה. בע״י יצאו המים על שפתם ונתערבו ונטהרו ב׳ הכשרים יחד. וא״כ הוי הוייתו ע״ט. ולסברת הש״ך ניחא כמ״ש במק״מ שם: כתב הראב״ד בס׳ בעה״נ וז״ל לטבילת כלים די במה שהן. כדי שיוכלו להטבילן כלין כאחד. ואפילו ברביעית לבד מטבילין בו מחטין וצינורות מן ההלכה אלא שבטלו אותם חכמים ואמרו (נזיר דף ל״ח.) שאין טבילה עולה לכל דבר בפחות ממ״ס. והכי איתא בנזיר. ומיהו לא בטלו אותם אלא כשהוא בפ״ע. אבל היכא דהוה מקוה שלם וקדח ממנו רביעית לעוקה

בכל

יד (נט) עוקה שבתוך המקוה (שם) אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה (ס) בריאה ויכולה להעמיד את עצמה אין מטבילין במים שבעוקה עד שהוא מערבן עם המקוה בשפופ׳ (סא) ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה אפילו אינם מעורבים אלא בכ״ש מטבילין בהם :

טו (סב) שלש גומות (סג) שבנחל התחתונה והעליונה של כ׳ סאה והאמצעית של מ׳ סאה ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אע״פ שהוא נכנס לתוכו ויוצא מתוכו אין זה עירוב ואין מטבילין (סד) אלא באמצעית שאין (סה) הזוחלין מערבין אלא אם כן עומדין :

טז (סו) בד״א בשטף של מי גשמים הוא אבל מעין מערב (סז) אף בזוחלין :

הגהות

(נט) פי׳ חפירה בשולי המקוה : (ס) עד שאלו טבל בו יכולה להעמיד בלא תפול : (סא) פי׳ שקרקע המבדיל בין המקוה לעוקה שתחתיה נפש דק מן הספר, עד שאלו טבל בו נפל ונתחברו המים שניה. הנה יחשב כאלו מחוברים להדדי כן פי׳ הרמב״ם והש״ע אבל הר״ש והרא״ש פירשו באופן אחר ועי׳ במקמ״ח : (סב) ב״פ שם סעיף ס׳ : (סג) פי׳ בקעה. ס״ד ועי׳ רש״י בחגיגה (דף י״ט) ד״ה גממיות : (סד) פי׳ שיש בו מ״ס : סה פי׳ שאין מים הזוחלין מערבין המקואות כשם שאינם מטהרים בזוחלין. אבל מעין שהוא מטהר בזוחלין ה״נ מערבין בזוחלין אא״כ שהוא מקום משופע ביותר דאז הוי קטפרס : (סו) ב״ד ס״ק קנ״ט. ועי׳ מ״ס במקמ״ח : (סז) אם אינו משופע ביותר כמ״ש לעיל : ב״ט

בבלתו על שפת המקוה. אם יש בפרוזה רוחב כבפ״ה על גובה בקניפה הפ״ס שמטבילין בו כלים קטנים. ודוקא ברביעית. אבל בפחות מרביעית לא (ועי׳ לעיל ענף ב׳ ס״ק ח׳) דלא חשיב כגל יבשין שמשיר יקוה הון במקום שבינה. דהוי רביעית דהוא שיעור טהרה. וכן הוא שיעור טהרת לידים. ואע״פ שבענינו להוא רביעית בקרה במקוה בלב. אם נתן בו כזוגים ונטל ממנו כנתן כשר. מכח״כ במקוה גדול שהכשרתו בענין זה עד רובו (עי׳ לעיל ענף ה׳ סי׳ ד׳). והיקא בבקדוי לייהו רביעית ואח״כ ערבו בהוצאין דפסול. אבל אם עד שלא קדחו נתן בהוצין במקוה. כענין נתן סאה ונטל סאה. ואח״כ קדחו מהם ונשך ממנו רביעית לעוקה בבלעו אע״פ בההוצין משורבין בו כשר להטביל בו מחטין וצינורות. מ״ש מהכשרת המקוה קא אתי וכבי איתא בזבחים פ״ב (דף כ״ב.) עכ״ל והביא בד״מ בסוף נדה ס״ק י״ג. וכ׳ עוד וז״ל ואע״פ שכתבתי בסעיף דלעיל דהא ברביעית המקוה לא אתמר אלא לענין טבילת כלים ממאים למהרו מטומאתו. אבל בכלים הנקחים מן העכו״ם אף מה״ת בעינן לטבילתו מ״ם ואפילו במעין. ואני אין לי הוראה טבילה לכלים אלא הנקחים מן העכו״ם. ... הסמקתי לדברי הרה״ד. נפי בג״ל דאף הנקחים מן העכו״ם מדאו׳ כי קדה כדי ביטול טבילת כל גוף הכלי בבת אחת. והוא כמקוה בנס וכו׳ דהא בהא מטבילין בכס״ג מקוה הסר בלא מקוה בלם עכ״ל והו נ״כ דעת הרב הרמ״א כאן דהעתיק לבין הסבנה. וע״כ דהוראה נילא טבילת כלים טמאים אבל כלים הנקחים מן העכו״ם דבעינן בהו מ״ם ואפילו במעין. מ״מ מהני בכס״ג כיון שמחובר למקוה כלה כיון דאפילו בהא מטבילין בכס״ג : ונראה דלכן שינה הרב. מלשון הטור. דהטור כתב מחט שמינה בו׳ והרב לא הזכיר מחט אלא סתם כלים. משום דמחט לא הוי כלי סעודה. וא״צ טבילה. וטבילת כלים טמאים ליכא הוראה. א״כ אין נ״מ בהאי דינא לענין מחט לכן כתב סתם כלים. ור״ל כלים הצריכים טבילה משום הנקחים מן העכו״ם. ונראה דגם הרא״ש והטור הזכירו מחט הוא נ״ה. ונא ר״ל כלים קטנים. אלא דנקטי לשון המשנה. דאיירי לענין טומאה וטהרה. אבל הרא״ש והטור לא איירי לענין טומאה וטהרה דלא נהיגי האידנא. אלא לענין טבילת כלים הנקחים מן העכו״ם כ״מ כמ״ש. ולכן בספר שטיים הרא״ש ובלבד שלא יתגיב הגל דאז לא היה מטהר אם אין בו מ״ס. דמשמע אם יש בו מ״ס מטהר. וקשה ממ״נ באיזה איירי. אי במקוה בל מ״נ אם אינו מטהר בזוחלין, ואי במעין הא לא בעי מ״ס לטבילת כלים. ועי׳ בב״ח וש״ך ס״ק קכ״ג מה שהקשו בזה. ולע״ם דהרא״ש מיירי לענין טבילת כלים חדשים הנקחים מהעכו״ם. ניחא דבעינן בעי מ״ס אפילו במעין כמו אלא כדאמר ב״ד סימן ק״כ : סי׳ אם היתה בו׳. מבואר בפ״ו דמקואות בב המשרה לעוקה במקוה הורי המערה כי עוקת המערה אין מטבילין בה אא״כ היתה נקובה כשפ״ס. אר״י אימתי בזמן שהיא מעמדת א״ע כו׳ ופי׳ הרא״ש עוקת המערה. היינו עוקת בבסלע במערה אלא במקוה דתנן לעיל באינה פוסלת את המקוה כיון בחקקה בסלע אי בקבעה ולב״ח יגרי דאלו כלי הוא מ״מ אינו נחשב כמקוה לטבול בתוכו. אא״כ שיהיו מחוברים למקוה כשפ״ס. בהיא מעמדת א״ע. כלומר שהעוקה לעצמה מן המקוה. בבטבילים בם בעוקה על ידי מ״ס. וכן המים מגיעין עד העוקה. דלכך כיון בנקדה עליו בם מקוה בבלא יציע לעוקה. כשמגיע לעוקה אין העוקה מתחברת למקוה בפחות מכשפ״ס. אבל אם אינה עומדת מים לעצמה. דנעשה כבים במקוה מ״ס מגיעין המים עד העוקה. פ״ס כתורי וסדקי המערה ומטבילין בה כמות בהיא. וכן פי׳ הר״ש. אבל הרמב״ם פי׳ עוקת המערה היא החפירה תחת בשת המקוה בקנוב ונכון קובה ויהא הנשפה בבפיע כמו כ״פס ... ולכן יעמוד ביאת פי זה מתחבר כשפ״ס. ואז ימבכו המים אבר תוכי עם המים אבר נמעלה מהם. אבר הם מי המערה. ובבר ביאור ר״י בזה אמנם היא אם תהיה מעומדת זאת העוקה מוזהרת אלא בהגיע עלמה מן התחברות במקוה אמנם אם היה הסבדל בין המקוה והעוקה נפש דק מן הספר. עד שאלו טבל בו נפל ונתחברו המים בניה. הנה הוא יחשב בכלל המקוה. ולא יצטרך התחברות כשפ״ס. ודברי ר״י אמת ע״כ. ועי״פ פי׳ זה הוא דברי הש״ע כאן. בהם לשון הרמב״ם בפי׳ מה׳ מקואות כפי פירושו במשנה : טו) שלש גומות כל גב יש סי׳. תוספתא בפרק ו׳ דמקואות. יהובא בגמ׳ חגיגה (דף י״ט.) ג׳ גומות שבנחל העליונה והתחתונה כו׳ ר״י רמ״א. מטבילין בין התחתונה. בין בעליונה. ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה. והב״ה בין כך ובין כך. אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ״ס. ופסק הרמב״ם כחכמים וגראה מדברי רבינו שאינו מפרש מחלוקתם בגוד אלא יגוד אסיק כדמשמע בפי׳ אין דורבין. אלא בשם המים הזוחלים מערבים המקוות. וצריך טעם לזה ביה מאלו דמ״ב בגמ׳ דמפרש פלוגתייהו. וצ״ל דהיא היא. דמאיזה טעם אין המים הזוחלים מערבים את המקואות. משום דלית ליה לא גוד אסיק ולא גוד אחית. וכתב הריב״ב בתשובה ילא דמשמע בפי׳ אין דורבין הבגוד אחית לא פליגי דלכ״ע אמרינן. הינו ר״מ ור״י. אבל רבנן דפליגי עלייהו בתוספ׳ ס״ל דאין קטפרס חיבור לעולם אפילו ע״י גוד אחית עכ״ל ולי נראה ברבינו מפרש כלא אמרו בפי׳ אין דורבין דפליגי בגוד אסיק אלא ר״מ ור״י. אבל חכמים ... משום דאין מים הזוחלים מערבים את המקואות עכ״ל הכ״מ בפ״ח מה״מ. ודברי הכ״מ צריכין ביאור. ... מפרש בו דהוא הוא בכתב הריב״ב דלא מ״מ אין הזוחלין מערבין לפי שאין קטפרס חיבור. ... קטפרס אינו חיבור. ס״ל נבפי׳ דקטפרס לא הוי אלא בכשות משופע ביותר כמ״ש הכ״י בהדיא והבאתי דבריו לעיל בענף ב׳ סק ד׳. אבל נהר בשוא משופע קצת ויהל שפיר הוי חיבור. דאין זה קטפרס אבל לטעם הכ״מ משום דאין המים הזוחלין מערבין המקואות. א״כ בכל ענין הכינו אינו משופע ביותר מ״מ כיון שהמים זוחלין ע״י שהוא משופע קצת כיון אינם מערבין. ולא משום דהוי קטפרס. וגם דלא נעשה קטפרס. א״כ ה״ה במעין נמי הוי חיבור. כיון שהוא קטפרס. אבל משום טעמא דאין הזוחלין מערבין הוא אלא במקוה בל מ״מ. דבין דמ״ל אינם מערבין בזוחלה. ה״נ אינם מערבין בזוחלין. אבל מעין שמטהר בזוחלין ה״נ ... יתערב בכשות זה. אם אין המקום משופע ביותר דאז הוי קטפרס. ואינו חיבור כלל אף במעין. אמנם הריב״ש ס״ל כשיטת הראב״ד שבמרדכי בם. דבל שמשופע קצת עד שיין המים זוחלין הוי קטפרס. ואינו חיבור כלל. והכי משמע בהדיא מריב״ש שהבאתי לעיל סק״י שכתב שאם שפת התלר שהמקוה בתוכו הוא משופע קצת כו׳ וגם בעירוב מקואות צריך שהמים המערבים בני המקואות הם מערבים אותם בהשקה ... אותם שאינן נזי נקרא קטפרס כו׳ עכ״ל. אמנם מהרב״י בשו״ת (דף ע״ג.) משמע בהדיא כהכ״י. דלא הוי קטפרס אלא בכשות משופע ביותר. אבל בכשות משופע קצת לא הוי קטפרס. ובפסק בל מעין שמטהר בזוחלין ה״נ עירובו מערב המקואות. כמ״ש הש״ך בס״ק קכ״ט. ולפע״ד א״ל נכון זה מפני הריב״ש והכ״מ דהר״ב

פסק

פסק כחכמים דפליגי על ר"מ ור"י ולית להו לא גוד אסיק ולא גוד אחית. אלא י"ל דהרמב"ם מפרש דעד כאן לא פליגי ר"מ ור"י בה אם אמרינן גוד אסיק הו לא הלא במעלות דרבנן. אבל מטומאה לטהרה לכ"ע לא אמרינן גוד אחית וכ"ש גוד אסיק. דהא הרמב"ם בפי' המשנה בפ"ז דמקואות כתב כלישנא קמא דר"נ בחגיגה שם. דאמר מחלוקת במעלות דרבנן. אבל מטומאה לטהרה ד"ה הכל עמא. ולא אמרינן גוד אחית. א"כ לפ"ז צ"ל הא דפליגי שם בני גיגיות. דר"מ אומר מטביל בעליונה. ור"י בתחתונה. ע"כ מיירי במעלות דרבנן. אבל מטומאה לטהרה ד"ה דאינו מטביל גם בתחתונה. משום דקטפרס לא הוי חיבור. מטומאה לטהרה דאורייתא. ולא אמרינן אפילו גוד אחית וכ"ש גוד אסיק. ולפ"כ פסק הרמב"ם כר"ע. ול"ל תו לומר דהרמב"ם יפסוק רק כרבנן. ובחנם דחקו בזה. ועי' מ"ש לקמן בענף י"ג סק"ב: יז) אם נכנסו מים כו' כ"כ הרמב"ם בפ"א מה' מקואות. והוא מתוספתא (והביאה הר"ש בפ"ע דמקואות) וגרסה דהיינו לגמר דהיכא דלא טבל דרך גדילתן בודקין אותו אם נכנסו המים בכל המקומות שהיה נכנס אלו טבל דרך גדילתו עלתה לו טבילה. ואם לאו לא עלתה לו טבילה עכ"ל הכ"מ שם וכ"כ הב"י סוס"י קצ"ח וע"ש:

יז (סח) הכופת ידיו. ורגליו וישב לו באמת המים יז) אם (סט) נכנסו מים הרך כולו טהור:

(סח) ש"ע סעיף ס"א: (סט) פי' אם טבל שלא דרך גדילתו בודקין אותו אם נכנסו המים בכל המקומות כמו אלו טבל דרך גדילתו עלתה לו טבילה:

מקוה ישראל

ענף שלשה עשר

מקור מים חיים · מקוה מים

דין מקוה של מ"ם מצומצמת:

א (א) מקוה א) שיש בו אמה על אמה ברום שלש אמות מכוונות. אם שטח החצר שהמקוה בתוכו מישופע קצת בענין שבעליית הטובל מהמקוה ישובו המים אל המקוה (ב) מותר לטבול בו אבל אם שטח החצר אינו בענין שישובו המים למקוה אחר עלייתו של טובל אלא הולכין ומתפזרין מאליהן חוץ למקוה (ג) אסור לטביל במקוה כזה:

ב (ד) מקוה שיש בו מ"ם (ה) מצומצמת האדם הטובל בתוכו ב) לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים (ו) בקפיצתו בתוכו ולא יטבול פעמים (ז) זה אחר זה:

טבלו

(א) כ"כ ריב"ש בתשובה ועי' במקמ"ח: (ב) פירוש הוא כאלו כולם בגומא דהמקוה. פירוש מחוברים הם כשיעור עירוב מקואות. ואין נקראים זוחלין כיון שמן המקוה באו ואליו הם שבים. אלא שנפתח בהכרח מחמת אדם: (ג) פירוש בשעת טבילה כשכל גופו מתכסה יחד במים אז המקוה חסר ואין המים שחוצה לו מצטרפין פירוש זוחלין הם והיכא דאשבורן. ועוד דקטפרס לא הוי חיבור: (ד) ש"ע שם סעיף ס"ב: (ה) ר"ל שאין בו אלא מ"ם מכוונות אבל הללו גדול ומחזיק עוד כל גוף האדם ולא יותר: (ו) טרם שיתכסה במים כל גופו: (ז) שמא לא יטבול בפעם ראשונה כהוגן מפני שיסמוך על השניה ושמא חסרו המים מחמת טבילה ראשונה ועיין במקמ"ח:

א שיש בו אמה על אמה כו'. מקור דין זה הוא מריב"ש שהביאו הב"י והבאתי לשונו לעיל בענף י"ב סק"י וע"ש אמנם הב"י בש"ע לא הביא דין זה. רק בסעיף א' כתב וצריך שיהא החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה כדי כשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישארו בו מ"ס. והוא מדברי התוס' פסחים (דף ק"ט:) ד"ה ברום ולכאורה מדלא חילקו בדבר. משמע אפילו כשהוא שטח החצר בהופן שאחר עליית הטובל מהמקוה ישובו המים אל המקוה. אפ"ה לא יטבול בו. דלא כריב"ש. וי"ל משום דחושש לדעת מהרי"ק שהביא הש"ך בסק"ל. דבכה"ג הוי זוחלין. אע"פ שע"י האדם הטובל יצאו המים וחוזרים ושבים אל המקוה כמ"ש בשמו לעיל בענף ב' ס"ק י"ע. ולפ"ז משמע דהש"ע בסעיף א' מיירי במקוה של מ"ב נ"כ דיש בו משום פסול זוחלין. ולשיטתו אזיל דפסק כהרא"ש בסעיף כ' (לעיל ענף ב' סי' ו') דאם יחסרו בו מ' סאה אחר שיצאו קלחן בעד הסדק ליכא משום זוחלין. ולכן לא כתב בש"ע שם סעיף א' משעה זוחלין ואפילו יחסרו בו מ"ס. ועי' בכ"ב תניינא סי' קל"ז אמנם הרב בסעיף כ' פסק כריב"ש. דהיכא דהמים חוזרים ושבים אל המקוה לא הוי זוחלין. לכן העתקתי דברי הריב"ש להלכה:
ב) לא יקפוץ לתוכו כו'. תוספתא כתבה ר"ש בפרק ז' דמקואות. הקופץ למקוה הרי זה מגונה. הטובל פעמים במקוה הרי זה מגונה. וכתב הרא"ש בסוף נדה דהמקוה מצומצמת קאי. כי המים נתזים לחוץ ונמצא טובל במקוה חסר. וכן בטובל פעמים במקוה מצומצמת. שמא בפעם א' לא טבל כהוגן על סמך השניה. ושמא חסרו המים. אבל באינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן, ואף שאם יצאו המים מן המקוה מחוברים הם למים שבמקוה בשעת טבילה ע"כ וכתב ריב"ש בסי' רל"ג ביאור דבריו. כי הקופץ במקוה מצומצם. ר"ל שאין בו אלא מ' סאה מכוונות. אבל הללו גדול ומחזיק עוד כל גוף האדם ולא יותר. המים נתזין לחוץ מכח הקפיצה. טרם שיתכסה במים כל גופו. ונמצא טובל במקוה חסר. ומפני שאינו ודאי. וגם דאי הוה איהו הוי חזי ומרגיש. הוא מגונה בלבד. דלמא מתרמי ולאו אדעתיה. וכן הטובל פעמים במקוה זה. שמא בטבילה ראשונה. לא טבל כהוגן על סמך השניה. ר"ל שלא נתכסה כל גופו ונמצא שחסרו המים בטבילה ראשונה. לפי שכיון שהוא מצומצם גם בחללו שאינו מחזיק רק מ"ס והגוף. שמא בשעה שמתכסה גופו יצאו המים מהמקוה מחמת תנועתו ונמצא בטבילה שניה המקוה חסר. אלא שהיא חששא בעלמא. אבל כשהוא טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן. שהרי אין דעתו על שניה ומתכסה כל גופו. ואף אם יצאו ממנו מים לפעמים גם מן המקוה מחמת התנועה בשעה שמתכסה כל גופו כיון שהמקוה מצומצם שאינו מכיל כ"א מים מצומצם וגופו של האדם. מ"מ טבילה כשירה שהרי כיון שהוא טובל בנחת ולא בקפיצה יכוסו כל גופו במים קודם יציאת המים. ולזה אמר שאף אם יצאו המים מהמקוה בשעת טבילה. מחוברים הם בשעת טבילה. והרי הן כגל המקוה שנתלש ועדיין מחובר למקוה והטעם שפירשו במקוה מצומצם מפני שהיא שנויה בתוספתא על היות דמקוה שיש בו מ"ס מכוונות. דפליגי בה ר"י ורבנן דאם היו רגליו של ראשון נוגעות במים כו'. אמנם שלא פירשה

לזו

לזו הרמב"ם במקוה נלוגלס כו' ונראה שהבין הרב בפי'. לפי שהקופץ למקוה. אף אם מתכוין לטבול. הרואים סבורים שאינו מתכוין אלא לסקר. וכן הטובל בתי נשנים. כיון שמבל כראוי. למה הוזר וטובל. יחשבו שאינו טובל אלא להקר. ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו סבורים דלא בעי כוונה עד כאן לשונו. וקשה לי מש"ס ערוך ביצה (דף י"ח.) דאמר רבא גם דמשים הכי אסור לטבול כלים ביום ט"ב מפני שנראה כמתקן כלי. ופריך אי הכי אדם נמי. ומשני אדם נראה כמיקר. אם כן נימא דהרואין יאמרו דלא בעי כוונה לתרומה וקדשים. כשיבא זה

(ח) ש"ע שם סעיף ס"ב: (ע) ולא אמרינן גוד אחית בטופח להשפיה. ריב"ש:

ג (ח) טבלו בו שנים זה אחר זה אף על פי שרגליו של ראשון נוגעת במים השני בטומאתו (ע) שהרי המים מארבעים סאה:

הטביל

בתרומה וקדשים אף על פי שטבל בלא כוונה. והם כן ממה נפשך יש גם חשש מכוי הרואין. דאם יסברו שטבל לשם טבילה. אם כן נראה כמתקן. ואם יסברו דלא טבל זה אלא להקר. א"כ יאמרו דאין צריך כוונה לתרומה וקדשים. כדהיא הסכא. ואין לומר דשאני הכי ביום טוב משום דלא אפשר בענין אחר להכי לא גזרו. דהא המשנה איירי בדאפשר לו לטבול מבעוד יום. דהא בית שמאי אומרים מטבילין הכל מלפני השבת. ואפילו הכי מתירין בית הלל אדם בשבת לכתחלה. משום דאדם נראה כמיקר. ועיין בנקודות הכסף סימן קצ"ג ובס"ע שם. ולריך לומר דשאני הכא דכיון דלא ידעי הרואין בודאי איך היה כוונתו בטבילה זו שטבל בשבת לא יבואו לטעות בשום דבר ממנו. דא"י יבואו לטעות ולומר דמותר לתקן כלי ביום טוב מדטבל זה בשבת. יחשבו דלגנא לא טבל רק להקר. ואם יבואו לטעות דלא בעי כוונה. יאמרו שמא היכא שמא לשם טבילה טבל זה בשבת. וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא יבואו לטעות כלל. דזיל הכא וקא מדחי. ו"ג הכא וקא מדחי. כיון דאין לו מקום להכריע במה לתלות טבילתו של זה ולטעות בו. משא"כ הכא כיון דרואין קופץ. מעשיו מוכיחים עליו. דלהקר הוא טובל. וכי יגע בתרומה וקדשים יש מקום לטעות להרואין לומר דא"ל כוונה לתרומה וקדשים. ובמ"א התרכתי בזה ואין כאן מקומו: ולבאורה מוכח מכאן דהרמב"ם ס"ל דהא דבעי כוונה לטבילת לתרומה וקדשים הוא מדאורייתא דאם איתא דכל עיקר הא דבעינן כוונה אינו אלא מדרבנן. וא"כ היו כמו גזירה לגזירה. לאסמיר בזה שלא יקפוץ לשמא יטעו לומר דלא בעי כוונה לתרומה וקדשים. כיון דכל עיקר הא דבעינן כוונה. אינו אלא מדרבנן. אלא משמע דהוא מדאורייתא. וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו בחולין שם (דף ל"א:) וז"ל ולענין פסק הלכה בנדה כ"ל דקי"ל כר"י דכל רב ור"י הלכה כר"י כו' ועוד דבשל תורה הולך אחר המחמיר. ור"י דב"ת קאמר מדאוקימנא ר"י כר' יוחנן בר"י ורב יונתן בר"י דבר תורה דקאמר. וכמפרש טעמיה ואזיל נקיט הכבוסת בניה להכביסת דאבוה עכ"ל. אמנם מלשון הרמב"ם בפי' י"ג מהי' אבה"ע ס"ב לא משמע הכי. דכ' וז"ל אבל דין תורה הואיל וטבל מ"מ ס"ה טהור לכ'. משמע דס"ל דעיקר דין כוונה אפילו לטהרות אינו אלא מדרבנן. ולי משום ראיית הרשב"א מדקאמר ר"י כר' יוחנן כו' י"ל דהרמב"ם מפרש דבזה גופא פליגי רב ור"י גבי טבילת נדה. דרב ס"ל דהא דלטהרות צריכה כוונה הוא מדרבנן. וכי גזרו רבנן דוקא לטהרות אבל לא לגעלה דחולין הוא. ור"י סבר דהא דצריך כוונה לטהרות הוא מה"ת. והא דתניא בחגיגה (דף י"ח:) גבי מעלות דרבנן. היינו היכא דהוחזק לחולין דל"מ לטהרות מדרבנן. אבל בלא כוונה כלל זהו מה"ת וא"כ ה"ה חולין נמי. והרמב"ם לשיטתו דפסק כרב ולכן פסק נמי דעיקר דין כוונה לטהרות הוא מדרבנן. וא"כ קשה השיא דהכא. ואין לומר דהאי תוספתא אתיא כר"ד דהא דצריך כוונה לטהרות הוא מה"ת לסכי שפיר גזרו. א"כ לא הו"ל להרמב"ם לפסוק כהאי תוספתא כיון דהרמב"ם פסק כרב דמה"ת א"צ כוונה גם לטהרות. וצ"ל דבאמת גם התוספתא סבירא ליה דאינו רק מדרבנן. להכי לא הוי רק מגונה. אבל אין בזה איסור משום דהוי כעין גזירה לגזירה. אבל אי הוי עיקר טבילה בכוונה לטהרות דבר תורה. בודאי הוי גזרו בקיפץ מה"ע דגזירה משום הרואים לפסול הטבילה אפילו דיעבד. וא"כ אדרבא מזה התוספתא גופא הוכיח הרמב"ם דהא דצריך כוונה הוא מדרבנן להכי לא הוי אלא מגונה בלבד. וכ"מ לדינא בין הגרועים הללו דלטעמא דהרמב"ם. א"כ לדידן דליכא טהרות. א"כ לא שייך האי גזירה. א"כ מותר גם בקפילה. אבל לטעמא דהרא"ב. גם לדידן ה"ז מגונה. וגם לפ"מ שפסק הרב בסוס"י קצ"ח לאסור לכתחלה כר"י דנדה לבעלה צריכה כוונה. א"כ גם לטעמא דהרמב"ם. שייך נמי נ"כ לדידן הך גזירה לענין טבילת נדה. ועי' מ"ב לקמן בסוף ענף ע"ז: ג) שרגליו של ראשון כו' משנה פרק ז' דמקוות. מקוה שיש בו מ"ם מכוונות ירדו שנים וטבלו זא"ז הראשון טהור והשני טמא. ר"י אומר אם היה רגליו של ראשון נוגעת במים אף השני טהור. ובגמ' חגיגה (דף י"ט.) מייתי לה ומפרש טעמא דר"י משום דאית ליה גוד אחית מים שעליו כאלו הם במקוה. ורבנן לית להו גוד אחית. וקאמר התם: אמר רבה ב"א מחלוקת במעלות דרבנן. אבל מטומאה לטהרה ד"ה השני טמא. וסיינו דר"פ. וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה כהאי לישנא. וכ"כ בפ"ה מה' מקוות סתם השני טמא. וכ"פ הראב"ד גם' נעס"כ. והקשה הריב"ש מ"ב נהא דהטביל גו. את הסנוס נדין באח"ז דתנן בפ"ז דמקוות דאם היה מקוה הסנים נגוע במים. הטובל באחרונה טהור. בהרי כולן מעורבין. ותירץ שהסנים טבה הוא בולע את המים. ואינו כמו האדם שאין המים בלועים בעלם הלקיו אלא בשטח גופו. וכיון שטופח להשפיח בעל גופי. לא הוי חיבור. הרי נתחסרו המים. אבל הסנוס עבה בלוע הרבה מן המים. ולזה כשקלתו הוא במים הרי הוא כאלו כל המים הבלועים שבנגד שקלתו נוגעים במים שבקלתו שבתוך המים. והרי כל המים מעורבין למקוה עכ"ל והביאו הב"י וכס"מ בפרק ח' מהלכות מקוות הבית על הריב"ש וז"ל וקשה לי על תירוץ זה. דמה לי שיהא בלועים בעלם חלקיו. ומה לי שיהא טופח על גופו. ומה טעם הוא לומר שבשביל שהסנוס בלוע מים הרבה יהא חיבור. ומ"ש וכיון שטופח שעל גופו אינו חיבור. קשה בזהו מערכה על הדרוש. לכן נ"ל שהטעם שמהני כשהגביה קלת. הסנוס אינו כ"כ קטפרס כמו שהוא אדם. ועי"ל מפני שאין על האדם אלא טופח. ואפשר שבקלת מקוות נגוב ונמלא שאינו חיבור וע"ש. הנה מה שהשיג הכ"מ על תירץ הריב"ש. הנה מלינו כעין סברת הריב"ש בירושלמי ברכות פ' אלו דברים וז"ל בש"א מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן. ובה"א על הכסת. מ"ט דב"ש שמא יטמאו השמן שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את הידים. מ"ט דב"ה כו' תמן תנינן שמן טהור וגמאת בה"א אע"פ שנפסק טהור ובה"א כו' מיהלפא שיטתו כו' ומתרץ תמן נימוס ברס הכא בעינו הוא. והביא הרא"ש בפ"ד דעדיות מ"ו ופי' שמן שעל גוטו נמוס הוא לפיכך בטל ע"ג גופו משא"כ במפה עכ"ל וסיינו ממש כסברת הריב"ש. אמנם מלינו דב"ה דקי"ל כוותייהו גם ס"ל הסברא איפכא. דגם בעדיות בסיפא דמשנה שם. תנן אם היה שמן עמא מתחילתו בפ"א כדי סיכת אבר קטן. והביא גם הרמב"ד דבירושלמי מקשה מהלפא שיטתיה דב"ה. תמן אמרינן עמא ובדם הכא אמרינן טהור. כלומר והכא (הסיא דברכות בס'). ודאי אי אפשר שלא יהא גם מבקה טיפה. ומתרץ תמן בעינו ברס הכא בלוע במפה הוא וע"ב. אלמא דב"ה דקי"ל כוותייהו ס"ל הסברא איפכא דבמפה בלוע הוא בטל וגבי מפה. משא"כ על גיפו דאינו בלוע לא בטיל לגבי גיפו. וי"ל דדוקא בטופח שהוא רק מעט ס"ל כב"ה דבטל לגבי מפה. אבל ביש בה כדי סיכת אבר קטן לא בטל אע"פ שהוא בלוע. ואדרבה משום שהיא בלוע אינו בטל כסברת ב"ב לעיל. דכיון דבלוע הוא בעין במקום אחד לא בטיל. והא דמפרש ב"ה בברכות גם מפני שהוא ספק. שמא אין שמבקן שבמפה כדי לטמא. וספק טומאת ידים טהור: ומה שתירץ הכ"מ מפני כשמגביה הסנוס אינו כ"כ קטפרס כמו האדם. תירץ זה אינו אלא לשיטתו דס"ל להב"י דלא הוי קטפרס. דא"כ הוא מבופע ביותר. אבל משיפוע קלת אין זה קטפרס כמ"ב לעיל בסוף ענף י"ב בשמו. אבל הריב"ש הא ס"ל דאפילו הוא משופע רק קלת הוי קטפרס כמ"ב שם. אם כן ליכא לתרץ כן כמו שמחלק הכ"מ: אמנם קשה לי לכל התירוצים שמחלקים בין הסיא דסנוס להא דהיה רגליו של ראשון נוגעת במים כו' דהא בחגיגה שם בעי מיניה מר' יוחנן

ד (י) המטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו (יא) כ"ז שהבגד נוגע במקוה הוא כשר אע"פ שזבו ממנו ג"ל למקוה העלוהו ממנו פסול (יב) שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו :

ה (יג) ואם מטביל (יד) בו יורה או שאר כלים ד) מורידין (טו) לתוכו דרך פיהן שלא ינתזו המים כשמכניסין לתוכו ונמצא שהוא הסר. ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר [מהמקוה (טז) כל המים (יז) שבכלי וגם שהמים] שבכלי יהיו שאובים (יח) ואם יפלו אח"כ למקוה יפסלו אותה מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקוה (יט) וכן אפילו דרך צדן אין להטביל לכתחלה (כ) מיהו בדיעבד אין להוש בזה :

המטביל

(י) ש"ע שם סעיף ס"ג : (יא) דכיון שהוא בגד עבה הוא בלוע הרבה מן המים. וכשמקלתו במים הרי הוא כאלו כל המים שבתוכו מעורבים למקוה: (יב) דכיון שנפסק מהמקוה נעשה המים שבתוכו שאובים ופוסלות את המקוה : (יג) ש"ע שם סעיף ס"ג : (יד) פי' בו במקוה של מ"ס מלומלמת : (טו) עד שיגיע המים לשוליה. וחוזר ומהפכה בתוך המקוה ומטבילה בעוד שפיה למעלה ואחר שטבלה חוזר ומהפכה בתוך המקוה. ומעלה אותה דרך שוליה. ב"ח : (טז) רמ"א שם : (יז) אבל משום המים שטופחין מבית ומבחוץ לא איכפת לן דבזה יהיו נזהרים שלא יטבלו עד שיתמלא ויסימו על לב ע"ז. ב"ח. וט"ז : (יח) ר"ל דתרתי חסרות איכא הכא ועי' מ"ש בזה במקמ"ח : (יט) ש"ך שם ס"ק קל"ג. (כ) ש"ך שם. ועי' מ"ש במקמ"ח בשם הב"י.

לר"י מהו להטביל מעין ולגיגיות בראשו של ראשון. גוד אחית אית ליה לר"י גוד אסיק לית ליה. או דלמא גוד אסיק נמי אית ליה. א"ל תניתיה ג' גממיות זו על זו ר"א ר' מאיר היה אומר מטביל בעליונה. אלמא דאית ליה גוד אסיק. ומאי ראיה משם. דלמא דוקא שם ג' גממיות. דהרדלית של גשמים שיש בו מים הרבה מחבר אותם והוי כהזאת הכנים. וגם לא הוי כ"כ קפיצה כמו התם. לכן ס"ל נמי דהוי חיבור רק נגיד אסיק אבל לטבול מעין ולגיגיות בראשו של א' שאין המים בלועים בעלם תוקין אלא בשפה גופו. וגם הוי קפיצה ביותר שמא לית ליה גוד אסיק הלא גוד אחית. אלא ע"כ מדמדמי שניהם להדדי ש"מ דשקולים הם ואין לחלק ביניהם. משום דאדם אית ליה מעלה דסופו לירד מה שבראשו וגופו של ראשון. כמ"ש התוס' שם ד"ה בתתונה. לכן ראוי לאמר גם ביה גוד אסיק כמו בההיא דחרדלית של מי גשמים עוברת ביניהם. וכמו גבי סנוס ל"ע. ואין להקשות איך ס"ל לר"י דאם היו רגליו של ראשון נוגעת במים גם השני טהור. דהא המים שעל הראשון הם זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין. דאין בזה משום זוחלין במה שחוזרים המים אל המקוה. כיון שממנו בא ואליו הן חוזרין. כמ"ש לעיל בסעיף ב' סי' ח'. ומש"ע כ"י לא הוי הוייתו עי"ש בההיא דנתן ידו או רגלו כו'. כיון דממקוה בא המים ואליו חוזרין א"כ מקוה זה מעולם לא נחסרה. דהא כ"ז ברגליו של זה נוגעות במים הוי כאלו כל המים שעליו במקוה. ועוד דר"י לשיטתו דס"ל בפ"ה דמקואות גבי מעין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל או קנה ואפילו זב וזבה כו' לפי פי' הר"ש שהבאתי לעיל בסעיף ב' סק"ו: אמנם הטור פסק כר"י דאם רגלי הראשון נוגעים במים אף השני טהור. וכתב הב"י והב"ח והש"ך דש"ע דפסק כר"י נגד רבים. משום דבתר הלכה שתם לן תנא כר"י בהא דהטביל בו את הסנוס. גם פסק כהאיכא דאמרי בחגיגה שם. דמחליקת מטומאה לטהרה כו'. דגם מטומאה לטהרה אית ליה לר"י גוד אחית ולא ס"ל להטור כל הני חילוקים שכתב הריב"ש והב"י לחלק בין ההיא דר"י לסנוס. אמנם קשה למה פסק הטור כהאיכא דאמרי בחגיגה שם דמטומאה לטהרה פליגי הא כל היכא דאיכא תרי לישנא בשל תורה הילך אחר המחמיר. ועיין תוס' (ע"ז דף ז'.) ד"ה בשל תורה. ולכל הדיעות שהבאת התים שם ראוי לן למיפסק הכא כלישנא קמא להחמיר בשל תורה. וי"ל דהטור כמבך אחר דעת אביו הרא"ש ז"ל דפסק לעולם כלישנא בתרא. עי' רא"ש בפרק חזקת. ובב"ק פ"א סימן ו. ובגיטין פ"ו סי' י"ב. אבל נראה דבמקומו מוכרע דלישנא קמא עיקר. דהא שם בחגיגה בעי מיניה עולא מר"י. לר"י מהו להטביל מעין ולגוריות בראשו של ראשון. ופשיט מהא דג' גממיות דר"א מטביל בעליונה אלמא דאית ליה כ"י גוד אסיק. ואם איתא דעולא ור"י מיירי מטומאה לטהרה אם ס"ל לר"י גוד אסיק. א"כ מאי פשיט מהם. דלמא שם מיירי ר"י בטבילה דמעלות דרבנן. נהכי אית ליה נמי גוד אסיק אבל במטומאה לטהרה. במא גוד אחית אית ליה לר"י אבל לא גוד אסיק. אלא ש"מ דגם עולא ור' יוחנן תרווייהו ס"ל כלישנא קמא דמחליקת במעלות דרבנן. אבל מטומאה לטהרה דברי הכל לא אמרינן גוד אחית וכל שכן גוד אסיק. ובעייתם הוא לענין טבילה דמעלה דרבנן. ולהכי שפיר פשיט ליה ר"י מההיא דג' גממיות דאית ליה לר"י גוד אסיק א"כ ב"מ דמיירי במעלות דרבנן וס"ל נמי גוד אסיק. וכיון דעולא ור"י תרווייהו ס"ל כלישנא קמא. א"כ ראוי לפסוק כלישנא קמא. ובפרט לחומרא. וכן פסק ג"כ הרע"ב כלישנא קמא ואפ"ה פסק דלא כר"י. ואע"ג דסתם מתניתין דסנוס כר"י אתיא לפי פי' הרע"ב שם. ואנו אין לנו אלא פסק הש"ע שפסק כהרמב"ם כמ"ש בפנים: ד) מורידין לתוכו דרך כו'. תוספתא כתבה ר"ש פ"ז דמקואות. הטביל בו יורה ה"ז טמאה מפני שהמים מקלחים כילד הוא עושה. מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה. ומעלה אותה דרך שוליה. ופירש"י מפני שהמים מקלחים. ועושים מים שבתוכה שאובין. עכ"ל נראה מדבריו דאתי למעוטי שלא יורידנה דרך שוליה ויקלחו המים לתוכה. עד שתתמלא ויטבילנה. מפני שהמים המקלחין בתוכה נעשה שאובים. וכיון שהמקוה מלומלם. כשמשקיע אח"כ בתוכו ונתערבו המים שבתוך הכלי עם מי המקוה פסלוהו. וא"ת למה המים המקלחים בתוכה נעשה שאובים הרי הם מחוברים למי המקוה. י"ל דחיישינן שמא יפסיק הקילוח רגע אחת ונמלא מים בתוך הכלי שאובים. ולפ"ז אפשר שאם מורידה דרך לדה שפיר דמי. ובכלל מרידה דרך פיה הוא. ועי"ל דאע"פ שלא פסק הקילוח הוי שאובין. דכל שהמים בתוך הכלי לא מהני חיבור דמעין או דמקוה וכמ"ש בשם הרא"ש. גבי מעין המקלח לתוך הכלי (ועי' לעיל בסעיף י"א סי') ולפ"ז מורידה דרך לדה נמי איכא למימר דמיפסיל משום שאובים. דלא נתכשר אלא במורידה דרך פיה בדוקא אבל הרמב"ם בפ"ח מה"מ כתב. הטביל בו יורה גדול ה"ז טמאה כבתחלה. מפני שהמים ניתזים ויוצאים חוץ למקוה. ונמצא חסר מ"ס. כילד יעשה מורידה דרך פיה. והופכה במקוה ומטבילה. ומעלה אותה דרך שוליה. כדי שלא יתזו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוה ע"כ. ונראה מדבריו דכל שהמים בכלי מחוברים למקוה בענין זה לא"ח למ"ש. וא"כ מורידה דרך לדה ש"ד. ובכלל מורידה דרך פיה הוא. ורבינו (הטור) אזל מפני שהמים מקלחים. כתב כדברי הרמב"ם ז"ל. וגבי מעלה אותה בדרך שוליה. כתב כדי שלא ישאר בה מים ויחסר מהמקוה. ולא ידעתי למה שינה מדברי הרמב"ם. דלמה שכתב הוא ז"ל קשה. דאפילו מעלהו דרך שוליו הרי נחסר מהמקוה המים שטופחין בדופנה מבית ומבחוץ. ולריך לדחוק לפי דעתו ולומר. דמקוה מלומלם דאמרינן. לאו שהוא מלומלם לגמרי. אלא אע"פ שיש בו מעט מזעיר מים יותר ממ"ס מלומלם מקרי עכ"ל הב"י. והב"ח כ' לתרץ דהטור לא שינה אלא הוסיף ולייבב בא. דלא יעלה ע"ד הטובל. שיעלוהו דרך פיו. ויהא נזהר שלא יחזרו המים בביורה למקוה ויפסלוהו. דמ"מ מקלקל הוא שהרי המים שנשארו בכלי יחסרו מהמקוה. ויביאו לטבול במקוה חסר. וא"כ ממ"ל מקלקל הוא. דאם יחזרו למקוה ה"ה מקוה פסול. ואם לא יחזרו. ה"ה מקוה חסר עכ"ל. ולפע"ד נראה דהטור הוסיף דאפילו היכא דליכא משום שאובים. כגון דיש נקב כ"ש בשולי הכלי. כדאיתא לעיל בסעיף ז' סימן ט"ז. אע"פ דלא הוי נקב המטהרו. אבל משום הסרון שיעור המקוה איכא: ועוד י"ל דהרמב"ם לשיטתו. והטור לשיטתו. הרמב"ם לשיטתו דס"ל דמעין מטהר בכ"ש אפילו לגבי אדם. וא"כ ע"כ צ"ל דהתוספתא מיירי רק במקוה של מי גשמים. דבמעין לא משום שאובים איכא. ולא משום חסרון שיעור מקוה איכא. וא"כ למה מעלה אותה דרך שוליה. אע"כ במקוה של מ"ג מיירי. ולא במעין. וכיון שכן שפיר י"ל דטעמא דסיפא. דמעלה אותה דרך שוליה הוא משום שאובים. דבמקוה של מ"ג פוסלו שאובים בג"ל. ולא מתכשר עד שלא ממנו מלואו ועוד. משא"כ משום הסר דשני בשילוי מ"ג מה שחסר. כמ"ש הט"ז. אבל הטור לשיטתו. דפסק לעיל דגם במעין בעינן מ"ס לטבילת אדם. וא"כ לפ"ז מלי מיירי סיפא דתוספתא. אפילו במעין. דגם אם מטביל במעין בעינן שיעלהו דרך שוליו. דאע"ג דמעט שאובין ליכא

במעין

ז (כא) המטביל כד או כבת במקוה שיש בו מ׳ סאה מכוונות כיון שהגביה שפתותיה מהמים ה) נמצאת המים (כב) שבתוכן שאינן ביצד יעשה מטבילן דרך (כג) שוליהן ו) אבל הקופה והשק מטבילן (כד) ומעלן כדרכן ואינו חושש:

(יתר דינים של מקוה מצומצם מבואר לעיל בענף א׳ וע״ש):

(כא) ש״ע שם סעיף כ״ד: (כב) וחוזרין ופוסלין את המקוה כנ״ל שהרי המקוה נתחסר ממ׳ סאה כשהגביה מן המים: (כג) דכשהמים לתוכן לא מיפסלי משום שאובים כשנופלין למקוה. לפי כשפדיין הכלי במקוה לא נשאבו וכשמעלהו ונהפך דרך שוליו תו לא מקרי מים שבתוכו שאובים שאינם מתקלים בתוכו. ש״ך: כד הם מנוקבים והמים שבהן לא נעשו שאובין מאחר שהמים מתערבים דרך הנקבים:

במעין דמעין אפילו בל כ״ש. אינו נוסלו באוגים לביטת הטור לעיל. מ״מ מטעם הסרון שיעור מקוה איכא דגם במעין בעינן מ״ס לטבילת אדם. לכאורה צ״ל דהמים בטהור בכיפא מעמא נגוס הסרון. דבייך בין במקוה של מי גשמים ובין במקוה של מעין: ומה שכתב הב״י וצ״ל דלט״ז בלא פסק הקילות כוי באוגים. דכל בהמים בתוך הכלי ל״ע חיבור דמעין לו דמקוה וכו״ס בכס הרא״ש גני כו׳. לא זכיתי להבין דברו. דבא״ה דבס מיירי בבא לטבול בתוך כלי המחובר למעין או למקוה. די״ נגזר במה יטביל בתוך כלי שאינו מחובר למעין או למקוה. אבל כלי הנטבל בתוך המקוה נ״ס הך גזרה. וכמו שמובלים כלים בתוך כלים במקוה. דמזה עיקר קו׳ הר״ב בס. ועי׳ת תירץ הרא״ש בס וז״ל ופ״ב ואפילו בכלי עצמו מטבילין. נ״ד דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה. כיון דפי החיצון הוא כשפ״ס. אבל כלי המחובר למעין או למקוה בים בו מ״ס אין להטביל בתוכו דלמא אתי להטביל בכלי שים בו מ״ס ובלא חיבור עכ״ל ועוד דמידי הוא מעמא לא ס״ל כלל מעם זה דהרא״ש. אלא מחלק בין כלים קבועים דגזרו שמא יקבענו במקום מולא שמים שאין בו כשפ״ס. בין כלים תלושים. כמ״ש לעיל ס כ.וז״ל בכלים תלושים נ״ס הך גזרה. והב״י בא לתרץ דברי הר״ב ע״פ דברי הרא״ש. אבר הר״ם לא ס״ל בזה כהרא״ש. ועוד קשה מאה דכתב הב״י לעיל בענף ח׳ סי׳ ו׳ גבי הסייד בבכה עליך וע״ש מ״ב בם בסק״ו: לכן נראה לפע״ד לתרץ קו׳ הב״י על הר״ב. דכון דמיירי הכא במקוה מצומצם של מ׳ ס. ולא יותר. א״כ אם המים נקלטים אל הכלי. א״כ ליכא טוב מ״ס במקוה. לבד המים שבכלי. ובכה״ג לא הוי חיבור אל מקוה. דאין מקוה בפחות ממ״ס. כמ״ש הרשב״א בטע״ה בבסוף ת״ה. וז״ל פעמים שאדם טובל בתוך הכלים. כילד היה כלי מונח בתוך המים שבמקוה. אפילו בפת הכלי למעלה מן המים. רס היה הכלי נקוב כשפ״ס ואפילו מלדו. נעשה המים שבכלי חיבור למים שבמקוה. והטובל בו כטובל במקוה כו׳ דברים אלו שאמרנו כשהיה במקוה מ״ס מלבד המים שבתוך הכלי. פחות מכאן לא יטבול בו. שאין מקוה פחות ממ״ס עכ״ל והובא לעיל בענף י״א ס״ק. וי״ל דגם הר״ב ס״ל בזה כהרשב״א. דבעינן מ״ס במקוה. לבד המים שבכלי. אבל הכא דאין כאן מ״ס במקוה גבד המים שבכלי. לא הוי חיבור. ונעשה שאובים. אבל הרמב״ם ס״ל כיון דים ביחד מ״ס. והמה מחוברים להדדי הוי חיבור ואין המים שבו נעשה שאובין לכן פי׳ הרמב״ם הטעם משום הסרון שיעור מקוה: ה) נמצאת המים שבתוכן כו׳ משנה בפ״ז דמקואות הכד והכפת של עור. כיון שהגביה שפתותיהם מן המים המים שבתוכן שאובין (וחוזרים ופוסלין את המקוה כנ״ל. שהרי לא היה בו אלא מ״ס מכוונות. ונתחסר כשהגביה שפתותיהם מן המים) כילד יעשה מטבילן ומעלה איתן דרך שוליהן (כלי שלא יפלו המים שבתוכן למקוה ויפסלו כל מימיו. רע״ב). והנה לכאורה י״ל דלא בהנה נקט המשנה „של עור”. אלא בדוקא קתני. דוקא של עור שאין בו נקבים כלל. אבל כד וכפת של שאר דברים הוי כמו שק או קופה. דמטבילין ומעלן כדרכן ואינו חושש. כיון שהם מנוקבים. שמים שבהן לא נעשה שאובים. אמנם הב״ע השמיטו הני ב׳ תיבות „של עור” וכתבו סתמא כד או כפת. משמע אפילו שלא של עור נמי דינא הכי. וברמב״ם בפ״ה מה״ט ה״ג כתב נ״כ של עור כלשון המשנה. אמנם הב״י העתיק לשון הרמב״ם כד או כפת. סתם ולא כתב של עור ול״ע: ו) אבל הקופה והשק כו׳ משנה בפ״ו דמקואות. הסידה והתיבה כו׳ אם היה שק או קופה. מטבילין בהן כמו שהן. היו נתונים תחת הצנור אינם פוסלין את המקוה (מטעם מ״ב) אלא מטבילין אותם ומעלן אותם כדרכן אף במקוה מצומצמת. דלא חשיבי מים שבתוכו שאובין לפסול את המקוה). ויש להקשות. מ״ב קופה ושק מאה דמטביל בו את הכנים. דמבואר לעיל בענף ז״ז סי׳ ד׳ דאם העלהו ממנו נעשה המים שבתוכו שאובין אע״פ שהוא מלא נקבים. ובאמת כבר הקשה בתשובה להרמב״ן על הכיא דכנים. שם אין לך נקוב בתוכו יותר מזה. ותירץ בשם הרא״ב״ד. משום דכל מה שבא מיד אדם למקוה בלא בהמשכה בין בכלי מנוקב בין אינו מנוקב כו׳ פוסל המקוה כשאובין וע״ש. וי״ל דדוקא כנים שהמים נבלעים בו בעלם הלקיו. ואינו יוצא ממנו אלא ע״י סחיטה בידים. וא״כ הוא בא מיד האדם ופוסל. משא״כ בשק או קופה דהמים יוצאים מהם בלא סחיטה בידי אדם. אלא מאליהן הם יוצאים. לכסי אינו פוסל. תניא בתוספתא הטביל בו את הכנים וזב ממנו ג׳ לוגין למקוה כשר. מקרו מתוכו פסול. ומשמע דעקרו. היינו שהעלהו מתוכו. אבל הרוקח כתב. דעקרו פי׳ שהפו בידים ממנו ע״כ וכתב הב״י דנראה מדבריו. שאע״פ שלא העלהו כיון שיצאו המים ממנו ע״י סחיטה. פוסלים המקוה עכ״ל והביאו הש״ך בס״ק מ״ו. ולולא דבריהם ז״ל הייתי מפרש כוונת הרוקח. דדוקא סחט בידים קאמר. דפוסל כשהעלוהו מתוכו. אבל אם לא סחט בידים. אינו פוסל אע״פ בהעלוהו מתוכו. כיון שמלא נקבים הוי כשק או קופה דאינו פוסל וכמו שכתבתי לעיל:

מקוה ישראל

ענף ארבעה עשר

דין מקוה שהוחזק להיות מימיו מתמעטין:

א (א) מקוה א) שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ׳ סאה וטבלה בו צריכה (ב) להאר ולטביל בה שלא ידעני בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ״ב (ג) אע״פ שעכשיו הוא שלם בפניני מ״מ חיישינן שמא היה חסר בשעת טבילה כיון שלפעמים מוחזק להיות חסר:

מקוה מים

(א) ש״ע שם סעיף ס״ה: (ב) אע״פ דהמקוה יש לה חזקת כשרות. וגם כשפיו הוא שלם בפנינו מ״מ כיון שהוחזק להיות מימיו מתמעטין ולעמוד על פחות ממ״ס. הוי חזקתו חזקה שעשויה להשתנות. וכיון דהטובל בחזקת טמא. אוקי טמא על חזקתו. ומשמע אע״ג שלא הוחזק נמי להיות מימיו עולין מעלמן. אפ״ה חיישינן שמא היה חסר ועכשיו נתעלה מעלמו. ועי׳ במקמ״ח מ״ש בזה: (ג) ש״ך בס״ק קל״ה. ועיין במקמ״ח מה שכתבתי לבון הר״ן שממנו מקור דין זה:

מקור מים חיים

א) שהוא מוחזק כו׳. כ״כ הר״ן בתשובה סימן מ״ו. בנשאל על מקוה שהוחזק להיות בו מ״ס. ושבנו נכים בתוכו. ולמחרת נמדד ונמלא כשיעור מכוון. והשיב כפי מה שהניחה השאלה. הדבר פשוט שא״ל לחזור ולטבול דהעמיד המקוה על חזקתו. כיון דלא אתיילד ביה ריעותא. אבל אני נוטה ונותן בטעות השואל, וכתוב (ר״ל בדברי השואל כתוב) שאותו המקוה פעמים שמימיה עולים. ופעמים מתמעטים. ולכן נסתפק בדבריו. כי לא ידעתי אם סוף

אבל

הוא ר"ל שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ"ס. ואם הוא מוחזק בכך. קרוב הדבר שאין לסמוך על חזקתו הראשונה. אע"פ שעכשיו נמצא ג"כ שלם. וצריכה לחזור ולטבול. וראיה מדגרסינן בפ' עשרה יוחסין (דף ע"ט.) האומר קידשתי אביה בדרך. וקדשה היא עצמה בעיר. והרי היא בוגרת רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו. ושמואל אמר חיישינן לקדושי שניהם. ואמרינן עלה נימא כתנאי. מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידם בלא ראיה. וכן אין מוציאין מידו בלא ראיה דברי ר' יעקב. ר' נתן אומר. אם בריא הוא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע. ואם שכיב מרע הוא. עליהם להביא ראיה שהיה בריא. נימא רב דאמר כר"נ. ושמואל דאמר כר"י, אמר לך רב. אנא דאמרי אפי' כר"י. ע"כ ל"ק ר"י התם דאיכא למימר העמיד ממון על חזקתו. אבל הכא מי נימא העמיד גוף על חזקתו. וקי"ל כר"י. וטעמא דמלתא משום דכיון דאיכא למימר העמיד ממון על חזקתו. לא אמרינן העמיד אדם זה בחזקת בריא. כמו שהיה מתחלה. ואע"פ שעכשיו הוא ג"כ בריא. לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות. שהרי החולי מצוי. ולפיכך אע"פ שעכשיו ג"כ נמצא בריא, מ"מ חזקה מבטלת חזקת ממון. וה"נ אם מקוה זו הוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה. אין חזקתו הראשונה שהוחזק להיות בו מ"ס מוציאה הטמא מחזקתו. ואיכא למימר העמיד טמא על חזקתו ואימר לא טבל כו' וצריכה לחזור ולטבול כ"ז שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היו בו מ"ס. אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כ"כ שיעמדו פחות ממ"ס. אע"פ שפעמים מימיו עולים ופעמים מתמעטים. א"צ לחזור ולטבול. דהא איכא למימר אוקמיה אחזקתיה, שהוחזק שהיה בו מ"ס. והא לא איתיילד ריעותא כלל כו' ומ"מ כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו מ"ס אם לאו. שאין סומכין על החזקה במקום דאפשר להתברר. מדאמרינן בפ"ק דפסחים (דף ד'.) כו' אלמא כל היכא דאיתא קמן שיילינן ליה ע"כ. ויש להקשות מהא דפריך הגמ' בעירובין (דף ל"ו.) ור' יוסי אדר' יוסי. דר"י ס"ל ספק עירוב כשר משום דהוי ספיקא דרבנן. וגבי ספק טבל במ"ס וספק לא טבל במ"ס מטמא ר' יוסי. אפילו בטמא טומאה קלה דרבנן. ומשני שם רבא דהתם ה"ט דר"י. משום דהעמד טמא על חזקתו ואייור לא טבל. וכריך אדרבה העמיד מקוה על חזקתו ושמא לא חסר. ומשני במקוה שלא נמדד. [ועי"ש בתוס' ד"ה אדרבה ולדברי הר"ן שפיר הוי ליה לגמ' לאוקמה אפילו במקוה שנמדד. רק דמייר במקוה שהוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ"ס. דאז אפילו הוא שלם עתה בפנינו נמי לא מהני. ולהכי ר"י מטמא. ואפ"ה מטהר ר"מ גם בכה"ג בטמא טומאה קלה דרבנן. ולא ס"ל העמיד טמא על חזקתו. כיון דלא נולד הספק בגוף הטמא. אלא במקוה. ועוד דר"מ לשיטתו דס"ל במס' ב"ב (דף קנ"ד.) כר"נ דאזלינן בתר השתא. אפילו היכא דאיכא חזקת ממון נגדו. וה"נ אזלינן בתר השתא. והרי הוא שלם לפנינו. אף דאיכא חזקת טמא נגדו. אבל ר' יוסי ס"ל כר' יעקב דלא אזיל בתר חזקה דהשתא. היכא דאיכא חזקה אחרת נגדה. ולהכי מטמא ר' יוסי: אמנם לכאורה בלא"ה יש להקשות. מאי פריך הגמ' דר' יוסי אדר' יוסי. דלמא שא"ה גבי מקואות דאיכא ס"ס להוכרא. לדעת החולקים על הריטב"א שהביא התוס' בעירובין (דף ל"ה:) ד"ה ספק. דלא מפרשי דלאו או קתני וע"ש. ועי' מ"ש לקמן בסק"ד. מה שאין כן בעירוב ליכא אלא חד ספק לחומרא. ואין לומר דהמקשה הוכיח דע"כ גם בספק אחד מטמא ר' יוסי מדקתני וכן ב' מקואות באחת יש בה מ"ס ואחת אין בה וטבל באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל ואפ"ה ר"י מטמא אע"ג דליכא אלא חד ספק. דלמא שא"ה דאיתחזק איסורא כיון שיש לפניו מקוה אחת דודאי אין בה מ"ס. והוי כמו אשתו ואחותו עמו בבית־דמייתי אה"ת. אבל בריכא בחדא מקוה דליכא חזקת איסורא. י"ל דלא מטמא ר"י אלא היכא דאיכא ס"ס לחומרא. ועוד דהאי וכן. י"ל דקאי אדלעיל אספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק כו' ע"ז קתני וכן משכחת לה האי ס"ס בב' מקואות. ובאמת בגמ' סוכה (דף מ"ו:) משמע דפליגי בזה אמוראי. היכא דאיכא ס"ס לחומרא באיסור דרבנן. גבי הא דאמר ר"י שם דסוכה בשמיני אסור ולולב מותר. ופריך ומ"ש סוכה מאתרוג. א"ל סוכה דחזיא לביה"ש. דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה, ומגו דאיתקצאי לביה"ש כו' אתרוג דלא חזיא לביה"ש כו' וע"ש בפירש"י. אמנם הר"ן שם כתב הטעם דאתרוג לא חזי לבה"ש. משום דלולב דרבנן כל ז'. וכל ביה"ש הוי ספיקא דרבנן ולקולא. וא"כ פליגי אמוראי גם בשמיני ספק שביעי. דאביי ס"ל דאסור. ומרימר ס"ל דאפילו

שמיני ספק שביעי מותר. והא שם יש כאן ס"ס לחומרא בין השמשות שמא ביה"ש הוא יום. ואת"ל לילה שמא לאו שמיני היא אלא שביעי ואפ"ה ס"ל למרימר דמותר מש"ע דר"י דלעיל דאתרוג לא חזיא לביה"ש משום דהוי ספיקא דרבנן. ואע"ג דהוי ס"ס לחומרא. מ"מ בדרבנן לקולא. ואביי ס"ל דאפילו בדרבנן כל היכא דאיכא ס"ס להוכרא אזלינן לחומרא. וא"כ לאביי דקי"ל כוותיה ע"כ מוכח דמפרש כריטב"א דאו או קאמר. דאל"ה לא היה מטהר ת"ק דר' יוסי בס"ס להוכרא. דהא קי"ל כת"ק דר' יוסי. וכמו שפסק הרמב"ם. לכך מקשה הגמ' שפיר דר' יוסי אדר"י. אמנם יש לדחות דלעולם גם לאביי דסיכה שם. לא מפרש כריטב"א דאו או קתני ואפ"ה מטהר ר"מ אע"ג דאיכא ס"ס לחומרא דשא"ה דאיכא תרי דרבנן. דהטומאה דרבנן וגם האדם אינו נק"ע אפילו מולד הטומאה מדאורייתא רק מדרבנן. כמ"ש הש"ד בדיני ס"ס לתרץ בזה קושית הכו"פ על הש"ך דפסק דבס' דרבנן היכא שיש לו חזקת איסור אסיר מהא דר' יוסי מטמא אפילו בטמא טומאה קלה משום חזקת טמא. והקשה הכו"פ שם הא הרמב"ם פסק כת"ק דר"י. ותירץ הש"ד דגם ת"ק דר"י אינו מטהר אלא משום דאיכא תרי דרבנן כמ"ש. (ועי' בבכור ה דף כ"ג ע"ב דאיכא שם תרי ניסנא אם מחלקינן בין חד דרבנן לתרי דרבנן). וי"ל דהכי פריך הגמ' כיון דאשכחן דר' יוסי מחמיר היכא דאיכא ס"ס לחומרא. אפילו בתרי דרבנן. א"כ בחד דרבנן הו"ל להחמיר אפילו בהדא ספיקא לחומרא. להכי משני הגמ'. דה"ט דמחמיר שם ר' יוסי אע"ג דאיכא תרי דרבנן. משום דאוקי טמא על חזקתו. וחזקת מקוה ליתא. כיון דמיירי במקוה שלא נמדד. אבל אי הוי מיירי במקוה שנמדד והשתא הוא גם כן שלם בפנינו. אלא דהוחזק לפעמים להיות מימיו מתמעטים. אע"ג דעי"ז לא הוי חזקת המקוה חזקה גמורה לסמוך על חזקה זו באיסור תורה כעובדא דהר"ן. מ"מ בתרי דרבנן יש לסמוך על חזקה זו להקל אע"ג דהוא בחזקת טמא. ועוד י"ל דלהכי לא משני רבא דמיירי בכה"ג במקוה שהוחזק להיות מימיו מתמעטים. דעיקר סברת הר"ן דאין חזקתו הראשונה שהוחזק להיות בו מ"ס מוציאה מחזקת טומאה. משום דהוי חזקה עשויה להשתנות. דלא הוי חזקה. פליגי בזה אמוראי במס' נזיר (דף ס"ד:) גבי הא דאמר שם ר"ה נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום. בשביעי שלהן, דא"ל רבא לאביי מדיכא לך בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום. א"ל אביי והא מחוסר הערב שמש. א"ל שמשא ממילא ערבא. אלמא אף שחזקת טמא טמא. מ"מ כיון דשמשא ממילא ערבא. וא"כ חזקה זו עשויה להשתנות. ולא הוי חזקה. אבל אביי קודם שסדר ביה ס"ל דחזקה העשויה להשתנות הוי חזקה. ולהכי הכא לא בעי רבא לשנויי דמיירי במקוה שהוחזק להיות מימיה מתמעטים ולעמוד על פחות ממ"ס. ומטעם חזקה עשויה להשתנות. דלא הוי חזקה. דזה ניחא לשיטתו דרבא דס"ל הכי. אבל להחולקים עליו וס"ל דגם חזקה העשויה להשתנות הוי חזקה. ליכא לשנויה הכי. להכי עדיף מתרץ לה רבא דמיירי במקוה שלא נמדד דליכא חזקה כלל למקוה. דאתיא שפיר אליבא דכ"ע. ועי' בש"ס בשמעתא ג' פ' י"ב בשם מהרי"ע: ועתה נשובה ונחקירה. דלכאורה משמע מדברי הר"ן. דדוקא במקום שהוחזק להיות לפעמים מימיה מתמעטים. וכמו כן פעמים מימיה עולים ומתרבים מאליהן. כמו בעובדא דהר"ן שם דכיון דהוחזק להיות מימיה ג"כ להתרבות מעצמן. לכן אע"פ דהשתא הוא שלם בפנינו. לא אזלינן בתר חזקה דהשתא במקום דאיכא חזקת טמא נגדה. אלא אמרינן שמא אח"כ נתרבה מימיה מעצמן והשלימו למ"ס כדרכה שהוחזקה בכך להיות מימיה עולין מעצמן. אבל אם לא הוחזקה בכך להיות מימיה לפעמים עולים מעצמן. א"כ כיון דהשתא חזינן שהוא שלם בפנינו. אמרינן דכמו כן מעיקרא היה שלם. דאל"כ מי השלימה אותה אח"כ למ"ס. ולתלות שנתרבה מעצמה כיון שלא הוחזקה בכך. י"ל דלא תלינן. ואזלינן בתר חזקה דהשתא. וי"ל דבכה"ג גם ר' יעקב מודה דאזלינן בתר חזקה דהשתא. דע"כ ל"ק ר' יעקב התם דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא. אלא גבי ש"מ. דאף שהוא עכשיו בריא. מ"מ יכול להיות שהיה ש"מ באותו שעה כיון שעשויים לשתנות. וא"כ נתרפא. משא"כ כאן בכ"ד דלא הוחזק מקוה זו להיות מימיה עולין מעצמם. וא"כ חזקה דהשתא שהמקוה שלם בפנינו. חזקה אלימתא היא דאל"כ מי מלאה אח"כ. ויש להביא ראיה לזה. ממה דכתב הרמ"א בח"מ סימן של"ה סעיף ב' בהג"ה. בבעה"ב ששכר מלמד ואמר שילך אצל קרובו לנסותו אם יכול ללמוד עם הנער. ולא הלך. ואחר שלמד אומר שנסהו עדיין. ועד מעיד שלא ידע ללמוד עמו. הדין עם המלמד. מאחר שיודע עכשיו

מוקמינן

מוקין ליה אחזקה שיהא כבה. ונשבע נגד העד ונוטל בכרו עכ"ל. אלמא דמוקמינן ליה אחזקה דהשתא. אפילו נגד חזקת ממון. הע"פ שהספק בח"מ סי' רנ"א בהג"ה כר' יעקב דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא. אלא ס"מ דדוקא התם ס"ל לר"י דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא. דיכול להיות שהיה הכ"פ באותה שעה ונתרפא. כדרך העולם. ושלא הוא ורגיל הוא. אבל במלמד אם איתא דמעיקרא לא ידע. מנא ידע השתא. דאין שברא דבזמן קצר למד מעצמו. אגא אמרינן כיון דהשתא ידע מעיקרא נמי ידע. וה"נ במקוה ה"א הוחזק להיות מימיו עולין, מעולם. אמרינן כיון דהשתא שלם.

ב (ד) אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כ"כ שיעמדו על פחות ממ"ם אע"פ שפעמים מימיו עולין ופעמים מתמעטין ב) א"צ (ה) להזהר ולהטביל (ו) ימ"מ בעל הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו מ' סאה:

ג (ז) והוא אם לא הוחזקה המקוה בבשרות רק דעכשיו היא לפנינו שלם אלא שיש לספק שמא היה חסר בשעת טבילה כיון שאין אנו יודעין שדרכו להתמעט (ג) לא חיישינן (ח) ויש להחמיר לכתחלה: טמא

(ד) ע"ע שם: (ה) כיון שלא הוחזק להיות מתמעט עד שלא ישאר בו מ"ם איכא למימר העמיד על חזקתו. והא לא איתיליד ריעותא כלל. כלומר שהרי שלם בפנינו:
(ו) שם. שאין סומכין על חזקתו במקום דאפשר להתברר כדמבואר ביו"ד סימן א':
(ז) ס"ז ס"ק פ"ס דייק כן מדברי ר"ש:
(ח) ע"פ מ"ס באקמ"א דיש להקפות עובא על דברי הט"ז מש"ס עירובין. וגם מדברי הר"ש איגה ראיה וע"ש:

מעיקרא נמי היה שלם בשעת טבילה. ואין נוגד דהא"ה דלהכי הדין עם המלמד. כיון דרוב המבכירין. עלמן ללמוד יודעין הן כעין דאמרינן רוב השוחטין אצל שחיטה מומחין הן. ולכן כיון דאיכא רוב דמסייע ליה נחזקה דהשתא אזלינן בתרה. הא התם גבי פלוגתא דר"י ור"י נמי איכא רוב. דרוב העולם בריאים כמ"ש התוס' בקדושין שם. ואפ"ה ס"ל לר' יעקב דקי"ל כוותיה דלא אמרינן מדהשתא בריא הוא כ"כ מעיקרא היה בריא. אע"ג דרוב מסייע ליה מ"מ כיון דלפעמים עשוי להשתנות לא אזלינן בתרא דהתולי מלוי כמו שכתב הר"ן. ואין הולכין בממון אחר רוב.

וא"כ במלמד נמי אף על גב דמסייע ליה רוב מכל מקום לא מהני. אם לא מהטעם שכתבתי: ועפ"ז מתורץ מה שהקשיתי לעיל על הר"ן מגמ' עירובין. אמאי לא מוקי רבא דאיירי בכה"ג במקום שהוחזק להיות מימיו פעמים מתמעטין ופעמים עולין. ואיירי אפילו במקוה שנמדד. דכיון דבעינן דוקא שיהא מוחזק נמי להיות מימיו לפעמים עולין מעצמן. וזה ל"ש אלא במקוה של מעין. אבל במקוה של מ"ג. ואינו נובע מעצמו. ודאי לא יתרבה מעצמו. אם לא יורד עליו גשמים. ואם ירדו גשמים הרי ידעינן דנתרבו וא"כ כיון דל"ש אלא במעין. ובמעין כמה פוסקים ס"ל דשני בפחות ממ"ם. ואפילו לפוסקים דס"ל דגם במעין בעינן מ"ס לטבילת אדם מ"מ אין זה אלא מדרבנן כמ"ש הפרישה והב"ח בסי' ק"כ. וא"כ כיון דבעיקר לא הוי אלא ספק דרבנן. וגם איירי בטמא שלא טומאה קלה דרבנן בזה ודאי גם ר' יוסי מודה דספיקו טהור. ועוד דאי במעין א"כ אפילו כי טמא טומאה חמורה דאורייתא לא היה מטמא ר"מ. כיון דמעין א"ל מ"ם אלא מדרבנן א"כ הוי ספיקא דרבנן ונקולא. אע"כ דמיירי הם במקוה של מ"ג. ובמקוה של מי גשמים. כיון דאינם עולין מעצמם. א"כ אמרינן מדהשתא שלם. מעיקרא נמי שלם היה. דהא לא כן מי מלאה איהו. א"כ ליכא לאוקמי בכה"ג להכי מוקי לה רבא במקוה שלא נמדד. אמנם מלשון הש"ע משמע דא"פ דפעמים מימיו עולין כל' הר"ן. משמע דאע"פ שלא הוחזק להיות מימיו עולין ולהתרבות מעצמן אפ"ה לא אמרינן מדהשתא שלם מעיקרא נמי שלם היה וצ"ע לדינא: ב) א"צ להזהר ולטבול. דהא איכא למימר אוקמיה אחזקתיה שהוחזק שהיו בו מ"ם. והא לא איתיילד ריעותא כלל. הר"ן שם. ויש להסתפק. במקוה שהיה בו מ"ם מלומלמות ולאחר שטבלו בו כלים. ועתה המקוה לפנינו שלם מהו. מי אמרינן כיון דעתה היא שלם וגם יש לה חזקה דמעיקרא. ולא הוחזקו להיות מימיה מתמעטין ולעמוד על פחות ממ"ם. בפיר דמי. או דילמא כיון דהוחזק להיות לפעמים להתמעט אע"פ שלא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כ"כ עד שיעמדו על פחות ממ"ם. היינו כ"ז שלא היה מלומלם. דאף שנתמעט ממנו קצת מ"מ נשאר בו מ"ם. להכי ל"ח דלמא נתמעט כ"כ עד שלא ישאר בו מ"ם כיון שלא הוחזק בזה. אבל היכא שידעינן בודאי שלא היה במקוה כי אם מ"ם מלומלם. ואם נתמעט ממנו אפילו רק קצת כדרכו לפעמים. יחסר משיעור המקוה. אפשר דחיישינן לזה כיון שהוחזק בכך להיות מימיו מתמעטין. וכעין זה איתא במג"א סימן תי"ג ס"ק י"א לענין בדיקת לילה. וז"ל ואע"ג דכתב הב"י סי' י"ג בשם הרא"ש דל"ח כ"כ דאף אם יפסק אין נפסלין מיד. לביעתו הזיל הס"ל דלא מיפסלו עד שיפסקו כולן. אבל לדידן חיישינן וע"ש. או דלמא ל"ש דמ"מ איכא למימר העמיד על חזקתיה שהוחזק להיות בו מ"ם. והא לא איתיילד ריעותא. דהרי שלם בפנינו. ואמרינן דבפעם הזאת לא נחסר ממנו ולא כלום כמו שהוא עתה בפנינו, ולכאורה י"ל דתליא בפלוגתא דרב ושמואל בקדושין (דף ע"ט.) דמסקינן שם בגמ' ל"ל דקדים בהאי יומא דמבליס שבה. מבוס דביום המבליס בית. לאו חזקת בגרות איכא. ולא חזקת נערות איכא. כמו שפירש"י ותוס' שם. וה"נ במקוה של מ"ם מלומלמת בנ"ד. לאו חזקת חסר אית ליה. כיון דלא הוחזק מעולם להיות מתמעט עד לפחות ממ"ם. וגם לאו בחזקת שלם איכא. כיון דמ"מ הוחזק מימיו להיות מתמעטין. ואם נתמעט קצת הרי חסר ממ"ם. וא"כ לרב דאמר ה"ה בוגרת לפנינו. דאמרינן מדהשתא בוגרת בלפרא נמי בוגרת. וה"נ אמרינן מדהשתא שלם ה"נ מעיקרא בשעת טבילה. וקי"ל כרב. אמנם הכא הא איכא חזקת טמא. וכיון דמקוה זו אין לה חזקת כשרות גם רב מודה דאמרינן אוקי טמא על חזקתו. כדאמר שם עד כאן ל"ק ר"י התם דא"ל העמיד ממון כו' וצ"ע: ג) לא חיישינן. כ"כ הט"ז בס"ק פ"ס. והוסיף כן מלשון הר"ב בפ"ב דמקואות שכתב שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר. ואין אנו יודעין אם בשעת טבילה היה חסר או שהיה שלם ואח"כ נחסר ע"כ. ונראה מזה דאם היה לפנינו מנא אלא שיש ספק שמא היה חסר בשעת טבילה הא ל"ח כיון שאין אנו יודעין שדרכו להתמעט. וקשה ע"ז מ"ש ב"י בשם הר"ן כו' משמע דבעינן דוקא הוחזקה מתחלה בכשרות. וצ"ל דהר"ן כתב כן לריותא דמלתא עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו. דהיפך דייק כן מדברי הר"ב הא הר"ב לא כתב כן אלא בסיפא גבי פלוגתא דת"ק ור' יוסי לרבותא דאף בכה"ג שהוא חסר לפנינו. אפ"ה ס"ל לר"מ דטהר היכא דטמא טומאה קלה דרבנן. ור"ש כשהוא שלם בפנינו אלא שלא הוחזק בכשרות לפנינו דטהור בטמא טומאה קלה לר"ע. ומש"ה לא פי' הר"ב כן גם במשנה א' בזה דתנן הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל אפילו טבל ספק יש בו מ"ם כו'. מבוס דהם מיירי בטמא טומאה חמורה. להכי אפילו כי נמצא שלם לפנינו כל שלא הוחזק המקוה בכשרות לא מהני מה שנמצא לפנינו שלם דהא קי"ל כר' יעקב בקדושין שם דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא היכא דאיכא חזקת ממון נגדו. אבל בסיפא בטמא טומאה קלה דמטהר ר"מ בזה פי' ר"ב לרבותא דאפילו המקוה לפנינו חסר. אפ"ה ספיקו טהור. וכן מוכח בהדיא בעירובין (דף ל"ו.) דפריך הגמ' דר' יוסי אדר' יוסי. ומשני רבא דה"מ דר"י העמיד טמא על חזקתו ואימר לא טבל. וכריך אדרבה העמיד מקוה על חזקתו. ואימר לא חסר. ומשני במקוה שלא נמדד. ופירש"י במקוה שלא נמדדה מתחלתה. ולא עמדה בחזקת כשרות. הרי בהדיא דר' יוסי ס"ל דמקוה שלא נמדדה תחלה שלא עמדה בחזקת כשרות ספיקו טמא. אפילו בטמא טומאה קלה דרבנן. ובטמא טומאה חמורה גם ר"מ מודה. יעתה מיירי במקוה שנמצא שלם בפנינו כמ"ש התוס' שם בד"ה אדרבה וע"ש. אלמא דאף שנמצא שלם לפנינו כיון דלא נמדדה מתחלתה ולא עמדה בחזקת כשרות ספיקו טמא. ואין לומר דהא"ה דיש פ"ס להורמא. ספק אם טבל כלל. וא"ל טבל במה במקוה חסר' טבל. וכיון דאיכא ס"ס להורמא להכי מטמא אפילו כשהמקוה שלם בפנינו. אם לא שהוחזקה בכשרות אבל הכא דליכא אלא חדא ספיקא להורמא. להכי אם המקוה שלם לפנינו. אמרינן דכמו כן הי' שלם מעיקרא. אע"פ שלא הוחזק בכשרות. זה אינו דהא לשיטת הר"ש קיימינן. והר"ש פי' דלאו או קאמר כמ"ש הט"ז בשמו שם וא"כ אין כאן ס"ס. ועי' מ"ש לעיל בסק"א. ולקמן בסק"ד. וכן משמע נמי בב"ע סעיף ע"א ולקמן סי' ס' שכתב וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר כו' ואם איתא דהא דכתב לעיל מיירי בם טמא שירד לטבול כו' ספק יש בו מ"ם ספק אין בו דמיירי במקוה חסר לפנינו. א"כ מאי יכן דקאמר בסיפא. הא היא היא שכתב לעיל.

אלא

ד (ט) טמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל (י) ד) ואפילו טבל ספק יש בו מ"ס ספק אין בו שני מקואות אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו טבל באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן טמא לפי (יא) שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל בראוי:

(ט) ש"ע שם סעיף ע"א ממשנה פ"ב דמקואות: (י) כלומר דעוד שאינו ספק אחר אפילו ודאי טבל מ"מ יש ספק אם טבל במ"ס. ר"ש. ועי' במקמ"ח מ"ש בזה: (יא) לכן גם להרמב"ם דס"ל דספיקא דאו' מן התורה לקולא הכא מה"ת לחומרא:

אלא ס"מ דמשיקרא מיירי כשבא לשניו שלם. ואפ"ה טמא אם לא נמדד תחלה ולא עמדה בחזקת כשרות ואח"כ קאמר וכן אפילו אם נמדד תחלה ועמדה בחזקת כשרות. אפ"ה כיון שחסר לפנינו טמא. ויש לדחות ולומר דלעולם גם ברישא מיירי בחסר לפנינו. ומיירי כגי שלא נמדד תחלה כדמוקי לה בגמ' שם דהוי תרתי לריעותא. שלא עמדה בחזקת כשרות. וגם חסר לפנינו. וקאמר אח"כ דאפילו בנמדד תחלה ועמדה בחזקת כשרות. מ"מ כיון שהוא חסר לפנינו ספיקו טמא. ומהאי טעמא נמי מקוה שנמדד ונמצא חסר קאמר בין ברה"ר בין ברה"י ספיקו טמא ולא אמר כן נמי לעיל גבי ספק יש בו מ"ס כו'. משום דברישא דמיירי שחסר לפנינו וגם לא נמדד בתחלה ולא עמדה בחזקת כשרות. פשיטא דטמא בין שהיה ברה"י בין שהיה ברה"ר וכ"ל לאשמעינן משא"כ סיפא מיירי במקוה שנמדד תחלה ועמדה בחזקת כשרות. ס"א דברה"ר ספיקו טהור. ככל שאר ספק טומאה ברה"ר קמ"ל דטמא משום דהוי תרתי לריעותא. הדא דהרי הוא חסר לפניך. ועוד משום דהעמיד טמא על חזקתו כדאיתא בג"ס. ועפ"ז מתורץ קו' הט"ז בס"ק פ"ו. דלמה ליה להרמב"ם והש"ע ליתן טעם לפי שהטמא בחזקתו. הא אפילו בספק השקול נמי ספיקא דאורייתא לחומרא. ולפי מ"ש ניחא דהוצריך טעם זה לומר דמש"ה אפילו ברה"ר ספיקו טמא. אך בלא"ה ניחא להרמב"ם לשיטתו דס"ל דספיקא דאו' מה"ת לקולא. אבל כיון דאיכא חזקת טמא גם מה"ת לחומרא: ד) ואפילו טבל ספק כו'. כן הוא לשון המשנה בריש פ"ב דמקואות. הובא בגמ' עירובין (דף ל"ה:) וכתבו שם התוס' דהך ספק ספיקא נקט משום רבותא דסיפא. דאפ"ה בטומאה קלה טהור. וריב"א מפרש דאו או קתני ואפילו טבל היינו או שטבל כו' עכ"ל. וכן כתב הר"ש דאו או קאמר. ולפ"ז היכא דאיכא ס"ס לחומרא י"ל דגם ר"מ דקי"ל כותיה מודה דאפילו טמא טומאה קלה טמא מה"ת. ועפ"ז יש ליישב מה שהקשו האחרונים. על מה דכתב ב"י סימן קפ"ט סעיף ז'. גבי וסת החדש בדילוג דפליגי רב ושמואל בנדה (דף ס"ד.) אם ראיה ראשונה מן המנין. דרב סבר דגם ראיה ראשונה מן המנין. ושמואל סבר כיון דלאו בדילוג חזיתיה לאו מנינא היא ונחלקו בזה הפוסקים אם הלכה כרב או כשמואל. והביא המחבר ב"י שם בזה שני הדעות. וסיים ויש לחוש לדבריהם ולהחמיר. והקשו הב"ח והט"ז והש"ך דהא גם לדיעה ראשונה שפסקו כשמואל) יש חומרא לענין אם יש לה חשש ב' וסתות. דאינו נעקר אא"כ יהא השני נקבע. ולכן כתבו דכוונת הש"ע לחוש לחומרא כב' הדיעות מספיקא ועש"ה. ולפענ"ד בלא"ה ניחא. ואין לחוש לחומרא לענין ב' ווסתות. משום דלכאורה יש להקשות דהא הרשב"א והטוש"ע בחבוריהם בפרק הבא על יבמתו כתבו דהא דפסקינן בוסתות כרשב"ג. דאמר בג' זמני הוי חזקה. משום דמספקא לן הלכה כמאן. אי כרבי משום דהלכה כרבי מחבירו (כמ"ש הסמ"ג בשבית הב"י ריש סי' קפ"ז) או כרשב"ג. ולהכי בוסתות דרבנן אזלינן לקולא מספיקא. וא"כ הכא דמספקא לן בפלוגתא דרב ושמואל הלכה כמאן. הוי לן נמי לפסוק לקולא כשמואל ולא כרב מס"ע. דוסתות דרבנן, וי"ל עפ"ז. משום דהכא איכא ס"ס לחומרא שמא הלכה כרבי דבתרי זימני הוי חזקה. וא"כ לכ"ע שני הכי בב' ראיות. וא"ל דהלכה כרשב"ג. שמא הלכה כרב. דגם ראיה ראשונה מן המנין להכי אזלינן לחומרא ואמרינן דקבעה לה וסת בג' ראיות. משא"כ לענין חשש דב' וסתות. דליכא ס"ס לחומרא. דאיך תאמר שמא הלכה כרשב"ג דבעי ג"פ. וא"ל דהלכה כרבי שמא הלכה כשמואל דראיה ראשונה אינה מן המנין. דהא א"ל כרבי בודאי קבעה לה וסת בדילוג בב"פ לכ"ע גם אם נימא דראיה ראשונה אינה מן המנין. וא"כ אין כאן ס"ס לקולא. ואדרבה יש כאן ס"ס לחומרא. שמא הלכה כרבי ושני בב' ראיות לכ"ע. גם אי הוה הלכה כשמואל דאין ראיה ראשונה מן המנין. וא"כ נקבע הוסת וא"א ליסת אחר. וא"ל דהלכה כרשב"ג שמא הלכה כרב דגם כאן שני בב' ראיות. וקבעה לה וסת. ושוב אינה חוששת לוסת אחר שאינו קבוע. להכי שפיר אזלינן בזה לקולא כפשטות לשון הש"ע. ואין צריך לדחוקי בדחקו האחרונים ז"ל. ועי' מה שכתב לעיל בסק"א: ועפ"ז יש ליישב דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות נזירות. דפסק אם אמר הריני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וי"ט. כיון דיש ספק (בגמ' עירובין דף מ"ג.) אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא ספק נזירות להקל והקשה הכ"מ דהא הגמ' מסיק דתנא ספוקי מספקא ליה ולחומרא, ותירץ דהאי סוגיא אליבא דר"פ דאמר ספק נזירות להחמיר. אבל הרמב"ם פסק כר"י דספק נזירות להקל וע"ש, ולפ"ז י"ל דגם הסוגיא דעירובין שם אזלי אליבא דר"י דסבירא ליה דספק נזירות להקל. וה"מ היכא דהוא רק חדא ספיקא. אבל היכא דאיכא ספק ספקא לחומרא גם לר"י ס"ל להחמיר. ועי' בלח"מ שם דכתב דחד בשבת אסיר דאפשר דאתי אליהו ביום ה' או ביום ו' ולפ"ז הוא ס"ס לחומרא דלמא אתי אליהו ביום ה' או ו' וא"ל דלא אתי. דלמא אין תחומין למעלה מיוד ואתי אליהו בשבת. וע"כ בחד בשבת אסור. אף אם ס"ל להקל. משא"כ בשבת מותר ביין. משום דאינו אלא חדא ספיקא לחומרא. וספק נזירות להקל. וא"ש פסק הרמב"ם. וגם ליסנא דהגמ' דקאמר האי תנא ספוקי מספקא ליה פי' דאיכא תרי ספיקות לחומרא. באופן אחר יש ליישב ע"פ מ"ש התוס' שם ד"ה ואסור. די"ש ב' פרושים בהא דאמר ביום שבן דוד בא דמתחלה פירשו ביום שבן דוד בא בפועל. ואח"כ כתבו בשם ר"ת דפי' ביום שבן דוד בא שראוי לבוא. וכי הכרו"פ בבית הספק. ע"פ מ"ש חז"ל בעתה אחישנה. לא זכו בעתה. זכו אחישנה. ודאי דסדר והכרזי ביאת המשיח שיבא אליהו מקודם לבשר ביאתו רק ה"מ אם כשבה בעתה. אבל אם זכו שיתבשר ויחיש גאולה. מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות לבית הסדר. ואהבה של הקב"ה כי זכו ישראל מגנה השורה. (והיינו שאמר הנביא הנני שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' וגו' והשיב לב אבות כו' דהיינו דוקא לפני בא יום ה' דהיינו בעתה כדי להשיב לב אבות על כו' כלומר שיחזרו כולם בתשובה). והנה זה תליא בשני הפרושים הנ"ל אם הפי' ביום שבן דוד בא. שהיינו שבא היום והלכך אסיר ביין ע"ז שפיר יש לספוק הא לא בא אליהו מאתמול. ואי משום דניחוש שישראל יחזרו בתשובה ע"י שימהר ביאתו דבר זה לא שכיח ולא מגלי בעו"ה כדאמרינן קלקלתו תקנתו. בשביל ספק דלא שכיח כלל לא אסרו ביין. אבל אי הפי' ביום שראוי לבוא. א"כ גם יום זה ראוי לבוא יהיה באיזן רחוק. ואי דלא אתי אליהו מאתמול מ"מ ראוי הוא אם היום בקול ה' ישמעו. ובא בן דוד בלא אליהו וראוי עכ"פ מקרי, ולפ"ז י"ל דהאי תנא נמי ספוקי מספקא ליה גם בזה אם הפי' ביום שבן דוד בא בפועל. או כוונתו ביום שראוי לבוא. וא"כ לפ"ז בחד בשבתא אסור ביין אף דספק נזירות להקל. מ"מ הא איכא ס"ס לחומרא. שמא אין תחומין למעלה מעשרה ואתי אליהו מאתמול. ואת"ל דיש תחומין למעלה מעשרה. שמא הפי' ביום שבן דוד ראוי לבוא. וגם בחד בשבתא ראוי לבוא אם זכו. אף שלא בא אליהו מאתמול. משא"כ בשבת דליכא אלא חדא ספיקא. אם ראוי בן דוד לבוא היום או לא. וספק נזירות להקל. וזהו דקאמר הגמ' האי תנא ספוקי מספקא ליה כו' כלומר דמספקא ליה ב' ספיקות. א' אי יש תחומין למעלה מעשרה ב' אם הפי' ביום שבן דוד בא בפועל. או שראוי לבוא. להכי אסור בחד בשבתא דאיכא ס"ס לחומרא. ובשבת ויו"ט מותר דליכא אלא חדא ספיקא: ואח"כ מצאתי בפרמ"ג סי' ק"י בדיני ס"ס אות כ"ה דלהרשב"א דס"ס הוא מטעם רוב. א"כ ה"ל בס"ס לחומרא באיסור דרבנן להחמיר. משא"כ להרמב"ם י"ל הטעם דספק א' דרבנן ובשנים עוד ספק הוי ספק דרבנן לא מטעם רובא. ולפ"ז ס"ס להחמיר בדרבנן לא אמרינן. אמנם אין דבריו מוכרחים. אבל השורי אבן בפ"ק דר"ה (דף י"א:) כתב איפכא. דהכא חיישינן בכל יום דלמא אתי משום דזכו אחישנה. אבל בקץ בעתה ל"ח. דבעתו לא הוי אלא בניסן לר"י. או בתשרי לר"א. וגם הא דאמרינן דכבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בע"ש ולא בעי"ט. מיירי בקץ דאחישנה ובזכו. אבל בעתו אתי אפי' בע"ש ועי"ט. ולפ"ז נסתר כל מ"ש לעיל. ולא משמע הכי בפ"ק דפסחים (דף י"ג.). ודוחק לומר דהתם איתא כר"א דאמר בתשרי. ולפענ"ד דפלוגתא דר"א ור"י בר"ה שם אינו אלא על סוף הגאולה כמו שגליל בתורים ביציאת מצרים אבל התחלתא דגאולה אפשר בכל יום ע"י ביאת בן דוד. הן בעתה. והן אחישנה. כמו במצרים ע"י משה.

ותדע

ותדע דהא ר"א ור"י ס"ל בפ' חלק (דף צ"ז:) דאין קץ לישראל ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעש"ט ועי"ש. ויש להאריך בזה ואכ"מ. וגם אין לנו עסק בנסתרות ובמופלא ממנו: ה) ע"ג למפרע טמאות. טהרות שנשתמשו בכלים שטבלו בו. רש"י. בנדה (דף ב':) וקשה הא מה"ת שני ברביעית לטבילת כלים אפילו במקוה מ"ג. אלא דרבנן בטלוהו רביעית דמקוה כמו דאיתא בנזיר (דף ל"ח.) וא"כ אין כאן אלא ספק דרבנן. ולמה החמירו בה כ"כ. דהא ר"מ מעמיד אם נטמא בולד הטומאה דרבנן בספק אם טבל במקוה שלא או הכר כדאיתא לעיל. ואפילו ר' יוסי דמחמיר בס מ"מ מודה דאינו מטמא טהרות.

(יב) ש"ע שם סעיף ט"ו: (יג) כלומר אע"ג דבעלמא קי"ל ספק טומאה ברה"ר טהור הכא אמרינן העמיד טמא על חזקתו. ש"ך. ולדידן אין נ"מ בזה האידנא:

ה (יג) וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר בין שהיה המקוה (יג) ברשות הרבים בין שהיה ברה"י כל הטהרות שנעשו ה) ע"ג למפרע טמאות עד שיודע זמן שנמדד בו והיה שלם:

לפי הנ"ם בה. כמו שיתבאר לקמן בענף ט"ו ס"ק י"א באריכות. ושמא י"ל דכיון דבטלו חכמים רביעית דמקוה. משום דגזרו אטו טבילת אדם. שהחמירו בה כמו לטבילת אדם ממש. לטמא כאלו הוא ודאי מפני חזקת טמא כמו בספק דאורייתא. וגזרו אפילו לשרוף עליו תרומה וקדשים. כמו גבי כלי זכוכית דטומאתן דרבנן ואפ"ה גזרו עליו לשרוף תרומה ג"כ כמ"ש התוס' בשבת (דף ט"ו:) ד"ה אתי וע"ש. ואע"ג דהתם ודאי והכא ספק. מ"מ כיון דהכלים בחזקת טומאה כודאי דמיא. וכמו דאמר התם בנדה הכא תרתי לריעותא כו'. אלא לא ידעתי מי דחקו לרש"י לפרש כן. דמיירי בטבילת כלים טמאים. עפי ה"ל לרש"י לפרש דקאי על טבילת אדם. דבעי מן התורה מ' סאה לטבילתו במקוה שכל מי גשמים לכולי עלמא. ובגיטין (דף ל"א:) פירש"י דקאי על טבילת אדם וכלים וע"ש. ושמא דהכי משמע ליסנא דמתניתין „כל הטהרות שנעשו" משמע אף הטהרות שנעשו ע"ג טבילת כלים. ול"ע.

מקוה ישראל

ענף חמשה עשר

מקוה מים | מקור מים חיים

א) אחד יש בו כו'. משנה פ"ג דמקואות. ספק מ"ב שטהרו חכמים. ספק נפלו. ספק לא נפלו. אפילו נפלו ספק יש בהם מ"ס. ספק אין בהם. ב מקואות א' יש בו מ"ס. וא' אין בו מ"ס. ונפל לא' מהם ואינו ידוע לאיזה מהן נפל. ספיקו טהור. מפני שיש בו במה יתלה. היו שניהם פחותים ממ"ס. ונפל לא' מהן כו' ספיקו טמא. שאין לו במה יתלה. ולכאורה יש לפרש. דלאו או או קתני. אלא מיירי שיש כל הני ספיקות יחד דהוי ס"ס לקולא ספק אם נפלו או לא. ואת"ל נפלו. ספק יש בהם מ"ס ספק אין בהם. וכה"ג יש מפרשים במשנה דלעיל מיניה שם. כמ"ש התוס' בעירובין (דף ל"ה:) הובא לעיל בענף י"ד סק"ד וע"ש. וכ"ת א"כ מאי איריא ספק שאובין דרבנן. הא ס"ס מהני אפילו בדאורייתא י"ל דה"מ היכא דליכא חזקת איסור אבל הכא דאיכא חזקת טמא. אי לאו דשאובין דרבנן לא היה מהני ס"ס אבל בספק אחד גם בשאובין דרבנן להומרא משום חזקת טמא. כמ"ש הש"ך בסי' ק"י דהיכא דאתחזק היסורא אפילו בספיקא דרבנן להומרא. אבל באמת א"א לומר כן כדמוכח מהוספתא שהביא הר"ש.

א) ש"ע שם סעיף ס"ח: (ב) דאם לזה שיש בו מ"ס נפל אינו פוסלו כדמבואר לעיל בענף ד': (ג) דהולה שנפל בהמקוה שיש בו מ"ס. דאינו מקלקלו בזה. ושניהם כשרים: (ד) ש"ך שם ס"ק קמ"א: (ה) דלא תלינן לקולא אלא בפסול דרבנן: ו) ש"ע שם. ועי' מקמ"ח: (ז) משום דמאי חזית לפסול את זה ולהכשיר את זה אימא איפכא:

דין ספק אם נפלו בו מים שאובים:

א (א) שתי מקואות א) אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו נפלו ג' לוגין מ"ש לא' מהן (ב) ואינו יודע לאיזה מהן נפלו (ג) ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה (ד) ודוקא כשהיה רוב מים כשרים במקוה אבל אם היו רוב מ"ש (ה) לא תלינן לקולא:

ב (ו) היו שניהם ב) פחותים ממ"ס ונפל לאחד מהן ואין ידוע לאיזה מהן (ז) כל אחד משניהם

הובא לעיל ברים ענף ג' גבי לגיר שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בלגין. דאם יש רוב מים כשרים ה"ז כשר. מפני שזה ספק מ"ס. ועי"ש בסי ה'. אלמא דגם בספק אחד טהרו חכמים. וכן מוכח עוד בכ"מ. וקלרתי ולכן לריך לפרש דהמשנה או או קתני. ונראה דאפילו לר' יוסי דס"ל בס במשנה ב' דאפילו בטמא טומאה קלה דרבנן נמי טמא מספק. מודה בספק שאובים כמ"ש לקמן בס"ק י"א. וכ"ש היכא דיש לו במה לתלות. כדאמרינן ביבמות (דף פ"ב:) שאני אומר שאני וע"ש: ב פחותים ממ"ס כו'. ואין להקשות אמאי לא מלטרפינן שני המקואות יחד. להיות רואין כאלו הם מקוה אחד של מ"ס לבטל הג"ל. כיון דשניהם בספק. ללרפו לבטל. כדאיתא בי"ד סימן קי"א סעיף ז'. בשיש ב' קדרות של היתר ונפל איסור לתוך אחד מהן. ואינו ידוע לאיזה מהן נפל. ואין באחת כדי לבטל האיסור. ויש בשתיהן כדי לבטלו. שתיהן מלטרפות לבטלו. אפילו אחת בעלייה ואחת בבית מלמטה. די"ל משום דגם בם לא מלטרפות. אלא דוקא בעומדים להתערב. אבל באינם עומדים להתערב לא וכמו שאמרו בירושלמי פ"ד דתרומות. שתי קופות בבתי עליות כו' אבל בתי מגורות בבתי עליות לא. מה בין קופות למגורות. קופות דרכן להתפנות. מגורות אין דרכן להתפנות. והביאו הר"ב בפרק ד' דתרומות במשנה י"ב וכתב דמש"מ דוקא בשתיקן של אדם אחד שדרכן להתפנות ולהתערב. אבל בב' בני אדם לא. וא"כ ה"נ בבי מקואות אפילו של אדם אחד אין דרכן להתפנות ולהתערב ועי' שם בש"ך ס"ק י"ח. ועוד דבא"ס כין דאם נתערבו מעמא אחר הנפילה. הרי דיש בשתיקן ס' כדי לבטל האיסור. לא אמרינן נם קודם שנתערבו רואין כאלו נתערבו. ומלטרפות לבטלו. משא"כ הכא בב' מקואות דגם אם נתערבו מעמא לאחר הנפילה של הג"ל ל"מ עד שיגאו הראשונים כדלעיל בענף ד'. וא"כ כ"ש קודם שנתערבו דל"מ דהא לא אמרינן בם דהוי כאלו נתערבו קודם הנפילה. אלא אמרינן דהוי כאלו נתערבו עתה לאחר הנפילה כמ"ש הב"ח בס. ובס מסני הם נתערבו מעמא אחר הנפילה לכן אמרינן דרואין כאלו נתערבו. משא"כ הכא דל"מ אף אם יתן עליו אלף סאין מים כשרים עד שיגאו הראשונים. אמנם הש"ך בס בס"ק י"א ס"ק י"ז השיג על הב"ח וכתב דרואין כאלו הוא כבר מעורב קודם הנפילה. ולהכי אף לדידן דס"ל דאמרינן התיכה כשבה נבילה מועיל ג"כ ליזוף דלא כב"ח בס וע"ש. ולפע"ד נראה להוכיח כדעת הב"ח דהפי' הוא דרואין כאלו נתערב לאחר הנפילה. מהא דכתב הפרמ"ג בס בס"ק ט"ו בשם הירושלמי. ב' קופות חולין כ' וכו'. ונפלה סאה תרומה לאחת מהן ואינו ידוע לאיזו. ואח"כ נפלה וידוע הוא. אין אומרים נמקום שנפלה בניה כו'. ריבה על אחת מהן מעלה ומתיר. והב' אסורה עד שירבה בטוגג. ופי' הפר"ח דבאדם אחד מיירי. והלה הותרו שתיקן מעמם

משניהם פסול (ח) ג) שאין לו במה יתלה באחד יותר מבחבירו:

ג (ט) ב' מקואות שאין בהם מ"ס ונפלו ג"ל לתוך אחד מהן ד) וידוע לאיזה מהן נפלו ואח"כ (י) נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהן נפל (יא) הריני יכול לתלות ולומר ה) למקום שנפלו הראשונים (יב) נפלו שניים:

ד (יג) אבל אם בראשונים (יד) לא נודע לאיזה מהן נפלו ובשניים נודע לאיזה מהן נפלו (טו) ו) אין יכול לתלות ולומר דבמקום שנפלו שניים נפלו הראשונים:

המטביל

(ח) ואם באו לטבול בזא"ז עי' במקמ"ח: (ט) ש"ע שם סעיף ע"ב: (י) פי' עוד ג"ל מ"ס: (יא) שתולין הקלקלה במקולקל ואמרינן איסור לתוך איסור נפל. ואם חזר ונתכשר הידוע קודם נפילה שניה אם תלינן בו עי' במקמ"ח מ"ס בזה: (יב) והא' פסול והב' כשר: (יג) ש"ע שם סעיף ע"ב: (יד) ונפסלו שניהם. משום דמאי חזית כו': (טו) דכיון דכבר נפסלו. אינו חוזר להתירא ועי' מ"ש במקמ"ח:

מטעם לירוק ושנפלה ספק הידוע שתיקן אסורות. ב' א' משום ספק הידוע וב' שניה משום אינו יודע. דליכא לירוק שאין עתיד להתערב דב' אסור משום הידוע וע"ש בפרמ"ג. אי אמרת שבלאו דרואין כאלו נתערבו א"כ. א"כ בכל יום ויום זמנו לומר כאלו נתערב היום בשאר לאסור מהם. לכן כיון שנפל תו ספק הידוע. ואין עתה עתיד להתערב. לא מלטרפי ושניה אסורה משום ספ"י. אלא אי אמרת דהפירוש רואין כאלו כבר נתערבו מקודם הנפילה. קשיא כיון שסותרו תחלה קודם שנפל הספק הידוע. דרואין כאלו כבר נתערבו קודם נפילת א'. ואיך חזר ונאסר השניה. ועיין בתוספתא שהביא הר"ש ריש פ"ג דמקוואות. ועוד י"ל דלהכי לא אמרינן הכי דרואין כאלו כבר נתערבו. משום דהוי תרתי דסתרי. דהאי בודאי לענין טבילה אינם כשר לטבול בהו מהם עד שיתמלא עד מ"ס. ולא אמרינן רואין כאלו נתערבו. כ"ז שלא נתערבו ממש. ואם לטהרם משום השאובין נימא דרואין כאלו כבר נתערבו. הוי תרתי דסתרי בדבר אחד. ויש לגזור הא אטו הא: ג) שאין לו במה יתלה. משום דמאי חזית להכשיר את זה ולפסול את זה. לכן שניהם פסולים כיון שאחד מהן ודאי פסול. ולכאורה י"ל דהיינו דוקא כשנתלין על שניהם בב"א. אבל אם כשבאו לטבול בזה אחר זה מכשירינן כמו בב' שבילין בפרק קמא דטהרות. וכן משמע בטו"ב חלק א' סימן ס"ה וע"ש. אמנם לקמן בס"ק י"א הבנתי עליו וע"ש ונראה דלפעמים משכחת לה דגם בשניהם פחותים ממ"ס ונפל לא' מהן וא"י לאיזה. דיהיה שניהם כשרים. כגון דמקוה אחת נשתנה מראה מימיו. שאופן שפסול משום שינוי מראה כמו שמבואר לעיל בענף ו' א"כ כשנפל ג"ל לאחד מהן וא"י לאיזה מהן. אף אם נימא דלתלות איסור באיסור נפל ליכא למימר. משום דא"כ אתה מקלקלת ניה ע"י נפילה זו יותר מאשר מעיקרא. דמשום פסול מראה שני שיתמלא עד שיחזור למראה מים אבל משום פסול שאובין לא שני בזה. ופסול עד שילאו הראשונים כמו שמבואר לעיל וכיון דאתה מקלקלת ליה בזה יותר א"כ אפשר דלא תלינן ביה משום דמאי חזית. ועי' מ"ב לקמן בסק"י. מ"מ כיון דקי"ל דמקוה שנשתנה מראה מימיו שוב אינו פוסלו שאובים כמו שמבואר לעיל בס סי' י"א. א"כ אין אתה מקלקלת ליה בכלל בזה שיתלה בו נפילה זו. לכן תלינן ביה ושניהם כשרים משום פסול שאובים. וכן ב' מקוואות אחת של כ"א סאה וא' של י"ט סאה. ונפל לתוך אחת מהן י"ט סאה שאובים ע"י המשכה. וא"י לאיזה מהן. כגון שנתגלגלה א"כ במ"ג. תלינן שנפלו בהמשכה לזה שהיה בו כ"א סאה מ"כ. ונעשה ע"י רבייה והמשכה. וכן אם נפלו ג"ל לא' מהן שלא בהמשכה ולא' מהן בהמשכה וא"י לאיזה מהן. י"ל ג"כ דתלינן שנפל בהמשכה לזה שיש בו כ"א סאה ונעשה ברבייה והמשכה. ולהשני אין אתה מקלקלת בזה יותר. דהא אף אם יתלה בו ההמשכה ל"מ כיון שקדמו ההמשכה קודם שהיה בו רוב מ"כ כמ"ש לעיל בענף ע' סי' ד'. ולפמ"ש בס בסק"ז דמהני בכה"ג. א"כ אתה מקלקלת ליה בזה וא"כ מאי חזית ושניהם פסולים: ד) וידוע לאיזה מהן כו'. תניא בתוספתא פ"ב דמקוואות. ב' מקוואות שאין בהם מ"ס. ונפלו ג"ל לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהן נפלו ואח"כ נפלו שניים וא"י איזה מהן נפלו. הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלו שניים כו' נפלו ג"ל לתוך א' מהן וא"י לאיזה מהן ואח"כ נפלו שניים וידוע לאיזה מהן נפלו אין יכול לתלות ולומר למקום שנפלו שניים כו'. אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו מ"ס הריני אומר לתוך של מ' נפלו. אחד שאוב וא' שאינו שאוב הריני אומר לתוך של שאוב נפל ע"כ. והש"ע כתב דין זה דלאחד יש בו מ"ס וא' אין בו. שני פעמים בסעיף ס"ח ובסעיף ע"ב. משום דבסעיף ס"ח כתב כלשון המשנה ובסעיף ע"ב לשון התוספתא. והיא היא. ולכן לא כתבנו כאן: ה) למקום שנפלו הראשונים כו'. הש"ג איתא בי"ד סימן קי"א סעיף ו' והקשה הב"ח בס ל"ל לומר למקום שנפלו כו'. הא הך קדירה נאסר. וא"כ פשיטא דתלינן נפילת האיסור באיסור. ותירץ הב"ח דבהא אפילו באיסור דאו' דלא אמרינן שאני הוכי. בהך אמרינן. מכח האי סברא דתלינן במקום שנפל הראשון וכו' והביאו ש"ך בס"ק י"ד והשיג עליו. דבאיסור דאורייתא ודאי לא סמכינן ע"ז. ותירץ הש"ך דה"א דכאן גרע טפי הואיל דהיה לו כבר חזקת היתר אלא דהשתא בנפילה זו איתרע אפ"ה תלינן לקולא וע"ש אמנם הכרו"פ בס תירץ. דהמחבר לשיטתו. דס"ל דלא אמרינן הכ"ג בשאר איסורים וא"כ י"ל דמיירי שהאיסור נפל בקדירה שהחזיקו רק כ"ט זיתים וא"כ הרי הקדרה אסורה. ואח"כ ריבה ע"יה עוד ב' זיתים היתר וחזרה הקדירה להתירה. ואח"כ נפל חתיכה אחת ולא נודע אי ההיתר או האיסור ואם באנו לדון הואיל הקדירה בחזקת איסור גם החתיכה נחזיק בחזקת איסור. דבלא"ה הקדירה אסורה. ז"א דהא הקדירה מותרת בריבה עליה. ההיתר והוזרת להתירה. אבל אם באנו לדון הואיל ואיתחזק בנפילת איסור אף זה הקדירה איתחזק דנפל האיסור בס. ואסור הקדירה. ומה בכך שאח"כ חזרו להתירה וע"ז נתכוין המחבר עכ"ל. ולכאורה הכא גבי מקוה ל"ש תירץ זה. דהא מקוה שנפסול מחמת שאובים אינה חוזרת להכשרה. אא"כ יצאו הראשונים. ואם יצאו הראשונים א"כ הני אזלי והני פנים הדבות באו לכאן. והני מיא אחרינא שוב לא איתחזק בהו נפילת שאובים. דנבוא לדון בהם הואיל ואתחזק בנפילת שאובים לתלות בם גם נפילה שניה: אך י"ל דמשכחת לה שאחר נפילה ראשונה נמשך המים ממקוה זו הידוע. למקום אחר ונכשר המקוה ע"י רבייה והמשכה כדלעיל ענף ע' סי' ג' ואח"כ נפלו ג"ל שניים וא"י לאיזה נפל. ואם באנו לדון הואיל דהמקוה בחזקת איסור. לומר איסור לתוך איסור נפל. ז"א דהא המקוה כשרה עכשיו. שנטהרה ע"י המשכה. אבל אם באנו לדון לתלות בזו מטעם דהואיל דהני מיא איתחזק בנפילת שאובים. אף הני מיא איתחזק בנפילת שאובים בג"ל הראשונים ופסולה המקוה ומה בכך שאח"כ חזרו להתירה. א"כ משכחת לה כגון שמקוה הידוע לאחר נפילה דג"ל הראשונים. נקרש והגליד מימיו ואח"כ נימוח דכשר כדמבואר לעיל בענף ה' סי' ע' ואח"כ נפל ג"ל שניים ואינו ידוע לאיזה מהן וכמ"ש. וכן משכחת לה שנטהר אח"כ ע"י השקה למעין או למקוה. לדעת הרא"ש לעיל בענף י"ב דנתבאר שהכשרו לעולם אף שנפסק אח"כ השקה. אמנם התירוץ של הכרו"פ הוא נגד הירושלמי שהביא הפרמ"ג בסי' קי"א ס"ק ע"ו. וז"ל, שתי קופות חולין כ' וכ'. ונפלה סאה תרומה לאחד מהן. ואח"כ נפלה סאה ואינו ידוע. חולין במקולקל. ריבה על הידוע בוגג מעגה ומתיר. והשניה חזרה להוכיחה. כמלא ב' סאין עולות ממאה וכ' : ופי' הפר"ח ריבה כ' הרי עולה הידוע בק'. ומעלה כאה משום גזל השבט. והשתא שניה צריכה הוכחה. ר"ל בירור. כיון דהשתא שניהן של היתר מחמת שאה הידוע וע"ש. הרי מוכח מירושלמי הנ"ל דכיון דהשתא חזרה הראשונה להתירה ע"י שריבה עליה. שוב אינה תולה בה. ושניה צריך הוכחה. ר"ל בירור. שיברר דנפלו באידך. הלא"ה לא ואינה תולה בראשונה ולא אמרינן כיון שהוחזק בנפילת איסור האי יתלה בה גם השב'. דכיון דהשתא הוא היתר. הוי כאלו לא נפל בראשונה כלל. וא"כ ה"נ כן. ולא עוד אלא דכ"ש הוא מהתם דהא התם נתרבה על הידוע לאחר נפילה שניה. אחר כבר תלה בה. מטעם דתולין דאיסור לתוך איסור נפל והשניה כבר הותרה. ואפ"ה כי ריבה על הידוע אח"כ ונעשה היתר. נתבטל תליה זו והשניה חזרה להוכיחה כ"ש הכא דבשעת נפילה כבר ריבה על הידוע וחזרה להתירה. דאינו תולה בה : ו) אין יכול לתלות כו'. ולכאורה יש להקשות ע"ז. מהא דכתב הרמב"ם בפ' י"ט מה' אבה"ט בני שבילין אחד טמא ואחד טהור. הלך באחד מהן ואינו יודע באיזה הלך ועשה טהרות ונאכלו. והזה ג' וז'. והלך בב' ועשה טהרות. הרי אלו טהורות. אם קיימות הראשונות. אלו ואלו תלויות שבודאי בא' מן הטהרות טמא

וע"ש

ה (טז) היו לפניו מ"ש ומ"ב ואינו יודע איזהו ונפל (יז) מאחד מהן למקוה ואח"ב (יח) נפל מן השניה למקוה אחרת ובנתיים קודם נפילה שניה הספק נפלו ג"ל למקוה הראשונה, השניה טהורה משום דתלינן השאובין במקוה (יט) הראשונה דממ"נ פסול:

ו (כ) וה"ה בהיו לפניו שתי בורות א' של מ"ש וא' של מ"ב וא"י איזהו ונפל מאחד מהן (כא) למקוה ואח"ב נפל מהב' למקוה הא' וגם למקוה אחרת דמקוה הב' (כב) כשרה:

ז וה"ה איפכא דבנפילה הא' נפלו לב' מקואות (כג) ואח"ב נפל מהמים השניים לא' מב' המקואות הללו תלינן דהשאובין היו בנפילה הב' ובנפילה הא' לב' המקואות היה מהכשרים ולכן המקוה הב' פסול ממ"נ ומקוה הא' כשר:

ח אבל אם היו לפניו ב' בורות א' של מ"ש וא' מ"ב ולפניו ב' מקואות חסרים ונפל ג"ל (כד) מאחד מהבורות למקוה א' ומהבור השני נפל למקוה הב' (כה) ואח"ב חזר ונפל למקוה הב' מבור הא' (כו) שניהם פסולים מספק:

ט (כז) היו לפניו מ"ש ומ"ב ונפלו מאחת מהן ג"ל למקוה חסר ואינו יודע מאיזה מהן נפל ז) הריני אומר משל כשרים נפל חזר ונפל מהשנייה למקוה אחרת (כח) ח) שניהם פסולים גם הראשונה:

י (כט) אחד שאוב ט) ואחד שאינו שאוב (ל) הריני אומר מתוך של שאוב נפל (לא) וה"ה כל שאר מיני פסול תולין שנפל בפסול:

יא (לב) היו לפניו מ"ש ומ"ב ונפל מא' מהן למקוה שאוב וא"י אם המים הנשארים הוא הכשרים או לא תלינן דמים השאובים נפלו למקוה השאוב. והמים הנשארים כשרים למקוה:

ב'

(טז) כן הוכחתי מדברי התוספתא והרמב"ם בפרק י"ט מה' אבה"ט. ועיין במקמ"ח בזה באריכות: (יז) דלא נפסלו בזה משום דתלינן דממים הכשרים נפל כדלקמן סימן ט': (יח) דע"י נפילה זו נאסר גם המקוה הא' כדמבואר שם: (יט) ואין אתה מקלקלת ליה בזה: (כ) גם זה מבואר במקמ"ח: (כא) דתלינן דממים הכשרים נפלו: (כב) דתלינן דהשאובין היו בנפילה הראשונה במקוה הא' כיון דמקוה הא' ממ"נ פסול ואינאנו מקלקלין ליה עי"ז. לכן תולין הקלקלה במקולקל: (כג) דמקוה שנפל בו ב"פ ממ"נ פסול דודאי באחת מהנפילות נפלו היו מהשאובין. ועי' במקמ"ח: (כד) ונפסלו שניהם מספק: (כה) דעתה מקוה הב' ממ"נ פסול או מנפילה הא' או מנפילה הב': (כו) דכיון דכבר הוחזקו שניהם לפסול מחמת נפילה הראשונות שוב אין חוזרין ותולין להקל כמו שמבואר לעיל סימן ד': (כז) מתוספתא תרומות: (כח) משום דעתה א"א לטהר הראשונה ולפסול את השניה משום דמאי חזית כדלעיל סי' ב': (כט) ש"ע שם סעיף ע"ב: (ל) דתולין הקלקלה במקולקל: (לא) ש"ך שם ס"ק קמ"ז והיינו דוקא בפסול דרבנן: (לב) דין זה מבואר בפר"ח סי' קי"א והביא הפרמ"ג שם. והיינו דוקא בהיו ניכרים קודם נפילה איזה המים כשרים ואיזה המים שאובים הא לא"ה לא כמו שמבואר בש"ך שם סק"ד ועי' ח"ד שם:

ועי"ש. והוא ממשנה פ"ה דטהרות וא"כ ה"נ נימא כיון שאח"כ נפסל בודאי זו היודע ע"י נפילה שניה ושוב אין נ"מ למקוה זו הידוע בנפילה שנייה. הוי כאלו נאכלו הטהרות דשם. דהטהרות השני טהורות ואין לומר דוקא נאכל דליכא שוב בעולם. הא שם בתוספתא (שהביא המל"מ שם) תניא זה הכלל אדם באדם כו'. נאכלו ראשונית נטמאו או שאבדו עד שלא נעשה בי שניות טהורות. אלמא דאפילו נטמאו נמי דינא הכי דכיון דבלא"ה הטהרות נטמאו. ושוב אין נ"מ להם בספק זה מטהרינן השניות. דהוי כאלו מתחלה לא הוי אלא הם דהוי מטהרינן אותם מספק טומאה ברה"ר. וה"נ כיון שנפלו אח"כ ג"ל הידועה. וי"ל דשא"ה דהטהרות השני מעולם לא נאסרו מספק. כיון דבשעה שנעשה הטהרות הב'. כבר נאכל או נטמא הראשונית. א"כ מיד כשנעשה הטהרות הב' מטהרינן אותם. אבל הכא כבר יצאו בפסול ב' המקואות ע"י נפילה דג"ל הראשונות. שוב לא מהני מה שנטמא אח"כ או נאבד אחד מהן. כיון דכבר יצאו בפסול. ולפ"ז במקואות נמי. אם היו לפניו מ"ש ומים כשרים וא"י איזהו. ונפל מאחד מהן למקוה. ואח"כ נפל מהשני למקוה אחרת. ובנתיים קודם נפילה שניה דהספק. נפלו ג"ל מ"ש למקוה הראשונה. מטהרינן השניה. דהוי ממש כההיא דהרמב"ם שם. דהא ה"נ המקוה הב' מעולם לא נאסרה מספק. ונלפע"ד דה"ה בהיה לפניו בור של מ"ש ובור של מ"כ וא"י איזהו. ונפל מא' מהן למקוה ואח"כ נפל מהשני למקוה הא' וגם למקוה אחרת דמקוה אחרת כשרה דתלינן דהשאובין נפלו במקוה הא' בנפילה הא'. כיון דמקוה הראשון ממ"נ פסול. דהא בודאי נפל בתוכו שאובים אם בנפילה הא' או בנפילה הב'. ואין אני מקלקלים אותו בתליה זו. תלינן דנפל בו השאובין בנפילה הא'. ובנפילה הב' היה מהכשרים. ולכן המקוה הא' פסול ממ"נ. ומקוה הב' כשר. וכעין זה איתא בטל"ט שם ד"ה עוד ראיתי וע"ש. וה"ה איפכא דבנפילה הא' נפלו לב' מקואות. ואח"כ נפל מהמים השניים למקוה אחד מהני ב' מקואות. דמקום זה שנפלו בו ב"פ. ממ"נ פסול משום שאובים. תלינן דהשאובין היה בנפילה הב', ובנפילה הא' שנפל לב' המקואות היה מהכשרים. כדי להכשיר המקוה הב'. אבל אם היה לפניו ב' בורות אחד מ"ש ואחד מים כשרים. ולפניו ב' מקואות כשרים חסרים ונפלו ג"ל לזה מאחד מן הבורות. ולמקוה השניה נפל מבור השניה. ואח"כ חזר ונפל למקוה השניה מבור הא'. באופן דמקוה זו שנפל בו ב"פ ממ"נ הוא פסול. ואפ"ה לא תלינן דהשאובים נפלו במקוה זו בנפילה הראשונה. כדי להכשיר המקוה השניה. דכיון דכבר נפסלה מספק. אינו חוזר עוד להכשירו עי"ז כמ"ש לעיל. ודע דכל זה מיירי בהיו ניכרים מקודם כל אחד בפני עצמו. איזה בו הוא מ"ש ואיזהו מים כשרים. דאי נתערבו מתחלה חד בחד. א"כ הוה איתחזק איסורא בהם. וא"כ כל אחד ואחד מהן דיינינן ליה כגופו של איסור. והו לא אמרינן בהן ספיקא דרבנן לקולא. כמו שכתב הש"ך בי"ד סימן קי"א סק"ד. אמנם הפר"ח שם חולק על הש"ך בזה וע"ש. ולדבריו ה"ה בלא היה ניכרות בפ"ע נמי תלינן לקולא. ועי' מ"ש לקמן בסק"י: ז) הריני אומר משל כו'. מקור דין זה הוא מתוספתא דתרומות היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה. ונתן מאחת מהן וא"י מאיזה מהן נתן הריני אומר משל חולין נתן. והביאו הט"ז בסימן קי"א סק"ו וע"ש: ח) שניהם פסולים כו'. דין זה מקורו הוא ממשנה ג' פ"ה דטהרות אם קיימות הראשונות אלו ואלו תלויות. וכן פסק הרמב"ם בפ' י"ט מה' אבה"ט והבאתיו לעיל בסק"ו וכ"ל דאם חזר ונפל מאחד מהמקואות הנ"ל למקוה אחרת חסר לא תלינן דנפל מהכשר כיון דכבר נולד הספק על שניהם דמי לנתערבו קודם הנפילה שכתב הש"ך בסי' קי"א סק"ד דלא תלינן לקולא כמ"ש לעיל בסק"ו. אמנם להפר"ח שם י"ל דה"נ תלינן לקולא. ועי' בח"ד שם בסק"ג: ט) ואחד שאינו שאוב כו'. תוספתא שהבאתי לעיל בסק"ד וע"ש ויש להסתפק. היכא דאם נתלה הקלקלה במקולקל אתה מקלקלת ליה טפי ממה שהיה תחלה. כגון דמעיקרא לא היו בו רוב מ"ש. כגון שהיה במקוה כ' סאה מים כשרים. וי"ט סאה מ"ש. ועתה נפלו ג' סאין מ"ב לא' מהן וא"י לאיזה מהן דאם נתלה דנפל בהשאוב א"כ הוי עתה כ"ב סאין שאובים במקוה. דלא מהני תו השקכה מאח"כ. מעיקרא דהיה בהן הכשרים רוב היה מהני השקכה. ועי' מ"ש לעיל בענף ט' סוסק"ז. ועוד יש ליה בזה קלקול טפי. דמעיקרא כשלא היה בו רוב מ"ש. היה סגי ליה הכשירו כשילא מילואו ועוד. ולא חשבינן כפי חשבון. אבל עכשיו דע"י נפילה זו נעשה רוב. חשבינן לפי חשבון המים הלפים ויוצאים ממנו כדמבואר לעיל בענף ד' ס"י ע"ו וע"ז. ועי' ע"ז ס"ק ל"ב א"כ אתה מקלקלת ליה טפי בזה בתלה הנפילה בו. אפשר דלא תלינן ביה. משום מאי חזית כו'. או דלמא כיון דממ"נ לשעתו הוא פסול. תולין הקלקלה במקולקל. ולכאורה יש להביא ראיה דגם בכה"ג תולין בו מהא דסי' ק"ל סעיף מ"ב דאם השאילהו לסופרת ז' בלא שלא תולה בה. ובעלת החלוק טהורה. והכתם שבאלוה מקולקלת. הא דעי"ז אתה מקולקלת אותה יותר ממה שהיתה תחלה:

דסותרת כל ימי ספירתה. תולה בה כ"ז שלא טבלה. ודעת הלבוש והתפל"מ בה דאף בשלמו ימי ספירתה תולה בה כ"ז שלא טבלה. הרי אף דבידה לטבול בכל שעה. ועי"ז שהנו תולין בה. אנו מקלקלין אותה לגמרי. אפ"ה תולה בה. אמנם יש לדחות ראיה זו. דשא"ה בסותרת ז'. דכ"ז שלא עברו עליה ימי הטהרה היא בחזקת מעין פתוח. ועפ"ז ניחא מה שהקשה המל"מ על פירש"י בנדה (דף ס'.) בהא דתניא שם ת"ר תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ובסופרת ז' שלא טבלה. ופירש"י בד"ה בשני שלה תולה בה ואע"ג דלא הוחזקה רואה היום. כיון דמעיינה פתוח תולה בה ואע"ג דמקלקלה פורתא דצריכה לשמור יום תחתיה. כיון דעתה השתא עכ"ל ותמהו עליו. דל"ל טעמא דמעיינה פתוח. תיפוק ליה דתלינן הקלקלה במקולקל כמו בטמא וטהור שהלכו בב' שבילין בה. ולפ"ז ניחא משום דאי לאו ה"ט דמעיינה פתוח לא הוי תלינן בה. כיון דעי"ז מקלקלת לה טפי. משא"כ בטמא וטהור שהלכו בב' שבילין. דמיירי דאין אנו מקלקלים את הטמא יותר. ואף דהתוס' שם בד"ה טמא. פי' דמיירי כגון בטמא בספר קלא וע"ש. רש"י לא ס"ל כן כמ"ש המהרש"א שם אמנם לפמ"ש הש"ע שם ליישב פירש"י כנ"ל. דלהכי הוצרך רש"י לטעם זה דמעיינה פתוח. משום דקשה ליה לרש"י. דהכא בשומרת יום לא הוי לה למיתליה. כיון דקי"ל דכל י"א יום שבין נדה לנדה היא בחזקת מסולקת דמים. להכי פירש"י דהיינו דוקא שלא ראתה אבל כיון שראתה. א"כ הוחזקה להיות מעיינה פתוח וע"ש. לפ"ז היכא דהשתא שוים תלינן הקלקלה במקולקל. אע"פ שעי"ז מתקלקלת טפי. ואח"כ כשחפשתי בספרים מצאתי בח"ד סימן קי"א סק"ג דמסתפק בכה"ג וז"ל ועוד יש לברר באם הקדירה אחת אסורה. רק באם תתלה בה תאסור אותה יותר מאיסור הקדום. כגון שאינה אסורה באכילה רק מדרבנן. ואם תתלה האיסור בה תאסרנה בהנאה כו' ואין ראיה מהא דנדה דתולה בסופרת ז' שלא טבלה אף שאתה מקלקלה יותר אפ"ה תולין. שא"ה דשם עיקר הטעם דמעיינה פתוח. אבל בלא טעם זה. אפילו באיסור גמור אינה תולה. תדע דהא אינה תולה בעבודת כוכבים שלא ראתה מעולם כו' ואין לדמות שום דבר לשם. עכ"ל. הנה מה שהביא ראיה מהא דאינה תולה בעכו"ם שלא ראתה מעולם. כבר כתב המל"ע דשם ה"ט דקטנה שלא ראתה מעולם ה"ה בחזקת מסולקת דמים אע"פ שראתה פ"א כדאמרינן בפ"ק דנדה (דף ה'.) דאפילו שדינן שלה מלוכלכות בדם אין חוששין לה מפני שאין דמים מצויין בה. וא"כ אין שתיהן שוות לכן לא תלינן בה. אבל היכא דשתיהן שוות תלינן. אך יש להביא ראיה להח"ד מתוספתא שהביא הר"ש בפ"ז דתרומות מ"ו. וז"ל תני היה טבל ומעשר ראשון ומעשר שני ה"ז אסור שלא התירו ספק מדומע אלא בדבר שיש לו מתירין. וכתב הר"ש הם כלומר בשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה תלינן תרומה לתוך תרומה נפלה שיש היתר לשתיהן. אבל כשאחת חולין והשנייה או טבל או מע"ר או מע"ש לא תלינן התרומה שנפל בשל טבל כדי להתיר החולין מאחר שהטבל נאסר בכך ונדמע כ"ל. ואע"ג דטבל בלא"ה אסור מ"מ כיון דעי"ז אתה מקלקלת ליה יותר לא תלינן. אמנם יש לדחות גם ראיה זו דשאני טבל שהרי מצות הפרשה עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מתבואתה עדיין כמ"ש הש"ך ביו"ד סימן א' ס"ק י"ז. ואם נתלה דהתרומה נפל בשל טבל א"כ אתה מבטל ממנו מצות הפרשה כדי להתיר את החולין. אבל בלא"ה היו תולין בו. אך המג"א סי' א' סק"א כתב גבי הפרשת חלה דאינו מצוה כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו. ולכאורה ה"ה בתרומה. אבל בפ"א דפאה משנה ו' בהא דתנן גם כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהם עד שימרח וע"ש משמע דמיד כשנמרח חל עליו מצות הפרשה אע"פ שאינו רוצה לאכול ממנו עדיין. וצ"ע. אמנם בנידן דידן י"ל דמטעם אחר תולין דנפלו בשאוב. כיון דאין בה רוב מ"כ. א"כ בלא"ה אתה צריך לפוסלו למקוה זו. משום דספיקו דאו' לחומרא. וא"כ תו תולין להתיר המקוה השניה שיש בה רוב מ"כ. דגבה אין כאן אלא ספק מ"ש דרבנן. ועי' בפרמ"ג סימן קי"א ס"ק י"א דמסתפק בכה"ג. עוד יש להסתפק. היכא דאיכא תרי איסורי דרבנן אם אמרינן שאני אומר דלמא דוקא בחד דרבנן אמרינן שאני אומר ולא בתרי דרבנן. ומשכחת לה כגון שנפלו ג"ל מכלי המק"ט מדרבנן. לדעת הפרישה שהביא הש"ך בס"ק ע"ו דאפילו המק"ט מדרבנן פוסל משום הוייתו עי"ש. וא"כ יש כאן תרי דרבנן שאובין דרבנן ופסול הוייתו עי"ש דרבנן. והנה ביבמות (דף פ"ב.) פריך הגמ' וסבר ר' יוחנן תרומה בזה"ז דאו'. והתניא ב' קופות כו' שאני אומר תרומה לתוך תרומה כו' ואמר ר"ל והוא שרבו חולין על התרומה. ור"י אמר

אע"פ שלא רבו. בשלמא לר"ל קסבר בדרבנן נמי בעינן רבויא אלא לר"י קשיא והתוס' שם בד"ה אלא כו' תימה למאי דס"ד השתא דתרומה בזמן הזה דאו' אפילו הוי מוקי לה ר"י כשרבו תקשי ליה היכי סמכינן אשאני אומר. כיון דאית ליה לר"י בפסחים (דף מ"ד.) כזית בכא"פ דאו' וע"ש. ובאמת בסוגיא דנזיר (דף ל"ו:) פריך בהדיא למ"ד כזית בכא"פ דאו' כי נפישא חולין מאי הוי ול"ל דסוגיות חלוקות הן. דהא בנזיר ס"ל דמיירי אפילו במין בשאינו מינו. דאז כזית בכא"פ הוי דאו' להכי כי נפישא מאי הוי כמ"ש התוס' בפסחים שם ד"ה איתיביה. אבל סוגיא זו ע"כ ס"ל דמיירי במין במינו דמה"ת בטל ברוב. דאם מיירי במשאינו מינו. א"כ אין נ"מ אם יש רבויא או לא. דמין בשאינו מינו מה"ת לא בטל ברוב. ועי' תוס' כאן [דף מ"ז.] ד"ה אתי. אע"כ הסוגיא ס"ל דמיירי במין במינו. להכי כי איכא רבויא מה"ת בטיל ברוב. ולא הוי אלא ספק דרבנן. להכי אמרינן שאני אומר להכי לא מקשה הגמ' רק לר"י דס"ל אפילו כי לא רבו דאז הוי ספק דאו' ובדאו' לא אמרי' שאני אומר. ולכאורה יש להקשות לפמ"ש לעיל בענף ב' סק"י בשם הפרי תואר. דלדעת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דספיקא דאו' מדרבנן לחומרא. ביטול חד בחד דלא בטיל לא הוי דאורייתא. דהא כל מאי דאסור רבנן דאזלינן בתר רובא הוא מדכתיב אחרי רבים להטות. ואי הוי מחצה על מחצה אין הכרח לאסור. ולא להתיר מדאו'. דיכולין לומר דאין איסור עד דהוי רובא דאיסורא. ואיכא למימר אין להתיר עד דאיכא רובא דהתירא. וספק הוא. ואינו אסור אלא מדרבנן כשאר הספיקות וע"ש. ולפ"ז קשה מאי מקשה הגמ' לר"י מאי איכא למימר. הא אף לר"י דלא בעי רבויא מ"מ מע"מ בעי כדמוכח ביבמות שם. וא"כ הוי ספק דאו' אם בטיל. ומדרבנן לחומרא. והכא כי איכא שאני אומר תלינן באיסור דרבנן. אלא צ"ל דהכא שאני דהוי תרי דרבנן לחומרא. חדא דאפילו היכא דאיכא רוב לא בטיל מדרבנן. והכא דאיכא חד בחד דהוי ספיקא דאו' הדר איכא איסורא דרבנן. וכיון דאיכא תרי דרבנן לחומרא לא אמרינן שאני אומר להכי שפיר פריך הגמ' לר"י מאי איכא למימר. והוצרך לשנויא הא מני רבנן היא כו', אמנם כבר כתבתי לעיל שם להוכיח דלא כהפרי תואר. אלא כהפ"ח דחד בחד לא הוי ספק. וכ"כ הפרמ"ג בפתיחה לתערובות בריש פ"ג דלא כפ"ת. דקי"ל מע"מ אינו כרוב (בחולין דף כ"ט.). אמנם אכתי יש להקשות לפי מאי דקי"ל דא"א לצמצם אפילו בידי אדם כמ"ש הרמב"ם בפי"ט ה"י מה' רוצח ושמירת הנפש. ועוד דהא ר"י סבר דא"א לצמצם כמו שהוכיחו התוס' בבכורות. וא"כ חד בחד בלא"ה הוי ספיקא שמא ההיתר רבה קצת על האיסור. והאיסור בטל ברוב. כיון דא"א לצמצם שיהא שניהם שוות. ולהרמב"ם דס"ל דספיקא אינו אסור אלא מדרבנן א"כ לא הוי אלא ספיקא דרבנן ושפיר אמרינן שאני אומר. ומ"פ הגמ' לר"י (ועי' בפרמ"ג שם בפ"א חקירה ב') אע"כ משום דאיכא תרי דרבנן לחומרא לא אמרינן שאני אומר. אמנם יש לדחות ולומר דשפיר פריך הגמ' לר"י לשיטתו. דהנה בסוכה (דף מ"ו:) פליגי רב ור"י בשמיני ספק שביעי. דרב סבר שמיני ספק שביעי. שביעי לסוכה. ושמיני לברכה. ור"י אמר שמיני לזה ולזה. ויש שם תרי ליבנא. ליבנא קמא ס"ל מיתב כ"ע ל"פ דיתיבינן. כי פליגי לברוכי למ"ד שביעי לסוכה ברוכי נמי מברכינן. למ"ד שמיני לזה ולזה. ברוכי לא מברכינן. ואיכא דאמרי ברוכי כ"ע ל"פ דלא מברכינן כי פליגי למיתב. למ"ד שביעי לסוכה. מיתב יתבינן. ולמ"ד שמיני לזה ולזה. מיתב נמי לא יתבינן. והקשה הריטב"א בחידושיו שם. האיך אפשר דלר"י מיתב נמי לא יתבינן הא הוי ספיקא דאו' ולחומרא וע"ש. ונראה לפע"ד דהני תרי ליבנא פליגי בפלוגתא דהרמב"ם והרשב"א. בהא דקי"ל דספיקא דאו' לחומרא. אם הוא מן התורה או דרבנן. דליבנא קמא סובר כשיטת הרשב"א דהוא מן התורה. וכיון דהוא מה"ת. לכן מיתב לכ"ע יתבינן. דהא הוי ספיקא דאו' ולחומרא מה"ת. ואף דיש לחוש דאם יתבינן בשמיני ספק שביעי. א"כ יזלזלו בשמיני כדאמר בפ' במה מדליקין (דף כ"ג.) דה"ט דמברכינן על יו"ט ב' כדי שלא יזלזלו ביה. מ"מ א"א להקל מה"ט שלא יתבינן בסוכה דהוא ספק דאורייתא. ומה"ת לחומרא. אבל ליבנא בתרא ס"ל כשיטת הרמב"ם דספיקא דאו' מדרבנן לחומרא. וכיון דאינו אלא מדרבנן. להכי ס"ל לר"י דמיתב נמי לא יתבינן. כדי שלא יאתו לזלזולי ביה. לאחזוקי כחול. והם אמרו. והם אמרו. (ועי' בש"ס ש"א פ"ג דכתב ג"כ דזהו פלוגתא דאמוראי וע"ש). ובגמ' פסקינן והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן. והיינו כליבנא קמא ואליבא דר"י. וכדאמר רב יוסף שם נקוט דרי יוחנן בידך

וע"ש

וע"ש. וכיון שכן, מוכח דר' יוחנן ס"ל כשיטת הרשב"א דספיקא דאו' מן התורה לחומרא. לכן שפיר פריך הגמ' ביבמות שם כיון דר"י ס"ל דתרומה בזה"ז דאו'. וא"כ הוי ספיקא דאו'. ומה"ת לחומרא. ואיך אמרינן באחד אומר. לשיטת ר"י דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא. אמנם עדיין קשה הא מ"מ עכשיו הוא ס"ס. ספק שמא לא נפל לחולין אלא לתרומה נפל. ואת"ל לחולין נפל שמא יש כאן רוב ובטל התרומה מה"ת. ואף דר"מ אס"ר מדרבנן. מ"מ כיון דיש עוד ספק שמא לא נפל כלל א"כ הוי ספיקא דרבנן ולקולא. וכה"ג כתב הש"ך בסימן ס"ו סק"י גבי ביצים דאם נתערב חד בחד

יב (לג) ב' מקואות שאין בהם מ"ס ונפל ג"ל תוך אחד מהן (לד) ואינו ידוע לאיזה מהן נפלו (לה) ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו לא יטבול בשום אחד מהן לכתחלה י) (לו) אבל בדיעבד עלתה לו טבילה בין דירדו גשמים אח"כ:

(לג) שם סעיף ע"ג: (לד) ונאסרו שניהם כדלעיל סימן ב': (לה) עי' מ"ש בזה במקמ"ח בארוכות לפרש האי תוספתא שממנו מקור דין זה וע"ש באות ח': (לו) ש"ך שם ס"ק קמ"ח. וכן מבואר בהדיא בתוספתא שממנו מקור דין זה. והובא במקמ"ח סק"י וע"ש:

ד"ל דביצת ההיתר הוא יותר מביצת האיסור וא"כ ה"ל ס"ס. ספק יש כאן ביצת איסור או לא. ואת"ל דיש כאן ביצת ההיתר הוא הרוב וא"כ אינו אסור אלא מדרבנן. וה"ל ספיקא דרבנן לקולא. וא"כ דל מהכא היתר דשני, אוגר. כלומר דאפילו לא היה כאן אלא קופה אחת של חולין. וספק אם נפלו בה תרומה ס"ל להתיר

ואם

מה"ע דהוי ס"ס. שמא לא נפלו. ושמא יש כאן רוב. וי"ל משום דהוי תרי קולא דסתרי אהדדי. דא"כ כשתבא לפוטרו קופה זו מחלה כדין מדומע כדתנן בפ"א דחלה משנה ד'. תבתרי נמי מס"ס. דשמא שויה שם. ואת"ל דאינה שויה. שמא התרומה בנפל רוב. וכעין ס"ס זו כתבו התוספות בבכורות (דף י"ז:) בד"ה אפשר בשם הרב ר"ב מייגבל"א גבי כרוך כעומד. דמאן דפרי משום דאפשר דהם שויה מתב ואת"ל דאינה שויה אפשר דכעומד מרובה (כן הוא הגרסא ברי"ע אלגזי שם). והשתא בתחלה התרנו משום דשמא חולין רובא. והשתא נתרנו משום דשמא התרומה רובא. הרי ממ"נ נעשה היסור. וכה"ג כתבו התוס' בפ"ק דב"ק (דף י"א.) ד"ה דקא. ובנדה (דף כ"ט.) וע"ש. ועי' בפ"ז דתרומות משנה ה' ועוד י"ל. דהנה בפ"ב דנדה (דף נ"ו) פליגי הגמ' ראיה דר' יוסי ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן מהא דתניא עיסה שנדמעת או כוי חייבת בחלה. ר"י ור"ש פוטרין מן החלה. אא"ב קסבר ר' יוסי חלה בזה"ז דרבנן אהי דמוע דרבנן כו'. ויש להקשות עפי ה"ל להגמ' להוכיח ממשנה מפורשת בפ"ז דתרומות משנה ה'. אין ידוע איזה הוא חולין ואיזהו תרומה. אכל אחת מהן פטור. והשנייה נוהג בה בתרומה וחייבת בחלה דר"ע. ר' יוסי פוטר. ואם איתא דס"ל לר' יוסי דחלה בזה"ז דאו' אמאי פוטר מן החלה משום ספק. הא הוי ספיקא דאו' ולחומרא. וגם הא איתחזק איסורא. דשא אחת מהן היה ודאי חולין. ולכ"ע ספיקו מה"ת לחומרא אע"כ דס"ל לר"י דחלה בזה"ז דרבנן. וצ"ל להגמ' להביא ראיה מברייתא. ולא הביא ראיה ממשנה זו וצ"ל משום דהוכא למידחי ולומר דלעולם ס"ל לר' יוסי דתרומה בזה"ז דאו'. אלא דהכא כיון דע"כ מה"ת ב' הקופות אסורות לזר משום דהוי ספיקא דאו' דלחומרא מה"ת. דאהרי דהתורה גזרה על ספיקו לחומרא. הוי כודאי תרומה דפטור מחלה. הוי כודאי. ולא הוי תו ספק. והכי משמע בתשובת הר"ן (סי' ג') והביא' בב"ש ס"א פ"ג) בעי שנדר שלא לאכול בשר ביום פסח. דאין להתיר הנדר עד שיחול ויגיע יום הנדר. ונסתפק שם אם יכול להתיר בין השמשות, והעלה דתליא במחלוקת הרמב"ם והרשב"א. דאי נימא דספק מה"ת מותר א"כ עדיין לא חל הנדר כלל. ולדעת הרשב"א מקרי חל הנדר וע"ש. וקשה אמאי לדעת הרשב"א מקרי חל הנדר. הא מ"מ לא הוי אלא ספק. אע"כ כיון דאמרינן דמה"ת לחומרא הוי כודאי וחל הנדר. ומהני אפילו לקולא דהיינו להתיר בין השמשות. ה"נ ס"ל לר' יוסי התם. כיון דעכ"פ מכח ספיקא דאורייתא אתה אוסר לב' הקופות. הוי כודאי תרומה מה"ת ופטור מן החלה. וכן ס"ל לר' יוחנן בירושלמי שם כר' יוסי. דספק מדומע פטור מן החלה ומשמע דמיירי נמי אפילו בזמן שחלה מה"ת. ועוד דכיון דר' יוחנן ס"ל דתרומה בזה"ז דאו'. וא"כ מסתמא ס"ל דגם חלה דאורייתא. כדבעי למימר בנדה שם דתליא זה בזה. וכן משמע ביבמות שם. וא"כ מוכח דר' יוחנן ס"ל דכל ספיקא דאורייתא לאסור. הוי כודאי דאו' אפילו לקולא לפוטרו מחלה. וא"כ כ"ש דאין לצרף ספק זה לס"ס. וכמ"ש הט"ז בסי' ס"ו סק"ה בשם או"ה דאם היה התערובות חד בחד ונתערב אח"כ. התערובות הב' כולו אסור. כיון דתערובות הראשון לא בטיל מה"ת הוי כאלו כולו ודאי איסור וע"ש. ועי' בסי' ק"י סעיף ט' בהג"ה. ועפ"ז ניחא נמי הא דאמר ר' יוחנן האומר לבליהו לא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם (נזיר דף י"ב.) ובגיטין (דף ס"ד.) והקשה הכו"פ הא היכא ס"ס. דלמא לא קידש בליה כלל שום אשה. ואת"ל קידש דלמא לאו קרובת האשה גרולה להבגה היא. ולפ"ז ניחא כיון דספק דאו' הוא אם קידש אם לאו. הוי כודאי ואין להצטרף לס"ס. דר' יוחנן לשיטתו דסבירא ליה דכל ספק שאסיר מן התורה נעשה כודאי וכדאמרן. להכי פריך שפיר הגמ' ביבמות בס לר"י לשיטתו אמאי אמרינן באחד אומר בנתערב חד בחד. אמנם הרא"ה כתב דהא דספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות ל"מ הוא מדרבנן. ולהכי כתב הרא"ה הא דמקשי הגמ' בכתובות (דף פ'.) ואמאי הא ס"ס כו' ר"ל דנהי דאסורה מדרבנן משום דהוי כספק אחד בגופו. וספק אחד בתערובות דלא הוי ס"ס מדרבנן הא מדרבנן. לא אמרינן שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא וע"ש. וא"כ ה"ה לטעם הרמ"א בסי' ק"י דהטעם דהואיל דהספק הוא איסור דאו' הוי כודאי נמי אינו אלא מדרבנן. ומה"ת מהני ס"ס כזה. וי"ל לפ"ז דאף דבספק אחד בדאו' הוי כודאי ומה"ת לחומרא. מ"מ כשיש עוד ספק נתלב עי"ז ספק הראשון ג"כ וחוזר ונעשה ספק ומצטרף לס"ס. רק מדרבנן ל"מ ס"ס כזה. ולפ"ז הדר קשה מאי מקשה הגמ' בס ביבמות לר"י אמאי אמרינן באחד אומר. הא מדאו' יש כאן ס"ס. במחלה על מחלה. אלא דמדרבנן הוא דלא מהני הס"ס. וכיון באינו אלא מדרבנן שפיר אמרינן באחד אומר נתלות איסור לתוך אסור נפל. אע"כ צ"ל משום דהוי תרי דרבנן. אלא דס"ס כזה ל"מ מדרבנן. ועוד דמדרבנן לא בטל ברוב. לא אמרינן באחד אומר: י) אבל בדיעבד כו'. מקור דין זה הוא מתוספתא. וז"ל ב' מקואות שאין בהם מ"ס, ונפלו ג"ל לתוך אחד מהם. ואין ידוע לאיזה מהן נפלו ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו ר' יוסי אומר אומרים לו שלא יטבול באחד מהן ואם טבל באחד מהן ועשה טהרות טהורות. מפני שזה דומה למי שנשמטה אחת מידיו ואינו ידוע איזה היא. אומרים לו שלא יעשה טהרות באחת מידיו. ואם עשה טהרות טהורות. מפני שזה ספק ידים. והביא הר"ש בפ"ב דמקואות משנה ג'. וכתב ע"ז וז"ל ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו ונמצאת שיש כאן ב' מקואות אחד כשר ואחד פסול והיינו מתניתין דלעיל (פ"ב משנה ב') דרבנן מטהרין. ור' יוסי מטמא. וצריך לטבול שנייה. ומודה דאם עשה טהרות טהורות כדאמרינן נמי לעיל שם דלטמאה נמי טהור עכ"ל. ומוכח מזה דהר"ש מפרש. דפלוגתא דרבנן ור' יוסי גם היא קאי אגברא. אי בעי טבילה אבל הטהרות בנגע בהן אחר הטבילה דספק. מודה ר"י דלא מטמאינן. והיינו דתנן גם אבל ספק ליטמא לטמאת התריס טהור. דאע"ג דגברא טמא. ומצריכינן ליה טבילה אחרת. משום דגברא בחזקת טמא. מ"מ הטהרות בנגע בהן אחר טבילה זו דספק. כיון דלית להו חזקת טהרה לא מטמאינן. וכה"ג איתא בכתובות (דף י"ג.) לדברי המכשיר בה פוסל בבתה. איהי אית לה חזקת כשרות. בתה לית לה חזקת כשרות וע"ש. ות"ק ס"ל דגברא נמי טהור וא"צ טבילה אחרת, והא דאמרינן בע"ז (דף ל"ז:) הא מיא בנהרא זילו טבילו. היינו דוקא בספק טומאה דאו' ברה"י. אבל בספק טומאה דרבנן א"צ טבילה אחרת אפילו לכתחלה. וכן כתבו התוס' בעירובין (דף ל"ו.) ד"ה במקוה וע"ש: אמנם הרמב"ם בפ"ד מהל' מ"ש ה"ב כתב וז"ל ספק מ"ב למקוה כולו ג"ל מ"ים שנפלו פסלוהו. ספק נפלו ספק לא נפל. ואפילו נפלו ספק יש בהן כשיעור או אין בהם. ספיקו טהור. והרי המקוה בכשרותו ואין מורין לו לטבול במקוה כזו ולעשות טהרות לכתחלה. ואם טבל ועשה טהרות טהורים עכ"ל וכתב הכ"מ שם ומ"ש ואין מורין לו כו' בתוספתא דמקואות אמר כן ר' יוסי ומשמע לרבינו שאין חולק עליו וגם סובר שה"ה לדין זה עכ"ל ולפ"ז מוכח דהרמב"ם אינו מפרש כפי' הר"ש דר' יוסי לשיטתו. דהא הרמב"ם פסק כת"ק דר"י. ואפ"ה כתב דאין מורין לו כו'. וכתב הגר"ל בפי' מס' מקואות. וא"ת היכי קא אמר ר' יוסי דאם עשה טהרות טהורות. הא ר' יוסי אית ליה דספק ליטהר ספיקו טמא. וכיון דזה היה ודאי טמא. ספק אם טבל אם לאו ספיקו טמא. וא"כ גם הטהרות נעשה טמאות. וי"ל דע"כ ל"ק ר"י דספק ליטהר טמא אלא

כבספק

כהספק במקוה הוא ספק תורה. כיון ספק טבל ספק לא טבל. או ספק יש בו מ"ס. ספק אין בו מ"ס. בהכי הוא דאית ליה לר"י דאף בלא היתה טומאתו אלא טומאה קלה. כיון שהיתה טומאה ודאית. ובמקוה איכא ספק תורה. ספיקו טמא. אבל היכא דהמקוה הוא וודאי כשר מה"ת אלא דהוא ספק פסול מדרבנן. אף אם היתה טומאתו טומאה חמורה טהור. דבספק מ"ס לא נחלק ר' יוסי. ומ"מ דמלתא נ"ל דס"ל לר"י דבטומאה ודאית אין חילוק בין טומאה חמורה לטומאה קלה. ובכולהו איכא למימר אדם זה בחזקת טומאה היה. מספק לא נטהרנו דאוקמיה אחזקתיה שהיה טמא ודאי. אבל בספק טומאה מודה ר"י דיש חילוק בין טומאה חמורה לטומאה קלה. דבטומאה קלה א רינן מספיקא לא נחתינן ליה טומאה אלא מוקמינן ליה אחזקתיה. והיינו מודה ר"י בנטמא ולטמא דבספיקו טהור. משום דהוי מעיקרא ספק טומאה קלה. אבל בליטהר חולק עליהם. משום דקדמה לו טומאה ודאית. ובמקוה זו שטבל ליכא חזקת מקוה שהרי יש בו ספק אם טבל או לא טבל כו' וכיון דהוי ספק תורה ה"ל מקוה זה כמאן דליתא. אבל במקוה שהיא כשר ודאי מה"ת. וספק מד"ס. מקוה זה כשר הוא. שהרי כל ספק מד"ס אזלינן בהו לקולא. וא"כ אפילו היה טמא טומאה חמורה וטבל בזה עלתה לו טבילה אפילו לר' יוסי. אלא דאפ"ה ס"ל לר"י דאומרים לו שלא יטבלו באחד מהן כדי שלא יכנס לכלל ספק. ומיהו אם עשה טהרות טהורות לפי שהוא ספק מ"ס. עכ"ל. אמנם לפי"ז לכאורה כ"ש לת"ק דר' יוסי דמקילין שם. כ"ש דמקילין בכה"ג במקוה שהוא כשר מה"ת ואינו פסול אלא מספיקא דרבנן. ואפילו היה טמא טומאה חמורה דהא אפילו ר"י דמחמיר שם מיקיל בכה"ג. א"כ כ"ש לת"ק דר"י. דמקילין שם דמקילין בכה"ג:

(ב) ולפי"ז יש להקשות מתוספתא שהביא הר"ש שם במשנה ב'. שתי מקואות של מ"ס אחד שאוב ואחד כשר. וטבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות. בשני ועשה טהרות טהורות (פי' אם אח"כ טבל גם בשני ועשה טהרות טהורות. דהא טבל בב' המקואות קודם שעשה הטהרות השניות) בראשון ועשה בשני ועשה. אלו ואלו מונחות. ראשונות תלויות. ושניות טהורות. בד"א בטומאה חמורה. אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות (דכל היכא שיש לו טומאה קלה ויש ספק אם טבל במים שאובים שפוסלין טומאה קלה דגזרו טומאה על שבא ראשו ורובו במ"ש. מעולם לא יצא מידי טומאתו הקלה. דאף דקי"ל דספק ד"ס להקל היינו בספק נטמא ספק לא נטמא וכן בספק טבל ספק לא טבל. אבל היכא דיש לן טומאה קלה וספק אם בטבילה זו חזר ונטמא בטומאה קלה לא נפיק מידי טומאה קלה ומש"ה הראשונות והשניות תלויות. ר"ש וגל"מ שם בדין ז'). קתני מיהת רישא דאם טבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות. אלמא דגם בספק שאובים דרבנן לא מטהרי רבנן דר' יוסי אלא בטמא טומאה קלה. אבל בטמא טומאה חמורה מטמאין מספק דרבנן שבמקוה להכי הטהרות תלויות. והא הרמב"ם ס"ל דאפילו כולו שאוב כשר מה"ת. ואפ"ה מטמאין רבנן דר"י בטמא טומאה חמורה. דהא הויא תוספתא אתיא כת"ק דר' יוסי כדמוכח מרישא שם וכמו שכתב המל"מ שם. וזה סותר לע"ש המל"מ לעיל דכל היכא דהמקוה ודאי כשר מה"ת אלא שהוא ספק פסול דרבנן אף אם היתה טומאתו טומאה חמורה טהור. וצ"ל דת"ק דר"י ס"ל דעיקר הדבר תלוי. אם טמא טומאה חמורה או טומאה קלה דבטמא טומאה חמורה אפי' אינו במקוה אלא ספק דרבנן אפ"ה טמא. ובטמא טומאה קלה אפילו יש במקוה ספק דאו' טהור ור' יוסי סבר דעיקר הדבר תלוי בפסול המקוה. אם הוא פסול תורה או דרבנן. דבספק פסול מקוה של תורה. טמא אפילו היה טומאתו טומאה קלה. ובספק פסול דרבנן במקוה טהור אפילו בטמא טומאה חמורה. נמצא לפי"ז טהור לרבנן טמא לר"י טהור לר"י טמא לרבנן. כן הוא לשיטת הרמב"ם לפי שהביאו הכ"מ והמל"מ דבריו: אמנם הר"ש ס"ל דבספק פסול דרבנן במקוה מטהר ת"ק דר"י אפילו בטמא טומאה חמורה. כדמוכח מתוספתא זו שהביא הר"ש במשנה ב' (שהבאתי לעיל באות א') לפי פי' הר"ש שהבאתי לעיל. וא"כ קשה לפי"ז מהך תוספתא שבמשנה ב' שהבאתי בסמוך דמוכח דאף בספק פסול שאובין דרבנן. מטמאין רבנן דר"י בטמא טומאה חמורה. אלא דהר"ש לשיטתו דס"ל דכולו שאוב פסול מה"ת. להכי מטמאין רבנן דר"י מספק ובאמת מתוספתא זו הביא הר"ש ראיה דכולו שאוב פסול מן התורה עיין בר"ש שם פרק ב' משנה ג'):

(ג) עוד י"ל דלשיטת הר"ש י"ל דהך תוספתא דמשנה ב' שהבאתי באות ב') אתיא כר' יוסי דמטמא בחד דרבנן אפילו בטמא טומאה קלה היכא דפסול המקוה הוי ספק פסול תורה. והא דתניא ברישא דהך תוספתא גבי ספק אם טבל במקוה של מ"ס. בד"א בטמא טומאה חמורה אבל בטמא טומאה קלה אלו ואלו טהורות. היינו משום דגבי טהרות גם ר' יוסי מודה דמטהר מספק בטמא טומאה קלה. לפי פי' הר"ש הך תוספתא שהביא במשנה ג' (שהבאתי לעיל באות א') דאם טבל ועשה טהרות טהורות. דאף על גב דגברא צריך לחזור ולטבול. והא דגבי אחד שאוב ואחד כשר הטהרות תלויות. היינו כיון דאיכא תרתי טמא טומאה חמורה. ובמקוה נ"כ ספק פסול דאו' דהיינו כולו שאוב דפסול מה"ת לשיטת הר"ש. להכי גם הטהרות תלויות: אמנם מהרמב"ם משמע דמפרש כמו שפי' המל"מ שם. וכן הנו"ב הי"ד סי' ס"ה. דהא דמודה ר' יוסי דלטהרות טהור. הכוונה בספק אם נגע בטהרות קודם טבילה. אבל אם בודאי נגע אף לאחר טבילה זו. כיון דהאדם טמא לר' יוסי גם הטהרות בנגע בהן טמאים. דא"א לטמא האדם ולטהר הטהרות. ולפי"ז א"א לפרש הך תוספתא במשנה ב' (שהבאתי באות ב) דאתיא כר' יוסי. דא"כ ברישא באחד יש בו מ"ס כו' דקאמר בד"א בטומאה חמורה. אבל בטמא טומאה קלה כו' הא לר"י אפילו בטמא טומאה קלה הטהרות שנגע בהן אחר טבילה זו טמאים. אלא ע"כ דכת"ק אתיא תוספתא זו כמ"ש המל"מ. וא"כ מוכח דת"ק ס"ל דבטמא טומאה חמורה אפילו בספק פסול שאובין דרבנן טמא כדמוכח מסיפא בבא דאחד שאוב ואחד כשר דאם טבל באחד מהן ועשה טהרות תלויות. לשיטת הרמב"ם דכולו שאוב כשר מה"ת. היוצא מדבר זו דהרמב"ם והר"ש פליגי בתרתי. א' דלהרמב"ם גם ר' יוסי מודה בפסול שאובין דרבנן אפי' בטמא טומאה חמורה. אבל ר"ש ס"ל דר' יוסי מטמא גם בכה"ג. ב' דלהרמב"ם ת"ק דר"י מטמאים בטומאה חמורה. אפילו במקוה ספק פסול דרבנן. ולהר"ש גם בזה מטהרים ת"ק דר"י כיון דבמקוה אינו אלא ספק פסול דרבנן. ועוד שלישית. דהרמב"ם מפרש דהא דקאמר ר' יוסי דליטהר טהור היינו בספק אם נגע בטהרות או לא. אבל בודאי נגע לאחר טבילה זו טמאים. ולהר"ש גם בודאי נגע לאחר טבילה זו טהורות מספק:

(ד) הנה הש"ך בסימן ק"י בדיני ס"ס אות כ' הוכיח דבספק דרבנן שיש לו חזקת איסור אזלינן לחומרא. מהא דר' יוסי דהכא דמטמא אפילו בטמא טומאה קלה דרבנן משום חזקת טמא. והקשה הכו"פ שם הא הרמב"ם פסק כת"ק דר"י דמטהרין. ותירץ הש"ד דגם רבנן דר"י אינם מטהרין אלא בנטמא בולד הטומאה דרבנן. אבל בנטמא באב הטומאה דרבנן אפילו ת"ק מודים דטמא. כדמבואר בראב"ד וגל"מ. והטעם דבולד הטומאה דרבנן איכא תרי דרבנן. דהטומאה דרבנן. וגם האדם אינו נק"ע אפילו מולד הטומאה דאורייתא רק מדרבנן וע"ש. ולפי"ז בחד דרבנן. כגון בטמא טומאה חמורה דאורייתא. והספק במקוה בפסול דרבנן. גם ת"ק מודה לר' יוסי דטמא. וז"א אלא לשיטת הרמב"ם. אבל להר"ש גם בכה"ג מטהרים רבנן דר' יוסי. אע"ג דאין כאן אלא חד דרבנן. אע"כ ה"ט דמחלקים בין ולד הטומאה דרבנן לאב הטומאה דרבנן הוא כמ"ש המל"מ שם. דמי שנטמא באב הטומאה החמירו בו כשל תורה. משום דכנגדו בטומאה דאורייתא טמא מה"ת. משא"כ מי שהוא שני לטומאה. דמה"ת ליכא שני לטומאת אדם לא עשו אותו כשל תורה והוי בכלל ספק דרבנן דספיקו טהור ועיין שם דכתב לפרש בזה כוונת הר"ש מ"ס ריש פ"ב דמקואות. והיינו משום דהר"ש לשיטתו א"א לפרש הטעם מצד תרי דרבנן כמ"ש הש"ד. אבל להרמב"ם אפ"ל דאפשר לומר הטעם משום דהוי תרי דרבנן כמ"ש הש"ד. ולהכי מקילין רבנן דר"י בטמא טומאה קלה אפילו יש במקוה ספק פסול תורה. ומחמירין בטמא טומאה חמורה אפילו לא הוי במקוה רק ספק פסול דרבנן. משום דזה הוי חד דרבנן. וזה תרי דרבנן. והעיקר נ"ע ע"ז דהש"ך נמשך אחר הרשב"א דפסק כר' יוסי דמטמא אפילו בטמא טומאה קלה משום דאוקי טמא על חזקתו. אבל להרמב"ם דפסק כת"ק דר"י מוכח דבספק דרבנן אפילו איתחזק איסורא מותר. א"כ דס"ע דרבנן דמטהרים אע"ג דאיכא חזקת טמא. משום דכיון דהספק לא נולד בגוף הטמא אלא במקוה. להכי לא אלים חזקתו כ"כ להחמיר. אבל היכא שגוף הספק יש לו חזקת היסור גם ת"ק מודה. אלא דקשה ע"ז דהא גם בספק טבל מטהרים רבנן דר"י. אע"ג שהספק בגוף הטמא ולא אמרינן אוקי טמא על חזקתו. אמנם לשיטת הרמב"ם דמפרש דלא פליגי לענין גברא. דבגברא ודאי בעי טבילה דהא מיא נהרא זילו טבולו כדאמר בע"ז שם כי פליגי לענין טהרות שנגע בהן אחר טבילה. דר"י מטמא משום דאוקי גברא

בחזקת

בחזקת טמא ות"ק מטהר משום דנגד חזקת טמא יש חזקת הטהרות. ותוקי חזקה נגד חזקה. וספק דרבנן לקולא. א"כ בלא"ה ניחא. דמוכח עכ"פ דאי לאו חזקת הטהרות גם רבנן דר"י מודים דאמרינן אוקי טמא על חזקתו. אפי' בספיקא דרבנן. ולשיטת הר"ש דמפרש דפליגי אם הנברא בעי טבילה שניה. אפשר דהר"ש באמת ס"ל דהלכה כר' יוסי כמו שפסק הראב"ד ז"ל. וא"כ דברי הש"ך נכונים. ונראה לשיטת ראיה כפי' הרמב"ם דהא קי"ל כמ"ד בכתובות (דף י"ג.) לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. דכיון דבתה מכח האם אתיא. דינה כאמה: וה"נ הטהרות מכח נברא קא אתי. וכיון דנברא טמא ולא עלתה לו טבילה זו. משום חזקת טמא. ממילא מטמא נמי את הטהרות שנגע בהן אח"כ (ואפילו לת"ד שם דלדברי המכשיר בה פוסל בבתה. משום דאיהי אית לה חזקה דכשרות. נתה ל"ל חזקה דכשרות. היינו משום דמעלה עשו גבי זנות כמ"ש התוס' שם (בדף כ"ו:) ד"ה תנן) אבל בלא"ה גם הוא מודה דבתה נגרר אחר אמה שבה נולד הספק. ומהני חזקת כשרות דאמה לגבי בתה וא"כ כ"ש לחומרא דאמרינן דמהני חזקת טמא דנברא לגבי טהרות שבאו מכחו. ובו נולד הספק ואפילו את"ל דר' יוסי ס"ל כמ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה. א"כ אנן כיון דקי"ל כמ"ד דלדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. אית לן למיפסק הכא כת"ק דר' יוסי. וא"כ מצאתי בירושלמי בכתובות דפליגי בזה תנאי. ר"מ ורבנן. דר"מ סבר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה ורבנן פליגי עליו וידוע דרבנן דר"מ הוא ר' יוסי ור"י. א"כ ר' יוסי לשיטתו דס"ל דלדברי המכשיר בה פוסל בבתה דכל חד וחד אוקמיה אחזקתה. להכי ס"ל דאע"ג דנברא טמא משום דהוא בחזקת טומאה. מ"מ הטהרות שנגע בהן אחר טבילה זו טהורות. משום דיש להן חזקת טהרה. אבל ר"מ לשיטתו דס"ל דלדברי המכשיר בה מכשיר נמי בבתה. וא"כ ה"נ הא איתא דנברא טמא א"כ ה"נ ה"ל לטמא את הטהרות. הלא חשבינן הטהרות והנברא דבר אחד. ויש כאן חזקה נגד חזקה. דנגד חזקת טמא. יש כאן חזקת טהרות. והוי כאלו אין כאן חזקה כלל. וספק דרבנן לקולא:

(ה) אלא דיש להקשות ע"ז שכתב המג"מ דאף ר' יוסי מודה בספק טאובין דרבנן אפילו בטמא טומאה חמורה. מהא דתנן בפ"ב דידים משנה ד'. ספק נעשה בהן מלאכה ספק לא נעשה בהן מלאכה. ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן כשיעור. ספק טמאים ספק טהורים. ר' יוסי אומר ליטהר טמא. וכבר הרגיש בזה המל"מ עצמו שם והניח בצ"ע וראיתי בס"פ סוס"י קנ"ט בד"ה מה. שתירץ דהם לא פליג ר"י אלא משום דיש ס"ס לחומרא. דת"ק מטהר אפילו בדאיכא כל הני ספיקא ביחד כמ"ש הר"ש שם. ע"ז פליג ר' יוסי ומטמא. אבל בחד ספק גם ר' יוסי מודה וע"ש. ובמחכמ"ה איסתפיקתיה. התוספתא שהביא הר"ש שם. דמוכח דר"י שם מטמא אפילו בחד ספק. ולפענ"ד לתרץ דהא"ה דהא עיקר הטעם שגזרו על הידים להיות שניות לתרומה, הוא משום מיאוס. משום דהידים עסקניות הן. כמו שפירש"י בשבת (דף י"ד.) ד"ה עסקניות. ומים שנעשה בהן מלאכה דפסול לנטילה. הוא ג"כ משום מיאוס דנעשה כשופכין. כמ"ש הב"י בשם הרמב"ן. והמג"א סי' ק"ם סק"ג בשם רל"ח דהשאדם עושה במים דבר שיש לו צורך נעשה כשופכין שעומדין לשפיכה. והיינו משום דכיון דעיקר נטילת ידים הוא משום נקיות. א"כ מאי מהני מים שנעשה בהן מלאכה שהם מאוסים ועומדים לשפיכה. ולהכי אפילו בספק אם נעשו בהן מלאכה נמי לא מהני. כמ"ש הר"ש לפרש התוספתא שהביא בפ"ב דמקואות משנה ב' (הובא לעיל אות ב') הא דתניא גבי אחד שאוב וא' כבר בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות. דה"ש דהחמיר בזה טומאה קלה מטומאה חמורה. משום דס"ל דכל היכא שיש טומאה קלה וספק אם בטבילה זו חזר ונטמא טומאה קלה מעולם לא יצא מידי טומאתו הקלה וע"ש. וה"נ כן כיון דכל עיקר הנטילה הוא משום נקיות. וכיון דספק אם בנטילה זו חזר ונטמאו מחמת המים שנעשה בהן מלאכה לא מהני נטילה זו מספק. וגם רבנן דר"י מודים בכך סברא כדמוכח מהתוספתא זו דאתיא כת"ק דר"י לשיטת הרמב"ם כמ"ש לעיל שם. ואפ"ה מטהר הכא גבי ידים מספק אם נעשה בהן מלאכה. משום דת"ק דר"י ס"ל. דהא דמים שנעשה בהן מלאכה פסול לנטילה הוא לאו משום מיאוס. אלא ס"ל כטעם הר"ש שהביא המג"א. שם דכיון דנעשה בהן מלאכה נפקו מתורת מים. ולהכי בספק אזלינן לקולא ככל ספיקא דרבנן. ועפ"ז מתבאר היטב בהא דפליגי רבנן ור"י בפ"א דידים משנה ד' הדיח בהם כלים מודחים או חדשים כשרים ר' יוסי פוסל בחדשים. והיינו משום דר"י לשיטתו דס"ל הטעם דפסול מלאכה במים שהן נעשה כשופכים ומשום מיאוס. ולהכי בחדשים נמי פעמים שאין נקיים כ"כ. ומש"ה אין רגילות להשתמש בהן עד שידיחם. כמ"ש הר"ש שם. וא"כ נמאסו המים. אבל ת"ק לשיטתו דס"ל דהטעם משום דנשתנה מתורת מים. והני כלים כיון שהם חדשים לא נשתנה מתורת מים. להכי מכשרי. ולפ"ז י"ל דלא פליג גם ר' יוסי אלא בספק נעשה בהן מלאכה או ספק טמאים. אבל בספק יש בהן שיעור. דלא שייך הך סברא שכתבתי גם ר"י מודה. אלא משום דת"ק קאמר דאפילו בדאיכא כל הני ספיקא יחד מטהרים כמ"ש הר"ש גם ע"ז פליג ר"י ואמר שהם ליטהר טמא. כיון דבהני ספקות איכא נמי הך. ספק אם נעשה בהן מלאכה. אבל בספק אם יש בהן כשיעור לחוד וליכא בהדיה ספק אם נעשה בהן מלאכה גם ר"י מודה דטהור. אמנם בספק טמאים כיון דמתקן טמאין מטמאין את הידים כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' אבה"ט א"כ מעולם לא יצא מידי טומאתו כמ"ש לעיל. וא"כ קשה מ"ט דת"ק דמטהרים בזה. וכבר עמד בזה המל"מ שם בד"ה גרסינן.

(ו) אמנם. הגו"ב מ"ק חי"ד סימן ס"ס הביא על הר"ש שהבאתי בפתח דברינו. על מה שפי' הר"ש שם דלר"י אפילו בדיעבד לא עלתה לו טבילה זו שטבל באחד משתי מקואות שאחד מהן פסול ואינו ידוע איזה הוא. אלא ס"ל להגו"ב דעד כאן לא"ק ר"י במשנה ב' דליטהר טמא. אלא כשהספק על האדם באיזה מקוה טבל והמקואות ידעינן איזה כשר ואיזה פסול. בזה אין אנו. דנין על המקואות רק על האדם באיזה מקוה טבל. וכיון דהאדם יש לו חזקת טומאה. להכי ס"ל לר"י דטמא מספק. אבל בשני מקואות. שאחד יש בו ג"ל שאובים וא"י באיזה מהן. וטבל באחד מהן אפילו היה טמא טומאה חמורה. כל תורה טהור דהרי אין אנו דנין על האדם הטמא. דהא אף אם לא טבל זה אנו צריכין לדון על המקואות אם הם כשרים או פסולים. או איזה מהם כשר. והוי ספק דרבנן גמור ואין כאן חזקת איסור ואנו דנין על כל מקוה שהוא כשר אם באו לשאול על א' מהן לבד רק כשנשאלין על שניהם כא' צריכין אנו לאסור שניהם כדין ב' שבילין. וכאן שכבר טבל בא' מהן הלא נשאל על מקוה א' לבדו אם זו שטבל בו כשר ואנו תולין הפסול במקוה השני ומכשירין את זה. והוי כמו שיש במה לתלות בזה יותר מבחבירו וע"ש שהאריך בזה: אבל יש סתירה לדבריו מתוספתא שהביא הר"ש במס' ידים שם. היו לפניו ב' כוסות באחד נעשה בהן מלאכה. ובאחד לא נעשה בו מלאכה ונטל מאחד מהן לשתי ידיו ועשה טהרות תלויות. וכתב הר"ש גם משום דלא דמי לספק נעשה בו מלאכה דמתניתין דידיו טהורות. דהתם בכוס אחד. אבל הכא דבשעת הנטילה ב' הכוסות לפניו. ויש אחד שנעשה בו מלאכה. ודאי הטהרות שעשה תלויות (ועי' במל"מ שם ד"ה גרסינן) אלמא דאף דבכוס אחד מטהרינן מספק. מ"מ כשיש לפניו ב' כוסות שאחד ודאי נעשה בו מלאכה הוי איתחזק איסורא. וגם רבנן דר"י מודים דתלויים. וכ"ש לר"י. דהא היכא דאיתחזק איסורא לא תלינן אפילו היכא שיש לתלות כמ"ש הש"ך בסימן קי"א סק"ד. וא"כ מכאן ראיה מפורשת. להר"ש דלא כהגו"ב. ומהא דב' שבילין ל"ק די"ל דהא"ה דספק הוא ליטמא. לכן אף שהוחזק כאן טומאה טהור מספק אבל בספק ליטהר לא כמ"ש המל"מ שם. והדבר מוכרח. דאל"ה קשה דהכא גבי ידים אמרינן דמודה ת"ק גבי כוסות כיון שיש א' וודאי נעשה בו מלאכה. ובמשנה פ"ב דמקואות מטהר ת"ק דר"י אפילו בב' מקואות אחד יש בו מ"ס ואחד אין בו כו' אלא צ"ל דהא"ה בפ"ב דמקואות דמיירי בהמקואות ידוע איזה שלם ואיזה חסר. ואין הספק אלא באיזה טבל ולא איתחזק איסורא בהמקואות. אבל הכא כיון דאינו ידוע איזה טם כשר ואיזה פסול. א"כ הוי איתחזק איסורא בהכוסות להכי לכ"ע טמא מספק. וא"כ ה"נ בהא דמקואות שאחד מהן פסול וא"י איזהו טמא מספק. אמנם לפמ"ש המל"מ שם לדקדק ממלת לפניו שכתוב בתוספתא גם גבי ב' כוסות. ולא כתיב נמי גבי הא דמקואות היה ב' מקואות לפניו. מש"ה כתב דדוקא בב' כוסות לפניו. דבשעת נטילה היה הכוס הפסול לפניו. אבל אם לא היו לפניו הב' כוסות אלא א' בבית והשני בעליה כל אחד טהור מטעם ספק ידים. ולפ"ז גבי מקואות נמי אם היו שני המקואות לפניו בשעת טבילה ה"נ דטמא מספק לת"ק. אלא דמיירי גם דלא היה ב' המקואות לפניו בשעת טבילה בכה"ג הוא דטהור מספק כדעת הגו"ב. אך זה החילוק שכתב המל"מ אין בו טעם דמה לי אם היו לפניו או לא. דמ"מ שניהם בספק. וכיון דאחד מהן ודאי פסול הוי איתחזק איסורא: ומה שהקשה המל"מ גם מההיא דריש פ"ה דטהרות השרץ והצפרדע ברה"ר כו' וחכמים מטהרים הרי אע"ג דאיכא לפניו טומאה ודאית אפ"ה טהרותיו טהורות וע"ש לק"מ. דהם

מיירי

מיירי בידוע ונכרות כל אחד בפ"ע. אלא שהוא א"י באיזה נגע דלא הוי איתחזק איסורא בכה"ג כמ"ש הש"ך בסימן ק"י סק"ד. אבל הכא הכוס הפסול או המקוה הפסול א"י איזהו ואינם נכרות בפ"ע א"כ הוי איתחזק איסורא. וגם המל"מ שם הרגיש בזה. אלא דהקשה ע"ז. דמה לי ודאי נגע בזו אלא שיש ספק אם הוא טמא. ומה לי אם יודע איזהו טמא אלא שא"י באיזה מהן נגע. ולפמ"ש טעם גדול יש בדבר. דזה חשיב איתחזק איסורא וזה לא חשיב איתחזק איסורא כמ"ש הש"ך. ובזה יש ראיה להש"ך הנ"ל ודלא כהפר"ח שם דחולק עליו: ואח"כ ראיתי בהגהת הגר"א ז"ל בפ"ג דידים שם שלא גרס בתוספתא כגרסת הר"ש שם. א"א הכי גרסינן היו לפניו ב' כוסות ונעשה טהרות טהורות ר' יוסי אומר תלויות. והיינו נמי כמו דפליגי ת"ק ור"י במשנה שם בכוס אחד. פליגי נמי בב' כוסות דזה מטהר וזה מטמא. ואע"פ שבב' כוסות הוי איתחזק איסורא מ"מ מטהר ת"ק דר"י מספק. כיון דהוי תרי דרבנן. דידים שניות הוא מדרבנן ופסול מלאכה הוא דרבנן. אך גם דברי הר"ש סתרי אהדדי. דהתם במס' ידים כ' דבב' כוסות שאחד ודאי נעשה בו מלאכה גם ת"ק דר"י מודה לטמויי. והכא בתוספתא דמשנה ג' (שהבאתי לעיל באות א') בב' מקואות באחד מהן פסול וא"י איזהו וטבל באחד מהן דטהור לת"ק דר"י. אע"ג דאיתחזק איסורא. כלומר שיש אחד מהן ודאי נפלו בו ג"ל מ"ש. וראיתי בהגה"ת הגר"א ז"ל על הר"ש שם בפ"ב דמקואות משנה ג' שהגיה בתוספתא זו שהביא הר"ש שם. ובמקום וא"י לאיזה כו' שכתב לפנינו. הגיה וידוע לאיזה וע"ש ונראה דכוונת הגאון ז"ל בהגה"ה זו לתרץ מה שהקשיתי דברי ר"ש אהדדי. ולכן הגיה דמיירי כאן בידוע לאיזה מקוה נפל הנ"ל והיו נכרות בפ"ע במקומם איזהו הפסול ואיזה הוא הכשר ולכן לא הוי איתחזק איסורא כמ"ש לעיל בשם הש"ך. רק אחר שנתמלא במ"ג ושניהם מלאים מים אינו ניכר וא"י עתה איזה הפסול ואיזה הכשר. אבל בכ"מ ובב"י וכל האחרונים הגרסא כמ"ש לפנינו „ואין ידוע" וכ"מ בר"ש שם. וא"כ דברי הר"ש צ"ע:

(ז) ובשאני לפנים. אם נבוא לחלק כמ"ש המל"מ. יש טעם אחר בדבר. ור"מ לשיטתו ור"י לשיטתו. דהנה במס' תרומות פ"ז משנה ה' גבי ב' קופות אחת של חולין ואחת של תרומה וא"י איזהו אכל אחת מהן פטור והשניה נוהג בה בתרומה וחייבת בחלה דר"מ. ור"י פוטר. וכבר כתבתי לעיל בסק"ב דמיירי אפילו בחלה דאורייתא ואפ"ה ס"ל לר' יוסי דפטור מחלה. משום דס"ל דכל ספיקא דאורייתא כיון דמן התורה לחומרא הוי כודאי דאורייתא. ולכן הוי כודאי תרומה דפטור מן החלה. אבל רבי מאיר ס"ל דכל ספיקא דאורייתא. אע"ג דמה"ת לחומרא מ"מ אינו כודאי לענין לד קולא שיש בו. דלא אזלינן לחומרא הכא והכא לענין איסור לזר אמרינן שמא זו היא תרומה ולענין פטור חלה אמרינן איפך לחומרא שמא זו היא חולין. ולהכי הכא בפ"ב דמקואות משנה ב' פליגי בזה ג"כ ר"מ ור"י לשיטתם. ר"מ ס"ל דאע"ג דיש במקוה ספק פסול דאורייתא. מ"מ לא הוי כודאי פסול מן התורה. ולא הוי אלא ספק. וכיון דלא הוי אלא ספק וזה הוא טמא טומאה קלה דרבנן. לא הוי אלא ספק דרבנן ולקולא. אבל ר' יוסי לשיטתו דס"ל דכל ספק תורה הוי כודאי וכיון דיש במקוה ספק תורה הוי ודאי פסול מה"ת. ולכן אע"פ שטומאתו טומאה קלה מ"מ טמא. דהוי כאלו ודאי טבל במקוה פסולה. אבל היכא דבהמקוה אין כאן אלא ספק פסול שאובים דרבנן. אע"ג שטמא טומאה חמורה מ"מ בדיעבד עלתה לו טבילה. דהא אין כאן אלא ספק דרבנן ולקולא. וזהו על הדרך שכתב המל"מ. רק שהוספתי טעם אחר בדברי עד כאן הארכתי לפי פי' הר"ש. והאחרונים בהאי תוספתא שהביא הר"ש בפ"ב משנה ג':

(ח) ולולא דברי רבותינו הייתי אומר פי' אחר בהאי תוספתא, משום דלפי פירושם ז"ל, קשה לכוון התוספתא. דקתני „ונתמלאו מים" פשיטא דטבל במקוה שלם. דאם הם חסרים בלא"ה פסול. דהא הכא לא מיירי אלא בפסול שאובין. ומה"ט לא הזכיר במשנה ב' וג' שם ונתמלאו מים. דהא ממילא ידעינן דמיירי שנתמלאו מים עד מ"ס. וכן בתוספתא שהביא הר"ש במשנה ב' גבי ב' מקואות אחד שאוב כו' לא הזכיר ונתמלאו מים מה"ט. וגם דברי הש"ך בס"ק קמ"ח המובאים לאורה. שכתב אבל בדיעבד עלתה לו טבילה כיון שירדו גשמים עכ"ל מה טעם הוא זה דהא מ"מ ספק פסול שאובין איכא אף בנתמלאו מים. ומקוה אחד ודאי יש בו פסול שאובין דרבנן. וגם ממשנה ג' פ"ב דמקואות משמע דבכה"ג אפילו דיעבד פסול. דתנן ספק מ"ש בטהרו הכשיר. ספק נפלו ספק לא נפלו אפילו נפלו ספק יש בהן כו' ב' מקואות אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו מ"ס. ונפל לאחד מהן וא"י לאיזו מהן ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה. היו שניהם פחותים מ"ס ונפל לאחד מהן וא"י לאיזה מהן נפל ספיקו טמא מפני שאין לו במה יתלה. הרי דמשמע בהדיא דבזה כיון שאין לו במה יתלה שניהם פסולים ואפילו דיעבד לא עלתה לו טבילה אם טבל באחד מהן. וכן משמע בש"ע בסעיף ס"ח (לעיל סי' ב') דאפילו בדיעבד לא עלתה לו טבילה בכה"ג אע"פ שנתמלאו גשמים. דאם לא נתמלאו בלא"ה הם חסרים ופסולים. וכבר הרגיש בזה המל"מ שם. ולא תירץ כלום. לכן נלע"ד דמיירי בנתמלאו גשמים כ"כ עד דאיכא לספוקי שיצאו מילואן ועוד. דבכה"ג חוזר המקוה שנפסל בנ"ל לכשרותו. כמו שמבואר לעיל בענף ד' סי' י"ב. ולכן הכא על כל אחד מהמקואות הוה. יש ס"ס. שמא לא נפלו בו הנ"ל. ואת"ל נפלו. שמא נתמלאה כ"כ עד שיצאו מילואן ועוד. דאז שניהם כשרים ולכן בדיעבד עלתה לו טבילה. דס"ס בפסול דרבנן מהני אפילו בחזקת טמא. אבל מ"מ לכתחלה אין מורין לו לטבול באחד מהן ולסמוך על ס"ס. דאין עושין ס"ס בידים כמ"ש המג"א בסימן תמ"ז. ועוד דהא מיא בנהרא וליזיל ולטבול כדאמרינן בע"ז (דף ל"ז:) אבל בדיעבד עלתה לו טבילה משום דהוי ס"ס בדרבנן. ושפיר למד מזה הרמב"ם דבכל ספק שאובים אין מורין לו לטבול במקוה זה. בק"ו מהכא דאיכא ס"ס ואפ"ה אין מורין לו לכתחלה. כ"ש בספק א' דאין מורין לו לטבול לכתחלה. ועפ"ז עולה שפיר מ"ש הש"ך אבל בדיעבד עלתה לו טבילה, כיון שירדו אח"כ גשמים. א"כ יש ספק שמא יצאו מילואו ועוד וא"כ הוי ס"ס בדרבנן דלכ"ע לקולא: אלא דלפ"ז אינו מובן מה שמדמה התוספתא למי שנטמאת אחת מידיו וא"י איזהו אומרים לו שלא יעשה טהרות עי'. שא"ה דליכא אלא חד ספק. אבל הכא הא איכא ס"ס. וי"ל דהאי דמיון דהתוספתא הוא לענין דיעבד. לומר כשם שנטמאת אחת מידיו אם עשה טהרות טהורות מספק. ה"נ כן גבי מקואות בדיעבד אם טבל ועשה טהרות טהורות. אבל הא דאין מורין לו לכתחלה הוא סברא כמ"ש. וכ"ת א"כ מאי פסיקא ליה גבי ידים טפי דמהני בדיעבד עד שהביא ראיה מזה למקואות. הא אדרבה איפכא מסתברא דשם ליכא אלא חד ספק. והכא גבי מקואות איכא ס"ס. והיאך פשיטא ליה בחד ספיקא דמהני בדיעבד. ובס"ס מספקא ליה עד שהוצרך להביא ראיה משם. נראה משום דהא דידים טמאות מטמאים טהרות. הוי תרי דרבנן. דטומאת הידים גופא אינו אלא מדרבנן. דמה"ת אין אדם נטמא אלא מאב הטומאה ולא מראשון. ורבנן הוא דגזרו על הידים להיות שניות כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' אכה"מ וע"ש. והא דשני עושה שלישי בחולין ג"כ מדרבנן אפילו בשני לטומאה דאו'. כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לסדר טהרות. וכמו דאיתא בסוטה (דף כ"ז:) עתיד דור אחר לטהר את הככר השלישי. וא"כ הא דידים טמאות פוסלין את התרומה יש בו תרי דרבנן. ולכן פשיטא דבספק אפילו איתחזק איסורא כמו בשני שנטמאת אחת מידיו. אע"פ שיש לפניו יד אחת ודאי טמא. מ"מ אם עשה טהרות בא' מידיו טהורות. וא"כ ה"ה גבי מקוה אע"פ שאין כאן אלא חד דרבנן. אפ"ה כיון דאיכא ס"ס בדבר אם טבל באחד מהן ועשה טהרות טהורות. ומדמי התוספתא ס"ס בחד דרבנן לספק אחד בתרי דרבנן: ועפ"ז מתורץ נמי מה שהקשה המל"מ שם על הכ"מ שכתב על מה דכתב הרמב"ם בהיתה ידו אחת טמאה דאין מורין לו כו' דזה נלמד ממ"ש בריש הפרק גבי ספק מ"ס אין מורין לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות לכתחלה. והקשה המל"מ דהא אדרבה בתוספתא למדו הך דמקוה מידים והיך כתב הכ"מ איפכא דידים ילפינן ממקוה. ולפמ"ש ניחא (והוא לדרכינו ג"כ. א"ש דאין כוונת הכ"מ לומר דזה נלמד ממ"ש הרמב"ם בריש הפרק. אלא כוונתו מ"ש הכ"מ עצמו בריש הפרק גבי ספק מ"ס. דשם הראה מקור דין זה מתוספתא הנ"ל. וכאן לא רצה הכ"מ לחזור ולהביא את מקורו. ולכן רמז למ"ש שם) דהא דלמד התוספתא מקוה מידים הוא לענין דיעבד אם טבל דעלתה לו טבילה כמ"ש. אבל הא דאין מורין לו כו' זה ידעינן מסברא משום דאין עושין ס"ס בידים לכתחלה כמ"ש לעיל. וה"א דבידים דהוי תרי דרבנן קילי טפי. ג"כ מורין לו לכתחלה קמ"ל.

(ט) ואגב דאיירינן בהני תוספתות. אכתוב כאן מה דקשה לי על מה שכתבו התוס' בשבת (דף י"ג:) ד"ה וטהור דבטהור לא גזרו כ"א בנפל על ראשו ג"ל מ"ש. ועל טבול יום גזרו אפילו בבא ראשו ורובו במ"ש ג"ל. וכן כתבו התוס' בגיטין (דף ע"ז.) וכ"כ הר"ש בפ"ג דמקואות משנה ד' וע"ש. הא מהאי תוספתא שהביא הר"ש בפ"ב דמקואות משנה ב' (הובא לעיל אות ב') מוכח דגם בטהור גזרו משום הבא ראשו ורובו במ"ש

בפ"ב. דקתני ב' מקואות אחד טהור ואחד טמא כו' אחד הטבול מטומאה חמורה ואחד המקיף. הטבול מטומאה חמורה טמא והמקיף טהור. אחד הטמא טומאה קלה ואחד המקיף שניהם תלויים (ועי' בפי' הר"ש ומל"מ) אלמא דגם בטהור המקיף גזרו משום הבא ראשו ורובו בש"מ. וכן הוא דעת הרמב"ם בפ"ט מה' אבה"ט דאפי' טהור גמור טבול יום גזרו עליו בין בבאה בין בנפלו עליו ועי"ש בל"מ. והדין עמו כמו שמוכח מהתוספתא הנ"ל ועל התוס' ור"ש קשה. אם לא שנאמר דהאי המקיף איירי בטבול יום שטבל במקוה אחרת כבר היום ואח"כ ירד להקיף בא' מב' מקואות הללו שאחד מהן טהור. ודוחק. דלישנא דתוספתא לא משמע הכי. ועוד דאם איתא דהמקיף איירי בטבול יום. הא טבול יום מטמא תרומה מדאו' כמו דאיתא ביבמות (דף ע"ד:) ובסוטה (דף כ"ט.) ובשבת (דף ע"ו:) וא"כ הוי טומאה חמורה כ"ז שלא העריב שמשו וא"כ באחד הטמא טומאה קלה ואחד המקיף למה שניהם תלויים. למה לא תלינן בהאי דטבול יום. דהוא בלא"ה מקולקל מדאורייתא לשעתו וזה אינו מקולקל אלא מדרבנן. וכ"ת דלהכי לא תלינן בטבול יום משום דא"כ אתה מקלקלת ליה טפי עי"ז. דאם תגלה ביה שהטהור א"כ אתה מצריכו טבילה אחרת. ובעיקרא היה סגי ליה בהעריב שמש לבד. דהא אשכחן דתלינן כהם בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ובסופרת ז' שלא טבלה. אע"ג דאתה מקלקלת לה עי"ז טפי ממה שהיתה תחלה והכי נמי למה לא נתלה דהאי טבול יום הקיף בהטהור. ובהני הטמא טומאה קלה דרבנן טבל בהטמא. ויש לחלק דהא"ה דמחוסר מעשה הטבילה. משא"כ הכא דהטמא מטילה ערבא כדאמר בנזיר (דף ס"ד:) אלא דא"כ קשה למה לא הביא בנזיר גם מהאי תוספתא ראיה מזה לרבא גם דאמרינן הטמא מטילה ערבא. וראיתי בחידושי הרשב"א בשבת שם שכתב בשם הרמב"ם דבביאת מים לא גזרו אלא בטבול יום ולא לטהור. משום דאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה שא"כ אין לך רוחץ במים שאובין כו' ותמיה לי הא ברמב"ם שלפנינו מבואר בהדיא דאף בטהור גזרו כמו שהבאתי לעיל. ובאמת מפי' הרמב"ם בס"פ מס' זבים משמע כדברי הרשב"א וע"ש. ולפי הנראה דבחיבורו הגדול חזר בו הרמב"ם דשמא מחמת תוספתא הנ"ל שהבאתי. ועוד ראיה בפ' י"א דפרה משנה ג'. הטהור שהכניס ראשו ורובו לתוך מי חטאת נטמא. אלמא דגם בטהור גזרו משום הבא ראשו ורובו במ"ש. וקצת יש לדחות דמי חטאת שאני. וכן משמע מפי' הר"ש שם דהיא רק מעלה גבי מי חטאת בחמירו אבל בעלמא לא. ולשיטתו אזיל:

(י) ולולא משפיכא הייתי אומר. דבאמת אפילו בטהור גזרו משום הבא ראשו ורובו במ"ש. אלא דהפ"ה יש כ"מ בין טהור לטבול יום. דבטהור לא גזרו אא"כ יש בם ג"ל. אבל לא בפחות מג"ל. משום דאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה שאם כן אין לך רוחץ במ"ש כמ"ש הרשב"א שהבאתי. ולכן לא גזרו אלא בג"ל. אבל בטבול יום גזרו בביאה אפילו בפחות מג"ל. ודוקא דרך נפילה בעינן ג"ל. ולהכי לא נזכר בכ"מ שיעור ג"ל אלא גבי נפילה. ולא בביאה. משום דבביאה יש חילוק בזה בין טהור לטבול יום. ולא פסיקא ליה למיתני ג"ל. משא"כ גבי נפילה שהוא בין בטהור ובין בטבול יום בג"ל פסיקא ליה למיתני ג"ל. וכבר חקר בזה המל"מ בפ"ט מה' אבה"ט בזה. אם בבא ראשו ורובו בעי נמי ג"ל כמו בנפילה. וע"ש. ולפ"ז לא יסתור פי' הרמב"ם שהבאתי לעיל למה שכתב בחיבורו הגדול משום דהם איירי הרמב"ם בפחות מג"ל. ועוד דלא פסיקא ליה. אבל בחיבורו הגדול איירי בג"ל ולהכי אפילו בטהור כן. ובתוספתא פ"ג דמקואות תניא בא ראשו אבל לא רובו. רובו אבל לא ראשו. או בא ראשו ורובו בין מלמעלה בין הלך טהור עד שיבא ראשו ורובו כדרכו. מקצתן שאובין ומקצתן שאינן שאובין או שנפל לתוכו יין דבש וחלב טהור עד שיהיו כולן שאובין. ואפילו הוא טהור והן טהורין נטמאו וטמאוהו ר"ז אומר טמאוני וטימאתיו. טהור שנפל על ראשו ורובו ג"ל מ"ש טמא. נפלו על ראשו אבל לא על רובו על רובו אבל לא על ראשו. על ראשו ועל רובו בין לנעלן בין כן הלך טהור עד שיפלו על ראשו ועל רובו כדרכו. מקצתן שאובין ומקצתן אין שאובין או שנפל לתוכו יין דבש וחלב טהור עד שיהיו כולן שאובין. ואפילו הוא טהור והן טהורין נטמאו וטימאוהו. ר"ז אומר טימאוני וטימאתיו. והביאו הר"ש בפ"ג דמקואות משנה ד' וז"ל בא ראשו ורובו וטהור שנפלו על ראשו ורובו תרי מילי נינהו. דבא היינו טבול יום שגזרו עליו בביאה או בנפילה. וטהור היינו טהור גמור שלא גזרו עליו אלא דנפילה אבל בביאה לא וטעמא פירשתי בפ"ק דשבת. עכ"ל. ולפ"ז הא דקאמר בריתא ואפילו הוא טהור והן טהורין נטמאו וטימאוהו. איירי בטבול יום. ומשום דלא מחוסר אלא הערב שמש דמילתא ערבא קרי ליה טהור. אבל להרמב"ם י"ל. דאיירי כפשוטו בטהור גמור. כפשטא דליכא דתוספתא. דבטבול יום לא בעינן בביאה ג"ל כמ"ש לעיל. וא"כ אמאי מקצתן שאובין ומקצתן שאינן שאובין או שנפל לתוכן יין כו' טהור. אע"כ דבטהור איירי דבעינן ג"ל גביה אפילו בביאה. ולדעת הר"ש דאיירי בטבול יום. מוכח דגם בטבול יום בעינן ג"ל אפילו בביאה. ויש לדחות דבא"ה דה"ט דכיון דלא הוי כולהו שאובין א"כ לא בא ראשו ורובו במ"ש. אבל היכא דכולו שאובין אפילו פחות מג"ל פוסל אם בא ראשו ורובו בהם:

(יא) ובפ"ק דמכות (דף ד'.) אמר רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול המטביל בה לא עלתה לו טבילה. דחיישינן לג"ל שלא יהיו במקום אחד. ופירש"י לא עלתה לו טבילה שמא כל מים שהיה בחביה עומדות יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במ"ש וזה אחד מן הפוסלין את התרומה. אלמא דבעינן ג"ל גם בביאה. ולפמ"ש י"ל דהם איירי בטהור ולא בטבול יום להכי בעינן ג"ל. והא דנקט בליכא דהמטביל שם כו' משמע דבטמא דצריך טבילה איירי היא לק"ד. אלא משום דבעינן ראשו ורובו אבל רובו בלא ראשו לא. להכי נקט המטביל. דהיינו ראשו ורובו. ודלא כהמל"מ שם דדייק מזה דרש"י ס"ל כהתוס'. ועוד דא"כ קשה על הרמב"ם לפי מאי דבעי הכ"מ והב"י לומר דגם הרמב"ם מפרש כרש"י כמו שהבאתי דבריהם לעיל סוף ענף ו' וא"כ נוכח מזה דדוקא בטמא גזרו ולא בטהור. והא הרמב"ם ס"ל בהדיא דאפילו בטהור נמי גזרו. אלא ש"מ כמ"ש דאין מכאן ראיה דדוקא בטמא איירי אלא גם בטהור איירי ולהכי נקט ג"ל דזה פוסל בין בטמא בין בטהור. ועוד נראה לפרש. משום דלכאורה יש להקשות על לשון הגמ' שם דאמר המטביל שם לא עלתה לו טבילה. דאף אם נימא כהמל"מ דבטמא איירי הא מ"מ עלתה לו טבילה זו לענין דאינו מטמא תרומה רק פוסלו משום הבא ראשו ורובו במ"ש. ועוד קשה דמלישנא דגמ' דקאמר חיישינן לג"ל שלא כו' משמע דספק הוא אם קוו ג"ל למקום אחד. ואין כאן אלא חששא. ואמאי חיישינן הא ספיקא דרבנן היא. ולא נחזינן ליה טומאה מספיקא. והא אפילו ר' יוסי מודה דליטמא טהור מספק וכ"ש לת"ק דר"י דקי"ל כוותייהו. לכן נראה לפענ"ד לפרש ע"פ מ"ש הר"ש לפרש התוספתא שהביא במשנה ב' פ"ב דמקואות (הובא לעיל באות ב') גבי ב' מקואות אחד טהור ואחד טמא כו' בד"א בטומאה חמורה. אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות. דה"ט להחמיר טפי טומאה קלה מטומאה חמורה. משום דכל היכא שיש טומאה קלה. וספק אם בטבילה זו חזר ונטמא בטומאה קלה. מעולם לא יצא מידי טומאתו הקלה. אף דקי"ל ספק דר"ם להקל. מ"מ בכה"ג לא וע"ש. וי"ל דה"נ איירי הגמ' בטובל מטומאה קלה. וכיון בספק אם בטבילה זו חזר ונטמא בטומאה קלה. א"כ מעולם לא יצא מידי טומאתו הקלה להכי לא עלתה לו טבילה מספק. ומ"מ אינו ראיה מזה דבטמא נמי בעינן ג"ל בביאה. משום די"ל דלעולם בטבול יום דבעי הערב שמש החמיר טפי גזרו עליו אפילו בפחות מג"ל. והכא כיון דלולא הגזירה דהבא ראשו ורובו היה טהור ע"י טבילה זו מטומאתו לגמרי. דהא הטמא טומאה קלה לא בעי הערב שמש. וא"כ מיד כשטבל הוא טהור לגמרי כמ"ש הרמב"ם שם. ורק משום הך גזירה דהבא ראשו ורובו במ"ש לא עלתה לו טבילה זו וא"כ דינו כטהור דבעי ג"ל דוקא וא"כ לפ"ז י"ל דגם בטהור פוסל בביאה משום הבא ראשו ורובו במ"ש והא דנקט הגמ' האי דינא גבי טמא כדקאמר המטביל שם כו' משום דבטהור לא משכחת לה הך דינא שניהם דלמא יש כאן ג' לוגין מ"ש במקום אחד. דמספיקא דרבנן לא מחזינן ליה טומאה כמ"ש. אלא לפי שהיה טמא בתחלה טומאה קלה ויש כאן ספק אם בטבילה זו חזר ונטמא בטומאה קלה חיישינן גם בספיקא דרבנן כמ"ש בשם הר"ש:

(יב) ולשיטת התוס' והר"ש דס"ל דהבא ראשו ורובו במ"ש לא גזרו אלא גבי טבול יום. לפ"ז י"ל כרכרת אחת. דהנה במשנה סוף מסכתא זבים חשיב נמי טבול יום בהדי הנך דגזרו לפסול את התרומה. ובגמ' שבת (דף י"ד:) פריך והא טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש. ומשני שני מכאן טבול יום. והתוס' שם כתבו דלא שמי כן המשנה קאמר אלא דלא הוי מנין י"ח דבר. וא"כ קשה דלמה נקט המשנה טבול יום באמצע הדברים דקא חשיב שם דהם פוסלין מדרבנן. ומש"כ או שהיה לו להתחיל בט"י או לסיים בו. אבל לערב ט"י בהדי הנך דקא חשיב גם שהם דרבנן אינו נכון. לכן נראה לפענ"ד

דכוונת

דכוונת הגה׳ שמי מכאן ס״י. שייכי באין כאן מקומו. אלא מקומו הוא גבי הא דחשיב שם והבא ראשו ורובו במ״ש שם הוא מקומו. וכצ״ל ..וטבול יום הבא ראשו ורובו במ״ש. דהוא מי״ח גזרות שגזרו על טבול יום הבא ראשו ורובו במ״ש אבל הא דטבול יום פוסל את התרומה לא נקט שם. משום דהוא דאורייתא. והתנא לא חשיב שם אלא הני דפוסלין מדרבנן. אלא דחשיב התנא טבול יום הבא ראשו ורובו במ״ש דצריך טבילה בעית וכ״ז שלא טבל אע״פ שהעריב שמשו פוסל את התרומה. ולכאורה מגמ׳ זו יש להוכיח דטמא דרבנן. כגון הני דקא חשיב שם א״צ הערב שמש. ומיד שטבל טהור הוא לכל. דאל״כ הוי מצי הגמ׳ לאוקמיה דהאי טבול יום דקא חשיב שם. מיירי בטבול יום דרבנן. דאע״פ שלא היה טמא אלא טומאה קלה דרבנן. אפ״ה כ״ז שלא העריב שמשו פוסל את התרומה אע״פ שטבל. אלא ש״מ.

יג (לז) ואם נתמלא א׳ מהם והב׳ לא נתמלא יא) לא תלינן הנ״ל באותו שלא נתמלא כיון שקודם שנתמלא׳ כבר החזקנו שניהם בחזקת פסולים שוב לא יצאו מידי פסול כמו שנתבאר (לח) לעיל :

(לז) הגדול מרבבה מסתפק בזה והניח בצ״ע. ועיין מ״ש בזה במקמ״ח : (לח) סימן ד׳ בענף זה :

דמ״י דרבנן לא בעי הערב שמש. וגבי תנן בהדיא בפ״י״א דפרה משנה ה׳ כל המעון ביאת מים מד״ס מטמא את הקדש ופוסל את התרומה כו׳ לאחר ביאתו מותר בחולין. וכתב הרע״ב דא״צ הערב שמש. אמנם לא משמע מרמב״ם פ״י מה׳ אבה״ט. דכתב שם בהלכה ב׳. אחד טבול יום מטומאה המורה כו׳ כל המעון הערב שמש בין אדם בין כלים בין מדברי תורה בין מד״ס ה״ה כשהיה למומאה עד שיעריב שמשו עכ״ל. אלמא דיש ט״י מד״ס דבעי הערב שמש. והכ״מ שם כתב ע״ז וז״ל ועל מה שכתב רבינו בין מד״ס הוא תמוה לי מדתנן בפ״א דפרה המעון ביאת מים מד״ס לאחר ביאתו מותר בחולין. אלמא דט״י מד״ס מותר אף בתרומה ובקדש מיד ואינו מעון הע״ש. ואפשר לומר דיש בטומאות של ערים שמעונין הע״ש ויש שאינם מעונים וצ״ע עכ״ל. ואח״כ ראיתי בר״ב פי״א דפרה שם דחשיב שם דברים שמעונין הע״ש אע״פ שאינם טמאים אלא מדרבנן וע״ש. וא״כ לפ״ז הדר קשה מאי פריך הגמ׳ בשבת שם מט״ל יום דאורייתא הוא. דלמא מיירי בט״י דרבנן. ולפ״מ שפסק הר״ב בפ״א דפרה משנה ג׳ דטומאות דרבנן הנוספת אפילו בחולין הני הוא דמעונין הע״ש. אבל הני דא״כ אלא מעלות לקדש ולתרומה ולא לכל דבר הני א״צ הע״ש. י״ל כיון דהתנא לא חשיב כאן אלא הני דגזרו עליהם טומאה לפסול את התרומה ולא לחולין. להכי לא בעי הגמ׳ לאוקמיה בט״י דרבנן בהני דבעי הע״ש. דהא הני תחלת טומאתן הוי נ״כ לחולין והתנא לא מיירי אלא בהני דתחלת טומאתן הוי רק לקדש ולתרומה, והני הא לא בעי הע״ש. ובהמפי בספרים מצאתי כתוב בשם הירושלמי דחשיב נ״כ טבול יום ומיירי בטבול יום דרבנן. וצ״ע:

יב) ויש להסתפק לשיטת התוס׳ דלא גזרו הבא ראשו ורובו במ״ש אלא בטבול יום. אם הוא דוקא בטבול יום דאו׳, אבל בט״י דרבנן אפילו בהני דבעי הע״ש כיון דלא הוי אלא ט״י דרבנן לא גזרו בהו. או דלמא גם בהני גזרו כיון דמעונין הע״ש ואת״ל דגם בהני גזרו. עדיין יש להסתפק בהני ט״י דרבנן דלא בעי הע״ש אם גזרו בהו משום הבא ראשו ורובו במ״ש. מי נימא כיון דלא בעי הע״ש הוי לאחר טבילה כטהורין דעלמא דלא גזרו בהו רבנן. או דלמא כיון דמ״מ היום טבלו מטומאתן והוי טבולי יום. ובכל ט״י גזרו בהו רבנן. ויש לפשוט ספיקא בתרא מהא דהקשו התוס׳ בשבת שם (דף י״ג:) ד״ה והבא כו. וא״ת תיפוק ליה בהוא טבול יום כו׳ ואם איתא דאפילו הני ט״י דלא בעי הע״ש נמי גזרו עליהם משום הבא ראשו ורובו במ״ש. א״כ לק״מ קו׳ התוס׳. ויש לדחות דקו׳ התוס׳ הוא רק על הני דבעי הע״ש ל״ל לגזור תיפוק ליה דהוא ט״י: ואם נימא דגם בט״י דרבנן גזרו משום הבא ראשו ורובו במ״ש. אתי שפיר בזה ולא יקשה מה שהקשינו לעיל לשיטת התוס׳ והר״ב. מתוספתא שהביא הר״ב בפ״ב משנה ב׳ דמקואות. די״ל דהאי אחד לטהר דקתני שם מיירי בטבול יום דרבנן ודוק ועיד יש להסתפק הבא ראשו ורובו במ״ש ע״י המשכה ורביה. מהו אם פוסל את התרומה. אם גזרו גם בזה לתרומה. או דלמא בכה״ג. לא גזרו כמו שלא גזרו לענין שאובין במקוה בכה״ג דכיון דכל עיקר גזירת הבא רו״ר במ״ש. הוא משום גזירת שאובין לטבילה שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו כמו דאיתא במס׳ שבת שם. וא״כ ע״י המשכה דליכא משום שאובין לענין מקוה ה״ה לתרומה וקדשים. ויש להביא ראיה מספ״ק דתענית (דף י״ג) גבי הא דתנן כל חייבי טבילות טובלות כדרכן בין בחמין כו׳ ופריך טבילה בחמין מי איכא שאובים נינהו. והקשו התוס׳ שם אמאי לא קאמר דמשכחת לה ע״י המשכה. ומזה הוכיח התוס׳ דכולה בהמשכה לא מהני. ומאי ראיה. דלמא לעולם כולה בהמשכה מהני בעלמא אלא דהם מיירי בטבילה לטהרות. ולטהרות ל״מ טבילה בשאובין אפי׳ ע״י המשכה משום דבא ראשו ורובו במ״ש. אלא ב״מ דגם לענין זה מהני המשכה כמו לענין מקוה וא״כ ה״ה לדידן לענין רבייה והמשכה. והא דאמרינן ביומא (דף ל״א:) אם היה כהן גדול זקן או איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן אינה ראיה די״ל דקודם גזירה היה ועוד דבכמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן ועוד דהא מסיק שם הגמ׳ דעששיות של ברזל היו מחמין וכ״ב לפמ״ש הכ״מ בפ״י מה״מ והב״י (הובא לעיל בסוף ענף ו) לחלק בין בא דרך שפיכה דאז הם מעורבים בכל מי המקוה ואין שם נ״ל מ״ש במקום אחד. משא״כ בחבית שנפלו ליה הגדול דלאו דרך שפיכה אתיא. א״כ א״ש בלא״ה דהם ביומא גבי כה״ג היו מטילין החמין השאובין דרך שפיכה ואין כאן נ״ל מ״ש במקום אחד שנתערב בכל מי המקוה :

יא) לא תלינן כו׳. הגדול מרבבה נסתפק בזה. וז״ל ואם נתמלא אחד מהם והשני לא נתמלא צ״ע אם תולין הנ״ל באותו שלא נתמלא או דלמא כיון שקודם שנתמלאו כבר החזקנו שניהם בחזקת פסולים. שוב לא יצאו מידי פסול. ודומה לזה במבואר לעיל בסי׳ קי״א סע״ף ו וכאן בסעיף ע״ב (לעיל סימן ד׳) ויש לחלק וצ״ע עכ״ל. ונראה כוונתו דיש לחלק ולומר דבא״ה דבתחלה כשנפל איסור לאחד מהן נאסרו שניהם מספק. ולכן אין סברא נתיר בשביל שנתוסף א״כ עוד איסור באחד מהן דיגרום היתר לשני בשכבר נאסר. משא״כ הכא דנתוסף א״כ היתר דהא אם היו נתמלאו שניהם היו שניהם כשרים בדיעבד. ולכן גם בנתמלא אחד מהן הוא כבר לכתחלה. דתלינן הנ״ל באותו שלא נתמלא דבלא״ה היה פסול עתה משום דזה חסר. ובמילא אם נתלה בו הני לוגין יפסול אפילו דיעבד גם אם יתמלא אח״כ. אמנם ע״פ הסברא אינו נראה לפע״ד. דמ״מ אם ניזיל בתר בעת נפילה דהנ״ל הרי היו שניהם כוים חסרים. ואם ניזיל בתר בעת טבילה של כל אחד. הרי שניהם נתמלאו ומאי חזית לתלות בזה יותר מבזה. וזה אין סברא לילך בתר טבילה של כל אחד לבד. ולומר כיון דהשתא זה נתמלא והוי לטבילה והשני עדיין לא נתמלא נתלה בו הנ״ל. כיון שעיקר המקוה הוא לטבילה ובשעה שיבא לטבול בהשני נ״כ יהיה נתמלא. ועל שעה זו אנו דנין. וא״כ מאי חזית לתלות בזה יותר מבזה. ועוד דאיך ניכל לתלות בהשני משום דלא נתמלא עדיין. דא״כ אתה מקלקלת ליה עי״ז יותר מבזה. דעי״ז יהיו פסול נ״כ כשיתמלא. משא״כ מעיקרא. וכל כה״ג לא תלינן כמ״ש לעיל בס״ק מ׳ בשם הח״ד. ובזה״ר ראיה מתוספתא דתרומות. ועוד יש להביא ראיה מירושלמי שהביא הפרמ״ג בסי׳ קי״א (בשפתי ס״ק ע״ו) ב׳ קופות חולין כ׳ וב׳ ונפלה סאה תרומה לא׳ מהן וא״כ נפלה סאה תרומה ואינו ידוע תולין במקולקל ריבה על הידוע בשוגג מעלה ומתיר והשניה חזרה להוכיחה. ופי׳ הפר״ח ריבה כ׳ הרי עולה הידוע בק. ועלה סאה משום גזל השבט. והשתא השניה צריך הוכחה. והקשה הפרמ״ג שם אמאי השניה צריך הוכחה אמאי לא תולין הספק באותו שריבה שוגג כבס״ה בזו השניה כו׳. ותירץ הפ״ת דלמפרע לא אמרינן בהאי אמר. אלמא אע״ג שריבה עליו היתר אח״כ מ״מ לא אמרינן בהאי אומר למפרע. וה״נ כן למפרע לא אמרינן בהאי אומר. כיון דבשעת נפילה שניהם אסורים היו. ולא עדיף דכ״ב הוא מהתם. מה התם בתחלה בשעת נפילה הקופה הב׳ הותרה משום שתולין הקלקלה במקולקל ואפ״ה כי ריבה עליו כ׳ ונעשה הקופה הא׳ נ״כ היתר לא אמרינן בהאי אומר למפרע. כ״ש הכא דבתחלה הוחזקה באיסור דאין מוציאין אותה מחזקתה עי״ז שנתמלא אח״כ. ונראה דאפילו להפרמ״ג שם דחולק על הפ״ת בזה מודה הכא. ולפמ״ש לעיל בס״ק הקודם אות ח׳ לפרש התוספתא הנ״ל דמיירי שנתמלאו כ״ב מים עד דאיכא לספוקי שמא יצא מילואן ועוד דאיכא על כל אחד מהן ס״ס. אם נתמלא אחד מהם והשני לא נתמלא. צ״ע אם תלינן הנ״ל באותו שלא נתמלא. כיון דבדידה ליכא רק חדא ספיקא ובאידך איכא תרי ספיקא לקולא. שמא לא נפלו ואת״ל נפלו שמא יצאו מילואו ועוד. וחזר להסבירו ולהכי

תלינן

תלינן בהיתר. והיא מותרת נ"כ לבעלה. או דלמא כיון דאתה מקלקלת מילתא ועוד דליכא נמי ספק ספיקא שמא יצאו מילואו ועוד לזה ע"י תלייה זו יותר מבתים. דאם תתלה בה הבלטה לנוגן לא אין להתיר כיון דודאי נפל. אך כבר הבאתי ראיה מירושלמי דלמפרע והיה מהני לה גם כשתתלה את"כבת"ג עד דליכא לספוקי שמא יצאו לא אמרינן שאני אומר:

מקוה ישראל

ענף ששה עשר

דין אם מותר להטיל חמין במקוה:

א (א) יש מי א) שאוסר (ב) להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו (ג) וכן למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפ"ה (ד) ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו (ה) ומ"מ יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל (ו) אז אין למחות בידן (ז) ובחמי טבריה מותר לכ"ע:

ב (ח) אך כבר נהגו בכל המקומות להחם חמין ולהטיל למקוה ומכ"ש בדורותינו שהחולשה ירדה לעולם והכל חולים אצל הצנה (ט) ומ"מ אם טבילתה בליל שבת (י) שאסור לרחוץ כל גופה בחמין אפילו הוחמו מע"ש צריך לדקדק ב) שלא יהיו אלא פושרין:

וה"ה

מקוה מים

(א) ש"ע שם סעיף ע"ה: (ב) משום גזירת מרחצאות שתשכול בשאובין: (ג) נ"כ מטעם הנ"ל: (ד) רמ"א בהג"ה שם. והוא מהגהות מרדכי דס"ל דבזה לא גזרו משום מרחצאות. ועיין במקמ"ח. שהבאתי ראיה לזה: (ה) רמ"א בהג"ה שם. משמע מדברי הרב דלפי' להטיל חמין למקוה לחממו יש להחמיר. וכ"ש למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר כשפ"ה דלא. ועי' במקמ"ח: (ו) וי"ל דוקא להטיל. אבל למלאות כל המקוה במים חמין ולחברו לנהר יש למחות. ומהאחרונים משמע דגם בה"ג יש להקל: (ז) רמ"א שם: (ח) כן כתבו האחרונים. ועי' בס' ח"א ובנו"ב ח' או"ח סי' כ"ה וסי' כ"ו: (ט) כ"כ האחרונים שם ועי' במקמ"ח שהבאתי דעת י"א דאפילו פושרין לא יהיו. רק שתפיג צינתן: (י) כדאיתא בא"ח סי' שכ"ו:

מקור מים חיים

א) שאוסר להטיל כו'. כ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות וז"ל זאת אשר השיב רבינו שמשון לר"י אחיו. אשר לי שהיית רוצה להתיר למלאת מקוה מים חמין ולחברו אל הנהר בשפ"ה. ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות. דאמרינן בפ' בתרא דנדה (דף ס"ו:) אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול סבר ר"פ למימר משום גזירת מרחצאות. הא ע"כ סלקא ש"ד. וכ"ש שראוי כאן לגזור ולאסור. ואני שמעתי ואיני יודע אם שמועה ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומטילין למקוה לחממו בימות החורף. ואסר להם ר"ת. והטעם לא נאמר. ושמא מטעם זה אסור. ואל תשיבני מחמי טבריה. כיון שהם. וספ"ק דתענית (דף י"ג.) כמי אמרינן בשאי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין. פי' דשאובין חשיבי וכן בברכות פ' מי שמתו (דף כ"ב.) א"ל רבא וכי יש טבילה במים חמין. ואע"ג דתנן פ' אמר להם (דף ל"א:) אם היה כה"ג זקן או איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתן. וי"ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן. ובהגהות מרדכי בסוף שבועות כתב שמותר לשוב חמין למקוה. מדתניא בתוספתא שפשף או שטבל בחמין כו' ושמא יש לדחות ולאוקמיה בחמי טבריה. אך יש להביא ראיה מפ' בתרא דנדה (דף ס"ח.) דאמר ר"ג דודי חסרת וכו' ע"כ. ועי' תוס' נדה (דף ס"ו:) ד"ה אם. וכן נראה דעת התוס' בתענית שם. ובתמורה (דף י"ב:) ד"ה ואין. דכתבו להוכיח מהא דתענית שם דקאמר טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו. דכולה שאוב פסול בהמשכה. מדלא קאמר משכחת לה בחמין דכשרה כגון שהומשכו לבריכה וע"ש ואם איתא דבזה שייך גזירות מרחצאות בטבילה בחמין א"כ אינה ראיה כלל. דהא דקאמר טבילה בחמין מי איכא. משום גזירת מרחצאות נגעו בה. ולא משום שאובין ממש קאמר. אלא דכשאובין חשיבי. אלא ש"מ דהתוס' לא ס"ל כסברת ר"ת ואין בזה משום גזירת מרחצאות. וראיתי בש"מ על מס' תמורה שכתבו לתרץ הא דתענית. משום דיוה"כ ומ"ב אסור לטבול בחמין משום תענוג. ומה שאמר שאובין נינהו. ולא אמר תענוג הוא. משום דלא הוי נהיגי טבילה בחמין כל ימות השנה אם בכלים שאובים נינהו. וע"י המשכה ועשיית עורח גדול הוא ואין רגילות. וכיון דבשאר ימות השנה אין רגילות בחמין אסור הוא ביוהכ"פ משום תענוג. דודאי אי הוי רגילות לטבול בחמין לא היו צריכין לשנות ביוהכ"פ משום תענוג. ולהכי מכני בחמי טבריה משום שרגילות בנות העיר לטבול בהם כל ימות השנה וא"צ לשנות סדרן משום תענוג ע"כ. וכן יש לפרש נמי הא דברכות גם הא דאמר וכי יש טבילה בחמין. לאו משום איסורא קאמר דהא אפשר ע"י המשכה. או ע"י חיבור כשפ"ה. אלא משום דא"א להם למרוח כולי האי בכל פעם לתקן ע"י המשכה או ע"י עשיות. דטורח גדול הוא. ולאו משום גזירת מרחצאות קאמר. ונראה דגם הר"ש לא אסר אלא למלא כל המקוה במים חמין ולחברו אל הנהר בשפ"ה אבל להטיל חמין לצונן לחממו. ברי לדעת הר"ש דלא ניכר הדבר כ"כ ואין כאן משום גזירת מרחצאות. ורק בשם ר"ת שמע שאסור גם להטיל חמין לתוך צונן. ולא ידע טעמו. ואח"כ מצאתי בח"ס סי' רי"ד שכתב כן. ועוד נראה לפע"ד דבמקואות החפורים בקרקע עד שמוציאין מים. יש ללמוד היתר להטיל בהן חמין וליכא משום גזירת מרחצאות דדוקא בחמין בכלי כגון ע"י נקב כדי לבטלו מתורת כלי. או בקרקע דומיא דכלי שמ"מ מכונסים הם. משא"כ במקואות החפורים דעיקרו ממים הבאים ממקורן י"ל דבטל מתורת חמין וגם משום גזירת מרחצאות ליכא דהכל יודעין דמעין ממקורו מיבריך. ובעין זה כתב בס"ט בסימן קל"ז סק"ט לענין טבילה בחמין בשבת וע"ש. ועי' תוס' בשבת (דף ל"ט:) ד"ה והא. ואף שמדברי הר"ש בשם ר"ת משמע דגם בכה"ג אסור. שהוצרך לתרץ הא דיומא דאם היה כה"ג איסטניס מחמין לו חמין משום דאין שבות במקדש. אע"ג דמקוה של כה"ג מעין היה. שמא י"ל משום דלא היה בקרקע ממש כדמבואר ביומא שם. ולפי יש בו משום גזירת מרחצאות. אמנם מדקאמר בתענית שם טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו. ומפרשים פי' דכשאובין דמיא. משמע דגם בכה"ג במקואות החפורים איכא משום גזירת מרחצאות. דאל"ה. ה"מ לאוקמי שם דמיירי בכה"ג וצ"ע. ועי' בח"ס שם בשם ס' בנימין זאב: ב) שלא יהיו אלא פושרין. עי' בתשובת נו"ב תניינא ח' או"ח סימן כ"ד דהשיג שם על השואל שר"ל שאפילו פושרין לא יהיו המים. רק שתפיג צינתן. וכך היו עושין לכה"ג ביוה"כ. ולמד דבר זה מליסנא דמתניתין ביומא (דף ל"א:) דקאמר שתפיג צינתן. והנו"ב דחה דבריו דאין מזה ראיה. דל"ד קאמר דהתם לאו בדיני רחיצה בחמין עסיק להורות בדין זה. רק קאמר מה שהיה עושין לכה"ג. ולא היה צריך רק שתפיג צינתן וע"ש. אמנם מפירש"י ביומא שם משמע כהדיא כדברי השואל מדכתב רש"י וז"ל שתפיג להסיר מיד צינתן במקצת כמו ויפג לבו כו' עכ"ל ולא אמנם הוסיף רש"י תיבת במקצת. אי לאו להורות לנו דלא הותר רק להפיג צינתן במקצת. וכ"כ רש"י בשבת (דף מ':) בד"ה אלא. אבל מתוס' סנהדרין (דף י"ח:) ד"ה

משום

דכוונת הגמ׳ שמי מכאן פ״י. היינו שאין כאן מקומו. אגא מקומו הוא גבי הא דחשיב שם והבא ראשו ורובו במ״ש שם הוא מקומו. וכל״ל ,,וטבול יום הבא ראשו ורובו במ״ש׳. דהוא מי״ח גזרות שגזרו על טבול יום הבא ראשו ורובו במ״ש אבל הא דטבול יום פוסל את התרומה לא נקט שם, משום דהוא דאורייתא. וכתנא לא חשיב שם אלא הני דפוסקין מדרבנן. אלא דחשיב התנא טבול יום שבא ראשו ורובו במ״ש דצריך טבילה שנית וכ״ז שלא טבל אע״פ שהעריב שמשו פוסל את התרומה. ולכאורה מגמ׳ זו יש להוכיח דטמא דרבנן. כגון הני דקא חשיב שם מ״ל הערב שמש: ומיד שטבל טהור הוא לכל. דאל״כ

הוי מלי הגמ׳ לאוקמיה דהאי טבול יום דקא חשיב שם. איירי בטבול יום דרבנן. דאע״פ שלא היה טמא אלא טומאה קלה דרבנן. אפ״ה כ״ז שלא העריב שמשו פוסל את התרומה אע״פ שטבל. אלא ש״מ

יג (לז) ואם נתמלא א׳ מהם והב׳ לא נתמלא יא) לא תלינן הג״ל באותו שלא נתמלא כיון שקודם שנתמלאו כבר החזקנו שניהם בחזקת פסולים שוב לא יצאו מידי פסול כמו שנתבאר (לח) לעיל:

(לז) סדגול מרבבה מסתפק בזה והניח בצ״ע. ועיין מ״ש בזה במקמ״ח: (לח) סימן ד׳ בסנף זה:

דט״י דרבנן לא בעי הערב שמש. והכי תנן בהדיא בפ׳ י״א דפרה משנה ה׳ כל הטעון ביאת מים מד״ס מטמא את הקדש ופוסל את התרומה כו׳ לאחר ביאתו מותר בכולן. וכתב הרע״ב דא״ל העריב שמש. אמנם לא משמע מרמב״ם פ״י מה׳ אבה״ט. דכתב שם בהלכה ב׳. אחד טבול יום מטומאה חמורה כו׳ כל הטעון הערב שמש בין אדם בין כלים בין מדברי תורה בין מד״ס ה״ה כשני לטומאה עד שיעריב שמשו עכ״ל. אלמא דיש טב״י מד״ס דבעי הערב שמש. והכ״מ שם כתב ע״ז וז״ל ועל מה שכתב רבינו בין מד״ס הוא תמוה לי מדתנן בפ״א דפרה הטעון ביאת מים מד״ס לאחר ביאתו מותר בכולן. אלמא דט״י מד״ס מותר אף בתרומה ובקדש מיד ואינו טעון הע״ש. והאפשר לומר דיש בטומאות של ער״ס שטעונין הע״ש ויש שאינם טעונים וצ״ע עכ״ל. ואח״כ ראיתי בר״ש פי״א דפרה שם דחשיב שם דברים שאינם טעונין הע״ש אע״פ שאינם טמאים אלא מדרבנן וע״ש. ואח״כ לפ״ז הדר קשה מאי פריך הגמ׳ בשבת שם טב״ל יום דאורייתא הוא. דלמא מיירי בטב״י דרבנן. ולפ״מ שמסיק הר״ש בפ״א דטהרות משנה ג׳ דטומאות דרבנן הנוהגת אפילו בחולין הני הוא דטעונין הע״ש. אבל הני דאינם אלא מעלות לקדש ולתרומה ולא לכל דבר הני א״ל הע״ש. י״ל כיון דהתנא לא חשיב כאן אלא הני דגזרו עליהם טומאה לפסול את התרומה ולא לא לין. לשכי לא בעי הגמ׳ לאוקמה בט״י דרבנן בהני דבעי הע״ש. דהא הני תחלת טומאתן הוי ג״כ לחולין והתנא לא מיירי אלא בהני דתחלת טומאתן הוי רק לקדש ולתרומה, והני הא לא בעי הע״ש. ובתפני בספרים מצאתי כתוב בשם הירושלמי דחשיב נ״כ טבול יום ומיירי בטבול יום דרבנן. ול״ע:

(יג) וייש להסתפק לשיטת התוס׳ דלא גזרו הבא ראשו ורובו במ״ש אלא בטבול יום. אם הוא דוקא בטבול יום דאו׳, אבל בט״י דרבנן אפילו בהני דבעי הע״ש כיון דלא הוי אלא טב״י דרבנן לא גזרו בהו. או דלמא גם בהני גזרו כיון דטעונין הע״ש ואת״ל דגם בהני גזרו. עדיין יש להסתפק בהני טב״י דרבנן דלא בעי הע״ש אם גזרו בהו משום הבא ראשו ורובו במ״ש. מי נימא כיון דלא בעי הע״ש הוי לאחר טבילה כטהורין דעלמא דלא גזרו בהו רבנן. או דלמא כיון דמ״מ היום טבלו מטומאתן והוי טבולי יום. ובכל טב״י גזרו בהו רבנן. ויש לפשוט ספיקא בתרא מהא דהקשו התוס׳ בשבת שם (דף י״ג:) ד״ה והבא כו׳. וא״ת תיפוק ליה שהוא טבול יום כו׳ ואם איתא דאפילו הני טב״י דלא בעי הע״ש נמי גזרו עליהם משום הבא ראשו ורובו במ״ש. א״כ לק״מ קו׳ התוס׳. ויש לדחות דקו׳ התוס׳ הוא רק על הני דבעי הע״ש ל״ל לגזור תיפוק ליה שהוא ט״י: ואם נימא דגם טב״י דרבנן גזרו משום הבא ראשו ורובו במ״ש. אתי שפיר בזה ולא יקשה מה שהקשינו לעיל לשיטת התוס׳ והר״ש. מתוספתא שהביא הר״ש בפ״ב משנה ב׳ דמקואות. די״ל דהאי אחד לטהר דקתני שם מיירי בטבול יום דרבנן ודוק ועוד יש להסתפק הבא ראשו ורובו במ״ש ע״י המשכה ורבייה. מהו אם פוסל את התרומה. אם גזרו גם בזה לתרומה. או דלמא בכה״ג. לא גזרו כמו שלא גזרו לענין שאובין במקוה בכה״ג דכיון דכל עיקר גזירת הבא רו״ר במ״ש. הוא משום גזירת שאובין לטבילה שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו כמו דאיתא במס׳ שבת שם. וא״כ ע״י המשכה דליכא משום שאובין לענין מקוה ה״ה לתרומה וקדשים. ויש להביא ראיה מספ״ק דתענית (דף י״ג) גבי הא דתנן כל חייבי טבילות טובלות כדרכן בין בחמין כו׳ ופריך טבילה בחמין מי איכא שאובים נינהו. ושקלו התוס׳ שם אמאי לא קאמר דמשכחת לה ע״י המשכה. ומזה הוכיח התוס׳ דכולה בהמשכה לא מהני. ומאי ראיה. דלמא לעולם כולה בהמשכה משני בעלמא אלא דהכא מיירי בטבילה לטהרות. ולטהרות ל״מ טבילה בשאובין אפי׳ ע״י המשכה משום דבא ראשו ורובו במ״ש. אלא ש״מ דגם לענין זה מהני המשכה כמו לענין מקוה וא״כ ה״ה לדידן לענין רבייה והמשכה. והא דאמרינן ביומא (דף ל״א:) אם היה כהן גדול אסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן אינה ראיה די״ל דקודם גזירה היה ועוד דבכמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן ועוד דהא מסיק שם הגמ׳ דעששיות של ברזל היו מחמין וכ״ש לפמ״ש הכ״מ בפ״ו מה״מ והב״י (הובא לעיל בסוף ענף ו) לחלק בין באו דרך שפיכה דאז הם מעורבים בכל מי המקוה ואין שם ג״ל מ״ש במקום אחד. משא״כ בחבית בנפלו לים הגדול דלאו דרך שפיכה אתיא. א״כ ה״ם בלא״ה דהם ביומא גבי כה״ג היו מטילין החמין השאובין דרך שפיכה ואין כאן ג״ל מ״ש במקום אחד שנתערב בכל מי המקוה:

יא) לא תלינן כו׳. בדגול מרבבה נסתפק בזה. וז״ל ואם נתמלא אחד מהם והשני לא נתמלא נ״ע אם תולין הג״ל באותו שלא נתמלא או דלמא כיון שקודם שנתמלאו כבר החזקנו שניהם בחזקת פסולים. שוב לא יצאו מידי פסול. ודומה למה שמבואר לעיל בסי׳ קי״א סע״ף ו׳ וכאן סעיף ע״ג (לעיל סימן ד׳) ויש לחלק ול״ע עכ״ל. ונראה כוונתו דיש לחלק ולומר דבא״ה דבתחלה כבכל איסור לאחד מהן כאסרו שניהם מספק. ולכן אין סברא להתיר בשביל שנתוסף אח״כ עוד איסור באחד מהן דיגרוס היתר להב׳ שכבר נאסר. משא״כ הכא דנתוסף אח״כ היתר דהא אם היו נתמלאו שניהם היו שניהם כשרים בדיעבד. ולכן גם בנתמלא אחד מהן הוא כשר לכתחלה. דתלינן הג״ל באותו שלא נתמלא דבלא״ה היא פסול עתה משום דאות חסר. וממילא אם נתלה בו הג׳ לוגין יפסול אפילו דיעבד גם אם יתמלא אח״כ. אמנם ע״פ הסברא אינו נראה לפצ״ד. דמ״מ כ אם ניזיל בתר שעת נפילה דהג״ל הרי היה שניהם שוים חסרים. ואם ניזיל בתר שעת טבילה של כל אחד. הרי שניהם נתמלאו ומאי חזית לתלות בהא יותר מהאי. וזה אין סברא לילך בתר טבילה של כל אחד לבד. ולומר כיון דהשתא זה נתמלא ורהוי למקוה והשני עדיין לא נתמלא נתלה בו הג״ל. כיון שעיקר המקוה הוא לטבילה ובשעה שיבא לטבול בהשני ג״כ יהיו נתמלא. ועל טעם זו אנו דנין. וא״כ מאי חזית לתלות בהאי יותר מבהאי. ועוד דאיך ניכל לתלות בהשני משום דלא נתמלא עדיין. דא״כ אתה מקלקלת ליה עי״ז יותר מבהיה. דעי״ז יהיו פסול ג״כ כשיתמלא. משא״כ מעיקרא. וכל כה״ג לא תלינן כמ״ש לעיל בס״ק ע׳ בשם הח״ד. והבאתי ראיה מתוספתא דתרומות. ועוד יש להביא ראיה מירושלמי שהביא הפרמ״ג בסי׳ קי״א (בשפתי ס״ק ע״ו) ב׳ קיפות חולין כ׳ וכ׳ ונפלה סאה תרומה לא׳ מהן ואח״כ נפלה סאה תרומה ואינו ידוע תולין במקולקל ריבה על הידוע בוגג מעלה ומזיד והשניה חזרה להוכיחה. ופי׳ הפר״ח ריבה כ׳ הרי עולה הידוע בק. ועולה סאה משום גזל השבט. והשתא שניה לריך הוכחה. והקשה הפרמ״ג שם אמאי שניה לריך הוכחה אמאי לא תולין הספק באותו שריבה בוגג כבס״ה בזו בשיס כו׳. ותירץ הפ״ת דלמפרע לא אמרינן שאני אמר. אלמא אע״ג שריבה עליו היתר אח״כ מ״מ לא אמרינן שאני אומר למפרע. וה״כ כן למפרע לא אמרינן שאני אומר. כיון דבשעת נפילה שניהם הסריס היו. ולא עיד דכ״ש הוא מהתם. מה התם בתחלה בשעת נפילה הקיפה הב׳ הותרה משום בתולין הקלקלה במקולקל ואפ״ה כי ריבה עליו כ׳ ונעשה הקיפה הא׳ ג״כ היתר לא אמרינן שאני אומר למפרע. כ״ש הכא דבתחלה הוחזקה באיסור דאין מוליאין אותה מחזקתה עי״ז שנתמלא אח״כ. ונראה דאפילו להפרמ״ג גם דחולק על הפ״ת בזה מודה הכא. ולפמ״ש לעיל בס״ק הקודם אות ח׳ לפרש התוספתא הג״ל דמיירי שנתמלאו כ״כ מים עד דאיכא לספוקי שמא ילא מילואו ועוד דאיכא על כל אחד מהן ס״ס. אם נתמלא אחד מהם והשני לא נתמלאה. ל״ע אם תלינן הג״ל באותו שלא נתמלאה. כיון דבדידה ליכא רק חדא ספיקא ובאידך איכא תרי ספיקא לקולא. שמא לא נפלו ואת״ל נפלו שמא יצאו מילואו ועוד. וחזר להכבירו ולהכי

תלינן

תלינן באיסך. ושיא מותרת נ״כ לכתחלה. או דלמא כיון דאתה מקלקלת מילואו ועוד דליכא נמי ספק ספיקא שמא ימלאו מילואו ועוד לזה ע״י תלייה זו יותר משהיה. דאם אתלה בה הבלטה לונין לא אין להתיר כיון דודאי נפל. אך כבר הבאתי ראיה מירושלמי דלמפרע ושיה מהני לה נם כשתתלה את״כבת״ג עד דאיכא לספוקי שמא ימלאו לא אמרינן שאני אומר:

מקוה ישראל

ענף ששה עשר

מקוה מים

(א) ש״ע שם סעיף ע״ה: (ב) משום גזירת מרחצאות שתטבול בשאובין: (ג) נ״כ מטעם הנ״ל: (ד) רמ״א בהג״ה שם. והוא מהגהת מרדכי דס״ל דבזה לא גזרו משום מרחצאות, ועיין במקמ״ח. שהבאתי ראיה לזה: (ה) רמ״א בהג״ה שם. משמע מדברי הרב דאפי׳ להטיל חמין למקוה לחממו יש להחמיר. וכ״ש למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפ״ה דלא. ועי׳ במקמ״ח: (ו) וי״ל דוקא להטיל. אבל למלאות כל המקוה במים חמין ולחברו לנהר יש למחות. ומהאחרונים משמע דגם בה״ג יש להקל: (ז) רמ״א שם: (ח) כן כתבו האחרונים. ועי׳ בס׳ ח״א ובנו״ב ח׳ או״ח סי׳ כ״ה וסי׳ כ״ו: (ט) כ״כ האחרונים שם ועי׳ במקמ״ח שהבאתי דעת י״א דאפילו פושרין לא יהיו. רק שתפיג צינתן: (י) כדאיתא בא״ח סי׳ שכ״ו:

דין אם מותר להטיל חמין במקוה:

א (א) יש מי א) שאוסר (ב) להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו (ג) וכן למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפ״ה (ד) ויש מקילין ומתירין להטיל החמין למקוה בדי לחממו (ה) ומ״מ יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל (ו) אז אין למחות בידן (ז) ובחמי טבריה מותר לכ״ע:

ב (ח) אך כבר נהגו בכל המקומות להחם חמין ולהטיל למקוה ומכ״ש בדורותינו שהחולשה ירדה לעולם והכל חולים אצל הצנה (ט) ומ״מ אם טבילתה בליל שבת (י) שאסור להדיח כל גופה בחמין אפילו הוחמו מע״ש צריך לדקדק ב) שלא יהיו אלא פושרין:

וה״ה

מקור מים חיים

א) שאוסר להטיל כו׳. כ״כ המרדכי בפ״ב דשבועות וז״ל זאת אשר השיב רבינו שמשון לר״י אחיו. אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלאת מקוה מים חמין ולחברו אל הנהר בשפ״ה. ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות. דאמרינן בפ׳ בתרא דנדה (דף ס״ו:) אמר רבא אשה לא תעמוד ע״ג כלי חרס ותטבול סבר ר״פ למימר משום גזירת מרחצאות. הא ע״ג סלתא ש״ד. וכ״ש שראוי כאן לגזור ולאסור. ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי ר״ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומטילין למקוה לחממו בימות החורף. ואסר להם ר״ת. והטעם לא נאמר. ובמה מטעם זה אסור. ואל תשיבני מחמי טבריה. שיש הפרש. וספ״ק דתענית (דף י״ג.) נמי אמרינן בכולי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין. פי׳ דכשאובין חשיבי וכן בברכות פ׳ מי שמתו (דף כ״ב.) א״ל רבא וכי יש טבילה במים חמין. ואע״ג דתנן פ׳ אמר להם (דף ל״א:) אם היה כה״ג איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתן. י״ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן. ובהגהות מרדכי בסוף שבועות כתב שמותר לשוב חמין למקוה. מדתניא בתוספתא בספק או שטבל בחמין כו׳ ושמא יש לדחות ולאוקמיה בחמי טבריה. אך יש להביא ראיה מפ׳ בתרא דנדה (דף ס״ח.) דאמר ר״ל דודי חסרת וכו׳ ע״כ. ועי׳ תוס׳ נדה (דף ס״ו:) ד״ה אם. וכן נראה דעת התוס׳ בתענית שם. ובתמורה (דף י״ב:) ד״ה ואין. דכתבו להוכיח מההיא דתענית שם דקאמר טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו. דכילה שאוב פסול בהמשכה. מדלא קאמר משכחת לה בחמין דכשרה כגון שהומשכו לבריכה וע״ש ואם איתא דבזה שייך גזירות מרחצאות בטבילה בחמין א״כ אינה ראיה כלל. דהא דקאמר טבילה בחמין מי איכא. משום גזירת מרחצאות נקטו בה. ולא משום שאובין ממש קאמר. אלא דכשאובין חשיבי. אלא ש״מ דהתוס׳ לא ס״ל כסברת ר״ת ואין בזה משום גזירת מרחצאות. וראיתי בב״מ על מס׳ תמורה שכתבו לתרץ ההיא דתענית. משום דיוה״כ ות״ב אסור לטבול בחמין משום תענוג. ומה שאמר שאובין נינהו. ולא אמר תענוג הוא. משום דלא הוי נהיגי טבילה בחמין כל ימות השנה אם בכלים שאובים נינהו. וע״י המשכה ועשיית טורח גדול הוא ואין רגילות. וכיון דבשאר ימות השנה אין רגילות בחמין אסור הוא ביוהכ״פ משום תענוג. דודאי אי הוי רגילות לטבול בחמין לא היו צריכין לשנות ביוהכ״פ משום תענוג. ולהכי מבני בחמי טבריה משום ברגילות בנות העיר לטבול בהם כל ימות השנה וא״צ לשנות סדרן משום תענוג ע״כ. וכן יש לפרש נמי ההיא דברכות שם הא דאמר וכי יש טבילה בחמין. לאו משום איסורא קאמר דהא אפשר ע״י המשכה. או ע״י חיבור בשפ״ה. אלא משום דא״א להם למרוה כולי האי בכל פעם לתקן ע״י המשכה או ע״י עששיות. דטורח גדול הוא. ולאו משום גזירת מרחצאות קאמר. ונראה דגם הר״ש לא אסר אלא למלאת כל המקוה במים חמין ולחברו אל הנהר בשפ״ה אבל להטיל חמין לצונן לחממו. דברי לדעת הר״ש דלא ניכר הדבר כ״כ ואין כאן משום גזירת מרחצאות. ורק בשם ר״ת שמע שאסור גם להטיל חמין לתוך צונן. ולא ידע טעמו. ואח״כ מצאתי בח״ס סי׳ רי״ד שכתב כן. ועוד נראה לפע״ד דמקואות החפורים בקרקע עד שמוציאין מים. יש ללמוד היתר להטיל בהן חמין וליכא משום גזירת מרחצאות דדוקא בחמין בכלי כגון ע״י נקב כדי לבטלו מתורת כלי. או בקרקע דומיא דכלי שמ״ג מכונסים שם. משא״כ במקואות החפורים דעיקרו ממים הבאים ממקורן י״ל דבטל מתורת חמין וגם משום גזירת מרחצאות ליכא דהכל יודעין דמעין ממקורו מיבריך. וכעין זה כתב בס״מ בסימן קל״ז סק״ם לענין טבילה בחמין בשבת וע״ש. ועי׳ תוס׳ בשבת (דף ל״ט:) ד״ה והא. ואף שמדברי הר״ב בשם ר״ת משמע דגם בכה״ג אסור. שהוצרך לתרץ הא דיומא דאם היה כה״ג איסטניס מחמין לו חמין משום דאין שבות במקדש. אע״ג דמקוה של כה״ג מעין היה. שמא י״ל משום דלא היה בקרקע ממש כדמבואר ביומא שם. ולהכי יש בו משום גזירת מרחצאות. אמנם מדקאמר בתענית שם טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו. ומפרשים פי׳ דכשאובין דמיא. משמע דגם בכה״ג במקואות החפורים איכא משום גזירת מרחצאות. דאל״ה. ה״מ לאוקמי שם דמיירי בכה״ג וצ״ע. ועי׳ בח״ס שם בשם ס׳ בנימין זאב: ב) שלא יהיו אלא פושרין. עי׳ בתשובת נו״ב תניינא ח׳ או״ח סימן כ״ד דהשיב שם על השואל שר״ל שאפילו פושרין לא יהיו המים. רק שתפיג צינתן. וכך היו עושין לכה״ג ביוה״כ. ולמד דבר זה מלישנא דמתניתין ביומא (דף ל״א:) דקאמר שתפיג צינתן. והנו״ב דחה דבריו דאין מזה ראיה. דל״ד קאמר דהשם לאו בדיני רחיצה בחמין עסיק להורות בדין זה. רק קאמר מה שהיה עושין לכה״ג. ולא היה צריך רק שתפיג צינתן וע״ש. אמנם מפירש״י ביומא שם משמע בהדיא כדברי השואל מדכתב רש״י וז״ל שתפיג להסיר מיד צינתו במקצת כמו ויפג לבו כו׳ עכ״ל ולא אמנם הוסיף רש״י תיבת במקצת. אי לאו להורות לנו דלא הותר רק להפיג צינתן במקצת. וכ״כ רש״י בשבת (דף מ׳:) בד״ה אלא. אבל מתוס׳ סנהדרין (דף י״ח:) ד״ה

משום

ג (יא) וה"ה ביו"ט נמי יש איסור ההיצה בחמין כבשבת (יב) אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב (יג) וכן אסור להחם המין ביו"ט לצורך טבילה אפילו (יד) על ידי עכו"ם:

ד (טו) ואפילו ג) ביו"ט ב' נמי נהגו להחמיר מלהחם חמין לטבילה ואפילו ע"י עכום (טז) וכ"ש מיו"ט א' לצורך ליל יו"ט ב':

ה (יז) ואם חל ליל טבילתה בליל שבת (יח) אחר יו"ט ד) יש מתירין להחם היורה שבמרחץ ע"י נכרי (יט) לצירך שיבשל ממנו בעל המרחץ מחמין אלו שביורה תבשיל קאפפע לשתות ביו"ט ושאר המים

(יא) כדאיתא בא"ח סימן תקי"א: (יב) כמו שפסק הרב בהג"ה שם: (יג) האחרונים. ועי' מ"ש במקמ"ח סק"ג בשם הס"ט והנו"ב: (יד) דאמירה לעכו"ם שבות: (טו) ס"ט סימן קנ"ז סוס"ק ט'. ועי' במקמ"ח שהבאתי דבריו. ובתשו' רעק"א דעתו להקל בזה. משום דהוי שבות דשבות במקום מצוה: (טז) דיש בו משום הכנה: (יז) עובדא זו איתא בנו"ב תניינא ח' או"ח סי' כ"ה: (יח) שאז צריכה לחמם מי"ט על שבת. ולזה לא מהני הע"ת. כיון דלא אפשר לה לטבול ביו"ט קודם זמנה: (יט) כיון דצריך מעט לצורך י"ט שוב מותר להרבות כמו שמרבים לצורך תינוק בא"ח סי' תקי"ח סעיף ב' בהג"ה:

שבוס. שמשמע דס"ל דלאו דוקא להפיג צינתן אלא מחמין לו ממש. מדהשיגו התוס'; גם על פירש"י דפי' גם על הא דאמרינן בגמ' לא מלך וכה"ג בעיבור השנה. מלך משום אכשיה. כה"ג משום צינה. ופירש"י משום צינה שצריך לטבול ולקדש ביוה"כ חמש טבילות ועשרה קדושין ואם תתעבר השנה הרי תשרי במרחשון. וצינת מרחשון קשיא בתשרי. וכתבו התוס' ע"ז ולא נהירא דמשמע ביומא שהיו מחממין לו קומקומוס של חמין ביוה"כ. וכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה. ולפירש"י ביומא שם דלא היה רק להפיג צינתן מעט א"כ שפיר פירש"י בסנהדרין דכה"ג אינו רוצה שתתעבר השנה מפני הצנה דאף דהיו מחמין לו חמין אינו אלא להפיג צינתו מקצת. אבל עדיין לא היו מגיעין לפושרין והיה קשה עליו הטבילות. אבל התוס' סבירא ליה דלהפיג צינתן הוא נ"ד אלא מחמין לו המין עד שיהיו פושרין. ושוב אין כאן צינה כלל רק צינת הרצפה. אמנם י"ל דאף לפירש"י אין הטעם משום איסור רחיצה בחמין בשבת וביוה"כ. אלא משום איסור תענוג ביוה"כ. ועי' מ"ש בסק"א בשם הש"מ. ויש להביא ראיה מפ"ק דתענית (דף י"ג.) גבי הא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביום הכפורים. ופריך במאי אילימא בחמין. טבילה בחמין מי איכא. שאובין נינהו. ואם איתא דטבילה בחמין בשבת ויוה"כ איכא משום איסור רחיצה בחמין. טפי הוי ליה להגמ' להקשות טבילה בחמין ביום הכפורים מי איכא הא אסור משום איסור רחיצה בחמין; אלא שמע מינה דבטבילה ליכא משום איסור רחיצה בחמין. ואין לדחות ולומר דמשום הכי פריך הגמ' משאובין משום דבזה מקשה בין על הא דט' באב בין על יוה"כ. מה שאין כן מטעם איסור רחיצה בחמין. דלא שייך בט' באב. א"כ אכתי קשה לאתי דמשני הגמ' בחמי טבריה. דהא גם בחמי טבריה איכא איסור רחיצה בחמין בשבת ויוה"כ. אם המקוה נעשה בכלי שניקב בשוליו כשפ"ה. דהא דהתירו בחמי טבריה בשבת אינו אלא בקרקע. אבל בכלי לא. כדאיתא בא"ח סי' שכ"ו סעיף א'. והכי משמע דטובלין כדרכן בכ"ע ולא מחלק בין בקרקע לבין בכלים. אלא ש"מ דבטבילה בשבת ויוה"כ ליכא משום מרחצאות ועפ"ז יש לפרש הא דאמרינן במ"ק (דף י"ט:) אמר ר"ה ברדר"י הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב. משמע דלערב מותר ברחיצה אפילו בחמין. ורש"י שם דחק בזה לפרש דמיירי בצונן. א"כ פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו ועי"ש בתוס'. ולפ"ז אפשר לפרש דהאי רחיצה דקאמר היינו טבילה. דחייב אדם לטהר עצמו ברגל כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף ט"ז:) וזה שרי אפילו בחמין. דבטבילה לא גזרו. וכ"כ בק"נ בפ' במה מדליקין סי' כ"ד בפשיטות; שטבילת מי מקוה בחמין אינו בכלל גזירת מרחצאות. וכן מגדד שם הנו"ב. אלא דמ"ש שם הנו"ב דלהכי לא גזרו משום דבטבילה ל"ש הגזירה שמא יתן צונן לתוך חמין. שאם החמים קודמין במקוה א"כ שאובין נינהו ועי"ש. זהו רק ע"פ שיטת הרב בהג"ה בסעיף מ"ד (לעיל בענף ט' סי' ד') דאם המשיך תחלה מ"ש. ואח"כ הביא עליהם רוב מ"כ ל"מ. אבל לשיטת ר"ב ורא"ש שם דפסלי בכה"ג. א"כ משכחת לה נמי במקוה הגזירה שמא יתן. צונן לתוך חמין שהוחמו; גם דליכא משום שאובים ולפע"ד נראה דה"ט דלא גזרו בטבילה. משום דעיקר. הגזירה היתה משום דאתי להחם בשבת. דהיינו שיתן צונן בחמין כדפירש"י. ולכן גזרו נמי אפילו הוחמו מעי"ש. משום דהדרך של רוחצין להשתטף בצונן אחר רחיצה של חמין. וכדאמרינן שם לקמן רחץ בחמין ולא נשתטף; בצונן דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן. וכמ"ש בחידושי הרשב"א שם. וזה דומה; ממש לנותן צונן על החמין. ואתי להתיר ליתן צונן בחמין ממש. משא"כ בטבילה לטומאה דאסור להשתטף מיד אחר הטבילה בצונן משום ג"ל שאובין שנפל על ראשו ורובו דפוסל את התרומה שגזרו עליו בי"ח; דברים וא"כ בלא"ה לא ישטפו בצונן אחר הטבילה בחמין. ולא אתי; בזה למיטעי ולהתיר ליתן צונן לחמין להכי לא גזרו על טבילה בחמין כלל. ולא היתה בכלל גזירת מרחצאות. ולכן גם האידנא דליכא תרומה נמי שרי. וכ"כ בברכי יוסף בס' קנ"ז בשם כמה האחרונים להתיר טבילת ליל שבת אפילו במים חמין וכתב דכן המנהג בליוורני. אמנם; בתשובת ח"ל אוסר לנשים לטבול בליל שבת בחמין משום דאסור לרחוץ כל; גופו בחמין בשבת. וכ"כ בל"ש בשמו וכתב דהמעוברת ומינקת בליל שבת בחמין איסורא עבדא ומנדין עליה. ואם היא איסטנית לא יהיו המים חמין רק בהפגת צינתן בלבד עד שלא יקרא עליהן שם חמין. אבל להתיר להם לטבול ביו"ט הוא דרך רחוקה עלוה. ועי' בש"ט סי' קנ"ז סק"ט מ"ש בזה. ודעתו להקל במקוואות דעיקרן ממעין נובע ליגן שופכין לתוכן מים חמין להפיג צינתן אע"פ שלפעמים המים לוגנין כשגו חמין. מכל מקום אין שם חמין עליהן וע"ש.

ג) ביו"ט ב' נמי כו'. בס"ט סימן קנ"ז סק"ט מלדד להקל בזה. משום דדעת הר"ן בשבת הב"י בא"ח סימן תל"ו דמותר לכבות את הנר מפני ד"א ביו"ט ב'. וכ"כ הפר"ח ובאליהו רבה להקל כהר"ן א"כ דמותר; להחם חמין מפני ד"א ביו"ט ב'. היכא דאיכא ביטול עונה. ומצילא גם רחיצת כל גופו בחמין מותר. דדוקא במקום דאסור להחם החמין בשביל רחיצה זו בזה גזרו חז"ל אף דהוחמו לד"א בהיתר. אבל אם הרחיצה בענין דמותר להחם חמין בשביל רחיצה זו לא נכנס בכלל גזירת חכמים. ולזה לענין איסור רחיצה בחמין סמכינן על הר"ן (כן הסביר בתשו' רעק"א סי' י"ז דברי הס"ט). וסיים הס"ט ונהגו להחמיר ואין להקל. אמנם בתשו' רעק"א כתב די"ל להקל בזה. דהוי שבות דשבות במקום מצוה. דהא אף ע"י ישראל הוא רק דרבנן. דמדאורייתא שרי מטעם; הואיל ומקלעי אורחים חזיא לשתייה. או לרחוץ פניהם ידיהם ורגליהם. ועו"י עכו"ם הוי שבות דשבות במקום מצוה. ואף להחולקים על הר"ן ואוסרים ע"י ישראל. מ"מ יש להתיר שלא יהיו המים חמים לגמרי רק פושרין. ומ"מ; אינו מחליט להקל בזה. אבל להחם מראשון לשני אינו מסכים כלל וע"ש. הנה מ"ש הגאון רעק"א דהוי שבות דשבות. דמדאו' שריא מטעם הואיל ומקלעי אורחים חזיא לשתייה צ"ע לפמ"ש התוס' בפסחים (דף מ"ו:) ד"ה רבה. דבמידי; דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל וה"נ לא שכיח כלל שיבואו כ"כ אורחים הרבה שיצטרכו לשתייה כ"כ הרבה מים כמו סאה או ב' סאה או יותר וגם אפילו לרחוץ פניהם ידיהם ורגליהם לא שכיח כ"כ; שיבואו אורחים הרבה עד שיצטרכו כ"כ מים לרחיצה פניהם ידיהם ורגליהם. ואי משום דתניא בביצה (דף י"ז.) ממלא נחתום חבית של מים; אע"פ שאין צריך אלא לקיתון. ועי' בא"ח סי' תקי"ח סעיף ב' בהגה. היינו דוקא היכא דצריך לו קיתון באמת. אבל משום הואיל דמקלעי אורחים וצריך להם קיתון אין להתיר למלאת בשביל זה כל החבית. אף בלא"ה י"ל כיון שהטבילה רחוקה מחפיפה צריכה שתחזור ותדיח בית הסתרים במים חמים כמבואר בי"ד סי' קצ"ט סעיף ו' ואפילו במים שהוחמו ביו"ט. ועי' בש"ך שם. א"כ שוב מותר להרבות כמו דממלא נחתום חבית אע"פ שא"צ אלא לקיתון. וכיון דמותר להחם החמין בשביל רחיצה זו לא נכנס בכלל גזירת חכמים שגזרו על המרחצאות. וכה"ג כתב בנו"ב שהבאתי דבריו לקמן בס"ק שאח"ז ד) יש מתירין לשום כו'. בנו"ב תניינא ח' או"ח סי' כ"ה נשאל על שאלה כזו. והשיב דאם היה הטבילה בליל יו"ט ולא היה חמין מוכנים מבעוד יום אולי היה מקום לדון ולהתיר להחם אף לכתחלה לצורך טבילה דמה שאסורים להחם חמין ביו"ט לרחוץ כל גופו כתבו התוס' בפ' ביצה (דף כ"א:) ד"ה לא ובשבת (דף ל"ט:) משום שאינו שוה לכל נפש כ"א למעונגים. והיינו שהרחיצה בשביל תענוג אינו אלא למעונגים אבל כשצ"כ צריכה לבוא; כל גופה במים שוב הוא

שוה

בזה לכל לפחות שלא לרחוץ בצונן. וכ"ז אם היתה הטבילה ביו"ט אבל להתיר הטבילה בשבת וע"י ע"ת כיון דביו"ט עצמו אין היתר דהרי היכה מובלת. ל"ע ע"ה כו' ועוד נראה. לפע"ד דבלאו הכי יפה הורה והוא דין פשוט דהא ודאי נכון הוא שבליל שבת קודם הטבילה כיון שהטבילה רחוקה מהחפיפה בתחזיר ותדיח ביה"ס בפיס חמין כדמבואר ביו"ד סי' קצ"ט סוף סעיף ו' ואפילו במים שהוחמו ביו"ט. ועי' בש"ך שם בנה בליל שבת תרחץ בחמין כל המיכה רוחצת כל גופה. וא"כ היה מותר ע"י ע"ת שהרי הוא דבר המותר ביו"ט עצמו. וכיון שצריכה להם חמין

(כ) כ"כ בשערי תשובה שם בשם ספר זרע אמת ועי"ש: (כא) תשובת בית אפרים חיו"ד סי' ל"ג: (כב) כדמבואר לעיל בענף י"ח: (כג) שהרי הנקב מבטל מתורת כלי והסתימה חוזר ועושהו כלי בשבת. (כד) דכיון שהוא רפוי אין כאן תקון כלי. כמו גבי מטה של פרקים בא"ח סי' ש"ג סעיף ו':

ויזובו למקוה להפיג צינתן (כ) וכן יש להתיר ע"י שמבשלין ביורה ב' או ג' ביצים:

ד) (כא) מקואות הנעשים בכלים (כב) נקב עם ברזא ובשמטבילין פותחין הברזא כדי לבטל מתורת כלי

ה) אין להחזיר הברזא (כג) בשבת בחוזק רק תהיה רפוי קצת ומונח בתוך החור (כד) לבאן ולכאן למקוה:

נ"כ ס"ל כמו קודם טבילה ושוב מותר להרבות כמו שמרבין לצורך התינוק. ויפה הורה מעלתו אף שלא שתית קאמינא. ואצריכין נעשי ליה מה שהתיר הומלא יתירא לעשות ע"י נכרי עכ"ל. אמנם לפי דעת המ"ב שהביא הש"ך שם בס"ק י"ב דכתב דאסור לרחוץ שאר איברים חוץ מפניו ידיו ורגליו בחמין שהוחמו בי"ט. וכן הביא בס"ט שם ראיה לדבריו. א"כ אזדא ליה היתר הנ"ל. עוד י"ל לפמ"ש התוס' בגיטין (דף ח':) בסד"ה אע"ג דפא דהתירו להוסיף במלא הבית כו' הוא משום שמחת יו"ט. וכיון דנשים לית בהו מלוה שמחת יו"ט. משום דהוי פ"ע בהז"ג בתו"ס בתבו' רעק"א סימן א'. וא"כ מגילא אסורה להרבות בשביל טבילה. ועפ"ז י"ל להכי קאמר בשפה שלבון ממלא נתחום כו' ולא קאמר סתם ממלא אדם אלא נומר דבא לעגע הכה דלא. (ואפשר כיון דהחפיפה והטבילה הוא גם לצורך בעלה. ולדידיה שרי להרבות) ועוד קשה דא"כ יהא שרי לכל להחם חמים לרחוץ כל גופו. דהא פניו ידיו ורגליו הוא ג"כ בכלל כל גופו. וכיון דמותר להחם החמין בשביל פניו ידיו ורגליו. א"כ מותר נ"כ להרבות כמו גבי ממלא חבית. אע"כ צ"ל דדוקא גבי הבית כיון דא"א להמותר ליכא למיגזר שמא ירבה להחם בכלי אחר אבל הכא דצריך להמותר אולי גזרינן. דומיא דאין מזמנין את הנכרי ביו"ט מטעם דשמא ירבה בשבילו בקדרה אחרת כמ"ש הפוסקים. וכ"כ בהגהת הרש"ב במס' שבת שם.

ולפ"ז צריך להרב הא דכתב רמ"א בא"ח סימן תקי"א סעיף ב' גבי תינוק דאסור לחמם לצורכו אפילו ע"י נכרי אבל כשצריך להם לבשל או להדיח אז מותר להרבות בשבילו. מיירי ע"י נכרי ואדלעיל קאי דאמר אפילו ע"י נכרי אבל כשצריך להם כו' אז מותר ע"י נכרי אבל ע"י ישראל לא. דכיון דצריך לו המותר גזרינן שמא ירבה להחם בכלי אחר. וכדאיתא בעירובין (דף ס"ח.) גבי ההוא ינוקא דאיתחפוך חמימיה א"ל רבא נישילה לאימיה אי צריכה נחים ליה נכרי כו' (אמנם מדברי האחרונים משמע דמפרשי דברי רמ"א אפי' ע"י ישראל וכ"כ בהדיא בס' ח"א וע"ש) וצ"ע. ובסימן כ"ו כתב הנו"ב דיש חשש אחר להחמיר בזה. שהרי הטבילה ראוי לאסור משום מתקן כדמבואר במס' ביצה (דף י"ח.) אלא שאדם מותר משום שנראה כמיקר. וא"כ בחמין ל"ש נראה כמיקר וא"כ ראוי לאסור משום מתקן גברא וע"ש. ולפמ"ש מהרש"א שם בביצה דלא חשו משום דמחזי כמתקן אלא היכא דהיה אפשר לו להטביל מבעוד יום. אבל היכא דלא היה אפשר לו להטביל מבעוד יום לא חשו לזה. דמש"ה לרבא הא דתניא שם כלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט. כיון דלא היה אפשר להטבילו מבעו"י לא חשו משום מחזי כמתקן. א"כ מה"ט יש לחלק נמי בטומאה אריכתא בין הגיע זמנו בשבת או ביו"ט או לא. דכשהגיע זמנו בשבת או ביו"ט שוב לא חשו משום מחזי כמתקן. ומה"ט איתא ביו"ד סימן קצ"ז שם דאשה טבילה לטבול קודם לכן ולא טבלה אסורה לטבול בשבת משום דמחזי כמתקן אפילו בצונן. משום דאידנא לא נהגו להקר בצונן בשבת כמ"ש התה"ד והביא הט"ז שם ועי' בנקה"כ שם. ונראה ראיה לחילוק זה מפ"ק דתענית (דף י"ג.) גבי הא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ ופריך במאי עוסקינן אי בחמין מי איכא שאובין ניכהו ואם איתא שפי ה"ל להגמ' להקשות דאם בחמין איך אפשר לטבול ביוה"כ הא מחזי כמתקן. דהא בחמין ל"ש נראה כמיקר. אלא כיון דהם מיירי בטבילה בזמנה לא חשו תכ"ס משום דמחזי כמתקן. ויש לדחות ראיה זו משום דהם בטבילה איכא טומאה אריכתא לחלק בין אדם לכלים. ולא ס"ל ה"ט דמחזי כמתקן לכך פריך עפי הכי מבאובין דקושיא זו הוא אליבא דכ"ע.

אבל לדידן דקי"ל כשנויא דרבא דהוא בתרא משום דמחזי כמתקן אפשר אפילו בהגיע זמנו בשבת נמי חשו משום מחזי מתקן. והא דתניא כלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט. י"ל דוקא ביו"ט. משום דקי"ל כר"י בביצה (דף כ"ח :) דאמר מכשירי אוכל נפש דוחה יו"ט על כן א"א לעשותו מעיו"ט. וא"כ אפילו לתקן ממש מותר להכי בכלי שנטמא ביו"ט ליכא משום מתקן. ואע"ג דקי"ל הלכה כר"י ואין מורין כן. הכא כיון דאינו אלא מחזי כמתקן מדרבנן מורין כן לכתחלה. אמנם כבר הוכחתי לעיל (בענף י"ב ס"ק נ') דלרבא לביתא א"א לפרש כן. אע"כ דה"ע כנ"ל מהרש"א דהיכא דלא אפשר לו לטבול מבעוד יום לא חשו משום מחזי כמתקן. אלא דא"כ קשה בהא דאמרינן בביצה שם (דף י"ח:) על הא דרבא. תינח בשבת ביוה"כ שכפורים מאי איכא למימר ומשני הואיל דבשבת שריא ביוה"כ נמי שרי ופריך מי אית ליה לרבא הואיל כו' ומשני הדר ביה רבא מההיא. ופריך ממאי דמההיא הדר ביה. דלמא מהא הדר ביה ומשני, לק"ד דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן כו'. ולפי איתא כמהרש"א הנ"ל מאי ראיה מהא דלמא בין ביו"כ. דלמא בא"ס בהגיע זמנה לטבול ביוה"כ. דבזה לא נגזרו משום מתקן. ונראה דהא דפריך שם הגמ' תינח שבת ביה"כ מאי איכא למימר. היינו אילו בטבילה בזמנה פריך. דאע"ג דבטבילה לא חשו רבנן משום דמחזי כמתקן. מ"מ ביוה"כ דאיכא תרתי הדא דמחזי כמתקן ועוד דאסור ברחיצה משום תענוג. לא ה"ל להתיר תרתי איסורא משום טבילה בזמנה. ומשני הואיל דבשבת שריא משום דליכא הני תרתי איסורא ה"נ ביוה"כ לא רצו להסיר אע"ג דאיכא תרתי. ולכן בשלא קאמר דלא אפשר לומר דהדר ביה רבא מההיא דהא תניא כל חייבי טבילות כו' אע"ג דאיכא תרתי איסורא אלא ש"מ הואיל דבשבת שריא ביוה"כ נמי שרי. וכן מוכח מתוס' בשבת (דף קי"א.) ד"ה לא. דהקשו וא"ת וניקי הך ברייתא דטובלין כדרכן כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ורבא סבר כמ"ד לאו מליה עכ"ל. ולכאורה ק"ל להתוס' למימר ורבא כמ"ד לאו מצוה. דהא רבא מיירי בהיה לו אפשר לטבול קודם שבת כדאמרי' בש"ס מטבילין הכל מלפני השבת וכו'ם בנקה"כ שם אלא ס"א דהתוס' מפרשי כמ"ש דקו' הש"ס תינח בשבת ביוה"כ מאי איכא למימר. היינו אפילו על טבילה בזמנה פריך. דה"ל לגזור ביוה"כ משום דאיכא תרתי איסורא. וע"ז בפיר הקשו התוס' דנוקי הך ברייתא דטובלין כדרכן כמ"ד טבילה בזמנה מצוה. אבל רבא ס"ל דטבילה בזמנה לא מצוה. ולכן גזרו בטבילה בזמנה היכא דאיכא תרי איסורא. והדר ביה רבא מההיא דהכא. ועכ"פ ע"ש מהרש"א הנ"ל מתורץ קו' הנו"ב ואין מקום להחמיר בטבילה בחמין מטעם מחזי כמתקן:

ה) אין להחזיר הברזא כו'. כ"כ בתשו' בית אפרים חיו"ד סימן ל"ג וז"ל ובאזות זה ימים רבים שנסתפקתי בזה בנוהגין במקואות הללו שנעשו בנקב עם ברזא הסיתמה מה נעשה בטבילה של שבת אם מותר לפתוח הברזא ולסותמה. שהרי הנקב מבטל מתורת כלי והסתימה חוזר ועושהו כלי. ואע"פ שהיה מוכן מאתמול ול"ד לפקק החלון (בא"ח סימן ש"ג) דהתם לא בו משום בנין אלא תוספת על אהל עראי משא"כ כאן דיש נקב בכלי המבטלו מתורת כלי וכן בעשה שמחזירו הוא מתקן הכלי אם יושיבנו זה בחוזק מוכן מאתמול. וגבי מטה של פרקים אמרינן (שם סעיף ו') דאם תקע חייב חטאת. ואע"ג דאמרינן אם רפוי מותר ל"ע בזה דהא בענין היה דרכן לעשות רפוי ובחזרת הברזא לפעמים מקפידין שיהא תקוע בחוזק כדי שלא יזובו המים החמים הניתנים בתוכה. ולפמ"ש המ"א שם בשם הסמ"ק דדוקא דבר שצריך אומנות אסור יש להתיר בזה. ואין ללמוד היתר ממ"ש המ"א שם לענין כיסוי כלים המחוברים בחוזק דהרו לפי שדרך לסוגרן ולפתחן. דהתם אף שניטל הכיסוי אין כאן ביטול מתורת כלי (ודברי המ"א צ"ע) משא"כ כאן דבכל פעם שפותח יש כאן ביטול כלי וכשסותמו מתקן מנא ואפשר לנגד קצת בתיבה השוקעת בתוך המים ואף בלא הסתימה של הברזא אין המים שבה יוצאין ממנה. כפי שאין להם מקום לזוב ואין כאן תיקון ובהיתר משמרת סתימת ופתיחת הברזא. ואע"פ

באם

ז (כה) אשה הטבילה בבי מקוה בשרים מותרת ליכנס למרחץ כדי שיתחמם עצמה ו) אבל (כו) לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים (כז) וכן נהגו:

(כה) רמ"א בהג"א בשם ר"א : (כו) משום גזירה דשבא ראשו ורובו במ"ש דגזרו בי"ח גזירות בשבת. וס"ל דה"ה לחולין ועי' מ"ש במקמ"ח : (כז) רמ"א שם :

באם לא היתה עומדת במים לא היה מועיל מה שהיא מחוברת לבנין התלוש ולבסוף חברה. מ"מ כיון דבשעה הורדת למים היה הנקב פתוח ולא היה לחביה דין כלי ועתה כשבאו בה המים שוב אין סתימת הברזא גורמת לחדש עליה דין כלי וצ"ע ועכ"פ נראה שאין להחזיר הברזא אחר שטובלין בה בחוזק רק תהיה רפוי קלא ומתנענע בתוך החור לכאן ולכאן כמ"ש המ"א שם עכ"ל. ולפע"ד יש לפקפק ספק הנ"ל ממ"ש המג"א בסי' ב"ל ס"ק ט"ו בשם בד"ה וע"ש בפ"ז : ו) אבל לחזור ולרחוץ כו'. כ"כ המרדכי בשבועות בשם ראבי"ה שמעתי קורין תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות. אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ. וכן כתב בשם רבינו שב"ע דלא עלתה לה טבילה והייתה מי"ח דבר שגזרו בשבת (דף י"ד.) על שבא ראשו ורובו במ"ש לאחר טבילה משום שהיו אומרים לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים. ורש"י ז"ל פי' שאם שבא ראשו ורובו במ"ש בו ביום של טבילה. ובטעות כ"ל דלא נפסל הטבילה. וקרוב הדבר בעיני דאפילו לכתחלה שפי יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר. דהיא גזירה ליתא אלא דגזרי טומאה על המים שפוסלין אדם שטבל בהר. וכ"פ רש"י ז"ל משמע מכאן דעלתה לה טבילה. דפי גזרו על אדם שמקבל טומאה אע"פ שאין משקה מטמא אדם לענין לפסול התרומה ובעלה חולין הוא כדמבואר בפ"ב דחולין (דף ל"ה.) גבי לגיון בהלכסה ובעלה עכ"ל הרש והוא האריך וכן שמעתי ממהר"ס להיתר עכ"ל והביאו הב"י. והכי משמע נמי בסוף מס' זבים דחשיב הני דפוסלין את התרומה וחשיב נמי הבא ראשו ורובו במ"ש ושהור שנפל על ראשו ורובו מ"ש. אלמא דוקא לתרומה גזרו ולא לחולין כמו הני שארי דחשיב שם. וכן משמע נמי בתוספתא שהביא הר"ש בפ"ג דמקואות משנה ד' טהור שנפל על ראשו ועל רובו ג"ל מ"ש שמא כו' ואפילו הוא טהור וכן טהורין כו' ר' ישמעאל אומר הטהורין טהור ומה אם במקום שעשה שאר משקין כמים לפסול את הגוף בשותה רביעית לא עשה את הטהור כטמאין מקום שלא עשה שאר משקין לפסול הגוויה בג"ל אינו דין שלא עשה את הטהורין כטמאים. ופירש שם מטהורין טהור. דאם המים שאובין טהורין לא גזרו עליה לא בביאה ולא בנפילה. לפסול את הגוף כדתנן במעילה (דף י"ז:) דכל המשקין מצטרפין לפסול את הגוויה ברביעית. לא עשה הטהורין כשאין דבשותה מים טהורין טהור. שאר משקין כמים לפסול את הגוויה דאם נפלו עליו כמה לוגין משאר משקין. או שבא ראשו ורובו בשאר משקין לא נפסל גופו. אינו דין שלא עשה המים טהורין שנפלו עליו או שבא בהן כטמאין דדוקא טמאין פסלוהו ולא טהורין. ואם איתא דבא ראשו ורובו בש"ם גזרו גם לחולין א"כ ה"מ למימר מה לפסול משקין טמאים לפסול את הגוויה ברביעית דקילי שאינו פוסל רק את התרומה ולא לחולין. משא"כ בא ראשו ורובו במ"ש דחמור שפי דגזרו גם לחולין. ולהכי אפילו בטהורין נמי גזרו עליהן. אלא ש"מ דגם הבא ראשו ורובו בש"ם לא גזרו אלא לתרומה ולא לחולין. ולהכי שפיר דן ר"י ק"ו זה מזה. וכ"ש לשיטת הפוסקים דכולו שאוב דפוסל את המקוה הוא מדרבנן דגזרו אטו טבילה בכלים כש"ם התוס' בפ"ק דפסחים מוכח דגזירה דהבא ראשו ורובו במ"ש אינו אלא לתרומה. דאל"ה תיפוק להו משום הבא ראשו ורובו בש"ם. וצ"ל לגזירה הדסה. אלא ש"מ דזה לתרומה. וזה לחולין. ורבינו הב"ע ס"ל דכולו שאוב או רובו שאוב פסול מן התורה. ומיעוט שאובין הוא דרבנן. דמשום בא ראשו ורובו במ"ש ליכא כיון דרובו מים כשרים א"כ לא בא ראשו ורובו בש"ם, אלא דגזרו מיעוט שאובין אטו רוב שאובים באמת צריכין אנו להבין למה באמת לא גזרו נמי לחולין מה"ט שיאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין. ונראה לפע"ד ע"פ מ"ש הרמב"ם בפ"ט מה' אבה"ט. וז"ל הבא ראשו ורובו במ"ש או שנפלו על ראשו ועל רובו ג"ל מ"ש. ה"ז כשני לטומאה עד שיטבול כו' ומפני מה גזרו טומאה על אדם זה. מפני שהיה טובלין במערות שמימיהן רעים. ואח"כ היו רוחצין במים שאובין יפים דרך נקיות. ופשט המנהג כך עד שהיה רוב העם מדמים שמים שאובין שרוחצים בהם באחרונה הן שמטהרין. לא הטבילה שבמי מקוה. והיו טובלים בזלזול בלא כוונה ולפיכך גזרו כו' עכ"ל. אלמא דהרמב"ם מפרש דלאו משום חשש שאובים כדפירש"י, גזרו. אלא משום שהיו טובלין בלא כוונה ולכן גזרו. וזה דוקא בטבילה לטהרות דבעי כוונה. אבל אשה לבעלה קי"ל כרב דאמר בחולין שם דא"ל כוונה בטבילתה. ולכן לא גזרו בזה משום הבא ראשו ורובו במ"ש. ונראה דהרמב"ם לשיטתו דפסק כרב בחולין שם דנדה לבעלה א"ל כוונה. ואע"ג דרבא בחולין שם מקשה על רב עון כרת התרת כו' מ"מ כשהשיב לו ר"נ בעלה חולין הוא והולין א"ל כוונה קבלה מיניה וסובר כרב, ולהכי הרמב"ם פסק כרב ורבא דהוא בתרא. דלא כהרשב"א דס"ל דהלכה כר' יוחנן שם משום דרבא ס"ל נ"כ כר"י מדמקשה על רב. כמ"ש הב"י בסוס"י קצ"ה. ולפ"ז י"ל דרבא דאמר בשבת שם התחילו לומר לא אלו מטהרים אלא אלו. ע"כ צ"ל כוונתו כפי הרמב"ם שיזלזלו בטבילה ויפסידו הכוונה. ותרומה צריכה כוונה. אבל בחולין לא גזרו. משום דרבא לשיטתו דס"ל כרב דאשה לבעלה א"ל כוונה. אבל לשיטת הרשב"א דרבא ס"ל כר' יוחנן דגם אשה לבעלה צריכה כוונה. א"כ גם אם נפרש דברי רבא בשבת שם כפי' הרמב"ם מטעם הפסד כוונה הכתי קשה, א"כ אשה לבעלה נמי לגזור דהא גם היא צריכה כוונה בטבילתה. וכן שאר חולין אלא ע"כ צ"ל דלא רצו לגזור לחולין משום דא"כ אין לך אדם שרוחץ בשאובים ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בה (ועי' בחידושי הרשב"א והבאתי לעיל בענף ט"ו סק"י אות) וא"כ אין הכרח לפרש כפי' הרמב"ם אלא י"ל כפשוטו כפירש"י דמשום חשש טבילה בשאובין גזרו ולפ"ז כיון דעיקר הטעם דלא גזרו לחולין נ"כ משום דהוא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה י"ל דהיינו דוקא בטהור לא גזרו בחולין. דאלו לגבי תרומה גזרו אפילו בטהור משום הבא ראשו ורובו במ"ש כמ"ש הרמב"ם (אבל דעת התוס' אינו כן ועי' מ"ש לעיל בענף ט"ו שם) אבל בטבול יום י"ל דגזרו אפילו לחולין משום הבא ראשו ורובו במ"ש. דהא אפשר לעמוד וליזהר שלא יבא ראשו ורובו במ"ש ביום שטבלה. וזהו דעת היש אוסרין שבמרדכי. אבל לפי טעם הרמב"ם דהוא משום הפסד כוונה דל"ש אלא גבי תרומה ולא בחולין. א"כ בחולין לא גזרו כלל אפילו בטבול יום. דכיון דבחולין ליכא טעמא משום מה לגזור. וזהו דעת המתירין שבמרדכי הנ"ל. והרב רמ"א ז"ל לשיטתו דפסק לעיל בסוס"י קצ"ת כר' יוחנן דגם לחולין בעינן כוונה. לכן פסק כאן כהיש אוסרין כמ"ש. ובפשיטות י"ל דלהכי עכרש הרמב"ם הטעם משום הפסד כוונה. ולא פי' כרש"י משום שמא יטבלו בשאובין. משום דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דאפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן. וא"כ הוי כגזירה לגזירה. אבל רש"י לשיטתו דס"ל בחגיגה (דף י"ח.) דכולו שאוב פסול מה"ת להכי שפיר גזרו שלא יאמרו לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים ואתי לאטבולי בשאובים. אמנם לפ"ז יהיו מוכח דס"ל להרמב"ם דהא דבעי כוונה לטהרות הוא מה"ת. דאל"ה א"כ הדר הוי כעין גזירה לגזירה. ולא משמע כן מדברי הרמב"ם בפ' י"ג מה' אבה"ט ס"ב. דכתב וז"ל אבל דין תורה הואיל וטבל מ"מ ה"ה טהור לכל. משמע דס"ל דכל עיקר הא דבעי כוונה לטהרות הוא רק מדרבנן, ועי' לעיל בענף י"ג סק"ב. שכתבתי הוכחה לדבריו מתוספתא לפי פי' הרמב"ם שלי הוספתא וי"ל דל"ש הכא גזירה לגזירה. דכיון דכבר התחילו לומר לא אלו מטהרים אלא אלו. וא"כ כבר היו טובלין בזלזול בלא כוונה. ועברו על דרבנן. ואין כאן גזירה אבל אם אמרינן דהטעם. משום דאתי לאטבולי בשאובין. זה אינו אלא גזירה דלשמא שחוששין שיבוא למעות אח"כ עי"ז. אבל בזה נופא במה שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו אכתי לא עברו בזה. וא"כ אם ס"ל דשאובין דרבנן הוי כעין גזירה לגזירה. ועפ"ז יש לפרש דברי אביי בפ"ק דשבת שם דאמרשהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו ואלו מטהרין, איך לא הרגיש אביי בקושיא זו מאי נ"מ הא טבל. בהכי כדמקשי ליה רבא. ועוד מי דחקו לאביי לומר אלא אלו ואלו מטהרין. לכם לא פי' כפשוטו לא אלו מטהרין אלא אלו כדאמר רבא. ונראה דאביי ס"ל דעיקר הטעם הוא כפי' הרמב"ם. ולכן כיון דאמרו אלו ואלו מטהרים. א"כ ממילא לא כוונו להטהר במקוה לבד. וא"כ טבלו בלא כוונה. ועברו אדרבנן שאמרו שצריך כוונה לטבילת טהרות. ולא הוי גזירה וחששא דלהבא. דנימא דהוי כגזירה לגזירה. משא"כ אם היה מפרש הטעם משום שאובים כרבא. א"כ הוי כגזירה לגזירה כמ"ש. אבל רבא הבין דטעמא משום גזירת טבילת שאובין הוא ולהכי פריך לאביי מאי נ"מ הא טבלי בהכי מפרש רבא משום שאמרו לא אלו מטהרים אלא אלו. ואע"ג דהוי כעין גזירה לגזירה גזרו רבנן דכמה פעמים מצינו שגזרו חז"ל גזירה לגזירה. והלכה כרבא דהוא בתרא. ולכן נסנו להחמיר. ותבא עליהם ברכות טובי וה' יביא שבותינו בשיבת ציון וירושלים ויראו עינינו במקוה ישראל. בארצנו. וישוב לב אבות על בנים. ולב בנים על אבותם. כמקוה ישראל : סליק

חתימה מעין פתיחה

אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה:

(ברכות דף ל"א)

כתוב בתשובת הרשב"א. שלכך כשאנו מברכים על התורה בכל בקר. למה אין אנו מברכים לאחריה. תשובה קריאת התורה מצוה. ואין אנו מברכין על המצות לאחריהם. וכמו שאמרו בפרק בא סימן (דף כ"א:) ואל תשיבני מקריאת התורה בבית הכנסת שמברכין לאחריה. דהתם תקנת משה ועזרא הוא. ועל התקנות מברכין לפניהם ולאחריהם. וכהמברכים בהלל ובמגילה עכ"ל. והביא הב"י בסימן מ"ז וכתב דל"נ טעם אחר בזה. ואביא דבריו לקמן. ולפע"ד צ"ל הא דיליף ר' יוחנן (ברכות דף כ"א.) ברכת התורה לאחריה בק"ו מברכת המזון. וכן הא (בדף מ"ח:) יליף ר' ישמעאל ברכת התורה לאחריה בגזירה שוה מברכת המזון מיירי בקריאת התורה בבית הכנסת. דאל"כ היאך יליף מבהמ"ז בק"ו הא ק"ו פריכא הוא. די"ל דהאי ברכת התורה דמצוה היא ואין מברכין על המצות לאחריהן. אלא ש"מ דבקריאת התורה בבית הכנסת מיירי דהוא תקנה. ועל התקנות מברכין לאחריהן:

ונראה עוד דגם הלימוד לברכת התורה לפניו מקרא דכי שם ה' אקרא דיליף שם ר' יוחנן. מיירי נמי בקריאה בבית הכנסת ע"פ מה שכתוב בעיון יעקב שם לפרש דהיכי ידעינן מזה הפסוק ברכת התורה. דה"ק כשאני אומר ברכת דרכו את ה' המבורך. אתם הבו גדל לאלהינו. לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וכן הוא בספרי ובילקוט. וע"ש וזה ליתא אלא בקריאת התורה בבהכ"נ דאומרים ברכו. ושא דמברכים ברה"ת גם ביחידות. י"ל דהוא רק מדרבנן. אבל מה"ת אינו אלא בקר את התורה בצבור. ועי' מ"א בסי' קל"ט סק"ה בשם ספר באר שבע ובמש"ז שם. וכן איתא בירושלמי ר"פ שלשה שאכלו וז"ל אר"ש ב"א לא למדו ברה"ת מברכת הזימון אלא לרבים (פי' הא דילפינן ברה"ת לאחריה בק"ו מברכת המזון לא למדו אלא בקריאת התורה בבהכ"נ ברבים) ופריך ואם לרבים אפילו ביני לבין עצמו יברך (כצ"ל. ופי' מ"מ לא יברך ג"כ ביני לב"ע כמו שמברך בבהכ"נ) ומשני עשאוהו כשאר מצות של תורה (כלומר משום דא"א מברכין על המצות לאחריהן. וברה"ת עשאוהו כשאר מצות של תורה) והוא ממש כתי' הרשב"א ז"ל. אבל אכתי קשה דהא ר' ישמעאל למד ברה"ת לאחריה בגז"ש מברהמ"ז. והיך שייך למילף בגז"ש על הדבר שאינו אלא תקנה. דהא קריאת התורה בבהכ"נ אינו אלא תקנה. ומלאתי במעד"י בפ"א אית קי' בהקשה כן. (אלא דמה דבשמע במעד"י שם דגם ק"ו ל"ש. אינו נראה דשפיר שייך ק"ו. דלאחר שתקנו קריאה בבית הכנסת. יש ק"ו להייב ברכה אבל גז"ש ל"ש ודו"ק):

לכן נראה לע"ד דר' ישמעאל דילמד ברכת התורה לאחריה בגז"ש מברכת המזון שנאמר אשר נתן לך וגולן הוא אומר ואתנה לך את לוחות האבן. ס"ל כבני מערבא בפ' בא סימן שם. ובפ' כילד מברכים (דף מ"ד:) דמברכי בתר דסליקו תפילייהו אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור את חוקיו. משום דס"ל דמברכים על כל המצות לאחריהן. וה"ה לברכת התורה. אבל אנן לא קי"ל בזה כבני מערבא. וא"א מברכים על המצות לאחריהם. ולהכי כתי' א"א מברכים ברכת התורה לאחריה כמו שכתב הרשב"א:

אמנם התוס' בנדה ובברכות שם כתבו בשם ר"ת דעל התפילין לבד הוו מברכי לשמור חוקיו דקרא דושמרת את החוקה הזאת למועדה ס"ל לבני מערבא דבתפילין כתיב כדאמר בירושלמי. ולהכי כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה משום דלילה לאו זמן תפילין הוא הוו מברכי. אבל בשאר מצות גם בני מערבי לא היו מברכי לאחריהן וע"ש:

אבל בגמ' שם לא משמע הכי. דא"כ הוי מצי סתמי' שם למימר דלבני מערבא אתי לאתויי שאר מצות כגון מצות ציצית דמברכים לפניהם ולא לאחריהם. וכבר הרגישו בזה התוס' ותירצו בדוחק גדול וע"ש. אלא האמת יורה דהכי הגמ' דילן לא ס"ל כהירושלמי. אלא ס"ל דבני מערב הוו מברכי גם אשאר מצות לאחריהן:

והכי מוכח לכאורה מדברי הרמב"ם. בפסק דלילה לאו זמן תפילין היא יכתב שכל המניחן בלילה עובר בלאו ואפ"ה לא כתב דבתר דמסלק לתפילין יברך. וכבר תמה בזה רבינו הב"י בסי' ל"ט על הרמב"ם וע"ש. ולפמ"ש ניחא. משום דהרמב"ם ס"ל דהגמ' דידן לא ס"ל כהירושלמי שהביאו התוס' דבני מערבא לא היו מברכי רק אתפילין משום דלילה לאו זמן תפילין. דא"כ ה"ל למימר דאתי לאתויי שאר מצות חוץ מתפילין. אע"כ דהגמ' דילן ס"ל דבני מערבא היו מברכים נמי אשאר מצות לאחריהן. ברכה הסמוך לה. וכן אתפילין נמי היו מברכי כל אימת דמסלקי. גם בעוד היום גדול. משום דס"ל דכל מצוה צריכה ברכה לאחריה כמו ברהמ"ז. וכדאמר ר' ישמעאל על חיי שעה מברכין על חיי עוה"ב לא כ"ש. אלא דאנן לא קי"ל בזה כבני מערבא. דהכי משמע בגמ' שם מדפריך ולבני מערבא כו' משמע דאנן לא קי"ל כוותייהו. וא"א מברכים על מצות לאחריהן

אך בלא"ה לק"מ קו' הב"י על הרמב"ם. ואני תמה על תמיהתו. דהרי ז"ל הרמב"ם בפ"ד מה"ת. מי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפילו הן עליו כל הלילה מותר. ואין מורין דין זה לרבים אלא מלמדים את הכל שלא יניחו תפילין עליהם בלילה. אלא יחלצו אותם משתשקע החמה. וכל המניח לכתחלה אחר שתשקע החמה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החקה הזאת וגו' ע"כ. הרי דהרמב"ם סובר דאפילו לד"ד לילה לאו זמן תפילין היא ועובר בלאו דשמרת. היינו דוקא להניח לכתחלה בלילה לאחר שחלצן. אבל במונחים ועומדים מבעו"י ליה לן בה ואפילו איסור דרבנן ליתא. אלא שאין מורין דין זה לרבים (ועי' בתשו' ב"א סי' מ"ג שבאר היטב הם גוף דמנחות לשיטת הרמב"ם) וא"כ הא הא גופא דמשמע דבני מערבא כת"ם התוס' בשם הירושלמי. דהיו מברכין כשחלצו התפילין סמוך לשקה"ח משום דלילה לאו זמן תפילין הוא. היינו משום דס"ל דאפילו אם היו מונחים ועומדים מבעו"י חייב לחלצן סמוך לשקה"ח. להכי הוי מברכי כי מסלקי תפילייהו סמוך לשקה"ח לשמור את חוקיו. אבל הרמב"ם הא ס"ל דאע"ג דלילה לאו ז"ת הוא להניחם לכתחילה. מ"מ אינו מחוייב לחלצן אם היו מונחים עליו מבעו"י. וא"כ למה יברך על חליצתן. כמו דלא היו מברכי כשמסלקן מבעו"י. כלא סמוך לשקה"ח כיון דאינו מחוייב לסלקן לא היו מברכי א"כ ה"נ להרמב"ם סמוך לשקה"ת דאינו מחוייב לסלקן למיחתו:

ובאמת בירושלמי פרק היה קורא יש ב' דיעות אלו. דגרסינן שם ר' אבהו בשם ר"א המניח תפילין בלילה עובר בעשה מ"ט ושמרת את החקה כו' ימים ולא לילות ימימה הרי לשבת ויו"ט. והא ר' אבוה יתיב ומתני ברמשא ותפילין עלוי. ומשני מלאדין הוו וכמו פקדון הוו בידו. ואית דבעי למימר לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעו"י מותר ע"כ. (והגיה הפ"מ שם) וס"ל להירושלמי (לפי מה שהבין

התוס'

התוס׳) דבני מערבא ס״ל כדיעה א׳ דאפילו אם היו עליו מבעו״י אסור מה״ת בלילה וצריך לסלקי סמוך לשקה״ח. ומש״ה הוו מברכי כשמסלקי תפילייהו. אבל הרמב״ם הא פסק כדיעה ב׳. דהכי מוכח בגמ׳ דילן במנחות דס״ל דלכ״ע דאפילו לת״ד דלילה לאו זמן תפילין. היינו דוקא להניחן לכתחלה אבל א״צ לחלצן מיהא אם היו עליו מבעו״י. ולהכי א״צ לברך. ולפי שיטת הגמ׳ דידן א״כ ע״כ צ״ל הא דבני מערבי הוו מברכי בתר דמסלקי לתפילייהו. לאו כשמסלקי דוקא סמוך לשקה״ח ומשום דלילה לאו ז״ת הוא. דהא מיהא א״צ לחלצן אם היו עליו מבעו״י. אלא דכל אימת דהיו מסלקי תפילייהו הוו מברכי אפילו כשמסלקי בעוד היום גדול. וטעמם דס״ל דכל המצות כולן צריכה ברכה לאחריהן כמו בברהמ״ז. וצ״ל אתפילין היו מברכי אלא ה״ה אשאר מצות. על כל מצוה ומצוה ברכה הראויה לה. וכדמשמע בגמ׳ דידן בנדה שם כמ״ש. ואנן לא קי״ל בזה כבני מערבא. וא״א מברכים על כל המצות לאחריהן. רק בברכת הנהנין. ור׳ ישמעאל דמחייב ברה״ת לאחריה כבני מערבא ס״ל. וה״ה אשאר מצות נמי צריך לברך לאחריהן לר׳ ישמעאל.

ועתה האיר ה׳ עיני ומצאתי בתוספתא ראיה ברורה לדברי. וז״ל התוספתא בפ״ו דברכות ברכת המזון מן התורה מנין שנאמר ואכלת וכו׳. ומנין שאף על התורה והמצות. ת״ל אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לוחות האבן. והיינו גז״ש דר״י שבגמ׳ והרי קתני בהדיא דה״ה במצות מברכים אחריהם. כדקתני, ומנין שאף על התורה והמצות ת״ל וכו׳. הרי דגם על שאר מצות מברכים לאחריהן. והיינו כבני מערבא סבירא להו וכמ״ש:

וקושיא דברי התוס׳ הייתי אומר דאין כוונת הירושלמי כמו שהבינו התוס׳. אלא גם הירושלמי ס״ל כגמ׳ דידן דבני מערבא היו נמי מברכי אשאר מצות לאחריהן כמו אתפילין. משום דס״ל דכל המצות צריכה ברכה לאחריהן כמו ברהמ״ז ולפי בק״ו או בגז״ש כמו דאיתא בתוספתא שהבאתי. אלא דברכה זו לשמור את חוקיו לא היו מברכי רק אתפילין. משום דכתיב בה ושמרת את החקה הזאת. וסבר כמ״ד בחקת תפילין הכתוב מדבר, להכי היו מברכים בנוסח זה אתפילין. משא״כ בשאר מצות. להכי שפיר אמרו בירושלמי. על הא דבני מערבא שהיו מברכים לשמור את חוקיו דאתיא כמ״ד בחוקת תפילין הכתיב מדבר. ברם כמ״ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא. פי׳ ל״ש לברך בנוסח זה לשמור את חוקיו. דהא לדידי מ״ד לא מצינו דתפילין נקרא חוקה. ולפ״ז אתיא הירושלמי כשיטת הגמ׳ דידן. וא״ש טפי:

ועכשיו האיר ה׳ עיני ומצאתי את שאהבה נפשי במרדכי ס״פ כיצד מברכים כדברי. וז״ל גרסינן בתלמודא ס״פ ולבני מערב דמברכי בתר דמסלקי תפילייהו לשמור חוקיו. מכאן יש לדקדק מדקאמר ולבני מערבא. דאנן לא קי״ל הכי. וכן פסק בה׳ הג׳ בה״ת. וראבי״ה כתב וז״ל מקובלני ממורי אבי מ לא קאמר לאפוקי שאר מצות (ר״ל מדלא קאמר הגמ׳ דלבני מערבי אתי מתניתין לאפוקי שאר מצות חוץ מתפילין כמ״ש התוס׳ שם. וכ״כ בחידושי הגהות שם) ש״מ דהכל מצות מברכים (פי׳ לבני מערבא) לאחר גמר המצוה בציצית לשמור ציצית וכן דוגמתה. אבל לשמור חוקיו לא יברך אלא אתפילין. והכי איתא בירושלמי אתיא כמ״ד חוקה זו בתפילין כאמר דכתיב ושמרת את החקה הזאת עכ״ל הרי בהדיא דראבי״ה ז״ל פי׳ כוונת הירושלמי כמו שכתבתי. ולא כהתוס׳ בשם ר״ת. ושמחתי מאד שכוונתי ב״ה לדעתו הגדול. ותודה להשי״ת שהנחני בדרך אמת: כן בחסדו הגדול יעזרני לעד:

והב״י שם כתב דל״כ טעם אחר בזה. דאפילו אם היו מברכים לאחר המצוה לא קשיא. דכיון דמצות הגיית התורה היא כל היום וכל הלילה ואין שעה שאינו חייב לעסוק בתורה ל״ש לברך לאחריה.

ולדבריו ז״ל קשה הא ר׳ ישמעאל ור״י למדו ברכת התורה בק״ו או בגז״ש מברכת המזון. ור׳ ישמעאל גופא ס״ל במנחות (דף צ״ט:) דמצות תלמוד תורה אינה כל היום וכל הלילה ואפ״ה מחייב ברכה לאחריהן וגם אפילו לרשב״י שם דבק״ש שו״ע פטר נפשיה מ״מ משום שנכנס מחוייב ללמוד תמיד כדי שיהיו ד״ת מחודדין בפיו כמ״ש הר״ן בפי קמא דנדרים (דף ח׳.)

ור״ל דר״י ס״ל כמ״ד בפ״ק דברכות (דף י״א:) דדוקא למקרא צריך לברך בה״ת ולא למשנה ולגמ׳ (ונראה דס״ל משום דבה״ת ילפינן לה מכי שם ה׳ אקרא. ופי׳ מהרש״א שם בשם מ״כ דהכי משמע ליה ברכת התורה. כי שם ה׳ אקרא. דהיינו כשאני קורא בתורה שהוא כולה שמות של הקב״ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב״ה כדאיתא במדרשות וק״ל עכ״ל וזה לא ל״ש אלא במקרא ולא במשנה וגמ׳) ובפ״ק דקדושין (דף ל.) אמרו לעולם ישלש אדם שנותיו במקרא וכו׳ עיי״ש בתוס׳. בספ״ק דב״מ (דף ל״ג.) אמרו העוסקים במקרא מדה ואינה מדה. ונראה דר״ל דמדה זו דמקרא אינה נוהגת כל היום רק איזה שעה קבוע בכל יום. וכהא דאמר רשב״י שם דבק״ש שו״ע פטר נפשיה חובת דמקרא. אבל לימוד משנה. וכ״ש גמ׳ הוא מהדברים שאין להם שיעור. ונראה דגם ר׳ ישמעאל במנחות שם מודה בזה לרשב״י שם דבק״ש שו״ע פטר נפשיה חובת מקרא. ויותר מזה אינו מודה׳ וכן אמרו בירושלמי ר״פ כל כתבי הא דתנן שם שאין קורין בכתובים מפני בטול בית המדרש. הדא אמרה המשנה קודמת למקרא. והא מסייעא להא דתני רשב״י העוסק במקרא מדה ואינה מדה. העוסק במשנה מדה שנוטלים עליה שכר. העוסק בגמ׳ כו׳. וכן נראה ממ״ש חז״ל במדרש שה״ש ע״ה ביקש רחמים מלפני הקב״ה כשיאמרו שירות ותשבחות שבתהלים יקבלו שכר כעוסק בנגעים ואהלות. דהוד אמרה לספר תהלים ברוה״ק כמ״ש התוס׳ ביבמות (דף ע״ז.) ואפ״ה וצריך לבקש רחמים שיקבלו שכר כעוסק בנגעים ואהלות. משום דגמ׳ אין לך מדה טובה הימנו. ומי שיש לו לב להבין וזמן לעסוק במשנה וגמ׳ ועוסק במקרא אפשר דיצא שכרו בהפסדו (ועי׳ תשו׳ ב״א חאו״ח סי׳ ס״ח) ולפ״ז גם למקרא יש עת קבוע לעסוק בו ולא יותר. ואם עוסק בו יותר אינה מדה. ודמיא קצת לתפילין למ״ד לילה לאו זמן תפילין הוא דחייב לברוכי אחריהן כבני מערבא מה״ט כמ״ש התוס׳. וה״ה לברכת התורה על המקרא חייב לברוכי מה״ט גם לאחריהן. דהא׳ יש לכן עת שפטור ממקרא. לא עוד אלא שאינה מדה. משא״כ לדידן דקי״ל דאף למשנה וגמ׳ צריך ברך ובהם אין לך שעה פטור מהנה להכי ל״ש לברך אחריהן. אפילו אחר קריאת מקרא. דהא מיד הוא מחוייב במשנה וגמ׳ שגם ע״ז קא הברכות. וג״ש לברוכי אחריהן ודו״ק:

אמנם אני תמה על הב״י. מה חידש בטעם זה. דהא היינו הך שכתב הרשב״א ז״ל. ולא ודא אחת היא. דהא מאי טעמא אין מברכין על המצות לאחריהן משום דתמיד הוא מחוייב בהן ואין שעה שפטור מהנה. ולכן על התפילין לדעת בני מערבא שיש שעה שפטור ממנה זו להכי מברכי לאחריהן כמ״ש התוס׳ והרשב״א. אבל בשאר מצות שנוהג כל היום וכל הלילה אין מברכים מה״ט שכתב הב״י. וצ״ע:

ולכל הטעמים ראוי לברך להודות ולהלל על המוגמר בהדפסה. דאין מצות הדפסה מוטלת עליו כ״כ תדיר כמו הלימוד. ואין כל שעה סיפק בידו של אדם להעלות תבונת לבו לדפים. וזהו דבר שיש בו חסרון כיס ולכן כשם שברכים לפניה (ועי׳ מ״ש ברא״ש הס׳ בדבר הלכה) כך מברכים לאחריה אם על חיי שעה מברך. על חיי עוה״ב לא כ״ש. וגם מצות להנות נתנו. לאכול פירותיהן בעוה״ז והקרן קיימת לעוה״ב. ות״ת כנגד כולם. כן יזכני ה׳ ללמוד וללמד ולהוציא לאור יתר חיבורי אשר תחת ידי. אמן סלה:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם :

לוח הטעות והשמטות

דף	עמוד	שורה		טעות	תיקון
א	ב	כה	במקמ"ח	מגילה	והמגילה
		ה	בפנים	שתטבול	שהטובל
ב		ג	במקמ"ח	ק"ו	קו'
		ג	"	ב"ב (דף פ"ג)	בעירובין (דף ג')
ג		ג	בפנים	פוסל	פוסלו
ד		כב	במקמ"ח	כר"ב	כרא"ב
		מא	"	שברי	סברי
		מב	"	ומודים	ו.ודים
	ב	מט	"	הלא	אלא
ה	א	ו	במקו"מ	דסוכה	דסוכה
ו		נה	במקמ"ח	שהבאתי לעיל	שאביא לקמן
		ד	במקו"מ	לכן	וכן
		כה	במקמ"ה	דמקיאום	דמקואות
		ל	"	סימים	הימים
		נו	"	הב"ה	הב"ח
	ב	י	בפנים	שמעין	מהמעין
		ס	במקמ"ה	כ"ש	כי שאם
ז	א	מג	"	ופי' רש"י	ופי' ר"ב
	ב	ה	בפנים	בשריה	כשרים
		מא	במקמ"ה	במתהיל	שמתחיל
ח	א	כט	"	חסר. וכנ"ל בזה רוב מקוה מסתפק וכשאין רוב פסקינן מספק כיון כו'	
		נו	"	חסר. בסוף הדבור הר"ן	
	ב	כה	"	חסר בד"ה שאול. כגון שם כו'	
ט	א	ד	במקמ"ה	מאה שאינן	אלף שאה שאוכן
		כה	"	תשובה בסוף	תשובה על המקוה שבסוף
		י	במקו"מ	במקום ס"ק (י"ג)	נ"ל (י"ב) וכו' עד ס"ק (כ"ה)
		יז	"	אמנם י"מ	נ"ל י"ל
י	ב	מ	במקמ"ה	באו תחלה לתי'	באו תחלה לי"מ
		מה	"	וכן כתבו הר"ן	וכן כתב הר"ן
יא	א	מב	"	וכבר תמה בב"י כו' הוא יתר	
	ב	כ	"	נתינים	נתונים
יב	א	מו	"	במ"ב	כמ"ש
יד		א	"	דחוושבין	דהושבין
		"	"	כע"ש הב"י	כמ"ש הב"י
יה	א	א	"	במגזן	שבזמן
			"	הגניד	הגליד
	ב	בסוס"ק ד'		חסר	וע' ביו"ד סי' קי"ח ס"א בהג"ה ובפר"ח
			"		בס
יט		כז	"	למה נעשה	למה לא נעשה
		ז	במקו"מ	ועי' ב"ך ס"ט	ועי' ב"ך ס"ק ס"ט
		לא	במקמ"ה	והש"ז	והט"ז
כא		מה	"	והרב ר"א	והרב רמ"א
כב	ב	כג	"	מתפשטת	מתפשטים
	א	נ	"	וא"כ פסקי	וא"כ פסק
כג	א	כד	"	ונתן ידו	מגבן ידו
		לד	"	השיטל נודין	הטיט ללדדין
		לה	"	שאין הסילו	שאין הסילון
		מה	"	הי"א בכת	הי"א בכתב
		ס	"	בלא פי' דרישה	בלא פי' ס"מ דרישה
ב		לב	"	כ' הרשב"א המו	כתב הרשב"א אם סתמו

דף	עמוד	שורה		טעות	תיקון
כד	ב	לד	במקמ"ח	למ"ד לעיל	למ"ד לקמן
כה	א	לה	"	וכ"ל ס"ל כר"י	אמנם י"ל דלמון חכמים
			"	חסר בס	לחוד ולמון תורה לחוד כדאי' בריש פ' הנז
		מה	"	בעינן ברך	בענין ברך
	ב	כ	"	בכא דכתב	מהא דכתב
		יד	"	ולאו אדלעיל	לאו אדלעיל
כו	א	מט	"	דהכלים לזרכיה	דהכלים לצרכיה
		נ	"	לבאר בזה	לבאר זה
		י	"	דרש"י ס"ל	אלא דרש"י ס"ל
	ב	ח	"	אלא דר"ל ס"ל	אלא דר"י ס"ל
		לז	"	אמו מניח בחצר	אמו מניח תחת המנור
כז	א	ג	במק"מ	ס"ך סעיף מ"ב	ס"ע סעיף מ"ב
	ב	יז	במקמ"ה	א"ך	אך
		ז	במק"מ	אבל יכפכש	אבל לא יכפכש
כה	א	יג	במקמ"ה	דתימא ר"א	דתימא ר"א סיא ורבנן
לד	א	יד	"	אע"פ שהוא	אע"פ בהוא שאובין א"פ
			"	שאובן ה"כ	מהוה הויה ע"פ
			"	שהוה	בהשקה כבר מהוה דהוייתו
		ס	"	סוייתו	הוייתו ע"י דבר
	ב	יב	"	אבל השתא	אבל אם השתא
		יה	"	שקפידה התורה ע"ז עי' כלן בהשמטות	
לה	א	כב		זן תיבת כגון בנגד עד תיבת ודע נמהק וב"ם הוא	
	ב	לט	במקמ"ה	וכ"ז שבשלו	וכ"ז מיירי בבשלו
לז	א	ד	במקמ"ם	בשיד או לצרורות	בשיד ובצרורות
	ב	יב	"	להרמב"ם והאי	דלהרמב"ם ודאי כבר
			"	כיון	היון
		כ	"	מתירתי כלי	מהורת כלי
לה	א	ב	"	מ"ם בהקמ"ח	ועי' מ"ם במקמ"ח
	ב	פה	במקמ"ה	שמן הפיס	שמן העין
לט	א	ו	בפנים	שאובין	פרובין
		ב	במק"מ	שקלתו עובר	ומקלתו עובר
		ג	"	פסיק ליה	פסיקי ליה
	ב	מה	"	שמשע נמי מר"ב בסוף	אמנם מר"ם בסוף פ"ם דמשרות משמע דסוגיה כו'
מב	ב	ב	"	מהר"ם והרא"ב	הר"ם והרא"ם
		ד	"	מפרשים איפכא	מפרשים אפכא
		כד	"	שאין בה	ואין בה
מג	א	יד	מקמ"ה	בס"ק י"ט	בס"ק ס"ט
		כו	"	בתערובות	תערובות
		מט	"	שבתוך המקוה	בבתוך המקוה
	ב	י	בפנים	עולה לו	ועולה לו
מד	א	ט	"	נכנס לתוכו	נכנס לתוכן
מה		יד	מקמ"ה	ס' קל"ג	סי' קל"ז
		כ	"	א"כ היו	וא"כ הוי
		נה	"	ס"ל כב"ה	ס"ל לב"ה
	ב	לט	"	ופירש"י	ופירש ר"ב
מו	א	ג	"	בתוך הכלי ל"ע	בתוך הכלי ל"מ
		נז	"	בטעות האוסר	בטענות האוסר
		ה	מקו"מ	שאינם מעקלים	שאינם מתקבלים
		ט	"	הם מעוקבים	בהם מנוקבים

לוח הטעות והשמטות

דף	עמוד	שורה		טעות	תיקון
מז	א	ו	במקמ"ח	דלהכו	דלהכי
סה		נג	"	לא אמרינן	להכי אמרינן
	ב	כט	"	וא"כ מאי חזית	מאי חזית
		מג	"	שוב לא איתזק	שוב לא אתחזק
מט	א	יא	בפנים	ולכו המקיה	ולכן השקיה
	ב א	כא	במקמ"ח	אע"פ שעי"ז מתקלקל הכי	חסר וכל"ל שם וכ"ש לדעת הלבוש והתפל"מ דאף בשלמו ימי ספירתה תולה בה כ"ז שלא טבלה אף שעברו עליה ימי הספירה והרי היא בחזקת מסולקת דמים ואפ"ה תולה בה:
נא	א א	יא	"	עבום	משום
		יח	"	דכתובה	דכתובות
נא	א א	נו	במקמ"ח	הכיין	דכיון
	א ב	כה	"	וא י	וא"י
נב	א א	לד	"	דבאמה	דבאמת
	א פ	נט	"	לם יס	לסיים
	ב	ד	"	ח"ל	א"ל
		א	"	דכוונה	דכוונת
		ח	"	כמה	כמא
		טז	"	עד"ם	ד"ם
נג		יג	"	ואו משום	ואי ---
נד	א	מג	"	דטבי ה לא	דטבילה בזמנה לא
		מה	"	ש"מ דהאוס	ש"מ דהתוס'
	ב	יח	"	ופירש שם	ופי' ר"ש שם
		מ	"	בענף ט"ו סק"י	בענף ט"ו סי
			"	אות	אות ט'

3 1761 07291889 9